GONZALEZ

PHILOSOPHIA

ELEMENTARIA

2

B2185
G6
v.2
1877

009680

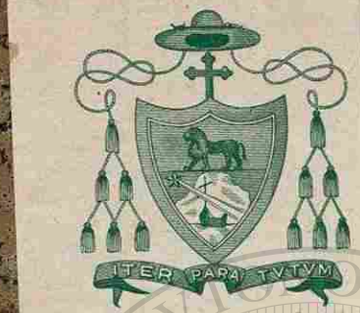

EX LIBRIS
HEMETHERII VALVERDE TELLEZ
Episcopi Leonensis

Rafael Cagi
Jgas

PHILOSOPHIA ELEMENTARIA.

UANL
UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

PHILOSOPHIA ELEMENTARIA

AD USUM

ACADEMICÆ AC PRÆSERTIM ECCLESIASTICÆ JUVENTUTIS

OPERA ET STUDIO

EXCMI. AC ILLMI.

D. D. FR. ZEPHYRINI GONZALEZ,

EPISCOPI CORDUBENSIS ORD. PRÆD.

VOLUMEN SECUNDUM,

METAPHYSICAM SPECIALEM, ETHICAM

ET HISTORIAM PHILOSOPHIÆ

COMPLECTENS.

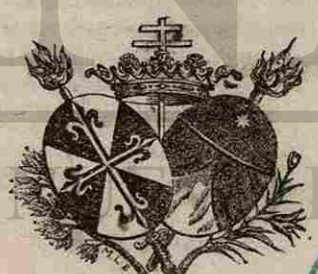

SECUNDA EDITIO.

MATRITI:

APUD POLYCARPUM LOPEZ, CAVA-BAJA, 19.

MDCCCLXXVII.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEON
Biblioteca Universitaria

46141

B2185
46
v.2
1877

Auctor sibi reservat jura proprietatis ad normam legum.

FONDO ANTERIO
VALVERDE VELLEZ

LIBER QUINTUS.

METAPHYSICA SPECIALIS.

POSTQUAM de rebus disputavimus per notiones abstractas et universalissimas, superest, ut rectæ synthesis legibus insistentes, ad concretiora et particularia descendamus, eas ipsas notiones universaliores in Ontologia expositas, objectis determinatis applicando. Itaque, post generalem, specialem Metaphysicam aggredimur; quam commode in duas magnas partes seu sectiones dispesco, *Cosmologiam*, nempe, ac *Theodiceam;* quarum in priori, de mundo in genere; in altera, de Deo mundi auctore, agatur.

METAPHYSICÆ SPECIALIS PARS PRIMA.

COSMOLOGIA.

Cosmologia, si vis nominis attendatur, nihil est aliud quam *scientia seu sermo de mundo*, atque hac ex parte definiri merito posset: *scientia mundi universim accepti*, Attamen, si nominis sensus et significatio ex usu inspiciantur, Cosmologia non de cunctis omnino creatis agit, sed de mundo adspectabili, prout collectionem rerum visibilium et

009686

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

corporearum complectitur. Igitur, cosmologicam tractationem quinque capitibus absolvemus agentes in primo, *de mundo in genere;* in secundo, *de principiis corporum;* in tertio, *de existentia et essentia legum naturæ;* in quarto, *de præcipuis corporum affectionibus;* in quinto, *de corporibus organicis ac vita præditis.*

CAPUT PRIMUM.

DE MUNDO IN GENERE.

Quoniam mundi realis existentia, et communi hominum sensui, et ineluctabili sensuum testimonio innititur, in eadem adstruenda non immoramur, eo vel maxime quod ejusdem existentia et conditio, satis elucescent ex his quæ circa mundi distinctionem a Deo, originem, perfectionem ac finem disputaturi sumus. Itaque sit

ARTICULUS PRIMUS.

De distinctione mundi a Deo.

§ I.

Notiones prævias ac opiniones philosophorum.

Quia congressuri sumus in hoc capite cum pantheismo, qui error teterrimus hac nostra ætate late grassatur ac serpit, pro ejusdem tutiori oppugnatione notiones quasdam generales, ac philosophorum pantheismo adhærentium systemata, summatim oportet exponere; pro quo accipe sequentia:

1.° *Pantheismus*, ex vi nominis idem audit ac *Universum-Deus, Totum-Deus*, sive cuncta et universa sunt Deus. Ast vero, quia ad istam affirmationem, scientifice, ut ita dicam, devenitur per negationem distinctionis realis inter substantias, consequentemque affirmationem *unius unicæ substantiæ;* hinc factum est, ut pantheismi nomine intelligatur communiter, systema quod asserit, omnia entia unicam constituere substantiam, seu potius unicum existere ens, cujus reliqua, quæ nobis apparent, sunt vel modi, vel phænomena, vel illusiones, vel manifestationes variæ aut evolutiones.

2.° Origo generalis pantheismi reponenda est in carentia vel perversione conceptus, vel ideæ creationis. Quicumque enim pantheismi naturam et genesim attentius inspiciat, statim agnoscet, sublata creatione substantiali, hoc est, sublata actione qua Deus *novam substantiam* ex nihilo producat, non aliam remanere posse veram substantiam, nisi divinam: ex quo necessario ac immediate consequitur, unicam substantiam existere posse; proindeque cuncta entia, quævis tandem illa sint, identificari realiter cum Dei substantia: ex quo plane exsurgit *Universum-Deus, Deus-mundus, Totum-Deus* pantheistarum. Itaque, pantheismus omnis duo hæc complectitur, tanquam fundamentalia et essentialia dogmata: 1.° *unitatem substantiæ:* 2.° *negationem creationis* (1); siquidem, sub quavis forma pantheismus proponatur, hisce duobus characteribus insignitur.

3.° Quoniam vero, et communis hominum sensus, et ratio, et experientia, apertissime ac ineluctabili vi, nobis in mundo ostendunt varietatem, multiplicitatem, pluralitatem, ac diversitatem, pantheistæ coacti sunt varias inire vias, pro ejusmodi conciliandis cum unitate reali substantiæ. Et quidam quidem ajunt, materiam, res sensibiles, ac integrum mundum, ex divina substantia per emanationem profluere, ad eum fere modum, quo filamenta ex bombyce, aut telæ ex aranea procedunt. Alii affirmant, res mundanas realitatem quamdam habere, realiterque a Deo distingui, non tamen

(1) Ad rem Gioberti: «Les caractères essentiels du panthéisme, peuvent donc se réduire à deux: 1.° unité de substance: 2.° exclusion de toute création substantielle... Les émanatistes admettent un simple développement de la substance unique; les idéalistes nient toute production réelle; parmi les réalistes, quelque-uns rejettent également toute production, parce qu'ils considèrent comme éternels les attributs et les modifications du monde; les autres admettent une création, non pas de substances, mais de modes, c'est-à-dire, de simples phénomènes.» *Considér. sur les doctrines de M. Cousin*, pag. 3.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

tanquam substantia a substantia, sed tanquam modus a substantia, ad eum fere modum, quo figura a corpore figurato distinguitur.

Rigidiores tandem pantheistæ, res mundi mundumque integrum tanquam mera phænomena apparentia seu illusiones habent, omni vera realitate, a realitate Dei distincta, penitus destituta, ita ut unicam, eamque absolutam realitatem admittam, nempe, ens absolutum.

4.° Ergo cuncta pantheistarum systemata vel potius commenta, ad tria revocari possunt. Quandoquidem, vel mundi origo a Deo, exponitur per emanationem transeuntem mundi ac phænomenorum ejus ex divina substantia, ad sensum primo loco expositum; et tunc exurgit *pantheismus emanatista*. Systema hocce, ut plurimum, complectitur etiam *remanationem*, sive regressum ad divinam substantiam, ita ut res quæ primitus ex Dei substantia emanarunt, postea ad eamdem regrediantur, atque eisdem emanationes et remanationes aliæ in infinitum succedant. Quod si mundi origo exponatur secundo modo ex supra positis, per emanationem non transeuntem, sed potius *immanentem*, per quam divina substantia seipsam evolvens, producit spiritum et materiam, multiplices cogitationes et res extensas mundi, tanquam tot modificationes seu modos cogitationis et extensionis, quæ sunt attributa immanentia Dei; habetur tunc *pantheismus realista*. Pantheismus dicitur, quia unicam substantiam ponit: *realista* vero, quia entia mundana habet tanquam modificationes *reales* substantiæ divinæ. Denique, si origo mundi, per identitatem realem cum Deo exponatur, ita ut mundus nihil sit aliud quam Deus ipse infinitis modis seipsum ponens ac manifestans, absque ulla realitate, vel potius absque ulla distinctione reali hujusmodi modorum et positionum a substantia divina vel ente absoluto, erit tunc *pantheismus idealista;* qui ut consentaneus sibi ipsi sit, adstruit mundum cunctaque mundana, in seipsis et prout a Deo distincta, esse mera *phænomena* aut *illusiones*.

Atque tria hæc systemata, sicut inter se omnia conveniunt in adstruenda unitate substantiæ, ita conveniunt in excludenda ac evertenda vera creatione. Nam pantheismi emanatistæ asseclæ, creationi substantiali ex nihilo, substituunt emanationem transeuntem ex divina substantia: pantheismus realista, eidem substituit productionem immanentem modorum vel modificationum substantiæ divinæ: pantheismus tandem idealista, non tantum creationem, sed omnem realem productionem excludit ac negat, nullam aliam realitatem admittens, præter esse absolutum, quod varie se revelat, ponit, et manifestat. Cæterum, quamvis universa pantheistarum systemata ad aliquod ex tribus relatis revocari possit, quatenus in unoquoque aliquod ex præfatis prædominatur, pantheistæ tamen non ita uni adhærent, ut pro variis rerum adjunctis et circumstantiis, cetera non etiam adhibeant ac permixceant, eo vel maxime, quod pantheistis veluti peculiare ac usitatum sit, contradictoria simul amplecti et tueri.

5.° Atque ut divisionem istam ejusque fundamentum historice evolvamus, quamvis brevissime, inter pantheismi emanatistæ adseclas, præter quasdam Indorum sectas, ac præter non paucos e veteribus Gnosticis, qui rerum existentiam, originem, ac distinctionem, explicabant per emanationes succesivas ac decrescentes ex Dei substantia, idque sub nominibus ac formis magis aut minus symbolicis, connumerandi veniunt,

A) *Persæ*, qui symbolicis formis similiter utentes, docebant, res mundi ac entia omnia per *Ormuzd*, principium luminis et bonorum, ac per *Ahriman*, principium tenebrarum et malorum, ex principio primo, vel tempore infinito (*Zeruane Akerene*) universa emanasse.

B) *Stoici*, quorum systema, hac in parte, sequentibus continetur: 1.° Deus est principium activum mundi, non quidem ad modum causæ creantis, sed ad modum quo anima est principium quod vivificat et movet corpus: 2.° proinde mundus habendus est tanquam pars integralis atque substantialis Dei; ita ut Deus sit veluti anima universalis mundi, ipsum undequaque penetrans: 3.° mundus iste adspectabilis cum omnibus ejusdem entibus, viribus ac motibus, a Deo est inseparabilis, ex Deo continuo profluit, ac per Deum status diversos ac mutationes succesivas sortitur: 4.° Deus autem ipse nihil est aliud quam corpus subtilissimum, seu æther (1),

(1) Cicero, qui proculdubio melius quam nos Stoicorum doctrinam noverat, hæc habet: «Cleanthus autem, qui Zenonem audivit,

qui innata activitate præditus, dum materiam primam vel chaoticam evolvit ac explicat, efformat mundum, qui per universalem combustionem peribit, non quidem penitus, ita ut ad nihilum redigatur, sed per involutionem ac replicationem quamdam regrediendo ad illam materiam chaoticam ex qua emanarat. (1)

C) *Neoplatonici*, quorum pantheismus, saltem prout in Plotino continetur, partim *idealista*, partim *emanatista*, existit. Idealista merito dicendus est, quatenus universa revocat ac finaliter reducit ad unitatem et identitatem absolutam, ita ut, apud Plotinum, cognoscens et cognitum, subjectivum et objectivum, unum atque idem sint. Ex quo etiam infert, ultimam et altissimam philosophiæ perfectionem, in eo sitam esse, quod unitas absoluta per intuitionem immediatam percipiatur; (2) qua sane in re, systemati Schelling quodammodo prolusit. Sed tamen pantheismo emanatistæ simul accedit, dum statuit omnia emanare ex prima illa et absoluta unitate, cujus primævæ emanationes sunt *intelligentia* et *anima*,

---

una cum eo quem proxime nominavi, tum ipsum mundum Deum dicit esse, tum totius naturæ menti atque animo tribuit hoc nomen; tum ultimum, et altissimum, atque undique circumfusum, et extremum omnia cingentem atque complexum ardorem, qui æther nominatur, certissimum Deum judicat.» *De Nat. Deor.* l. 1.° 14.

(1) Circa pantheismum Stoicorum, vid. Tennemann, *Manuel de l' Histoire de la Phil.* t. 1.° pag. 218, et Goschler, *Diction. encyclop. de la Theol. Cathol.* art. *Pantheisme*, ubi inter alia hæc habet: «Cette loi regit tout le développement dans son ascension et son progrès: elle va de l'imparfait ut parfait, de la formation des elements à celle des corps inorganiques, de la production des plantes et des bêtes à la manifestation de la nature humaine, jusq'aux ames, qui sont des émanations pures, de purs ecoulements de l'ame divine du monde.»

(2) «Plotin, inquit Tennemann, part de ce principe, qu'il n' y a de philosophie possible qu' autant que la connaissance et la chose connue, le subjectif et l'objectif, sont ramenés à la identité. La fonction de la philosophie est de connaitre l' unité, ce qui est le prinçipe et l'essence de toutes choses, et de la connaitre en soi, non par l'entremise de la pensée ou de la reflexion, mais par un moyen bien superieur, par l'intuition immediate... Le but de sa philosophie, selon Porphyre, c'est l'union immediate avec l'être divin.» *Ibid*, pag. 286.

quæ, cum unitate, triadem plotinianam efformant et constituunt.

D) *Cousin*, qui quidem philosophus, ut Neoplatonicorum doctrinam ecclecticam nostra ætate instauravit, ita etiam hujus systematis principiis insistens, ex parte unitatis substantiæ, quod est primum ex dogmatibus fundamentalibus pantheistarum, accedit ad Spinozismum seu pantheismum realistam; at ex parte alterius dogmatis fundamentalis, pantheismo emanatistæ potius adhæret. Siquidem, quamvis ab emanationis nomine abstineat, ac mundi productionem ex creatione repetat ore tenus, hæc tamen cousiniana creatio, quoad sensum, vera est emanatio. Ex ejus quippe sententia, Deus, dum mundum creat, mundum non ex nihilo, sed ex seipso educit, ita ut sicut nostra substantia habet rationem materiæ respectu nostrarum actionum, ita Dei substantia habet rationem materiæ ex qua mundus educitur, dum creari dicitur. (1) Ex quo facile colligitur, creationem Cousin, nihil commune habere cum creatione philosophiæ christianæ; namque, ut patet ex dictis, in primis non ad substantiam, sed ad modos seu phænomena terminatur: deinde, non est productio ex nihilo, sed ex substantia divina: tertio, non libere, sed necessario a Deo fit, ut mox dicemus.

6.° Inter eos qui pantheismo realistico adhæserunt, merito ac tanquam præcipui nominis numerantur:

A) *Spinoza*, cujus systema sequentibus summatim continetur: 1.° cum nihil existere possit, quod non sit, vel substantia, vel substantiæ modus; cumque modus sine substantia, nec concipi, nec existere queat, ponenda est in rerum natura substantia aliqua necessaria et æterna, quæ existat non solum *in se*, sed *per se*, seu independenter a quovis alio ente: 2.° hujusmodi substantia est omnimode infinita, quia

---

(1) En ejus verba ex gallico sermone ad patrium versa: «Nosotros creamos de la nada, en el sentido de que la materia de nuestra accion no está fuera de nosotros; y no creamos de la nada, en cuanto que creamos (al poner alguna accion) con el fondo mismo de nuestro sér... La creacion divina es de la misma naturaleza. Dios, al crear al universo, no lo saca de la nada, que no existe, que no puede existir y que no es mas que una para palabra: lo saca de si mismo.» *Introd. à l'Histoire de la Phil.* lec. 5.ª pag. 101, edit. 4.ª

nec a se, nec ab alio, limitari potest, atque proinde complectitur omnes perfectiones, realitates ac modos entium, secus enim non esset omnimode infinita: 3.° hæc porro substantia, utpote infinita et omnes realitates in se continens, unica existit, ac Deus nominatur, cujus essentialia attributa sunt *cogitatio* et *extensio*: 4.° ergo res omnes, quas in mundo cernimus, seu quidquid existit, in Deo existit, extra quem nihil cogitari aut esse potest, non solum propter ejus infinitatem, sed etiam quia repugnat substantiam a substantia produci: 5.° ergo omnia entia finita nihil sunt nisi modi, vel modificationes substantiæ divinæ, ratione duorum attributorum ipsi essentialium: 6.° ergo spiritus seu animæ cum suis cogitationibus, volitionibus, etc. sunt meræ modificationes substantiæ divinæ, quatenus *cogitantis*: corpora vero, sunt modificationes ejusdem quatenus *extensæ*: 7.° ergo Deus et mundus unicam substantiam efficiunt vel constituunt (1).

(1) Ut intuenti facile patet, Spinozæ theoria, tota quanta est, innititur præposteræ notioni substantiæ, quam ex Cartesio hausit; atque hinc non immerito affirmarunt quidam, Spinozæ pantheismum ex cartesianismo profluxisse. Audiatur hac in re Goschler: «On a dit que Descartes est le père de la philosophie moderne. Si celle-ci est pantheiste, il faut que le pantheisme ressorte des principes cartesiens. Non pas que Descartes voulut ou previt les fruits que porterait sa doctrine: mais ayant posé les principes, n'est-il pas responsable des consequences logiques qui s'en deduisent rigoureusement? Descartes trouva, dans le pays même où furent écrits et repandus d'abord ses ouvrages, un disciple hardi et conséquent, qui voulut et sut imperturbablement tirer des données du maître le système qu'elles renfermaient. On sait que Spinoza commença sa carrière philosophique par l'exposition de la doctrine cartesienne: il en adopta la méthode, les principes, le langage, la demonstration mathématique; il acheva l'œuvre commencée...

»Le moi, substance pensante, tel fut le principe de la philosophie cartesienne. Ce fut aussi celui du spinosisme. Partant tous deux de la subjectivité de l'être pensant, qui n'admet comme certain que ce qui est evident à la raison, juge souverain et infaillible de la verité, tous deux partent de la même definition de la substance, ou plutot Spinoza s'empare de la definition de Descartes, en logicien sévère, digne du maître. Celui-ci avait dit: *La substance est ce qui n'a besoin que de soi-même pour exister*. Celui-là conclut: Donc tout ce qui n'est pas de soi et par soi, n'est pas substance; donc tous les êtres finis, ayant besoin de l'Etre createur pour exister, ne peuvent être conçus que comme de simples attributs de la substan-

B) *Cousin*, qui, ut supra jam innuimus, sicut ex parte modi, quo mundus producitur ad pantheismum emanationis accedit, ita ex parte primi dogmatis fundamentalis pantheismi, sive unitatis substantiæ, pantheismo realistæ adhæret, Spinozæ vestigiis insistens. Ejus porro theoria in hac parte, hisce continetur: 1.° substantia est illud quod nihil extra se supponit relate ad existentiam (1): 2.° hæc igitur substantia non potest esse nisi unica, infinita, et absoluta, nempe, Deus; ac proinde substantiæ finitæ potius sunt phænomena ac entia relativa, quam veræ substantiæ (2): 3.° ergo Deus est ens unicum et absolutum, et simul substantia universalis continens in se *ego* et *non ego*, hoc est, hominem et mundum, spiritum et materiam; ac proinde est unum quoad substantiam, et plura seu multiplex quoad phænomena (3): 4.° ergo Deus sive substantia divina, utpote unica vera substantia, et simul infinitus en finitus, unus et plura, æternitas et tempus; uno verbo: Deus, vel est nihil, vel est omnia quoad substantiam. (4) Itaque pantheismus Cousin, hac ex

ce unique ou de l'Etre divin, qui seul existe independamment de toute autre chose. Le maître avait dit: Les seules idées ou categories sous lesquelles nous pouvons concevoir les existences sont la *pensée* et l'*etendue*. Donc, conclut le disciple, les seules modifications possibles de la substance son la pensée et l'etendue.» *Loc. supra cit.*

(1) «La sustancia es aquello que no supone nada fuera de sí relativamente á la existencia.» *Fragments. philos.* t. 1.°, pág. 312, edit. 3.ª Ubi vides, Cousin ad pantheismum construendum procedere ex definitione substantiæ, ex Spinoza et Cartesio, quem ducem ac magistrum sæpesæpius prædicat, desumpta.

(2) «No puede haber mas que una sustancia.» «Una sustancia absoluta, debe sér única para ser absoluta... Las sustancias relativas destruyen la idea misma de sustancia; y sustancias finitas que suponen fuera de ellas otra sustancia con la cual se ligan, se parecen mucho á fenómenos.» «El círculo es infinito; ó no hay sustancia ó no hay mas que una.» *Ibid.* pág. 63 et 312.

(3) «Dios es el sér único y universal.» «Dios es la sustancia universal.» «El sér absoluto, conteniendo en su seno el *yo* y el *no yo* finito, y formando, por decirlo así, el fondo idéntico de todas las cosas, uno y muchos á la vez; uno por la sustancia, muchos por los fenómenos, se aparece á sí mismo en la conciencia humana.» *Cours de* 1818, pág. 55, 274 et 390.

(4) «Es un Dios... uno y muchos, eternidad y tiempo... infinito y finito al mismo tiempo, triple, en fin, es decir, á un mismo tiem-

UNIVERSIDAD DE NUEVO LEON
Biblioteca Valverde y Tellez

parte, a pantheismo Spinozæ, quoad verba solum differt, quatenus, nempe, id quod Spinoza nominat *cogitationem* et *extensionem*, Cousin nominat, *ego* et *non ego*, et quandoque *humanitatem* et *naturam*.

7.° Pantheismum idealistam professi sunt quædam Indorum sectæ philosophicæ, inter quas eminet

A) *Boudhistarum* schola, quæ, si fides Tholuck in opere quod inscribitur *Sufismus*, docebat: 1.° solum Brahma, vel Deum vere existere, ita ut mundus mundanaque omnia, seu potius ea quæ in mundo esse nobis videtur, nihil esse in seipsis, nisi puras illusiones: 2.° ex quo colligebant, omnia esse unum unitate adeo perfecta et absoluta, ut nullum detur discrimen nec etiam inter cognoscens et cognitum, nulla demum, vel minima dualitas realis (1).

B) *Fichte*, qui idealismum transcendentalem Kant evolvens, in pantheismum subjectivum transformavit, qui ad sequentia capita summatim revocari potest: 1.° principium absolutum et primum scientiæ est judicium illud: *A=A*, cui subrogari potest, *ego=ego:* 2.° quia vero judicare est agere, *τὸ ego*, dum hoc principium affirmat; *ponit* seipsum modo absoluto per actum spontaneitatis primitivæ et sibi essentialis: 3.° postquam vero *ego purum* seipsum ponit absolute, acquirit conscientiam sui *per reflexionem*, fitque vel ponit se tanquam *subjectum*, ac deinde tanquam *objectum* seu tanquam *non-ego:* 4.° ex quo infertur, quod tam *ego-subjectum*, hoc est, anima, vel cogitatio hujus hominis, quam *ego-objectum* sive *non-ego*, hoc est, id quod mundum vocamus, nihil

po Dios, naturaleza y humanidad. En efecto, si Dios no es todo, es nada.» *Fragments phil.* loc. cit. pag. 76.

(1) «His remotis impedimentis, id, quod summum est perficias... Tum, mihi crede, dignaberis appulsu divino; et omne tolletur cognitum inter et cognoscentem discrimen.» *Toluck, opere cit.* pág. 141 et seqq. Ubi etiam subjungitur: «Noscat cujus animus dubitationibus excruciatur, essentiam non esse nisi unicam; nam Deus solus, qui occultus occultans simul atque præsens est, ille solus egoitate dignus, cujus ad latus dualitas nulla; nec ego, nec tu, nec nos existit: siquidem cum in unitate distinctio nulla præbeatur, ego, nos, tu et ille, idem sunt.»

sunt aliud quam variæ manifestationes *τὸ ego puri*: 5.° ergo *ego purum* est unica, vera, et absoluta realitas; reliqua vero omnia nullam habent realitatem, nisi quatenus cognoscuntur et affirmantur a *τὸ ego puro*, cum quo proinde cuncta realiter identificantur.

C) *Schelling:* sicut Fichte unicam et absolutam realitatem constituit in *ego puro*, ex cujus sinu profunditur mundus, tam quoad cognitionem, quam quoad realitatem, ita ut mundus non aliam realitatem habeat præter eam quam accipit dum per τὸ ego cognoscitur, ita Schelling unicam et absolutam realitatem constituere voluit in re aliqua superiori, tam respectu *ego* vel subjecti cogitantis, quam respectu mundi, vel objecti cogitati. Itaque, apud Schelling: 1.° Deus seu potius ens absolutum, est realitas continens ac identificans omnia in se: 2.° quapropter *Absolutum* excludit omnem oppositionem, differentiam aut diversitatem, ita ut sit simul spiritus et materia, subjectivum et objectivum, esse et cognoscere, finitum et infinitum: (1) 3.° unde ordo realis et idealis, unum et plura, mundus et ego, universa confunduntur et identificantur in *Absoluto*: imo etiam, solum hoc absolutum vere ac realiter existit; nam entia quæ finita vocamus, extra absolutum hocce realitatem nullam obtinent, ac nihil sunt in seipsis (2).

D) *Hegel*, qui initio Schelling insistens vestigiis, ea quæ magister *Absoluto* tribuit, ad *Ideam* transtulit; postea vero,

(1) Tennemann, qui dubio procul Schelling mentem melius aliis poterat dignoscere et assequi, utpote ipsi patria cognatus, ac coævus, systema schellingianum sic describit: «L' absolu n' est ni infini, ni fini, ni être, ni connaître, ni sujet, ni objet; c' est ce en quoi se confondent et disparaissent toute opposition, toute diversité, toute séparation, comme celle de sujét et d' objet, de savoir et d' être, d' esprit et de nature, d' ideal et de réel... C' est l' absolue identité de l' ideal et du réel, l' absolue indifference, du different, de l' unité et de la pluralité; c' est *l' un* qui est en même temps le tout. *Manuel cit.* t. 2.°, pag. 290.

(2) L' absolue identité est, et hors d' elle il n' est réellement rien; par consequent, rien de fini n' existe en soi. Tout ce qui est est l' identité absolue et son développement... Il n' existe qu' un seul être identique... Le fini, produit d' une reflexion toute relative par sa nature, n' a qu' une realité apparente.» *Ibid.* pag. 291 et 92.

subtilissima ratione dialectica seu potius sophistica utens, pantheismum idealistam ita evolvit, ut eum perduxerit ad ultimum gradum, externamque perfectionem, si ita loqui fas est, ut mox dicemus.

8.° Corollaria præcipua ac veluti universalia pantheismi, sunt: 1.° negatio distinctionis essentialis inter bonum et malum morale: 2.° negatio libertatis humanæ, seu potius fatalismus universalis. Et quidem, semel constituta, tanquam principio, et admissa identitate substantiali Dei et mundi, actiones omnes et effectiones quæ in mundo peraguntur, divinæ necessario existunt, ac proinde bonæ, eo vel maxime, quod ejusmodi actiones et affectiones, apud pantheistas, non libere, sed motu spontaneo et necessario emanant ex substantia divina; illud autem quod ex substantia Dei profluit, proculdubio bonum est ac legitimum, utpote Divinitati consentaneum, nec ex hominis voluntate ac potestate pendet. Cuncta ergo quæ in mundo et homine eveniunt, et eveniunt independenter ab hominis voluntate et potestate, et universa æque bona ac legitima existunt; sunt enim, vel modi, vel mere manifestationes seu evolutiones necessariæ Dei. Atque huic rei adstipulatur etiam ipsa philosophiæ historia, quæ testatur, pantheismi scholas præcipuas, præfatos errores satis aperte docuisse (1).

---

(1) Qua in re, ut Stoicos prætermittamus, qui cuncta *fato* subjicientes, proclamarunt *fatalem vim et necessitatem rerum futurarum*, ut habet Cicero, commemorare sufficiat brevitatis gratia:

1.° *Pantheismum Indorum:* «Nulla actio e nobis venit: ¿quid igitur malum, quid bonum? Deus est bonum et malum, complectitur contraria omnia. Apud sapientes, qui unitatem suam cum Deo cognoverunt, malum et bonum Deus fit.» Jasche, *Le Pantheisme dans ses form. princ.*, etc., t. 2.°, pag. 333. Nempe, præfata verba desumumtur apud Jasche ex libris Indorum.

2.° *Pantheismus Neoplatonicorum vel Plotini:* «Dans le monde, tout est nécessaire, tout est l' œuvre d' une production nécessaire, et d' un principe qui n' est séparé d' aucun de ses produits. Toutes les choses dépendent les unes des autres par un commun enchainement, (déterminisme universel, dont l' unité est la seule excepcion, plus apparente encore que réelle.) De cette liaison des choses se tire la magie naturelle et la divination... Cela le conduit à un optimisme et un fatalisme contraires à la moralité.» Tennemann, *Manuel de l' Histoir. de la Phil.*, t. 1.°, pag. 294.

3.° *Pantheismus Spinozæ:* Ipsemet enim scribit, «a summa Dei potentia sive infinita natura, infinita infinitis modis, hoc est, omnia, necessario effluxisse, vel semper eadem necessitate sequi.» *Ethices*, p. 53, edit. Jen. Et postea subjungit: «Sicuti ex necessitate divinæ naturæ sequitur, ut Deus infinita infinitis modis agat.» *Ibid.*, p. 79. Et alibi: «Bonum et malum quod attinet, nihil etiam positivum in rebus, in se, scilicet, consideratis, indicant, nec aliud sunt quam cogitandi modus seu notiones.»

4.° *Pantheismus Fichte:* Etenim Fichte, utpote rigidiori pantheismo idealistæ insistens, nullam realitatem præter esse divinum agnoscit, sed mundum universum reducit, ut ait Tennemann, ad puram illusionem phænomenalem, (un enchainement de pures illusions phénoménales) ex quo proculdubio necessario disparet quævis realis distinctio inter bonum et malum. Immo etiam, hæc ipsæ illusiones phænomenales, necessario ac indefinite emergunt ex activitate infinita et essentiali, qua donatur *ego* absolutum seu purum. «Le *moi* absolu est essentiellement et infiniment actif: cette activité n' est qu' unt perpétuel besoin, *le moi*, se lance dans un mouvement illimité.» Tennemann. *Ibid.*, t. 2.°, pag. 271.

5.° *Pantheismus Schelling:* «L' histoire, dans sa totalité, est (juxta systema schellingianum) une révelation de Dieu qui se développe sans cesse progresisivement... En effet, ce qui domine dans ce système, c' est une destinée aveugle, une nécessité de nature; il faut que Dieu se revèle; l' histoire tout entière, tous les changements qui s' opèrent dans le monde, ne sont que les modifications de son être.» Tennemann. *Ibid.*, pag. 293 et 297.

Nihil hic dicimus de pantheismo Hegel, de quo postea speciatim agemus.

§ II.

De pantheismo hegeliano.

Diximus supra, Hegel perfecta adeo ratione dialectica pantheismum idealistam evolvisse, ut eum quodammodo perduxerit ad ultimum gradum ultimamque perfectionem; unde Hegelianismus, non immerito habetur tanquam universi pantheismi apogæum, ultra quem progredi nequeat humana ratio, dum pantheistice procedit. Quamobrem, systema hocce aliquantulum fusius ac speciatim oportet exponere; tum quia coævi pantheistæ nihil aliud sunt quam plagiarii magis aut minus larvati pantheismi hegeliani; tum quia systema hocce nobis aperte revelat paradoxa et absurda quæ in sinu

pantheismi latent; tum maxime quia melior, aptior ac vehementior pantheismi cujuslibet confutatio, est ob oculos ponere paradoxa et impia, quæ ex eo necessario colliguntur et derivantur, dum ad severioris Logicæ regulas evolvitur, atque ad ultima consectaria perducitur. Hegelianum porro systema hisce summatim continetur:

a) Scientia transcendentalis posita est in cognitione *Ideæ*, in qua continetur realitas absoluta et infinita, et quæ proinde cum Deo realiter identificatur.

b) Quoniam vero ad Logicam spectat ideam cognoscere, colligitur exinde *Logicam* constituere scientiam absolutam et transcendentalem; cogitando enim sive cognoscendo *Ideam*, omnia et omnibus modis quibus sunt, cognoscimus, ac proinde ad scientiam transcendentalem pervenimus.

c) In hujusmodi *Logica* seu scientia transcendentali *tria momenta* assignare oportet: 1.° *momentum abstractum*, in quo cogitatio vel mens percipit et affirmat existentias reales, quatenus distinctas, minime percipiendo earum identitatem: 2.° *momentum dialecticum*, in quo cogitatio percipit et affirmat existentias vel res quas in priori momento ut positivas et distinctas percepit, esse negationes ejus quod antea perceperat, hoc est, revera nihil esse in seipsis, sive æquivalere suis oppositis (1): 3.° *momentum speculativum*, in quo percipimus et affirmamus, existentias reales et positivas identificari cum suis oppositis sive cum nihilo, in unitate primitiva et absoluta (2).

d) Ergo cogitatio scientiam transcendentalem seu veritatem absolutam adipiscitur, progrediendo per tres gradus succesivos, qui respondent tribus momentis præfatis, et ex quibus exurgit veluti triplex Logica, scilicet: 1.° *intellectus*, quæ respondet momento *abstracto*, et cujus propria formula est ista: *ens existit, et nihilum non existit:* 2.° Logica *rationis negativæ*, quæ respondet momento *dialectico*, et cujus hæc habetur formula: *ens non existit, et nihilum existit:* 3.° Logica *rationis positivæ*, quæ respondet momento *speculativo*, et cujus hæc est propria formula: *ens est et non est... nihilum non est et simul est.* Aliis verbis: cogitatio in primo momento, procedit per *synthesim primitivam*, videndo identitatem: in secundo, per *analysim* synthesis primitivæ, videndo non identitatem entis identici prius percepti: in tertio, per *synthesim* scientificam ac consequentem post analysim, videndo identitatem realem et originariam identici et non identici, hoc est, entis et nihili, affirmationis et negationis.

e) Itaque, Logica seu vera scientia transcendentalis tunc habetur, quando quis cognoscit et affirmat, ens vel *Ideam*, esse identitatem omnium rerum, ita ut una et eadem res sint lumen et tenebræ, (1) res et ejus oppositum sive affirmatio et negatio, (2) Deus et homo, (3) positivum et negativum, error et veritas, (4) ideale et reale, finitum et infinitum, anima et

---

(1) «Le degré *dialectique*, au contraire, consiste à enlever toutes ces determinations finies et à les transformer en leur contraires.» Hegel, *opp.*, t. 6.°, pag. 151 cit. et trad. apud Gratry, *Logique*, t. 1.°, pag. 205.

«La dialectique ou raison négative, subdit Hegel, est ce moment de la pensée qui montre chaque détermination finie comme étant ce qu'elle est en effet, c' est à-dire sa propre négation.» *Ibid.*, pag 152.

(2) «En fin le troisième moment, *moment spéculatif ou positivement rationnel*, est celui qui saisit l' unité des déterminations et de leurs contraires.» *Opp. cit.*, t. 6.°, pag. 157. Et alibi subjungit: «La plus haute forme de la pensée platonicienne, c' est l' identité de l' être et du non être.» *Ibid.*, t. 14.°, pag. 212.

(1) «La lumière pure, c' est la nuit pure.» *Opp. cit.*, t. 6.°, p. 76.

(2) «Les contraires coexistent en soi. Dans le fait, il n' y a jamais de *oui* ou *non* si absolu, comme le soutient la raison vulgaire.» *Ibid.*, pag. 242.

(3) Dieu n' est Dieu qu' en tant qu' il se connait; la connaissance qu' il a de lui-même, c' est la conscience qu' il a de lui dans l' homme.» *Ibid.*, t. 7., pag. 418.

(4) «On croi qu' il y a une difference absolue entre le positif et le négatif. Non, les deux sont en eux-mêmes la même chose, et l'on pourrait nommer positif le négatif, et reciproquement.» *Ibid.*, t. 6.° pag. 240. «L' idée, en se développant, posse en face d' elle-même son contraire, une illusion, et son activité consiste à enlever cette illusion. La verité ne peut sortir que de cette erreur... L' erreur, en tant qu' absorbé, est un moment nécessaire de la verité.» *Ibid.*, pag. 384.

Atque hic obiter nota, in hac doctrina hegeliana, reperire fundamentum theoriæ illius ab Ecclectismo moderno excogitatæ circa veritatem, juxta quam error nihil est aliud quam veritatis aspectus quidam, sive veritas incompleta.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

corpus; (1) uno verbo: ens et non ens, ac proinde identitas contradictionis: apud Hegel enim, ens et nihilum, sunt una et eadem res. (2)

f) Deus non est concipiendus, tanquam ens purum et absolutum, nec tanquam suprema realitas omnem limitationem et negationem excludens, prout theologi et methaphysici hucusque existimarunt, sed potius concipiendus est tanquam *pura abstractio* et *absolutum negativum*, cujus completa ac vera definitio est quod complectatur, sive *includat in se simul ens et nihilum*. (3)

---

(1) «Car l' idée est l' unité de l' idéal et du réel, du fini, et de l' infini, de l' âme et du corps.» *Ibid.*, 388.

(2) Quod si quis existimet, nos exaggerationi indulgere, dum affirmamus, contradictionis extrema sive ens et nihilum identificari, apud Hegel, sciat, ipsum non semel expressis verbis dicere *ens et nihilum eamdem rem esse*, ut ostendit citatus Gratry, ipsius verbis ad litteram productis. Nobis sufficiat in medium proferre verba hæc Hegel: «Le Néant, en tant que Néant, en tant que semblable a lui-même, est précisément la même chose que l' Etre.» *Opp. cit.*, t. 6.°, pag. 171. Hoc est: «nihilum, quatenus nihilum, quatenus sibi ipsi simile, est præcise eadem res ac ens.» En doctrinam certe *novam*, quam detegere et adinvenire reservatum fuit post tot sæcula, Hegel, qui nihilominus, vel potius *idcirco*, magnus philosophus nuncupatur, tum ab his qui ad absurda veluti nati, paradoxa solum amant, tum ab aliis quibusdam, qui hegelianam *Ideam* non sine strepitu proclamant et docere conantur, dum fortasse nesciunt quid sit et quo ducat ejusmodi *Idea*.

(3) «Cette theologie rationnelle de la vieille methaphysique ne se meut que dans les déterminations abstraites de la pensée. En effet, elle conçoit Dieu comme l' abstrait, composé de toute realité et de toute positivité, à l' exclusion de toute négation, et elle définit Dieu comme l' être totalment, souverainement réel... Ce qui revient à cette definition, que Dieu est la plenitude de toute réalité: conception qu' on obtient en ôtant les limites que renferme toute réalité, et l' on en abstrait Dieu, en disant qu' il est, le réel ou toute réalité, la souveraine réalité. Or, cette conception est de toutes la plus naïve, la plus abstraite, la plus pauvre... C' est l' enfance de la logique, pour qui l' être c' est l' absolu...

La vérité est au contraire, qu l' être en tant que tel n' est rien de fixe ni de définitif, mais un terme que la dialectique pousse à son contraire, lequel, consideré dans sa nature immédiate, est le néant.»

«L' être pur est une pure abstraction, c' est l' absolu négatif,

g) Deus ergo est quidem ens absolutum, ac unica existentia realis et substantialis; attamen ejus esse non est esse fixum, definitum, aut immutabile, (n' est rien de fixe ni de définitif), sed continuo veluti transformatur ac progreditur, induendo et exuendo varias formas et manifestationes.

h) Unde vita Dei, constituitur et exsurgit ex motu dialectico sive evolutione logica *Ideæ;* quæ quidem vitalis et logica Dei evolutio, tribus præcipuis *momentis* continetur. Horum in primo, Deus existit quodammodo in se involutus ac implicitus, tanquam unitas et identitas absoluta omnium, sed absque ulla suipsius *objectivatione* (venia sit verbo) et conscientia: in altero, Deus seipsum objectivando, transit ad mundum et fit natura: in tertio demum, ad seipsum veluti regrediendo ex natura, seipsum cognoscens ac conscientiam sui acquirens in homine, pervenit ad perfectam divinitatem, fitque Deus complete seu proprie. (1) Atque hinc facile agnoscitur et dijudicatur sensus verbi illius hegeliani, pleni impietatis: *Deus est in fieri.*

i) Ergo: 1.° creatio nihil est aliud quam evolutio necessaria Dei in mundo et humanitate: 2.° mundi et humanitatis evolutiones, constituunt ipsam vitam Dei: 3.° existentiæ finitæ et individuales nullam realitatem habent in seipsis, sed sunt meri aspectus, phænomena, formæ vel modificationes Dei.

In hujuscemodi pantheismo confutando et evellendo non immorabimur, tum quia puderet tempus et operam insumere in oppugnandis absurdis, quæ non tantum cum sensu christiano, sed cum communi hominum sensu aperte pugnant; tum quia horum errorum expositio, est melior et aptior eorumdem confutatio.

Cæterum, pro universali hujus systematis confutatione, animadvertere sufficiat quod ordinem practicum seu mora-

---

qui, consideré dans sa nature immediate, est le néant... La concrete et la vrai (definition) est celle qui renferme les deux, être et néant.» *Ibid.*, t. 6.°, pag. 75, 166, 168, 169 et 170.

(1) Dieu n' est Dieu, qu' en tant qu' il se connait; la connaissance qu' il a de lui-même c' est la conscience qu' il a de lui dans l' homme.» *Opp. cit.* t. 7.° pag. 448.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

lem penitus ac funditus subvertit: 1.° quia ordo moralis ullus subsistere nequit cum universali scepticismo et nihilismo absoluto, ut ex terminis patet: 2.° quia theoria hegeliana e medio tollit libertatem humanam, ac ipsam distinctionem inter bonum et malum, sine quibus moralis ordo, nec existere, nec concipi quidem potest. Siquidem, nec libertas hominis, nec distinctio boni et mali moralis, consistere aut conciliari possunt cum *Idea* vel ente absoluto et unico, seipsum necessario ac spontaneo motu, ex æternitate ad æternitatem evolvente, et cujus ultima ac perfectissima manifestatio divina est homo, qui non secus ac reliqua entia, est revelatio, vel forma quædam substantiæ divinæ: ast revelationes vel formæ Dei, si quid sunt, profecto bonæ sunt, utpote omnes æque necessarie ac legitimæ: (1) 3.° fatalismum historicum inducit; quandoquidem, cum humanitas nihil sit aliud quam manifestatio necessaria et veluti incar-

(1) Cæterum, Hegel minime abhorret ab his illationibus, quas potius expresse profiteri non veretur: «L' esprit, inquit ille, dans sa nécessité est libre, et c' est dans sa nécessité seule qu' il trouve la liberté.» *Opp. cit.* t. 13.° pag. 39. Et alibi, postquam iterum docuit libertatem et necessitatem; eamdem rem esse, subdit: «Il en est de même de l' opposition du *bien* et du *mal*, cette grande antinomie du monde moderne enfoncé en lui même.» *Ibid.* t. 6.° pag. 73.

¿Sed quid plura? Ipsemet Hegel fatetur id necessario inferri ex suo illo fundamentali principio: *ens et nihilum sunt eadem res.* «Cette formule: *L' être et le néant sont même chose*, parait un paradoxe, et on a peine à la prendre au serieux; et en effet, c' est une proposition des plus dures et de plus hardies.. On soutiendra, par exemple, qu' en consequence de ce principe, c' est même chose que mon bien, ma maison l' air qu' on respire, la patrie, le soleil, la justice, l' âme, Dieu même... Dans le fait cependant, la philosophie est la doctrine qui apprend à l' homme à se délivrer d' une infinité de buts et de points de vue particuliers, et qui le rend indépendant de tout, de telle sorte qu' il lui soit absolument indifférent que ces choses soient ou ne soient pas.» *Ibid.* pag. 172. Quibus si addas ea quæ alibi subjungit: «Le mal comme reflexion profonde de la subjectivité en elle-même, opposee à l' être objectif et universel, qui pour elle n' est qu' apparent, est la même chose que la bonne intention du bien abstrait,» facile perspicies, apud Hegel, veram philosophiam docere: 1.° hominem, domum, patriam, justitiam, Deum, solem etc. esse unam et eamdem rem, ac absolute indifferentia: 2.° ens objectivum, hoc est, entia quæ naturam constituunt *esse quid pure apparens*: 3.° *malum*, esse bonam intentionem boni.

natio quædam Dei, facta cuncta hominis, non solum omnia divina ac proinde bona ac æque legitima sunt, sed necessario eveniunt, utpote phases et manifestationes Dei, seipsum evolventis evolutione æterna, spontanea et necessaria: 4.° denique, involvit ac perficit rehabilitationem materiæ, ac legitimationem carnis et concupiscentiarum ejus; semel enim admissa hegeliana theoria, materia æqualia jura cum spiritu possidet, et carnis passiones omnes sunt legitimæ, utpote æquales et necessariæ manifestationes Dei.

Itaque, Hegelianismus funditus subvertit, non solum christiana dogmata, sed ipsam naturalem moralitatem, ita ut si ad praxim deducerentur ipsius doctrinæ, periret omnis morum honestas, subverteretur ordo ipse socialis. Et re vera quidem, scimus, eos qui pantheismum hegelianum undequaque per Europam propagare conantur, teterrima consectaria, tum moralia, tum socialia, quæ ex ipso legitima consecutione emanant, rotundo jam ore proclamare, atque ad praxim reducere conari tam verbis quam factis. Ex hac infecta Hegelianismi radice pullulavit, ac pullulat, tum auri, divitiarum ac voluptatum fames late serpens; tum immanis turba hominum, qui sub specie reformandi humanam societatem ac instaurandi æqualitatem et libertatem inter homines, societatem ipsam funditus subvertere pertentant, christianam Religionem, quæ ipsorum conatibus obstat, acri odio prosequuntur, ac denique, hominis divinitatem proclamantes, divinitatem simul proclamant materiæ, carnis, et passionum ejus (1).

(1) Quod si quis agnoscere velit, quo tandem ducat Hegelianismus, aut quænam sint conclusiones ad quas logice perducit pantheismus hegelianus, consulat unum e præcipuis ejus organis ac propagatoribus, ephemeridem, nempe, cui titulus, *Revue de Deus Mondes*, ubi præfatæ doctrinæ frecuenter et aperte evolvuntur ac prædicantur. Audiatur etiam, speciminis loco, quidam ex ejusdem discipulis: «Dios es idéntico con el mundo: se manifiesta en las plantas, que sin conciencia de sí mismas, viven con una vida cosmomagnética; se manifiesta en los animales, los cuales, en el sueño de su vida sensitiva, experimentan una vida mas ó menos sorda... En el hombre, la Divinidad llega á la conciencia de sí misma, y revela esta conciencia de nuevo por medio del hombre. Empero esto

Porro, quamvis pantheistarum errores ac deliramenta satis superque refellantur ex ipso communi sensu, præsertim dum ea semel exposita sunt, ut nos hic ac in superiori paragrapho fecimus, abs re tamen non erit pantheismi pronuntiatis, pronuntiata philosophiæ christianæ opponere quod quidem partim postea, dum de creatione agetur, partim vero nunc perficiemus. Itaque sit,

§ III.

De Pantheismo quoad identificationem substantiæ divinæ et mundanæ.

Ex prælibatis in superiori utroque paragrapho, satis jam constat virus pantheismi, hujusque veluti principium fundamentale consistere in confusione seu identificatione substantiali Dei et mundi. Quapropter, ut funditus convellatur, sit,

---

no se verifica en los hombres y por los hombres considerados aisladamente, sino mas bien por el conjunto de la humanidad, de manera que cada hombre solo encierra y representa una partícula del *Dios-mundo*, pero todos los hombres juntos encierran y representan en la idea y en la realidad todo el *Dios-mundo*. Cada pueblo tiene á lo mas, la mision de reconocer y manifestar una parte de este Dios-mundo... La historia no es mas que el pensamiento eterno de Dios, su accion eterna, su palabra, sus hechos, pudiendo decirse con razon de la humanidad entera que es una encarnacion de Dios... De aquí es tambien que el objeto de todas nuestras instituciones modernas es la rehabilitacion de la materia, su reintegracion en todos sus derechos, su restauracion religiosa, su santificacion moral... Nosotros marchamos en pos del bienestar material; porque sabemos que la divinidad del hombre se manifiesta igualmente en su forma corporal; fundamos una democracia de dioses terrestres iguales en felicidad y santidad... queremos el nectar y la ambrosía, mantos de púrpura, la voluptuosidad de los perfumes, de las danzas, ninfas, músicas y comedias.» Heine, *De la Allemagne depuis Luther*.

En fructus, qui in ordine morali ac etiam sociali, prodeunt ex arbore pantheismi hegeliani.

THESIS 1.ª

Absurda est identitas substantialis Dei et mundi, quam tueri solet pantheismus.

Prob. Mundus realiter et substantialiter a Deo distinguitur, si ejus attributta sint non solum diversa, sed etiam opposita attributis naturæ divinæ; per attributa enim et proprietates, quæ ex substantia derivantur ac ipsi conveniunt, in ejusdem cognitionem devenimus, cum substantiarum immediatam intuitionem non habeamus. Ex alia parte, substantiæ vel essentiæ quibus insunt opposita attributa, nequeunt non esse realiter distinctæ; atqui attributa quæ mundo conveniunt, sunt prorsus diversa, imo et opposita attributis Dei: ergo. Prob. min. Deus, vel non existit, vel est ens necessarium, ens a se et ex se existens, ens immutabile, ens per essentiam, ens infinitum; omnes quippe qui Deum nominant et sciunt, id nomine Dei intelligunt, atque si prædictorum aliquid ei deesset, jam non esset Deus, nec ens infinitum: atqui mundus est ens contingens, ens ab alio et per alium existens, ens mutabile, ens participatum, ens finitum: ergo. Min. prob. per singulas partes. Mundus est

a) *Ens contingens*: Quod constat, 1.° quia non existentia mundi, nullam terminorum contradictionem seu repugnantiam involvit; optime enim concipimus, mundum istum posse in nihilum per Dei potentiam redigi, vel potuisse non produci, quin nulla exinde exurgat contradictio, sicut nulla exurgit ex eo quod mundi alii possibiles, ad actualem et physicam existentiam non perducantur. Deinde, quia ratio et experientia simul testantur, quamlibet mundi hujus partem contingentiæ subesse, ac proinde mundum quoque ex eis conflatum; etenim, si omnes et singulæ mundi partes possunt esse et non esse, etiam mundus ex singulis coalescens potest esse et non esse, quin ulla offendatur contradictio.

b) *Ens ab alio*: quia ens continguns, eatenus dicitur contingens, quatenus potest esse et non esse; unde ens contingens, quo tale et ex se, indifferens est ad existendum vel non existendum: ergo si revera existit, existit quia esse recipit ab alio: ergo mundus, eo ipso quod est contingens, est

ens ab alio, sive rationem sufficientem existentiæ habens in alio. Ex quo necessario consequitur, mundum esse

c) *Ens mutabile:* Nam quod ab alio pendet et esse recipit, ejus potentiæ et actioni subjicitur, per quas non solum accidentales mutationes, sed essentiales etiam suscipere potest. Siquidem, potentia efficax ad esse tribuendum, efficaciam quoque habet ad esse ejusdem rei destruendum, ac multo magis ad eamdem rem immutandam, aliquam realitatem ipsi communicando vel ab ipsa auferendo. Sed præterea, id constat apertissima experientia, qua sensibus ipsis quotidie observamus, mundum ejusque partes etiam nobiliores, ut est anima rationalis, perpetuis ac multiplicis generis mutationibus, obnoxia esse.

d) *Ens participatum:* quia ex dictis, esse ipsum, ac proinde perfectiones seu gradus realitatis, quibus donatur, ab alio, non a se obtinet.

e) *Ens finitum:* Quod ostenditur: 1.° quia mundi finitudo est corollarium necessarium ejus contingentiæ; quod enim potest esse et non esse, neque actu existit nisi quia existentiam recepit ab alio, proculdubio finitum est, cum ei deficiant saltem, independentia, et existentia a se: 2.° Experientia ipsa teste, singula entia mundi sunt finita, utpote ad certum genus et speciem determinata, aliquasque perfectiones, nec formaliter, nec eminenter continentia, ut lapis, nec formaliter, nec eminenter continet perfectiones animalis vel hominis; atqui ex entibus finitis nequit coalescere ens infinitum, quia finitum finito additum, nonnisi finitum efficere potest: ergo mundus, eo ipso quod coalescit ex entibus contingentibus et finitis, infinitus esse nulla ratione potest.

Adde his, mundum esse compositum, cum complectatur *plures substantias*, ut lapides, plantas, homines; plures *partes* extensionis atque integrales, ut brachia, pedes et caput in animali; *plura* accidentia, non solum invicem distincta, sed separata, ut motum, cogitationem, figuram, volitionem, duritiem, colores, scientiam. ¿Quis porro affirmare audeat, simplicitatem divinam compati ejusmodi pluralitates, aut Deo inesse motum localem, figuram, duritiem aliaque ejusmodi, quæ in mundo quotidie cernimus?

Prob. 2.° ex absurdis ad quæ pantheismus ducit: Si unica existit substantia, ita ut Deus et mundus sint una et eadem res, omnia quæ in mundo contingunt aut perficiuntur, erunt totidem modificationes et affectiones hujusmodi unius substantiæ: ergo opposita et sese mutuo excludentia, eidem substantiæ simul inhærebunt. Nam plantæ sunt corporeæ, animæ hominum sunt incorporeæ: inter homines ipsos, quidam odio habent quod alii amant; quidam affirmant quod alii negant, sciunt quod alii ignorant, dum quidam bene valent, alii simul ægrotant: ergo si unica existit substantia, hæc erit simul corporea et incorporea, volens et nolens eamdem rem, infirma et sana, sciens et ignorans, affirmans et negans eamdem rem. Ergo ex principio fundamentali pantheismi consequitur, quod opposita possunt simul eidem subjecto inesse, et quod contradictoria simul esse possunt; contradictorium quippe est, quod eadem substantia eodem tempore velit et nolit eamdem rem. Ergo pantheismus evertit principium contradictionis, ac proinde universalem scepticismum necessario inducit. Hinc, qui pantheismum usque ad ultimas deductiones logicas perduxerunt, identitatem rerum contradictoriarum seu entit et nihili non verentur fateri, ut videre licet apud Hegel, qui non semel docet, ens et nihilum esse unam et eamdem rem, ut supra ostendimus. (1)

THESIS 2.ª

Absurdus est quoque pantheismus prout a recentioribus sub varia forma proponitur.

Hæc thesis prob. ac constat: 1.° quia est corollarium præcedentis; siquidem, sub quavis forma proponatur pan-

(1) Adeo absurda ac manifesta sunt consectaria ad quæ pantheismus ducit, ut ipsemet Bayle in hæc verba erumpat, dum Spinozæ systema exponit: «Hé aquí una hipótesis que encierra las mayores estravagancias que se pueden excogitar. Lo que los poetas paganos han osado contar de mas infame contra Júpiter y Venus, no llega á la idea horrible que Spinosa nos dá de Dios; porque á lo menos los poetas no atribuian á los dioses todos los crímenes que se cometen y todos los males del mundo; pero segun Spinoza, no hay otro agente ni paciente mas que Dios, el cual es la causa de todo lo que se llama mal de pena y mal de culpa, mal físico y mal moral.» *Diot. hist. et critig.*, art. *Spinoza*.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

theismus, eo ipso quod unicam substantiam seu unicam existentiam substantialem ponit, offendit omni absurda, quæ exposita manent.

2.° Probatur et constat ex his quæ superiori paragrapho ediximus, præcipuas ac singulas pantheismi formas exponentes; ex quibus facile quisque videre potest, pantheistarum systemata, quotquot sunt, doctrinis, vel peregrinis et paradoxis, vel impiis, vel absurdis et sensui communi adversantibus, universa scatere.

3.° Probatur nihilominus thesis quoad præcipuas pantheismi recentioris formas, nempe, Spinozismum, Idealismum subjectivum Fichte, et Idealismum objectivum Schelling; nam de pantheismo hegeliano satis constat ex his quæ in præcedenti paragrapho delibavimus, ipsum gratuitis, paradoxis, ac impiis dogmatibus undequaque scatere. Itaque absurdi et falsitatis evincitur,

a) *Pantheismus Spinozæ*: 1.° Hic enim ponit spiritum et naturam, *cogitationem* et *extensionem*, esse attributa substantiæ et essentiæ divinæ. Jam vero, si cogitatio est attributum essentiale substantiæ divinæ, ubicumque hæc erit, erit et cogitatio; et similiter ubicumque erit illa *extensio*, erit et essentia divina: ergo si dividatur extensio, dividetur essentia divina cujus essentiale attributum est, ab ipsa inseparabile, habebimusque proinde Deum cum essentia divisibili, quod prorsus repugnat.

2.° Attributa contradictoria ab eodem subjecto necessario se expellunt, ut album et nigrum, calidum et frigidum, bonum et malum, etc.; atqui cogitatio et extensio sunt attributa contradictoria, quippe repugnat rem extensam cogitare: ergo cogitatio et extensio nequeunt inesse divinæ substantiæ, ut Spinoza gratis ac impie supponit.

b) *Idealismus Fichte:* Non minus absurdus hic existit: 1.° quia gratis supponit et *affirmat*, sed nec vel minimum probat, *ego purum*, esse principium universale, unicum et primum omnium rerum, nempe, spiritus et materiæ, subjectivi, et objectivi, scientiæ et objecti: 2.° quia gratis etiam affirmat τὸ *ego*, seipsum ponere dum se cognoscit; quod idem est ac affirmare, tum rem aliquam seipsam ad existentiam posse perducere, tum etiam cognitionem hominis esse causam sufficientem existentiæ realis rei cognitæ: 3.° quia affirmat, τὸ *ego* frui

activitate absoluta et infinita per quam *non-ego*, hoc est, mundum producit, qua productione sibi ipsi limites ponit, ac finitus proinde evadit (1): ast vero, id idem est ac asserere, rem infinitam fieri finitam, ex eo quod aliis esse communicat, quo certe nihil absurdius proferri potest: 4.° quia tam illud *ego* purum et absolutum, quam infinita ipsius activitas, gratis omnino a Fichte supponuntur, cum nullum horum vestigium in nostra conscientia appareat: 5.° demum, quia communi sensui penitus refragatur ac scepticismum absolutum inducit, dum statuit, entia ex quibus mundus coalescit, esse puras illusiones phænomenales, nullam realitatem in se habentes.

c) *Pantheismus objectivus Schelling*: Nec minus communi sensui et rectæ rationi adversatur systema schellingianum: 1.° Quia sicut Fichte universa ex *ego* tanquam ex unica vera realitate educit, sic Schelling omnia entia, spiritum, nempe, et naturam, scientiam et scitum, subjectivum et objectivum, ex *Absoluto* educere contendit; unde apud ipsum, *Absolutum* sive Deus, est veluti ens indifferens seu indeterminatum, universa, quantumcumque opposita, ut spiritum et naturam, objectivum et subjectivum (2), in suo sinu continens. Quod schellingianum principium, logice postea evolvens Hegel, pervenit ad asserendam identitatem contradictionis, sive entis et nihili, ut supra vidimus. 2.° Quia gratis affirmat, sed minime probat, hocce *Absolutum*, a nobis cognoscit intellectuali contemplatione sive immediata intuitione; et tamen in

---

(1) «La proposition dominante de cette théorie est celleci: le *moi* est l'activité absolue; tout ce qui existe hors du *moi* est un produit du *moi* comme posé par lui, opposé a lui, c'est-à-dire, le limitant... Le *moi* n'est rien autre chose qu'une activité infinie; il s'oppose comme limitation un *non-moi*, et par là il produit tous les objets.» Tennemann, *Manuel cit.* T. 2.°, pag. 272 et 278.

(2) «L'absolu... c'est ce en quoi se confondent et disparaissent toute opposition, toute diversité, toute séparation, comme celle du sujet et d'objet, de savoir et d'être, d'esprit et de nature, d'idéal et de réel.» «Schelling arriva en fin au système de l'*identite absolue* du subjectif et de l'objectif, au système de l'indifférence du différent, en quoi consiste la nature d l'absolu ou de Dieu.» Tennemann, *loc. cit.*, pag. 289.

conscientia, nec minimum vestigium reperimus ejusmodi intuitionis immediatæ *Absoluti*. 3.° Quia nominem non modo christianam, sed philosophicam Dei penitus subvertit; nam apud ipsum, Deus initio existit quidem, sed quasi involutus in seipso ac *implicitus* absque propria personalitate; postea vero, dum seipsum revelat in mundo, acquirit personalitatem, fitque Deus completus et *explicitus*. Ex quo facile infertur, Deum schellingianum nihil commune habere, non dicam cum Deo christianorum, sed nec cum Deo rationis naturalis, cum sit Deus qui subjicitur mutationi et acquirit novam perfectionem, immo ipsam divinitatem (1). 4.° Quia fatalismum universalem inducit, nam Deum ipsum absolutæ ac cæcæ necessitati submittit (2).

SCHOLIUM.

Brevitati consulentes, prætermittimus reliquos minoris nominis pantheistas, ut Ahrens, Michelet, Cousin, Leroux, quorum systemata nihil sunt aliud quam derivationes quædam et applicationes pantheismi transcendentalis germanorum, præsertim vero schellingiani et hegeliani.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° cum Spinoza. Substantia est *id quod in se est et per se concipitur;* atqui unicum datur ens quod in se existat, nempe, ens improductum: ergo unica datur substantia.

---

(1) «Schelling distingue Dieu en soi, a l'etat d'idée, ou l'absolu, du Dieu existant ou se révélant, lequel sort du sein du Dieu absolu... et arrive ainsi à une existence accomplie, de sorte que Dieu passe dans le monde a l'état de personnalité, *Deus implicitus, explicitus.*» Tennemann, *Ibid.*, pag. 295.

(2) «Ce qui domine dans ce système, c'est une destinée aveugle, une necessité de nature; il faut que Dieu se révéle... Elle (philosophia Schelling) soumet Dieu lui-même à des conditions superieures à la nature divine, puisqu'elle le suppose obligé de se révéler, et fait sortir dans le temps la divinité comme intelligence du sein de l'être non-intelligent.» Tennemann, *Ibid.*, pag. 297 et 299.

Resp. dist. maj. Substantia est id etc. *ita ut ad existendum non indigeat altero tanquam subjecto cui inhæreat*, conc. *ita ut ad existendum non indigeat altero, nec tanquam subjecto, nec tanquam causa efficiente*, neg. Ex qua distinctione apparet, integrum Spinozæ pantheismum inniti æquivocatione et abusu terminorum, dum verba ea, *in se et per se existens*, quæ ad substantiam definiendam afferri solent, quatenus excludunt inhærentiam in subjecto, ille transfert ad significandam independentiam a causa efficiente. Et tamen, ex eo quod unica detur substantia hoc posteriori sensu, hoc est, non solum per se et in se, sed *a se* existens, minime sequitur non dari plures substantias *in se*, hoc est, sine subjecto existentes, quamtumvis non existant *a se*, sed *ab alio*. Sed cum eodem

Instabis: Substantia est *id cujus conceptus non indiget conceptu alterius a quo formari debeat;* sed substantia finita et producta concipi nequit sine conceptu alterius, nempe, substantiæ infinitæ et improductæ: ergo.

Resp. Dist. similiter maj. Substantia est id cujus conceptus non indiget conceptu alterius *tanquam subjecti inhæsionis*, conc. *tanquam causæ*, neg. Siquidem, postremus hic conceptus, non exhibet notionem communem substantiæ, sed notionem *substantiæ infinitæ*. Conceptus ergo substantiæ, præcise qua talis, excludit quidem inhærentiam in subjecto, sed non excludit conceptum causæ, a qua existentiam accipiat; id enim solum excludit substantia infinita sive Deus, non præcise quia est substantia, sed potius quia est substantia *infinita, necessaria* et *a se* existens.

Objic. 2.° Si mundus sit substantia a Deo realiter distincta, Deus non esset ens infinitum: ergo. Prob. ant. De ratione infiniti est quod contineat in se omnem realitatem et omne esse; atqui si mundus realiter distinguitur a Deo, hic non contineret omnem realitatem et omne esse: ergo. Prob. min. In ea hypothesi, Deus non contineret realitatem mundi, eo ipso quod realitas et esse hujus supponuntur distincta a realitate et esse Dei: ergo.

Resp. Neg. ant. Ad prob. dist. maj. De ratione infiniti est quod contineat omnem realitatem et omne esse, *vel formaliter, vel eminenter*, conc. *formaliter quoad omnia*, neg. Ratio propria infiniti constituitur per hoc quod contineat

realitatem seu esse nullis limitibus circumscriptum; ast minime exigit continere realitatem physicam mundi vel aliarum substantiarum, secundum *eumdem modum*, quo his inest. Sicut ergo homo non desinit esse perfectior planta, ex eo quod realitatem physicam plantæ in se formaliter non continet, vereque et proprie perfectior planta nuncupatur et existit, quia hujus realitatem et perfectionem virtualiter et eminenter continet, ita ad hoc quod Deus vere et proprie dicatur infinitus ac continens omnem realitatem et esse, opus non est ut realitatem physicam et esse inferiorum rerum formaliter in se contineat, sed sufficit quod contineat eminenter. Quod quidem Deo congruit, quia ejus essentia est ipsum esse purum et simplicissimum, nulli nonesse admixtum; namque, ut habet D. Thomas, (1) «rei quæ est suum esse, competit esse secundum totam essendi potentiam... Deus igitur, qui est totum suum esse, habet esse secundum totam virtutem ipsius esse: non potest ergo carere aliqua nobilitate, (perfectione vel realitate) quæ alicui rei conveniat.»

Objic. 3.° Repugnat existentia plurium substantiarum: ergo mundus vel non existit, vel est eadem substantia cum Deo. Prob. ant. Si supponantur plures substantiæ, vel habent eadem attributa, vel diversa: si primum, nequeunt distingui, quia quæ habent eadem attributa habent eamdem essentiam: si secundum, vel hæc attributa sunt *essentialiter* diversa, et tunc ipsa essentia erit diversa, ac proinde jam non erit substantia, quia omnes res, quarum attributa sunt essentialiter diversa, non habent eamdem essentiam: vel sunt diversa *accidentaliter*, et tunc ipsæ essentiæ, cujus sunt attributa, accidentaliter solum differunt, ac proinde non secundum essentiam vel substantiam: ergo.

Resp. Neg. ant. Ad prob. dist. primam part. ant. Quæ habent eadem attributa, habent eamdem essentiam *specifice vel generice*, conc. *numero*, neg. Et similiter dist. alteram part. Ipsa essentia erit diversa *in ratione entis seu essentiæ determinatæ*, conc. *in ratione communi substantiæ*, neg. Argumentum hocce, quod est veluti Aquiles pantheismi, con-

(1) *Sum. cont. Gent.* l. 1.° cap. 28.

temptibili æquivocatione totum nititur, dum fit transitus ab unitate specifica, et generica seu universali, ad unitatem individualem et singularem; ac similiter, dum ratio vel notio essentiæ determinatæ confunditur et identificatur cum notione generali substantiæ. Etenim, vel minima mentis reflexio sufficit ad agnoscendum, duas substantias numero distinctas, v. gr. Petrum et Paulum, posse habere *eadem* vel potius similia attributa specifica aut generica, ut libertatem, rationalitatem, sensibilitatem, quamvis non habeant *eadem* numero; quia libertas atque sensibilitas quæ sunt in Petro, numerice distinguuntur a libertate et sensibilitate quæ sunt in Paulo. Similiter, ex hoc quod anima hominis v. gr. et lapis, habeant attributa *essentialiter* diversa, legitime colligitur ipsorum naturas vel intimas essentias inter se differre, ast minime colligitur, ea differre in ratione communi *substantiæ*. Siquidem, quamtumvis realiter et essentialiter inter se differant, quatenus essentia vel natura animæ includit rationalitatem, sensum, indivisibilitatem, spiritualitatem, etc. quæ lapidi non conveniunt, id tamen nihil obstat quominus lapis, non secus ac anima rationalis, sit essentia determinata, excludens inhærentiam in subjecto; quod sufficit ad hoc quod sit vera substantia, et substantia numerice distincta ab anima rationali, quamvis habeant alioquin aliqua attributa essentialiter diversa.

ARTICULUS SECUNDUS.

De origine mundi.

Integra de mundi origine controversia, ex recta idea creationis, tota quanta est, dependet. Igitur, antequam mundi initium per creationem adstruatur, philosophia christiana notionem creationis exponere ac enucleare debet. Sit itaque

§ I.

De notione creationis.

[illegible] atq[illegible]res philosophi christiani, quos inter eminent D. Thomas et Suarez, plurima, eaque aptissima et valde philoso-

phica, de creatione disputarunt; (1) quæ quidem nos, quoniam brevitatis legibus constringimur, sequentibus summatim exponimus.

1.° «Primum ens, inquit D. Thomas (2) et prima vita, et primus intellectus, sunt unum et idem, quod est Deus... Est enim duplex modus causandi: unus quidem, quo aliquid fit præsupposito altero; et hoc modo dicitur fieri aliquid per informationem (dum, seu quatenus forma vel realitas aliqua, vel educitur vel ponitur in subjecto præexistente), quia illud quod posterius advenit, se habet ad id quod præsupponebatur per modum formæ. Alio modo, causatur aliquid nullo (subjecto) præsupposito; et hoc modo dicitur aliquid fieri per creationem. Quia ergo intelligere præsupponit vivere, et vivere præsupponit esse, et esse nihil aliud præsupponit prius, inde est quod primum ens dat esse omnibus per modum creationis.» Ex quibus D. Thomæ verbis inferre licet sequentia:

a) Actio quæ *creatio* nuncupatur, a quavis alia actione in eo præsertim discriminatur, quod nihil præter seipsam et causam efficientem a qua procedit, necessario præsupponit; hoc est, causa creans, quatenus creans, suipsius existentiam tantum necessario præsupponit, nec a re ulla extra se dependet. Dico *necessario*, quia non repugnat, dum aliquid creatur, existere de facto res alias præter et extra causam creantem, ita tamen ut actio creatrix, minime ab eis pendeat ac sine ipsarum existentia æque possit existere, ut revera contingit dum Deus rationalem animam creat.

b) Entia omnia quæ in mundo cernuntur, continentur et clauduntur aliquo ex his tribus gradibus fundamentalibus, *esse, vicere et intelligere;* quorum duo postremi, primum; primus vero, nullum alium præsupponit.

c) Ergo omnia quæ existunt, eo ipso quod habent *esse*,

(1) ¡Utinam posteri, veteres illos secuti ac imitati fuissent in re hac! Sed fato nescio quo effectum est, ut postremis sæculis atque hac ipsa nostra ætate, in philosophicis libris, vix verbum apponeretur circa creationem, ex quo via sternebatur confusioni, nec quid solidi opponi poterat pantheismi commentis et erroribus.

(2) *Comm. in lib. de Caus.* lect. 18.ª

quod quidem ex se nullam aliam realitatem præsupponit, et simul præsupponitur a vivere et intelligere, quibus omnes aliæ existentiæ continentur, nequeunt incipere existere nisi ex nihilo, hoc est, *per modum creationis*, ut loquitur ipsemet D. Thomas, ac proinde, creatio nihil præsupponit necessario nisi ipsam causam creantem.

2.° Itaque, creatio definiri potest: *productio seu effectio entis subsistentis, ex nihilo sui.* Dicitur *entis subsistentis*, quia id quod per creationem producitur, aut debet esse ens subsistens, ut sunt substantiæ completæ et anima rationalis, aut saltem produci per modum subsistentis, sicut si Deus crearet accidens separatum a subjecto.

Et ratio est, quia hoc ipso quod creatio excludit omne subjectum præsuppositum, id quod creatur, debet in se et per se existere, absque ulla dependentia vel relatione a subjecto aliquo. Unde merito docet D. Thomas, quod terminus proprius ac per se creationis solum est substantia potens per se existere, et non accidentia, nec etiam formæ ipsæ substantiales, quæ sine materia existere nequeunt: «Cum enim fieri, inquit, (1) terminetur ad *esse*, proprie ei convenit fieri, cui convenit per se esse, scilicet, rei subsistenti. Unde nec materia, nec forma, nec accidens, proprie dicuntur creari, sed concreari; proprie autem creatur res subsistens.» Additur *ex nihilo sui*, quia creatio non præ se fer nihilum absolutum, cum potius prærequirat existentiam entis necessarii, sed nihilum materiæ vel subjecti ex quo res creata fiat aut dependeat; nam «ideo dicitur, ait D. Thomas, (2) aliquid ex nihilo fieri, quia fit quidem, sed non præexistit aliquid ex quo fiat.» (3) Similiter, cum nihilum rationem causæ habere

(1) *QQ. Disp. De Pot.* q. 3.ª art. 1.° ad 12.m

(2) *Ibid.*, art. 1.°

(3) Apposite quoque ad rem Suarez: «Illa autem particula *ex nihilo*, (quæ ponitur) ut distinguat hanc actionem (creationem) ab aliis, excludit omnem concursum causæ materialis, et dependentiam rei quæ creatur ab aliquo subjecto, ut recte exponit Anselm. in Monol. c. 8.° ita ut idem sit dictum *ex nihilo*, quod *ex nullo subjecto;* atque ita distinguitur hæc actio ab alia quæ est per eductionem de potentia subjecti: hæ namque duæ actiones adæquate dividunt omnem efficientiam.» *Metaphys.*, Disp. 2.ª, sect. 1.ª

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

nequeat, dum creatio nuncupatur productio ex nihilo, particula *ex* non veram causam materialem, sed ordinem tantum rationis designat, quatenus concipimus effectum creatum existere *post* nihilum sui. Qua in re scite D. Thomas: «Cum dicitur aliquid ex nihilo fieri, hæc propositio *ex*, non designat causam materialem, sed ordinem tantum, sicut cum dicitur: *ex mane fit meridies.*» (1)

3.° Atque ex præfata creationis notione merito colligit D. Thomas, creationem esse actionem Deo ita propriam, ut nulli creaturæ, aut conveniat, aut communicari possit. Quod quidem, ut aliæ prætermittantur, triplici ratione ostendit idem Stus. Doctor: 1.ª quia ordo et præstantia actionum, respondet ordini et præstantiæ agentium; unde creatio, quæ est prima et nobilissima actionum, solum respondet primo et nobilissimo agenti, quod est Deus: «Cum enim secundum ordinem agentium, ait ille, (2) sit ordo actionum, eo quod nobilioris agentis nobilior est actio, oportet quod prima actio, sit primi agentis propria: creatio autem est prima actio, eo quod nullam aliam præsupponit, et omnes aliæ præsupponunt eam, est igitur creatio, propria Dei solius actio, qui est agens primum.»

2.ª Creatio respicit tanquam proprium effectum seu terminum, *esse simpliciter*, hoc est, totum et integrum esse rei productæ, nihil ejusdem præsupponens; actio vero causæ creatæ non respicit, nec pro termino habet esse simpliciter seu totale rei, ad quam producendam agit, sed semper præsupponit aliquid in quo recipiatur ejus actio; ac proinde, non producit nec respicit tanquam proprium terminum esse simpliciter, sed esse hoc vel illud determinatum.

3.ª Creatio est productio rei subsistentis secundum totam suam substantiam: ergo res creata, qua talis, nequit produci nisi ab agente, cujus actio sit ipsa sua substantia et essentia: sed id proprium est solius Dei, per ipsam suam substantiam et essentiam agentis; nam agere in substantiis creatis est quid accidentale: ergo creatio soli Deo competit.

---

(1) *Sum. Theol.* 1.ª P., q. 45, art. 1.°
(2) *Sum. cont. Gent.*, lib. 2.°, cap. 21.

4.° Quod vero creandi vis sive actio, nec communicari possit ulli creaturæ, ostendit idem D. Thomas, ex eo quod creatio involvit rationem potentiæ infinitæ; ex quo merito colligit, vim creandi, creaturæ non posse competere aut inesse, nec etiam instrumentaliter. «Actio alicujus, inquit (1), etiamsi sit ejus ut instrumenti, oportet ut ab ejus potentia egrediatur. Cum autem omnis creaturæ potentia sit finita, impossibile est quod aliqua creatura ad creationem operetur, etiam quasi instrumentum; nam creatio infinitam virtutem requirit in potentia a qua egreditur; quod quinque rationibus apparet. Prima est ex hoc, quod potentia facientis proportionatur distantiæ quæ est inter id quod fit et oppositum ex quo fit; quanto enim frigus est vehementius et fit a calore magis distans, tanto majori virtute caloris opus est, ut (corpus) ex frigido fiat calidum. *Non esse* autem simpliciter, in infinitum ab *esse* distat; quod ex hoc patet, quia a quolibet ente determinato plus distat *non esse*, quam quodlibet ens, quantumcumque ab alio ente distans inveniatur. Et ideo ex omnino non ente aliquid facere, non potest esse nisi potentiæ infinitæ.»

5.° Ex hucusque expositis infertur, veram ac christianam ideam creationis, toto cœlo differe ab idea creationis, quam Cousin cum moderno Ecclectismo sibi confingit, dum docet creationem nihil esse aliud quam productionem actus liberi, ita ut nos dum aliquam actionem liberam elicimus, veram creationem ponamus, non secus ac Deus dum universum produxit (2). Ex quo consequitur, quod creatio ecclectica Cousin non est productio rei ex nihilo sui, sed potius productio rei ex ipso subjecto producente.

---

(1) *QQ. Disp. De Pot.* q. 3.ª, art. 4.°
(2) Inter alia hæc habet: «Créer c'est une chose qui n'est pas si difficile a concevoir, car c'est une chose que nous faisons a toutes minutes; en effet, nous créons toutes les fois que nous produisons un acte libre... Nous créons de rien, en ce sens que la matière de notre action n'est pas en dehors de nous... La création divine est de la même nature. Dieu en créant l'univers, ne le tire pas du néant... il le tire de lui-même, de cette puissance de causation et de création dont nous possedons une image.» *Introd. a l'histoire de la Phil.*, lect. 5.ª, pag. 100.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

6.° Nec minus a creatione philosophiæ christianæ abhorret, id quod idem Cousin docet circa necessitatem creationis (1). Cum enim Deus, utpote ens perfectissimum ac infinitum, sibi sufficiat, nullo extra se indiget, nec ex mundi productione et existentia perfectio aliqua eidem accrescere potest. Unde creationis necessitatem adstruere, idem est ac Dei notionem, simulque existentiam ejusdem in ratione entis infiniti ac perfectissimi subvertere. Præterquam quod, si Deus mundum ex necessitate et non libere conderet, nobilissima perfectio ei desset, nempe, libertas, cum in operibus seu actionibus quæ *ad intra* dicuntur, quia ad ipsum Deum terminantur, ut dum seipsum intelligit et amat, necessitati subjiciatur. (2) Cæterum, hæc cousiniana doctrina, nihil est aliud quam corollarium præcedentis. Semel namque posito, Deum mundum creare et educere, non ex nihilo, sed ex seipso sive ex propria substantia, prout Cousin loquitur, (3) jam prono alveo consequitur, mundi creationem non esse minus necessariam quam ipsam Dei substantiam, ex qua educitur et creatur.

7.° Quod attinet ad creationis cognoscibilitatem, in ea versamur sententia, notionem creationis vires *physicas* rationis humanæ minime superare, bene tamen ejusdem vires *morales*. Unde rejicienda, tum sententia traditionalistarum,

(1) «Il suit non-seulement que la création est possible, mais qu'elle est nécessaire.» *Ibid.*, pag. 102.

(2) Vid. D. Th., *Sum. Theol.*, 1.ª 2.ª q. 6, art. 3.° *Opusc.* 14, cap. 9. *De Pot.*, q. 3.ª, art. 15. *Sum. cont. Gent.*, lib. 2.°, cap. 23 ubi multiplici ratione demonstrat creationis libertatem, ex quibus speciminis loco, hanc exscribimus: «Quidquid non implicat contradictionem subest divinæ potentiæ, ut ostensum est: multa autem non sunt in rebus creatis, quæ tamen si essent, contradictionem non implicarent... Multa igitur subsunt divinæ potentiæ, quæ in rerum natura non inveniuntur. Quicumque autem, eorum quæ potest facere, quædam facit et quædam non facit, agit per electionem voluntatis et non per necessitatem naturæ: Deus igitur non agit per necessitatem naturæ, sed per voluntatem.»

(3) «Dieu crée donc en vertu de sa puissance créatrice; *il tire le monde, non pas... du néant* qui n'est pas, *mais de lui* qui est le principe de l'existence... Il y a plus: *Dieu crée avec lui-même.*» *Ibid.*, pag. 102.

qui creationis ideam vires rationis humanæ prorsus et absolute superare autumant, eamque ex sola Dei revelatione hauriri posse contendunt; tum sententia rationalistarum quorumdam, qui hanc ideam soli rationi adscribunt, absque ope, seu potius, negata Dei revelatione, ex qua notio ista illuxit et elucescit. Quod si priores oppido falluntur, cum nihil sit in notione creationis quod, absolute loquendo, vim et captum rationis superet, turpius profecto errant rationalistæ cum ex ipsa philosophiæ historia aperte constet, cunctos, etiam maximos gentilium philosophos, si Aristotelem fortasse excipias, (1) creationem penitus ignorasse.

§ II.

De mundi origine per creationem.

Si philosophos, sive veteres, sive recentiores qui creationis notionem, vel non capiunt, vel rejiciunt, audiamus, mundus productus fuit, vel ex fortuito atomorum concursu, ut Leucippo et Epicuro placuit; vel ex infecta et præexistente materia, prout Plato cum pluribus e veteribus adfirmavit; vel ex ipsa Dei substantia, sicut Pythagoras, Neoplatonici ac generatim universi pantheistæ autumant. Missa igitur prima sententia, utpote nimis aperte sensui communi et rationi adversante, ut reliquas breviter perstringamus, antequam creatio mundi stabiliatur, sit

(1) Fortasse, inquam, quia ejus mens de re hac non satis aperte constat. Sunt tamen plures philosophi et critici, e veteribus præsertim, qui ideam aliquam saltem imperfectam creationis Aristoteli tribuunt; cui quidem opinioni favent textus quidam ex ejus operibus, ac præsertim, nostra sententia, verba quæ habet in lib. *De Mundo*, dum scribit: «Quasi flagitium esset in disputatione rerum mundi, præterire id quod summum in mundo habetur. Itaque, vetus fama est, et quidem hæreditaria mortalium omnium, universa a Deo et per Deum nobis esse constituta.»

THESIS 1.ª

Mundus originem ducere non potuit ex materia non facta et a se existente.

Prob. 1.° ex his quæ superiori articulo adversus pantheismum disputavimus. Etenim, si mundus, ut demonstratum est, necessario ab alio processit, repugnatque ipsum non esse factum aut a se existere, *a fortiori* id repugnabit de ejusdem materia, quæ pars est, eaque minus nobilis, hujus mundi.

Prob. 2.° Si Deus mundum condidisset ex materia non facta præsupposita et a Deo independenti, hujusmodi materia existeret a se, essetque ens absolute necessarium: ergo esset ens perfectissimum ac infinitum. Prob. cons. 1.° Quod a se ipso, ex absoluta necessitate, ac cum omnimoda independentia ab alio existit, continere debet omnes perfectiones et realitates possibiles; siquidem, nihil esse supponitur, quod ejus esse et realitatem possit limitare. 2.° Ideo Deus est infinitus cunctasque possibiles perfectiones et realitates continet, quia a se et necessario existit, nihilque habet supra se a quo dependeat et limitari possit: contra vero, creaturæ, ideo sunt necessario finitæ et admixtæ imperfectionibus, quia non a se et necessario, sed ab alio et contingenter existunt: ergo si materia a se, necessario et independenter a Deo et quovis alio ente existit, omnes possibiles perfectiones et realitates absolute possibiles, seu quæ contradictionem non implicant necessario continere debet, ac proinde erit ens infinitum ac perfectissimum, immo, ipsa erit verus Deus.

THESIS 2.ª

Nec minus absurdum est dicere, mundum ex Dei substantia emanavisse.

Prob. 1.° ex his omnibus quæ præcedenti articulo dicta sunt adversus pantheismum, ejusque fundamentale dogma, constitutum in identificatione mundi cum Deo.

2.° Dum dicitur quod mundus ex Dei substantia emanavit, vel emanatio ista sumitur *indivisibiliter*, ita ut mundus sit veluti *expansio* quædam substantiæ divinæ; vel sumitur

divisibiliter, ita ut mundus sit pars quædam divinæ substantiæ, quæ in mundum quasi transeat vel transformetur; omnes namque pantheistarum sententiæ de re hac, ad aliquam ex his duabus tandem necessario revocantur. Si primum, mundus non distinguitur realiter a Deo, recurruntque proinde absurda et contradictiones, quæ supra exposita manent, ut quod Deus sit simul necessarius et contingens, materialis et spiritualis, mutabilis et immutabilis, perfectus et imperfectus, etc. Si secundum; ergo substantia Dei dividi potest in partes: ergo non est ens simplex sed compositum, ac proinde mutabile; verbo: non est Deus, nam, ut in Theodicea demonstrabitur, Deus, vel non existit, vel si existit est ens simplicissimum, indivisibile, ac immutabile.

THESIS 3.ª

Mundus per solam creationem ex nihilo ab Omnipotenti Deo perfectam, oriri potuit.

Quamquam hæc thesis probatione non indiget, utpote corellarium quod necessario sequitur ex confutatione aliarum sententiarum, demonstratur tamen breviter:

Mundus, utpote finitus, mutationibus et imperfectionibus obnoxius, contingens, materialis et divisibilis, a seipso existere nequit, sed necessario productus fuit ab alio, ac proinde a Deo; nam etiam dato et non concesso, quod ille alius non esset Deus, sed res aliqua superior mundo, ejusmodi res, vel producta fuit ab alio quousque deveniatur ad ens a se existens, quod est Deus; vel a se existit nec ab alio producta fuit, et tunc est ipse Deus; atqui id quod productum fuit ab alio, ex seipso fuit aliquando nihil, saltem pro instanti pro quo productum fuit: ergo hoc ipso quod mundus productus fuit ab alio, necessario productus fuit ex nihilo sui et cujuscumque subjecti. Ergo mundus per creationem et non aliter incepit esse; nec enim creationis nomine aliud quidpiam intelligitur aut significatur, nisi productio rei ex nihilo sui aut subjecti præexistentis.

Corollaria:

1.m Infertur ex dictis in hocce articulo, creationem esse quidem veram actionem, non vero mutationem proprie ac in rigore philosophico; quia ad mutationem proprie dictam

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

requiritur quod subjectum aliquod præexistens transeat ab uno statu ad alium, acquirens, vel amittens aliquam realitatem: quod sane locum non habet in creatione, per quam ipsum totum subjectum fit. Ad rem D. Thomas: (1) «In omni mutatione vel motu, oportet esse aliquid aliter se habens nunc quam prius; hoc enim, ipsum nomen mutationis ostendit. Ubi autem tota substantia rei in esse producitur, (ad existentiam perducitur) non potest esse aliquod (subjectum) idem, aliter et aliter se habens, quia illud non esset productum sed productioni præsuppositum: non est ergo creatio mutatio.»

2.m Ergo creatio est actio ex sua natura instantanea, tum quia hic modus agendi, utpote perfectissimus, Deo competit, tum quia nullam prærequirit dispositionem ex parte subjecti vel materiæ, prout contingit in agentibus creatis. (2)

3.m Ergo repugnat mundum esse æternum, saltem quoad entia successiva, ut sunt motus localis, generationes et corruptiones rerum, etc. Succesio namque essentialiter includit pluralitatem rerum quarum una sit post aliam: ergo repugnat ens succesivum, qua tale, esse æternum et produci per actionem instantaneam, qualis est creatio. Dixi *saltem quoad entia successiva*, quia quoad permanentia, non desunt insignes quidam philosophi qui opinantur, demonstrari non posse, mundi æternitatem quoad entia permanentia absolutam repugnantiam involvere; quam opinionem tuetur etiam D. Thomas, cujus mens circa possibilitatem creationis æternæ, verbis hisce tota continetur: « Si ponatur causa producens effectum suum subito (in instanti, prout contingit in creatione), non repugnat quod non præcedat duratione suum causatum; repugnat autem in causis producentibus effectum per motum, quia oportet quod principium motus præcedat finem ejus.» (3)

(1) *Sum. cont. Gent.* lib. 2.°, cap. 17.
(2) Circa creationem vid. *Estudios sob. la Filos.*, etc. lib. 3.° capp. 5.°, 6.°, 7.°, 8.° et 9.°
(3) Opusc. 27.

SCHOLIUM.

Cæterum, quidquid sit de absoluta possibilitate æternitatis mundi, ex divina revelatione certo habemus, mundum non ab æterno, sed ex tempore et cum tempore, conditum a Deo fuisse. Cui revelatæ veritati adstipulantur et ratio naturalis, et observationes geologicæ, et monumenta astronomica et historica, quæ universa mundum, non ex æternitate, sed per determinatam durationem extitisse, significant, ac quoad hominum genus demonstrant.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° Non repugnat series infinita rerum, quarum aliæ ex aliis procedant, quin unquam ad extremum deveniatur; atqui ea in hypothesi nulla erit necessitas admittendi primam aliquam causam: ergo.

Resp. 1.° Neg. maj. Ut enim supra ostensum est, repugnat numerus actu infinitus, prout esset series in argumento supposita, eo ipso quod supponit in tali serie nunquam ad extremum posse deveniri.

Resp. 2.° Etiam omissa maj. neg. min, Siquidem, cum series quæ hic supponitur, sit ordinata, ita ut unum ex alio procedat et gignatur, repugnat eam existere et concipi absque aliquo primo a quo incipiat, non secus ac ultimum repugnat sine medio. Quacumque itaque serie ordinata posita, sive finita, sive infinita, nec concipi, nec existere potest ens *præsens* hujus seriei, quin ex aliquo *primo* incœperit; nam si nullum supponatur primum, nec perveniri potuit ad *medium* præsens.

Objic. 2.° Quod humano conceptu repræsentari nequit, contradictionem implicat atque esse non potest; sed creatio ex nihilo, hominis conceptu nequit repræsentari: ergo repugnat ejus existentia.

Resp. Omissa, maj. cum fidei mysteria hominis conceptu proprie non repræsententur, quin idcirco contradictionem involvant, dist. min. Creatio ex nihilo hominis conceptu *imaginario* repræsentari nequit, conc. conceptu *rationis*, subd. *conceptione perfecta et perspicua*, conc. *imperfecta et*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

minus perspicua, neg. Utique, imaginatio sensibilibus et materialibus assueta, assurgere nequit ad repræsentationem creationis ex nihilo. Ast vero ratio, dum ei creationis notio proponitur, ac simul per legitimum ratiocinium pervidet, mundi originem non aliter explicari posse quin absurda offendantur, nisi per productionem ex nihilo, ad ideam possibilitatis et existentiæ creationis assurgit, facileque detegit, creationem nedum rationi minime repugnare, sed eidem prorsus esse consentaneam. Quod si ejusmodi notio perfecte perspicua nobis non apparet, id non creationi tantum, sed plurimis aliis rerum notionibus congruit. Creationem ergo inficiari, quia eam non satis perspicue concipimus, idem est ac negare quercum ex glande procedere, quia non satis perspicue concipimus, qua ratione ibi contineatur aut inde evolvatur.

Objic. 3.° Si mundus a Deo producitur per creationem, Deus contineret in se principium eorum quæ in mundo reperiuntur; atqui Deus non continet principium omnium quæ mundo conveniunt: ergo. Prob. min. Mundus est limitatus; sed Deus non continet in se principium limitationis mundi: ergo.

Resp. Dist. maj. Si mundus, etc. si sint *perfectiones seu realitates positivæ*, conc. *secus*, neg. Itaque, ex eo quod mundus a Deo procedit per creationem, legitime infertur quod in Deo præcontineatur quidquid perfectionis ac entitatis positivæ est in mundo, cum causa efficiens ac præsertim ea quæ tatum effectum producit, hunc superare aut saltem æquare debeat. Cum ergo limitatio et finitudo mundi, non perfectiones aut entitates positivæ sint, sed quid negativum ac ex seipsis nihil, non indigent in Deo præcontineri ulla ratione, sed potius præcontinentur in ipso nihilo, quod est veluti terminus a quo creationis. Ubi obiter iterum recolendum, effectum qui creatur, dici ex nihilo creari, non quod nihilum sit materies effectus creati, sed quia est veluti terminus a quo actionis qua res creatur.

CAPUT SECUNDUM.

DE PRINCIPIIS PRIMIS CORPORUM.

Profecto, si Cosmologia corporeas naturas corporumque affectiones et attributa suscipit investiganda, vestigare procul dubio debet prima elementa seu principia interna corporum, cum proprium maxime sit scientiæ cognoscere res per causas. Quamvis ergo vix quidquam omnino certi et demonstrati salebrosa ista controversia patiatur, eamdem tamen ad trutinam oportet revocare, ut quid saltem probabilius habeatur determinare liceat. Atque ut ex ordine procedamus, primo, philosophorum præcipua systémata de re hac exponere oportet; deinde, oppugnare ea quæ aut falsa, aut minus probabilia videntur; tertio, ostendere quodnam ex iisdem rationi magis consentaneum habeatur.

ARTICULUS PRIMUS.

Exponuntur præcipua philosophorum systemata circa prima principia corporum.

Ejusmodi porro systemata, quamvis si quoad minutiora ac sigillatim spectentur, innumera pene sint, universa tamen ad quatuor fundamentalia jure possunt revocari: *systema atomisticum*, *systema dynamicum*, *systema atomistico-dynamicum*, *systema scholasticum*, seu *materiæ primæ et formæ substantialis*. Itaque

A) *Systema atomisticum.*

Systema hocce, quod Leucippus, Democritus, Epicurus cum aliis e veteribus professi sunt, renovarunt ac sub variis formis instaurarunt post seculum decimum sextum Cartesius, Gassendus, Newtonus et alii. Ejus præcipua dogmata sequentibus continentur:

a) Corpora primitus constat ac coalescunt ex quibusdam minutissimis corpusculis, quæ *atomi*, *moleculæ*, *particulæ* nominantur, (1) variisque figuris, proprietatibus, extensione

(1) Newtonus *particulas primigenias* appellat: asserit enim, Deum

et motu, apud diversos propugnatores hujus systematis, potiuntur. Hujusmodi atomos et particulas, æternas et fortuito agitatas, veteres fingebant; philosophi vero christiani Christianismi luce perfusi, a Deo conditas asserunt.

b) Ex hujusmodi porro atomis varia ratione dispositis ac invicem conjunctis, diversa exsurgunt corpora quæ cernuntur in mundo.

c) Itaque, nulla datur vera corporum substantialis generatio, atque dum novum corpus gignitur, sive in universo apparet, nec substantialis aliqua forma, nec proinde substantialis mutatio in corpore producitur, sed præexistentes atomi nova ratione et ordine invicem mixcentur et junguntur.

B) *Systema dynamicum.*

Eo nomine insignitur, quia docet, corporum principia prima esse substantias quasdam simplices, omni extensione et divisibilitate orbatas, at simul præditas quibusdam viribus essentialiter eisdem inhærentibus. Atque

a) Leibnitz quidem, vult præfatas simplices substancias, quas *monades* nominat, et infinitas numero existere in quovis corpore, et perceptione, et appetitu, saltem imperfectis et quasi rudimentariis, singulas donari. Cui leibnitzianæ sententiæ proxime accedit.

b) Sententia Kant, qui docet, corporum elementa vel principia esse quasdam vires motrices, ex quibus varia corporum et extensionis phænomena exsurgant, juxta diversos gradus expansionis et concentrationis virium illarum.

---

materiam ita in rerum initio formasse seu produxisse, «ut primigeniæ ejus particulæ e quibus deinceps oritura esset corporea omnis natura, solidæ essent, firmæ, duræ impenetrabiles et mobiles; iis magnitudinibus et figuris, iisque insuper proprietatibus, eoque numero et quantitate, pro ratione spatii, in qno futurum erat ut moverentur.» Cartesius, tria atomorum genera admittit. Gassendus innumeras figuras eis tribuit; et sic quisque ex Atomismi fautoribus, atomos cum eis proprietatibus et figuris fingit, prout indiget pro systemate sibi præconcepto, vel potius præimaginato conficiendo.

Ast systema dynamicum, leibnitzianis figmentis purgare ac rationabilius exponere aggressus est

c) Boscowich, apud quem: 1.° corpora coagmentantur ex elementis vel particulis numero quidem finitis, sed simplicibus ac omni extensione orbatis: 2.° elementa præfata, non quidem perceptione et appetitione, ut Leibnitz voluit, sed duplici vi, attractiva, nempe, et repulsiva, singula donantur; quarum ope sibi invicem accedunt et appropinquant, ita tament ut se non contingant: 3.° atque ex hac positione elementorum simplicium, spatiola vacua inter se reliquentium, exurgit extensio physida corporum.

C) *Systema atomistico-dynamicum.*

Atomisticam theoriam cum dynamica quodammodo conciliare nititur systema hujusmodi, dum hæc statuit:

a) Cum chimicis admittit, præter corpora mixta, existere alia quæ simplicia dicuntur, quia in partes similares et homogeneas tantum dividi possunt, ut hydrogenium; atque hujusmodi moleculæ homogeneæ, ex quibus simplicia corpora constant, sunt atomi primitivæ corporum omnium; quorum proinde diversitas physica originem ducit ex sola diversitate atomorum corporum simplicium, variaque ac multiplici ipsorum mixtione.

b) Duplex distinguenda est vis molecularis: altera, qua moleculæ vel atomi similares corporis simplicis attrahuntur et uniuntur, ut vis qua moleculæ hydrogenii unitæ manent, et hæc dicitur vis *cohæsionis*: altera, qua invicem uniuntur et cohærent moleculæ heterogeneæ, dum corpus aliquod componunt et constituunt, ut vis qua cohærent hydrogenium et oxigenium in aqua; et hæc dicitur *vis affinitatis*. Unde in corporibus simplicibus sola vis cohæsionis; in compositis vero, utraque simul locum habet.

c) Tam extensio quam vires præfatæ, quæ in atomis primitivis reperiuntur, ipsis non accidentaliter tantum, ut volunt puri atomistæ, sed essentialiter eis conveniunt. Atque hoc fere solo postremo pronuntiato, systema hocce a puro atomismo separatur.

D) *Systema scholasticum, seu materiæ et formæ.*

Systema hocce paulo fusius opus est exponere, tum quia ejus notio imaginationem transcendit ac ratione pura solum attingitur, tum quia hodierni philosophi, ac præsertim he-

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

terodoxi, in maxima versantur ignorantia circa ipsum, cujus vis aliud sciunt nisi nomina materiæ primæ et formæ substantialis. Itaque

a) Cum ex una parte certum sit, nullum corpus nec materiæ partem de novo creari, et ex alia parte ex ipsa experientia ac communi hominum sensu constet, corpora subjici mutationibus, non solum accidentalibus, sed etiam substantialibus; dum enim nascitur equus, v. c. vel producitur arbor aut efformatur triticum, proculdubio producitur *nova* substantia, ab aliis substantiis non accidentaliter modo sed *essentialiter* distincta, necesse est admittere subjectum aliquod harum mutationum substantialium; mutatio enim sine subjecto, nec esse, nec concipi quidem potest.

b) Ergo subjectum hujus mutationis substantialis: 1.° debet esse aliquid reale; nihilum enim nequit esse subjectum ullius mutationis: 2.° debet esse aliquid substantiale seu ad ordinem et genus substantiale pertinens: nam ex accidente nequit substantia gigni aut produci: 3.° non debet esse substantia actu, quia quod actualis jam est substantia, nec indiget, nec potest de novo produci, vel generari: 4.° debet esse quid potentiale et non actuale; etenim quod est subjectum mutationis, est in *potentia* ad id quod per mutationem acquirit, nec adhuc illud actu habet.

c) Ergo subjectum mutationum substantialium, quæ in corporibus observantur, describi potest: *Realitas substantialis et incompleta, nullum actum aut formam ex se habens, sed quæ capacitatem et potentiam habet ad universas formas substantiales:* atque subjectum hocce substantialis mutationis, prout hic definitur, est quod apud Aristotelem, D. Thomam et reliquos Scholasticos, denominatur *materia prima*, ut secernatur a subjecto mutationis accidentalis, quod in se jam necessario includit et supponit aliquem actum seu formam, possetque exinde dici *materia secunda*. (1)

(1) Apposite ad rem D. Thomas: «Sciendum est quod quædam materia habet compositionem formæ, sicut *æs* (ex quo fit statua) cum sit materia respectu *idoli;* ipsum tamem *æs* est compositum ex materia et forma: et ideo *æs* non dicitur materia prima. Illa autem materia quæ intelligitur sine qualibet forma, dicitur materia prima.» Opus. 31.

d) Ex data definitione facile etiam colligitur, quod *materia prima* nullam formam substantialem *ex se* habet, cum ad omnes veluti indifferens sit; ast semper habet aliquam determinatam, cum nullum corpus actu existere possit, quin aliquam determinatam essentiam ac proinde formam substantialem habeat. Est itaque materia prima, realitas vera et positiva, in rerum natura vere existens; ast nunquam existit nisi perfecta et actuata per aliquam formam substantialem, ac constituens cum ipsa aliquam determinatam substantiam. Atque id significabant veteres Scholastici, dum ajebant, materiam primam esse non posse sine forma. (1)

e) Materia prima, quia ex se nullum actum seu formam habet, dici potest homogenea *negative*, quatenus, nimirum nihil in seipsa habet quo una ejus pars ab altera discriminetur, sed distinctio unius partis ab alia, tota procedit ex formis supervenientibus. Ast nihilominus dici merito potest prima radix quantitatis vel extensionis, quia quamvis extensio non insit materiæ solæ, tum quia materia prima nullam formam nec determinationem continet, tum quia nullibi sola existit, sed insit corpori quod ex materia et forma exurgit, hæc tamen extensio eatenus corpori inest quatenus et quia habet materiam partem essentialem sui. Unde quamvis tam extensio quam qualitates, vires activæ et omnia alia accidentia, corpori insint tanquam proprio ac per se subjecto, ab eoque dimanent tanquam ab immediata radice, rationi tamen consentaneum est reponere in materia remotam originem ac primam rationem sufficientem extensionis, sicut in forma substantiali merito reponimus originem et rationem sufficientem qualitatum ac virium quæ in corporea substantia observantur.

(1) Scholasticorum quidam, ut Scotus et alii, opinabantur existentiam materiæ sine forma non subjici impossibilitati absolutæ seu metaphysicæ; alii vero opinati sunt ejusmodi existentiam involvere contradictionem, ac proinde nec per Dei potentiam effici posse. Cui postremæ sententiæ adhæret D. Thomas, qui præter alia, hæc scribit. «Quod aliquid sit et non sit, a Deo fieri non potest, neque aliquid involvens contradictionem; et hujusmodi est materiam esse sine forma.»

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

f) Dum materia prima concipitur pro eo instanti in quo formam substantialem recipit, spectatur ut privata omni forma; dum enim planta v. c. de novo generatur, necesse est dari aliquod instans in quo materia formam præhabitam exuat ut novam recipiat, cum eadem materia duplicem formam substantialem simul habere nequeat. Qua ratione, eoque sensu ajebant veteres, *privationem* esse quoque principium corporum, ast *in fieri*, non *in facto esse*, hoc est, privationem seu carentiam formæ substantialis reperiri pro aliquo instanti juxta naturæ ordinem vel prioritatem, in materia, *dum fit* productio novæ substantiæ, ita tamen ut hac semel producta vel generata, non remaneat privatio, sed solum materia et forma.

g) Porro, quia omnis mutatio non solum est *ex aliquo*, sed etiam *ad aliquid*, dum corpora substantialiter mutantur, assignare oportet non solum aliquid *ex quo*, sed etiam aliquid *ad quod* substantialis mutatio fiat. Ergo præter materiam primam, quæ est subjectum substantiale et principium potentiale corporis producti, necesse est dari aliquid, quod adveniens materiæ ipsam primo actuet determinando ejusdem potentialitatem, simulque cum ipsa novam substantiam constituat. Sicut ergo in mutatione accidentali v. gr. dum ex ligno conficitur statua Platonis, præter lignum *ex quo* statua est conficienda, requiritur aliquid quod lignum informando et actuando ipsius indifferentiam et potentialitatem ad plures homines repræsentandos, lignum determinet ad Platonem et non alium, non absimiliter in mutatione substantiali qua nova substantia producitur, præter materiam primam, requiritur aliquid quod ipsam actuet et informet, eamdem determinando ad hanc substantiam ac essentiam potius quam aliam constituendam.

h) Jam vero, principium hocce formale ac determinans, 1.° debet esse quid substantiale, tum quia primo actuat, determinat ac constituit substantiam, tum quia si esset aliquid accidentale, præsupponeret substantiam jam constitutam, et non solam materiam primam: 2.° debet esse quid reale, quia nihilum nihil actuare vel determinare potest: 3.° debet esse actuans ac determinans primum, quia si alium actum vel formam præsupponat, jam non erit principium actuans, nec determinans capacitatem seu potentialitatem materiæ primæ, quæ in hac hypothesi jam erit determinata per aliquem actum: 4.° debet esse quid incompletum, tum quia præsupponit materiam actuandam et determinandam cum qua novam substantiam constituit, tum quia substantia completa non est quid actuans et determinans aliud, sed quid jam actuatum et determinatum.

i) Ergo hujusmodi principium formale ac determinans materiam in substantia sive præexistente, sive de novo producta per generationem, non immerito a Scholasticis denominatur *forma substantialis*, eaque non incongrue posset describi: *Realitas quædam substantialis, sed incompleta, materiam primo actuans ac determinans ad constituendam simul cum ipsa substantiam complete subsistentem.*

j) Ex hac definitione, quæ ex dictis satis patet, infertur: 1.° proprium esse *formæ substantialis* dare rei *esse simpliciter*, hoc est, esse primum et fundamentale, quod est esse substantiale, quippe quod cæteris præsupponitur; namque *esse accidentale*, ut esse calidum, doctum, pulchrum, etc. quod rei tribuitur per formam accidentalem, est quoddam esse addititium ac secundarium, esse substantiale rei præsupponens; quapropter et appellatur *esse secundum quid*: 2.° formas substantiales *puras* (anima enim rationalis, utpote subsistentiam participans, non est pura forma substantialis) non esse terminam proprium creationis sive per creationem non produci; si enim sermo sit de prima corporum productione, horum formæ non creatæ, sed *concreatæ* sunt cum materia; si vero sermo sit de corporeis substantiis quæ nunc generantur, ipsarum formæ producuntur, non per creationem, sed per actionem sui generis, quæ non immerito dicitur *eductio* ex materia.

k) Quod si quæratur quid sit formam educere ex potentia materiæ, et qua ratione locum habeat hæc productio formæ substantialis per eductionem, hujus rei notionem facile quis efformabit, si mente recolat, formas substantiales *puras*, hoc est, quæ existere nequeunt sine actuali unione cum materia, ut forma leonis, plantæ, etc. præcontineri debere aliqua ratione seu potentialiter in materia, ad eum modum quo figura Platonis potentialiter præcontinetur in marmore; nec enim artifex statuam Platonis ex præfato marmore conficiens, figuram vel formam Platonis, vel crea-

vit ex nihilo, vel extrinsecus assumpsit, sed virtute activa et actione sua ex marmore eduxit: ergo hæc forma accidentalis aliqua ratione præcontinebatur in potentia marmoris; repugnat enim aliquid *educi* ex aliquo, nisi aliqua ratione in eo præcontineatur. Ergo similiter, nullum aderit inconveniens, imo etiam, rationi erit maxime consentaneum, quod agentia naturæ, quæ proculdubio potentiori vi et efficacia agendi fruuntur, possint ex materia educere formas substantiales in eadem virtualiter seu in potentia præcententas. Pro cujus rei pleniori notione notare oportet, generationem substantialem per quam nova substantia producitur educendo formam ex materia, in hoc differre a creatione, quod hæc ex nihilo producit totum ens nihil ejus præsuponens; at generatio non producit totum ens, sed ipsius materiam præsupponit, quæ ideirco est veluti quædam entis producendi inchoatio.

l) Itaque, forma substantialis recte quoque dicitur, *actus primus materiæ*, ut ajebant veteres; quod quidem ipsi triplici ratione potissimum congruit: 1.° quia est id quod primo, per se ac immediate actuat, perficit atque determinat materiam primam: 2.° quia est id quo substantia corporea primario constituitur in propria essentia et specie, ac ab aliis specifice distinguitur; id namque quod arborem, e. g. in propria determinata essentia constituit, ipsamque ab aliis corporeis substantiis essentialiter distinguit, est forma substantialis propria, cum materia, éadem sit ac ex se sola indifferens ad quamlibet formam: 3.° quia forma substantialis ex sua ipsa natura est actus, utpote essentialiter ordinata ad actuandam ac perficiendam materiam; unde nullum aliud actum præsupponit: 4.° quia est prima radix facultatum, virium, actionum, imo accidentium quæ substantiæ corporeæ insunt, ita ut omnes hujus proprietates, facultates, vires et accidentia interna, sint veluti derivationes magis aut minus proximæ formæ substantialis (1).

---

(1) Huic doctrinæ plane adsentitur Leibnitz, qui non solum formas substantiales cum Aristotele et Scholasticis admittit, sed hanc formam vocat *actum substantialem permanentem*, ac etiam *vim primitivam*, ex qua derivantur et oriuntur formæ accidentales seu qua-

m) Tandem substantia illa completa, v. g. arbor, vel equus, quæ coalescit ex materia prima et forma substantialis, dicitur *compositum substantiale;* quod quidem non est nec materia sola, nec forma, sed natura vel essentia quædam ab utraque distincta ac una unitate essentiali et substantiali. Cujus rei ratio est, quia materia et forma, eo ipso quod sunt substantiæ essentialiter seu ex propria natura incompletæ, ac ad id invicem essentialiter ordinatæ, ita immediate ac intima ratione uniuntur, ut constituant *unum* esse completum substantiale, seu substantiam quæ unicam habeat essentiam.

n) Atque hoc ipsum est quod significatur effato illo Scholasticorum: *esse compositi substantialis est unum simpliciter.*

Quod quidem effatum, non solum verificatur sensu exposito, sed etiam quia compositum substantiale, qua tale, nequit habere nisi *unicam* formam substantialem. Si enim altera supponatur, hæc erit substantialis, ut supponitur, et simul non substantialis; tum quia non erit actus primus materiæ, tum quia non tribuet rei esse primum et substantiale, cum ex hypothesi, aliam formam et proinde aliud esse substantiale præsupponat in materia (1).

---

lités ac vires secundariæ quibus agit substantia. «Aristote et l'Ecole après lui, inquit, ont appellé *Forme* ce qui est un principe de l'action, et se trouve dans celui qui agit. Le principe interne est ou substantiel, qui est appellé *âme*, quand il est dans un corps organique; ou accidentelle qu'on a coutume d'appeller *qualité*... La forme substantielle, comme l'âme par exemple, est permanente tout à fait... La faculté n'est qu'un *attribut*, ou bien un *mode* quelque fois. Mais la force, quand elle n'est pas un ingrédiant de la substance même, c'est-à-dire, la force qui n'est point *primitive* mais *dérivative*, est une *qualité*, qui est distincte et séparable de la substance. J'ai montré aussi comment on peut concevoir que l'âme est une force primitive, qui est modifiée et variée par les forces dérivatives ou qualités, et exercée dans les actions.» *Essais de Théod.* 1.° P. núm. 87.

(1) Leibnitz, quamvis systema scholasticum nonnihil quandoque deturpaverit suæ Monadologiæ placitis, ejusdem præstantiam et veritatem sæpe aliàs professus est, ut videre licet ejusdem opera evolventi, ac tandem hujus systematis necessitatem penitus agnovit, his verbis: «Lorsque je m'étais affranchi du joug d'Aristote,

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

ARTICULUS SECUNDUS.

Expenduntur tria priora systemata.

THESIS 1.ª

Systema atomisticum insufficiens est ac ineptum ad explicanda prima principia essentialia corporum.

Probatur 1.° Systema atomisticum sub quavis forma proponatur, huc tandem recidit, ut corporum constitutionem ac differentias explicet per atomos seu particulas, extensione et motu præditas, ac diversimode sibi invicem conjunctas, permixtas aut adunatas: sed id prorsus insufficiens ac ineptum est pro explicanda prima corporum constitutione ac differentiis essentialibus: ergo. Prob. min. Dum quæritur de primis principiis corporum, quæruntur principia ita prima et universalia, ut reperiantur in omni vero corpore, hoc est, in corpore quovis sive magno, sive parvo, sive simplici, sive composito, quod non sit mera aggregatio aliorum corporum, ut acervus tritici et alia similia: atqui systema atomisticum solum utcumque exhibet principia corporum compositorum, non vero simplicium: ergo insufficiens est atque ineptum, etc. Minor patet; nam atomistæ atomos quidem jure vel injuria, adducunt tanquam principia pro corporibus compositis, ast nihil

---

j'avais donné dans les atomes, car c'est ce qui remplit le mieux l'imagination; mais en étant revenu, après bien des meditations, je m'apperçus qu'il est impossible de trouver les principes d'une véritable unité dans la matière seule, ou dans ce qui n'est que passif, puisque tout n'y est que collection, ou amas de parties à l'infini. Or la multitude ne pouvant avoir sa réalité que dans unités véritables, qui viennent d'ailleurs, et sont tout autre chose que les points dont il est constant que le continu ne saurait être composé: donc pour trouver ces unités réelles je fus contraint de recourir à un atome formel, puis qu'un être materiel ne saurait être en même temps matériel et parfaitement indivisible, ou doué d'une véritable unité. Il fallut donc rappeller et comme rehabiliter les *formes substantielles*, si décriées aujourd'hui.» Quæ verba, præter theoriæ scholasticæ approbationem et veritatem, vehementem confutationem Atomismi præ se ferunt.

adducunt nec adducere possunt pro explicandis principiis et constitutione ipsarum atomorum; et tamen hujusmodi atomi vera sunt corpora, cum sin entitates materiales ac extensione præditæ, apud ipsos Atomismi propugnatores: ¿quid autem aliud corporis nomine intelligunt omnes, nisi entitatem materialem extensione præditam? Ergo Atomismus ineptus est ac insufficiens pro reddenda ratione constitutionis primitivæ corporum, imo etiam extra quæstionem egreditur seu vagatur, dum atomos materiales et extensas ac proinde corpora vera jam constituta et *principiata* in medium profert.

Ex quo

Prob. 2.ª thesis ac simul detegitur vitium radicale systematis atomistici. Siquidem, principium rei, ut per se patet, debet distingui a re cujus est principium; si enim ab ipsa non distinguatur jam non erit principium rei sed res ipsa: ergo prima principia corporum non debent esse corpora; secus enim idem essent principium et res principiata, res per seipsam explicaretur, fieretque manifesta nugatio et petitio principii.

Cum ergo atomi et particulæ ab atomistis propositæ sint vera corpora, quamvis minutissima, ut cuique facile patet, absurdum ac ineptum prorsus est prima principia ac constitutionem essentialem corporum quærere per Atomismum, sub quavis forma proponatur.

THESIS 2.ª

Rejiciendus quoque Dynamismus ut insufficiens pro explicanda corporum essentiali constitutione.

Prob. 1.° ratione generali. Dynamismus, sive ad sensum Leibnitz, sive Boscowich accipiatur, nihil est aliud quam hypothesis quæ nullo rationali seu experimentali solido fundamento nititur, adeo ut ipsemet Leibnitz hocce suum systema imaginationis ludum ac fictam hypothesim nuncuparit. Eadem ergo facilitate qua confingitur, rejicitur ejusmodi hypothesis. Sed præterea

Prob. 2.° speciatim quoad Dynamismum leibnitianum: 1.° quia ratione, communi hominum sensu ac experientia refragantibus, appetitio et perceptio corporeis cunctis substantiis tribuuntur: 2.° quia in quolibet vel minimo corpore,

009686

infinitum substantiarum numerum agnoscit; quod et aperte rationi repugnat, et infiniti notionem destruit, cum unum infinitum actu alio majus esse nequeat, et tamen numerus substantiarum quæ in duobus corporibus clauderentur, esset major numero clauso in uno ex his corporibus.

Prob. 3.° quoad Dynamismum boscowichianum. In ea hypothesi extensio physica corporis, v. g. mensæ, atque resistentia ejusdem dum tangitur, oriuntur ex vacuo simul cum determinato numero substantiarum simplicium; atqui absurdum est dicere physicam extensionem ac resistentiam corporum, oriri ex præfatis elementis: ergo. Minoris veritas statim constat, si mente recolatur extensionem physicam, quæ proculdubio aliquid reale est, et resistentiam corporum, quæ sane sicut ipsa realis est, ita ex extensione seu quantitate reali procedit, nec ex substantiis simplicibus, nec ex vacuo oriri posse: *non ex substantiis simplicibus*, quia illæ, fatentibus ipsis dynamistis, omni prorsus extensione carent, non secus ac puncta mathematica; unde sicut nec extensio nec resistentia ulla physica oriri posset ex pluribus punctis mathematicis, ita nec ex præfatis substantiis: *non ex vacuo*, cum enim vacuum in seipso nihil sit, absurdum ac ridiculum est dicere, vacuum, id est, nihilum, esse elementum et causam extensionis realis corporum ac resistentiæ quam corpora extensa aliis corporibus offerunt.

Quod si quis objiciat, experimentis constare physicam extensionem ac continuitatem corporum quorumdam, præter partes materiæ spatiola vacua continere; in primis demonstrare opus esset, præfata spatiola quæ vacua supponuntur, revera vacua omnino esse, quod nunquam demonstrabitur, cum e contra valde probabile sit ea fluidis subtilissimis repleri. Deinde, etiam gratis data existentia illius vacui, nihil adhuc proficiunt dynamistæ; nam optime concipitur extensionem physicam exurgere posse ex particulis determinata extensione ac superficiebus præditis, ac sibi juxta positis sive unitis, quamvis interstitia vacua simul contineant et claudant: ast minime concipi potest puncta mathematica nullam extensionem nec magnam, nec parvam, nullamque superficiem habentia, extensionem realem constituere posse, imo etiam nec interstitia vacua inter se claudere; dum enim agitur de rebus prorsus inextensis, verba illa

inter se claudere, interstitia, juxta positio, sensu rationali carent, ac sunt meri imaginationis lusus.

THESIS 3.ª

Rejicere quoque oportet ut insufficiens, systema atomistico-dynamicum.

Probatur. Hæc hypothesis, admittit cum Atomismo puro atomos quasdam primitivas extensione ac motu præditas, solumque ab illo differre vere potest, quatenus motum essentialem atomis concedit: ergo 1.° huic hypothesi refragantur argumenta cuncta quæ adversus purum Atomismum protulimus: 2.° dum motum atomis essentialiter inesse concedit, rationi, experientiæ ac communi philosophorum doctrinæ adversatur, qui docent materiam inertiam sibi ut propriam vindicare.

SCHOLIUM.

In chimicorum sententia reffellenda non immoramur, tum quia ipsorum principia physicam tantum ac veluti secundariam corporum constitutionem ad summum explicare possunt, tum et maxime quia ipsorum elementa, si revera ultra resolvi nequeant, (quod nunquam certo asseri potest, cum ignoremus quo pertingere possit dissolutio corporum, maxime cum quotidie videamus in alia resolvi corpora quæ prius simplicia existimabantur) ad atomos primitivas puri Atomismi revocantur.

ARTICULUS TERTIUS.

Expenditur systema scholasticum.

THESIS 1.ª

Scholasticum systema, prout supra expositum est, rationabilibus præ cæteris explicat corporum prima principia et essentialem constitutionem.

Dico *prout supra expositum est*, quia dum hic sermo habebitur de corporibus, intelligenda veniunt: 1.° corpora

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

physice simplicia, hoc est, quæ sunt veræ substantiæ corporeæ completæ ex aliis completis non aggregatæ, sive hujusmodi simplicia corpora sint vulgaria elementa, sive ea quæ a chimicis assignantur: 2.° ea corpora composita quæ per generationem substantialem (quam revera dari postea ostendemus) de novo producuntur, ita ut essentiam et naturam obtineant ab elementis secundariis seu immediate ipsam ingredientibus penitus distinctam, ut plantæ essentia seu substantia penitus differt a semine, terra, aqua, oxigenio, acido carbonico cæterisque corporibus, quæ ad ipsius generationem concurrunt. Breviter: sermo est hic de corporibus simplicibus; quoad composita vero de iis solum quæ *mixta perfecta* apud Scholasticos dicebantur, in quibus elementa ita alterantur et permixcentur, ut substantia ex eis exurgens ab ipsis elementis essentialiter distinguatur, non vero de iis compositis in quibus minor habetur alteratio, ac elementa propriam servant in composito naturam, ut nix, spuma, in quibus aqua et aer propriam retinet naturam, quamvis aliqualiter et ad sensum alteratam: hæc *mixta imperfecta* dicebantur ab Scholasticis.

Cæterum, pro thesis nostræ firmitate, sufficit dari composita aliqua prioris generis, ut proculdubio sunt animalia et plantæ; ast minime requiritur, quod ut talia agnoscantur cuncta ea quæ Scholastici agnoscebant, cum fortasse corpora quædam quæ inter mixta perfecta recensebantur ab Scholasticis, annumeranda potius sint inter mixta imperfecta seu corporum aggregationes. Hæc præ oculis habenda etiam pro thesi sequenti.

Dixi etiam *rationalibus præ cæteris;* nec enim thesis ista rigurosam demonstrationem patitur, propter ipsam ejus naturam ac difficultatem maximam, cum agatur de rebus quæ sensus aciem effugiunt.

Quibus præmissis thesis veritas ostendi potest,

A) Quasi negative: 1.° Ex confutatione præcedentium systematum. 2.° Ex eo quod ipsorum manifesta absurda non offendat. Siquidem, scholasticum systema, ex una parte vitat radicale vitium Atomismi, sive puri, sive dynamici, qui corporum prima principia reponit in vero corpore, ac proinde identificat ac confundit principium rei cum re principiata, nec simplicium corporum (quæ tamen præcipua sunt) prima

principia assignat: ex alia vero parte non offendit nec figmenta dynamismi leibnitziani, nec absurda boscowichiani, dum extensionem realem ac physicam corporum constitui ac exsurgere vult ex vacuo ac realitatibus prorsus inextensis.

3.° Quia dum systema scholasticum sibi ipsi constat non modo *interne* seu quoad mutuum ac intimum nexum partium, sed etiam *externe*, quatenus una et eadem ratione a suis propugnatoribus exponitur, secus omnino contingit in adversantibus systematibus. Nam si Atomismum perpendas, aliud est systema Anaxagoræ, aliud Leucippi et Epicuri, aliud Cartesii, aliud Gassendi, aliud Newtonis, aliud chimicorum. Si ad Dynamismum te convertas, alia et alia ratione ipsum exponunt ac tuentur, Pythagoras cum suis numeris, Leibnitz cum suis monadibus, Boscowich cum suis spatiolis vacuis. Ergo si varietas errorem et falsitatem, sicut unitas veritatem indicat, colligere sane licebit scholasticum systema ad veritatem proprius accedere, veroque simile præ cæteris existere.

B) Positive et directe:

1.° In systemate scholastico optime salvatur fundamentalis ac essentialis conditio ad rationem primorum principiorum corporum. Nam sicut unitas, quia est principium numeri, debet quidem esse aliquid ad ordinem numericum, ut ita dicam, spectans, non tamen debet esse numerus, ita prima principia corporum, saltem simplicium, debent quidem esse quid corporeum, non tamen vera seu completa corpora. Jam vero, hoc ipsum est quod præcise adstruit scholasticum systema, apud quem materia prima et formæ substantiales sunt quidem aliquid corporeum, quatenus corporum naturam et ordinem non excedunt, ac in corporibus continentur ipsorum entitatem constituentes, ast in seipsis et seorsim acceptæ non sunt corpora.

2.° Experientiæ ac observationi etiam concordat hoc systema. Nam eadem ratione ac via investigare oportet prima corporum essentialia principia, ac ipsorum essentiam. Sicut ergo, quia corporum essentiam intueri aut immediate cognoscere non possumus, eam venamur ex corporum proprietatibus, effectibus ac accidentibus, ita similiter corporum prima et essentialia principia venari oportet ex ipsorum

proprietatibus ac effectibus, eaque sunt assignanda quæ iis maxime congruant. Jam, materia et forma optime tanquam principia respondent proprietatibus et effectibus præcipuis ac veluti universalibus corporum. Siquidem, in his observamus et experimur ex una parte extensionem, ex qua affectiones aliæ, ut impenetrabilitas, occupatio loci, divisibilitas, etc., oriuntur: ex alia parte activitatem, quæ motu locali, alterationibus, productione aliorum corporum, generatione viventium, sensibus, vita vegetativa etc. varie ac multipliciter manifestatur ac sese exerit. Ergo systema scholasticum dum statuit materiam primam esse principium fundamentale et radicale extensionis, formam vero substantialem esse principium radicale activitatis quæ in corporibus reperiuntur, apprime consentaneum existit experientiæ et observationi quibus docemur, extensionem et activitatem esse veluti fundamentales et primitivas corporum proprietates, ex quibus reliqua, quæ in corpore accidunt, originem ducant.

3.° Concordat etiam quam maxime rationi. Equidem, si hanc communemque hominum sensum consulamus, corpora unitati ac diversitati essentiali subjiciuntur; nemo enim prudenter inficiabitur essentiam seu naturam leonis v. g. esse vere ac substantialiter *unam* et non plures: similiter nemo inficiabitur hanc naturam leonis essentialiter a natura plantæ differre, ita ut sint duæ substantiæ corporæ essentialiter ac specifice distinctæ. Itaque cum unitas rei cum ejus entitate identificetur, hujusque legem et conditionem sequatur juxta effatum illud philosophorum: *unum et ens convertuntur*, corporum principia prima talia esse oportet, ut contineant rationem sufficientem præfatæ unitatis essentiæ quam in corporibus cernimus. Id vero Atomismo aut Dynamismo minime congruit; quandoquidem apud ipsos, plantæ, animalia, cæteraque sensibilia corpora, nihil sunt aliud quam collectiones aut atomorum aut substantiarum simplicium: ast vero in systemate scholastico, forma quæ, utpote actus primus et substantialis materiæ, hanc perficit, actuat ac determinat ad hanc vel illam completam substantiam constituendam, est radix et origo tam unitatis essentialis, quam diversitatis in corporeis substantiis. Ergo per solum scholasticum systema, ratio sufficiens ac philosophica potest reddi unitatis ac distinctionis quæ corporeis insunt substantiis.

4.° Similiter, solum hocce systema congruam ac philosophicam rationem reddit diversitatis primariæ inter corporeas et spirituales substantias. Nam atomistæ non aliam diversitatis rationem assignare queunt, nisi quod corpora sunt extensa, spiritus vero inextensi. At cum extensio apud philosophos, si Cartesium excipias, non sit ipsa substantia aut essentia corporis sed aliquid extra hujus conceptum, per hoc non assignatur vera ac propria ratio præfatæ diversitatis, seu differentiæ inter corpora et spiritus in ratione substantiæ. Multominus sufficientem hujus rei rationem assignant dynamistæ, apud quod substantiæ ex quibus corpora coalescunt simplices sunt, sicut spirituales. Ergo in solo scholastico systemate redditur congrua et philosophica ratio sufficiens diversitatis quæ inter corpus et spiritum intercedit sub conceptu et ratione substantiæ, dum statuunt, corpus omne, quantumvis minima extensione præditum ac simplex ad sensum, esse substantiam compositam ex materia et forma, dum e contra, spiritus hanc compositionem excludunt, suntque formæ simplices.

A rationibus et argumentis aliis supersedeo, ne longius quam par est procedam. Quisquis allatas probationes, simul cum his quæ pro exponendo systemate, articulo primo protulimus, animo præjudiciis vacuo serio perpendat, facile ad affirmationem istam finalem deveniet: *Scholasticorum systema circa prima corporum principia, si non mathematice demonstratum, certe tamen probabilius et rationabilius quam reliqua existit ac tandem valde philosophicum.*

THESIS 2.ª

Admittenda est in corporibus substantialis generatio.

Prænotanda:

1.° *Generationis substantialis* nomine intelligitur mutatio illius esse primarii ac fundamentalis, quod accidentibus substernitur; unde asserere dari in corporibus generationem substantialem, idem est ac asserere corpora quandoque ita agere in alia corpora, ut ex ipsorum actione exurgant non solum nova accidentia, sed etiam nova substantia, non qui-

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

dem quod tota vel integra substantia de novo producatur, ut in creatione, materia enim quæ est pars essentialis substantiæ generatæ præsupponitur generationi, ac eadem manet post generationem, sed quia in ea producitur, vel potius educitur virtute et activitate agentis nova forma substantialis quæ materiam illam primam nova ratione actuando ac perficiendo, constituit cum ipsa naturam substantialem a præcedenti essentialiter distinctam: siquidem, ex supra expositis, forma substantialis est quæ dat esse substantiale rei, primumque principium formale et internum entitatis ac unitatis essentialis rei, atque exinde variata seu mutata forma substantiali rei, necesse est mutari rei essentiam, ita ut ubicumque nova forma substantialis producatur ac materiæ uniatur, necessario exurgat nova substantia.

2.° Quia ex dictis, generatio est mutatio corporis secundum substantiam, seu productio novæ essentiæ substantialis, ita tamen ut ejus materia de novo non producatur, consequitur plane exinde, existentiam generationis substantialis necessarium ac intimum nexum habere cum existentia novæ substantiæ; unde logice idem est demonstrare existere ac produci novas substantias corporeas, ac demonstrare existentiam generationis substantialis, sensu jam exposito, cum per se notum sit novam substantiam produci non posse nisi aut per creationem aut per generationem præfatam, quatenus producitur nova forma substantialis nova ratione informans, actuans et determinans materiam primam.

3.° Atque exinde infertur, rationes omnes quibus generationis substantialis existentia probatur ac firmatur, probare ac firmare simul veritatem systematis scholastici circa prima principia corporum, cum generatio substantialis existere, imo concipi non possit sine materia et forma substantiali.

Quibus præjactis, thesis probatur tum experientia, tum ratione.

A) *Experientia.*

1.° Hæc namque quotidie nobis ostendit animalia de novo produci seu incipere esse; atqui animalia sunt novæ substantiæ; quandoquidem nemo qui rationem et sensum communem non exuerit, inficiabitur canem v. g. vel leonem esse substantias essentialiter diversas a corporibus vel elementis materialibus ex quibus emerserunt: ergo ex ipsa experientia habemus novas substantias produci, ac proinde dari veram generationem substantiarum.

2.° His addi potest, ut cum eximio Goudin loquamur, alia experientia illustris et efficax ex eo desumpta, quod quotidie cernimus substantias producere alias sibi similes. Etenim, sicut motus motum producit, ita ignis ignem, planta plantam, equus equum, homo hominem. Porro hæc assimilatio non fit secundum accidentia tantum, sed secundum ipsam radicem accidentium, nempe, substantiam. Hujus signum est, quod productionis initio genitum a generante, maxime differt secundum accidentia; deinde vero, eadem paulatim emergunt in materia quasi ex occulta radice, id est, ex principiis ipsis substantialiter mutatis.

3.° Sicut naturam corporum agnoscimus ac dijudicamus ex ipsorum proprietatibus ac effectibus, ita similiter mutationem ejusmodi naturæ vel essentiæ jure colligimus et dijudicamus ex mutatione proprietatum ac effectuum; atqui quotidiana et manifesta experientia docemur mutari proprietates ac effectus proprios corporum, ut proprietates ac effectus plantæ penitus diversa existunt a proprietatibus ac effectibus corporum quæ ejus productionem præcedunt, ipsique materiam veluti ministrant, proprietates cineris diversæ sunt a proprietatibus ligni ex quo productus fuit, etc.: ergo ex sensibili ipsa experientia ducimur ad agnoscendas mutationes substantiales corporum.

B) *Ratione.*

Quod attinet ad probationes rationis puræ, quamvis rigorosæ demonstrationes adduci nequeant, plurimæ tamen adsunt valde probabiles.

1.° Cum entia illa quæ *substantiæ* dicuntur, ab uno primo ente prorsus immutabili et simplici, scilicet, Deo, ordine quodam procedant, ut fides docet et ratio confirmat, necesse est, ut quo longius ab hoc puro et immutabili fonte recedunt, eo sint compositioni et mutabilitati magis obnoxia: sed substantiæ istæ corporeæ quæ circa nos sunt, magis a Deo recedunt quam spirituales: ergo sunt compositioni ac mutationi magis obnoxiæ. Atqui hæc major compositio et mutabilitas nequit attendi secundum accidentia sola, substantiæ enim spirituales accidentali compositioni et mutationi obno-

xiæ etiam sunt: ergo superest, ut attendatur secundum principia substantialia.

2.ª «Ut ait D. Thomas *Opusc.* 2.° cap. 74, mundi perfectio exigit, ut in eo sint omnia substantiarum genera: sicut ergo in mundo sunt quædam substantiæ incorruptibiles, ita quoque in eo esse debuerunt quædam substantiæ corruptibiles, in quibus locum haberet vicissitudo illa substantialis, quæ est secundum corruptionem et generationem, ut ex ea veluti ex pulcherrima scena, mundi theatrum ornaretur.»

Superest ut quædam adjiciantur tanquam corollaria pro pleniori intelligentia tam generationis substantialis, quam universi systematis Scholasticorum, apud quos

1.° Duplex existit generationis substantialis terminus, nempe, terminus *qui*, et terminus *quo*. Primus dicitur ille qui generativam actionem terminat, tanquam id quod per eam complete existit, seu habet existentiam *ut quod*: alter vero terminat generationem, tanquam id quo res seu substantia completa gignitur, ac proinde tanquam ratio *qua* genitum constituitur.

2.° Termini generationis quatuor possunt enumerari, scilicet, *forma substantialis; natura* ex materia et forma exurgens, quæ etiam dici solet *natura totalis*, et *compositum physicum; suppositum*, quod etiam quandoque *compositum metaphysicum* appellatur; ac tandem *proprietates*, quæ essentiam necessario concomitantur ac consequuntur.

3.° Itaque, forma substantialis est terminus *quo* generationis; nam forma non est proprie id *quod* generatur aut de novo producitur, sed potius id *quo* ens generatur: sic forma substantialis plantæ non est id *quod* generatur, cum forma non sit nisi pars plantæ generatæ vel productæ, sed est id *quo* generatur, quia est id quo seu ratione cujus planta essentiam propriam adsequitur, ac evadit nova substantia ab aliis distincta.

4.° Natura seu compositum physicum, prout concipitur sine subsistentia, dicitur terminus *quo totalis* generationis: terminus quidem *quo*, quia natura vel essentia sine subsistentia non est proprie id *quod* existit; sicut non humanitas sed homo est *qui* existit; terminus vero *totalis*, quia non partem solam essentiæ, ut forma substantialis significat et exprimit.

3.° Terminus *qui* generationis est solum suppositum seu natura substantialis quatenus subsistentia prædita. Etenim, sicut solum suppositum proprie est id quod existit, seu habet existentiam ut ipsius subjectum adæquatum et completum, ita etiam de solo supposito proprie dici potest, quod est id quod generatur et generatum est.

6.° Quod attinet ad proprietates, sicut concipiuntur tanquam quid secundarium respectu essentiæ, ita similiter dici potest, quod sunt terminus *secundarius* generationis, quatenus actio generativa quæ *primo* respicit essentiam, *secundario* ac consequenter respicit ejusdem proprietates.

7.° Quæ de generationis termino diximus, eadem facile applicantur corruptioni substantiali, quæ, utpote generationi opposita, semper adest dum novæ substantiæ generatio fit: unde tritum illud apud Schollasticos: *generatio unius est corruptio alterius*.

SCHOLIUM.

In exponendo ac firmando systemate scholastico plus solito immorati sumus, non modo quia ipsum cæteris probabilius haberi debet, sed etiam quia ejus cognitio maxime necessaria existit ad capienda scripta opera Scholasticorum, ac in primis ipsius D. Thomæ. Nemo quippe hujus libros cum fructu evolvere potest ac perlegere, nisi perspicuam præhabeat notionem scholastici systematis circa corporum prima principia ac generationem substantialem; quandoquidem singulis fere paginis in Angelico Doctore occurrunt doctrinæ tam ad Philosophiam quam ad Theologiam spectantes, quæ exponuntur, illustrantur et evolvuntur per rationes, nomina, exempla et analogias ex præfato systemate desumptas, quæ capi ac intelligi nullatenus possunt, quin hujus systematis notio præhabeatur. Hinc eis ipsis qui scholasticum systema rejiciunt, maxime expedit ipsum saltem bene nosse ac perpendere, si optant aditum habere ad doctrinam ac reliqua dogmata veterum Scholasticorum, ac præsertim D. Thomæ.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° Corporum principia seu elementa assignanda sunt ea quæ in corporibus deteguntur ope synthesis et analysis; atqui ope synthesis et analysis in corporibus non materia prima et forma substantialis, sed simplicia quædam corpora deteguntur, ut ex chimicis constat experimentis: ergo.

Resp. Dist. maj. Assignanda sunt ea quæ deteguntur in corporibus ope synthesis et analysis *rationis*, conc. ope synthesis et analysis *experimentalis et humanæ*, subd. *si agatur de primis corporum principiis*, nec. *si de principiis secundariis*, trans. Prout supra jam adnotatum manet, quæstio hic habetur de *primis* principiis corporum, ac proinde de principiis quæ non solum in mixtis corporibus sed in simplicibus quoque reperiantur. Cum ergo principia seu elementa quæ nunc habentur et in posterum habebuntur ex chimicis experimentis, necessario sint vera corpora, nequeunt agnosci tanquam *prima* corporum principia, nisi velimus principium cum re principiata identificare et confundere. Quæ igitur Chimica experitur ac docet, valde quidem utilia existunt ad dignoscenda elementa secundaria corporum horumque proinde proprietates, determinatas manifestationes et vires, quæ ex cognitione maxime juvantur ac promoventur industria, navigatio, ac generatim cunctæ artes.

Objic. 2.° ac simul instabis: Dum ex concessis chimicorum systema industriam et artes plurimum fovet atque juvat, systema scholasticum nullam utilitatem præ se fert, nec ex illo aliquid illustratur aut perficitur in scientiis naturalibus aut physicis: ergo rejiciendum est, aut saltem præferre oportet chimicorum theoriam.

Resp. 1.° Neg. ant. Sunt enim phænomena quam plurima naturalia, philosophica ac physica, quæ nonnisi per scholasticum systema congrue explicari possunt, ut apertissime apparet in plantis et brutis, quorum natura, vita, generatio et operationes multiplices, congrue aut philosophica ratione nequeunt explicari nisi per formam ac generationem substantialem. Id ut prætermittam, præcipuam circa

hominem scientiam, seu psychologiam, nec concipi quidem vix posse, nisi adhibito scholastico systemate.

Resp. 2.° Etiam gratis dato ant. neg. cons. Siquidem, in systemate rationali ac metaphysico circa prima corporum principia, non major aut minor aptitudo pro industria et artibus est attendenda; id enim quærere jure debent scientiæ naturales et physicæ: ast metaphysica veritatem primo quærit ac systemata veritati magis affinia, applicationem vero ad artes et industriam nonnisi remote et secundario.

Objic. 3.° Nihilum nequit esse principium corporum; sed materia prima Scholasticorum revera est nihilum: ergo. Prob. Quod non est ens actu, nihil est; sed apud Scholasticos materia prima non est ens actu: ergo. Idque confirmatur ex ipsa Aristotelis definitione, dum ait, materiam hanc «non esse quid, nec quale, nec quantum, nec aliquid eorum per quæ ens determinatur;» quod autem nullam determinationem entis involvit, nihil est.

Resp. Neg. min. Ad prob. neg. maj. Nam inter ens actu seu determinatam essentiam habens, et nihilum, mediat, ut merito docet D. Thomas, potentia realis ac subjectiva essendi: quapropter cum materia prima sit potentia realis, vel si mavis, realitas potentialis susceptiva primi actus essendi seu formæ substantialis ac per istam essentiæ determinatæ, distinguitur profecto a nihilo, quod quidem non solum excludit actum essendi seu entitatem determinantem et actuantem, ut materia prima, sed excludit etiam potentiam realem et positivam actum essendi respicientem, quam non excludit sed includit materia prima.

Instabis: Ratio puræ potentiæ identificatur cum nihilo: ergo. Prob. ant. Mundus antequam crearetur, erat in pura potentia ad essendum; atqui mundus antequam crearetur, in se et ex se erat merum nihilum: ergo similiter, si materia prima sit pura potentia, revera identificatur cum nihilo.

Resp. Dist. ant. Ratio puræ potentiæ *objectivæ* seu *mera possibilitas rei* identificatur cum nihilo, conc. potentiæ *subjectivæ*, neg.

Potentia objectiva quæ etiam dicitur possibilitas, utpote mera non repugnantia rei ad essendum, nullam realitatem includit, ac proinde de ea dici potest quod identificatur cum

nihilo; sub quo conceptu verum est quod mundus antequam crearetur, sive mundus possibilis, qua possibilis et abstrahendo ab existentia in ideis divinis, identificetur cum nihilo. Ast vero potentia subjectiva aliquid reale esse potest, sicut intellectus aliquid reale est et realitatem involvit, quatenus realem capacitatem sibi vendicat ad quaslibet scientias, etiam antequam eas actu possideat. Atque hujus posterioris generis est potentialitas materiæ primæ: unde non identificatur cum nihilo, sicut contingit in potentia objectiva seu possibilitate rei.

Objic. 4.° Substantiarum generatio, prout adstruitur in systemate scholastico, nec existere, nec concipi potest, nisi producatur pars præcipua substantiæ generatæ, nempe, forma substantialis; atqui repugnat ens substantiale produci virtute agentis creati: ergo.

Resp. Dist. maj. Nisi producatur *per creationem ex nihilo* forma substantialis, neg. *per eductionem ex præsuppositа materia*, conc. Et ad min. similiter dist. Repugnat ens substantiale *completum ac subsistens* produci virtute agentis creati, conc. ens substantiale *incompletum quodque sit tantum actus materiæ præexistentis*, neg. Itaque pro solutione argumenti satis sit hæc duo præ oculis habere: 1.° ex his quæ supra de termino generationis adnotavi, habetur, quod proprie loquendo, forma substantialis non est res producta per generationem, sed potius id *quo* res tanquam forma seu principio formali generatur ac producitur: 2.° forma substantialis non producitur per creationem ex nihilo, ad quod certe nullum agens creatum pertingit, sed per eductionem ex materia, in qua potentialiter præcontinetur tanquam in quadam ejusdem inchoatione, ad sensum supra jam expositum. Quod si videmus ac experimur quotidie, agentia naturalia formas seu determinationes accidentales propria virtute posse producere, non eas quidem ex nihilo creando sed ex potentia materiæ educendo, non video qua ratione demonstrari possit repugnare productionem formarum seu determinationum substantialium, p ræsertim cum hujusmodi formæ sint realitates essentialiter incompletæ in linea entis et substantiæ, ita ut non tam substantiæ quam determinationes et principia substantiæ dici revera possint.

Atque hic notare quoque libet, formam substantialem, mea saltem sententia, non in potentia materiæ tantum, sed in agente quoque virtualiter contineri: siquidem, quo agens ad generationem vel productionem substantiæ, perfectiori natura ac potentiori efficacia et vi agendi donatur, eo perfectiorem ac nobiliorem formam substantialem producere potest.

Objic. 5.° Ex Chimiæ progressu ac recentibus experimentis colligere licet corporum mutationes, quæ prius ut corruptiones et generationes substantiales habebantur, nihil esse aliud quam analyses et systheses atomorum; sic aqua, v. g. vi efficacissima electrici in oxigenium et hydrogenium resolvitur, iterumque ex iisdem constituitur. Cum ergo hoc idem quoad reliqua corpora suspicari liceat, præsertim cum vires naturæ artis vires et efficaciam superent, pronum est conjicere nullam dari veram corporum generationem substantialem.

Resp. Objectio ista cui aliqui vim magnam fortasse concedent, omnium infirmissima potius existit. Nam

1.° Etiam si concedatur id totum quod ex experientia profert, simulque corpora quæ similibus synthesibus et analysibus subjiciuntur substantialiter non generari, nihil exinde licet jure colligere adversus existentiam generationis substantialis; quandoquidem, ut supra jam adnotatum fuit, ejusmodi generatio semper locum habere poterit, saltem respectu corporum simplicium quæ effugiunt omnem chimicam analysim vel actualem, vel possibilem in posterum. Verbo: quavis analysi posita, semper ac necessario deveniet ad elementum quod sit verum corpus: jam vero, sieut Chimia nunquam demonstrabit hocce elementum quod est verum corpus, non constitui ex materia prima et forma substantiali tanquam primis essentialibus principiis, ita nec demonstrare unquam poterit præfata corpora non subjici generationi substantiali.

2.° Ast in rei veritate, chimici nullum jus habent ad negandam substantialem generationem, etiam quoad corpora mixta vel composita inorganica: siquidem, hucusque nullum corpus revera et absolute simplex detexerunt, quod ex eo constat, quod ea ipsa corpora simplicia ab eis nuncupata, ut oxygenium, bases oxidorum metallicorum, etc. ex dupli-

ci saltem elemento coalescunt, nempe, ex dato corpore, ac ex electrico; quoniam ex ipsorum ipsis experimentis constat, oxygenium et bases metallicas, dum a cæteris separantur, ope pilæ voltaicæ, electricitatem vel positivam vel negativam habere; unde quousque chimici nobis offerant corpus cui electricum nullum insit, nonnisi corpora composita ex duplici saltem elemento objicere queunt, ac proinde substantialem generationem demonstrative rejicere nequeunt, etiam quoad corpora quædam mixta.

3.° Tandem, etiamsi gratis daretur analyses et syntheses quas chimici instituunt in corporibus inanimatis, substantialem generationem ex eis excludere, hæc tamen semper locum habebit, non solum quoad corpora primo et absolute simplicia, ut jam dixi, sed etiam et maxime quoad plantas et bruta, nisi chimici nobis dicere velint, ubinam inter elementa per suas analyses et syntheses habita, repererint illud quod vitam præstat brutis animalibus.

Objic. 6.° cum Tongiorgi. Peripateticum systema circa prima corporum principia, falsitatis evincitur: 1.° quia per illud sufficiens ratio reddi nequit, «cur binæ substantiæ quæ ad certum quoddam compositum efficiendum concurrerunt, hoc dissoluto, prodeant eædem quæ antea.» 2.° «Quia negandum est, compositum, quoad suas qualitates et dispositiones, suis elementis esse proximius, quam aliis substantiis: aqua, v. gr. quoad proprietates suas omnes, multo minus ab alcool distat, quam ab oxygenio vel hydrogenio, quæ sunt ejus elementa.» 3.° «Quia negandum, qualitatum affinitatem et propinquitatem vinculam successionis, de quo agimus, inter substantias inducere.» 4.° «Quia negandum sive calorici, sive electrici virtute novum esse produci posse: utraque enim vis non agit nisi movendo, nihilque aliud per se producit nisi motum.»

Resp. 1.° Hæc omnia, sicut et alia minoris momenti quæ laudatus Tongiorgi oggerit, facile solvuntur ex his quæ in præcedentium objectionum solutionibus ediximus.

Resp. 2.° Etiamsi nulla pateret responsio ad prælaudatas Tongiorgi objectiones, salvum adhuc consisteret peripateticum systema quoad prima corporum principia et generationem substantialem. Quandoquidem, systema hocce præcipue respicit, tum prima elementa sive corpora simplicia naturæ, tum corpora viventia. Porro, argumenta cuncta itali philosophi, nec prima corpora simplicia, nec substantias viventes attingunt; proinde, peripateticum systema ac theoriam generationis substantialis nedum non evertunt sed nec quidem attingunt. Ex eis quippe argumentis ad summum inferri posset substantialem generationem locum non habere in compositis inanimatis, quæ, hac in hypothesi, spectari possent tanquam corpora minus perfecta quoad unitatem naturæ et substantiæ, eisque accommodari quæ veteres Scholastici docebant circa *mixta imperfecta*.

CAPUT TERTIUM.

DE PRÆCIPUIS CORPORUM AFFECTIONIBUS.

Cum prima corporum, principia præcedenti capite perpenderimus, abs re non erit nunc quæstionem instituere de quibusdam corporum affectionibus, quæ ex prædictis principiis veluti enascuntur. Et quamvis corporum affectiones et proprietates investigare ad Physicam potiori jure quam ad Metaphysicam spectet, attamen quia ea Metaphysicæ pars quæ *Cosmologia* nuncupatur, proxime ad Physicam accedit, adeo ut vere dici possit Physicam incipere ibi ubi desinit Cosmologia, ab ista non erit prorsus alienum disputare de *quantitate* seu extensione, *de motu*, *de spatio et tempore*, quæ, utpote fundamentales et universaliores corporum affectiones, affinitatem quandam obtinent cum disputatione circa prima corporum principia. His accedit, quod ea quæ in scientiis physicis investigantur, facilius ac perfectius capiuntur et dijudicantur, si rectæ notiones circa præfatas affectiones præhabeantur.

ARTICULUS PRIMUS.

De quantitate seu extensione.

Prænotanda:

1.° Pro recta perceptione eorum quæ hic subjiciemus, in memoriam revocare oportet ea quæ circa præsens argumentum ex præcedentibus jam liquent, ac præsertim quan-

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

titatem a substantia realiter distingui, ejusque primam radicem et sufficientem rationem, esse materiam primam.

2.° Quantitas seu extensio est accidens adeo insigniter afficiens substantiam corpoream, ut hæc ratione illius prædicata seu attributa quædam adsequatur, quorum insigniora, ut in Logica diximus, sunt: 1.° *extensio substantiæ in partes integrantes*, seu positio unius partis extra aliam: 2.° *divisibilitas*, seu aptitudo ut in partes dividatur: 3.° *extensio quoad locum*, seu aptitudo et exigentia ad determinatum locum occupandum et implendum: 4.° *impenetrabilitas*, seu facultas excludendi alia corpora ab eodem loco: 5.° *mensurabilitas*, vel aptitudo ad hoc quod mensurari certa ratione possit.

3.° Porro, quod ejusmodi attributa in materiali substantia reperiantur, ipsa experientia aperte ostendit. Quod vero eidem conveniant ratione quantitatis, satis constat et probatur: 1.° quia, ut notum est apud cunctos philosophos, si Cartesium excipias, corporis essentia ac proinde corporea substantia non identificatur cum extensione, sed potius ab ipsa præscindit; unde corporis substantia et essentia, qua talis, abstrahit ab extensione ejusque propriis efectibus, qualis est divisibilitas; ut enim habet D. Thomas, «subtracta quantitate substantia remanet indivisibilis:» 2.° quia si quantitas pertineret ad essentiam substantiæ corporeæ, vel id esset, quatenus est substantia, vel quatenus est corporea; non primum, quia secus etiam substantiæ spirituales essent extensæ: non secundum, quia id quod primo et per se discernit ac sejungit substantiam spiritualem a materiali est simplicitas et compositio quoad essentiam et non quoad extensionem, quatenus nempe, dum essentia substantiæ spiritualis est simplex in linea substantiæ, essentia substantiæ corporeæ est composita in rationæ substantiæ, quia constat duobus principiis substantialibus ex quibus exurgit substantia corporea completa. Dico in *linea substantiæ;* quia substantia spiritualis creata potest dici composita *in ratione entis* subsistentis, quatenus essentia comparatur ad subsistentiam et existentiam tanquam potentia et subjectum ad actum et formam perficientem, quod maxime verificatur, si existentia creata realiter distinguatur ab essentia: unde spiritualis substantia creata, simplex quidem vere dicitur in linea substantiæ, quia ejus essentia substantialis non coalescit ex duobus principiis, ut corporea substantia, et simul vere dicitur composita in linea entis, quia in eadem spirituali substantia essentia distinguitur a subsistentia et existentia actuali. (1)

4.° Quia ut supra diximus, materia prima est ratio propria sufficiens et radix extensionis, ideo hæc est attributum naturale ac proprietas necessario afficiens quodlibet corpus. Unde si quæratur ratio quare extensio necessario semper reperiatur in corpore ab eoque separari nequeat, jure responderi potest, quia in omni corpore reperitur materia tanquam unum ex ejusdem principiis essentialibus. Sicut ergo repugnat esse corpus sine materia, ita similiter repugnat esse corpus sine quantitate; hoc tamen discrimine, quod primum involvat repugnantiam absolutam, cum materia sit pars essentiæ corporis; alterum vero repugnantiam solum naturalem, cum essentia existere possit virtute divina sine quibusdam proprietatibus actu habitis.

Solum ergo superest difficultas, eaque non minima, in determinanda essentia quantitatis; cum enim plura sint quæ corpori conveniunt per extensionem, ut initio adnotavimus, philosophi in diversas abeunt sententias.

(1) Atque hic obiter notare liceat scientificam profunditatem ac unitatem harmonicam, quæ elucent in systemate philosophico D. Thomæ. Deus, qui est ipsum esse subsistens ac substantia infinita, est actus purissimus ac simplicissimus, compositionem quamcumque, sive in linea substantiæ, sive in linea entis, penitus excludens: spirituales substantiæ, quæ Deo præ cæteris creaturis accedunt ejusque naturam perfectiori ratione participant, simplicitatem et unitatem perfectam obtinent in linea substantiæ, sed compositioni et multiplicitati sunt simul obnoxiæ in linea entis: substantiæ materiales, quæ longius a Deo quam spirituales recedunt, compositioni obnoxiæ sunt non solum in linea entis, sed etiam in linea substantiæ; tandem, accidentia quæ longissime a Deo recedunt quoad participationem ejus naturæ, essentiam adeo imperfectam obtinent, ut non tam entia, quam *entis entia* seu modi dicenda sint.

THESIS.

Distributio in partes integrantes, seu positio unius partis extra aliam, essentiam quantitatis constituit.

Prob. 1.° Essentiale constitutivum rei illud est quo concepto res ipsa concipitur, atque simul radix et ratio sufficiens existit cæterorum attributorum ac prædicatorum quæ illi essentiæ tribuuntur; atqui concepta distributione in partes seu positione unius partis extra aliam, eo ipso concipitur res ut extensa, simulque ejusmodi partium distributio congrue assignatur tanquam sufficiens ratio et radix aliorum, quæ de substantia corporea ratione quantitatis affirmantur: ergo. Minor patet: nam concepta distributione substantiæ in partes integrales, concipitur ut extensa: similiter, ideo illa substantia est divisibilis, quia constat partibus, cum prius sit natura habere partes quam eas posse dividi; ideo substantia apta est determinatum locum implere, quia constat partibus: quod idem facile applicari potest reliquis attributis extensionis.

Prob. 2.° ex Eucharistiæ sacro mysterio, in quo juxta catholicam doctrinam existit corpus Christi cum propria quantitate ac proinde cum eo quod quantitati essentiale est, cum res nullibi esse possit sine propria essentia: atqui inter ea quæ quantitati assignantur, sola distributio in partes integrales reperitur in corpore Christi sub speciebus eucharisticis, quatenus distribuitur in partes diversas, ut caput, pedes, brachia etc., cetera vero eidem minime conveniunt: siquidem, ibi non habet nec extensionem localem, cum totum reperiatur sub qualibet specierum particula; nec divisibilitatem, cum non dividatur speciebus divisis; nec mensurabilitatem, eo ipso quod in qualibet particula integrum reperitur; nec demum impenetrabilitatem, quæ consequitur extensionem localem, quæ ibi non datur. Ergo saltem philosophia christiana agnoscere debet distributionem in partes integrales, tanquam primum ac essentiale constitutivum extensionis.

Ex his quæ tum hic, tum aliis in locis exposita manent circa quantitatem, inferre licet quædam notanda Corollaria:

1.m Substantia, etiam materialis, partes actuales, hoc est, diversitatem seu distinctionem ac multiplicitatem partium, non obtinet nisi sub quantitate et ratione quantitatis, vel quod in idem redit, quatenus affecta quantitate. Nam cum distributio in partes integrales sit effectus formalis ac primarius quantitatis, imo ipsa essentia quantitatis, planum est quod si hæc non existit, nec illa existere possit. Ad rem D. Thomas: (1) «Diversitas partium non potest intelligi in materia sine quantitate.» Dixi *in partes actuales*, quia corporea substantia quæ supponatur vel concipiatur sine quantitate, habebit partes *potentiales*, quatenus potentiam et aptitudinem retinet ad habendam quantitatem, ac per ipsam ad adsequendam distributionem in partes actuales.

2.m Ergo *totum quantitativum* prorsus ac plane discriminatur a *toto substantiali*, atque, ut ajebant Scholastici, *æquivoce* solum conveniunt. Totalitas namque *quantitativa* seu extensionis, exsurgit ex multiplicitate et unione actuali partium integralium, quatenus constituunt determinatam extensionem: totalitas vero *substantiæ* in corporeis substantiis, exsurgit ex multiplicitate et unione partium seu principiorum quæ essentiam rei constituunt. Atque exinde oritur, quod dum totalitas quantitativa non salvatur nisi in determinato numero et extensione partium, ut uncia auri in numero ac extensione partium ex quibus uncia constat; e contra totalitas substantiæ salvatur in qualibet parte, ut in allato exemplo, quælibet pars habet totam essentiam substantialem auri.

3.m Quamvis omne corpus quantitate affectum naturaliter sit impenetrabile, eo ipso quod determinatum locum exigit et occupat, attamen quia impenetrabilitas non est ipsa essentia quantitatis, sed hujus essentiæ proprietas potius ac veluti effectus quidam secundarius, virtute divina impediri potest ne existat aut resultet in corpore quantitate affecto. Imo etiam, quia impenetrabilitas posterior est naturæ ordine quantitate, non solum quoad hujus essentiale constitutivum, quod est distributio in partes integrales, seu ut ajebant Scholastici, extensio partium in ordine ad se, sed posterior

(1) *Sum. cont. Gent.* l. 4.° cap. 65.

etiam est extensione partium in ordine ad locum, ut illi ajebant, hoc est, consequitur rem quantam prout postulat determinatum locum, a quo proinde et idcirco aliam rem extensam excludit, colligere pronum est impenetrabilitatem impediri posse ex virtute divina, non solum in corpore prædito sola *extensione partium in ordine ad se*, ut contingit in corpore Christi in Eucharistia, sed etiam in corpore prædito *extensione in ordine ad locum*, ut dum Christus ad apostolos januis clausis ingressus est. Cujus rei ratio est, quod quamvis impenetrabilitas, divisibilitas, etc. oriantur naturaliter a principiis constituentibus corpora, non sunt tamen ipsa essentia corporum, nec ipsa essentia quantitatis corpus afficientis, sed quid secundarium respectu ipsorum. Porro, quod res sine sua propria essentia sit, contradictionem involvit, nec proinde a Deo perfici potest; sed quod res sit absque eo quod secundario ipsius essentiam consequitur, nullam involvit contradictionem; quia ejusmodi, ut scite habet D. Thomas, «dependent a principiis essentialibus rei sicut a causis proximis, sed a Deo sicut a causa prima: causa autem prima potest conservare rem in esse, cessantibus causis secundis.»

4.m Ex hucusque expositis, efformari potest conceptus aliquis de mysterio Eucharistiæ, quantum patitur hujus altitudo ac humanæ mentis imbecillitas. Quandoquidem, ex dictis, Christus est ibi: 1.° ut substantia corporea constans materia et forma substantiali seu rationali anima, ut ceteri homines: 2.° est ibi corpus Christi ut quantum, quia habet id quod essentiale est in quantitate, hoc est, distributionem substantiæ corporis in partes actuales ac distinctas, quæ *extensio partium in ordine ad se*, apud Scholasticos dici solet: 3.° est tamen ibi corpus Christi sine extensione locali, sine divisibilitate, sine mensurabilitate, sine impenetrabilitate, quia hujusmodi, cum non sint ipsa essentia nec corporis, nec quantitatis, sed hujus veluti effectus et attributa secundaria, virtute divina impediri potest ne exurgant in corpore quanto, salva hujus essentia et natura: 4.° Corpus Christi, prout in Eucharistia, potest esse simul pluribus in locis, vel melius, sub pluribus speciebus; nam ratio sufficiens proxima quare aliquod corpus v. g. lapis, sit in loco *circumscriptive*, ut ajunt Scholastici, hoc est, terminetur ac circumscribatur

determinato loco simulque alia excludat, est extensio localis: ergo sublata hac extensione, ut contingit in Eucharistia, tollitur consequenter circumscriptio per determinatum locum.

Quorum omnium ratio quodammodo assignari potest, quod quantitas in corpore eucharistico Christi existit solum concomitanter et quasi per accidens. Siquidem conversio, quod est præcipuum in hoc sacramento, primo ac per se respicit substantiam, et fit de substantia in substantiam: unde quantitas non ponitur ibi ex vi sacramentali, nec ex vi conversionis, sed quatenus comitatur naturaliter substantiam corpoream. Quia ergo natura et objectum proprium hujus sacramenti in conversione substantiæ in substantiam constituta sunt, congruum fuit, ut quantitas, ex virtute divina, esset ibi ad modum substantiæ, seu assimilaretur substantiæ ex parte quoad modum essendi; substantia autem, ex se seu qua substantia, nec circumscribitur loco, nec reliquis quantitatis affectionibus subjicitur. Quæ profecto ratio summatim continetur hisce D. Thomæ verbis: (1) «Quia igitur ex vi hujus Sacramenti est in altari substantia corporis Christi, quantitas autem dimensiva ejus est ibi concomitanter et quasi per accidens, ideo quantitas dimensiva corporis Christi est in hoc Sacramento non secundum proprium modum, (ut scilicet, sit tota in tota et singulæ partes in singulis partibus) sed per modum substantiæ, cujus natura est tota in tota et tota in qualibet parte.» Itaque in Eucharistia Christus fit præsens *cum* quatitate, sed non secundum *modum* quantitatis; quia non fit præsens ratione quantitatis sed ratione substantiæ.

SCHOLIUM.

A quæstione circa divisibilitatem materiæ seu corporis quantitate affecti, abstineo, non solum brevitatis sed utilitatis quoque amore; quandoquidem, ejusmodi controversia utilitate practica pro Theologia caret, et præterea, quæstionem istam habemus tanquam demonstratæ solutionis inca-

(1) *Sum. Theol.* P. 3.ª, q. 76, art. 4.° ad 1.

pacem pro humana mente. Sufficiat adnotare, D. Thomam stare pro divisibilitate infinita corporis, si mathematice solum spectetur, pro finita vero divisibilitate corporis physice seu quoad propriam essentiam et substantiam spectati. Quo circa, ut alia plurima omittam, hæc habet: (1) «Corpus mathematicum est divisibile in infinitum, in quo consideratur sola ratio quantitatis in qua nihil est repugnans divisioni infinitæ. Sed corpus naturale, (quatenus habet naturam physicam determinatam) quod consideratur sub tota forma, non potest in infinitum dividi, quia quando jam ad minimum deducitur, statim propter debilitatem virtutis convertitur in aliud.»

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° D. Thomas essentiam quantitatis in divisibilitate constituit; siquidem in 1.° *Sent.* Dist. 19.°, q. 1.ª, art. 1.° scribit: «Ratio quantitatis in communi, consistit in quadam divisibilitate;» quod idem aliis in locis repetit: ergo.

Resp. 1.° D. Thomam ibi essentiam quantitatis non determinare, sed describere tantum per divisibilitatem, utpote notius quantitatis attributum; quod quidem ipsi sufficiebat pro scopo quem ibi prosequitur. Nec infrequens est apud Angelicum Doctorem describere per illud attributum vel effectum, qui controversiæ propositæ definiendæ proximius accedit aut sufficit.

Resp. 2.° Divisibilitatem ibi sumi non pro aptitudine ad divisionem actualem seu separationem partium, quo sensu nos accipimus dum dicimus non esse essentiam quantitatis, sed sumitur pro positione partis extra partem, vel pro divisione intellectuali ac distinctione actuali partis a parte, quæ est ipsamet extensio seu distributio in varias partes. Nam, ut scite adnotavit Suarez: (2) «Illi authores qui divisibilitatem ponunt rationem quantitatis, per eam nihil aliud intelligunt quam extensionem seu divisionem partium... idem ergo est divisibilitas quod extensio quoad rem significatam,

(1) *De Sensu et Sensat.* lect. 15.
(2) *Metaphys.* Disp. 40, Sect. 4.°

nisi quod illud nomen sumptum est ex aptitudine ad divisionem... quæ quidem aptitudo in rigore sumpta cum omnibus quæ includit et connotat, potius est proprietas quædam quam ratio (essentia) quantitatis.»

Objic. 2.° Si essentia quantitatis consisteret in distributione partium integralium, actualis distinctio partium substantiæ penderet a quantitate; atqui hoc videtur absurdum: ergo.

Prob. min. Absurdum est prius pendere a posteriori; atqui substantia naturæ ordine prior est quantitate; ergo.

Resp. Neg. min. Ad prob. dist. maj. Absurdum est, etc. *quoad id in quo est prius*, conc. *quoad alia*, neg. Et ad min. dist. Substantia *in ratione entis et subjecti* est prior quantitate, conc. *quoad distributionem et distinctionem actualem in partes integrales*, neg. Utique, substantia prior est quantitate sub ratione entis, quia prior est substantia quam accidens, simulque ens nobilius ac perfectius: prior est etiam sub ratione vel conceptu subjecti, quatenus est naturale subjectum quantitatis, quæ proinde eam naturæ ordine præsupponit. Ast vero, eadem substantia posterior est quantitate quoad distinctionem actualem partium, quatenus partes actu distinctas ac integralem extensionem obtinet sub quantitate et ratione quantitatis; quandoquidem, remota quantitate, ut ait D. Thomas, substantia remanet indivisibilis; ac proinde sine partibus actu distinctis.

Objic. 3.° simul instando: Si corporea substantia partes actu distinctas non haberet nisi per quantitatem et sub quantitate, non posset esse subjectum quantitatis: ergo: Prob. ant. Si corporea substantia non haberet partes actu distinctas nisi sub quantitate et per quantitatem, illa substantia pro priori ad quantitatem esset indivisibilis; atqui res divisibilis qualis est quantitas, nequit recipi in subjecto indivisibili: ergo.

Resp. Neg. ant. Ad prob. dist. Illa substactia pro priori ad quantitatem esset indivisibilis *negative*, neg. *privative*, conc. Et ad min. Quantitas nequit recipi in subjecto indivisibili, *indivisibilitate tum negativa quam privativa*, conc. *indivisibilitate solum primitiva*, neg. Illud quod partes integrales nec habet nec habere potest, ut contingit in substantiis spiritualibus, quæ ex propria essentia substantiæ sunt om-

vino simplices, recte dicitur indivisibile negative, cum excludat ipsam aptitudinem vel capacitatem ad habendas partes. Illud vero, quod quamvis *ex se* partes integrales actu non habeat, simul tamen aptitudinem habet ac eas recipiendas, merito dicitur indivisibile privative. Atque hujus generis est corporea substantia, quæ quamvis ex se ac in se sola spectata integrantes partes non habeat, habet tamen naturalem aptitudinem et veluti exigentiam ex propia natura ad quantitatem, cujus proprium est integrales partes tribuere rei in qua recipitur.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Motu.

Veteres Scholastici ajebant objectum adæquantum seu attributionis Physicæ, quæ cum recentiorum Cosmologia partim convenit, esse *ens mobile:* objectum vero formale, esse motum seu *mobilitatem*. Nec prorsus quidem immerito; nam cum vetus illa Physica, corpora universa tanquam propriam materiam vel *objectum materiale* suo ambitu complecteretur, physicus ea solum præcipue considerabat quatenus motui sensibili subjiciuntur. Quod si corporum ipsorum intimam esentiam, principia et proprietates vestigabant veteres illi in Physica, id perficiebant quatenus præfata omnia motum respiciunt ac modificant; siquidem, juxta varia corporis cujusque principia atque essentiam, diversus exurgit in ipso motus. Sed cum postea vestigationes ad Physicam spectantes in immensum fere excreverint, usus invaluit amandandi ad speciales scientias physicas, ac præsertim ad experimentalem, non pauca ex his de quibus prius in Physica agebatur. Cum ergo nos hic versemur in Cosmologia, quæ, ut jam prænotavimus, affinitatem magnam obtinet cum *Physica Generali* veterum, generalem doctrinam circa motum dignoscere maxime expedit. Ea porro hisce summatim continetur:

1.° Quia apud physicos tritum est *naturam esse principium motus*, præ oculis habere oportet, nomen hocce *natura*, multiplici ac plane diverso sensu accipi posse.

Nam, ut aliæ significationes prætermittantur, sumi potest: 1.° pro Deo naturæ auctore, qui proinde apud juniores *natura naturans* dici solet, et melius proculdubio a D. Augustino, *natura creatrix:* 2.° pro cujusque rei essentia, cum indiscriminatim ac veluti synonyme rei essentiam et naturam dicamus: attamen in rigore philosophico, *essentia* significat rem quatenus dicit ordinem ad esse seu existentiam, *natura* vero quatenus est principium alicujus actus vel operationis (1); quo sensu solemus dicere naturam angeli esse perfectiorem humana: 3.° pro universitate seu collectione rerum creatarum; quo sensu dicimus, naturam esse effectum entis intelligentia præditi: 4.° pro eo ad quod aliquis naturalem ac insitam aptitudinem et inclinationem habet; quo sensu dicimus, peccatum esse contra naturam hominis: 5.° pro eo quod quis operatur ex necessitate et per determinationem ad unum; quo sensu dicimus, sanguinis circulationem vel nutritionem in homine esse operationem *naturalem:* 6.° pro eo quod vires et captum humanæ rationis superat; quo sensu dicimus, mysteria fidei esse supra naturam humanam sive *supernaturalia:* 7.° pro nativitate seu conceptione in viventibus; quo sensu primogenitus dicitur prælatus ac superior fratribus ex ipsa datura, et ex Apostolo, nos sumus *natura filii iræ*.

2.° Porro, cum natura dicitur principium motus, intelligitur ipsa essentia seu quidditas rei cui tribuitur vel quæ supponitur esse principium motus de quo agitur. Principium, inquam, non quodcumque, sed quod sit internum rei motæ, ipsique ex propria essentia insidens et non extrinsecus accidentaliter adveniens, ut vita in plantis vel brutis: unde accidentia quæ extrinsecus rei adveniunt, quamvis motus seu operationes naturales juvent ac perficiant, ut scientiæ vel virtutes morales, quæ intellectus et voluntatis operationes perficiunt, in rigore non sunt natura hoc sensu; tum quia non sunt principium internum sicut ipsa essentia hominis; tum quia non sunt initialiter prima principia ope-

(1) «Nomen autem naturæ, inquit D. Thomas, *De Ente et Ess.* cap. 1.° videtur significare essentiam rei secundum quod habet ordinem ad propriam operationem rei, cum nulla res propria destituatur operatione.»

rationis, sed præsupponunt non solum essentiam sed intellectum et voluntatem. Hocce vero principium motus quod *natura* nuncupatur, vel est proximum et adæquatum, nempe, essentia rei; vel inadæquatum et radicale, scilicet, forma substantialis, quæ habetur tanquam prima radix et ratio activitatis in re, cujus etiam essentiam determinat, constituit ac ab aliis distinguit. (1)

3.° Atque omnia hæc intelligenda veniunt de motu strictiori ac proprio physicorum sensu accepto, hoc est, de mutatione sensibili corporum, sive ea instantanea sit, ut generatio substantiæ, sive succesiva, ut alteratio et motus localis; cui postremæ tantum in rigore convenit allata motus notio et definitio, priori vero per quamdam accommodationem.

Cæterum, motus quandoque latissime sumitur pro omni operatione vel actu; quo sensu Deo etiam tribuitur: quandoque vero minus late pro qualibet mutatione qua aliquid acquiritur vel amittitur; quo sensu Deo qui est prorsus immutabilis non congruit, congruit tamen angelis qui mutationi accidentali subsunt, ac etiam spiritualibus operationibus intelligendi et volendi. Cum de motu apud physicos et sine addito agitur, excluduntur ejusmodi significationes latiores motus.

4.° Ex dictis plane consequitur, corpus non posse cor-

(1) Veteres naturam, de qua hic sermo habetur, definiebant cum Aristotele: *Principium et causa motus et quietis, ejus in quo est, primo et per se et non secundum accidens.* Motum vero in genere sumptum sic: *Actus entis in potentia prout in potentia.*

Quæ quidem definitionis, subobscuræ satis sunt, prout non raro contingit apud Stagiritam, maxime vero quoad eos qui hujus philosophi terminologiam penitus ignorant. Cæterum, quamvis allatæ definitiones obscuritati quoad terminus subsint, verissimæ tamen sunt quoad rem significatam. Prima etenim significat, naturam de qua hic loquimur, esse principium motus naturalis, sensu a nobis exposito. Altera significat, rem motam, quatenus actuali motui subjectam, esse simul in potentia et actu, iuxta duos terminos quos respicit: sic dum homo movetur a loco A ad locum B, dum actu pertransit spatium interjectum C, est in actu respectu loci A quem deseruit et a quo incepit motus, et simul in potentia respectu loci B quem nondum assecutus est.

pus aliud movere vel in corpus agere, nisi eidem vel immediate, vel mediate conjungatur. Cum enim accidens de subjecto in subjectum migrare nequeat, corpus A nequit motum communicare vel imprimere et producere in corpore C ab eo sejuncto et remoto, nisi movendo prius corpus B interjectum, quod semel motum, si immediate contingat corpus C, ipsum movere aut in illud agere poterit. Quod ipsum confirmatur experientia et communi sensu, quibus edocemur, dum aliquid patimur vel impressionem sensibilem recipimus, causam statim quærere, vel in corpore aliquo nos circumstante, vel in corpore ratione et ope cujus vis et actio causæ ad nos usque pertingere potuerit.

5.° Igitur non immerito ajebant Scholastici quod *movens et motum oportet esse simul;* quia, nimirum, corpus agens et movens, debet conjungi corpori moto et patienti, vel contactu *quantitatis*, vel saltem contactu *virtutis*, agendo in corpus patiens dum prius agit in corpora intermedia, eaque immutat. Idem exprimi posset dicendo, corpus agens esse præsens corpori patienti, vel præsentia *suppositi*, vel præsentia *virtutis*.

6.° In quolibet motu physico, sive succesivo, sive instantaneo, illud a quo motus incipit dicitur *terminus a quo*, illud vero ad quod terminatur, *terminus ad quem*. Sic in generatione substantiali, res vel substantia quæ corrumpitur, dicitur terminus a quo generationis, res vero ipsa vel substantia de novo generata, dicitur terminus ad quem. Similiter in motu locali, locus a quo motus incipit, et ille in quo quiescit, designant terminum *a quo* et terminum *ad quem* ejusdem.

ARTICULUS TERTIUS.

De tempore.

Quia motus ipsaque corpora quæ Cosmologia universim considerat, tempore dicuntur mensurari, hujus naturam vestigare oportet. Quod ut breviter perficiamus pro ratione elementarii operis, quid nobis in perdifficili hac controversia probabilius videatur, hic exhibemus.

1.° Quoniam tempus ut duratio quædam concipitur, scire oportet durationem nihil esse aliud quam *permanentiam rei*

in esse seu existentia. Cum ergo permanentia ejusmodi nihil sit aliud quam mera continuatio rei existentis, realiter non distinguitur ab ipsa rei existentia, cui nihil proinde addit nisi ens rationis, quatenus ratio concipit existentiam ut continuam et permanentem in re. Cæterum, utrum realiter distinguatur ab ipsa re durante, determinandum erit juxta opinionem quam quis amplectatur circa realem distinctionem essentiæ ab existentia; qui enim hujusmodi distinctionem inficiantur, inficiari quoque debent realem distinctionem durationis a re vel essentia durante.

2.° Res autem quæ in suo esse perdurant ac permanent, ad tria genera revocari queunt. Nam Deus ita permanet in suo esse, ut sit omnino immutabilis tam quoad essentiam quam quoad operationem, nihil in eo incipit aut desinit esse, nihil acquirit aut amittit. Quædam vero sunt naturæ, quæ immutabilitatem quandam participant quoad esse, quatenus proprium esse semel receptum, perpetuo ac immortali ratione servant ex propria natura; attamen mutationi sunt obnoxiæ quoad operationes, cujusmodi sunt angeli et animæ rationales. Quædam tandem res mutationi sunt obnoxiæ, non solum quoad operationes, sed quoad ipsum esse; cujusmodi sunt substantiæ materiales, quæ generationi ac corruptioni subsunt, ac præsertim accidentia ea quorum natura in variationé sive alteratione consistit, ut motus successivus.

3.° Igitur, juxta triplex hocce rerum genus, triplex quoque durationis genus non incongrue assignatur. Horum primum dicitur *æternitas*, quæ est duratio rei prorsus immutabilis tam quoad esse quam quoad operationem: secundum, est duratio seu permanentia in esse rei, quæ sit invariabilis quoad esse receptum, sed non quoad accidentia vel operationes; quod durationis genus *ævum* appellari solet: tertium genus, constituitur per durationem vel permanentiam in esse ejus rei, quæ sit mutationi obnoxia quoad esse simul et operationem; atque ad hocce durationis genus spectat *tempus*, de quo hic agitur. Æternitas definitur a Divo Thoma cum Boetio: *interminabilis vitæ tota simul et perfecta possesio*. *Ævum* vero apud eumdem Divum Thomam definitur: *duratio entis permanentis quod compatitur transmutationem*, scilicet, accidentalem. Demum,

4.° *Tempus* ab eodem definitur cum Aristotele: *numerus et mensura motus secundum prius et posterius*.

Ubi magnopere notandum, quod si ly *motus*, accipiatur pro solo motu locali, tunc hæc definitio non convenit tempori *in seipso et absolute* sumpto, sed tantum tempori *quoad nos* sive quoad usum et applicationem communem ad vitam humanam, quatenus, nempe, motus numeramus ac mensuramus accipiendo prius et posterius in ipsis per comparationem ad alium motum superiorem et magis uniformem, ut motum horologii per comparationem ad motum solis vel stellarum. Si vero ly *motus* accipiatur non pro solo motu locali, sed pro qualibet mutatione et alteratione rerum, sive ea motus proprie dictus sit, sive instantanea mutatio, eaque sive materialis, sive spiritualis, dummodo eamdem percipere ac experiri possimus, tunc præfata definitio convenit tempori secundum se et absolute sumpto, quia revera temporis notionem seu ideam efformamus quatenus accipimus seu consideramus prius et posterius in rebus mutationi et successioni obnoxiis. Hinc etiam in hypothesi quod perturbarentur motus, quos, ut plurimum, adhibemus ad alios motus ipsorumve durationem mensurandam, adhuc temporis notio ac realitas apud nos perseveraret, propter perseverantiam aliarum rerum, ac præsertim nostrarum operationum et affectionum, quarum mutationes et successiones, et percipere, et cum aliis conferre possumus (1).

---

(1) Qua in re bene habet Balmes dum scribit: «La medida del tiempo no es mas que la comparacion de las mudanzas entre sí.

Para nosotros sirven de medida primitiva aquellas mudanzas que nos parecen inalterablemente uniformes. Por esto hemos tomado el movimiento solar... ¿Qué sucedería, pues, si el sol aumentando su velocidad hiciese su revolucion en la mitad del tiempo? Las horas, ¿permanecerian las mismas? Es preciso distinguir. Si la alteracion se verificase únicamente en el movimiento solar, entonces percibiríamos la discordancia con todos los demás movimientos; y por lo mismo, hallando la alteracion en el sol continuaríamos refiriendo las horas como cosas fijas, á otras medidas, á nuestro movimiento, á nuestros relojes, á los demás astros.

Pero si suponemos que todo se altera á un mismo tiempo y en la misma proporcion... pero de tal modo que la rapidez de nuestros

5.° Ergo tempus in seipso spectatum, est quidem aliquid reale, sed non distinctum realiter a motu vel mutatione rerum quæ per ipsum mensurantur: quandoquidem tempus, prout in rerum natura seu extra mentem existens, nihil est aliud quam rerum successio et mutatio. Hujusmodi vero rerum successiones, seu, ut habet D. Thomas, *prius et posterius in motu*, quatenus per nostram mentem invicem conferri ac numerari possunt, constituunt apud nos notionem vel ideam temporis. Unde merito D. Thomas (1): «Tempus est utcumque ens sine anima, si contingit motum esse sine anima. Sicut enim ponitur motus, ita necesse est poni tempus, quia prius et posterius in motu sunt, et hæc, scilicet, prius et posterius motus, in quantum sunt numerabilia, sunt ipsum tempus.» Itaque realitas temporis a nostra mente non pendet atque revera extra animam existit, sicut revera existit extra nos realitas motus vel mutationis cum qua identificatur; ast notio rationalis sive idealis et adæquata temporis includit aliquid rationis, seu elementum quoddam subjectivum, nempe, perceptionem relationis inter partes motus, seu diversas rerum mutationes (2).

6.° Quod si temporis realitas, cum realitate motus identificatur, consequitur plane, nihil temporis actu præsens posse existere nisi aliquid indivisibile, cum etiam motus eo ipso quod transitum de non esse ad esse sive successionem involvat, nihil actu præsens habeat nisi indivisibile quidpiam; quia esse et non esse simul accepta, quæ ad motum et successionem requiruntur, præsentiam simultaneam non patiuntur, saltem juxta perceptionis et rationis ordinem (1).

Merito igitur dicitur quod tempus nihil habet vere præsens, nisi *nunc*, vel instans indivisibile; ex quo infertur quod in rigore philosophico, nullum datur *tempus præsens*, tum quia præsentia permanentiam quandam involvit, quam excludunt entia succesiva; tum quia *tempus*, qua tale, includit successionem, instans vero præsens, utpote indivisibile, succesionem excludit.

7.° Ex hucusque expositis colligi possunt subjecta Corollaria:

1.m Tempus, prout sejunctum ac præcisum a motu sive a rerum mutationibus, nihil reale est, possetque dici ens rationis; nam id quod tempus motui superaddit, est comparatio inter varias rerum mutationes, seu inter partes motus, ac proinde rationis quædam relatio.

2.m Tempus locum habere nequit respectu entis quod nulli mutationi subjiciatur. Hinc Deus, qui solus ejusmodi ens existit, non tempore, sed æternitate mensuratur.

3.m Sublatis rebus mutationi obnoxiis, tollitur necessario tempus; cum hujus realitas et esse, cum realitate et esse mutationis rerum identificetur.

4.m Tempus proinde incepit cum ipso mundo motui ac mutationibus obnoxio, nec sine illo subsistere posset. Ergo tempus quod mundum præcessisse concipimus, vel potius imaginamur, non est tempus verum ac reale, sed illusio quædam imaginationis, cui recta ratio minime adstipulatur.

---

pensamientos no haya crecido; entonces descubriremos una alteracion que no sabremos si atribuir al mundo ó á nosotros...

Si esta rapidez se nos comunica tambien á nosotros, de modo que si tal ó cual série de pensamientos que antes correspondian á tantos minutos, se haga en la mitad, entonces hallaremos en todo una perfecta correspondencia y nos será imposible percibir la mudanza.» *Filos. Fund.*, lib. 7.°, cap. 5.°

(1) *Physic.*, lib. 4.°, lect. 23.

(2) Consentiunt in re hac D. Thomas et Balmes, qui scribit: «El tiempo, pues, en las cosas, es la sucesion de las mismas; su ser y no ser; el tiempo en el entendimiento, es la percepcion de esta mudanza, de este ser y no ser.» *Filos. Fund.*, lib. 7.°, cap. 4.°

(1) Apposite ad rem D. Thomas: «Motus non habet esse fixum in rebus, nec aliquid actu (præsens) invenitur in rebus de motu, nisi quoddam indivisibile motus... sed totalitas motus accipitur per considerationem animæ comparantis priorem dispositionem mobilis ad posteriorem. Sic igitur et tempus non habet esse extra animam nisi secundum suum indivisibile. Ipsa tamen totalitas temporis accipitur per ordinationem animæ numerantis prius et posterius in motu.» *Ibid.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

ARTICULUS QUARTUS.

De spatio.

De spatio, ut brevi oratione dicamus, præ oculis habeatur quod nos hic, propter maximam rei obscuritatem (1), probabilia potius quam demonstrata insectabimur et offeremus. Nihilominus tamen,

1.° Ut demonstratum ac omnino certum tenemus, spatium non esse ipsam Dei immensitatem. 1.° Quia spatium, quævis tandem sit ejus realitas ac intima natura, dimensiones seu extensionem quantitativam includit; spatium enim nihil aliud est quam *intervallum interjectum inter duas vel plures corporum superficies*, ut inter parietes cubiculi, si de spatiis particularibus loquamur. Quod si ad spatium in genere conceptum quis confugiat, cum illud sit *capacitas quædam, quæ corporibus repleri potest*, consequitur plane, spatium

(1) Hujus rei obscuritas ac difficultas maxima, satis constant, vel ex ipsis Philosophorum sententiis variis, ac non raro oppositis. Nam, ut omittamus Epicurum, qui vacuum spatium annumeravit inter principia interna corporum, non defuere inter Scholasticos ipsos, qui assererent, spatium esse ipsam immensitatem Dei, ut Lessius, apud quem «immensitas divina est primum et intimum intervallum, seu spatium, origo omnis intervalli, et spatium omnium spatiorum.» Huic sententiæ, ex toto vel ex parte adhæsserunt Morus, Clarke, Fenelon, Newton cum aliis, qui ajunt spatium esse ipsum Deum, ac proinde ens infinitum: quos inter postremus addit, Deum res ipsas cernere *in spatio infinito tanquam sensorio suo*. Cartesius, apud quem corporum essentia constituitur per trinam dimensionem, spatium confundit cum ipsis corporibus, eumque infinitum simul supponit, non secus ac ipsam materiam vel extensionem. Quidam existimant, spatium esse substantiam a corporibus in eo positis realiter distinctam. Alii, inter quos Gassendi, putant quod spatium non est nec substantia, nec accidens, sed ens quoddam incorporeum, a spiritibus, spiritualibusque accidentibus distinctum. Leibnitz docet, spatium nihil esse aliud quam ordinem, seu relationem quandam inter res non solum actu existentes, sed etiam mere possibiles. Nota demum est sententia Kant asserentis, spatium nullam objectivam realitatem habere, sed esse meram formam subjectivam, in subjecto corpore percipiente positam *a priori*.

quodvis reale concipi tanquam mensuræ, ac proinde extensioni subjectum, eo ipso quod extensa ac mensurabilia sunt corpora, quæ in eo locari queunt (1). Ergo spatium est aliquid extensione, ac proinde partibus constans. Atque immensitas Dei, utpote proprietas sive attributum divinum, identificatur cum ipsa Dei essentia et substantia, que procul dubio simplex omnino ac inextensa existit. Ergo repugnat spatium reale, seu in quo continentur corpora realia, esse immensitatem Dei, aut quodvis Dei attributum (2).

2.° Immensitas est attributum quo Deus intimam præsentiam habere potest quoad corpora etiam possibilia; unde immensitas æque Deo convenit, sive mundus existat, sive nullus existeret (3).

(1) Dico spatium *reale*, quia quod attinet ad spatium illud quod extra mundum, sive destructo mundo concipimus, ostendemus postea, verum spatium non esse, sed merum imaginationis lusum et figmentum.

(2) «Si el espacio, inquit Balmes, es una propiedad de Dios, es Dios mismo; pues todo lo que hay en Dios, es Dios. Luego, siendo el espacio esencialmente extenso, Dios será extenso tambien.» *Filos. Fund.*, lib. 3.°, cap. 10.

(3) Siquidem, aliud est *immensitas*, aliud *ubiquitas* in Deo; sicut aliud est in ipso omnipotentia, et aliud realis mundi creatio qua Creator denominatur. Sicut ergo si Deus mundum non produxisset non diceretur *Creator*, et tamen vere diceretur *Omnipotens*, seu potens ad creandum infinita, ita si mundus non existeret Deus non esset *ubique*, quia realis præsentia non habetur ad nihilum, sive ad res quæ non existunt; esset tamen *immensus*, quia habet in sua essentia aptitudinem, seu vim ad intimam præsentiam quarumlibet rerum statim ac existant. Cujus rei ac discriminis philosophicam rationem assignat D. Thomas, verbis hisce: «Cum dicitur: *Deus est ubique*, importatur quædam relatio Dei ad creaturam fundata super aliquam operationem, per quam Deus in rebus dicitur eese. Omnis autem relatio quæ fundatur super aliquam operationem in creaturas procedentem, non dicitur de Deo nisi ex tempore, sicut Dominus, et Creator, et hujusmodi; quia hujusmodi relationes, actuales sunt, et exigunt actu esse utrumque extremorum.» *Sentent.*, lib. 1.°, Dist. 37, q. 2.°, art. 3.°

Ex quibus colliges, non omnino exactam esse notionem quam circa immensitatem adoptare videtur Balmes, dum scribit. «La inmensidad es aquel atributo por el cual Dios está en todas partes: ese atributo es el que dice relacion á la extension.» *Loc. sup. cit.*

Porro, si mundus nullus esset, nec spatium reale esset: siquidem, sublato mundo, solum remanent Deus ex una parte, et nihilum ex alia, quorum neutrum extensionem habent. Atque

3.° Ex hoc facile ac necessaria consecutione infertur, spatia illa quæ concipimus, sive extra mundum, sive in loco actualis mundi antequam hic produceretur, identificari cum nihilo, ac proinde nullam objectivam realitatem habere, sed esse puras illusiones imaginationis, quæ et mundi magnitudinem indefinite auget, et nihil sibi repræsentare aut percipere potest, nisi sub specie et ratione extensionis. Præterea, spatium illud, quod extra mundum, et ante mundum imaginamur, vel est substantia, vel accidens; et cum accidens necessario supponat substantiam in qua recipiatur, si spatium illud supponatur reale, supponere simul oportet aliquam substantiam realem. Jam vero ejusmodi substantia, vel est increata, vel creata: si primum, illud spatium erit ipse Deus, qui est unica substantia increata, habebimusque Deum extensum et mensurabilem: si secundum, destruitur ipsa hypothesis spatii extra mundum existentis; quidquid enim reale et creatum est, mundo ipso continetur, cum non aliud sit mundus quam universitas rerum creatarum realem existentiam extra Deum habentium.

4.° Rejicienda similiter sententia, tum illorum qui ajunt spatium esse substantiam, tum illorum qui spatium habent ut ens incorporeum dimensionibus *spatialibus* præditum, quæ improductæ et a Deo independentes sint. Nam illa substantia, si daretur, corporea, seu extensa esset, cum spatium extensionem involvat: ergo 1.° ipsa indigeret alio spatio, cum omnis res extensa spatium necessario exigat et occupet: 2.° opus esset ut corpora reliqua in eo locata cum ipso

---

Duo inexacta hic habentur. Nam. 1.°, id quo Deus actu *est* vel *existit* in rebus, est *ubiquitas*, hoc est, applicatio actualis, seu actus secundus immensitatis, potius quam immensitas, quæ in Deo reperitur, etiam dum in nullo loco existit. 2.° Immensitas non ad solam extensionem dicit aut includit relationem; quandoquidem, Deus immensitatem habet, quatenus est intime et substantialiter præsens omnibus creatis rebus, sive extensis, sive inextensis, quales sunt Angeli.

penetrarentur, darenturque proinde duæ res extensæ in eodem loco. Quod attinet ad gassendianam opinionem, ea magis adhuc abhorret a recta ratione et philosophia christiana, quæ uno ore nos docent nihil reale extra Deum existere, quod ab ipso productum non sit, ab eoque non pendeat: ergo ens illud incorporeum cum dimensionibus *spatialibus*, vel nihil reale est in se ipso, ac proinde spatium erit nihil, vel non est improductum et independens a Deo, ut comminiscitur Gassendi theoria.

5.° Igitur, cum spatium ex una parte sit aliquid reale, cum distantiæ, dimensionibus ac mensurabilitati subjiciatur; et ex alia parte nequeat esse aliquid Dei, aut substantia a mundanis corporibus distincta, solum superest ut dicamus, ipsum nihil esse aliud in rerum natura sive prout extra nostram mentem, quam ipsam corporum extensionem.

Itaque: 1.° *spatium particulare* v. g. spatium hujus cameræ, sunt dimensiones corporum ejus capacitatem occupantium: 2.° *spatium universale*, sunt dimensiones corporum omnium ex quibus mundus coalescit, simul per intellectus abstractionem acceptæ: 3.° *spatium infinitum*, est extensio a qua per intellectum removemus terminum sive finem: 4.° *spatium imaginarium*, hoc est, spatium illud quod extra mundum, et ante mundum ut realiter extensum ac existens sibi objicit imaginatio, hujus est illusio, cui nulla realitas objectiva respondet (1).

---

(1) Nobiscum in re hac consentit Balmes, qui simul ex hac doctrina corollaria quædam infert, quibus et nos adsentimur, nec abhorrent a mente D. Thomæ. En ejus verba: «Resumiendo esta doctrina, y deduciendo sus consecuencias, podríamos decir:

1.° Que la idea del espacio es la idea de la extension misma de los cuerpos.

2.° Que la idea del espacio es la idea de la extension. (Utique: sed non extensionis secundum se spectatæ, sed sub ratione formali capacitatis ad corpora extensa recipienda; unde spatium addit extensioni non quidem aliquid reale, sed relationem rationis, quatenus extensio concipitur ab intellectu cum præcisione a determinata natura corporis, et cum potentia seu *capacitate* ad alia recipienda).

3.° Que las diferentes partes concebidas en el espacio, son las

6.° Ergo si spatium sumatur *formaliter*, hoc est, quoad id solum quod superaddit extensioni corporum, nihil reale est: quandoquidem, ut nunc adnotavi, extensioni solum addit abstractionem, et relationem quandam rationis. Ergo realitas objectiva spatii est ipsa realitas objectiva extensionis, quæ in corporibus universi invenitur.

CAPUT QUARTUM.

De legibus naturæ ipsarumque derogatione.

ARTICULUS PRIMUS.

De notione et existentia legum naturæ.

Magni ponderis esse hujus capitis argumentum vel ex eo satis constat, quod controversiam de miraculi possibilitate et natura attingat. Porro, ut dilucide in ea procedatur, prænoscere oportet quid naturæ nomine, quid legis, ordinis, ac cursus naturæ, intelligendum sit. Unde,

a) *Naturæ* nomine hic intelligitur: *complexus, vel universitas omnium substantiarum creaturum, quatenus vim obtinent ad determinatos effectus producendos.* Quæ definitio congruit *naturæ universæ*, quæ subaudienda est dum de miraculis

---

ideas de extensiones particulares, en las que no hemos prescindido de sus límites.

4.° Que la idea del espacio infinito es la idea de la extension en toda su generalidad, y por tanto prescindiendo del límite.

5.° Que la imaginacion de un espacio indefinido nace necesariamente del esfuerzo de la imaginacion que destruye los límites, siguiendo la marcha generalizadora del entendimiento.

6.° Que donde no hay cuerpo, no hay espacio.

7.° Que lo que se llama distancia no es otra cosa que la interposicion de un cuerpo.

8.° Que en desapareciendo todo cuerpo intermedio, no hay distancia; hay pues inmediacion, hay contacto por necesidad absoluta.

9.° Que si existiesen dos cuerpos solos en el universo, es metafísicamente imposible que disten entre sí.

10. Que el vacío grande, ó pequeño, coacerbado, ó diseminado, es absolutamente imposible.» *Filos. Fund.* L. 3.°, cap. 12.

sermo habetur, nisi aliud exprimatur. Unde dum agitur de natura ac derogatione legum ipsius per miracula, ut minus exacta est habenda definitio illa qua natura dicitur: *universitas causarum corporearum ac sensibilium*, quam, inter alios, proponit et amplectitur P. Cuevas.

b) *Lex naturæ*, nihil est aliud quam *constans determinatio causarum creaturum ad similes effectus producendos in similibus rerum adjunctis:* sic, dicimus aquam constanter determinari ex naturæ lege ad æquilibrium vindicandum, si nihil obstet.

c) *Ordo naturæ* exprimit ac significat præfatas causas creatas, quatenus effectus qui ex eis enascuntur, ad determinatum finem collimant; qui particulares fines, quatenus invicem connectuntur, *ordinem universalem* mundi constituunt. Tandem,

d) *Cursus naturæ*, est *consecutio invariabilis phænomenorum ex causis creatis, quatenus subjiciuntur certis legibus.* Sic, ut allato exemplo insistamus, aqua, quia operatur ex determinatis legibus, æquilibrium adsequitur ex propriæ *naturæ cursu*, hoc est, juxta modum agendi invariabilem. Quibus prænotatis sit

THESIS.

Existunt leges naturæ, ad quarum normam substantiæ creatæ constanter agunt.

Prob. 1.° Idem est adstruere existentiam legum naturæ, ac adstruere existentiam rerum quæ in eisdem vel similibus rerum adjunctis et conditionibus, eosdem vel similes effectus ac phænomena constanter producant; atqui existentia rerum hujus generis experientia ipsa aperte constat: ergo. Min. patet: siquidem ex perspicua experientia eaque universali quoad loca, tempora, et personas, scimus ac videmus constantes dierum et noctium vicissitudines, astrorum revolutiones uniformi ratione peractas, lapidem sibi relictum deorsum cadere, generationes plantarum et animalium fixa ratione ac ad normam constantem perfici, aquam, si igni admoveatur, incalescere, fervere ac in vapores attenuari, aerem redigi in brevius volumen pro ratione vis comprimentis, cum sexcentis aliis, in quibus videmus quotidie, positis determinatis conditionibus, determinata phænomena neces-

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

sario ac constanter exoriri. Ergo vel rejicienda penitus experientia ipsa sensibilis et universalis, vel fatendum, res naturæ agere et moveri ad normam stabilis ac fixæ legis.

Prob. 2.° Si nullæ existerent naturæ leges, ad quarum normam creatæ substantiæ phænomena producerent, nec extare posset in homine providentia, quæ prævisioni et præscientiæ futurorum innititur: similiter existere non possent ullæ scientiæ, nec artes; quandoquidem scientiæ et artes, præssertim physicæ et naturales nec existere nec concipi quidem possunt, nisi quatenus continent axiomata quædam ex experientia deducta, quæ proinde præsupponunt ac exprimunt totidem leges stabiles et fixas naturæ.

ARTICULUS SECUNDUS.

De derogatione legum naturæ, seu possibilitate miraculi.

Prænotanda:

1.° Quoniam ex demonstratis, substantiæ creatæ agunt juxta leges determinatas et stabiles, ex quibus exurgunt ordo et cursus naturæ, effectus *naturales* illi appellantur, qui oriuntur ex præfatis substantiis, quatenus legibus et ordini consueto naturæ subjiciuntur. Contra vero, phænomena illa quorum existentia suspensionem legum et ordinis naturæ creatæ involvunt, effectus *supernaturales* dicuntur, quia præter leges et ordinem consuetum naturæ existentiam adipiscuntur.

2.° «Hæc autem, inquit D. Thomas (1), quæ præter ordinem communiter in rebus statutum quandoque divinitus fiunt, miracula dici solent. Admiramur enim aliquid, cum effectum videntes, causam ignoramus. Et quia causa una et eadem, a quibusdam interdum est cognita, et a quibusdam incognita, inde contingit quod videntium simul aliquem effectum, aliqui mirantur, et aliqui non mirantur: astrologus enim non miratur videns eclipsim, quia cognoscit causam; ignarus autem hujus scientiæ necesse habet admirari, causam ignorans... Illud ergo simpliciter mirum est, quod habet causam simpliciter occultam; et hoc sonat nomen *miraculi*, ut scilicet, sit de se admiratione plenum, non quoad hunc vel quoad illum tantum. Causa autem simpliciter occulta est Deus; probatum est enim supra, quod ejus essentiam nullus homo in statu hujus vitæ intellectu capere potest. Illa igitur simpliciter miracula dicenda sunt, quæ divinitus fiunt præter ordinem communiter servatum in rebus.»

(1) *Sum. cont. Gent.* l. 3.° cap. 101.

3.° Ex his D. Thomæ verbis, quæ continent summariam theoriam philosophiæ christianæ circa miracula, colligitur: 1.° *miraculum*, quoad nominis originem, convenire cum *effectu mirabili*, quatenus miraculum nomen suscepit ab admiratione, quasi res admiratione digna: 2.° miraculum differre tamen ab effectu mirabili quoad rem ipsam significatam; potest namque aliquis effectus esse *mirabilis* seu admirationem producens, saltem quoad plures homines, ut patet in exemplo allato de eclipsi, et tamen non verum miraculum, quia procedit ex viribus, et juxta ordinem naturæ.

4.° Nec sufficit ad rationem miraculi quod causa sit occulta vel utcumque ignota, sed requiritur quod si occulta vel ignota homini ex ipsa sua natura sive *simpliciter*, ut habet D. Thomas, ut est Deus, cujus nec essentia ipsa, neque agendi virtus, utpote infinita, ab homine ullo comprehendi possunt, quamvis certo scire ac demonstrare possit ejusmodi virtutem esse infinitam, ac proinde posse producere effectus superantes vim totius naturæ creatæ et infinitæ. Hinc, quamvis phænomena quædam electricitatis, ac præsertim magnetismi animalis, et mira sint in seipsis, et eorum causa ignota dici queat quoad intimam ipsius essentiam aut determinatam agendi rationem, miracula tamen non sunt: 1.° quia ejusmodi phænomena simili ratione constanter eveniunt in determinatis et similibus rerum adjunctis, quod osdit ea subjici legibus stabilibus, ac determinatis conditionibus naturalibus; 2.° quia ipsorum causa, quamvis ignota quoad intimam essentiam et *a priori*, cognita tamen est quoad ejus finitudinem; certo namque agnoscimus præfatam causam necessario finitam existere, eo ipso quod nonnisi sub determinatis conditionibus agat, et præsertim quia effectus ejus sub determinato ordine, ac certis limitibus circumscribuntur: nec enim unquam electricum aut magnetismus, po-

terit cursum solis sistere, aut hominem post quatuor dies mortuum, resuscitare.

5.° Ast ad rationem miraculi, proprie ac strictiori sensu accepti, requiritur præterea, quod effectus producatur insolita ratione, sive independenter a determinatis conditionibus ac rerum adjunctis. Itaque, si effectus aliquis constanti ratione a Deo producatur, positis determinatis rerum naturalium conditionibus juxta leges providentiæ generalis circa universum, effectus ille non erit proprie miraculum. Cujus rei exemplum habetur in anima rationali, quæ, quia a Deo constanti et veluti uniformi ratione producitur, posita congrua corporis organizatione, ejus creatio seu productio ex nihilo, miraculum proprie non dicitur, quamvis aliunde revera sit, et effectus mirabilis, et effectus habens causam simpliciter occultam, nempe, Deum, a quo solum producitur, et effectus superans vim totius naturæ creatæ.

6.° Atque ex his jam colligere licet congruam definitionem miraculi, ita ut illud ad mentem D. Thomæ dicatur: *Effectus mirabilis virtute divina productus præter ordinem naturæ communiter servatum in rebus.* Siquidem, hæc definitio continet omnia quæ, juxta nunc exposita, ad miraculi rationem requiruntur: nempe, 1.° ut sit effectus mirabilis in seipso: 2.° ut sit effectus insolitus: 3.° ut virtute divina fiat: 4.° ut excedat vel superet vires totius naturæ. Attamen quoad postremum hocce,

7.° Sedulo animadvertendum, non omnia miracula vires totius naturæ superare quoad effectum ipsum in se ipso, sive cum præcisione a circumstantiis, spectatum. Quandoque enim effectus dicitur *miraculosus*, non quod in natura non suppetant vires pro illo effectu absolute producendo, sed quia non suppetunt ad ipsum producendum tali modo, vel sub his adjunctis ac conditionibus, in quibus producitur. Atque exinde profluit partitio eaque aptissima, qua D. Thomas tria miraculorum genera assignat. Nam, ut ipse merito habet, (1)

8.° «Summum gradum inter miracula tenent ea in quibus aliquid fit a Deo, quod natura nunquam facere potest, sicut quod duo corpora sint simul... Et inter hæc adhuc ordo attenditur; nam quanto magis sunt remota a facultate naturæ, tanto miraculum majus est, sicut majus est miraculum quod sol retrocedat, quam quod mare dividatur.

(1) *Sum. cont. Gent.* lib. 3.°, cap. 101.

Secundum autem gradum in miraculis tenent illa, in quibus Deus aliquid facit quod natura facere potest, sed non per illum ordinem: (hoc est, non in tali subjecto, aut præsupposita tali conditione) opus enim naturæ est, quod aliquod animal vivat, videat, et ambulet; sed quod post mortem vivat, post cæcitatem (a nativitate) videat, post debilitatem claudus ambulet, hoc natura facere non potest, sed Deus interdum miraculose operatur. Inter hæc etiam miracula gradus attenditur, secundum quod id quod fit, magis est a facultate naturæ remotum.

Tertium autem gradus miraculorum est, cum Deus facit quod consuetum est fieri operatione naturæ, tamen absque naturæ principiis; (intellige, absque applicatione virium naturæ, quæ pro illo effectu applicari consueverunt) sicut cum aliquis a febre curabili per naturam virtute divina (subito et absque medicina) curatur.» Ex quibus D. Thomæ verbis colligitur opera dici posse *miraculosa*, vel quia aperte superant vires totius naturæ, ut penetratio corporum, quod motus solis, vel terræ sistatur: vel quia superant vires naturæ, non absolute, sed ratione subjecti aut adjunctorum, in quibus fiunt, ut dum cæcus a nativitate propter defectum vel carentiam oculi, aut nervi optici, visum recipit, aut dum homo ad vitam revocatur postquam ejus corpus jam putrescebat: vel tandem quia vires naturæ superant solum quoad modum quo perficiuntur, ut dum homo ex gravi ac diuturno morbo curatur subito, ex solo verbo vel imperio hominis. Opera prioris generis, dici queunt miracula, *quoad substantiam:* secundi generis, miracula *quoad subjectum:* tertii tandem generis, miracula *quoad modum.*

9.° Cæterum, quamvis inter præfata miracula, *summum gradum*, ut ait D. Thomas, obtineant miracula quoad substantiam, id tamen nihil obstat quominus miraculis secundi aut tertii generis, ratio ac definitio miraculi vere conveniat. Attamen *quoad nos*, seu potius quoad ipsorum existentiam dignoscendam ac determinandam, miracula quoad substan-

tiam, reliqua antecellunt, quatenus facilius ea quam cætera dijudicare possumus: siquidem, facilius ac tutius agnoscimus miraculum adesse, si videamus motum solis deficere, aut duo corpora extensa eundem locum occupare, quam si videamus, vel cœcum a nativitate, vel febri gravi laborantem, subito sanitatem recuperare.

10. Hinc accurate secernenda est possibilitas miraculi hujusque existentia in communi spectata, seu datis certis conditionibus et adjunctis, ab existentia ejusdem in particulari seu hic et nunc spectata, ad quam asserendam ac tuto determinandam, requiritur ut rei adjuncta et conditiones accurate perpendantur: sic, quamvis videam, v. gr. hominem a nativitate cœcum visum recipere, non statim miraculum pronuntiabo, sed magna diligentia perquirere prius oportet causam et naturam illius cæcitatis, num, scilicet, ex carentia totali, vel partiali ipsius organi, vel tantum ex defectu aliquo accidentali, qui per artem, aut vires naturæ restitui possit: deinde, quodnam medium adhibitum fuerit, num medium effectui minime respondens ex ipsa rei natura, ut verba sola; num e contra, medicamina, vel vires naturæ potentissimæ, quamvis mihi parum cognitæ, ut electricum, vel magnetismus; num instantanea, vel successiva; num completa, vel incompleta; num in confirmationem erroris, vel veritatis, approbationem peccati, vel virtutis, etc. patrata sint opera illa, sicque de reliquis quibus prudens ac tuta factorum singularium crisis constituitur. Itaque, quamvis miraculi ratio indubia ac facile manifesta sit in quibusdam factis, ut dum ad vocem Christi Lazarus e sepulchro exivit, in aliis tamen, in quibus ea ratio minus aperte apparet, sedulo cavendum a præcipiti judicio, eo vel maxime quod Deus Deique vera Religio, non falsis, nec dubiis miraculis indigeat, cum vera et indubia plurima habeat. Sed hæc ad criticos et theologos, ad quos spectant existentia, et notæ seu characteres miraculi; nos enim essentiam et possibilitatem miraculi solum vestigamus. Quorum primo jam peracto, sit nunc,

THESIS.

Miracula sunt possibilia.

Prob. 1.° Ad rationem miraculi sufficit quod Deus producat opus insolitum præter ordinem et legem naturæ, seu derogando et suspendendo leges, quibus natura in agendo subjicitur: ergo miraculum est possibile, si leges naturæ derogationem pati possint virtute divina. Atqui revera Deus legibus naturæ potest derogare: ergo. Min. subs. prob. 1.° quia leges mundanæ, ex quibus mundi hujus ordo exurgit, nequeunt esse magis necessariæ quoad existentiam actualem, quam ipsæ res ex quibus derivantur, et quæ ad ipsarum normam operantur; atqui res vel naturæ, ex quibus mundus coalescit, non sunt necessariæ sed contingentes respectu Dei, quoad existentiam actualem; posset enim Deus easdem in nihilum redigere sicut potuit ab initio non creare: ergo a fortiori contingentiæ subjiciuntur leges naturæ respectu Dei: 2.° quia etiam in hypothesi existentiæ hujus mundi, Deus, utpote supremus ejusdem Dominus ac creator, potuisset alterum ordinem, colligationem, ac relationem rerum instituere, ut plures planetas, aut velociorem motum, aut in aliam directionem imprimere, majores distantias, vel minores constituere, etc.: ergo leges actuales naturæ subsunt contingentiæ absolutæ respectu Dei.

Prob. 2.° Tanquam verum miraculum profecto et ad minus haberi debet opus insolitum, quod superat vires totius naturæ creatæ, sive opera ea quæ miracula *quoad substantiam* dicuntur; atqui Deus ejusmodi opera potest perficere: ergo. Et revera quidem, Dei potentia, utpote infinita, hujus mundi naturas et leges prætergreditur ac superat; unde sicut potest alias naturas, et alium mundum producere, ita potest aliquem effectum, qui hujus mundi vires prætergrediatur et excedat producere. Neque enim divina potentia exhauritur per productionem effectum, qui in hocce universo cernuntur. Ergo Deus miracula patrare potest, non solum quatenus ut supremus mundi et naturæ auctor, naturæ leges suspendere et derogare potest, ut dum aquas lacus sub plantis Petri solidavit, aut dum suspendit efficaciam comburendi in igne

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

fornacis Babylonis quoad tres pueros, sed etiam quatenus extra numerum causarum naturalium existit, omnemque naturam transcendit (1).

(1) Atque ex his, quæ tam in probationibus, quam in prænotatis thesis allata sunt, facile quisque potest colligere, vel falsas, vel minus exactas esse miraculi quasdam definitiones, quæ in philosophicis ac theologicis libris non raro reperiuntur, quasque sigillatim expendere nec vacat, nec operis ratio permittit. Sic, e. c. Spinoza miraculum definit: «Opus, cujus causam naturalem exemplo alterius rei solitæ explicare non possumus, vel saltem ille non potest qui miraculum scribit, aut narrat;» in qua sane definitione, confunditur et identificatur miraculum cum eventu miro vel extraordinario, cujus causa nobis sit incognita. Ad hujus definitionis normam, miracula dicenda essent, non solum creatio animæ rationalis, sed quæcumque phænomena naturæ, quorum causam et productionem explicare non possumus, ut phænomena quædam electrici, aurora borealis, monstra quæ quandoque enascuntur, etc. Alii, ut Bonnet, ajunt, «miracula comprehendi intra sphæram legum naturæ, esseque modificationes earumden legum;» quæ sane definitio miraculi propriam rationem, ac præsertim miracula quoad substantiam, e medio tollit. Alii, ut Dock, cui concinunt fere Crew et Clarke, nihil aliud intelligunt nomine miraculi, nisi *opus naturale* quidem, sed *insolitum* vel *extraordinarium*, vel operationem sensibilem, «quæ cum spectatoris superet captum, ipsiusque opinione cursui naturæ constituto contraria sit, ab eo pro divina habetur.» Ubi vides miraculum, vel confundi cum effectu mirabili vel extraordinario, quamvis non superet naturæ vires, nec ex divina virtute procedat, vel ad captum et opinionem hominis reduci. Rejicienda demum sententia Houtteville, qui existimat miraculum vires naturæ revera non superare, nec præter leges et vim naturæ perfici, quamvis insolito, seu præter cursum naturæ ordinarium fiat; adeo ut, juxta ejus theoriam, dum sol e. c. stetit ad jussum Josue, miraculum ibi adfuit, quia res insolita et extra ordinem consuetum contigit, ast opus non fuit ut lex aliqua naturæ suspenderetur aut derogaretur ex virtute divina; quinimo, phænomenum illud consecutum fuit ex ipsis naturæ legibus, ita ut sol illa die stetisset, etiam absque jussu Josue. Quæ quidem theoria rationem miraculi prorsus evertit: 1.° quia miraculis quibusdam applicari ulla ratione nequit; ¿quis enim dixerit Lazarum jam quatriduanum, ex naturæ lege aliqua et vi resurgere posse, aut revera resurrecturum, etiamsi Christus eum ad vitam non vocasset? 2.° quia in ea gratis et ad arbitrium finguntur leges naturæ, ex quibus miracula originem ducant: 3.° quia miraculum cum effectu miro, sive extraordinario confundit, quodque pejus est, falsitatem arguit in viris sanctis, qui, dum miracula edebant, non ex naturæ legibus et efficacia, sed ope et *virtute* divina se operari significabant et profitebantur.

Corollarium.

Ex dictis colliges, quod in re hac ille prudenter se geret, qui imitetur praxim Ecclesiæ, quæ de miraculis non pronuntiat nisi post diligentissimam crisim; quamvis enim certo sciamus in communi quid sit miraculum, quidve ad ejus existentiam requiratur, ast sæpenumero ignoramus, nec facile dignosci potest, num in hoc casu particulari adsit miraculum necne; vel utrum phænomenum hocce sibi vendicet conditiones omnes ad verum miraculum requisitas.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° Miraculum, ex dictis, est effectus supra leges et vires totius naturæ creatæ; atqui nunquam certo constare potest effectum aliquem esse supra vires et leges totius naturæ: ergo. Prob. min. Supra vires et leges naturæ sensibilis, quæ a nobis cognoscitur, existunt spirituales substantiæ sive angeli, quorum agendi vim ignoramus: ergo nunquam certo constare nobis potest de existentia miraculi; fortasse enim illud, quod miraculum nos pronunciamus, erit effectus virtutis angelicæ.

Resp. Pro solutione hujus argumenti, quod, mea sententia, præcipuum est in hac quæstione, præ oculis habere oportet quæ sequuntur: 1.° miracula secundi et tertii generis, vel quæ talia dicuntur solum quoad subjectum, vel quoad modum, miracula *simpliciter* seu in toto rigore non sunt, nisi aut excedant vires totius naturæ ex datis adjunctis, aut si non excedant, saltem illo in causa perficiantur directe per virtutem divinam, et non utendo aliquo agente, quod ex sua natura vim habeat pro effectu illo.

2.° Quando effectus aliquis secundum se spectatus produci potest ab aliquo agente creato, si producatur ab hoc agente ex speciali, vel jussione, vel permissione Dei, non erit miraculum simpliciter ac proprie tale, eo ipso quod continetur intra sphæram activitatis causæ naturalis; poterit tamen dici miraculum imperfecte seu *secundum quid*, quatenus est effectus insolitus, qui non producitur hic et nunc nisi ratione jussionis, aut permissionis specialis ex parte Dei. Sic, in hypothesi quod angeli febrem subito curare queant, si febre laborans sanitati restituatur directe per virtutem di-

vinam, non adhibendo operationem ullam, nec medicinam effectui proportionatam, tunc effectus ille erit miraculum verum ac simpliciter, quia modus quo fit, v. e. sola voce, vel imperio, superat vires totius naturæ: si vero sanitati subito restituatur quia angelus ex Dei jussione et voluntate, sua virtute ægroti corpus immutavit congrua ratione pro febri depellenda, tunc ejusmodi sanitas non erit simpliciter miraculosa, utpote contenta, ex hypothesi facta, intra sphæram activitatis agentis creati; erit tamen miraculosa secundum quid, quatenus et insolito modo, et nonnisi ex speciali Dei jussione producta fuit.

3.° Quamvis in quibusdam casibus non facile dijudicare possimus, utrum res de qua agitur vires totius naturæ superet, at in aliis facile quisque agnoscit, vel rem illam vires naturæ prorsus excedere, ut penetratio corporum, revocatio cadaveris putrefacti ad vitam, etc., vel saltem, quidquid sit de vi absoluta naturæ respectu ejus, hic et nunc oriri ex virtute divina, habita ratione modi ac mediorum, quæ ad effectum producendum adhibentur, ut dum cæcitas a nativitate solo luto, aut surditas, vel claudicatio ex vitiosa conformatione pedum solo verbo expelluntur, præsertim si is qui ejusmodi mira patratur, sanctitate polleat, hujusmodi opera ut vera miracula ex Dei virtute prædicet, atque in confirmationem cœlestis doctrinæ efficiat. Quibus prælibatis, ad objectionem,

Resp. 1.° argumentum hocce propositam a nobis thesim nec vel minimum infirmare; quia etiam data tota objectione, ex illa tantum consequeretur, hominem non posse per certitudinem discernere ac dijudicare vera miracula, ast minime idcirco evertitur possibilitas miraculi, ut constat ex probationibus et prænotaminibus thesis. Objectio ergo, quam impii quidam nimis extollunt, criterium miraculi ex parte hominis attingit, non vero ipsam possibilitatem miraculi, de qua hic solum est sermo. Nihilominus,

Resp. 2.° Neg. min. Falsum namque prorsus est, nos nunquam per certitudinem scire posse, opus aliquod superare vires totius naturæ, ut patet ex exemplis supra adductis, et aliis, quæ aperte virtutem divinam exigunt, ut prædictio futurorum quæ ex libera hominis determinatione pendent, cognitio internæ cogitationis, existentia corporis ex-

tensi absque occupatione loci, etc. Ex objectione ergo solum consequitur, nos non semper tuto ac facile miraculi existentiam et discrimen ab opere agentis spiritualis dijudicare posse, præsertim in his quæ miracula dicuntur solum vel ex parte subjecti, vel ex parte modi.

Objic. 2.° cum Rousseau. Cum per miraculum derogentur, vel suspendantur naturæ leges, ipsius existentia certo nobis constare nequit, nisi cognoscamus cunctas naturæ leges; atqui homo cunctas naturæ leges minime cognoscit: ergo nec naturam et existentiam miraculi.

Resp. Neg. maj. Etenim, consecutio illa in majori posita, omnino gratis affertur; imo etiam, recte rationi ac communi hominum sensui repugnat. ¿Quis namque serio dicat opus esse universas naturæ leges noscere, ad hoc ut certo atque tuto agnoscamus, hominis cadaver quatriduanum et jam fœtens, ad vitam revocari non posse solo verbo, juxta naturæ leges, aut quinque millia hominum quinque panibus saturari non posse? Ex objectione itaque consequitur ad summum, id quod jam superius adnotavi, nempe, maximam adhibendam curam in perpendendis factis mirabilibus, præsertim dum ad ipsorum productionem operationes chimicæ vel agentia naturalia efficacissima adhibentur; sed minime consequitur opus esse universas naturæ leges prænoscere, ut per certitudinem *quandoque* pronunciemus adesse verum miraculum. Prudentia adhibenda, sed scepticismus absolutus fugiendus.

Objic. 3.° cum Spinoza. «Quidquid fit, per voluntatem et æternum decretum fit, hoc est, quidquid fit, id secundum leges et regulas, quæ æternam necessitatem et veritatem involvunt, fit; natura itaque leges, et regulas, quæ æternam necessitatem et veritatem includunt, quamvis omnes nobis notæ non sint, semper tamen observat, adeoque etiam fixum et immutabilem ordinem:» ergo miraculum impossibile est, sicut impossibile est mutari decreta Dei leges naturæ constituentis (1).

(1) Hæc Spinozæ argumentatio, si involucris pantheisticis, ac inutili verbositate spolietur, revocatur ad objectionem, quam sibi D. Thomas proposuerat, his paucis ac perspicuis verbis: «Causas naturales Deus voluntate sua instituit: ergo contra eas nihil facit nec

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

Resp. 1.° falsum esse leges naturæ esse Dei decreta, ut Spinoza supponit; nam leges naturæ non sunt ipsa Dei decreta, quæ se tenent ex parte voluntatis divinæ cum qua identificantur, sed potius sunt terminus extrinsecus, ac veluti productum decretorum Dei. Unde in forma posset dici: leges naturæ sunt Dei sive voluntatis divinæ decreta, sumpta *objective* et *terminative*, conc. sumpta *subjective*, neg. Aliud namque est actus quo Deus decernit talem legem naturæ creatæ imponere, aliud ipsa lex naturæ indita, sicut aliud est actus quo Deus vult creare Adamum, et aliud Adamus qui terminat hanc volitionem Dei. Sicut ergo ex eo quod Adamus semel creatus per liberum Dei decretum, a Deo postea in nihilum iterum redigeretur, non idcirco mutaretur Dei interna voluntas, ita nec mutatur ex eo quod hic et nunc suspendatur lex determinata naturæ, sive producatur effectus supra illam. Sed tamen,

Resp. 2.° Dist. cons. Impossibile est etc., *si Deus simul non prænosceret ac prædeterminaret futuras derogationes legum naturæ per miracula*, conc. *si prænoscat et prædeterminet*, neg. Argumentum penitus evanescit si mente recolatur, quod Deus eodem actu quo stabiles leges ac determinatum ordinem naturæ indidit, simul prævidit atque determinavit, se quandoque operaturum contra hunc ordinem, et supra illas leges: unde cum miraculum edit, id ipsum facit, quod facere ab æterno decreverat, sicque nulla mutatio realis adest ex hoc in divina voluntate. «Deus, inquit D. Thomas, sic rebus certum ordinem indidit, ut tamen sibi reservaret quod ipse aliquando aliter ex causa esset facturus: unde, cum præter hunc ordinem agit, non mutatur.» (1) «Nam Deus, subdit alibi (2), ab æterno prævidit et voluit facere quod in tempore facit: sic ergo instituit naturæ cursum, ut tamen

facere potest, sicut non potest esse mutabilis.» *QQ. Disp. De Pot.*, q. 6.ª, art. 1.° Quod idem argumentum in *Sum. Th.*, 1.ª P., q. 105, sic brevlter proponit: «Ordinem naturæ Deus instituit: si igitur præter ordinem naturæ Deus aliquid faciat, videtur quod ipse sit mutabilis, quod est inconveniens.»

(1) *Sum. Theol.*, loc. cit.

(2) *QQ. Disp.*, loc. cit.

præordinetur in æterna sua voluntate, quod præter cursum istum quandoque facturus erat.»

Objic. 4.° Miraculum, prout a nobis est definitum, repugnat penitus: 1.° quia est violatio legis naturæ, repugnat vero violatio legis ex parte Dei: 2.° quia absurdum est dicere Deum evertere naturam et ordinem universi; ast per miraculum, ex dictis superius, evertit ordinem naturæ et universi.

Resp. breviter ad utrumque:

Ad 1.m Miraculum est quidem derogatio legis *physicæ* naturæ, ast non violatio legis naturæ, idque non solum quatenus nomine *legis naturæ* comprehenditur naturalis, moralis hominis, quam Deus nec violat, nec derogat, sed etiam quoad ipsas leges physicas naturæ, sive humanæ, sive alterius. Siquidem, violatio est transgressio legis ab eo qui lege obstringitur; unde si quis non servet legem, cui non subjicitur, non dicitur legem *violare*, sed tantum legem non servare, seu potius præter aut extra illam legem operari. Sicut ergo infidelis non jejunans in quadragesima, non vere violat legem jejunii, cui non subjicitur, sed tantum agit extra et præter hanc legem, ita etiam in miraculis Deus operatur quidem extra vel supra legem naturæ, sed non *violat* legem naturæ, cum Deus non subjiciatur legibus physicis naturæ.

Ad 2.m Miraculum evertit quidem ordinem *particularem* unius naturæ vel rei ad aliam, sed non evertit nec ordinem universalem naturæ, nec finem generalem mundi. Nam, ut scite habet D. Thomas, (1) «quando Deus agit contra cursum naturæ, non tollitur totus ordo universi, sed cursus; qui est ex ordine unius particularis rei ad aliam: unde non est inconveniens, si aliquando contra cursum naturæ aliquid fiat ad salutem hominis, quæ consistit in ordinatione ipsius ad ultimum finem Universi.»

(1) *QQ. Disp. De Pot.* art. 1.° ad 21.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

ARTICULUS TERTIUS.

De Magnetismo animali seu Mesmerismo.

Homines increduli ac rationalistæ non pauci nostri temporis, miraculorum possibilitatem et existentiam vehementer oppugnare sunt aggressi ex miris phænomenis quæ, vel ope, vel occasione *Magnetismi*, hac nostra ætate produntur. Unde opere pretium est quidpiam de re hac breviter delibare, quo catholicus philosophus prudenter se gerere possit in quæstione valde implexa, et periculis obnoxia, sive quis ad dexteram, sive ad sinistram nimium declinet. Sit itaque

§ 1.

Notio, divisio, ac phænomena Magnetismi animalis.

1.° Notio Magnetismi.

Magnetismus hic appellatur: *Ars illa qua phænomena mira et extraordinaria, in homine præsertim proluntur* (1), *adhibendo ad id media quædam, sive physica et corporalia, sive moralia et spiritualia.* Dico, *vel media physica et corporalia, sive moralia et spiritualia*, quia magnetismi asseclæ utraque adhibere solent, nec inter se conveniunt quoad mediorum efficaciam et necessitatem (2). Hanc porro magnetismi

(1) Dico *in homine præsertim*, quia phænomena quæ magnetismo tribuuntur, in hominibus, ut plurimum, producuntur et manifestantur, quamvis ipsorum quædam, ut motus aliqui, in corporibus aliis exerantur.

(2) Hinc merito Bizouard: «Quoique les procedés varient selon les ecoles, tous produissent les mêmes effets. A Mesmer, par exemple, qui trouvait des pôles, qui reconnaissait l'influence des planètes etc., il fallait des baguettes de fer; à Puysegur il ne fallait que l'attouchement et la volonté: l'abbe Faria disait: «Je le veux, et il était obei: Plusieurs magnétiseurs enseignent qu'il suffit de vouloir et de croire... Tardy de Montravel dit qu'il faut une volonté forte, point d'hésitation: Dupotet prétend même que la foi n'est nécessaire ni chez le magnétiseur, ni chez le magnétisé.» *Des Rapports de l'homme avec le Démon*, t. 5, pag. 5. Opus hocce, quo præsertim nos

descriptionem, eamdem *Mesmerismo* accommodamus; quandoquidem Mesmerismus, a Mesmer ejus inventore sic dictus, nihil est aliud quam hodierni Magnetismi veluti prima manifestatio et evolutio.

2.° Divisio magnetismi.

Triplex Magnetismi genus assignari potes: *vulgaris*, nempe, *transcendentalis*, et *hypnoticus*.

a) *Vulgaris* magnetismus ille dicitur, qui adhibet media physica et corporalia, ut contactus, vel attrectationes, gestus, oculorum fixum obtutum, insuflationes et similia; idque, ut plurimum, pro infirmitatibus agnoscendis et curandis. Unde in eo comprehenduntur non solum inferiora quædam phænomena, ut rotatio mensarum, pandiculationes et motus membrorum, etc. sed etiam somnus magneticus, sonambulismus, sensuum transpositio, prædictio futurorum, cognitio absentium et occultorum; denique, cuncta phænomena, quæ specialiter non assignantur.

b) *Transcendentalis* magnetismus est qui constituitur per commercium hominis cum rebus spiritualibus et indivisibilibus, sive illæ sint angeli boni, sive dæmones, sive hominum defunctorum animæ. Breviter: magnetismus *transcendentalis* respicit et complectitur phænomena quæ habentur in evocatione et per evocationem spirituum; unde et *spiritismus* dici solet: *vulgaris*, reliqua omnia magnetismi phænomena.

c) *Hypnoticus* tandem magnetismus, a vulgari non differt nisi quod media quæ ad phænomena magnetica producenda adhibentur, quatenus, nimirum, dum vulgaris magnetismus attrectationes, gestus, etc. adhibet, *hypnotismus* adhibet fixitatem oculorum erga corpus aliquod, ut plurimum, lumine et splendore perfusum (1).

hic utemur quoad partem historicam Magnetismi, sex voluminibus constat, illudque habemus ut egregium et eruditione plenum, quamvis auctor, nostra sententia, nimia credulitate ducatur quoad aliqua ex factis quæ narrat.

(1) «L'hypnotisme, ou sommeil nerveux, decouvert en 1843, par le docteur Brasd de Manchester, et obtenu par lui en plaçant un objet lumineux, ou brillant à trente centimètres environ de distance des yeux de celui que l'on veut hypnotiser, est identique avec le magnétisme quant a ses effets.» Bizouard, ib. tom. 5, pag. 569.

Juxta Alfredum Maury, in opere cui titulus: *Le sommeil et les*

3.° Phænomena Magnetismi.

Cum ea innumera fere assignentur a magnetismi asseclis, difficillimum sane ac pro elementari opere prorsus impossibile enumerare universa. Ea nihilominus ad quatuor genera revocabimus. Nempe:

A) *Phænomena mechanica*, sub quibus continentur rotatio mensarum et aliorum corporum, motus corporis humani, vel alicujus membrorum, attractio, elevatio, traslatio, et suspensio corporum quorumdam. (1)

---

reves, homo per hypnotismum constituitur in quodam statu morboso, ex quo originem ducunt phænomena quæ in eo apparent. Ea ejus verba ad hispanum sermonem translata: «El hypnotizado cae en un estado mas ó menos pronunciado de anasthesia; tiene visiones y sueños como un estático. A causa de la debilitacion de su voluntad y atencion, su pensamiento es conducido por la persona que le habla ó le toca. Se producen en él todas las ideas, todas las sensaciones que se quieren traer á su memoria, las cuales aparecen á su espíritu como las imagenes del sueño, sin que pueda distinguir entre la realidad y la apariencia subjetiva.»

(1) Mira sunt profecto quæ circa ejusmodi corporum motus ope magnetismi tam vulgaris, quam transcendentalis narrantur. Specimínis loco, sequentia tantum inter innumera, offero.

1.° Quoad magnetismum vulgarem.

a) M. Cloquet hæc habet de Puysegur ipsius magnetico magistro. «Le maître a non seulement le pouvoir de se faire entendre, mais de se faire suivre partout.»

b) Tardy de Montravel, ait: «On voit les jours des somnambules exécuter avec précision les mouvements que les magnétiseurs font dans des appartemens separés par des murs epais.»

c) Bizouard in op. cit. hæc inter alia narrat: «Le docteur Pigeaire dit qu'on peut se faire suivre dans toutes les directions en tenant à la main soit une pièce de monnaie, soit une bague magnétisée. Le somnambule s'incline à droite ou à gauche, se renverse en arrière... comme un automate, attiré, par cet objet tenu à distance et hors de sa vue...

On lit dans le Journal du magnétisme du docteur Ricard, novembre de 1840, que l'epouse de M. Pourrat de Grenoble, ayant été magnétisée par son père M. Schmit, médecin à Vienne, après quelque passes, au grand' etonnement des assistants, elle fut soulevée de son lit sans toucher l'un ni l'autre.» Tom. 5.°, pag. 35.

2.° Quoad magnetismum transcendentalem.

a) «Le courrier des Etats-Unis du 18 juin 1852 contient une lettre datée de Saint-Louis, dans laquelle on raconte que les demoiselles Fox ont comparu dans l'amphithéatre de l'Ecole de médecine de

B) *Phænomena physiologica*, ad quæ revocari possunt, convulsiones et tremor membrorum, dilat. io, et contractio

---

l'université de Missouri devant cinq à six cent personnes. La réunion était présidée par un ancien maire de la ville opposé à la doctrine nouvelle. Ces demoiselles furent placées sur la table de dissection, de manière à ce que le moindre de leurs mouvements ne put echapper à personne. L'assamblée muette dans son attente les comtemplait. Un dialogue par *oui* et *non* s'est alors établi entre le doyen de la faculté et les esprits qui ont répondu fort à propos aux questions scientifiques par de lègers coups de marteau... Les demoiselles Fox étant isolées ensuite sur de tabourets de verre, les bruits on continué, et on a vu que le galvanisme et le magnétisme terrestre n'y était pour rien. M. le doyen, vieux matérialiste, a déclaré qu'il croyait à la présence des esprits.

a) «M. Rogers, dans sa *Phylosophy of mysterious ayents humane and mundane*, rapporte des expériences falites à Boston en 1853. L'auteur cite les noms des expérimentateurs: parmi eux figurent des savants, des professeurs, qui ont signé le procès-verbal: Monsieur Hume ici était le medium.

La table se meut avec force, s'avance sur eux, les répousse; MM. Edwards en Wells luttent en vain contre le pouvoir invisible qui l'anime; qoique pressée, elle s'éleve en l'air et y flotte quelque secondes. M. Wells s'assoit sur ce meuble, qui le secoue violemment: elle se leve sur ses deux pieds, s'y maintient durant trente secondes; nul ne la touchait. Trois personnes s'y assirent, et furent promenées dans diverses directions.» Bizouard, t. 6.° pag. 149.

Paulo fusius hæc retulimus, ut lector ideam aliquam præaccipiat phænomenorum omnis generis, quæ transcendenti magnetismo tribuuntur; quæque sic in compendium redigi possunt cum cit. Bizouard, cujus verba hispanice vertimus. «Estos seres (nempe spiritus qui evocantur in magnetismo transcendentali) tocan marchas, siguen el ritmo de una sonata, indicado ó cantado, imitan los ruidos de la sierra... de la lluvia, del mar, del trueno..., tocan campanas, ejecutan magníficos trozos de música militar, etc. Otras veces, á peticion de los asistentes, los muebles de todo género abandonan su sitio ó quedan adheridos al suelo, sin que sea posible moverlos... Mesas enormes cargadas de centenares de libros recorren las habitaciones, se inclinan mas de 45 grados, sin que se trastornen los objetos: otras danzan sobre un pié, no obstante el peso de muchas personas que arrastran consigo. Los hombres son transportados repentinamente de una habitacion á otra levantados en el aire, permaneciendo suspendidos en este por algun tiempo. Se ven y sienten manos sin cuerpos, las cuales estampan firmas de personas muertas, y escriben sobre papeles, á los cuales nadie se ha acercado. Vense formas humanas diáfanas, se oyen voces... se encienden y apagan las bugías, etc.» *Ibid.* pág. 138.

pupilæ et nervorum, somnus magneticus, insensibilitas major aut minor, somnambulismus lucidus, transpositio, seu translatio sensuum, ut videre, vel audire per epigastrum, per occipitium, etc.

C) *Phænomena cognoscitiva* seu perceptionis: talia sunt, præter alia, visio seu cognitio intuitiva morborum cum eorumdem remediis, duratione et crisibus (1) cognoscere occulta et absentia quoad locum, videre res etiam interposito corpore opaco, prævidere ac prædicere futura contingentia, idque non solum quoad ea quæ ex causis naturalibus pendent, quæ nos in posterum brevitatis gratia *futura naturalia* nuncupabimus, sed etiam futura *libera*, seu quæ ex libero hominis arbitrio pendent, perfectius ratiocinari, et loqui, scientias aut linguas antea ignotas addiscere, et loqui.

D) *Phænomena transcendentalia* seu *suprasensibilia*. Eo nomine designata hic volo phænomena præcipua ac magis prodi-

(1) «Dans la longue maladie de la dame Comet, rapportée par le docteur Teste, celle-ci prédit qu'elle aura le 7 decembre 1839 un point de côté. Sans avoir nul égard à ses règles, elle prescrivit une saignée de vingtonces. Le 7, en effet, vive douleur au côté gauche... Les extases, la catalepsie, la marche de la fluxion, tout est annoncé, et la délivrance prédite pour le mercredi 18 decembre, eut lieu le jour dit.» Bizouard. op. cit. tom. 5.° pag. 23.

«Madame Perier, déja citée, voyait les plaies qui allaient se former, celles qui se formeraient de tel et tel côté; elle voyait sa fistule se guerir, une nouvelle poche d'humeurs se former, montrait la place qu'elle occupait, etc.»—*Ibid.* pag. 34.

«Voir à travers les corps opaques, jouer aux cartes les yeux bandés, lire dans un livre formé ou lire une lettre pliée dans la poche, etc., sont des faits, si connus que bientot les plus ignorants en magnétisme ne les nieront plus. En présence de soixante personnes, le docteur Ricard met Calixte en somnambulisme chez M. Frapart. Calixte étant endormi les sceptiques de la société lui placent sur les yeux un de ces bandeaux qui ne laissent pas d'espoir à la supercherie. Mais Calixte fait plusieurs parties de cartes avec tous ceux qui se présentent; ces cartes avait été achetées et apportées par les assistants, cependant le somnambule qui joue avec une rapidité incroyable, gagne constamment, parce qu'il connait le jeu de son adversaire.»—*Ibid.* pag. 44.

Ab aliis factis enarrandis; tam ad hunc phænomenorum ordinem, quam ad alios spectantibus, supersedeo; video enim notas hasce nimium excrescere. Qui exempla quoad præfata quatuor phænomenorum genera a nobis assignata, desideret, consulat Bizouard in op. cit. passim.

giosa, quæ sibi speciatim vendicat magnetismus transcendentalis, qui, ut diximus, evocatione spirituum innititur. Ejusmodi sunt, elevatio et descensus mensarum, et aliorum corporum, prædicere occulta, remota, et futura, responsa accipere circa artes, scientias, et religionem, tam per ictus et alia signa, quam per scripturam: etenim, ope hominum, qui *medium* dicuntur non solum habentur apparitiones manuum, spectrorum, audiuntur concentus musici, etc., sed obtinentur dissertationes, sive ore prolatæ, sive scriptura exaratæ ad plurimas paginas implendas.

§ II.

Sententiæ pro explicandis phænomenis Magnetismi animalis.

Theologi, philosophi et medici, in multiplices ac pene innumeras abeunt sententias, dum exponere aggrediuntur originem et causas phænomenorum magnetismi. Quas multiplices sententias, nos, brevitatis et perspicuitatis studio, ad quinque capita revocamus, nempe: ad theoriam *negationis*, theoriam *fluidorum*, theoriam *imaginationis*, theoriam *animæ humanæ*, theoriam denique *spirituum*. Itaque,

1.° *Theoriam negationis* amplectuntur illi qui magnetismi phænomena, quotquot narrantur, vel habent ut gratis ficta et asserta, vel adscribunt fraudibus, illusionibus, præstigiis et astutiæ callidorum hominum. Adhærent huic sententiæ plures medici, adhæseruntque initio Debreyne, ac etiam Perronne, qui postea tamen opinionem mutavit.

2.° *Theoria fluidorum* propugnatur ab his, qui in phænomenis magnetismi nihil aliud vident nisi manifestationes et effectus cujusdam fluidi, quod quidem communi nomine *magneticum* nuncupatur, varie tamen a veriis, imo etiam impie, a quibusdam describitur. Siquidem, fluidum istud, apud aliquos, est ignis ipse elementaris, qui dum universas pervadit substantias, uniuscujusque conditionem et proprietates induit, ita ut in mineralibus corporibus, fluidum *minerale* evadat, in animalibus ac homine, fluidum *nerveum*, etc. (1)

(1) Sic inter alios Tardy de Montravel, qui habet: «Le fluide est le feu élementaire, substance qui penetre tous les corps, dont l'es-

Apud alios, est ipsum fluidum nerveum, sive forma quædam et manifestatio calorici (1); apud alios, fluidum magneticum nihil est aliud quam manifestatio quædam seu forma fluidi luminosi, quod est veluti primordiale, et origo reliquorum imponderabilium (2); apud alios tandem, magneticum fluidum est substantia quædam universalis, non solum lumine et calore, sed intelligentia prædita, imo ipse Deus: unde nihil mirum, si per ipsum homo possit occulta et absentia cognoscere, futura prædicere, cæteraque phænomena magnetismi prodere (3).

3.° *Theoria imaginationis* adscribitur illis, qui inter phænomena magnetismi, quædam habent tanquam imaginationis hallucinationes, quædam vero ut realiter existentia, sed quæ oriantur ex insita vi aucta et excitata ejusdem imaginationis.

4.° *Theoriam animæ*, sive *animismum* profitentur, qui autumant magnetismi phænomena esse effectus virium latentium et ignotarum rationalis animæ. Has porro vires latentes et extraordinarias animæ humanæ, quidam pantheistice exponunt, ajentes hominis animam identificari cum anima universali mundi, esseque veluti manifestationem Dei, seu substantiæ universalis, quæ haberi potest tanquam fluidum,

---

sence est le mouvement qu' il communique à toute la nature; fluide nerveux dans les animaux, fluide mineral dans les minereaux...

L' homme le reçoit par ses pores, l' arbre par se feuilles.» *Essai sur la theor. du somnambulisme.*

(1) «Selon le docteur Ricard, l' agent magnetogene n' est autre que le fluide nerveux... une forme de calorique.» Bizouard, op. cit. tom. 5.°, pag. 287.

(2) Sic inter alios Charpignon, et Chardel, quorum primus hæc, inter alia, habet: «On découvrira un jour que tous les imponderables appartiennent à un imponderable primordial, qui est le fluide luminéscible des physiciens, le *lux* de la Genèse.» *Physiolog. du Magnet.* p. 1.°, c. 1.°

(3) Ita ad impietatem usque oggannit ad pantheistarum commenta, Gentil, qui hæc scribit: «Il existe une substance universale, qui est lumière, chaleur, intelligence; Dieu est cette substance.» Alibi: «La lumière et la chaleur portant en elles l' intelligence ne peuvent émaner que du soleil; donc le soleil est Dieu.» *Initiat. aux myst. du magnet.*, pag. 55.

intelligentia præditum. Alii in anima fingunt vibrationes nescio quas, quibus vim specialem exerit ad communicandum cum objectis externis, etiam procul existentibus (1). Alii animismum quemdam materialistam inducunt; docentes ex hominis anima effluere materiam quamdam subtilissimam, quam *od* appellant, sive fluidum *odylum*, cujus ope communicatio quædam statuitur inter hominem et reliqua objecta. Porro, ex horum sententia, ex communicatione atque unione *od* humani cum *od* aliorum corporum, originem ducunt magnetismi phænomena et prodigia (2).

---

(1) Sic Morin, qui hanc theoriam fuse evolvit in opere cui titulus: *Comment l' esprit vient aux tables*, cujus sententiam summatim exhibent hæc ejus verba. «Les actions de l' âme produisant une vibration organique en rapport avec elle-même, la communiquent par contact à des objets quelconques, qui leur rendent la vibration similaire ou l' accord; c' est ce qui constitue le langage des tables. Les même vibrations peuvent se communiquer à distance... de lá les auditions de bruits.» pag. 169.

(2) Hanc opinionem amplectitur ac præcipue evolvit Rogers, cujus theoriam sic summatim exponit Bizouard, cujus verba hispanice reddimus: «Este fluido (el *od* ó fluido odilo) se desprende de ciertas sustancias, y de ciertos lugares, y viene á obrar sobre el sistema nervioso; entre el mundo inorgánico y el organismo humano establece este fluido una simpatía, pero con mas facilidad en las personas *sensitivas;* afectadas estas de cierto estado nervioso ejercen una reaccion sobre dicho fluido por medio del que se desprende de su centro nervioso. Producense entonces los fenómenos que la religion considera como sobrenaturales; el *od* de las personas sensibles, escápase de su cerebro como un dardo, se precipita sobre el *od* del cerebro de otra persona, uniéndose ó combinándose con él. ¿Qué sucede en seguida? El *od* mas poderoso domina el alma de aquel cuyo *od* es mas débil, se la sujeta magnéticamente, hace ver á esta persona, á pesar de sus repugnancias, todo cuanto quiere, le dicta sus voluntades, sus palabras, etc.

Esos golpes débiles ó fuertes, que se oyén, esas melodías, esos conciertos que resuenan en una habitacion, reconocen por causa este fluido odylo, que desprenden los nervios enfermos; el sugeto *sensitivo* lejos de apercibirse de esto, se espanta, y atribuye estos fenómenos á los demonios, mientras que la verdadera causa es su propio *od* que se combina con las emanaciones universales ó terrestres. Esta fuerza obra á lo lejos lo mismo que de cerca, es la que hace dar vueltas á una mesa, la suspende en el aire, la pasea en él, apaga las bugías, toca el tambor, veja, hiere, mata, incendia, cura,

5.° *Theoriam spirituum* consectantur, qui existimant phænomena magnetismi, maxime transcendentalis, produci a spiritibus. Quorum quidam veterem errorem Platonis et Origenis partim renovantes, animarum quandam metempsycosim, seu varias incarnationes et reincarnationes adstruunt: horum systema, *spiritismus* dicitur. Alii præfata phænomena, vel angelis, vel dæmonibus tribuunt; quorum systema *spiritualismus* dicitur, ejusque asseclæ spiritualistæ, sicut prioris propugnatores *spiritistæ* vocantur.

§ III.

Judicium de præfatis sententiis; atque de vera phænomenorum magnetismi origine et causa.

Priusquam nostram sententiam in re hac proponamus, theologorum, philosophorum, ac medicorum theorias nuper expositas, breviter expendere oportet. Itaque.

a) Prima sententia, seu theoria *negationis* rejicienda prorsus nobis videtur: 1.° quia omnia magnetismi phænomena, tanquam falsa vel fraudulenta traducere, ipsorumque veracitatem et existentiam inficiari, cum ea millies coram viris sapientibus, coram medicis, coram hominibus gravibus et probatæ fidei patrata sint, intolerabilem scepticismum historicum sapit; quippe id fieri non posset, nisi eversis moralibus legibus hominis in societate degentis. Dixi *omnia*, quia ipsorum aliqua, falsa et fraudulenta existere, libenter concedo (1).

---

hace conocer muchas lenguas;... Es tambien este *od* el que crea las apariciones de espectros, unas veces desprendiéndose del cerebro de un enfermo, otras de las partículas de un cadáver para reproducir la imágen del enfermo ó del difunto en un vapor luminoso; unas veces el espectro es objetivo, y hasta temible, otras existe solamente en el cerebro de los espectadores.» *Op. cit.*, t. 6.° pag. 291 y 92.

(1) Hac in re plane adsentior Bizouard scribenti: «Pour plusieurs faits, que l' on suppose, si l' on veut, l' exageration, le mensonge, il n' est pas moins constant qu' un trés-grand nombre d' entre eux sont si authentiques, quo' n ne peut les revoquer en doute sans attaquer les personnages les plus eclairés, et les plus honorables; magistrats,

2.° Quia ejusmodi theoria latam viam sternit inimicis Ecclesiæ pro denegandis miraculis catholicæ Religionis. Nam si licet in dubium revocare magnetismi phænomena, quæ et coram hominum multitudine sunt patrata, et attestantur a viris sapientibus, gravibus, sagacibus, probatæque fidei, quorum quidam præterea magnetismum contemnebant, ejusque phænomena prius inficiabantur, si liceat, inquam, facta ejusmodi testimoniis stipata in dubium revocare ¿quid respondere licebit incredulis hominibus, dum objiciunt non satis constare miracula christianæ Religionis? ¿Nonne etiam via sternitur quodammodo Renan in dubium revocanti miracula christiana, eo quod patrata non fuerint in conditionibus scientificis?

b) Rejicienda similiter theoria *fluidorum:* siquidem, quamvis non repugnet magnetismi phænomena quædam, præsertim ex mechanicis et physiologicis, ope alicujus fluidi produci, ast communi hominum sensui et rectæ rationi prorsus repugnat, fluidorum ope produci plurima alia, præsertim ex his quæ ad cognoscitiva et transcendentia phænomena spectant. Nemo enim sanæ mentis dixerit, ope cujusvis fluidi effici posse, ut homo e. c. novas scientias acquirat, idiomata prius ignota loquatur, responsa ab ente intelligentia prædito accipiat, occulta ac remota videat, aliaque hujus generis.

c) Porro theoriæ *imaginationis* et *animismi*, iisdem ferme vitiis ac præcedens laborant, si ad universa magnetismi phænomena protendantur. Et reapse quidem, ejusmodi theoriæ: 1.° meræ et gratuitæ hypotheses sunt, in quibus imaginationis, et rationalis animæ vires ad libitum dicentis extenduntur et augentur, absque ullo solido fundamento, ut ex earundem expositione liquet: 2.° absurdum esset, visionem e. c. per epigastrum, cognitionem rei multis leucarum centenis distantis, responsa scriptura exarata, quæ in evocatione

---

medecins, professeurs, evêques, ministres du culte, etc., etc.; une foule d' ouvrages les publient. Dans un seul catalogue, on compte quarente publications: l' une, de huit cents pages, contient les révelations de J. Davis; en 1852, elle était a sa onzième edition: une douzaine de revues, et de journeaux étaient consacrés à ce sujet en 1853.» *Op. cit.*, t. 6.° pag. 139.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

spirituum obtinentur, elevationem et suspensionem mensarum, imaginationi, aut animæ rationali tribuere, quæcumque latentes vires in eis supponantur, nisi divinam virtutem ipsis quis tribuat, prout revera tribuunt fere omnes animismi asseclæ; ex quo: 3.° rejiciendæ veniunt præfatæ theoriæ, quia cunctæ fere vergunt, vel ad materialismum, vel ad pantheismum. Cæterum, quoad aliqua magnetismi phænomena minus præcipua explicanda, si seorsim illa sumantur, deservire possent ejusmodi theoriæ.

d) Quod attinet ad theoriam *spirituum*, in primis rejiciendus *spiritismus*, qui totus quantus est innititur hypothesi *reincarnationis* animarum. Sive enim reincarnatio ista accipiatur proprie ad sensum eorum, qui ajunt hominum animas diversa corpora succesive informare in nostro orbe terrestri; sive ad sensum eorum qui ajunt, eas dum hic mortem oppetunt, corpora alia induere, quibus conjuncta, astra seu alios orbes planetarios inhabitent; sive ad sensum eorum, qui adstruunt hominis animas dum e corpore isto per mortem egrediuntur, evolare ad spatium nos circumstans, ibique existere unitas corpori subtili, seu *aromatico*, ut Fourier loquitur; vitam voluptatibus sensibilibus plenam ibidem degentes, nemo non videt ejusmodi *spiritismi* theorias seu potius figmenta, et omnino gratuitas esse, et, quod pejus est, catholicam doctrinam circa hominis destinationem et finem post hanc vitam, prorsus evertere.

Ad alteram partem hujus theoriæ, sive ad *spiritualismum* devenientes, dico primo, magnetismi phænomena tribui non posse spiritibus bonis sive angelis; tum quia angeli, utpote divinæ voluntati subjecti, non operantur extraordinaria vel prodigiosa nisi in finem bonum, utilem, aut necessarium, et non pro hominum periculosa curiositate, vitiis, et passionibus fovendis (1); tum maxime quia angeli boni minime dece-

(1) Apud omnes motum est, praxim magnetismi tam vulgaris, quam transcendentalis, immoralitate et periculis omnis generis esse plenam, sicut facile patebit cuicumque evolventi libros de hac re agentes. Quod fortasse non omnes sciunt, est magnetismum, præsertim transcendentem, amentiæ et suicidiis non semel occassionem præbuisse. «Les journeaux des Etats-Unis rapportent sans cesse des cas de suicide ou de folie amenés par ce commerce avec les esprits.

On lit dans le *Courier and Inquirer* du 10 mai: Six personnes ont eté admises à l' hopital de fous de l' Etat d' Indiana le mois dernier; la cause est attribué aux *esprits frappeurs.*»

Dans le *Herald* du 30 avril, on lit que M. Junius Alcott citoyen respectable d' Utica, s' est pour la même cause volontairement précipité dans une roue de moulin, qui l' a instantanement broyé.

Le *Courier and Inquirer* du 18 juin dit que chaque jour les journeaux rapportent des exemples de cette horrible influence.» Bizouard, t. 6.°, pag. 157.

(1) Nemo sane catholicus, qui vel leviter attigerit responsa doctrinalia et religiosa, sive ope hominum qui *medium* dicuntur, sive per directam scripturam in magnetismo transcendentali habita, vel minimum dubitabit, non angelos, sed dæmones adesse ibi, si qui spiritus adsint. Inter plurima hæc pauca accipe:

In gravi ephemeride *Le Correspondant* habetur, inter alia, ad diem decimam augusti 1852: «Los espíritus dicen que la Biblia es un tejido de imposturas, que todas las religiones son falsas, que los hombres deben proceder á una particion igual de las propiedades, etc., etc.»

In sessione magnetica in Gallia habita anno 1854, spiritus evocatus et interrogatus, hujusmodi responsa edidit.=*El cielo es una cosa imaginaria.=La muerte es nada.=Los malos no serán separados de los buenos.=El alma entra en la inmensidad.*=Nuper cit. Bizouard sequentia facta, ut alia prætermittam, adducit:»

«Consulté (spiritus) sur le Magnétisme, sur l' âme, sur l' enfer, etc., il repond *que l' enfer veritable c' est la terre;* le pecheur, après sa mort, reçoi de Dieu une douce reprimande; le coupable habite un lieu d' expiation avec un societé qui convient à ses gouts; il s' y purifie sans souffrir... Le ciel est l' immensité, les esprits sont l' air, ils ont vecu sur la terre, etc.» *Op. cit.*, p. 112.

re possunt impia dogmata adversus Religionem et civilem societatem, quæ frequenter obtinentur in evocatione spirituum, ita ut hic vere dicere possimus cum Apostolo: *licet nos, aut angelus de cælo evangelicet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit* (1). Ergo magnetismi ea phænomena, quæ vel vires humanas aperte excedunt, vel per evocationem spirituum habentur, dæmonibus tribuere oportet, cum nec causis naturalibus, quæ adhibentur, nec Deo, ejusve angelis tribui possint.

Nostram itaque sententiam de re hac implexa, simul et complexa, subjectæ propositiones summatim exhibent:

1.° Quamvis in magnetismi experientiis ac sessionibus,

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

quandoque et fortasse non raro, hominum mendacia, exaggerationes, fraudes, atque etiam imaginationis hallucinatio intervenerint, asserere tamen id *semper* contigisse, et intolerabilem scepticismum sapit, et periculosum est catholicæ Religioni. Si tamen sermo sit de aliquo determinato phænomeno, præsertim ex his quorum exempla rara afferuntur, ut v. g. pævisio futuri liberi, poterit quis realem existentiam inficiari.

2.° In hypothesi ergo quod revera existant omnia *genera* phænomenorum quæ magnetismo attribuuntur, non repugnat ipsorum quædam ope causarum naturalium produci: sic, e. c. simplex rotatio mensarum, somnus magneticus, insensibilitas mayor aut minor, membrorum tremor, exactius ratiocinari, vel elegantius loqui, apparitiones quorumdam objectorum, aliaque hujus generis phænomena, vel ope fluidi invisibilis, vel ope determinati status systematis nervei, vel ope imaginationis excitatæ, fortasse producuntur vel sal saltem produci queunt, præsertim cum ex historia Medicinæ constet, morbos quosdam, catalepsim v. c. originem præbere phænomenis non absimilibus (1).

3.° Sunt vero quædam alia phænomena, quæ et cujuscumque materialis fluidi, et humanæ animæ vires aperte superant, non vero superant vires naturæ angelicæ, quæ super corpora, locorum distantias, motum localem, etc. domi-

(1) Et sane, quod in persona magnetizata mentis perceptio, et imaginationis vis et acies ad certum gradum et mensuram augeantur, ita ut quasdam perceptiones et præsensiones obtineantur, rerum naturæ et hominis conditioni, non contrarium, sed potius consentaneum existit. Siquidem, ut scite habet D. Thomas: «anima, quando abstrahitur a corporibus, aptior redditur ad percipiendum influxum spiritualium substantiarum, et etiam ad percipiendum subtiles motus, qui ex impressionibus naturalium causarum in imaginatione humana relinquuntur, a quibus percipiendis anima impeditur cum fuerit circa sensibilia occupata... prout, scilicet, percipit tunc etiam modicas impressiones.» *Sum. Theolog.* 2.ª, 2.æ q. 172 art. 1.° ad 1.m

Qui hanc D. Thomæ philosophicam profecto doctrinam serio animo meditetur et evolvat, rationem reddere poterit phænomenorum quorundam, quæ tum in determinatis morbis, morborumque statibus, tum in somno sive naturali, sive artificiali apparent et exeruntur.

natur. Hujus generis sunt, ut alia prætermittantur, suspensio, et motus in aere magnæ mensæ, vel alterius corporis ponderosioris, responsa verbalia, vel scriptura exarata ab ente invisibili, et intelligentia prædito recipere, scientias, vel linguas antea penitus ignotas ostendere, occulta aut valde remota loco, scire et videre.

4.° Si ergo hujusmodi phænomena revera producantur ope, vel potius occasione magnetismi, existimari merito potest ea produci ope dæmonum, quibus justo Dei judicio permittitur mirabiles hosce effectus edere, fortasse pro punienda inani et superstitiosa hominum curiositate (1); cum, ex supra jam dictis, ejusmodi effectus, nec hominum animabus, nec angelis bonis possint tribui.

5.° Ergo praxis magnetismi illicita est habenda, ut plurimum, triplici ratione: 1.° quia ejus usus immoralitati, atque peccatis facile occasionem præbet. 2.° Quia quædam ex ipsius phænomenis nonnisi, vel ope dæmonis, vel ope fraudum, et mendaciorum produci queunt. 3.° Quia si dæmonis operatio interveniat in quibusdam ejus phænomenis, facile quoque intervenire poterit etiam quoad ea phænomena, quæ, absolute loquendo, per causas naturales angelis inferiores produci possent (2).

(1) Nec his obstat quod evocati spiritus, quandoque bona et vera loquantur, et doceant, quia, ut ait Chrysost. «Concessum est diabolo interdum vera dicere, ut mendacium suum rara veritate commendet.»

(2) Adstipulatur his S. Officium Rom. Inquis. in epistola Encyclica ad magnetismi abusus compescendos, ex qua hæc pauca decerpimus. «Etenim compertum est novum quoddam superstitionis genus invehi ex phænomenis magneticis... Adeo crevit hominum malitia, ut neglecto licito studio scientiæ, potius curiosa sectantes, magna cum animarum jactura, ipsiusque civilis societatis detrimento, ariolandi, divinandive principium quoddam se nactos glorientur. Hinc somnambulismi, et claræ intuitionis, uti vocant, præstigiis, mulierculæ illæ gesticulationibus non semper verecundis abreptæ, se invisibilia quæque conspicere effutiunt, ac de ipsa religione sermones instituere, animas mortuorum evocare, responsa accipere, ignota, ac longinqua detegere, aliaque id genus superstitiosa exercere ausu temerario præsumunt... In hisce omnibus, quacumque demum utantur arte vel illusione, cum ordinentur media physica ad

SCHOLIUM.

Postquam praxis, phænomena, theoriæ, et manifestationes magnetismi in immensum excreverunt, nec theologo catholico, nec christiano philosopho satis est in re hac denegatione uti. Non sufficit inficiari, non sufficit contemnere, non sufficit irridere: facilia sunt hæc, sed periculosa simul, ac sobrietati christianæ scientiæ non satis consentanea. Opus est nunc: 1.° scepticismum devitare: 2.° patefacere pericula quæ ex magnetismo, prout sæpe exercetur, moribus, religioni, ac civili societati imminent: 3.° ostendere quædam ejus phænomena, si vere existant, dæmonis interventum, aut periculosam superstitionem redolere: 4.° magneticas theorias, ut plurimum, vergere, vel ad pantheismum, vel ad naturalismum, vel ad materialismum. Nec prorsus gratis quidam suspicantur, magnetismi phænomena esse veluti præparationem quamdam et inchoationem ad *mysterium iniquitatis*, quod revelabitur *in novissimis diebus*. Scimus etiam ex Scriptura, quod *filius perditionis dabit signa magna et prodigia*, ac teste Apostolo: «Spiritus manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum.» (1)

CAPUT QUINTUM.

DE CORPORIBUS VITA PRÆDITIS.

ARTICULUS PRIMUS.

De vitæ notione, et gradibus.

+ Notio.

1.° «Ex his quæ manifeste vivunt, inquit D. Tho-

effectus non naturales, reperitur deceptio omnino *illicita*, et hæreticalis, et scandalum contra honestatem morum.»

(1) 1.° Timoth. C. 3.°. v. 1.°

mas (1), accipere possumus quorum sit vivere, et quorum non sit vivere. Vivere autem manifeste animalibus convenit. Unde secundum illud oportet distinguere viventia a non viventibus secundum quod animalia dicuntur vivere; hoc autem est id quo primo manifestatur vita, et in quo ultimo remanet. Primo autem dicimus animal vivere, quando incipit ex se motum habere, et tandiu judicatur animal vivere, quandiu talis motus in eo apparet: quando vero jam ex se non habet aliquem motum, sed movetur tantum ab alio, tunc dicitur animal mortuum per defectum vitæ.»

2.° Perspicua hæc Div. Thomæ doctrina, et rationi et experientiæ apprime consentanea, nos edocet, primam ac communem vitæ rationem, saltem quoad nos et *a posteriori*, constituendam esse in *motu, seu actione interna et immanenti, qua substantia aliqua seipsam movet vel agit;* adeoque hæc sit veluti definitio vitæ universim accepta. Siquidem, ut idem Ang. Doctor subdit, «illa proprie sunt viventia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus movent... ut sic viventia dicantur quæcumque se agunt ad motum vel operationem aliquam.»

3.° Quod si quis vitam pressius velit definire, ea dici potest, *activitas primaria et substantialis, qua ens seipsum movet.* Dicitur *activitas primaria*, seu apud Scholasticos, *actus primus*, quia id quod est principium et ratio sufficiens operationum vitalium, non aliquid potentiale et iners, sed actuosum potius ex propria natura esse oportet. Additur *substantialis*, quia activitas illa, seu actus primus unde vitales operationes primo seu radicitus oriuntur, accidens esse nequit, sed vel substantia ipsa, ut in Deo, vel saltem pars substantiæ, ut in belluis et aliis corporeis viventibus: hic enim non loquimur de vita accidentali seu *in actu secundo*, quæ identificatur cum ipso motu vel operatione vitali; sed de vita substantiali seu in actu primo, quæ identificatur cum ipso esse viventis: esse autem viventis proculdubio est substantia et non accidens. Quod postremo adducitur, *qua ens seipsum movet*, innuit tam principium, quam terminum motus vitalis, esse intra et non extra ipsum vivens. Animad-

(1) *Sum. Theol.* 1.ª P., q. 18, art. 1.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

vertendum quoque, τὸ *movet* hic significare non solum motum proprie dictum sive localem, sed operationem ad quam ens utcumque seipsum agit aut determinat; quandoquidem, allata definitio viventia cuncta sub se comprehendit (1).

4.° Colligitur ex hucusque dictis, conditiones quatuor in vita reperiri, seu ad vitam requiri: 1.ª *Ut principium motus intra viventem substantiam sit*, ita ut hæc ad agendum determinetur activitate sibi insita; defectu hujus conditionis motus aquæ e fistula erumpentis, non est vitalis, quia a pressione aeris vel alia externa causa originem ducit. 2.ª *Ut vitalis actio ad ipsum vivens terminetur*: sic functiones vitales non belluæ modo sed ipsarum plantarum terminantur ad belluas et plantas, quæ, dum eas exerunt, iisdem perficiuntur; atque hujus conditionis defectu, quamvis admittatur solem lucis radios activitate interna profundere, vivens dici nequit, quia radii ejusmodi, non ad ipsum solem terminantur, nec ipsum perficiunt, sed res externas. 3.ª *Ut exercitium vitæ involvat perfectionem viventis:* quæ conditio ex præcedenti sequitur; cum enim vita sit perfectio realis, si vitalis actio ad vivens terminatur, consequitur plane vitæ exercitium ad subjecti-

(1) Sicut in aliis bene multis contingit, philosophi quidam, ac physiologi juniores, qui D. Thomæ et Scholasticorum doctrinam, atque definitionem vitæ, vel ignorant, vel contempserunt, varias, easque minus exactas, parumque philosophicas vitæ definitiones ediderunt. Speciminis loco quasdam commemoremus.

Apud Stahl, vita est *conservatio corporis in sua mixtione corruptibili, sine omni corruptionis hujus actuali eventu.* Apud Richerand: *complexus phænomenorum, quæ sibi succedunt in corporibus organicis intra limitatum temporis spatium.* Apud Bichat: *Collectio, seu complexio functionum, quæ morti resistunt.* Quæ definitiones multipliciter peccant; atque, ut alia prætermittam: 1.° nulla earum communem notionem vitæ exhibet, sed solum aut vitam vegetativam, ut stahliana, vel ad summum, vitam corruptibilium viventium, ut duæ reliquæ: 2.° confusioni subjacent, nec soli definito congruunt: sic definitio Sthal, aptari posset tum composito chimico caute a dissolventibus custodito, tum cadaveri per aromata conservato: Bichat definitio, præter aliarum vitia communia, vitam definit per mortem, hoc est, realitatem positivam, per realitatis destructionem vel carentiam: denique definitio Richerand, non vitam in seipsa, sed vitæ accidentales et secundarias manifestationes, vel potius vitæ subjectum continet.

vam viventis perfectionem tendere. 4.ª *Ut vitæ functiones vel motus sint actiones immanentes:* quæ similiter conditio corollarium est præcedentium; actio enim, cujus principium et terminus sunt in ipso subjecto agente, immanens dicitur.

Gradus.

1.° In motu vel operatione viventis, tria spectari possunt: 1.° *Finis* propter quem ponitur, seu ad quem tendit motus. 2.° *Forma* ex qua oritur, et a qua determinatur motus. 3.° *Executio* ipsius motus, dum vivens actu exercet, et veluti ex se profundit motum vel operationem. Cum ergo ex nuper disputatis constet, vitæ rationem consistere in activitate quadam primaria, qua substantia nata est seipsam movere, consequitur plane: 1.° vitam eo perfectiorem esse, quo perfectior est modus seipsum movendi: 2.° gradus vitæ constituendos et asignandos esse, juxta modos quibus viventia seipsa movent.

2.° Ergo tria sunt genera, seu gradus vitæ, nempe, vita *vegetationis*, vita *sensitiva*, vita *intellectiva*. Nam quædam sunt viventia, ut plantæ, quæ seipsa movent quoad *executionem*, non vero quoad formam, et finem motus; quia quamvis operatio vel functio illa, v. g. nutritio, procedat a principio interno plantæ, et ad ipsam, et in ipsa terminetur, ast non movet seipsam, nec ad acquirendam formam ex qua oritur, et per quam determinatur nutritio, quæ est ipsa anima vegetativa, nec ad sibi præstituendum finem; utrumque enim habet ex ipsa natura. Alia vero sunt viventia, ut animalia, quæ seipsa movent etiam quoad *formam*, quatenus per sensus percipiunt corpora; ex qua perceptione seu repræsentatione objectorum determinatos motus exerunt. Tandem, viventia intellectualia seipsa movent, non solum quoad executionem et formam, sed etiam quoad *finem* motus, prout facile patet in homine, qui sibi ipsi finem præstituit, nec ipsi necessario determinatur a natura, ut in belluis. Ergo tres sunt gradus fundamentales vitæ, sicut tres sunt gradus vel modi, quibus vivens substantia seipsam movere potest (1).

(1) Apposite ad rem D. Thomas: «Inveniuntur quædam, quæ movent seipsa, non habito respectu ad formam vel finem, quæ insunt eis a natura, sed solum quantum ad executionem motus... Quædam

Corollaria:

1.m *Ergo vitæ ratio perfectissima Deo congruit.* Siquidem, et habet vitam intellectivam, quæ duabus aliis perfectior existit, et seipsum ita movet, ut ipsius operatio identificetur cum divina substantia, quoad executionem, quoad formam, et quoad finem.

2,m *Ergo vita Dei revera prætergreditur ac excedit genus vitæ creaturarum, quamvis cum ea analogice quodammodo conveniat.* Quod ideo dico, quia Deus, cum ipse sit sibi ipsi et finis ultimus agendi, et objectum adæquatum intelligendi, perfectissima et absoluta ratione seipsum movet, non solum quoad executionem, sed quoad formam et finem. Ast vero viventia creata, etiam intellectualia, non movent seipsa perfectissima et absoluta ratione, nec quoad executionem, nec quoad formam, nec quoad finem; non *quoad executionem*, quia indigent concursu vel motione Dei ad operandum: non *quoad formam*, quia repræsentationes objectorum seu ideas habent et recipiunt quodammodo a re externa, nempe, objecto: non *quoad finem*, quia quamvis præstituant sibi fines particulares, seu circa determinata et particularia objecta ast finem ultimum non sibi præstituunt, sed præstitutum habent ab ipsa natura.

ARTICULUS SECUNDUS.

De vitæ principio.

Prælotanda:

1.° Fatentur omnes, obviaque ac sensibilis experientia confirmat, viventia a non viventibus realiter ac multipliciter

---

vero ulterius movent seipsa, non solum habito respectu ad executionem motus, sed etiam quantum ad formam, quæ est principium motus, quam per se acquirunt. Et hujusmodi sunt animalia, quorum motus principium est forma, non a natura indita, sed per sensum accepta... Supra talia animalia sunt illa, quæ movent seipsa etiam habito respectu ad finem, quem sibi præstituunt: quod quidem non fit nisi per ra.ionem et intellectum, cujus est cognoscere proportionem finis et ejus quod est ad finem, et unum ordinare ad alterum.» *Loc. sup. cit.*, art. 3.°

discriminari, præsertim vero quatenus seipsa movent et agunt, ut ex precedenti constat articulo.

2.° Exinde necessario colligitur, aliquid inesse corporibus viventibus, quod sit ratio sufficiens ac principiam, tum distinctionis viventis a non vivente, tum functionum vel operationum vitalium ex ipso dimanantium. Atque hoc *aliquid* quod viventibus inest, et quo differunt a non viventibus, appellari solet *principiam vitale*, atque etiam *anima*, quamvis postremum hocce nomen, si etymologice sumatur, solis belluis adscribatur, utpote ab animali desumptum.

3.° Porro, quamvis in agnoscenda existentia principii vitalis nulla adsit dificultas, maxima tamen adest pro determinanda natura ejusmodi vitalis principii. Unde non parva philosophorum dissensio de re hac; quorum sententias, ut summatim attingamus:

a) Scholasticorum plurimi, duce D. Thoma, docent in quolibet vivente corporeo esse formam substantialem, eamque unicam, quæ sit primum principium non solum functionum vitalium, sed etiam ipsius esse corporis in quo ejusmodi functiones exercentur; ita ut, juxta hanc sententiam, anima, seu principium vitale, sit ipsa forma substantialis viventium.

b) Scotus autem existimat corporeis viventibus duas inesse formas substantiales, quarum prima constituat corpus organicum independenter ab anima; altera, ipsum ut animatum constituat, sitque principium vitalium functionum. Sicut hæc posterior *anima*, ita prior, forma *mixtionis* vel *corporeitatis*, a Scotistis appellatur. Quos inter

c) Aliqui docebant formam istam *corporeitatis*, non unicam et homogeneam esse, sed multiplicem, et heterogeneam, ita ut forma substantialis ossium distincta sit a forma carnis, musculorum etc.

Major tamen ac periculosior dissensio existit inter posterioris ætatis philosophos. Siquidem,

d) *Iatromathematici*, vitam plantarum et brutorum per solas leges mechanicas motus explicare contendunt. Hujus systematis parens Cartesius habetur, quem Boerhaave, Haller, plurimique e cartesianismi asseclis sequuntur. Ast quique vel mediocriter eruditus scit, ejusmodi systema hispano Gomez Pereira potiusquam Cartesio adscribendum.

e) *Iatrochimici*, legibus mechanicis, chimicas vires substituunt, atque ex ipsis quidam, ut Paracelsus, et Van-Helmont, principium quoddam sui generis materia sensibili subtilius induxerunt, quod *archeum* ab ipsis nuncupatur.

f) *Vitalistæ* contendunt, vitæ saltem sensibilis, et vegetalis phænomena, explicanda esse per vires quasdam *vitales* seu *organicas*, a chimicis et mechanicis prorsus diversas, sed quarum et naturam, et originem, frustra ab ipsis quæres.

g) *Antivitalistæ* ajunt e contra, phænomena seu varias vitæ manifestationes, oriri ex viribus cosmicis naturæ, ita ut res quæ vitale principium appellatur, nihil sit aliud quam vires et motus corporibus et fluidis imponderabilibus inhærentes, ut electricitas, affinitas chimica, magnetismus, attractio molecularis, dum vel seorsum, vel simul operantur.

h) *Materialistæ* tandem, vitalismi et antivitalismi theorias evolvendo, vitæ non solum vegetativæ, et sensitivæ, sed intellectivæ quoque rationem et originem, reponunt in viribus et motibus materiæ (1).

Quoniam operis ratio non sinit universas hasce sententias sigillatim expendere, quid nobis vero videatur similius, sequentibus exhibemus.

THESIS 1.ª

Principium vitale est aliquid essentiale viventibus.

Prob. Nomine principii vitalis intelligitur illud, quo corpus vivens in ratione viventis constituitur, et quo primario a non viventibus distinguitur; atqui viventia corpora a non viventibus essentialiter discriminantur: ergo cum principium

(1) Præ oculis tamen habendum, vitalistas et antivitalistas, confuse admodum et varie suam exponere sententiam. Quidam etenim *vim vitalem* nominant omnes vires naturæ; alii eam reducunt ad vires mechanicas et chimicas sub certis ac determinatis conditionibus constitutas; alii eamdem traducunt ut vim, non solum a mechanicis et chimicis distinctam, sed cum his perpetuo colluctantem; alii aliis sensibus exponunt, in quibus fere omnibus, si probe perpendantur, vel inchoatio quædam, vel facilis transitus ad Materialismum detegitur.

vitale nihil sit aliud quam principium formale vitæ, ac prima ratio suficiens et origo proprietatum atque functionum vitalium in vivente, debet esse aliquid ad essentiam viventis pertinens. Minor constat 1.° ratione, et ipso communi sensu, queis nisi quis velit refragari, amplectendo cartesiana figmenta de belluis-machinis, fatebitur, plantas et bruta, ut de homine sileamus, esse naturas vel essentias ab essentia lapidis, v. g. aeris, metalli, prorsus distinctas.

2.° Eadem minor probatur experientia. Profecto nos distinctionem, gradus, ac diversitatem essentiarum, agnoscimus, et dijudicamus ex distinctione, gradibus, et diversitate proprietatum et operationum ex essentiis dimanantium, cum rerum essentias immediate intueri aut observare non possimus. Jam vero, proprietates et functiones viventium, ut se nutrire, alia generare, vel reproducere, videre, audire, imaginari, dormire, evigilare, etc. proculdubio toto cœlo differunt a proprietatibus et motibus materiæ inorgarnicæ. Ergo viventia a non viventibus quoad ipsam essentiam discriminantur, ac proinde vitale principium quo viventia, qua talia, constituuntur, quodque dicitur principium proprietatum, et functionum vitalium, aliquid est ad essentiam viventis spectans.

THESIS 2.ª

Principium vitale a viribus physicis et chimicis discriminatur iisdemque superius existit.

Prob. Vitale principium vires chimicas et physicas superat, ab eisque proinde distinguitur, si ejusdem effectus et manifestationes discriminantur ab effectibus et manifestationibus virium chimicarum et physicarum: atqui revera effectus et manifestationes principii vitalis prorsus superant effectus et manifestationes virium, quibus materia bruta seu corpora non viventia chimice et physice subjiciuntur: ergo. Minor constat, et colligitur ex multiplici discrimine, quo corpora inorganica seu mineralia a corporibus viventibus separantur. Differunt namque,

a) Quoad *organizationem*. E tenim mineralia partibus homogeneis reperiuntur instructa, nec partium seu membrorum varietatem præferunt ad diversos fines vel functiones destinatam. Ast viventia non sensibilia modo, sed ipsa vege-

talia ex partibus heterogeneis coalescunt, ut cortice ligno, foliis etc. eisque ad diversos fines destinatis; imo etiam, vasa et cellulæ aliis substantiis, sive fluidis, sive liquidis replentur.

b) *Quoad chimicam constitutionem.* Nam mineralia, vel sunt substantiæ simplices, vel si sint compositæ, ex binariis exurgunt componentibus varia quidem ratione, sed semper secundum proportiones valde simplices. Contra, vegetalia ultimo resolvuntur in tria vel quator elementa sui generis, quæ idcirco elementa *organogena* appellantur, hydrogenium, nempe, oxygenium, carbonium, quibus quandoque adjungitur nitrogenium, in animalibus etiam azotum.

c) *Quoad figuram.* Corpora mineralia determinatas figuras geometricas sibi vendicant dum nullum impedimentum adest ipsorum crystalizationi, lineasque rectas et angulos affectant; quod si impedimentum adsit, amorpha, seu sine determinata figura extrinsecus præsertim evadunt. Corpora vero viventia, semper determinatam figuram, eandem partium dispositionem obtinent, ac potius curvas quam rectas lineas et angulos induunt.

d) *Quoad ortum.* Corpora non viventia efformantur et coalescunt ex accessu plurium molecularum, sive fortuito, sive ex influxu complexo diversarum causarum. Viventia, semper ex semine oriuntur in substantia aliqua præcontento, per generationem proprie dictam enascuntur, ac individua alia sibi similia queunt producere. Verbo: non viventia exurgunt ex varia ac sæpe fortuita accessione molecularum vi attractionis molecularis, et affinitatis chimicæ: viventia vero seipsa multiplicant atque *reproducunt* ex propria, peculiarique activitate seminis decisi.

e) *Quoad incrementum.* Mineralia crescunt per accessionem novarum molecularum, ita ut augeantur quasi per simplicem *juxtapositionem* materiæ; unde et indefinite massam et volumen augere possunt. Viventia autem seipsa adaugent per *intussusceptionem*, quatenus, videlicet, varios absorbent substantias, quas sibi gradatim assimilant interna quadam efficacissimaque elaboratione; unde et determinatum terminum sibi vendicant quoad sui evolutionem et explicationem.

f) *Quoad conservationem.* Mineralia nullo durationis periodo subjiciuntur, ita ut diutissime valeant in suo esse conservari, nisi ab exteriori agente corrumpantur. Viventia fixa durationis periodo circunscribuntur, quæ varia existit pro varia viventis natura et conditione. Hinc etiam abstrahendo a causis extrinsecis viventis corruptionem accelerantibus, ipsius motus internus, quo seipsum nutrit, substantias externas absorbendo, elaborando, et sibi adsimilando, intra determinatum tempus cessaret. Hinc mineralia et inorganica desinunt esse per separationem molecularum; viventia quatenus motum internum, seu vitale principium amittunt: priora obnoxia sunt corruptioni, posteriora obnoxia sunt *morti*, quæ est quædam determinata species corruptionis.

Itaque, quicumque serio perpendat exposita discrimina, non poterit non agnoscere, viventia cuncta, ipsaque proinde vegetalia, instructa esse quibusdam viribus, quæ vires physicas et chimicas materiæ sive organicæ, sive inorganicæ longe superant et excedunt.

THESIS 3.ª

Principium vitale in viventibus est ipsa viventis forma substantialis.

Hæc thesis constat, et probatur,

1.º Ex his quæ supra constituta sunt circa prima corporum principia. Etenim rationes omnes, quæ pro theoria compositionis rerum ex materia et forma substantiali universim militant, *a fortiori*, ut ajunt, urgent quoad viventia, in quibus perfectior unitas ac vegetior activitas conspiciuntur.

2.º Consequitur ex præcedentibus thesibus, et superiori articulo. Nam si principium vitale est aliquid ad essentiam viventis spectans, simulque præsefert ac involvit vim quamdam sui generis a viribus physicis et chimicis longe diversam ac superiorem, consequitur plane principium vitale in vivente esse formam substantialem, cum nihil aliud intelligatur nomine formæ substantialis, quam realitas quædam incompleta seu partem essentiæ constituens, per quam res ab aliis discriminatur, et quæ habetur ut prima ratio sufficiens ac principium proprietatum et operationum illius rei. Jam vero, principium vitale, ut ex dictis patet, et est realitas quædam parsque viventis, et est quid viventi essentiale, et

est id quo vivens in natura viventis constituitur, atque a non viventibus discriminatur, et est principium ac ratio sufficiens primaria proprietatum, et functionum vitalium. Ergo ratio seu notio formæ substantialis perfectissime accommodatur et congruit entitati seu realitati illi, quæ principium vitale audit.

THESIS 4.ª

In quolibet vivente non est nisi unicum vitale principium.

Prob. 1.° Nulla substantia potest habere nisi unicam formam substantialem: atqui principium vitale est ipsa forma substantialis viventis ex præcedenti thesi: ergo. Major constat ex ipsa notione formæ substantialis, cujus proprium est esse actus primus materiæ, ac rei vel naturæ, cujus est forma, dare esse primum et substantiale, seu *esse simpliciter*, ut ajebant scholastici: ergo in qualibet essentia substantiali nequit esse nisi unica forma substantialis; si enim duæ supponantur, secunda dum rei adveniret, ipsi non daret esse primum et substantiale, sed secundarium et accidentale, quippe necessario supponeret primum et substantiale esse rei jam præstitutum per priorem formam substantialem.

2.° Adstipulatur experientia. Quandoquidem observare licet cujusvis viventis operationes multiplices ac inter se diversas ad finem eundem collineare, nempe, ad perfectionem ipsius viventis, et quod potissimum est, intimum nexum invicem habere, prout constat ex influxu ac veluti *refluentia* unius erga aliam, etiam quoad eas quæ magis ex propria natura et conditione distant. Ita in ipso homine observatur, functiones vitales, etiam infimas seu vegetativas, influere in ipsas operationes intellectivas. Quod si in homine in quo maxime viget functionum vitalium multiplicitas et diversitas, unicum adest vitale principium, ut experientia et observatio indicant, id ipsum potiori jure adfirmare oportet de animalibus et plantis in quibus minor viget multiplicitas et diversitas vitalium functionum.

Ex hucusque expositis inferri possunt subjecta Corollaria:

1.m Rejicere oportet sententiam vitalistarum et antivitalistarum quorumdam qui vitale principium non unum agnoscunt, sed vitales vires multiplicant singulas singulis organis vel functionibus assignando, quin easdem reducant ad aliquam vim primitivam et essentialem, ex qua radicitus oriantur ac deriventur.

2.m Rejicienda similiter sententia illorum, qui docent vires quibus vegetalia functiones vitales perficiunt, nihil esse aliud quam ipsas vires mechanicas et chimicas, quatenus determinatis conditionibus organicis obnoxiæ sunt (1).

3.m Ergo rejicienda quoque sententia illorum qui ajunt, principium formale vitæ, saltem in vegetalibus, esse ipsum organismum (2). Profecto qui hoc comminiscuntur, effectum cum causa confundunt; etenim tantum abest ut organismus sit ipsum principium vitale, ut potius sit ejus effectus, ac veluti signum *a posteriori*. Cum enim organismum quempiam videmus, illico conjicimus vel adesse, vel adfuisse ibi vim quandam superiorem viribus chimicis et mechanicis materiæ, atque ab ipsis prorsus diversam, ex qua organismus ille originem et perfectionem duxit.

ARTICULUS TERTIUS.

De viventibus vegetalibus.

Quamvis de vegetalibus fusius disserere ad botanicos spectet, indignum tamen esset philosopho, qui de vita vitæque principio disserit, prorsus ignorare ea quæ vegetalium naturam constituunt. Itaque cosmologo satis erit vegetalium

(1) Miramur profecto, Tongiorgi S. J. recentiorem philosophum, in hanc sententiam descendisse. Etenim postquam agnovit vegetalia vera vita potiri; postquam agnovit existere in vegetalibus vires peculiares in materia inorganica minime vigentes, imo ab eis *essentialiter distinctas*, subdit nihilominus: «Hæc tamen vires non aliud esse videntur quam variæ resultantes virium mechanicarum, et chimicarum, prouti hæ sub organismi conditionibus operantur.» Institut. phil. tom. 3°, pag. 21.

(2) Et hanc quoque opinionem tuetur laudatus, Tongiorgi, qui ita habet. «Formale in plantis vitæ principium est ipse organismus. Per hoc enim principium functiones plantarum proprie peraguntur.» *Ibid.*, pag. 24.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

vitam, potentias, functiones, compositionem, discrimen ab animalibus in genere ac summatim attingere.

1.° *Vita.*

Vegetalium vita essentialiter et radicaliter spectata, est ipsamet ipsorum substantialis forma, quæ *anima vegetativa* a veteribus scholasticis etiam nuncupari solet: nec immerito prorsus, cum ejusmodi principium primum ac formale vitæ, sit, ex supradictis, substantialis quædam vis, viribus chimicis ac physicis materiæ supereminens. Imo, principium hocce vitale varias partes corporis vegetalis, ea vi qua pollet, continet, regit ac in unitatem naturæ et suppositi redigit.

2.° *Potentiæ.*

Prædicta porro vegetalium vita essentialis ac fundamentalis explicatur atque evolvitur per potentias seu facultates quasdam, quæ ad tres commode possunt revocari; ac nominantur: 1.° potentia *nutritiva*, cujus proprium est munus viventis naturam conservare et reparare per conversionem alimenti in propriam substantiam: 2.° potentia *augmentativa* ex qua et per quam vivens incrementum substantiale et quantitativum suscipit: 3.° potentia *generativa*, cujus munus est vegetale propagare nova individua ejusdem speciei producendo.

3.° *Functiones.*

Sicut vita essentialis et radicalis plantarum evolvitur et explicatur per potentias, ita vicissim potentiæ exercentur ac manifestantur per operationes sive functiones, quarum præcipuæ sunt,

a) *Absortio:* sicut animalia ore alimenta insumunt, ita vegetalia, per extremitates radicum humorem ex terra trahunt, et intus suscipiunt, quod absortionis nomine designatur.

b) *Circulatio:* Humor ille ex terra haustus per interna quædam spatiola, quæ et *vasa* et *meatus intercellulares* a botanicis appellantur, ascendit usque ad folia, ex quibus iterum per ramos et truncum ad ima descendit.

c) *Digestio:* Quamvis nomen hocce animantibus solum communiter tribuatur, sua tamen inest plantis veluti peculiaris digestio, quæ animalium digestioni respondet. Etenim, humor ille ex terra haustus per radices, dum per truncum ascendit ad folia, modificationem quandam et transmutationem subit, cujus ope in laticem (savia) vertitur: in foliis item amplius adhuc transmutatur et perficitur, respirationis ope, ita ut habilis reddatur ad plantæ nutritionem. Itaque, latex dum ex radice ad folia ascendit, respondet *chilo* animalium; dum vero a foliis ad inferiora descendit, respondet et analogiam habet cum *sanguine* in animalibus.

d) *Respiratio:* Latex (savia) ad folia vel partes determinatas plantæ perveniens, elementa quædam ex aere circumstante haurit, simulque alia in ipsum profundit, ad eum fere modum quo animalia dum respirant. Nimirum, plantæ virides, vel saltem earum partes virides, oxygenium ex aere absorbent, simulque acidum carbonicum emittunt nocturno tempore: contra vero tempore diurno acidum carbonicum absorbent, simulque oxygenium profundunt (1). Unde respiratio atmospheræ, ubi abundant ejusmodi plantæ, salubrior habetur diurno quam nocturno tempore. Cæterum, respiratio illarum plantarum, quæ partibus viridibus privantur, magis est analoga respirationi animalium; siquidem oxygenium absorbent, et acidum carbonicum profundunt.

e) *Exhalatio*, quæ etiam *transpiratio* nuncupatur, locum habet in vegetalibus, quatenus vaporem aqueum ex se profundunt per aperturas tenuissimas (estomas) ovalis figuræ, quæ in foliis præsertim abundant: atque hæc proprie *exhalatio* dicitur, nam præter eam alia existit quæ *insensibilis* appellatur, ac perficitur per omnes plantæ superficies. Exhalatio copiosior habetur diurno quam nocturno tempore, quippe lux solis super aperturas ovales, quibus perficitur, plurimum influit (2).

---

(1) Dixi *saltem partes virides*, hæc namque habet *Historia naturalis* sub direct. Galdi, edita Matriti, 1857, tom. 8.°, pag. 61. «Los únicos órganos que presentan este fenómeno son las partes de color verde, especialmente las hojas, los peciolos foliáceos, y los tallos jóvenes. Las raices, los troncos añosos cubiertos de corteza oscura, los órganos florales, y los frutos que no son verdes, las criptógamas que tienen otro color, las plantas blanqueadas (*descoloridas*) por oscuridad, no desprenden oxígeno. No es el color verde la causa de la accion química, sino por el contrario su efecto; y así sería mas exacto decir que las plantas y los órganos que desprenden oxígeno, son verdes ó se vuelven así.»

(2) «En este hecho de la transpiracion vegetal hay dos fenómenos

f) *Assimilatio:* Quatenus, nempe, diversæ partes plantæ, ex succo nutricio (savia) in foliis præparato ac veluti digesto, elementa sibi insumunt, quibus egent ad conservationem reparationemve propriæ substantiæ.

g) *Productio florum:* Ex quibus semina ad propagationem deservientia originem ducunt.

h) *Fœcundatio:* quæ fit per pollinem super ovula decisum, ex quibus grana vel semina exsurgunt.

i) *Germinatio* demum, qua vegetalis semina in nova individua evolvuntur.

4.° *Compositio:* substantiæ, ex quibus vegetalium corpora coalescunt, sunt hydrogenium, oxygenium, carbonum, ac respectu quorumdam ex ipsis, azotum, in minori tamen quantitate. Unde sicut in animalibus abundat et dominatur azotum, e contra in vegetalibus dominatur carbonum. Quod tamen accipere non oportet per omnimodam exclusionem aliorum elementorum ex vegetalibus (1).

5.° *Discrimen ab animalibus.* Præter discrimina ea quæ vegetalia ab animalibus secernunt, juxta nunc exposita, quoad digestionem, compositionem etc. et alia, quæ mox subjicienus quoad potentias et functiones vitales, primarium ac essentiale discrimen inter plantas et animalia constituendum

---

diferentes: 1.° una *pérdida insensible* por todas las superficies. 2.° una *emanacion* ó *exhalacion* abundante por las superficies provistas de estomas... Antes que se conociera el importante papel de los estomas, y su abertura por la accion de la luz, se habia observado que esta influye directamente sobre la transpiracion de los vegetales. Hales habia notado que las plantas aumentan en peso durante la noche, lo cual se esplica por la supresion regular de la exhalacion en este tiempo, durante el cual las raices continúan absorbiendo. El agua absorbida es al agua exhalada como tres es á dos. Así una tercera parte del agua absorbida queda en el vegetal, y las otras dos son exhaladas por toda la superficie, ó por los estomas.» *Hist. Nat. cit.*, ibid., pag. 60.

(1) «On a signalé aussi dans les végétaux quinze autres corps simples qui entrent quelquefois dans leur composition en petite quantité; enumérons-les dans l' ordre de leurs aptitudes electriques en partant du plus electro-négatif: ce sont le souffre, le phosphore, le chlore, le brome, l' iode, le fluor, le silicium, le cuivre, le fer, le manganese, l'aluminium, le magnésium, le calcium, le sodium, et le potasium.» *Enciclop. du XIX siecle*, art. Vegetaux, t. 25.

esse in vi seu facultate sentiendi, qua animalia pollent, nemo est qui nunc ambigat, oblivioni ac contemptui jam tradita Pereiræ, Cartesii, cartesianorumque peregrina opinione de brutis *automatibus*, utpote non minus rationi ac experientiæ, quam communi hominum sensui opposita.

Quod vero plantæ ejusmodi sentiendi vi careant, facile constabit cuicumque homini, qui præjudiciis mentem occupatam non habeat: 1.° ex communi hominum sensu, ab ipsa natura proculdubio originem ducente. 2.° Quia nulla apparent in vegetalibus veræ sensationis vestigia (1), nec organa apta pro sensationibus exerendis, qualia in animalibus, et homine existunt.

ARTICULUS QUARTUS.

De anima brutorum.

Prænotanda:

1.° Vix quæstio in philosophia existit, quæ majorem obscuritatem et difficultatem, atque exinde sententiarum diversitatem præseferat. Quidam enim, ut Pereira, Cartesius cum plurimis e cartesianis, nihil aliud vident in anima brutorum, nisi meram vim mechanicam. Alii, eamdem habent tanquam tenuissimum et invisibile corpus. Sunt qui ad extremum oppositum declinantes, intellectu et ratione præditam autumant (2). Nec defuere olim qui existimarent bru-

---

(1) *Veræ*, inquam, *sensationis*: nec enim ad veram sensationem sufficit mera receptio impressionis organicæ, sed requiritur præterea ejusdem perceptio, et organizatio congrua principio sensitivo, quæ in vegetalibus minime spectantur.

(2) Huic sententiæ adhærere videntur omnes ferme recentiores physiologi, ac historiæ naturalis periti: vix enim unum aut alterum reperies, qui non loquatur de *animalium intelligentia, voluntate, motibus voluntariis, de ideis* etc. Omnium loco, et exemplo audiatur Edwards, cujus verba ad hispanum sermonem vertimus.

«Otros animales mas privilegiados gozan además de facultades intelectuales, ó de la facultad de representar al espiritu las ideas producidas precedentemente por las sensaciones, de compararlas,

torum animas esse vel spiritus superioris ordinis, vel hominum animas ex corpore in corpus migrantes. Sunt tandem qui opinantur, animam brutorum esse veram substantiam spiritualem, quæ possit per se esse sine corpore, quæ per creationem oriatur, et quæ in nihilum redigatur, ita ut ab anima rationali solum differat quia intellectu, ratione, et voluntate libera carent: quæ sententia apud recentiores quosdam satis invaluit (1). Harum porro sententiarum diversitas, partim ex terminorum abusu et varia significatione originem ducit. Unde ut via resolutioni hujus perdifficilis quæstionis aperiatur.

2.° Æquivocatione laborant qui ex eo quod anima brutorum nequeat esse corpus vel materia, statim inferunt eam esse substantiam spiritualem, sive ens animæ rationali simile quoad substantiam et modum essendi. Etenim, ratio entis, utpote universalissima, non solum accommodatur et con-

---

de sacar de las mismas ideas generales, y de deducir de estas motivos de conducta.

»Finalmente hay tambien otros seres animados que gozan de la facultad de comunicar á sus semejantes las ideas que poseen, bien sea por medio de ciertos movimientos, bien sea produciendo sonidos diversos.

»Los variados fenómenos, con ayuda de los cuales los animales se ponen en comunicacion con los objetos que los rodean, pueden referirse, como se ha visto, á seis facultades principales: la *sensibilidad*, la *contractibilidad*, la *voluntad*, el *instinto*, la *inteligencia*, la *expresion*. Las cuatro primeras existen en todos los animales, y las dos últimas en un pequeño número solamente.» *Cours Elem. d'Hist. Natur. à l'usage des Colleges et des Maisons d'education, redigé conformement au programme de l'Université, par MM. Milne Edwards A. Jussieu et Beudant*, Zoologie, pag. 122.

(1) Ita censent præter alios Balmes ac Tongiorgi, qui circa brutorum animam hæc statuit: 1.° *anima brutorum est substantia:* 2.° *est simplex et indivisibilis:* 3.° *non educitur ex potentia materiæ:* 4.° *non potest oriri nisi per creationem:* 5.° *a corpore non dependet quoad ipsum esse:* 6.° *a corpore soluta, vivere, ac esse desinit per annihilationem.* Quæ omnia non solum cum doctrina D. Thomæ ac veteris philosophiæ christianæ directe pugnant, verum qua ratione conciliari hæc possint cum differentia essentiali inter hominem et bruta, ac cum doctrina ejusdem auctoris, dum statuit quod brutorum anima dependet a corpore quoad omnes operationes, plane nescio.

gruit entibus completis et perfectis, prout sunt corpora, et spiritus, sed etiam entibus imperfectis, et incompletis. Perfectum namque in creatis supponit imperfectum, præsertim cum agitur de entibus perfectis *compositione*, seu substantiis *compositis*, prout sunt substantiæ ex quibus mundus corporeus, a quo non excluditur ipse homo, coalescit. Similiter, ens completum, supponit ens incompletum, ac, ut ita dicam, *ens-pars*, *ens-principium*, præsertim quoad entia illa quæ *complentur* ac exurgunt ex unione duarum aut plurium realitatum, prout sunt animalia, quæ nec corpore solo, nec anima solo constant et perficiuntur. Ergo præter corpora et spiritus, quibus proprie congruit denominatio substantiæ corporeæ et spiritualis, admittere oportet substantias corporeas atque spirituales, quæ sint entia incompleta et imperfecta; nimirum, quæ participant de ratione substantiæ, quatenus essentialem aptitudinem habent ad constituendam substantiam tanquam ejusdem principium essentiale.

3.° Ex his legitime infertur, quod si sit aliqua entitas substantialis, quæ essentialem aptitudinem habeat ad constituendam cum alia entitate corporea unam essentiam completam, unumque suppositum vel substantiam completam, ita tamen ut existere et operari possit sine consortio illius, talis entitas substantialis, utpote *vere subsistens*, quamvis imperfecte, absolute potest denominari substantia spiritualis. Si vero illa entitas substantialis sit hujus conditionis, ut nequeat existere et operari sine consortio alterius, cum qua unam naturam et unam substantiam completam constituit, tunc nec ens subsistens, nec substantia spiritualis aut immaterialis proprie dicetur. Poterit tamen dici *entitas substantialis*, quatenus est principium essentiale substantiæ: atque etiam spiritualis et immaterialis *negative*, tum quia *non est* corpus, tum quia ejus vis operativa excedit ac superat communem modum operandi corporis per vires mechanicas et chimicas. Quibus prænotatis, ut certum a probabili secernatur, sit

THESIS 1.ª

Bruta animantia intellectu et voluntate proprie dicta, seu libera, carent.

Prob. 1.° Proprius character intellectus prout a sensu

distinctus, ipsoque superior, est cognoscere universalia, atque pertingere ad objecta pure spiritualia, ut sapientiam, Deum, veritatem, etc. dum e contra sensus nonnisi singularia et materialia objecta attingit, prout experientia testatur: atqui bruta nec spiritualia objecta, ut Deum, nec rationes universales rerum etiam materialium attingunt: ergo. Minor constat 1.° quia nullum adest signum bruta animantia, Dei, angelorum, veritatis, virtutis, etc. ideam habere: 2.° quia, ut scite habet Divus Thomas (1), «omnia animalia ejusdem speciei similiter operantur, quasi a natura (ex instinctu naturali, ac proinde non voluntario) mota, et non ex arte operantes; omnis enim hirundo similiter facit nidum, et omnis aranea similiter telam;» quod quidem evidens signum est cognitionis singularis, qui enim universales rerum rationes, proportiones, et relationes cognoscit, diversis mediis ac viis finem attingit, ut videre est in homine.

Prob. 2.° Si intellectu aut libera voluntate bruta gauderent, reflectere possent supra proprias operationes, easque successive perficere; ast nullam reflexionis, aut libertatis signum in eis apparet: etenim, eadem ratione in vitæ initio et fine, in circumstantiis A ac in circumstantiis B uniformiter operantur, ita ut nulla nova industria, nova ars, novus progressus detegatur (2): ergo nec intellectu, nec libera voluntate gaudent.

Accedit, quod si semel admittatur bruta gaudere intellectu et libera voluntate, occluditur via ad statuendum essentiale discrimen inter hominem et belluam, ac proinde ad

(1) *Sum. contr. Gent.*, lib. 2.°, cap. 82.

(2) Apposite ad rem Bonald, cujus verba hispanice versa sic habent. «Este es pues el rasgo mas marcado de la diferencia que existe entre ellos, (el hombre, y el animal) y que no permite acercar el animal mas industrioso al hombre mas inferior. El hombre nace con la ignorancia de todo cuanto debe saber, pero con la capacidad de aprender de sus semejantes lo que ignora, de conocerlo todo, y de conocerse á sí mismo. El bruto por el contrario, nace instruido de todo lo que tiene que hacer, pero incapaz al propio tiempo de ir mas lejos... Lo repito; el animal nace perfecto, ó mejor dicho, finito: el hombre nace perfectible é infinito, por decirlo así, pues como dice Bossuet, *puede llegar hasta lo infinito.*» *Recherches Phil. sur les prem. objets des connaiss. mor.* cap. 13.

immortalitatem animæ stabiliendam, quæ si semel corruant, corruit quoque integra Christiana Religio. Igitur Religionem produnt philosophi, qui catholicam doctrinam tueri profitentur, et tamen vel rationem, vel liberam voluntatem belluis concedunt (1).

THESIS 2.ª

Prorsus rejicienda est opinio quæ statuit brutorum animam nonnisi intellectu et voluntate a rationali differre.

Thesis hæc directe impetit eos catholicos philosophos, qui, quamvis fateantur, belluas intellectu et voluntate non gaudere, ajunt tamen ipsarum animam esse substantiam simplicem, spiritualem, non eductam de potentia materiæ, sed per creationem ex nihilo productam, ac demum subsistentem ad modum animæ humanæ, seu independentem a corpore quoad esse: hæc quippe omnia tribuit animæ brutorum Tongiorgi supra citatus, cum aliis qui in eadem opinatione versantur.

Prob. 1.° Quia ubi est eadem aut similis substantia et essentia, eædem quoque aut similes potentiæ et operationes exurgunt; cum certum sit potentiam agendi, et operationes cujusque rei ab ejus essentia profluere, ipsique commensurari: ergo si anima brutorum assimilatur animæ rationali quoad ipsam essentiam vel entitatem substantialem, ut volunt adversarii, assimilari quoque debet quoad vim agendi et quoad operationes. Subsumo: atqui ex ipsis adversariis,

(1) Rejiciendus ergo Noget-Lacoudre, canonicus Bajocensis, qui activitatem liberam belluis concedit, dum hæc scribit. «Agnoscenda est insuper apud belluas activitas voluntaria... Demum, et deprehenditur apud belluas activitas libera. Activitas libera illa est qua producuntur actus, quos ad arbitrium ponere, vel non ponere potest agens.» *Inst. Phil. in Seminar. Bajoc habitæ* tom. 2.°, pag. 409. Priora verba inexactitudinem ad minus redolent; quippe belluis non activitatem *voluntariam* quæ ex voluntate oritur, sed spontaneam, vel potius instinctivam tribuere oportet. Posteriora parum consentiunt cum catholica philosophia, immo cum ipso scriptore; quandoquidem activitas libera fundamentum habet in ratione, quam proinde necessario præsupponit; et tamen auctor iste, qui liberam activitatem belluis concedit, eisdem denegat rationem.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

animæ brutorum et hominum non conveniunt, nec assimilantur quoad potentias et operationes; siquidem bruta intellectum et voluntatem non obtinent, sicut homines: ergo nea assimilari aut convenire queunt quoad essentiam vel entitatem substantialem.

Prob. 2.° Inter attributa ea quæ propugnatores hujus opinionis animæ brutorum concedunt, primum ac fundamentale, est subsistentia seu independentia a corpore quoad esse; quandoquidem sine dubio reliqua ex hoc legitime consequuntur, ipsumque supponunt. Revera enim, si semel ponatur brutorum animam subsistere ad eum modum quo subsistit anima humana, quatenus, scilicet, non dependet a corpore quoad esse, ex hoc necessario consequitur quod sit substantia simplex et spiritualis; quod non educatur de potentia materiæ, quia illud quod non dependet a materia quoad esse, ex ea non educitur; quod per creationem producatur etc. Ergo si brutorum anima non est subsistens, etiam ea subsistentia imperfecta, quæ animæ rationali congruit, nec ei convenient cætera attributa seu prædicata, quæ eam subsistentiam supponunt, tanquam fundamentum et radicem. Atqui revera, brutorum anima non habet ejusmodi subsistentiam, sive quod in idem redit, non est independens a corpore quoad esse. Et re quidem vera, juxta philosophorum commune effatum rationi et experientiæ consentaneum, operari sequitur esse et juxta modum operandi est modus essendi; vis namque agendi, ab ipsa rei essentia dimanat ipsique commensuratur; unde quo nobilior ac perfectior existit quævis natura, nobiliorem ac perfectiorem agendi vim et operationem sibi vindicat: immo etiam, cum nos ipsas rerum essentias immediate cognoscere aut intueri non possimus, de eisdem judicamus ac ipsas maxime cognoscimus, ex viribus agendi et operationibus, quibus gaudent. Ergo cum brutorum anima a corpore dependeat quoad operari, ut experientia compertum est, et ipsimet adversarii fatentur, apud quos brutorum anima «est dependens a corpore quoad omnes suas operationes,» (1) necessario quoque a corpore dependet quoad esse.

(1) Ita cit. Tongiorgi, qui etiam addit: «Nulluæ actum anima sensitiva exercere potest sine corpore.» *Ibidem*, pag. 45.

Adjicere liceret argumenta alia magni ponderis in eandem rem, sed ni fallor, hæc duo quæ nunc evolvimus, abunde sufficiunt ad demonstrandum, opinionem quam oppugnamus, parum aut nihil probabilitatis habere. Jam ergo quid apud nos sit brutorum anima, (quamvis in salebrosa hac materia, facilius sit dicere quid res non sit quam quid sit) summatim dicemus, juxta hucusque exposita et disputata. Itaque

1.° Anima brutorum non est subsistens, nec etiam ea subsistentia incompleta, quæ reperitur in rationali anima; quia ex hoc ipso quod dependet a corpore quoad omnes operationes, opus est quod ab eodem dependeat quoque quoad esse.

2.° Ergo non est dicenda *substantia* absolute et sine addito, sed ad summum, substantia imperfecta, vel potius ens, vel principium *substantiole:* nam quod non subsistit, nec complete, nec incomplete, saltem ut rationalis anima, substantiæ denominationem nec proprie, nec absolute recipere potest.

3.° Brutorum anima educitur de potentia materiæ, non ita quidem quod ea seorsim fiat vel producatur, sed quatenus animal virtute generativa sibi insita, et medio semine, quod est veluti participatio vivens et animalis naturæ generantis, agit in materiam, eam transmutando usque ad productionem substantiæ vel compositi animalis. Nam sensitiva anima, utpote forma substantialis non subsistens, non fit, nec generatur proprie loquendo, sed quod fit et generatur est ipsum animal seu compositum, sicut ejus quoque est esse seu subsistere; ut enim profundissime observat D. Thomas, (1) «in hoc videntur fuisse decepti, (philosophi quidam) quia attribuebant fieri proprie istis formis, cum tamen fieri non sit nisi compositi, cujus etiam proprie est esse: formæ enim esse dicuntur non ut subsistentes, sed ut quo composita sunt; (existunt et vivunt) unde et fieri dicuntur non propria factione, sed per factionem suppositorum.»

4.° Non igitur per creationem ex nihilo, sed per eductionem ex præjacente materia esse incipit; nam quod *est* et *operatur* dependenter a materia, *fit* quoque dependenter a ma-

(1) Quodlib. 9, art. 11.

teria: hæc namque tria, *operari*, *esse* et *fieri*, sibi mutuo respondent, ita ut quæ *operantur* cum independentia a materia, etiam *sint* et *fiant* independenter a materia.

5.° Ergo summatim: Brutorum anima 1.° non est *substantia*, quia non subsistit, neque perfecte, nec imperfecte: 2.° non est *immaterialis aut spiritualis positive*, quia nec quoad esse, nec quoad operari assimilatur spiritualibus substantiis: 3.° est forma substantialis, quia est principium formale substantiæ: 4.° perfectior tamen quam aliæ formæ inferiores, quarum perfectionem eminenter continet: 5.° *materialis* vero *positive*, quia operatur, existit, et fit dependenter a materia: 6.° solumque *immaterialis negative*, quatenus non est corpus aut materia; et *similitudinarie* vel per analogiam quandam, quatenus quoad operationes quasdam elevatur supra conditionem corporum et formarum inferiorum, magisque appropinquat operationibus substantiæ spiritualis.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. adversus 1.am thes. Opera industriæ et artis, sunt effectus et signa intelligentiæ, sed bruta animantia accuratissima opera industriæ et artis edunt, ut manifeste apparet in castoribus, apibus, araneis, etc., ergo.

Resp. Dist. maj. Sunt effectus et signa intelligentiæ *si agens in eis successive perficiatur, aut per disciplinam acquirat*, conc, *si ex instinctu et impetu naturæ*, subd. sunt signa intelligentiæ, *existentis in ipso exequente*, neg. *existentis in auctore naturæ*, conc. Ex eo quod belluæ ordinate et artificiose operentur, pure colligitur esse aliquam superiorem intelligentiam, quæ belluis et earum operibus aliquem finem præstituerit; ast minime quod eisdem insit intelligentia, si ejusmodi opera ita edant, ut neque rationem formalem finis, aut relationem mediorum cum fine, cognoscant, vel saltem supra sua opera possint reflectere, eaque mutare, et perficere. Ast nihil horum in brutis existit. Nam neque relationem mediorum cum fine cognoscunt, (1) nec reflexione, aut per-

(1) Unde apposite comes de Maistre: El perro y el mono se acercan al fuego, y se calientan con placer como nosotros, pero no aprenderán jamás á echar un tizon sobre las ascuas.»

fectibilitate gaudent in suis operibus; quandoquidem uniformi ratione operantur, temporibus præteritis ac præsentibus, in initio vitæ, in medio, in fine, in hac, vel in illa regione posita, nec novas artes, aut industrias addiscunt, nec quas ex natura habent, perficiunt. (1)

Objic. cum Tongiorgi adversus 2.am thes. Anima brutorum, 1.° ex partibus essentialibus non constat: ergo est simplex: 2.° Non est formaliter extensa, nec in partes integrantes resolvi potest: ergo es indivisibilis.

Resp. Neg. utramque cons. Etenim simplicitas et compositio, substantias seu essentias completas proprie respiciunt; unde cum brutorum anima non substantia sed principium substantiæ, vel forma substantialis sit, nec simplex, nec composita proprie dici potest, sed principium aut pars essentialis substantiæ compositæ. Potest tamen improprie seu *negative* simplex dici, quatenus seorsim a materia et substantia completa spectata, in alias partes dividi nequit. Atque hoc eodem sensu *indivisibilis* dicitur, quatenus, nempe, non est corpus aut substantia materialis, quibus quantitas, ac proinde divisibilitas propria et positiva solum congruit. Atque hoc est quod vult D. Thomas, dum docet brutorum animas esse *indivisibiles per se*.

(1) Qua in re bene habet Bonald: «L'animal nait donc parfait ou fini, avec des impulsions données, des goûts déterminés, des habitudes formées d'avance; il nait agé, pour ainsi parler, et instruit, au premier moment qu' il essaie ses forces, de tout ce qu' il fera quand l' agé, les aura développées. Si les soins, et l' intelligence de l' homme etendent son instint, perfectionent ses habitudes natives... ces habitudes acquises sont perdues pour les espèces dans les quelles aucun progrès, aucun changement n'a eté remarqué depuis Aristote... L'homme au contraire, nait perfectible et par conséquent imparfait. Il est capable de tout apprendre ou de tout inventer; mais il ne saura un jour que ce qu' il aura appris de la raison des autres ou découvert avec sa propre raison.» *Recherches cit.*, cap. 13.

Quæ verba Bonald haberi possent veluti commentarium horum verborum D. Thomæ: «Animalia bruta in sui principio (cum ipsa natura et esse) accipiunt naturalem æstimationem ad cognoscendum nocivum et conveniens, quia ad hæc ex propria inquisitione pervenire non possunt. Homo autem ad hæc et multa alia potest per rationis inquisitionem pervenire.» *QQ. Disp., De Veritate*, q. 18 art. 7 ad 7.m

Objic. 2.° cum eodem. «Anima brutorum neque corpus est, nec corporis qualitas, aut affectio, aut temperamentum: ergo est substantia,» nimirum, subsistens.

Resp. Neg. cons. Nam brutorum anima potest esse et revera est *forma substantialis;* ac proinde non sequitur quod sit substantia, quamvis concedatur quod non sit corpus, aut corporis qualitas, affectio, aut temperamentum. Nec possumus non mirari, virum certe solertem ac in philosophicis peritum, sophisma hocce offendere.

ARTICULUS QUINTUS.

De functionibus et potentiis vitalibus animalium.

Quæ in præcedèntibus articulis exposita manent, satis ostendunt bruta animantia sibi vendicare potentias ac functiones vitales, quæ vegetalibus insunt. Ast quia brutorum anima perfectior existit principio vitali plantarum, profluit exinde: 1.° inesse brutis potentias et functiones vitales, quæ vegetalibus non insunt: 2.° eas ipsas functiones, in quibus cum plantis conveniunt, superiori ratione perfici in animalibus. Quoniam vero de ejusmodi differentiis disserere potius quam ad philosophos, ad Historiæ naturalis tractatores, physiologosque spectat, nos pauca quædam notatu digna circa functiones vegetativas animalium subjiciemus. (1) Ac deinde

(1) Ne autem philosophiæ studentes prorsus jejuni evadant circa convenientiam et discrimen functionum prædictarum in plantis, et animalibus, hæc subjicimus, quæ *Historia Naturalis*, quam supra citavimus, ex Decandolle desumit:» Decandolle ha hecho observar que la nutricion se divide en los reinos orgánicos en siete períodos, ó clases de fenómenos...

1.° La materia sólida ó líquida que sirve de alimento al animal ó vegetal, entra por uno ó muchos orificios. En la mayor parte de los animales, la abertura (la boca) es única, pero hay sin embargo animales inferiores, los rizostomos, que tienen varias. En los vegetales, las esponjuelas son ordinariamente múltiples, y cada una se compone de un gran número de aberturas muy pequeñas.

2.° El alimento pasa á los órganos que deben elaborarle, es decir, modificarle, para que pueda efectivamente servir para la nutri-

de potentiis animalibus propriis breviter disseremus. Porro circa functiones vitæ vegetativæ animalium, notatu digna sunt *sanguis* et *calor animalis*. Itaque

a) Animalium *sanguis* in speciebus superioribus et perfectioribus, ut sunt mammifera, aves, pisces, etc. rubei coloris existit, ast in aliis inferioribus, vel albus, vel aliorum colorum, vel fere pellucidus existit. Sanguis rubeus ex duplici elemento coalescit, ex liquido quodam fere diaphano, quod *serum* appellant, ac ex tenuissimis *globulis* rubei colo-

cion: en los vegetales este trayecto se verifica directamente por la raiz y el tallo: en los animales hay además cavidades especiales como estómagos é intestinos donde el alimento es detenido, y sufre la primera modificacion. La parte no nutritiva es arrojada, (los escrementos) y el resto continúa su marcha con el nombre de quilo.

3.° El alimento bajo la forma líquida, á saber, el quilo en los animales y la savia en los vegetales, llega cerca de la superficie, ó por lo menos se pone en contacto con el aire exterior. Una parte de él se evapora, ya sea en los dos reinos por la transpiracion de todas las superficies, ya en los animales superiores por la transpiracion abundante de los pulmones, y en los vegetales vasculares por la exhalacion de las hojas.

4.° La materia alimentaria, haciéndose menos líquida, es modificada químicamente por el aire atmosférico; en los animales aumenta la proporcion del oxígeno; en los vegetales la del carbono... La operacion química en que el aire dá á cada uno lo que necesita, se verifica en los animales y los vegetales superiores, en los pulmones, bronquios ó las hojas...

5.° El jugo alimentario por efecto de las operaciones anteriores, se vuelve muy nutritivo: en los animales toma el nombre de sangre, y en los vegetales, el de cambium, y se deposita en el tejido por medio de una circulacion mas ó menos extensa.

6.° Una porcion de las moléculas elementales que contiene, es depositada de tal manera, que pueden mezclarse con la savia ó con la linfa, ser asimismo transportadas por ella de un órgano á otro: asi se forma la grasa de los animales, y los tubérculos cotiledones carnosos, receptáculos, y otros depósitos carnosos en los vegetales.

7.° Ciertos órganos particulares, llamados glándulas, pueden extraer del jugo nutritivo sustancias muy variadas; lo cual constituye las secreciones. Aquellas cuyos productos son arrojados al exterior, como la orina, se llaman secreciones *excrementicias;* las otras cuyos productos permanecen en el interior, y aun son útiles, como la saliva, la bilis, son llamadas *recrementicias*. Esta distincion es menos clara en los vegetales.» T. 8, pag. 56.

ris, ex quibus sanguinis color originem ducit. (1) Præcipuæ cavitates quibus sanguis continetur, ac circulationem perficit, quæque idcirco *vasa sanguinea* audiunt, sunt arteriæ, per quas sanguis ex corde ad reliquas corporis partes pervenit; et *venæ*, quarum ope ex reliquis corporis partibus ad cor regreditur. Hinc sanguinis *circulatio* ab Harvey, Caroli Primi Angliæ regis medico, primum detecta, *arteriis* et *venis* tanquam vasis seu conductoribus et *corde* tanquam motore, perficitur.

b) *Caloris animalis* productio comitatur in brutis functiones nutritivas; cujus tamen natura et gradus, varia sunt pro diversitate animalium. Quædam namque calorem minus intensum in se producunt et habent, ita ut gradum caloris independentem a variationibus atmosphericis, non obtineant: hæc dicuntur animalia *sanguinis frigidi*, suntque omnia, præter mammifera et aves, quæ sibi vendicant caloris gradum intensiorem, atque a variationibus circunstantis aeris quodammodo independentem; quamobrem et animalia *sanguinis calidi* appellantur. Nec tamen iidem gradus, intensitasve caloris apud omnia genera, species, aut etiam individua animalium prædictorum existunt. (2) Attamen generatim

(1) «En examinant au microscope le sang d'un animal *à sang rouge*, tel qu'un mammifère, un oiseau, un poisson, on voit qu'il est constamment formé de deux parties distinctes: d'un liquide jaunâtre et transparent, auquel on a donné le nom de *serum*, et d'une foule de petits corpuscules solides réguliers, et d'une belle couleur rouge qui nagent dans le fluide dont nous venons de parler, et que l'on apelle les *globules* du sang.» Edwards, *Zoolog.* psg. 54.

(2) «Du reste, la faculté de produire de la chaleur varie dans les divers animaux de ces deux classes, et varie aussi dans le même individu suivant l'age et les circunstances on il est placé. Ainsi la plupart des mammifères, et des oiseaux produisent assez de chaleur pour conserver la même température en eté et en hiver, et pour résister aux causes ordinaires de refroidissement, même a un froid tres vif. Mais il en est d'autres qui produisent seulement assez de chaleur pour élever leur température de 12 au 15 degrés au-dessus de celle de l'atmosphère; il en résulte que pendant l'eté leur température est à peu près la même que celle des autres animaux a sang chaud, mais que pendant la saison froide elle s'abaisse beaucoup: or toutes les fois que ce refroidissement atteint une certaine limite,

statui potest calorem animalem in avibus intensiorem esse quam in mammiferis: etenim aves 42 gradus centigrados fere attingunt, mammifera inter 36 et 40 oscillare observatum est.

Quod attinent ad vires seu potentias animalibus proprias ac veluti specificas, præter quinque exteriores sensus, recenseri debent cum D. Thoma.

1.° *Sensus communis*, qui etiam *interior* a D. Thoma appellatur. Etenim bruta non solum percipiunt objecta propria sensuum externorum, sed discrimen unius ab altero, v. g. cibum quem degustant non esse sonum quem audiunt. Similiter, actus externorum sensuum, confusa saltem ac imperfecta conscientia percipiunt; cujus signum est quod sensationes quasdam voluptuose appetunt et excipiunt, ut dum aures arrigunt ad melius audiendam cantilenam; quæ quidem propria sunt munera sensus communis seu interioris, ut in Psychologia diximus. Adde his, animalia somno indulgere, somnus autem, ut non improbabiliter Aristoteles opinatur, (1) originem ducit ex ligamine vel impedimento commune sensorium afficiente: inest igitur animalibus communis sensus.

2.° *Imaginatio*. Animalia namque absentia percipere, satis constat: 1.° ex eo quod vias et loca frequentata petant, ad pascua et stabula revertantur, homines, quibus convivunt, agnoscant, etc. 2.° ex eo quod somniis sunt obnoxia;

le mouvement vital se ralentit toujours, et l'animal qui l'éprouve tombe dans un etat de torpeur on de sommeil léthargique qui dure jusqu'à ce que la température se reléve de nouveau. On appelle *animaux hibernants* les êtres qui présentent ce singulier phènoménе, et sous ce rapport, ils sont en quelque sorte intermediaires entre les animaux à sang chaud non hibernants et les animaux à sang froid.» Edwardt *Op. cit.* pag. 118.

(1) «Siquidem, inquit ille, hoc sensorium (commune) cum præcipuum sit et ad illud reliqua omnia sensoria referantur, si qua forte re afficitur, cætera quoque omnia simul necessario afficiuntur... Enimvero, somnus obrepit cum imbecillitas usus, nec quodlibet sensorium, nec quamlibet ob causam occupat, sed, ut nunc testati sumus, cum primarium sensorium tentat, quo omnia sentiuntur. Tale enim sensorium, si forte sentire non poterit, necessario cætera quoque sensoria nullo afficientur sensu.» *De somno et vig.* cap. 2.°

videmus enim canes aliaque bruta, latratus, murmura, gestus et motus somniantium edere. Hæc autem omnia sunt signa et opera imaginationis, cujus proprium munus est uti speciebus seu repræsentationibus per sensus exteriores acceptas, ad quarum «retentionem, aut conservationem, ait D. Thomas (1), ordinatur phantasia sive imaginatio, quæ idem sunt; est enim phantasia sive imaginatio, quasi thesaurus quidam formarum (specierum vel repræsentationum) per sensum acceptarum.»

3.° *Æstimativa*. Facultas, nempe, qua bruta animantia quædam in corporibus percipiunt, quæ aciem sensuum externorum, ipsiusque communis sensus effugiunt. Videmus enim animalia discernere utilia ab inutilibus, ut materias ad nidificandum utiles, noxia ab innoxiis, ut apparet in ove, quæ «videns lupum venientem fugit, non propter indecentiam coloris vel figuræ, sed quasi inimicum naturæ, ait D. Thomas (2):» proprios filios ab extraneis, aliaque hujusmodi quæ omnia ab externis sensibus minime percipiuntur. Unde et hujusmodi intentiones seu qualitates ope æstimativæ perceptæ, *insensatæ*, quasi non sensatæ appellantur a veteribus Scholasticis, non quidem quod absolute insensibiles existant, sed quia superant et excedunt sensibilitatem externam.

Huic facultati, ut pote nobiliori inter pure sensitivas, et quæ majorem obtinet affinitatem cum intellectu, præsertim tribuenda sunt opera illa brutorum, quæ industriæ et artis specimen præ se ferunt. Recentiores eam appellare solent *instinctum*, sed immerito; nam instinctus potius dicit ac significat, inclinationem seu impetum naturæ ad motum aliquem peragendum; ac proinde cum appetitu sensitivo identificatur, non cum æstimativa, quæ continet perceptionem præviam, ex qua ejusmodi instinctus sive appetitus naturalis consequitur.

4.° *Memoria sensitiva:* ex qua et per quam bruta prædictas intentiones seu qualitates insensatas seu speciales ob-

(1) *Sum. Theol.* 1.ª p., q. 88, art. 3.°
(2) *Loc. cit.*

jectorum, ope æstimativæ perceptas, apud se retinent et conservant, sicut per imaginationem conservant perceptiones sensuum externorum.

5.° *Appetitus sensitivus*, qui, ut D. Thomas habet (1), est inclinatio consequens apprehensionem (perceptionem) sensitivam. Enimvero, sicut perceptionem vel cognitionem rationis, sequitur inclinatio rationalis ad bonum intellectu perceptum, quæ voluntas dicitur, ita cognitionem sensitivam consequitur inclinatio instinctiva seu necessaria ad bonum sensibus perceptum, ac proinde aversatio mali sensibus percepti. De quo, ejusque manifestationibus, quæ *passiones* audiunt quia satis in Psychologia diximus, nihil hic ultra addemus.

6.° *Facultas locomotiva:* Appetitus namque seu instinctus quoad bonum aut malum sensibus cognitum, inutilis, imo et noxius animali evaderet, nisi frueretur potestate seipsum transferendi de loco in locum pro utilibus capiendis, et nocivis vitandis. Hanc porro vim motricem, brutis in esse, ipsa quotidiana experientia abunde satis ostendit.

Atque has cunctas facultates et vires brutis perfectioribus, imo maximo animalium numero inesse, pro certo est habendum; utrum autem omnes in speciebus infimis etiam reperiantur, physiologis atque zoologiæ peritis discutiendum libenter relinquimus. †

(1) *Loc. cit.*, q. 81, art. 2.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

LIBER SEXTUS.

THEODICEA.

Postquam de homine et mundo in præcedentibus egimus, agere nunc oportet de Deo; quandoquidem, ut præclare habet Nazianzenus, «ratio divinitus omnibus insita, et prima in pectoribus nostris condita lex, cunctisque mortalibus innexa, nos ab iis rebus, quæ oculis cernuntur, ad Deum subvexit (1).» In hac igitur philosophiæ præcipua parte, quæ Theodicea vel Theologia naturalis audit, 1.° de Dei existentia; 2.° ejusdem essentia; 3.° de divinis attributis absolutis; 4.° de attributis relativis, totidem capitibus disseremus.

(1) In phylosophicis scientiis, ea quæ de Deo agit, post alias versatur; contra vero in Theologicis seu divinis, prius de Deo quam de creaturis agitur, quia ut merito observat D. Thomas, «in doctrina quæ creaturas secundum se considerat, et ex eis ad Dei cognitionem perducit, prima est consideratio de creaturis, et ultima de Deo: in doctrina fidei, quæ creaturas in ordine ad Deum tantum considerat, prima est consideratio Dei, et postmodum creaturarum, quæ proinde est perfectior, ut pote similior cognitioni Dei, qui seipsum cognoscens alia intuetur.» *Sum. cont. Gent.*, l. 2.°, cap. 4.°

CAPUT PRIMUM.

DE EXISTENTIA DEI.

ARTICULUS PRIMUS.

De possibilitate ac necessitate demonstrationis existentiæ Dei.

Prænotanda:

1.m Inter eos qui adversus Dei existentiam insurgunt, primum locum obtinent Athei, qui si Deum negant ex præconcepto systemate, ita ut Dei existentiam ut theistarum commentum et errorem habeant, athei *speculativi* vel *dogmatici* dicuntur: si vero Deum non confitentur quia ejus existentiam vel ex hebetudine ingenii, vel ex crassa ignorantia non agnoscunt, vel potius nesciunt, *athei negativi* nuncupantur: quod si Deum corde et ore confitentes, vitio et libidini indulgent penitus, sicque in praxi operantur quasi nullus Deus existeret, *athei practici* appellantur.

2.m Demonstrari aliquid potest vel *a priori*, quando, scilicet, res probatur per causam sive physicam, sive metaphysicam; vel *a posteriori*, quando res probatur per suum effectum itidem vel physicum, vel metaphysicum.

3.m Possibilitatem demonstrationis existentiæ Dei explicite vel implicite e medio tollunt: 1.° Petrus de Alliaco paucique alii ex antiquis, qui ajebant Deum probabiliter satis, ac morali quadam certitudine ex creaturis ostendi posse, inficiabantur tamen demonstrari eum posse perfecta demonstratione. 2.° Quidam ex recentibus traditionalistis, qui autumant, nos ad Dei notitiam nonnisi ex revelatione, aut saltem ex disciplina et traditione orali societatis assurgere posse; queis adjungere licet eos qui affirmant, nos Dei notitiam non per rationis conceptus acquirere, sed per instinctum quemdam divinum ac sensum, nescio quem, quo Deum apprehendimus. 3.° Kant, et qui cum eo docent nullam vim inesse humanæ rationi transcendendi sensibilis experientiæ limites, ullamve inferendi realitatem extra sensibilia objecta, ita ut ejus objectiva existentia certo possit demonstrari.

4.m Necessitatem porro demonstrationis præfatæ impli-

cite saltem inficiantur, tum Cartesius, qui hanc demonstrationem ex innata quadam Dei idea eruere conatur; tum maxime Ontologi illi, qui autumant nos Deum intuitione quadam immediata apprehendere.

THESIS 1.ª

Possibile est Dei existentiam demonstrare a posteriori, seu per creaturas.

Prob. Ad veram et proprie dictam demonstrationem *a posteriori* tria sufficiunt: 1.° ut existant realiter effectus ex quibus demonstratio causæ petitur: 2.° ut ejusmodi effectus nexum absolute necessarium cum causa per ipsos demonstranda obtineant: 3.° ut tam effectus quam nexus evidenter cognoscantur: atqui tria hæc in demonstratione existentiæ Dei per creaturas apertissime inveniuntur. Siquidem, nemo sanæ mentis inficiabitur, et effectus reales in hoc mundo existere, et eos necessarium nexum habere cum prima causa, quæ est ratio sufficiens; et nostram rationem, tam illos effectus, quam hunc nexum cum causa prima evidenter percipere: ergo.

THESIS 2.ª

Dei existentia non est per se nota quoad nos, ac proinde aliqua ratione demonstrari indiget.

Dixi *quoad nos*, quia ut certum suppono, Dei existentiam esse per se notam *quoad se*, cum actualis existentia identificetur in Deo cum essentia.

Prob. Illa propositio dicitur per se nota, *quoad nos*, in qua, perceptis terminis, statim ac evidenter percipitur relatio prædicati cum subjecto, ut observare licet in primis principiis: atqui id non habet locum respectu existentiæ Dei; nemo enim dixerit eum qui audit hanc propositionem « *Deus est,* » statim ac evidenter percipere ejus veritatem sicut percipit statim ac evidenter veritatem hujus propositionis: *Totum est majus sua parte:* ergo. Minor, si opus est, probari potest: 1.° quia cum Dei essentiam non intueamur, nec perfecte cognoscamus, non possumus immediate videre seu cognoscere actualem existentiam in ea contineri; ut enim

habet D. Thomas (1), «quia nos non scimus de Deo quid est, non est nobis per se nota, (prædicta propositio) sed indiget demonstrari per ea quæ sunt magis nota quoad nos et minus nota quoad naturam, scilicet, per effectus: » 2.° quia et videmus rudiores homines de existentia Dei certiores non fieri, salva fide, nisi ratio, aut reflexio aliqua scientifica ipsis proponatur; et scimus non defuisse philosophos, qui de existentia Dei dubitarunt, vel eam, saltem ore tenus, etiam negarunt.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Adversus 1.ᵐ thesim.

Objic. 1.° Demonstratio etiam *a posteriori* debet esse ex prioribus, ex notioribus, ac ex necessariis; atqui ejusmodi conditiones locum non habent in demonstratione Dei ex creaturis: ergo. Prob. min. Nam creaturæ sunt quid posterius et non prius respectu Dei: deinde, non sunt notiores, quia ipsarunt existentia certitudine tantum physica nobis constat, existentia vero Dei certitudine metaphysica: deficit similiter tertia conditio, quia creaturæ sunt contingentes et minime necessariæ: ergo.

Resp. Neg. min. Ad prob. dist. quoad singulas partes. *Quoad primam.* Sunt quid posterius *existentia*, conc. *cognitione*, neg. Ad veram porro ac proprie dictam demonstrationem, sufficit ut effectus ex quibus causa demonstratur, sint priores quoad nos ordine cognitionis, quamvis in se et naturæ ordine sint posteriores.

Quoad secundam. Non sunt notiores *omnes*, conc. *quædam ex ipsis*, neg. Si enim demus existentiam quarumdam creaturarum, sensuum ope, et testimonio, ac proinde physica certitudine nobis constare, sunt tamen aliæ quarum existentia nobis constat certitudine metaphysica, ut existentia intellectus, voluntatis ac rationalis animæ, quæ ex ipsorum actibus evidentia equivalenti metaphysicæ, constant. Adde his, præmissas dici posse notiores non tantum ratione majoris

(1) *Sum. Theol.*, P. 1.ª, q. 2.ª, art. 1.°

certitudinis, sed etiam ratione majoris facilitatis, qua ipsarum elementa, et veritas percipiuntur.

Quoad tertiam. Creaturæ non sunt necessariæ *absolute*, conc. *hypothetice*, neg. Utique creaturæ contingenter existunt, si in seispsis spectentur; attamem, necessariæ vere dicuntur, tum quatenus necesse est eas esse ex suppositione quod existant vel creatæ sint, tum quia essentialem ac necessariam dependentiam habent a causa creante, ex qua utraque necessitate demonstratio *a posteriori* Dei tanquam ipsarum causæ exurgit.

Inst. Prima veritas demonstrari nequit; sed Deus est prima veritas: ergo.

Resp. Dist. maj. Prima veritas *in cognoscendo*, conc. *in essendo*, neg. Utique veritas quæ sit prima cognitionis ordine, demonstrationi non subest; quia alias demonstrationis processus in infinitum abiret, si ratio in aliqua veritate per se nota non sisteret; ast hinc minime conficitur quod Deus, cujus essentia est veritas ac proinde prima veritas essentialis, sit etiam prima veritas in cognoscendo quoad nos, qui ejusmodi essentiæ intuitionem non habemus.

Objic. 2.° Dei existentia nequit demonstrari nisi ejusdem essentia cognoscatur, cum in Deo existentia et essentia identificentur; atqui Dei essentiam ex creaturis non potest homo demonstrare: ergo.

Resp. Omiss. maj. dist. min. Nequit demonstrari *quoad existentiam ipsam et prædicata aliqua*, neg. *perfecte*, seu quoad prædicata omnia, quæ in divina essentia continentur, conc. Jam vero, pro demonstranda Dei existentia minime exigitur ut ejus essentiam adæquate noscamus, sed sufficit notio quædam imperfecta et inadæquata, quatenus eum cognoscimus ut ens a se, improductum, perfectissimum etc. «et sic ex effectibus Dei, ut cum D. Thoma loquamur (1), potest demonstrari Deum esse, licet per eos non perfecte possimus eum agnoscere secundum suam essentiam.»

Adversus 2.m thesim. Objic. 1.° Dei idea nobis est innata ac proinde Dei existentia nobis per se nota: ergo demonstrari non eget. Prob. ant. Nomine Dei intelligimus ens perfe-

(1) *Loc. cit.*, art. 2.° ad 3.m

ctissimum ac summum, quo majus nequit cogitari; atqui hujusmodi ens necessario realem existentiam habet; nam secus jam non esset ens perfectissimum, majus enim ac perfectius est ens realem existentiam habens quam non habens: ergo.

Resp. 1.° Habes hic argumentum ontologicum, ut vocant, pro existentia Dei a Cartesio et cartesianis tantopere celebratum, cui maximam vim illi tribuunt, quodque tanquam gloriam cartesianæ scholæ prædicant (1). Jam porro, quamvis gratis daretur ejusmodi argumentum veram demonstrationem constituere, immerito a cartesianis tantopere extollitur; nam cum ejus vis a non paucis primi subsellii viris philosophis et theologis denegetur, concludere nobis licet argumentum illud, vel sophisma esse, prout hi existimant, vel saltem demonstrationem obscuram ac minus perspicuam, quæ idcirco minime erit præferenda argumentis aliis usurpatis in schola tam veterum, quam recentiorum.

Resp. 2.° Neg. ant. Ad prob. neg. min. Siquidem, fit ibi transitus a statu ideali ad realem. Ex eo etenim quod, quis concipiat Deum per modum entis perfectissimi, solum colligitur Dei essentiam hac ratione conceptam involvere necessario existentiam objectivam, ast minime sequitur hujusmodi existentiam, realem ac physicam esse. Nisi enim aliunde sciam ens hocce, quod tanquam perfectissimum concipio, a parte rei existere, nihil habebo nisi ens perfectissimum in mente mea existens; ac proinde essentiam et existentiam objectivam atque intentionalem, ast non realem et physicam. Hinc merito D. Thomas: «Dato etiam quod quilibet intelligat hoc nomine *Deus* significari hoc quod dicitur, scilicet, illud quo majus cogitari non potest, non tamen propter hoc sequitur quod intelligat id quod significatur per nomen, esse

(1) Quæ tamen gloria, si gloria est, non Cartesio, sed D. Anselmo esset adjudicanda, qui primus argumentum hocce his verbis proposuit: «Certe id quo majus cogitari nequit, non potest esse in intellectu solo; si enim vel in solo intellectu est, potest cogitari esse et in re, quod majus est. Si ergo id quo majus cogitari non potest, est in solo intellectu; id ipsum quo majus cogitari non potest, est quo majus cogitari potest; sed certe hoc, esse non potest. Existit ergo proculdubio aliquid, quo majus cogitari non valet, et in intellectu, et in re.» *Proslog.*, cap. 2.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantum (1).»

Objic. 2.° Sensum inditum habemus ad agnoscendum Deum: ergo demonstrari non eget, sicut non eget demonstrari existentia corporum, quæ sensibus percipimus. Ant. probatur: 1.° ex eo quod quisque pronus est valde ad credendum Deum esse, quem assensum semel habitum, exuere nequit, nisi vim ingenio et menti inferat: 2.° ex eo quod discrimen inter bonum et malum agnoscimus; conscientiæ stimulis urgemur; perpetuæ felicitatis desiderio agitamur; ad Deum clamore confugimus dum in periculis versamur, etc. ergo.

Resp. Argumentum hocce, quo recentiores quidam utuntur, ostendit quidem existentiam Dei facili rationis processu demonstrari, multisque viis ac signis ad eam posse assurgere mentem etiam rudiorum hominum; ast minime probat adesse homini sensum aliquem, quo Deum immediate percipiat, ea ratione qua corpora sensibus percipiuntur. Itaque ex allatis in argumento tantum inferre licet, Dei existentiam a quovis homine facillima reflexione aut ratiocinatione percipi posse, quo sensu hæc cognitio, *quasi-naturalis* homini haberi potest, nec aliter accipiendus D. Thomas, dum ait: «omnibus naturaliter insitum est, unde possunt pervenire ad cognoscendum Deum esse (2).»

ARTICULUS SECUNDUS.

De demonstratione existentiæ Dei.

THESIS.

Existit Deus.

Prænotanda:

1.° Nomine Dei hic intelligitur: *Ens quoddam supremum a se et necessario existens, a quo rerum universitas dependet.*

(1) *Loc. cit.* art. 1.° ad 2.m
(2) *De Verit.* q. 10.ª, art. 12 ad 1.m

2.° In ente necessario *posse* existere, et *actu* existere, identificantur; quia eatenus ens dicitur absolute necessarium, quia essentialiter existit, ac proinde posse existere, et actu existere in eo conveniunt.

3.° Omnis *limitatio* supponit aliquam ipsius causam, vel extrinsecam, vel intrinsecam. Ex quo infertur, nullam limitationem esse posse in ente necessario; etenim, nec limitari potest ab alio *extra se*, cum sit ens a se, prorsus independens ab alio; nec a propria voluntate, tum quia prius est essentialiter esse, quam velle; tum quia illud quod enti necessario congruit, per ipsam essentiam, seu ex necessitate essentiæ, ac proinde immutabiliter congruit.

4.° Plurima, eaque invictissima argumenta, et metaphysica, et phisica, et moralia, pro adstruenda atque demonstranda Dei existentia a philosophis afferri solent; ex quibus nos, brevitati consulentes, unum tantum ex unoquoque genere proferemus. Itaque,

Probatur 1.° argumento metaphysico.

In rerum universitate dantur entia *contingentia* et *producta;* undequaque enim observamus entia quæ possunt esse et non esse, ut motus, et modificationes materiæ, actus liberi hominum, etc.: similiter videmus entia quædam quæ incipiunt esse, cum antea non essent, ac proinde de novo producta: ergo dari debet ens aliquod necessarium et improductum. Prob. cons. Ens contingens, qua tale, indifferens est ad esse vel non esse, ac proinde, si de facto existit, opus est ut ab aliqua causa ad existentiam determinatum sit. Jam vero, illa causa vel necessario et a se existit, vel esse accepit ab alia causa: si primum, habemus ens necessarium et a se existens; si secundum, vel illa causa ab alia dependet, hæcque ab alia in infinitum, vel deveniendum tandem ad aliquam causam, quæ a se et necessario existat. Cum ergo processus in infinitum sit contradictorius, tum quia repugnat multitudo actu infinita, tum maxime quia in hac hypothesi effectus A non posset determinari ad esse, quippe ad hoc opus fuisset ut series infinita causarum præcessiset; infinitum autem nequit pertransiri, ut ex terminis patet. Similiter dic de ente *producto*, quo semel admisso, vel admittenda series infinita causarum efficientium seu producentium, seu veniendum tandem ad ens aliquod improductum, a se et ex se ipso exis-

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®

tens. Ergo existentia entium contingentium et productorum, necessaria ac metaphysica consecutione ducit ad existentiam entis necessarii, improducti, et a se existentis, ac proinde Dei.

2.° *Argumentum physicum.*

Desumo ex mirabili ordine qui in universo hocce elucet. Ordo aperte prædicat existere ens summe intelligens, hoc est, Deum qui adspectabilem hunc mundum condiderit et ordinaverit. Et quidem, mundi hujus inspecctio nos edocet: 1.° illum regi legibus universalibus ac constantibus: 2.° entia omnia, ex quibus coalescit, subordinationem quamdam præ se ferre, ac aptissimis mediis instructa esse, tum ut unumquodque suum finem atque propriam perfectionem adsequatur, tum ut ad conservationem ac generalem ordinem universi conducat: 3.° miram elucere in mundo venustatem, convenientiam, et harmoniam rerum, quæ si seorsim spectentur, dissimiles, imo et contrariæ videntur: 4.° hominem, qui corporeo mundo quodammodo supereminet ac dominatur, mira partium structura quoad corpus, mirabilioribusque viribus quoad animum, esse præditum. Quæ omnia, si quis vel leviter consideret, statim conjiciet universum hocce, aperte et alte prædicare existentiam supremi alicujus numinis, summe potentis et intelligentis, hujus mundi Conditoris, Ordinatoris, et Provisoris. Nisi fortasse cum Epicuro et Lucretio cogitare, vel potius oretenus adserere voluerit, mirabilem ordinem, qui in mundo elucet, mundumque ipsum ex casu prodiisse, vel ex fortuito atomorum concursu, cum tamen hujusmodi casus nec integram libri paginam efformare valeat.

3.° *Argumentum morale.*

Judicia illa in quæ universum genus humanum quasi sponte consentit, tanquam vera sunt habenda: hujus quippe generis judicia, ex ipsa natura, vel potius ex ipsa veritatis evidentia, quæ hominis mentem percellit, originem ducere est opus: atqui universum hominum genus in agnoscenda Divinitate consentit: ergo.

Minor constat: 1.° ex philosophis, sive veteribus, sive recentioribus, qui omnes, si paucissimos atheos excipias, uno ore Dei existentiam agnoscunt; nam, ut ajebat Plato, «facile est ostendere quod Dii sint:» 2.° ex testimonio historicorum et viatorum, qui tam veterum quam recentium populorum

numina, cultum, et religionem commemorant: 3.° ex omnis generis monumentis, ac signis, quæ hominum et populorum fidem et consensum in divinitate agnoscenda supponunt et indicant, prouti sunt, templa, imagines, numismata, sepulcra, hymni, cantus, sacrificia, etc. quæ apud populos cunctos sive veteres, sive recentes, sive cultos, sive barbaros, reperies, ut merito scripserit idem Plato: «Græcorum præterea, Barbarorumque concensus Deum esse fatentium, id ostendunt.» (1)

Robur maximum huic argumento accedit, si præ oculis habeatur, hujusmodi philosophorum, hominum rudiorum, ac populorum consensum in adstruenda existentia Dei, versari: 1.° circa rem gravissimam, in quam inquirendam solicite homines intendunt propter consectaria quæ ex ipsa promanant circa vitam præsentem et futuram: 2.° circa rem quæ passionibus ac cupiditati hominum adversatur: 3.° circa rem quæ sæpissime in examen est revocata, tum apud philosophos et homines, qui veritatem vestigabant, tum apud impios homines qui quolibet tempore insurrexerunt adversus religionem, cujus veluti fundamentum est Dei existentia. Ergo cum hisce non obstantibus, firmus, constans ac universalis extiterit philosophorum, hominum, et populorum consensus in agnoscenda Dei existentia, legitime infertur ejusmodi consensum ab ipsa natura oriri, fundamentumque præhabere in hominis ratione ac in veritatis ipsius evidentia.

Ex his quæ in hoc ac præcedenti articulo exposita manent, colliges sequentia

Corollaria:

1.m Ergo si non prorsus impossibile, ast certe difficillimum est duri ignorantiam *negativam* existentiæ Dei. Fieri enim vix potest, ut homo adultus sui compos, ad cognoscen-

---

(1) Notum etiam, ac fere vulgatum illud Ciceronis: «Nulla gens est neque tam immansueta, neque tam fera, quæ non, etiamsi ignoret qualem habere Deum decast, tamen habendum sciat.» *Tusc. lib.* 1.° Cui concinit Seneca: «Deos esse colligimus, quod omnibus de Diis opinio insita sit; neque ulla gens usquam est adeo extra leges, moresque projecta, ut non aliquos Deos credat.» Epist. 117.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

dum vel saltem ad dubitandum de existentia Dei non feratur, cum multiplices adeo atque faciles rationes ad id offerantur, præsertim si in societate vel parum culta, vitam agat.

2.m Ergo potiori ratione, vel prorsus impossibile, vel difficillimum existit, dari atheos *positivos* vel *dogmaticos*. Siquidem, moraliter impossibile est ut homo ratione et scientia aliquatenus pollens, quales esse solent qui atheismo se adhærere profitentur, fortiorem, aut saltem æqualem vim non agnoscant in argumentis theistarum, ac in eis quibus ad Deum negandum se permoveri autumant. Quamobrem non desunt qui inficiantur, ullos unquam extitisse atheos vere dogmaticos.

3.m Facilius est dari atheos, qui *indirecti* possent nuncupari, illi, scilicet, qui Deo tribuunt, aut negant quidpiam cum vera divinitate pugnans, ut Epicurei, qui creationem et providentiam negabant; polithəistæ, qui unitatem; Spinoza et universim pantheistæ, qui Deum cum mundo indentificant, ipsique talia tribuunt, quæ verum Deum e medio tollunt.

4.m Ergo Deus necessario est *summe potens;* quandoquidem, qui rerum universitatem produxit, summa potentia præditus sit, oportet.

5.m Ergo Deus est *independens* atque realiter *distinctus* a congerie rerum mundanarum: *independens* quidem, quia erat antequam mundum produceret: realiter *distinctus*, quia intelligens, at proinde immaterialis, et simplex est substantia, cum e contra, mundus sit materialis et compositioni obnoxius.

6.m Ergo Deus est summe *sapiens;* mirabilis namque ordo et pretium harmonia, quæ in mundo elucent, sapientiam summam in ejusdem artifice arguunt.

7.m Ergo Deus est *ens perfectissimum*, ac proinde summum, et *infinitum;* nam eo ipso quod est ens a se, necessarium, et improductum, nullam habere potest causam *limitationis*, ac proinde habet ex propria essentia omnes perfectiones possibiles.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° Potest dari collectio entium, quæ sit necessaria et improducta, quamvis singula collectionis entia sint contingentia et producta: ergo ex eo quod sint entia contingentia et producta, immerito colligitur ens necessarium et improductum, a collectione rerum mundanarum distinctum, prout factum fuit in argumento metaphysico. Prob. ant. Non valet processus a sensu distributivo ad collectivum, sicut non valet hic: *tres, quatuor, quinque milites nequeunt oppugnare urbem: ergo neque exercitus:* sed in præfato argumento metaphysico, fit transitus a distributivo ad collectivum sensum: ergo.

Resp. Neg. ant. Illa enim collectio, vel est quid realiter distinctum ab entibus, ex quibus coalescit, vel non: si primum, illud erit ens necessarium et improductum, quod quærimus, ac consequenter verum erit dicere quod non omnia entia sunt contingentia et producta; si secundum, illa collectio sequetur sortem singulorum entium, cum quibus identificatur. Ad prob. dist. maj. Non valet otc. *in accidentalibus aut his quæ distributioni, quatenus distributio est, conveniunt,* conc. *in essentialibus, aut his quæ a collectione et distributione abstrahunt,* neg. Jam vero, contingentia ac productum esse, sunt prædicata essentialia, simulque a quantitate et ejus modis prorsus independentia; quæ idcirco eadem ratione singulis entibus, ac ipsorum collectioni conveniunt, sicut quia esse *rationale* essentialiter homini convenit, hominum collectioni non secus ac singulis hominibus æque congruit. Unde allatum exemplum nihil ad rem facit, cum ibi agatur de prædicato accidentali. Præterquam quod, quamvis possimus dicere quod quinque milites non sufficiunt ad expugnandam urbem, non tamen verum erit dicere quod ducenta millia non sufficiunt: ast vero in argumento quod versamur, sicut vere dicimus quod quinque entia sunt contingentia, æque vere dicimus quod ducenta millia et omnia reliqua, si possibile nobis foret ea enumerare, sunt contingentia et producta. Apparet ergo etiam ex hac parte manifesta disparitas inter exemplum objectum, et demonstrationem metaphysicam a nobis propositam.

Objic. 2.° Athei. Rerum contingentium et productarum existentia, explicari potest per seriem infinitam producentium et productorum, ac proinde opus non est devenire ad ens necessarium aut improductum: ergo adductum argumentum metaphysicum vim veræ demonstrationis non obtinet.

Resp. Neg. ant. Et quidem absurdum prorsus esse infinitam illam seriem producentium et productorum, quæ ab Atheis fingitur, multipliciter ostenditur. Ac 1.° quidem ex repugnantia multitudinis actu infinitæ, quam in Cosmologia ostendimus.

2.° In Atheorum hac hypothesi, non una, sed multæ series infinitæ existent; tum quia homo hominem, et non plantam, nec lapidem producit, ac proinde admittere oportebit et seriem infinitam hominum, et seriem infinitam plantarum etc. habebimusque idcirco seriem infinitam hominum, ac simul finitam; infinitam ut supponitur; et finitam, quia si ipsi addatur series plantarum vel animalium, major evadet: tum quia in serie infinita plantarum, e. g. numerus seu series foliorum, ipsarum plantarum seriem proculdubio excedet, ac proinde habebimus iterum seriem infinitam, alia similiter infinita majorem, quod profecto absurdum est.

3.° Etiam admissa absurda hypothesi seriei infinitæ producentium et productorum, cum singulæ seriei partes contingentes ab ipsis Atheis supponantur, necessario admittere oporteret ens necessarium et improductum. Sicut enim hoc et illud contingens, ex se insufficiens est ad existendum, ita similiter tota contingentium collectio, cum non adsit major ratio pro uno, quam pro altero, præsertim cum contingentia ad prædicata essentialia spectet. Sicut ergo ex infinitis entibus irrationalibus nequit oriri ens rationale, ita ex infinitis contingentibus nequit exurgere ens aliquod necessarium.

Inst. Non repugnat causarum series infinita *a parte post*, seu series causarum sine ultima: ergo nec sine prima.

Resp. Neg. cons. et par. Etenim series causarum sine ultima solum exigit aut involvit infinitatem potentialem, seu syncathegorematicam, quæ contradictionem nullam includit. Aliunde series infinita præcedens Atheorum supponitur independens ab ente aliquo necessario ac distincto ab ejusmodi causis; ast series causarum sine ultima, non excludit, sed potius exigit ac supponit ens necessarium, a quo dependeat et originem ducat.

Objic. 3.° Mirabilis ordo, qui in mundo elucet, sufficientem causam habet in viribus naturæ: ergo ex illo jus non adest inferendi existentiam Dei, præsertim cum ignoremus quousque naturæ vires se protendere possint.

Resp. Dist. ant. Sufficientum causam *immediatam* et *hypotheticam*, conc. *primam* et *absolutam*, neg. Verum quidem est naturæ vires immediate determinare ordinem qui in universo elucet, sed æque verum est naturam, non solum vires, quibus id efficit, sed ipsum esse accepisse a Deo supremo ejus conditore, qui proinde causa primaria et absoluta præfati ordinis existit. Cæterum, quamvis ignoremus quousque hujus naturæ vires se protendant, ut in cons. objicitur, bene tamen scimus vires hasce, ipsamque naturam, mutationi et contingentiæ esse obnoxias, proindeque ab ente necessario et improducto originem ducere.

Objic. 4.° Plura in mundo observamus, quæ in nullum finem ordinantur: ergo mundus non est opus entis sapientis ac intelligentis. Ant. const. ex pluviis e. g. quæ in desertis decidunt, ex muscis, serpentibus, quæ ad nihil, nisi forte ad hominis incommodum deserviunt, ex fulmine rupes diruente etc.

Resp. Dist. aut. In nullum finem *nobis cognitum*, conc. *mundi Conditori, et Gubernatori notum*, neg. Ex eo namque quod nos fines particulares quorundam entium et motuum ignoramus, legitime infertur nos in maxima versari ignorantia circa mundanarum rerum colligationem, relationem, ac vires; ast minime colligitur, res eas, quarum fines particulares ignoramus, revera ad finem nullum destinari, mundi Auctori et Provisori notum. Porro, quamvis fines particulares quarundam rerum nesciamus, noscimus tamen satis fines aliarum quamplurium, simulque ordinem, et harmonicam ac generalem colligationem partium mundi, ut ex ipsis tuto assurgere possimus ad existentiam Dei, summe sapientis et intelligentis.

CAPUT SECUNDUM.

DE ESSENTIA DEI.

ARTICULUS PRIMUS.

De ratione investigandi essentiam divinam.

Sicut Dei existentiam ex ejus effectibus colligimus, ita etiam ejusdem naturam, attributa et perfectiones, ex rebus ab eo creatis venari oportet. Ast vero summa perfectio entitatis divinæ, ac summa simul imperfectio et limitatio intellectus humani, efficiunt ut homo Dei essentiam nec immediate intueri, nec perfecte capere possit, sed imperfecte tantum.

Ad hanc porro imperfectam Dei notitiam, duplici via assurgit hominis intellectus, scilicet, *via remotionis*, *et via analogæ*. Via *remotionis*, quatenus considerans Deum ut ens a se, atque prout omnes possibiles perfectiones essentialiter complectens, ab eodem removet quidquid imperfectionis aut limitationis in creatis observat: via *analogiæ*, quatenus perfectiones in creaturis existentes, Deo ipsarum primæ causæ, tribuere oportet; quidquid enim perfectionis in effectu existit, in ejusdem causa efficienti præexistat opus est. Hanc duplicem inquisitionis viam agnoscit D. Thomas, ac deprima quidem hæc, inter alia, scribit: «Est autem via remotionis utendum, præcipue in consideratione divinæ substantiæ. Nam divina substantia omnem formam (naturam vel essentiam) quam intellectus noster attingit sua immensitate excedit, et sic ipsam apprehendere non possumus cognoscendo quid sit, sed aliqualem ejus habemus notitiam, cognoscendo quid non est. Tanto enim ejus notitiæ magis appropinquamus, quanto plura per intellectum nostrum ab eo poterimus removere.» (1) Alteram viam adstruit, tum dum docet nomina perfectionem aliquam significantia, analogice de Deo et creaturis dici; tum dum docet creaturas Deo assimilari, «secundum aliqualem analogiam... et hoc modo illa quæ sunt a Deo, assimilantur ei, in quantum sunt entia, ut primo et universali principio totius esse; «(1) tum demum dum asserit, quod (2) «non possumus nominare Deum nisi ex creaturis: et sic quidquid dicitur de Deo et creaturis, dicitur secundum quod est aliquis ordo creaturæ ad Deum, ut ad principium et causam, in qua præexistunt excelienter omnes rerum perfectiones.» (3).

(1) *Sum. cont. Gent.* lib. 1.° cap. 14.

Atque ex hucusque expositis infertur, nos Dei essentiam non posse unico conceptu concipere; id enim nec infinita ejus perfectio ac entitas, nec humanæ mentis imperfectio patiuntur. Unde cogimur ejus simplicissimam essentiam sub distinctis ac veluti partialibus conceptibus nobis repræsentare. Porro perfectiones eas divinas, quas sub præfatis conceptibus distinctis nobis repræsentamus, *attributa* Dei nuncupantur; quæ quidem, quia distinctis conceptibus in nobis respondent, ita ut unus eorum alium explicite non contineat, ut *æternitatis* conceptus conceptum *sapientiæ* non includit, distinctioni rationis subsunt, tam inter se invicem, quam respectu essentiæ. Quæ quidem distinctio, reale fundamentum habet in ipso Deo, summam, nempe, plenitudinem divinæ essentiæ, quæ una et simplex in se manens, infinitis realitatibus vel perfectionibus æquivalet. Itaque, præfatæ distinctioni rationis duplex fundamentum assignari potest: 1.° Summam perfectionem divinæ essentiæ: 2.° limitationem nostri intellectus, seu ejus virium. Hinc merito D. Thomas:

(1) *Sum. Theol.* P. 1.ª, q. 2.ª, art. 3.°
(2) *Ibid.* q. 13.ª, art. 3.°
(3) Nihilominus qui D. Thomæ opera evolvet, notabit eum solam *remotionis* viam sæpissimi memorare, idque non raro quasi per exclusionem, ut dum scribit in proemio quæst. 3.æ *Sum. Theol.* «Quia de Deo scire non possumus quid sit, sed quid non sit, non possumus considerare de Deo, quo modo sit, sed potius quomodo non sit.» Id tamen idcirco a D. Thoma effectum arbitror, quia sciebat viam analogiæ in viam remotionis tandem resolvi, siquidem, cum ex analogia dicimus Deum libertate præditum, non eam libertatem, quæ creaturæ inest, sed *aliam* eminentiorem, quæ non inest creaturæ, ipsi tribuimus.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

«Quod autem Deus excedit intellectum nostrum, est ex parte ipsius Dei propter plenitudinem perfectionis ejus, et ex parte intellectus nostri qui deficienter se habet ad eam comprehendendam; unde patet quod pluralitas istarum rationum, (conceptuum quibus divinas perfectiones sigillatim percipimus ac nobis repræsentamus) non tantum est ex parte intellectus nostri, sed ex parte ipsius Dei, in quantum sua perfectio superat unamquamque conceptionem nostri intellectus.» (1)

Jam ergo, essentia Dei potest spectari, vel *physice*, vel *metaphysice*.

Essentia Dei *physica* est complexus seu congeries perfectionum cunctarum, quæ in divino esse continentur, ac cum Deo identificantur.

Metaphysice vero spectata, est illa perfectio, quæ tanquam primaria inter reliquas concipitur, ac veluti ratio, et radix attributorum.

Ex quibus liquet, physicam Dei essentiam ignotam esse nobis, qui non *omnes*, seu complexum *omnium* perfectionum Dei, sed aliquas duntaxat cognoscimus. Unde de essentia tantum metaphysica accipiendus est subjectus. †

ARTICULUS SECUNDUS.

In quo posita sit essentia Dei.

THESIS.

Dei essentia metaphysice spectata constituitur per esse a se.

Prob. *Esse a se*, seu *aseitas* omnimoda est: 1.° id quod tanquam *primum* et *præcipuum* in Deo concipitur: 2.° primum distinctivum Dei ab aliis: 3.° *primaria radix* attributorum Dei: ergo constituit metaphysice essentiam Dei; hæc quippe est propria notio essentiæ metaphysice spectatæ. Ant. quoad primam partem constat: 1.° quia quæcunque alia perfectio seu prædicata de Deo proferantur, puta, quod sit sa-

(1) *Sent.* lib. 1.°, q. 1.°, art. 2.°

piens, *æternus*, *infinitus*, ea concipi nequeunt tanquam vere divina sine *aseitate*, seu omnimoda independentia ab alio: 2.° quia nullum aliud prædicatum potest assignari, ex quo *esse a se* profluere concipiatur. Quoad secundam; quia per *esse a se* Deus primo atque immediate, et discernitur a creaturis, quæ sunt ab alio tanquam a causa; et concipitur ut potens ex se profundere vel potius continere in se perfectiones reliquas seu attributa divina: nam, ut profunde habet D. Thomas, «ex hoc quod Deus est ipsum esse per se subsistens, oportet quod totam perfectionem essendi (ac proinde omnes perfectiones possibiles) in se contineat.» Quoad tertiam; quia ex hoc quod Deus est *ens a se et per se*, sequitur quod nullam habeat causam limitationis, atque exinde quod necessario in se habeat cunctas perfectiones possibiles, quæ sunt ipsa divina attributa: ergo hæc omnia profluere concipiuntur ab *aseitate* tanquam a prima radice.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° Essentia constitui nequit per id quod est tantum modus essendi ipsius, modus enim essendi præsupponit essentiæ constitutionem; sed esse a se dicit solum modum essendi: ergo. Prob. min. Esse ab alio in creaturis, non ipsam essentiam, sed modum essendi dicit: ergo a pari.

Resp. Nego minor. Esse enim a se respectu Dei, non modum essendi, sed essentiam ipsam significat; quandoquidem idem est ac dicere Deum esse *ens existens per suam ipsam essentiam*, vel ut habet D. Thomas, «*ipsum esse subsistens*,» quod quidem non merum essendi modum, sed essentiam cum modo exprimit. Ad prob. distin. Est modus essendi *respectu creaturæ, qua creaturæ*, neg. sic enim est ipsi essentiale; *respectu hujus naturæ particularis in se spectatæ*, trans. In creatura enim, cujus essentia est veluti quædam entis participatio, potest considerari significarique, et ipsa essentia participata, et modus recipiendi; sed in Deo, cujus essentia, inquit D. Thomas, est ipsum esse subsistens, id locum non habet.

Objic. 2.° Perfectior est gradus intelligendi, quam gradus essendi: ergo per illum constituitur essentia Dei, essentia

namque divina per gradum perfectissimum essendi constitui debet.

Resp. Dist. ant. Quam gradus essendi *præcise sumptus*, conc. quam gradus essendi *a se*, neg. Quamvis *intelligere* sit nobilius *esse*, si comparentur secundum se et cum abstractione a modo essendi, est tamen imperfectius eo quod est *esse a se*, quia in hoc continentur omnes perfectiones possibiles, inter quas connumeratur ipsum intelligere.

Objic. 3.° Esse a se non est prædicatum positivum, cum significet *negationem* dependentiæ: ergo constituere nequit essentiam Dei.

Resp. Dist. ant. Non est prædicatum positivum *quoad vocem*, trans. *quoad rem significatam*, neg. Eo ipso quod *negationem* dependentiæ significat, est quid re positivum; quia dependentia limitationem ac proinde negationem includit.

CAPUT TERTIUM.

DE ATTRIBUTIS DEI ABSOLUTIS.

Non omnia Dei attributa, sive absoluta, sive relativa perpendere est in animo, sed præcipua tantum, eave circa quæ vel errores, vel dificultas aliqua occurrunt.

ARTICULUS PRIMUS.

De unitate et simplicitate Dei.

Prænotanda:

1.° Ex hucusque expositis circa Dei existentiam et naturam, vel jam patet, vel facile colligitur, Deum esse: 1.° *ens necessarium*, utpote a se et independenter a quovis alio existens: 2.° *ens summe perfectum*, utpote omnes perfectiones possibiles complectens, ac exinde: 3.° *infinitum*, cum infinitæ sint perfectiones possibiles.

2.° Unum dupliciter potest accipi, scilicet, *affirmative*, quatenus significat rem indivisam in se et divisam a qualibet alia; ac *negative*, seu *exclusive*, quatenus significat ens cui repugnat multiplicari numero, excludensque existentiam alterius sibi æqualis. De unitate posteriori sensu accepta quæritur, dum de Dei unitate quæritur: hæc posset dici *unicitas* ad tollendam equivocationem.

3.° Dei unitatem inficiantur aut inficiati sunt, tum Polytheistæ, qui Deorum pluralitatem adstruebant (1), tum etiam Dualistæ, quos inter eminent Manichæi, duo suprema principia, alterum boni, alterum mali, statuentes (2). Adversus quos sit,

THESIS.

Deus necessario unus seu unicus existit.

Prob. 1.° Deus est ens infinite perfectum, ut patet ex dictis, imo hæc est notio, quam omnes de Deo habent: ergo unicus necessario existit. Prob. cons. Si Deus est ens infinite perfectum, etiam est ens quo majus cogitari nequit; nam si ens aliquod eo majus aut melius posset cogitari, jam non esset infinite, sed finite perfectum: sed si Deus haberet alium Deum sibi æqualem, jam non esset ens quo majus cogitari non potest; siquidem cogitari posset Deus, qui nullum haberet parem vel æqualem, sed esset super omnia, eis supereminendo: ergo si Deus est ens infinite perfectum, et quo majus, aut melius nequit cogitari, necessario est unicus.

2.° Confirm. et ampliatur hæc ratio. Si duo sunt Dii, vel unus eorum dependet ab alio, vel non: si primum, ille qui dependet jam non erit ens independens, nec necessarium,

---

(1) Polytheismus diversas induit formas, quarum præcipuæ sunt: 1.° *Demonolatria*, seu cultus demonum et malorum geniorum: 2.° *Anthropolatria*, seu cultus hominum heroumve, quibus magna facinora, partim vera, partim ficta gentiles tribuebant: 3.° *Sabæismus*, seu astrorum cultus: 4.° *Zoolatria*, vel cultus animalium: 5.° *Fetichismus*, sive cultus rerum vita aut sensu carentium, ut maris, rupium, nemorum, fluviorum: 6.° *Idololatria*, stricte sumpta pro cultu imaginum et statuarum, quibus divinitatem insidere vulgus existimabat quandoque.

(2) *Dualismus* non unicam præsefert formam. Nam 1.° quidam Dualismum conficiebant ex duobus principiis, quorum alter esset summe bonum, et alter summe malum, ut Manichæi: 2.° alii ex suppositione horum duorum principiorum, ita tamen ut principium malum a bono creatum esset: 3.° alii dualismum conficiebant ex materia *æterna*, et ex Deo ejus ordinatore.

nec summe perfectum, ac proinde nec verus Deus. Si secundum, neutrum eorum erit verus Deus; tum quia uterque habet extra se ens aliquod, quod ipsi non subjicitur; tum quia cogitari potest ens aliud utroque perfectius, quod ipsis supereminet et dominetur; ergo neutrum eorum veram infinitatem obtinet, nec possidet omnes perfectiones possibiles, nec proinde est verus Deus.

Prob. 3.° Si essent plures Dii, vel differrent inter se essentialiter, vel accidentaliter, vel solo numero; pluralitas enim concipi nequit absque aliqua ratione differendi: ergo nequeunt esse summe perfecti, neque proinde veri Dii; sive enim essentialiter, sive accidentaliter, sive solo numero discriminentur, unus eorum non habebit omne id quod est in alio, nec omnem proinde possibilem entitatem. Ad rem D. Thomas: «Si igitur sint plures Dii, oportet esse plura hujusmodi perfecta; (summa, scilicet, perfectione) hoc autem est impossibile; nam si nulli eorum deest aliqua perfectio, nec aliqua imperfectio ei admiscetur, quod requiritur ad hoc quod aliquid sit simpliciter (absolute vel summe) perfectum, non erit in quo ab invicem distinguantur. Impossibile est igitur plures Deos ponere (1).»

Quod attinet ad *simplicitatem* omnimodam, eam et maximam in Deo oportet agnoscere: compositio etenim, cui simplicitas opponitur, potentialitatem, ac proinde imperfectionem involvit; nam in composito, una pars est *in potentia* respectu alterius. Deinde, composito quævis pugnat cum ratione *primi entis* quæ cum Deo identificatur; quia, ut arguit D. Thomas, «omne compositum posterius est suis componentibus: primum ergo ens quod Deus est, ex nullis compositum est (2).»

Ergo Deus non solum excludit compositionem *physicam*, hoc est, ex partibus realiter distinctis, ut compositionem ex materia et forma, compositionem ex partibus integralibus, compositionem ex substantia et accidente, sed compositionem *metaphysicam* quoque, sive ex genere et diferentia, sive

(1) *Sum. cont. Gent.* lib. 1.°, cap. 42.
(2) *Ibid.* lib. 1.° cap. 18.

ex supposito et natura, sive ex essentia et esse; Deus enim est ipsum esse purum, ac proinde simplicissimum, cui exindis quævis additio vel compositio penitus repugnat. Præclarissime igitur D. Thomas: «Hoc enim esse quod Deus est, hujus conditionis est, ut nulla sibi additio fieri possit: unde per ipsam suam puritatem est esse distinctum ab omni re (1).»

Corollarium.

Ergo Deus est actus purus nihil potentiæ, vel possibilitatis habens admixtum. Ex quo ulterius consequitur, actionem sive operationem in Deo identificari cum ejusdem substantia.

ARTICULUS SECUNDUS.

De immutabilitate ac æternitate Dei.

THESIS 1.ª

Deus est omnino immutabilis.

Hæc thesis sequitur ex dictis de simplicitate Dei; siquidem omnis mutabilitas potentialitatem involvit: si ergo Deus, utpote simplicissimus, excludit quamcunque potentialitatem, excludit similiter quamvis mutabilitatem.

Attamen,

Prob. 1.° thesis. Quævis mutatio aut mutabilitas in Deo concipiatur, vel erit in pejus, vel in melius, vel in æquale; sed nulla harum trium mutationum locum in Deo habere potest: ergo. Prob. min. Nequit mutari *in melius;* quia utpote ens infinitum ac necessarium, possibiles omnes perfectiones habet: nequit mutari *in pejus;* quia desineret esse Deus; Deus enim vel non est Deus, vel est ens perfectissimum et nulla ratione deficiens: nequit mutari *in æquale;* quia quidquid Deus habet, essentialiter ac proinde immutabiliter habet; Deus enim ex eo ipsos quod est ens a se, absolute necessa-

(1) *De Ent. et Essen.* cap. 6.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

rium, ac ipsum esse subsistens, quidquid habet ex essentiæ necessitate habet.

Prob. 2.° Mutatio quæ in Deo conciperetur, vel esset ex parte existentiæ, vel ex parte perfectionum, vel ex parte operationum. Non primum; quia in Deo existentia est ipsamet essentia, ac proinde immutabilis ut ista. Non alterum; tum quia id est contra rationem entis perfectissimi, et necessarii; tum quia repugnat simplicitati divinæ. Non tertium; quia operationes Dei: 1.° æternitate mensurantur, ac proinde successionem, quæ mutationi inest, rejiciunt: 2.° reguntur Dei intellectu et sapientia infinita, quæ novis agendi rationibus prius incognitis non subjicitur, sicut subjicitur in nobis.

Cum immutabilitate Dei necessarium ac intimum nexum habet ejusdem *æternitas;* quod quidem nomen quadruplici sensu potest accipi: 1.° *latissime*, pro duratione longissima alicujus rei: 2.° *late*, pro duratione rei, quæ initium habens, fine tamen caret: 3.° *stricte*, pro duratione rei tam principio quam fine carentis, abstrahendo tamen ab ejus omnimoda immutabilitate et necessitate, ut si supponatur aliquod ens ab æterno creatum: 4.° *strictissime*, pro duratione rei omnino immutabilis, ac a se, et ex se necessario existentis.

Æternitas *strictissime* accepta, recte a Boetio definitur: *Interminabilis vitæ tota simul et perfecta possessio*. Dicitur *perfecta possessio*, quia æternitas indivisibilis in seipsa manens, continet tamen eminenter quidquid durationis est in tempore, vel aliis durationum speciebus. Additur: *interminabilis vitæ*, quia res æternitate mensurata, principio et fine caret, simulque actu semper operatur et vivit. Dicitur *tota simul*, quia est duratio omnem successionem atque mutabilitatem excludens.

Nos continuæ successioni ac quotidianis assuefacti mutationibus, non absque magna vi et difficultate, ad veram æternitatis ideam assurgimus; quippe imaginatio nos sensim abripit ad æternitatem cum tempore conferendam, quasi ex temporis idea, ideam æternitatis elicituri. Qui ergo errandi periculum in re hac velit vitare, præ oculis hæc habeat: 1.° Æternitas est quid infinitum, cum sit duratio entis absolute infiniti: 2.° Est etiam quid simultaneum, et actu semper præsens, cum sit duratio rei immobilis, seu prorsus immutabilis: tempus vero, et est quid finitum, et est quid essentialiter successivum: 3.° Hinc æternitas, una ac indivisibilis in se manens, continet et superat integram durationem temporis absque eo quod temporis successionem, seu prius et posterius, habeat seu participet. Quodque magis est, æternitas, utpote indivisibilis, tota præsens est cuilibet parti temporis, quin idcirco desinat tota simul esse præsens reliquis temporis partibus.

THESIS 2.ª

Deus est æternus æternitate, sive stricte, sive strictissime sumpta.

Quoad æternitatem stricte sumptam, constat ex eo quod Deus sit ens necessarium et improductum, ac exinde sine principio et fine.

Quoad æternitatem strictissime acceptam, prob. 1.° Æternitas strictissime nihil est aliud quam duratio entis nulli mutabilitati subjecti; sed Deus est omnino immutabilis, ex præcedenti thesi: ergo.

2.° Deo, utpote enti perfectissimo, tribuere oportet durationem inter possibiles perfectissimam; sed perfectissima inter durationis species est æternitas strictissime sumpta: ergo. Min. constat, quia ejusmodi æternitas in primis est infinita, utpote duratio entis infiniti: deinde, successionem excludit; secus enim Deus non habuisset ab initio omnem perfectionem, cum successio essentialiter includat adventum unius post aliud.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° cont. 1.am thes. Deus mutabilitati subjicitur quoad perfectiones: ergo. Prob. aut. Creatio est aliqua perfectio; sed Deus mutationi subest ratione creationis, cum fiat de non creante creans: ergo.

Resp. Neg. ant. Ad prob. disting. min. Deus fit de non creante creans *ex parte ipsius actionis creativæ*, neg. *ex parte termini hujus actionis*, conc. Creatio, si spectetur quatenus actio Dei, identificatur cum ipsius omnipotentia, voluntate, et substantia; ac exinde dici nequit quod Deus fiat de non

creante creans, sicut dici nequit quod fiat de non omnipotente omnipotens. Atque sub hoc tantum respectu verum est quod creatio sit Dei perfectio; secus vero si spectetur *terminative*, vel quatenus ex ea et per eam res incipiunt existere; quoniam ex hoc nulla nova perfectio accrescit Deo, qui æque infinitus ac perfectus esset quamvis nihil unquam creasset aut crearet.

Inst. Si creativa actio cum Dei omnipotentia et substantia identificatur, semperque in Deo existit, Deus denominatur creator ab æterno; sed hanc denominationem solum in tempore recepit post mundi creationem: ergo.

Resp. Neg. maj. Denominatio namque Creatoris pertinet ad eas quæ *relativæ accidentaliter* dicuntur, quæ non exurgunt nisi dum præter formam absolutam, quæ est veluti denominationis fundamentum, ponitur quoque terminus. Quamvis enim ab æterno existant in Deo omnipotentia seu actio, quæ sunt veluti fundamentum præfatæ denominationis, hæc tamen non exurgit, donec terminus actionis, seu creatura ponatur.

Objic. 2.° ac simul inst. Deus libere mundum creavit; sed actus liber repugnat immutabilitati absolutæ: ergo. Prob. min. Actus liber essentialiter est contingens ac indifferens ad utrumlibet; sed contingentia et indifferentia potentialitatem: ac proinde mutabilitatem involvunt: ergo.

Resp. Neg. min. Ad probat. disting. maj. Essentialiter est contingens ac indifferens ad utrumlibet *quoad terminum actus liberi*, conc. *quoad ipsum actum*, subd. *in creaturis*, conc. *in Deo*, neg. In creaturis, in quibus operatio a natura vel substantia operante realiter distinguitur, contingentia et indifferentia actus liberi complectitur, et terminum actus, et ipsum actum liberum, qui potest poni vel non poni, salva rei natura et substantia; ast in Deo, in quo operatio et substantia identificantur, contingentia et indifferentia solum respiciunt terminum actus. Itaque in Deo actus liber non est aliud ab actu necessario quoad entitatem, eatenusque dicitur liber, quatenus *potest* terminari ad hanc vel illam rem, hoc vel illo modo; atque hoc sensu indifferentiam ad utrumlibet sibi vendicat, ut ad creandum vel non creandum, ad creandum hunc mundum vel alium.

Eadem distinctio potest aliis verbis exprimi: Actus liber

essentialiter est contingens, id est, *habet objectum contingens*, conc. *semper quoad entitatem vel existentiam actus*, neg.

Objic, 3.° cont. 2.am thes. Æternitas est vera durationis species; sed duratio essentialiter includit plura instantia: ergo.

Resp. Dist. min. *Formaliter semper*, neg. *virtualiter, vel potius eminenter*, conc. Duratio quævis respondet naturæ rei durantis. Æternitas igitur, quæ est duratio entis indivisibilis et immutabilis, necessario et ipsa est indivisibilis, ac exinde *simultanea:* quacum pugnant instantia formalia seu succesiva, solumque dici potest eam continere plura instantia, quatenus temporis instantia indivisibili ratione continet, et superat.

SCHOLIUM.

De immensitate ac invisibilitate Dei agendum hic esset, nisi brevitatis studium ea theologis relinquere nos cogeret. Pro ipsorum tamen, cæterorumque attributorum Dei intelligentia, hæc duo præ oculis habeantur.

1.° Inter perfectiones eas quæ per remotionem et analogiam ex creaturis Deo tribuimus, quædam sunt, quarum formalis et explicitus conceptus nihil imperfectionis includit, quamvis prout sunt in rebus creatis, imperfectioni sint obnoxiæ, ut bonitas, intelligentia, simplicitas etc. quæ idcirco, *perfectiones simpliciter simplices*, nuncupari solent. Sunt vero aliæ, quarum formalis conceptus admixtam aliquam imperfectionem redolet, sicut ratiocinandi vis, extensio, motus etc. quæ idcirco *perfectiones secundum quid simplices* audiunt. Atque ex hoc discrimine profluit, quod perfectiones primi generis, Deo *formaliter* inesse dicantur; perfectiones vero *simplices secundum quid*, non formaliter seu secundum propriam rationem, sed *eminenter* tántum in Deo reperiantur; quatenus, scilicet, esse divinum continet quidquid entitatis ac perfectionis est in illis, exclusa ipsarum imperfectione.

2.° Inter divina attributa, quædam sunt quorum conceptus infinitatem involvit, ut omnipotentia, esse a se, esse ens necessarium, actus purus etc. quæ idcirco a creaturis minime participantur, sed illa tantum attributa, quæ infinitatem non implicant, ut ratio substantiæ, sapientiæ, libertatis, cætera hujusmodi.

ARTICULUS TERTIUS.

De intellectu et voluntate Dei.

Deum intelligentia esse prædictum, satis superque colligitur ex hucusque disputatis, ac præsertim 1.° ex eo quod in Deo perfectiones creaturarum potiori jure et gradu, necessario reperiuntur; intelligere vero potissima existit perfectio inter creatas: 2.° quia ex mirabili ordine, qui in mundo elucet, aperte satis apparet summa sapientia mundi Institutoris. Quam utramque rationem paucis, pro more, sic exponit D. Thomas: «Deo nulla perfectio deest, quæ in aliquo genere entium inveniatur. Inter perfectiones autem rerum, potissima est quod aliquid sit intellectivum... Deus igitur est intelligens. Item... Naturalia (entia quæ cognitione carent) tendunt in fines determinatos... Cum ergo ipsa non præstituant sibi finem, quia rationem finis non cognoscunt, oportet quod eis prestituatur finis ab alio qui sit naturæ institutor. Hic autem est qui præbet omnibus esse, et est per se ipsum esse, quem Deum dicimus. Non autem posset naturæ finem præstituere, nisi intelligeret. Deus igitur est intelligens (1).»

Porro cum Deus sit, et simplicissimus, et actus purus omnis materiæ et potentialitatis expers, consequitur. 1.° idem esse in ipso intelligere, et esse: 2.° Deum, et summa intelligentia, et summa intelligibilitate gaudere: summa quidem intelligentia, quia «cum Deus sit in summo immaterialitatis, ait D. Thomas (2) sequitur quod ipse sit in summo cognitionis;» summa vero intelligibilitate, tum quia est in summo actualitatis quæ est radix intelligibilitatis, sicut immaterialitas est radix intelligentiæ; tum quia, ut scite habet D. Thomas (3), «esse naturale Dei et esse intelligibile, unum et idem sunt, cum esse suum sit suum intelligere:» 3.° Deum seipsum et alia cognoscere immediate per ipsam suam es-

(1) *Sum. cont. Gent.*, lib. 1.°, cap. 44.
(2) *Sum. Theol.*, 1.ª, P., q. 14, art. 1.°
(3) *Sum. cont. Gent.*, lib. 1.°, cap. 47.

sentiam, ita ut hæc fungatur munere speciei intelligibilis universalis. Siquidem, ut præclare habet D. Thomas (1), «species intelligibilis in intellectu præter essentiam ejus existens, esse accidentale habet, ratione cujus (propter quod) scientia nostra inter accidentia computatur: in Deo autem non potest esse aliquid accidens, ut supra ostensum est. Igitur non est in intellectu ejus aliqua species (intelligibilis vel idea) præter ipsam divinam essentiam:» 4.° In Deo identificari intelligentiam, et objectum intellectum, et speciem intelligibilem. Cum enim «Deus nihil potentiale habeat, sed sit actus purus, oportet quod in eo intellectus, (intelligentia) et intellectum (res intellecta) sint idem omnibus modis, ita, scilicet, ut neque careat specie intelligibili, neque species intelligibilis sit aliud a substantia intellectus divini... sed ipsa species intelligibilis est ipse intellectus divinus; et sic seipsum per seipsum intelligit (2).»

Itaque, primum, perfectissimum, et adæquatum objectum cognitionis in Deo, est ipsa Dei essentia, quam adæquate comprehendit; quia ejus intelligentia, utpote infinita et identificata cum esse divino, respondet hujus infinitati atque summæ intelligibilitati. Imo etiam, in ea et per eam Deus omnia alia objecta videt; nam «essentia divina, ait D. Thomas, in quantum est absolute perfecta, potest accipi ut propria ratio singulorum; unde per eam Deus propriam cognitionem de omnibus habere potest (3).» Atque ex hucusque expositis subjecta profluunt

Corollaria:

1.m Ergo cognitio seu *scientia* divina unico et simplicissimo actu continetur, quo et seipsum, et alia a se distincta, principia et conclusiones, necessaria et contingentia, omnia tandem objecta cujusvis generis, simplici æque ac perfecta cognitione cognoscit. Quod tamen nihil obstat quominus Dei cognitio, simplex in se permanens, eminenter contineat perfectiones actuum et habituum multiplicium, quibus hominis intellectus pro objectis cognoscendis informatur (4).

(1) *Sum. cont. Gent.*, lib. 1.°, cap. 46.
(2) *Sum Theol.* P. 1.ª, q. 14, art. 2.°
(3) *Sum. cont. Gent.* lib. 1.° cap. 54.
(4) Quam rem peregregie exponit D. Thomas his verbis: «Homo

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

2.m *Ergo Deus in sua essentia et per suam essentiam cognoscit res omnes possibiles.* Siquidem, res eatenus dicitur possibilis, quatenus habere potest rationem entis; nihil enim est impossibile, nisi ens, et non ens simul. Cum ergo in divina essentia, utpote infinita, contineatur et repræsentetur quidquid potest habere rationem entis, Deus cognoscendo propriam essentiam, cognoscit in ea omnia entia absolute possibilia, quæ nihil sunt aliud, quam modi quibus divina essentia imitari ac participari potest.

3.m *Ergo Deus cognoscit omnia entia finita, sive præterita, sive præsentia, sive futura.* «Effectus enim cognitio sufficienter habetur per cognitionem suæ causæ; unde scire dicimus unumquodque, cum causam ejus cognoscimus. Ipse autem Deus est per essentiam suam causa essendi aliis. Cum igitur suam essentiam plenissime cognoscat, oportet ponere quod etiam alia cognoscit (1).»

4.m Ergo duplex scientia in Deo potest per rationem distingui; prima, qua Deus seipsum, pure possibilia, et ea quæ absolute sunt necessaria, cognoscit; quæ idcirco præcedere concipitur libera decreta voluntatis divinæ: dicitur scientia *necessaria* seu *simplicis intelligentiæ*. Altera, ea est qua Deus cognoscit res quatenus ad actualem existentiam perductas, vel perducendas; quæ idcirco pendet ac posterior concipitur divinis decretis, ex quibus Deus libere vult ejusmodi entia existere: dicitur *libera* seu *scientia visionis* (2).

5.m Ergo Deus cuncta quæ in tempore eveniunt præ-

---

secundum diversa cognita, (objecta) habet diversas cognitiones; nam secundum quod cognoscit principia, dicitur habere intelligentiam; scientiam vero, secundum quod cognoscit conclusiones; sapientiam, secundum quod cognoscit causam altissimam; consilium vel prudentiam, secundum quod cognoscit agibilia; sed hæc omnia Deus una et simplici cognitione cognoscit. Unde simplex Dei cognitio omnibus istis nominibus nominari potest; ita tamen quod ab unoquoque eorum, secundum quod in divinam prædicationem venit, secludatur quidquid imperfectionis est, et retineatur quidquid perfectionis est.» *Sum. Theol.* 1.ª P. q. 14, art. 1.º, ad 2.m

(1) *Sum. cont. Gent.* Lib. 1.º c. 49.

(2) Atque hujusmodi partitio divinæ scientiæ obtinuit in Scholis, donec sæculo 16. labente, Molina S. J. theologus, opus, cui titulus: *Liberi arbitrii cum gratiæ donis, divina præscientia, providentia,*

noscit, vel potius noscit (1), etiam ipsa contingentia et libera, quin idcirco hominis libertas lædatur. Sed quoniam hominis ratio non ita facile id sibi persuadet (2), quidpiam in re hac oportet immorari.

THESIS.

Futura contingentia et libera Deus certo novit; hæc tamen scientia seu præscientia, nec rerum contingentiam, nec hominis libertatem tollit.

Prob. 1.ª pars. Si futurum aliquod Deus ab æterno non prænovisset, Dei scientia augeretur atque perficeretur, dum futurum illud incipit esse, ac exinde inciperet a Deo cognosci; atqui naturæ divinæ, utpote perfectissimæ, immutabili ac infinitæ, repugnat fieri accessionem alicujus novæ perfectionis seu cognitionis: ergo.

Prob. 2.ª pars. Qui res præteritas vel præsentes mente considerat, nullam necessitatem eisdem imponit, sed easdem in propria natura relinquit; atqui Deus in sua indivisibili et

---

prædestinatione, et reprobatione concordia, evulgavit, atque scientiam, quæ *media* appellatur, invexit. Est autem hæc ex ipso Molina, scientia qua Deus, «ex altissima et inscrutabili comprehensione cujusque liberi arbitrii, in sua essentia intuitus est quid pro sua innata libertate, si in hoc, vel illo, vel etiam infinitis rerum ordinibus collocaretur, acturum esset, cum tamen posset, si vellet, reipsa facere oppositum.» *Op. cit.*, q. 14, art. 13.

(1) *Noscit*, inquam, potius; quia revera, cum Deus omnia videat in æternitate, quæ indivisibilis ac simultanea existit, nihil est Deo futurum sed præsens; ac proinde quoad ea quæ nos futura dicimus, Deus scientiam potius quam præscientiam sibi vendicat.

(2) Profecto, Cicero, ut alios mittamus, Dei præscientiam cum libertate hominis conciliare nescivit; unde ut istam in tuto collocaret, præscientiam inficiatus est, scribens: «Nihil est tam contrarium rationi et constantiæ, quam fortuna, ut mihi, ne in Deum quidem videatur, ut sciat quid casu, et fortuito futurum sit. Si enim scit, certe illud eveniet; si certe eveniet, nulla fortuna est; est autem fortuna: rerum igitur fortuitarum nulla est præsensio.» *De Div.*, lib. 2.º, cap. 7.º

De quo proinde merito ajebat D. Augustinus: «Negavit præscientiam futurorum; atque ita dum vult homines facere liberos, fecit sacrilegos.» *De Civit. Dei*, lib. 5.º, cap. 9.

simultanea æternitate res futuras videt et contemplatur uno et eodem simplicissimo actu, quo videt et contemplatur res nobis præteritas, et præsentes: ergo sicut postremis hisce nulla imponitur necessitas ex Dei visione et contemplatione, ita nec illis quæ apud nos sunt futuræ.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° Necessitas opponitur libertati, sed id quod Deus præscit, necessario evenit: ergo.

Resp. Dist. min. Necessario evenit, *necessitate absoluta*, neg. *hypothetica* et *consequentiæ*, conc. Necessitas absoluta in eo sita est, quod res ita sit ut aliter esse nequeat: hypothetica vero, quæ etiam *consequentiæ* et *conditionata* dici solet, rebus eis congruit quæ ita sunt, ut non repugnet non esse, vel aliter esse, quæ proinde rerum contingentiam, aut libertatem minime tollit. Sic, ex hypothesi quod Deus voluerit hunc mundum creare, *necessarium* est hunc mundum existere, quin tamen hæc necessitas, aut mundi contingentiam, aut Dei libertatem evertat, cum Deus *absolute* potuerit hunc mundum non creare.

Objic. 2.° ac simul inst. Hæc propositio: *Si Deus præscivit hoc futurum esse, hoc erit*, est vera absolute: ergo Dei præscientia absolutam necessitatem præ se fert. Prob. cons. In propositione conditionali, si antecedens est necessarium, etiam consequens est necessarium; sed antecedens præfatæ propositionis, est absolute necessarium, Deus enim ex necessitate absoluta scit aliquid futurum: ergo etiam consequens, ac proinde existentia futuri absolute erit necessaria.

Resp. Neg. cons. Ad prob. disting. maj. Etiam consequens est necessarium *in sensu composito*, conc. *in sensu divi-so*, neg. Sensus compositus in præsenti materia tunc habetur, quando res quæ contingens et futura dicitur, cum divina præscientia simul componitur vel jungitur; quo sensu res a Deo præscita non potest non existere, cum Dei scientia falli non possit. At sensus divisus est, quando res contingens et fortuita, in se ipsa absolute spectatur; quo sane sensu res, eo ipso quod est contingens et fortuita, potest evenire, vel non evenire. Ex quo jam satis perspicue infertur, quod id quod est impossibile tantum in sensu composito, impossibile

solum est hypothetica impossibilitate, quæ contingentiæ et libertati non repugnat. Sicut enim in hac propositione: *Si Petrus loquitur, non potest tacere*, consequens est necessarium in *sensu composito*, quia nequit componere silentium cum locutione; et tamen nec Petri locutio, nec silentii absentia sunt necessariæ absolute, sed ex hypothesi tantum; non absimili ratione in conditionali objecta, quamvis consequens sit verum et necessarium in sensu composito antecedentis, nullam absolutam necessitatem involvit, quia nec ipsum antecedens est necessarium hoc modo, cum Deus potuerit scire hoc futurum tanquam non futurum, si, nempe, decrevisset ipsum non producere. Verbo: si aliquid ut futurum præscitur a Deo, necessario illud erit *quatenus præscitum* a Deo, cujus scientia semper verum attingit; at non erit necessario *quatenus in se a parte rei* seu in propria natura spectatur, quæ non immutatur ex Dei præscientia; hæc quippe rem præscitam relinquit in propria natura, sive hæc sit necessaria, sive contingens, sive libera (1).

Objic. 3.° Ex præscientia Dei circa contingentia et libera, de medio tolluntur consilia et cura hominum de agendis; quandoquidem si Deus præscivit aliquid futurum, illud erit, sive humana consilia adhibeantur, vel secus: ergo.

Resp. Disting. ant. *Si Deus simul non præsciret consilia, et curas hominum*, tr. *secus*, neg. Etenim, Deus dum præscit, et sicut præscit aliquid futurum, simul præscit, et ita etiam præscit, consilia, curas, media, ex quibus et per quæ illa

(1) Ad rem apposite D. Thomas: «Quando in antecedenti ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens est accipiendum, non secundum esse quod in se est (secundum esse reale extra animam) sed secundum esse quod est in anima: aliud est enim esse rei in se ipsa, et esse rei in anima: ut puta si dicam: si anima *intelligit* aliquid, illud est *immateriale*, intelligendum est quod illud est immateriale secundum quod est in intellectu, non secundum quod est in seipso. Et similiter si dicam: *Si Deus scivit aliquid, illud erit*, consequens intelligendum est prout subest divinæ scientiæ, scilicet, prout est in sua præsentialite: et sic necessarium est, (nempe necessitate hypothetica) sicut antecedens: quia omne quod est, dum est, necesse est esse, ut dicitur 1.° Periherm.» *Sum. Theol.*, 1.ª P., q. 14, art. 13, ad 2.m Quæ sane D. Thomæ doctrina sedulo mente est versanda, non pro hac tantum, sed pro aliis consimilibus quæstionibus.

res erit futura: sic dum præscit messem tali tempore colligendam a Petro, simul præscit ipsius labores, diligentiam, et consilia. +

ARTICULUS QUARTUS.

De voluntate Dei.

Quæ spectant Dei voluntatem, de qua fusius agere solent theologi, sequentibus summatim attingemus pro tironis philosophi captu et necessitate.

1.° Voluntatem Deo inesse, fere per se notum est ex hucusque dictis; nam 1.° voluntas intellectum necessario consequitur, cum nihil sit aliud quam amor, vel appetitio boni per intellectum apprehensi: «cum igitur Deus sit intelligens, inquit D. Thomas (1), inest sibi voluntas qua placet sibi suum esse, et sua bonitas. 2.° Quia voluntas est perfectio *simpliciter simplex*, ac proinde Deo absolute et *formaliter* tribuenda.

2.° Sicut autem Dei intelligere est ipsum Dei esse, atque uno et simplicissimo actu suam essentiam et alia a se intelligit, ita Dei velle est ipsum Dei esse, unoque et simplicissimo actu, suam bonitatem et alia bona a se distincta vult.

3.° Cave tamen ne inde inferas, Deum alia a se velle necessario, sicut necessario vult suam essentiam et bonitatem; siquidem, cum ejusmodi bona a Deo distincta, eatenus sint bona quatenus existunt, et prout sunt participationes essentiæ divinæ, eatenus vero existant quatenus Deus libere vult eas existere, consequitur plane Deum ea velle necessario, non absoluta, sed hypothetica tantum necessitate. Unde volitio horum bonorum est necessaria in Deo ex hypothesi existentiæ ipsorum, sicut scientia *visionis* solum est necessaria ex hypothesi creationis mundi.

4.° Atque exinde colligitur, Deum alia a se libere velle absolute loquendo; quandoquidem necessarium nexum non habent cum divina bonitate, quæ Deo sufficientissima existit, et quam unice Deus ex necessitate vult. Ut enim scite et ad

(1) *Sum. cont. Gent.*, lib. 1.°, cap. 72.

rem habet D. Thomas: «Voluntas non ex necessitate fertur in ea quæ sunt (dicunt ordinem) ad finem, si finis sine his esse possit: non enim habet necesse medicus ex suppositione voluntatis quam habet de sanando, illa medicamenta adhibere infirmo, sine quibus potest nihilominus infirmum sanare. Cum igitur divina bonitas sine aliis esse possit, quinimmo nec per alia ei aliquid accrescat, nulla inest ei necessitas ut alia velit, ex hoc quod vult suam bonitatem (1).»

5.° Ergo duplex distinguere oportet objectum voluntatis divinæ, scilicet, unum *primarium*, quod etiam *formale*, et *motivum* nuncupatur, estque ipsa bonitas divina, quæ ex propria ratione Dei voluntatem veluti movet tanquam ejusdem finis necessarius, immo vero cum ipsa identificatus; unde et objectum *necessarium* dici potest. Alterum *secundarium*, quod etiam *materiale* et *liberum* dici potest; suntque bona quævis a Deo distincta. Atque hæc quidem Deus vult eodem actu quo vult suam bonitatem, sicut alia a se intelligit, intelligendo suam essentiam, ita tamen ut bonitas se habeat tanquam finis, et sit ratio volendi ejusmodi creata bona; nam «cum Deus alia a se non velit nisi propter finem, qui est sua bonitas, non sequitur quod aliquid aliud moveat voluntatem ejus, nisi bonitas sua (2).» Deus itaque suam bonitatem ex necessitate vult, alia vero bona, *si existunt*, vult propter suam bonitatem tanquam propter finem; quia tamen hujusmodi finis, seu Dei bonitas æque salvatur *cum* et *sine* existentia bonorum creatorum, horum volitio absolute spectata, non secundaria modo, sed libera est respectu Dei (3).

(1) *Sum. cont. Gent.*, lib. 1.°, cap. 81.

(2) *Sum. Theolog.* 1.° P., q. 19, art. 2.° ad 2.m

(3) Merito proinde D. Thomas, postquam distinxit objectum voluntatis in principale et secundarium, subdit: «Voluntas igitur divina habet pro principali volito id quod naturaliter vult, et quod est quasi finis voluntatis, scilicet, ipsa bonitas sua, propter quam vult quidquid aliud a se vult; vult enim creaturas propter suam bonitatem, ut Augustinus dicit, ut videlicet sua bonitas quæ per essentiam multiplicari non potest, saltem per quandam similitudinis participationem diffundatur ad multa. Unde ea quæ circa creaturas vult, sunt quasi ejus volita secundaria, quæ propter suam bonitatem vult, ut divina bonitas sit ejus voluntati ratio volendi omnia, sicut sua es-

6.° Ergo Deus non solum absoluta gaudet libertate quoad productionem et amorem rerum finitarum, sed ejus libertas perfectissima existit, ac proinde iis nævis ac imperfectionibus caret, quibus in homine libertas subjicitur. Ast enim vero, homo qui ad veritatis notitiam per ratiocinia paulatim ac difficulter pervenit, quique, ut graphice habet D. Thomas, *habet cognitionem adumbratam*, dubitationi atque incertitudini in discernendo, consiliando et eligendo, obnoxius existit: in Deo vero «est simplex notitia veritatis absque discursu, et inquisione (1);» atque idcirco in eo, utpote infinita intelligentia ac scientia prædito, nulla dubitatio, mutatio, aut incertitudo occurrere potest quoad discernere, consiliari, aut eligere. Similiter quoque homo ac etiam angelus, quia ex nihilo educti, voluntatem obtinent, quæ defectibilitati est obnoxia, tam quoad existentiam, quam quoad bonitatem et operari: contra vero Deus, qui et increatus, ens necessarium, agens infinitum et perfectissimum est, absoluta et omnimoda gaudet indefectibilitate quoad esse, quoad operari, et quoad bonitatem; ac proinde ejus libertas excludit potentiam ad malum (2). +

---

sentia est ei ratio cognoscendi omnia. Respectu igitur illius principalis voliti, quod est sua bonitas, voluntas divina necessitatem habet, non quidem coactionis, sed naturalis ordinis... Sed respectu nullius alterius voliti, necessitatem habet. Cum enim ratio volendi in his quæ sunt ad finem, sit ipse finis secundum hoc quod id quod est ad finem (secundum modum quo res aliqua ad finem determinatum ordinatur) comparatur ad finem, secundum hoc comparatur ad voluntatem... Unde patet quod non est necessitas divinæ voluntatis ex amore quem habet ad suam bonitatem, quod velit hoc vel illud circa creaturam: nec inest ei aliqua necessitas respectu totius creaturæ, (totius mundi, vel collectionis creaturarum) eo quod divina bonitas in se perfecta est, etiamsi nulla creatura existeret, quia bonorum nostrorum non eget, ut in Psalm. 15 dicitur. Non enim divina bonitas est finis qui efficiatur ex his quæ sunt ad finem, sed magis quo efficiuntur et perficiuntur ea quæ ad ipsum ordinantur. Patet igitur ex dictis, quod quidquid Deus vult in se ipso (ex bis quæ ad ipsam Dei essentiam pertinent) de necessitate vult; quidquid autem vult circa creaturam, non ex necessitate vult.» *QQ. Disp. De Verit.*, q. 23, art. 4.°

(1) *D. Thom., De Verit.*, q. 24, art. 3.°

(2) Hanc porro doctrinam ex D. Thoma desumimus, qui, post-

CAPUT QUARTUM.

DE ATTRIBUTIS DEI RELATIVIS.

ARTICULUS PRIMUS.

De omnipotentia et creatione. +

Quoniam ea quæ de omnipotentia Dei, atque de natura et conditione creationis dicere oporteret, satis innotescunt ex his quæ de rerum possibilitate in Ontologia, præsertim vero de mundi creatione fuse in Cosmologia disseruimus, pauca hic subjicere sufficiet pro pleniori hujus rei notitia. Itaque,

1.° Potentia *passiva*, utpote *receptivitatem*, si ita loqui fas est, ac proinde potentialitatem et imperfectionem ex proprio conceptu includens, a Deo est penitus removenda. Contra vero, potentiam *activam*, quæ virtutem seu vim aliquid efficiendi ex proprio conceptu dicit, summam Deo concedere oportet.

2.° Et quidem, potentiam summam vel potius infinitam in Deo reperiri, satis constat: 1.° quia in Deo, qui est actus

---

quam ostendit dari liberum arbitrium, subdit: «Aliter tamen invenitur liberum arbitrium in nobis, et in angelis, et in Deo; variatis enim prioribus, necesse est posteriora variari. Facultas autem liberi arbitrii duo præsupponit, scilicet, naturam, et vim cognitivam. Natura quidem alterius modi (diversa ratione) est in Deo, quam sit in hominibus, et in angelis; natura enim divina increata est, et est suum esse, et sua bonitas; unde in eo non potest esse defectus aliquis, nec quantum ad esse, nec quantum ad bonitatem. Natura autem etiam angelica creata est, ex nihilo principium sumens; unde quantum est de se, possibilis est ad defectum.

Et propter hoc liberum arbitrium Dei nullo modo flexibile est ad malum: liberum vero arbitrium hominis et angeli in suis naturalibus (quoad ea quæ ipsis ex propria natura conveniunt) consideratum, in malum flexibile est.

Cognitio etiam alterius modi invenitur in homine quam in Deo Homo enim habet cognitionem obumbratam, et cum discursu veritatis notitiam sumentem. Unde (ex quo) accidit ei dubitatio, et difficultas in discernendo, et judicando.» *De Verit.*, q. 24, art. 3.°

purus et simplicissimus, vis agendi identificatur cum ipsa essentia: unde cum hæc sit infinita, ut ostensum est, etiam ipsius potentia activa infinita debet esse: 2.° quia potentia activa in unaquaque re respondet et commensuratur naturæ rei, quæ est fundamentum et radix virium agendi; sed natura Dei est illimitata seu infinita quoad esse: ergo etiam quoad vim agendi. Qua in re, egregie D. Thomas: «Esse autem divinum, super quod ratio divinæ potentiæ fundatur, est esse infinitum, non limitatum ad aliquod genus entis, sed præhabens in se totius esse perfectionem (1).

3.° Ergo vere inest Deo *omnipotentia:* nec enim aliud hoc nomine intelligimus, nisi potentiam infinitam et illimitatam, quæ ad *omne* ens porrigitur. Ast Dei potentia omne ens complectitur, sive ex parte subjecti, sive ex parte objecti. Ex parte quidem *subjecti;* quia ejus subjectum est essentia divina, quæ continet omne ens, seu totius esse plenitudinem: ex parte *objecti;* quia ejus proprium, seu adæquatum objectum, sunt possibilia absoluta, ac proinde quidquid potest habere rationem entis, vel contradictionem non implicat, «Quidquid potest habere rationem entis, ait D. Thomas (2), continetur sub possibilibus absolutis, respectu quorum Deus dicitur omnipotens.»

4.° Præ oculis tamen habeatur, quædam, quæ sunt possibilia absolute, a Deo tamen produci non posse, non quidem propter defectum vel limitationem divinæ potentiæ, sed ex aliqua *suppositione*, ex qua impossibile redditur id quod ex se erat possibile. Sic possibile est absolute omnes homines esse sapientes, sed ex hypothesi quod decreverit Deus ipsorum quosdam insipientes esse, impossibilis redditur sapientia omnium.

5.° Cum Dei omnipotentia necessarium ac intimum nexum habet possibilitas creationis, quæ jure optimo definitur: *productio seu effectio entis ex nihilo:* ex nihilo, inquam sui, quatenus nulla entitas præsupponitur quæ habere possit rationem causæ materialis respectu rei, quæ creatur, non vero

(1) *Sum. Theol.*, 1.ª P., q. 25, art. 3.°
(2) *Loc. cit.*

ex nihilo absoluto, quasi creatio nullam realitatem præsupponat: immo, supponit necessario realitatem infinitam, tanquam causam efficientem rei creatæ (1). Dico *possibilitas* creationis, quia hujus *existentia* non necessarium, sed liberum ac contingentem nexum obtinet cum omnipotentia Dei, quæ infinita ac æque perfecta in se ipsa consistit, sive mundus existat, sive non existat (2).

Nam, «quod Deus suam bonitatem amet, loquimur cum D. Thoma, (3) hoc necessarium est: sed ex hoc non necessario sequitur quod per creaturas repræsentetur, cum sine hoc divina bonitas sit perfecta. Unde quod creaturæ in esse producantur, etsi ex ratione divinæ bonitatis originem habeat, (quatenus producuntur ad manifestandam vel repræsentandam Dei bonitatem) tamen ex simplici Dei voluntate dependet.»

6.° Quod siquis morosius contendat aut objiciat, rerum creationem per Deum conciliari non posse cum existentia mali rebus creatis inhærentis, præsertim cum summum bo-

(1) Inepte igitur, ne dicam stulte, Cousin rejicit hujuscemodi creationis definitionem, et quod magis mireris in homine qui adversus eos indignatur qui eum tanquam pantheistam, et catholicæ doctrinæ desertorem accusant, innititur auctoritate Epicuri, Lucretii, Bayle, Spinozæ. En ejus verba: «¿Qu'est ce que la création? Voulez-vous la definition vulgaire? La voici: créer, c'est faire quelque chose de rein, c'est tirer du néant;... Or, Leucippe, Epicure, Lucrece, Bayle, Spinoza et tous les penseurs un peu exercés démontrent trop aisément que de rien on ne tire rien, que du néant rien ne peut sortir, d'où il suit que la création est impossible.. Il faut donc abandonner la definition que créer, c'est tirer du néant; car le néant est une chimere, et une contradiction.» *Cours du* 1828. l. 5.°, p. 21 et sqq. Utique: nihilum absolutum, et universale chimera est, et contradictio; at nihilum subjecti vel materiæ extra Deum, et præter Deum ante creationem nec chimera, nec contradictio est, nisi atheis, et pantheistis hominibus, quos laudat Cousin.

(2) Hic iterum habemus Cousin docentem cum pantheistis, et acatholicis, necessitatem creationis. «En prenant une toute autre route, nous arrivons a cet autre resultat que la création est, je ne dis pas possible, mais necessaire... Dieu... s'il est une cause absolue, il ne peut pas ne pas créer.» In hisce confutandis non immoramur, ne agamus actum in Cosmologia, ubi de origine mundi per creationem.

(3) *Sum. cont. Gent.*, lib. 3.°, cap. 99.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

num, prout est Deus, excludat omne malum, in memoriam hæc revocare sufficiat: 1.° Summum bonum excludit quidem *a seipso* omne malum, non vero necessario excludit *ab aliis;* immo vero, si de malo quod quidam *metaphysicum* appellant, sit sermo, illud necessario inest rei creatæ, quæ, qua talis, essentialiter limitata et imperfecta existit. 2.° Mali existentia minime cum summo bono creante pugnat; nam illud, si est *physicum*, vel ad ordinem, varietatem, et conservationem mundi confert, ut rerum corruptiones et mutationes; vel ad hominis felicitatem ac veram perfectionem, tanquam medium conducit, ut ærumnæ, ægritudines, et similia, ac proinde non nisi impropric et relative solum mala dicuntur. Si vero sit *morale*, illud quippe quod non causam efficientem, sed deficientem requirit, non a Deo, sed a sola creatura profluit.

7.° Ergo absurda ac inutilis habenda est sententia Manichæorum asserentium, præter summum bonum dari oportere summum malum, quod sit malorum principium: absurda quidem; quia malum est privatio vel carentia boni seu realitatis, ac proinde summum malum esset privatio vel carentia omnis realitatis, ac exinde nihilum. Inutilis etiam; quia mali origo et existentia in rebus creatis, optime concipitur et explicatur, ut vidimus, quim nullum summum malum existat (1).

ARTICULUS SECUNDUS.

De Providentia Dei.

Prænotanda:

1.° Providentia in genere est, *ratio ordinis rerum in finem*, quapropter Dei providentia definiri potest: *æterna ratio qua Deus singula in suos fines particulares, et omnia simul in finem universalem dirigit.* (2) Dicitur *æterna ratio*, hoc est,

(1) Vid., *Estudios sobre la Filos. de Sto. Tomás*, lib. 2.°, cap. 29, 30 et 31.

(2) Nostra hæc definitio, quoad rem et substantiam congruit cum ea quam Boetius tradit his verbis: *Divina ratio in summo omnium Principe constituta, quæ omnia disponit.*

cognitio, eaque practica, qua res omnes ad suum finem, sive particularem, sive universalem, a Deo diriguntur. Hinc providentia includit et actum *intellectus*, quo res ad finem ordinantur, et actum *voluntatis*, quo hæc ordinatio veluti approbatur, atque ad praxim reducenda decernitur.

2.° Providentia ergo divina in se spectata, ab æterno in Deo existit, sicut existunt actus intellectus et voluntatis: si vero spectetur ex parte termini, vel potius executionis ordinis providentialis, in tempore existit, sicut ipsæ res, quibus Deus providet. Atque hujusmodi executio in tempore ordinis providentialis proprie dicenda esset *gubernatio*, quantumvis hæc cum providentia vulgo confundatur.

THESIS.

Deus de omnibus ac singulis rebus providentiam gerit.

Prob. 1.° Si Deus de rebus omnibus et singulis providentiam non gereret, vel id esset quia ignorat modum res et mundum gubernandi, vel quia non potest, vel quia non vult. Si primum: ergo Deus non est omniscius, nec summam scientiam habet, nec proinde est Deus. Si secundum: ergo non est omnipotens, nec verus Deus. Si tertium: ergo 1.° Deus non esset bonus: quandoquidem creaturas suas non diligeret, eas fortuitis casibus, ac injustitiis hominum perversorum relinquendo, et deserendo: 2.° se ipsum negaret; quia cum creaturas ex nihilo libere produxerit, sibi ipsi debet ipsarum curam gerere, nec eas, postquam creavit, deserere, ac veluti despicere potest.

Prob. 2.° Deus est causa universalis omnis boni, quod in rebus omnibus ac singulis reperitur; sed in rebus invenitur bonum non solum quoad substantiam, sed etiam quoad ordinem ipsarum in finem, præsertim vero in finem ultimum, cum fines particulares sint tanquam media respectu finis ultimis: ergo Deus est causa hujus boni, quod positum est in ordinatione rerum ad fines, sive particulares sive universales. Ergo Deus providentiam gerit de omnibus rebus.

Ex his inferes sequentia

Corollaria:

1.m Ergo res quævis, quantumvis minima, proprium aliquem et peculiarem finem sibi vendicat, atque a Deo mediis

necessariis donatur pro ejusdem assecutione; quamvis hæc non raro nobis sint ignota.

2.m Ergo res quævis tendit, ac pro suo modo operatur ad manifestationem gloriæ et potentiæ Creatoris, qui est ultimus finis tam universi, quam entium ex quibus coalescit.

3.m Ergo id quod *casum* et *fortunam* appellamus, locum non habet nisi per respectum ad hominem et causas secundas; nam respectu Dei nihil est vere fortuitum, cum et præsciat, et ordinet omnia quæ in mundo eveniunt.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° Si Deus providentiam de rebus gereret, maxime de homine; sed de hominibus providentiam non gerit: ergo. Prob. Si de hominibus providentiam gereret, non sineret improbos deliciis et bonis affluere, dum probi ærumnis et doloribus vexantur: ergo, etc.

Resp. Neg. min. Ad prob. dist. ant. *Si justæ non adessent causæ ad id permittendum*, conc. *secus*, neg. Et quidem, quamvis nos ignoremus causas vel motiva propter quæ Deus probos vexari malis, improbos deliciis abundare permittit, æquius foret nostram ignorantiam fateri, quam Dei providentiam evidenter demonstratam inficiari. Ast hic facile assignantur quædam saltem motiva. Ac. 1.° quidem, deliciæ quibus improbi homines affluunt, et abutuntur, pœnæ potius quam boni rationem obtinent, ita ut merito scribat D. Augustinus: «nihil esse infelicius felicitate peccantium, quia pœnalis nutritur impunitas, et mala voluntas, veluti hostis interior, roboratur.» 2.° Temporalia bona improbis hominibus quandoque Deus confert, tanquam præmium respondens aliquibus ipsorum bonis operibus; nemo enim adeo malus existit, qui aliquando bonum opus non perficiat.

Quoad ærumnas quibus justi opprimuntur, deserviunt: 1.° ut mundum, mundanaque omnia magis in diès spernant, atque ad superna et cælestia, cordis oculos et mentem erigant; 2.° ut humiliores et cautiores reddantur, in solo Deo fidentes, Patremque cœlestem orantes, sive ad temporalia mala, sive ad tentationum pericula superanda: 3.° ut temporalibus hisce æruminis purgentur ac expientur in hoc sæculo levia quædam peccata, pro quibus quotidie dicimus: *dimitte nobis debita nostra*, et quæ in altero sæculo severioribus pœnis plecterentur: 4.° ut per patientiæ, humilitatis, aliarumque virtutum opera et exempla, Dei gloriam enarrent, simulque cæteris hominibus ostendant quod non *sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.*

Inst. Magna hominum pars non adsequitur felicitatem, quæ proprius est finis hominis: ergo.

Resp. Dist. ant. Non adsequitur felicitatem *ex propria culpa, seu abusu propriæ libertatis*, conc. *ex defectu mediorum*, neg. Ad Dei providentiam solum spectat homini providere media, quibus proprium finem seu felicitatem consequi possit: quod si homo ex innata libertate ejusmodi media respuat, ex hoc nihil aliud colligitur, nisi quod Deus hominem ad proprium finem non necessario, sed libere, dirigit.

Objic. 2.° Si Deus omnibus et singulis providet, licitum erit ignis probatione, aut singulari certamine lites etiam capitales, dirimere, prout faciebant veteres; siquidem Deus, utpote de rebus curam gerens, non permittet exitum nocenti favere: ergo.

Resp. Neg. sequel. ant. Lites namque dirimere præfatis modis illicitum est, imo contra Dei providentiam et voluntatem, quæ miracula non edunt, dum sunt indebita aut minime necessaria, prout contingit in exemplis adductis. Neque enim Deus unquam promissit miraculum edere in his circumstantiis, nec est necessarium, cum suppetant media juridica et naturalia, ad discernendos nocentes, et innocentes.

Objic. 4.° Quidquid est in Deo est æternum; sed providentia non est quid æternum, cum sit circa existentia creata: ergo.

Resp. Dist. min. Non est quid æternum, *sumpta præcise pro ratione ordinis rerum in finem*, neg. *pro executione hujus ordinis*, conc. Solutio patet ex prænotatis. In providentia namque adæquate sumpta, (quæ hoc sensu *cura* etiam dicitur) utrumque includitur, nempe, «ratio ordinis, ait D. Thomas (1), quæ dicitur Providentia; et dispositio, et executio ordinis, quæ dicitur gubernatio; quorum primum est æternum, secundum temporale.»

(1) *Sum. Théol.* 1.ª P., q. 22, art. 1.°, ad 2.m

ARTICULUS TERTIUS.

De Influxu Dei in creaturas.

§ I.

Prænotiones, ac definitiones circa Dei influxum in res creatas.

1.° Præter creationem, ex qua originaliter creatura quævis pendet tam quoad *esse*, quam quoad *operari*, duplex alius influxus Dei in creaturas potest assignari; quorum primo, res in esse recepto permanent, diciturque *conservatio*: altero, quoad operandum perficiuntur, diciturque *influxus causæ primæ in secundas*.

2.° Deum res omnes creatas in esse conservare, omnes uno ore concedunt: sunt tamen quidam, qui ajunt, substantias semel creatas, ex propia vi in accepta existentia permanere, ita ut non egeant positivo Dei influxu eas conservante, sed sufficere Deum ipsas positivo decreto non destruere: hæc jure dicitur conservatio *negativa*, atque *indirecta*. Major tamen et sanior philosophorum pars existimat, rerum conservationem eatenus perfici a Deo, quatenus eas permanere facit in accepto esse per actum positivum voluntatis, ita ut cessante ejusmodi actu, statim creatura in nihilum redigeretur: hæc dicitur conservatio *positiva*, et *directa*.

3.° Porro, rerum conservationem *positive* a Deo perfici, facile his ostenditur: 1.° vel Deus vult positive ut creatura A nunc existat, vel ut non existat, vel de ea non cogitat; sed duo postrema aperte repugnant, nihil enim est quod Dei cogitationem effugiat, et ex altera parte, si Deus positive vellet quod creatura A non existeret, in nihilum statim redigeretur, ut vel ipsi conservationis *negativæ* asseclæ fateri coguntur: ergo superest ut Deus velit positive creaturam A nunc existere: ergo positivo actu voluntatis Deus res in esse conservat. 2.° «Oportet, ut arguamus cum D. Thoma (1),

(1) *Sum. cont. Gent.*, lib. 3.°, cap. 65.

quod idem sit causa rei, et conservationis ipsius; nam conservatio rei non est nisi continuatio esse ipsius... Deus per intellectum et voluntatem est causa (et quidem positiva) essendi omnibus rebus: igitur per suum intellectum et voluntatem conservat res in esse.»

4.° Atque ex his colligere licet cum nobilioribus philosophis, actionem, qua Deus res in esse conservat, identificari quoad entitatem cum actione creatrice ipsarum, ita ut eadem Dei actio, quatenus rem educit ex nihilo, *creatio* dicatur; quatenus vero rem semel eductam, in esse permanere facit, *conservatio* dicatur. Ex quo vulgatum illud apud philosophos: *conservatio est continuata creatio* (1).

5.° Ad influxum quo prima causa in secundas influit jam devenientes, omnes ferme rejiciunt præposteram opinationem Durandi, qui *mediatum* tantum influxum Dei in causas secundas agnoscit, quasi Deus eatenus solum disceretur influere in causas secundas, quatenus ipsis facultatem seu vim agendi contulit atque conservat. Unde opus non est in ea confutanda immorari; quippe ex communi ac ratione firmata theologorum, philosophorumque sententia, Deus, præter influxum mediatum, *immediatum* quoque adhibet causis creatis dum operantur.

6.° Hic porro influxus immediatus triplici ratione perfici

(1) Expositam doctrinam circa rerum positivam conservationem tuentur, non modo cuncti ferme Scholastici, sed nobiliores apud recentes philosophos. Inter eos Mallebranche hæc scribit: «Si le monde subsiste, c'est donc parce que Dieu continue de vouloir que le monde soit. La conservation des créatures n'est donc, de la part de Dieu, que leur création continuée... En Dieu, la conservation, et la création ne sont qu'une même volonté.» *Entret. metaph.* ent 7.°

Non absimilia habet Fenelon: «L'Etre qui est par lui même ne tire point du néant des êtres qui ensuite subsistent par eux-mêmes hors du néant d'une manière fixe: ils ne peuvent continuer à exister qu'autant que l'être nécessaire les soutient hors du néant; ils n'en sont jamais dehors par eux-mêmes: donc ils n'en sont dehors que par un don actuel de l'Etre.» *De l'Exist. de Dieu*, part. 2.°, chap. 5, art. 3.°

potest: 1.° *motione morali*, quæ posita est in *determinata ratione proponendi objectum aliquod intellectui* et *voluntati*; ex qua objecti propositione voluntas excitatur ad aliquid appetendum, vel aversandum: 2.° motione *physica*, quæ definiri potest: *motio qua Deus intrinsece applicat causam secundam ad actualiter operandum*; nempe, cum creaturæ ex se solum habeant activitatem potentialem seu vim agendi *in actu primo*, ut ajunt, actualiter non operantur, nisi ab aliquo ad id determinentur et applicentur; atque illa motio, qua a Deo transferuntur ab actu primo ad secundum, applicando ipsarum activitatem potentialem ad actualem operationem, motio *physica* nuncupatur: 3.° *concursu simultaneo*, qui, apud ejus propugnatores, est *aliquid quod causæ secundæ actionem comitatur, et ipsum se habens per modum actionis qua divina virtus una cum creatura agit, ad eundemque terminum immediate tendit, ad quem tendit creaturæ actio* (1).

7.° Ex allatis definitionibus facile intelliges in quo expositæ tres species influxus divini inter se conveniant, simulque in quibus discriminentur. In eo conveniunt, quod influxum *immediatum* Dei (salva natura et conditione motionis moralis) adstruant et supponant: differunt vero: 1.° quia *motio maralis* allicit vel retrahit voluntatem ad agendum, nihil entitatis in eadem ponens: *physica*, causam secundam intrinsece et active applicat, et perficit ad operandum: *concursus simultaneus*, causam secundam adjuvat ad agendum cum ea cooperando ad productionem effectus: 2.° *Motio moralis* movet objective solum causam secundam: *motio physica* physice et effective, perficiendo activitatem causæ secundæ per collationem ultimæ actualitatis, et applicationem ad operandum: *concursus simultaneus*, causan secundam non movet, nec ei *confert aliquid quo ad agendum moveatur, aut in vi agendi perficiatur* aut compleatur, sed cum ea solum cooperatur, quatenus immediate influit in effectum eundem, qui a causa secunda simul producitur; «ad eum fere modum,

(1) Ita Tongiorgi, *Inst. Phil. Theol.*, lib. 1.°, cap. 2.°, art. 3.°, quæ definitio cum iis quæ a Liberatore et aliis proferuntur, quoad substantiam convenit.

quo binæ causæ partiales et cooperantes, v. g. duo homines aliquid func trahentes, non ita cooperantur alter alteri, ut ulter in alterum agat, sed ita ut uterque in eundem effectum immediate influat» (1). Habemus ergo hic, quod juxta ejus asseclas, per concursum simultaneum, Deus ita influit in causam secundam, ut nihil in eam agat vel influat, («non ita cooperantur alter alteri ut *alter in alterum agat*») solumque in eam dicatur influere quatenus simul cum ea eundem effectum immediate attingit («sed ita ut uterque in eundem effectum immediate influat») vel producit. Ex quo plane infertur, influxum Dei per concursum simultaneum non respicere causam secundam, reduplicative ut causam, nec ejus actionem, sed effectum solum, qui est terminus actionis; siquidem, «causa prima, et secunda ita simul operantur, ut in unum, eundemque effectum, tanquam ad terminum actionis, tendant,» prout in laudato habetur loco. Id præ oculis maxime habeatur ab his qui velint vim rationum pro physica motione militantium, penetrare.

8.° Hæc physica motio, quæ complet et perficit facultatem, seu vim agendi creaturæ, eamque applicat ad actualem operationem eliciendam, planum est quod actualem creaturæ operationem naturæ ordine præcedit, cum prius sit virtutem agendi applicare, quam actu agere. Ergo motio illa Dei, prævia existit non quidem temporis, sed naturæ ordine, operationi creaturæ: et propter hoc *prævmolio physica*, quasi *prævia motio physica* congrue nuncupatur.

9.° Jam vero, Deum immediate in res creatas influere per concursum simultaneum, ab omnibus est agnoscendum. Cujus rei profundissimam rationem reddit D. Thomas verbis hisce: «Secundum ordinem causarum est ordo effectuum. Primum autem in omnibus effectibus est esse; nam omnia alia sunt dsterminationes ipsius. Igitur esse est proprius effectus primi agentis, et omnia alia agunt (producunt) ipsum, in quantum agunt in virtute primi agentis. Secunda autem

(1) Verba sunt ipsius Tongiorgi *loc. cit.*, qui statim subdit: «Ita quoque causa prima et secunda ita simul operantur, ut in unum eundemque effectum immediate tanquam ad terminum *actionis* (nota bene) tendant.» *Loc. cit.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

agentia, quæ sunt quasi particulantia et determinantia actionem primi agentis, agunt (producunt) sicut proprios effectus alias perfectiones quæ determinant esse (1).»

Quæ demonstratio, pro his qui terminologiæ Ang. Doctoris minus sunt periti, sic breviter evolvitur. Semel constituto tanquam principio per se noto, quod ordo et natura effectuum, respondet ordini et naturæ causarum, ita ut nobilior, aut perfectior effectus, nobiliorem causam postulet, ponamus effectum aliquem v. g. leonem de novo produci vel generari. In hoc effectu variæ perfectiones continentur, quippe leo habet *esse*, habet *vitam*, habet *corpus*, habet *extensionem* etc. Inter diversos hosce perfectionis gradus, primus ac nobilissimus omnium est *esse*, tum quia prius est absolute esse, quam esse hoc, vel illud, tum quia ratio entis reliquas universalitate superat. Ergo si ordo et natura effectuum respondere debet ordini, et naturæ causarum, ratio entis, seu *habere esse*, quæ est prima, nobilior ac universalissima perfectio, inter eas quæ in leone, vel quovis alio effectu continentur, respondere debet causæ omnium primæ, nobiliori, et universalissimæ, quæ proculdubio est Deus. Reliquæ vero perfectiones, utpote minus universales, et secundariæ, ipsum esse præsupponentes, respondent causis secundis: ita ut quodammodo possit dici, quod dum Deus producit *esse* in effectu, agentia creata *quasi particulantia et determinantia*, ut minus latine, sed valde graphice ait D. Thomas, actionem Dei, in eodem effectu agunt ad productionem perfectionum particularium, quæ sunt quasi determinationes esse a Deo tanquam prima causa producti.

10.° Hic tamen Dei concursus in res creatas non ita accipiendus est, quasi in effectu una pars a Deo, et altera a causa secunda produceretur, sed totus effectus ab utraque producitur; ut enim scite habet D. Thomas (2): «Non sic idem effectus causæ naturali, et divinæ virtuti attribuitur, quasi partim a Deo, partim ab agente naturali fiat; sed totus est ab utroque, secundum alium, et alium modum, nempe, a

(1) *Sum. cont. Gent.*, lib. 3.°, cap. 65.
(2) *Ibid.* lib. 3.°, cap. 70.

Deo tanquam a primo ente, et causa prima omnis entis, a creato agente tanquam a causa secunda et agente particulari talis entis (1).

11.° Porro, quamvis in agnoscenda concursus simultanei existentia fere cuncti sive theologi, sive philosophi conveniant, sunt tamen quamplurimi qui eum existimant insufficientem ad salvandum ac probe explicandum influxum Dei in causas secundas, sed opinantur requiri præterea physicam præmotionem; quorum ac D. Thomæ sententiam, nos etiam amplectimur. Unde sit

THESIS.

Deus physice etiam præmovet causas secundas ad operandum.

Prob. 1.° ex principio adversariorum. Et quidem, 1.° ex definitione concursus simultanei ab ipsis tradita, habetur, Deum eatenus influere in causas secundas, quatenus simul cum his operatur ad producendum *terminum actionis:* ergo non influit ad producendam ipsam actionem; et tamen aliud est terminus actionis, et aliud ipsa actio, sicut aliud est animal de novo generatum, aliud actio qua generatur. Ergo existit in rerum natura ens reale, nempe, ipsa actio agentis, in quod Deus non influit. Ergo vel notio concursus simultanei ab ejusdem asseclis tradita, falsitate laborat, vel Deus non influit universaliter in res omnes creatas. Sed etiam in

(1) Quam rem illustrat eximius Goudin, qui de physica præmotione plurima egregie conscripsit, non incongruo exemplo tecti domus, «quod portatur et a parietibus tanquam a proprio, ac particulari suo fulcimento, et præterea a tellure, tanquam generali omnium corporum basi, ita ut quodlibet ex illis duobus sit totalis ratio in suo ordine. Quemadmodum ergo terra, quamvis sit sufficiens, et totalis omnium gravium basis, eaque proinde sustineat, non impedit tamen quin supra ipsam unum corpus aliud sustineat, sed potius cum eo concurrit ad talem sustentationem: ita Deus, licet sit sufficiens et totalis causa totius entis, proindeque totum ex se profundat, attamen non impedit quin in entibus a se productis, unum dependeat ab alio tanquam a causa proxima, sed potius idipsum facit concurrendo cum propriis, ac secundis causis ad productionem effectuum.»

hypothesi, quod actio ab adversariis connumeretur inter effectus, et *terminos actionis*, adhuc

Prob. 2.° insufficientia concursus simultanei. Dum causa secunda transit de potentia ad actum agendi, novum ac realem statum acquirit, quippe realis mutatio ibi intercedit, ut patet in homine, dum transit de potentia amandi ad actualem amorem; sed per concursum simultaneum nequit reddi ratio sufficiens hujus novi status, nec explicari hæc mutatio; siquidem ex ipsius asseclis, concursus hic ex se indifferens est ad agendum, vel non agendum, ad agendum hoc, vel illud, atque determinationem causæ secundæ, saltem liberæ, expectat: ergo alibi quærenda est ratio sufficiens illius novi status, ac realis mutationis. Jam vero, hujus rei sufficiens ratio vel est in ipsa causa secunda, vel in Deo: in causa secunda nequit esse, quia ea supponitur in potentia antequam acquirat illum novum statum, illud autem quod est in potentia ad agendum, nequit actu agere, nisi ad id determinetur et moveatur per aliquod ens actu agens, sicut illud quod est in *potentia* ad esse, sed actu non habet esse, nequit acquirere esse a se ipso, sed ex alia re quæ sit actu ens. Ergo in solo Deo inveniri potest ratio sufficiens præfati novi status, et realis mutationis, præsertim quoad causas liberas, cum in voluntate solus Deus influere et operari possit. Atque hæc ratio non solum ostendit evidenter concursum simultaneum insufficientem esse, sed insuper invictissime probat, Deum determinare causas secundas ad actu operandum, ac proinde haberi potest tanquam directa demonstratio præmotionis physicæ.

Prob. 3.° directe thesis. In Deo, præter rationem *primi entis*, agnoscenda est ac vere existit ratio *primæ causæ*. Deus namque non solum est primum ens, a quo idcirco procedunt ac dependent omnia entia, quoad esse et conservari, sed etiam est prima causa, a qua proinde omnes aliæ causæ produnt ac dependent, in ratione causæ, et quoad operari. Jam vero, per concursum simultaneum Deus solum influit in creaturas sub ratione primi entis; quandoquidem per ipsum Deus nihil aliud facit quam producere effectum a causa secunda productum, cum attingendo sub altioribus formalitatibus, ac præsertim quoad formalitatem essendi, quæ est participatio primi entis. Ergo præter concursum simultaneum,

quo res creatæ Deum respiciunt tanquam *primum ens*, ac exinde originem omnis rationis essendi, opus est admittere alium influxum, quo res creatæ respiciant Deum tanquam *primam causam*, et originem proinde omnis causalitatis, sive actionis, quæ est propria causalitas causæ efficientis, de qua hic agitur. Ergo cum modus proprius influendi causarum efficientium inter se sit quatenus una movet ac determinat aliam ad operandum, ille influxus primæ causæ efficientis in creatas, debet esse per motionem, qua ad agendum moventur et determinantur, quæ est ipsissima præmotio physica, quam propugnamus.

Prob. 4.° Causæ secundæ se habent respectu Dei tanquam causæ instrumentales: etenim «sub Deo, inquit D. Thomas (1), qui est primus intellectus, et volens, ordinantur omnes intellectus et voluntates, sicut instrumenta sub principali agente;» sed causa instrumentalis non agit nisi ut prævie mota, et applicata ad operendum a causa principali, ut apparet v. g. in manu, quæ actu non pingit, nisi prius naturæ ordine a voluntate moveatur, appliceturque ad pingendum: ergo causæ secunde nihil actu possunt operari absque prævia motione, et applicatione ex parte Dei (2).

Corollaria:

1.m Ergo proprius effectus præmotionis physicæ est

---

(1) *Sum. cont. Gent.*, lib. 3.°, cap. 97.

(2) Hanc rationem præsertim profero propter eos qui, lucem in tenebras vertere conantes, non verentur asserere D. Thomam, solum concursum simultaneum, nec vero physicam præmotionem amplecti. Ex laudatis quippe verbis Ang. Doct. sive ea veritatem contineant, sive non, apertissime sequitur, ipsum præmotionem docere, cum impossibile sit, præsertim juxta ejusdem theoriam de causis instrumentalibus, instrumentum quidquam agere absque prævia motione et applicatione causæ principalis. Id, ut omittam sexcenta plus minus esse loca, in quibus præmotionem docet, imo etiam eadem argumenta sibi objicit, quæ objicere solent asseclæ concursus simultanei. Itaque, quod hi physicam præmotionem rejiciant et oppugnent, nihil cunctor; cuique liberum est opinionem sibi probabilem amplecti et tueri; sed æquo animo ferre non possum eos, qui dum præmotionem rejiciunt, D. Thomam in suam sententiam vel invitum trahere, et pertrahere, conantur. Qua sane in re, Molina, quidamque alii ex ejus discipulis, honestius et dignius agunt, dum ingenue fatentur, se in re hac, a D. Thoma discedere.

complere et actuare vim agendi causæ creatæ, ipsamque applicare ad operationem.

2.m Ergo id quod a Deo producitur et attingitur per præmotionem, est ipsa actualis operatio, seu entitas actionis.

3.m Ergo si qui defectus hanc entitatem actionis comitantur, eos non Deo præmoventi, sed potius causæ secundæ tribuere oportet.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° Physica præmotio conciliari nequit cum hominis libertate: ergo. Prob. ant. Hominis libertas consistere nequit, nisi possit seipsum determinare ad operandum; atqui si a Deo præmovetur, non seipsum determinat, sed a Deo determinatur ad agendum: ergo.

Resp. Neg. ant. Ad prob. disting. maj. Nisi possit, etc. *vel tanquam agens primum, vel tanquam agens proximum*, conc. *tanquam agens primum*, neg. Et ad min. Non seipsum determinat *in ratione agentis primi*, conc. *in ratione agentis secundi*, neg. Sicut ipsi concursus simultanei propugnatores, qui argumentum hocce objiciunt, fatentur quod idem effectus totus est a Deo tanquam a primo agente, et totus etiam a causa creata tanquam a secundo agente, ita et dici potest, quod dum homo operatur præmotus a Deo, non seipsum determinat sub ratione primi agentis, sub hoc enim respectu determinatur a Deo; seipsum tamen determinat sub ratione secundi agentis. Nec enim ad hoc quod aliquid dicatur et sit determinans seipsum, opus est ut seipsum *primo* determinet, sicut nec ad hoc quod aliquid vere dicatur et sit causa efficiens, opus est ut sit *prima* causa efficiens. Idque eo vel maxime quia ut habet D. Thomas (1), « Deus operatur in omnibus, ita tamen quod in unoquoque secundum ejus conditionem; unde in rebus naturalibus (ex necessitate naturæ operantibus) sicut ministrans virtutem agendi, et sic determinando naturam ad talem actionem: in libero autem arbitrio hoc modo agit, ut virtutem agendi ministret, et ipso

(1) *Sent.*, lib. 2.°, dist. 25, q. 1.ª, art. 1.° ad 3.m

operante, liberum arbitrium agat. » Nempe, homines, dum a Deo præmoventur, *aguntur, ut agant*, inquit D. Augustinus, *non ut ipsi nihil agant*.

Inst. Indifferentia est de ratione libertatis; sed physica præmotio tollit indifferentiam: ergo tollit libertatem.

Resp. Dist. maj. *Indifferentia potentialis*, neg. *actualis*, conc. Et similiter ad min. Tollit indifferentiam *potentialem*, conc. *actualem*, neg. Indifferentia potentialis est facultas ponendi aliquem actum simul cum suspensione, vel privatione omnis actus. Sic dum ego habens facultatem, vel potentiam amandi, vel odio habendi Petrum, neutrum tamen actum elicio, habeo indifferentiam potentialem quoad amorem, vel odium Petri. Ad indifferentia *actualis* est positio unius actus cum potentia ad oppositum; sic dum odio habeo Petrum, habeo indifferentiam actualem, quia sic hunc actum elicio, ut simul retineam potentiam ad amandum. Hæc posterior sufficit ad libertatem, ut patet; secus enim, quotiescumque homo se determinaret ad hunc, vel illum actum ponendum, libertatem amitteret.

Objic. 2.° et simul inst. Ille qui ex præmotione, et sub præmotione aliquid operatur, non retinet potentiam ad oppositum: ergo. Prob. ant. Præmotus ad amandum non potest odire; ergo, non retinet potentiam ad oppositum, nec proinde actualem indifferentiam.

Resp. Neg. ant. Ad prob. dist. ant. Non potest odire *in sensu composito*, hoc est, non potest componere, vel conjungere præmotionem ad amorem cum actu odii, conc.: quia dum homo supponitur præmotus ad amandum, simul supponitur seipsum libere determinare ad amandum: *in sensu diviso*, hoc est, dum actu amat, et sub motione Dei, non retinet potentiam ad oppositum, neg. Tota æquivocatio oritur ex eo quod præmotio Dei concipiatur tanquam quid fatale et cæcum, necessitatem voluntati inferens; cum e contra concipienda sit tanquam motio cum qua, et sub qua voluntas in suo ordine, seu tanquam agens secundum, seipsam libere determinat, et potentiam retinet ad oppositum, quando libuerit. Unde merito D. Thomas (1): «Deus movet immutabi-

(1) *De Malo*, q. 6.ª, art. un. ad 3.m

liter voluntatem propter efficaciam virtutis moventis, quæ deficere non potest; sed propter naturam voluntatis motæ, quæ indifferenter se habet ad diversa, non inducitur necessitas, sed manet libertas.

Objic. 3.° Libertas definitur: *Facultas qua, positis omnibus prærequisitis ad agendum, voluntas potest agere, et non agere;* sed posita præmotione voluntas jam non potes agere, et non agere: ergo.

Resp. Dist. maj. *Et hæc definitio convenit libertati potentiali, seu in actu primo*, conc.: *libertati actuali, vel in actu secundo*, neg.

Supponamus nullam dari præmotionem, sed hominem solum se ipsum determinare: supponamus deinde hunc hominem se ipsum efficaciter determinare ad diligendum Petrum; posita hac determinatione, hic homo jam non potest agere, et non agere, cum determinatus sit ad agendum, actuque agat, et tamen dum actu agit, et diligit Petrum, non admittit, sed potius perficit libertatem. Ex hoc exemplo facile intelliges sensum distinctionis, et quo sensu sit vera objecta definitio libertatis.

Inst. Repugnat quod voluntas humana se ipsam libere determinet, si ab altero prævie, et physice moveatur ad agendum: ergo.

Resp. Dist. ant. *Si ille alter sit aliquid creatum, ac finitam efficaciam habens*, conc. *Si habeat vim omnipotentem ac efficaciam infinitam, et universalissimam*, neg. Itaque, ideo Deus voluntatem præmovens, ejus libertatem non lædit, quia Dei virtus, utpote infinita, ejusdemque causalitas, utpote efficacissima, attingere, ac producere potest, non solum substantiam et entitatem, sed *modum* quoque actus, ac proinde libertatem, qui est veluti modus respectu actus voluntatis. Namque, ut aptissime habet D. Thomas, «cum voluntas divina sit efficacissima, non solum sequitur quod fiant ea quæ Deus vult fieri, sed quod eo modo fiant, quo Deus ea vult fieri.»

Atque hæc est ultima resolutio hujus magnæ controversiæ, ac veluti clavis fundamentalis pro solutione omnium argumentorum; ea quippe omnia directe, vel indirecte, ac per varios anfractus et circuitus, ad eam solutionem finaliter deveniunt, ut dicatur præmotionem physicam ideo libertatem hominis non lædere, quia vis activa Dei, utpote infinita, efficacissima, atque universalissima, extenditur et ad substantiam, et ad modum actus voluntatis; ita ut dum voluntatem movet, ejus libertatem potentialem perficiat, et veluti actuet, producendo in eadem libertatem actualem, vel usum libertatis.

Objic. 4.° Si Deus præmovet ad operandum, esset auctor peccati, quod repugnat; ergo. Prob. ant. Qui movet, et applicat ad actionem malam, est auctor peccati: sed Deus in hypothesi præmotionis, moveret et applicaret ad actionem malam: ergo.

Resp. 1.° Argumentum hocce eadem ratione solvendum esse ab asseclis concursus simultanei, quorum tamen quidam illud contra præmotionem objiciunt, quasi cooperatio Dei cum causa secunda ad actionem malam, non ferat secum idem inconveniens, quod objiciunt contra præmotionem.

Resp. 2.° Neg. ant. Ad prob. dist. maj. Ad actionem malam, *ut mala est*, conc.: *quoad ipsam entitatem actionis*, neg.

Et ad min. applic. ead. dist. In actione moraliter mala duo sunt: *malitia moralis*, atque præterea *actio ipsa*, seu entitas physica actionis. Prima, utpote mera privatio rectitudinis, vel ordinis moralis, non requirit causam efficientem, sed potius *deficientem*, ac proinde in solam causam secundam refundi potest, quæ defectibilitati est obnoxia, minime vero causæ primæ, quæ nulli defectabilitati potest subesse. Præmotio igitur Dei, qua Dei, actienem moraliter malam attingit quoad entitatem actionis, quæ bona est bonitate metaphysica seu transcendentali, non vero quoad malitiam moralem, quæ ipsi conjungitur ad eum fere modum quo motus tibiæ curvæ ab anima tanquam ab efficienti causa procedit; claudicatio vero, seu defectus rectitudinis motus, non ab anima, sed a defectuosa dispositione tibiæ originem ducit.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

LIBER SEPTIMUS.

ETHICA SIVE PHILOSOPHIA MORALIS.

Mos est receptus ab his qui quamlibet philosophiæ partem aggrediuntur, ad legentes præfari. Quoniam vero ejusmodi præfationes vaga quædam, atque exinde parum utilia, ut plurimum, continent, nos, quibus religio est brevitati simul et utilitati consulere, præfari malumus de ipsius Ethicæ notione, natura, proprietatibus, discrimine ab aliis, et divisione. Unde sit

CAPUT PROÆMIALE.

DE ETHICA UNIVERSUM SPECTATA.

§ 1.

De notione et existentia moralis scientiæ.

«Moralis scientiæ proprium est, ait D. Thomas (1), considerare operationes humanas secundum quod sunt ordinatæ ad invicem et ad finem.» Ex quibus verbis colligere licet quod moralis scientia, universim accepta, definiri possit:

(1) 1.° *Ethic.* lect. 1.ª

Ea Philosophiæ pars quæ disserit de actibus humanis, prout ad finem consentaneam certis morum regulis dirigi possunt.

Ubi notandum, *actus humanos*, quos dirigendos Ethica suscipit, non esse actus quoslibet ab homine egredientes sive ab homine exercitos, sed illos tantum qui ab homine, qua *rationali*, sive per rationem et liberam voluntatem agente, oriuntur. Namque, ut aptissime observat D. Thomas, «actionum, quæ ab homine procedunt, illæ solæ proprie dicuntur *humanæ*, quæ sunt propriæ hominis, in quantum est homo. Differt autem homo ab irrationalibus creaturis in hoc quod est suorum actuum dominus... Est autem homo dominus suorum actuum per rationem et voluntatem; unde et liberum arbitrium esse dicitur *facultas voluntatis et rationis*. Illæ ergo actiones proprie humanæ dicuntur, quæ ex voluntate deliberata procedunt. Si quæ autem aliæ actiones (ut actiones, vel functiones vitæ vegetativæ) homini conveniant, possunt dici quidem *hominis* actiones, sed non proprie *humanæ*, cum non sint hominis in quantum est homo.»

Ex hac moralis philosophiæ notione infertur: 1.° summam esse ejusdem utilitatem et præstantiam; siquidem, ejus munus est dirigere et ordinare actiones humanas, quibus homo virtutem in præsenti, beatitudinem vero in altera vita adsequi potest. Queis adde tritam Socratis et Platonis hanc sententiam: «*Ad illa quisque bonus est ad quæ est sapiens; ad illa malus, ad quæ ignorans* (1).»

2.° Existentiam libertatis esse conditionem necesariam existentiæ moralis philosophiæ, quam proinde e medio tollunt

a) *Fatalistæ*, qui universa quæ in mundo et homine eveniunt, fatali quadam necessitate evenire contendunt; ubi enim deficit actio humana seu deliberata, deficit quoque possibilitas directionis moralis ejusdem ad finem.

b) *Pantheistæ*, apud quos nulla existit, aut existere potest vera libertas, cum homo æque ac mundus, sint manifestationes seu evolutiones necessariæ substantiæ divinæ.

3.° Moralem scientiam *practicam* esse; quandoquidem, et

(1) *Op. Plat. cum comment. Mars. Fic.* p. 200.

actiones humanæ, circa quas versatur, essentialiter practicæ existunt; et ulterius per hanc scientiam obtinet homo earundem cognitionem, non modo speculativam, sed et *directivam*.

§ II.

De objecto et principiis Ethicæ.

Liquet ex præcendenti paragrapho, objecium totale et adæquatum, quod etiam *attributionis* ab Scholasticis appellatur, moralis scientiæ, esse *actiones humanas ad finem ordinatas*, vel quatenus ordini morali subjiciuntur; unde et D. Thomas: «Subjectum moralis philosophiæ est operatio humana ordinata in finem, vel etiam homo prout est voluntarie agens propter finem.»

Itaque in operatione humana, quæ subjicitur considerationi scientiæ moralis, duo sunt: 1.° entitas actionis, quatenus est quidam actus seu motus vitalis ab homine procedens: 2.° quatenus est actus ad finem sive objectum determinatum tendens, ac ex hoc moralitatem, hoc est, bonitatem et malitiam moralem induens. Horum primum constituit objectum *materiale* Ethicæ; alterum constituit objectum *formale* ejusdem, quoniam *moralitas* est ratio sive *forma*, quam in prædictis actibus Ethica speciatim et directe considerat.

Porro, cum cognitio objecti in qualibet scientia præter lumen rationis, quod est veluti medium sive instrumentum universale scientiæ, requirat aliquod medium veluti *speciale*, cujus ope facilius, evidenter, ac scientifice illud objectum a ratione attingatur, morali scientiæ sua quoque constant principia, nempe, propositiones illæ praxim humanarum actionum spectantes, quæ ex sola terminorum perceptione, statim ut veræ agnoscuntur propter immediatam evidentiam, qua mentem percellunt. Ejusmodi sunt: *Bonum est faciendum, et malum vitandum: vivere oportet secundum rationem: quod tibi non vis alteri ne facias*, etc. Quæ principia prima ordinis practici continentur habitu quodam naturali, qui *synderesis* a D. Thoma dicitur, sicut prima principia ordinis speculativi, continentur habitu, qui *intelligentia*, apud Scholasticos audit. Principia uniuscujusque scientiæ, ut in præcedentibus adnotavimus, appellari quoque solent a veteribus *objectum formale quo*, atque etiam *ratio sub qua* scientiæ, quatenus sunt id *quo* ratio objectum formale scientiæ attingit, et veluti lux quædam scientiam perfundens, cui innititur intellectus in vestigatione veritatum scientiæ illius.

Atque ex dictis facile colligitur: 1.° Ethicam, rem et nomen *scientiæ* jure sibi vendicare, cum circa proprium ac determinatum objectum conclusiones ex primis ac certissimis principiis deducere queat: 2.° eam quoad prima principia ac conclusiones, quæ sive immediate, sive facili ratiocinio ex eisdem profluunt, omnimoda certitudine donari, ut liquet in hisce aut similibus propositionibus: *Parentes sunt honorandi: adulterium est malum: injuria non est rependenda pro beneficiis:* in quibus non minor certitudo quam in physicis, et metaphysicis elucet: 3.° eam, quoad conclusiones a principiis remotiores, minus certam esse; idque non solum propter majorem distantiam a primis principiis, quod commune est omnibus scientiis, sed propter naturam propriam objecti hujus scientiæ, quod conditionibus et circumstantiis est obnoxium, quibus mutatis, mutatur quoque rectitudo moralis actus humani. Nec aliud vult D. Thomas, dum scribit (1): «Ratio practica negotiatur circa contingentia, in quibus sunt operationes humanæ; et ideo si in communibus sit aliqua necessitas, quanto magis ad propria (ad specialia vel particularia) descenditur, tanto magis invenitur defectus.»

§ III.

Discrimen Ethicæ ab aliis.

Ethices discriminatur: 1.° a morali christiana rigorose accepta, seu a theologia morali, non secus ac theodicea sive naturalis theologia, a theologia christiana vel revelata differt. Enimvero, differunt: 1.° *quoad subjectum*, quod quidem respectu philosophiæ moralis est *homo* quilibet, respectu vero theologiæ moralis, non quilibet homo, sed *christianus*, cujus

(1) *Sum Theol.*, 1.ª, 2.ª, q. 94, art. 4.

actiones dirigere ad moralem theologiam per se spectat (1: 2.° quoad *principia*, quæ in morali theologia vel revelata sunt, vel ex revelatis deducuntur; in philosophica vero solo rationis lumine habentur et agnoscuntur: 3.° quoad *naturam* et *originem* præceptorum, quippe præcepta moralis philosophicæ ex lege naturali tanquam ex proprio fonte derivantur; ast præcepta theologiæ moralis, qua talis, ex lege divina, ex evangelica præsertim vim et originem ducunt.

Atque ex his jam elucet, rejiciendam esse sententiam heterodoxorum quorumdam, et rationalistarum, qui ethicam christianam cum ethica pure philosophica identificant et confundunt (2); quandoquidem, prior principia et præcepta continet, ad quæ ratio humana ex propriis viribus nequit attingere, ut præcepta fidei, spei, charitatis, sumendi corpus Christi, etc.

Quod tamen nihil obstat quominus ex morali christiana lux maxima affulgeat philosophicæ, prout experientia ipsa, ac ex historia philosophiæ potissimum constat: homo namque solis naturæ viribus relictus, moralem quidem scientiam colit, evolvitque, sed errores non paucos et paradoxa offendit, sicut notare licet ipsis primi subsellii ethnicis philosophis Socrate, Platone, Aristotele (3).

2.° Ethica discriminatur *a prudentia*, quia illa circa moralitatem actionum humanarum in se ipsa, ac in universali

(1) Atque hoc sensu verum est quod scribit Schleiermacher: «Ce que la morale chrétienne ordenne n'oblige que les Chrétiens; la morale philosophique a de plus vastes pretentions: elle veut obliger tous ceux qui peuvent s'élever à la connaissance des principes philosophiques dont elle est déduite.»

(2) Eminent inter hos Kant in *Crit. Judic.* pag. 162. De Wette *Moral Christ.* tom. 1.° p. 10. Bruch, *Manuale Moral.* pag. 10, ubi hæc scribit. «Dire: c'est le Christianisme qui le commande, ou: c'est la raison et la liberté qui l'ordonnent, c'est absolument la même chose:» Apud Goschler *Diction. Encyclop. de la Theol. Cathol.* tom. 18, p. 216.

(3) Qua in re bene habet Kant, dum scribit: «La maravillosa religion del cristianismo en su extrema sencillez enriquece la filosofía moral con ideas morales mucho mas precisas y mas puras que las que esta habia podido suministrar hasta entonces.» *Crit. Judic.* loc. cit.

spectatam versatur: hæc vero actiones humanas *singulares*, seu prout hic et nunc exercendas, dirigit. Enimvero, ut scite habet D. Thomas, «ad moralem scientiam pertinet universale judicium de agendis, sicut fornicationem esse malam, furtum non esse faciendum; sed ad prudentiam pertinet recte judicare de agibilibus (operationibus) singulis, prout sunt nunc agenda.» Adde his, prudentiam vitiis et passionibus corrumpi, non item scientia moralis, quæ vigere potest in viro vitiis dedito.

3.° Tandem discriminatur Ethica *a lege* seu *jure naturæ*, cum quo quidam eam immerito confundunt, cum tamen non una ratione differant. Nam 1.° lex naturæ hominum animis cum natura inest; Ethica non per naturam habetur, sed per disciplinam acquiritur: ex quo 2.° prior in omnibus hominibus ratione utentibus reperitur; posterior in quibusdam solummodo, qui ejus studio operam dedere: 3.° Ethica bonitatem et malitiam in humanis actibus detegit et ostendit; at lex naturalis non ostensiva tantum, sed et præcipiens bonum, et prohibens malum, existit.

§ IV.

De Morali independenti.

Postquam Kant edixit quod in superiori adnotatione habetur, circa claritatem puritatemque idearum moralium ad christianam religionem pertinentium, addit *humanam rationem potuisse ac debuisse ejusmodi ideas morales per seipsam detegere ac in mundum invehere.* Quæ sane verba, rationalismi continent theoriam circa *moralem independentem*, ut ajunt. Nimirum, hodierni adseclæ rationalismi et atheismi, autummare solent, homini s rationem posse omnimode perfectam morum scientiam detegere ac constituere propriis viribus, nullo habito respectu ad moralem christianam, immo vero, cum abstractione ab idea Dei.

Nos igitur brevitati propositæ insistentes, paucis ostendemus rationis humanæ impotentiam ad hoc ut morum scientiam constituat, quæ æque perfecta evadat atque moralis christiana, quin hujus notiones et influxum accipiat: quo semel peracto, falsitas totuis systematis plene apparebit;

nam si morum scientia perfecta sine moralibus notionibus et maximis christianismi nequit constitui, constitui nequit *à fortiori* absque conceptu et notione Dei. Itaque

1.° Præcipuum argumentum adversariorum illud existit: potest hodie homo rationalismi adsecla, morale systema æque perfectum ac christianum systema, agnoscere, demonstrare et constituere: adest ergo rationi facultas et vis morum scientiam *independentem* detegendi ac constituendi. Ast vero argumentum hocce, omni prorsus vi carere, ex sequentibus liquet:

a) Aliud est veritatem cognoscere seu agnoscere, aliud vero eamdem *primitus detegere:* aliud est rei alicujus præstantiam postquam semel detecta fuerit, agnoscere atque etiam evolvere: aliud vero et sane difficilius ejusmodi rem primum cognoscere. Postquam ergo moralis christiana detecta ac mundo est tradita, difficile non est humanæ rationi dignoscere; ast id minime ostendit, eam ope solius rationis posse adinveniri et constitui; sicut ex eo quod Petrus hodie nunc comprehendit calculum infinitesimalem ejusque veritatem et applicationes, minime inferri potest Petri rationem satis virium habere ad detegendum ac primo concipiendum calculum præfatum infinitesimalem.

b) Ut vim haberet propositum argumentum, opus esset facto ostendere scientiam morum æque perfectam ac christianam, detectam et constitutam ab homine qui nihil unquam audierit de christiana religione. Namque si de homine agatur in christiana societate degente, tanquam impossibile haberi potest, ideas et veritatem christianas nullam partem habere, nullum influxum exercere in agnitione, ac constitutione systematis moralis, quod veritates cunctas moralis christianæ complectatur. Quandoquidem in societate christiana omnia plena sunt ideis christianis (1).

---

(1) Consule opus nostrum *Filosofia Elemental*, in quo argumentum hocce plenius evolutum invenitur verbis hisce: «Pero hay mas todavía. Queremos conceder gratuitamente á los partidarios de la moral independiente, en el sentido arriba esplicado, que el racionalista de nuestros dias puede no solo conocer, sino constituir y formular un sistema de moral, idéntico al que encierra la moral cristiana, con precision ó abstraccion de la parte puramente revelada y positiva. ¿Se podrá decir con verdad por eso, que la razon humana se ha elevado por sí sola al descubrimiento y constitucion de ese sistema de moral? De ninguna manera: porque el racionalista de nuestros dias, el racionalista á que alude el argumento, vive y se mueve en una atmósfera esencialmente cristiana, de la cual no puede prescindir por completo, á pesar de todos sus esfuerzos. La idea cristiana se halla embebida en todo cuanto rodea las sociedades hoy civilizadas. Desde la infancia hasta el sepulcro, el hombre de la presente civilizacion, protestante ó católico, racionalista ó creyente, espiritualista ó materialista, europeo ó africano, asiático ó americano, se halla en contacto necesario, permanente, íntimo, invisible, inconsciente, si se quiere, con la idea cristiana. La encuentra en todas partes, penetra en su pensamiento por cien caminos ocultos y desapercibidos, hállase encarnada en su vida intelectual, pudiendo decirse que la respira y que fecundiza su razon hasta cuando la combate y se esfuerza en apartarla de sí. Luego aun admitida la hipótesis del hecho afirmado en el argumento, no se podria inferir legítimamente la posibilidad de esa moral independiente, perfecta é identificada con la moral cristiana con las solas fuerzas de la razon humana; porque la razon humana, en su estado y condiciones actuales, se halla robustecida, elevada, vivificada y perfeccionada por la influencia y bajo la accion tan universales como enérgicas y poderosas del cristianismo. En resúmen: todos los argumentos ó pruebas de hecho que en favor de su teoría aduzcan los partidarios de la teoría racionalista de la moral independiente, flaquearán por su base y carecerán de valor lógico, mientras no nos presenten una moral independiente, perfecta y equivalente á la moral cristiana, descubierta y formulada por un hombre que no posea nocion ó idea alguna de la religion cristiana.» T. 2.°, pág. 388.

2.° Ostenditur error seu falsitas theoriæ predictæ moralis independentis, ex ipsa historia humana et philosophica, ex quibus constat, ipsos primi subsellii philosophos, prouti fuere proculdubio Socrates, Plato, Aristoteles, absurda maxima et gravissimos errores inmoralibus docere et profiteri. Igitur, experientia ipsa, tanquam comperta haberi potest impotentia rationis humanæ, ad detegendam, firmandam et constituendam scientiam morum, quæ ad moralem christianam accedat, aut prorsus eadem contineat (1).

---

(1) «Ciertamente, scripsimus alibi, cuando vemos á Platon, al divino Platon, al discípulo predilecto de Sócrates, aniquilar la pró-

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

3.° Ratio et experientia simul ostendunt, nullum morale systema a christianismo sejunctum, eam perfectionem doctrinalem præseferre quæ in quibusdam maximi et virtutibus moralis christianæ continentur, prout sunt, præter alia, ea quæ ad vitam monasticam, virginum castitatem, aliaque hujus generis spectant.

4.° Adde his sterilitatem moralem rationalismi, quam si cum mirabili fecunditate, justitia, et perfectissima virtute quæ in morali christiana elucescunt (1), atque ex morali christiana perpetuo exsurrexerunt atque exsurgunt.

---

piedad y ahogar la vida en la familia, y ensalzar la esclavitud, y aprobar el infanticidio y la comunidad de mujeres, se necesita toda la pasion del racionalismo contra la doctrina católica, y todo el orgullo de cierta raza de sábios contemporáneos, para proclamar la competencia omnímoda de la razon humana, en órden á descubrir y formular la moral del cristianismo.» *Filosofía Elemental*, t. 2.°, pág. 390.

(1) In hujus ac præcedentis argumenti evolutionem sequentia ediximus in opere laudato: «Y si del terreno histórico-filosófico, en general, pasamos al terreno de los hechos concretos, hallaremos en estos una brillante contraprueba de la demostracion histórica. Busquemos en los sistemas de moral independiente formulados por los racionalistas—y eso que no han podido prescindir de la influencia de la idea cristiana, como hemos visto—busquemos en las teorías puramente racionalistas algo que se parezca al sermon de la montaña, algo que se parezca á la abnegacion de la vida monacal, algo que se parezca á la castidad cristiana, algo, en fin, que se parezca á la idea y al sentimiento de la humildad vivificada y practicada por el catolicismo, y veremos que en vez de esta, el racionalismo solo nos presenta la condenacion árida y estéril del orgullo, cuya existencia y fealdad reconoce, pero que pretenderá curar con el contrapeso de una modestia que no será otra cosa en el fondo mas que la imitacion artística de la humildad cristiana, única que puede atacar en su raiz el orgullo humano, porque recibe de la doctrina cristiana, rechazada por el racionalismo, su fuerza y su sancion, y arranca de la idea católica sobre la subordinacion y dependencia absoluta del hombre con relacion á Dios.

»Que si del órden teórico-doctrinal descendemos al órden práctico, se presenta mas de bulto la insuficiencia é inferioridad relativa de la moral independiente ó racionalista. La perfeccion moral y la práctica de la virtud es la piedra de toque, destinada á revelar la bondad y excelencia de la teoría moral á que se refieren. Ahora bien: dígasenos de buena fé si la probidad moral que llena las aspiraciones del racionalista, si los *hombres de bien* del racionalismo, pueden ponerse en parangon con la verdadera virtud cristiana, con la hermana de la caridad, con el misionero católico, con los *hombres de bien* del cristianismo, con los hombres cuya conducta moral se halle informada por el espíritu y las máximas del Evangelio. ¿Hay algo, finalmente, en el racionalismo y en las teorías de moral independiente, capaz de realizar ese gran fenómeno de la moral cristiana, que conocemos bajo el nombre de *santidad*? Hasta ahora, y bien puede asegurarse que lo mismo sucederá en el porvenir, los partidarios de la moral independiente no han podido ofrecernos un hombre que haya poseido las virtudes puramente morales, con la perfeccion que distingue á los hombres que el cristianismo ha formado, y que la historia apellida Vicente de Paul, Teresa de Jesus, Francisco de Sales, mas millares y millares de antecesores y sucesores de sus virtudes. *Filos. Elem.*, t. 2.°, pág. 391.

Porro, nihil opus est animadvertere, omnia hucusque dicta, locum habere etiam quoad eam moralem christianam quæ quodammodo ad ordinem naturalem et philosophicum spectat, atque excludendo ea quæ ad ordinem proprie supernaturalem pertinent, ut præcepta fidei, et baptismatis, officium sumendi eucharistiam, peccata confitendi, alia hujusmodi; quandoquidem, si de morali christiana, prout hæc complectitur, sermo habetur, indubium plane ac ex seipso evidens existit, humanam rationem ad eam detegendam et constituendam nullatenus pertingere posse.

§ V.

Methodus et divisio Ethicæ.

Methodus qua moralis philosophia uti debet, et quam D. Thomas adhibet, partim est experimentalis, partim psychologica, partim rationalis seu deductiva. *Experimentalis* quidem, quatenus multiplices actus, qui ab hominibus singularibus libere exercentur, cum suis variis circumstantiis et objectis observat ac invicem confert, pro natura præsertim virtutum et vitiorum dignoscenda et dijudicanda.

Psychologica, quatenus hosce actus prout ab anima egrediuntur et deliberationi subsunt, per internam conscientiam ac reflexionem perscrutatur. *Rationalis* demum, tum quate-

nus præfata phænomena experimentalia et psychologica, crisi rationis subjicit, tum maxime quatenus ope ratiocinii conclusiones et veritates ex primis principiis demonstrative deducit.

Quod attinet ad divisionem, veteres Ethicam partiri solebant in tres partes, «quarum prima, ait D. Thomas (1), considerat operationes unius hominis ordinatas ad finem, quæ vocatur *Monastica*. Secunda, considerat operationes multitudinis domesticæ, quæ vocatur *Æconomica*. Tertia autem considerat operationes multitudinis civilis, quæ vocatur *Politica*.»

Attamen, apud recentiores invaluit divisio Ethicæ in *universalem*, quæ de actibus moralibus hominis in genere disseret, et *particularem* seu *specialem*, in qua de hominum officiis moralibus, seu de virtutibus et vitiis disceptatur.

Hanc porro Ethicæ partitionem D. Thomas non modo prænovit, sed ad praxim revocavit in *Summa Theologica*, ut cuique observare licebit; imo vero ejusdem sufficientem rationem assignat verbis hisce: «Quia operationes et actus circa singularia sunt, ideo omnis operativa (practica) scientia in particulari consideratione perficitur (complementum et perfectionem accipit). Moralis igitur consideratio, quæ est humanorum actuum, primo quidem tradenda est in universali, secundo vero in particulari.»

Cui divisioni insistentes, nos Ethicam partimur in duas sectiones, in quarum prima, ea quæ ad moralitatem humanorum actum in genere spectant, investigabimus; in altera, de præcipuis hominis officiis moralibus disseremus. Prior nuncupari quoque solet *Nomologia*: posterior autem, *Deontologia*.

(1) 1.ª *Ethic.* lect. 1.ª

SECTIO PRIMA.

Ethica generalis.

CAPUT PRIMUM.

DE ULTIMO FINE ACTUUM HUMANORUM.

Prænotanda: +

1.° Finis definiri potest in genere: *Id cujus gratia agens operatur*. Unde respectu agentis intellectualis, qui rationem finis cognoscit, finis definiri potest: *Bonum in quod intendens agens, operatur, ut illud adipiscatur*. Finis enim eatenus allicit et movet ad operandum, quatenus sese offert agenti intellectuali sub ratione boni assequibilis. Atque hoc sensu dicitur, quod objectum voluntatis seu actionis humanæ, est bonum *verum* vel *apparens;* nihil enim ipsam illicit ad operandum, aut ab ea appetitur, nisi sub ratione boni.

2.° Hinc colligitur: 1.° bonum et finem, respectu voluntatis humanæ, esse unum et idem; cum solum bonum, qua tale, eam alliciat ad agendum, solumque inter se differre, quatenus *bonum* dicit rem ut convenientem appetitui agentis; *finis* vero explicite respicit media, quibus obtineri potest: 2.° finem ultimum, ac proinde adæquatum et perfectissimum actionum humanarum, debere esse illud bonum, quod hominis appetitum adæquare et satiare possit, hominem exinde beatum reddendo.

3.° Finis, qua talis, quamvis sit id quod primo movet agens ad agendum, propter quod dicitur *primum in intentione*, realis tamen adeptio illius supponit ac præexigit applicationem mediorum, propter quod dicitur *ultimum in executione*.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

4.° Præcipuæ finis divisiones sunt:

a) *Finis ultimus*, qui propter se ipsum appetitur, cætera vero propter ipsum; *finis intermedius*, cujus bonitas appetitur, vel tanquam participatio, vel tanquam medium pro assecutione finis ultimi.

b) *Finis qai*, nempe, res quæ appetitur; *finis quo*, sive operatio, qua finis habetur et possidetur; *finis cui*, qui est persona, cui bonum intenditur aut quæritur. Primus dici etiam solet *objectivus;* secundus, *formalis*.

c) *Finis operis*, qui est id ad quod opus ex propria natura et conditione tendit, ut subventio miseriæ respectu eleemosynæ; *finis operantis*, qui est bonum, quod agens principaliter ex operatione intendit, ut si ex eleemosyna intendat operans, gloriam apud homines sibi captare.

4.° *Finis ultimus* seu beatitudo perfecta hominis, spectari potest, vel in abstracto, et *formaliter*, ut ajebant Scholastici, pro ipsa ratione summi boni satiantis et quietantis appetitum; vel in concreto et *materialiter*, pro re illa, in qua adesse existimatur bonitas summa vel sufficiens ad quietandam et implendam hominis voluntatem.

5.° Certo constat, hominem dum deliberate agit, agere propter ultimum finem. Nam, vel finem, propter quem hic et nunc operatur, quærit propter seipsum tanquam plene satiativum appetitus, quo casu ipsi erit ultimus finis; vel ipsum quærit tanquam bonum imperfectum et partiale, quo casu, vel illud habet ut medium ad asequendum aliud bonum perfectum et summum in sua existimatione, ad quod proinde ejus operatio tendit tanquam ad finem ultimum, vel saltem illud habet ut participationem beatitudinis perfectæ, quam continuo appetit et quærit, licet pro tunc nesciat, vel non cogitet in qua re inveniatur, ac proinde operatur propter ultimum finem, formaliter vel in communi acceptum.

Difficultas ergo solum esse potest quoad determinationem illius rei vel boni, cujus possesio hominem felicem possit reddere, ad quod idcirco actiones humanæ tendere debeant tanquam ad verum ultimum finem hominis. Pro quo sit

THESIS.

Solus Deus, utpote bonum summum et infinitum, constituit objectivam beatitudinem hominis.

Prob. 1.° Beatitudo objectiva hominis debet esse bonum quod ejus voluntatem plene satiare ac replere possit, ita ut nihil ultra appetere valeat; atqui solum bonum infinitum præstare id potest humanæ voluntati: ergo. Prob. min. Voluntas humana, utpote inclinatio consequens intellectum, gaudet et donatur eadem amplitudine et vi quoad bonum appetendum, ac intellectus quoad bonum cognoscendum; unde et appetitus *rationalis* appellatur, quia appetere potest omne bonum ad quod ratio pertingit: atqui hominis ratio pertingit ad rationem boni infiniti; cognoscit enim Deum summum bonum, et habet ideam infiniti, ut in Ontologia ostendimus, et experientia constat: ergo etiam hominis voluntas appetere potest bonum infinitum, ac proinde plene satiari aut quietari nequit nisi ex ejus possesione. Ergo solus Deus, qui est bonum infinitum, objectivam hominis beatitudinem constituere potest.

Prob. 2.° Experientia luculentissima et quotidiana, qua videmus humanam voluntatem nullis creatis aut finitis bonis expleri, sed ad supremum et altius bonum semper aspirare; immo quo abundantius finitis bonis affluit, ampliorem capacitatem in seipsa persentit, et desideria superioris universalis boni augescunt, et vividius pulsant. Ut jure merito dixerit D. Augustinus: *Fecisti nos Domine ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.*

Ex qua doctrina inferuntur subjecta, Corollaria:

1.m Ergo felicitas objectiva hominis in nullo creato bono reponenda est; quodvis namque creatum bonum, quamtumvis præcellens supponatur, finitum, ac exinde participiare existit; «quia omnis creatura, inquit D. Thomas (1), habet bonitatem participatam. Objectum autem voluntatis, quæest appetitus humanus, est universale bonum, sicut objectum intellectus est universale verum. Ex quo patet

(1) *Sum. theol.* 1.ª 2.ª, q. 2.ª art. 8.°

quod nihil potest quietare voluntatem, nisi bonum universale.»

2.m Ergo rectæ rationi adversantur:

a) *Epicurismus*, non solum apertus veterum, sed etiam larvatus recentiorum quorundam, qui hominis beatitudinem et ultimam perfectionem reponunt in plena et libera satisfactione passionum, prout contingit præsertim in *Sansimonismo*, *Fourierismo*, ac systemate Owen (1).

b) *Utilitarismus* a Bentham inductus, qui non alium finem hominum actionibus præstituit, nisi utilitatem; idque non solum quoad privatas actiones, sed etiam et maxime quoad negotia publica societatis. Systema hocce in praxi late patet, præsertim in politicis, ubi utilitas, vel *ratio Status*, ut ajunt, omnibus juribus ac honestati naturali, antefertur. Porro, si Deus est verus finis ultimus hominis, hujus actiones, quibus ad ipsum dirigitur, et ad ejusdem adsecutionem præparatur, non ex utilitate, sive privata, sive publica, sed ex honestate a lege æterna et naturali derivata habiles redduntur ad perducendum hominem ad beatitudinem seu perfectionem ultimam.

c) *Philantropismus*, apud quem hominis voluntas non alium sibi debet præstituere finem, nisi benefacere aliis hominibus. Etenim, nec omnes actiones humanæ seu deliberatæ, alios homines respiciunt, nec quoad eas qui proximum respiciunt, voluntas in eis quiescit aut satiatur: unde opus est quod vel explicite, vel implicite, easdem ad alium finem referat.

3.m Ergo Deus est principium fundamentale ordinis moralis quoad hominem, primaque regula et mensura actio-

(1) Audiatur Reybaud, qui postquam horum trium reformatorum systemata exposuit, ac ex parte commendavit, subdit: «Proclamer la legitimité absolue, illimitée des passions... c' est pourtant ce qu' ont fait nos trois reformateurs, ce qu' ils ont dit, ce qu' ils ont enseigné... Céder à la nature, s' abandonner aux appels des sens, jouir de tout sans mesure et sans réserve, voilà la vertu... La loi qui gouvernant l' ile de Circé a trouvé des commentateurs et des apôtres. L' un d' eux l' elève a la hauteur d' un principe religieux, l' autre en fait un ressort social, le troisième un agent essentiel de nos destinées.» *Etudes sur les Reformateurs*, tom. 1.°, pág. 296.

num humanarum in eo ordine. Enimvero, si Deus est ultimus finis hominis, legitime infertur, eas actiones hominis esse *bonas*, quæ huic ultimo fini non adversantur, sed tendunt ex propria conditione ad conjungendum hominem cum Deo ultimo fine: eas vero esse *malas*, quæ prædicto fini opponuntur, aut ab eo avertunt. Profundissime igitur habet D. Thomas: «Rectitudo voluntatis est per debitum ordinem ad finem ultimum (1).»

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° Appetitus finitus satiari ac quiescere potest ex possessione boni finiti; sed humana voluntas est quid finitum, sicut et homo, cujus est potentia: ergo.

Resp. Dist. min. Est quid finitum *quoad entitatem subjectivam*, conc. quoad *capacitatem objectivam*, neg. Quamvis enim voluntas sit finita, si spectetur in propria entitate, seu præcise quatenus est vis seu facultas quædam animæ inhærens, sicut finitum est ejus subjectum, si spectetur tamen ex parte objecti in quod ferri potest, amplitudine infinita donatur, quatenus bonum universale seu infinitum ipsi ab intellectu propositum appetere potest. Quam rem Scholastici pressius exprimebant, dicentes, voluntatem esse finitam *subjective*, et infinitam *objective*.

Inst. Inter rem infinitam, et finitam, nella adest proportio; res enim infinita infinite distat a re finita: ergo voluntas, quæ est finita nequit attingere bonum infinitum.

Resp. Dist. ant. Nulla adest proportio *quoad naturam et esse*, conc. *objectiva* et *relationis*, neg. Sicut enim res creatæ, quamvis finitæ sint, nos ducunt ad cognoscendum Deum infinitum, quatenus est ipsarum principium, ita et voluntas in Deum ferri potest, quatenus objectum ejus existit.

Objic. 2.° Discrimen statuere oportet inter Deum infinitum, et creaturam; sed objectum voluntatis divinæ, Deique beatitudo, est bonum infinitum: ergo hocce bonum infinitum nequit esse objectum et beatitudo voluntatis humanæ.

(1) Vid. *Estudios sobre la Filos. de Sto. Tom.* lib. 6.°, cap. 2.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

Resp. Dist. min. Est bonum infinitum, *infinito modo possessum*, conc. *finito modo*, neg. Ex quo apparet discrimen inter beatitudinem Dei et hominis, qui bonum infinitum finito solum modo attingere et possidere potest.

Objic. 3.° Si beatitudo objectiva hominis esset Deus, ejus felicitas formalis esset possessio Dei per cognitionem et amorem naturalem: atqui id esse nequit; quandoquidem cognitio quæ de Deo lumine naturali haberi potest, hominem satiare nequit, cum alia perfectior sit ipsi possibilis: ergo.

Resp. In hypothesi beatitudinis pure naturalis, homo, vel non desideraret intueri Deum immediate, quia ignoraret possibilitatem hujus intuitionis, quæ ad ordinem supernaturalem spectat, vel inefficaci desiderio desideraret, quippe agnosceret ejusmodi intuitivam Dei notionem, nec naturæ deberi, nec viribus ejus respondere. Nobis probabilius est, hominem solum desiderare posse intuitionem divinæ essentiæ, ex hypothesi elevationis ejus ad ordinem supernaturalem, quam nunc obtinet; atque hoc sensu excipienda existimamus verba D. Thomæ, dum scribit (1): «Naturale est homini visis effectibus, et ex illis cognita causa, desiderare videre causam in seipsa; nec quiescit, donec ipsam ejus essentiam clare videat.»

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum beatitudo possit obtineri in hac vita.

Beatitudo formalis, quæ, ut supra diximus, est ipsa possessio Summi Boni, dupliciter spectari potest: 1.° *ut adæquata* seu perfecta *quoad statum;* quo sensu importat possessionem omnis boni, ita ut voluntas nihil ultra desideret, definiturque a Boetio: *status omnium bonorum aggregatione perfectus:* 2.° inadæquate, seu *quoad essentiam;* quo sensu importat actum illum quo Bonum Summum primario et principaliter possidetur. Quæstio præsens de prima procedit.

(1) *Sum. Theol.* P. 1.ª, q. 12.ª, art. 1.°

THESIS 1.ª

Perfecta hominis felicitas seu beatitudo obtinere nequit in vita præsenti.

Prob. 1.° ratione. Perfecta beatitudo debet hominis appetitum integre satiare et explere, ita ut nihil ultra desiderare possit, et omnem mali speciem excludere; atqui beatitudo quævis in vita præsenti supponatur appetitum hominis integre explere nequit, nec omnem mali rationem excludere: ergo. Prob. min. Periculum et timor amittendi bonum, et repugnant veræ beatitudini, atque quieti et delectationi appetitus, et præ se ferunt rationem mali; atqui quævis beatitudo in hac vita supponatur, necessario secum fert periculum et timorem amissionis; quandoquidem nullum bonum præsentis vitæ stabile, aut inamissibile esse potest, cum ipsa vita, quam præsuponit, et cui superstruitur, amitti queat et de facto amittatur: ergo.

Prob. 2.° Experientia, qua constat nullum unquam extitisse hominem qualibet bonorum omnis generis copia affluentem, qui seipsum beatum existimarit, ita ut nihil ultra sibi appetendum remaneret: immo etiam dato quod nihil ultra appeteret, adhuc beatus non esset propter defectum securitatis in possessione illorum bonorum, et timorem eadem cum vita amittendi.

THESIS 2.ª

Absurdum est hominis beatitudinem constituere in progressu continuo aut indefinito generis humani.

Prob. 1.° Constituere ultimam perfectionem et beatitudinem hominis in progressu indefinito generis humani, idem est ac. constituere hominem nunquam pervenire posse ad possessionem ultimæ perfectionis seu beatitudinis, ac proinde quod hominis appetitus et conatus ad beatitudinem, sit frustraneus, irritus, et ad cruciandum hominem solum inserviens, quod certe absurdum est: ergo. Ant. constat, quia si beatitudo hominis quærenda est in progressu indefinito humanitatis, numquam ad eam plene habendam perveniet, quosque humanitas suam ultimam perfectionem acquisiverit;

quod tamen ex hypothesi nunquam eveniet, quia quod *indefinite*, seu sine fine movetur, nunquam *ultimum* attingit. Præterea: cum singuli homines, vel saltem maxima pars hominum, mortem oppeterent antequam perficiatur progressus ille indefinitus, omnes, vel saltem maxima hominum pars beatitudine privarentur.

Prob. 2.° Appetitus humanus ad bonum infinitum sese porrigit, nec minori bono quietari aut expleri potest, prout in superiori articulo demonstratum est: ergo perfectio indefinita generis humani hominis beatitudinem nequit constituere; tum quia repugnat *indefinitum* possideri actu totum; tum quia nunquam ad infinitum pertingere potest.

THESIS 3.ª

Beatitudo perfecta solum in altera vita potest obtineri: ast imperfecta quædam in præsenti haberi potest.

Prob. 1.ª pars. Beatitudo perfecta posita est in possessione Dei, qui, ut supra demonstratum est, constituit beatitudinem objectivam hominis; sed ejusmodi possessio perfecte haberi nequit nisi in altera vita: ergo. Min. prob. Nam Deus, utpote bonum spirituale et intelligibile, non corpore, nec sensibus, sed intellectu, et voluntate solum possidetur; actus vero intellectus, et voluntatis in præsenti vita multiplicibus defectibus sunt obnoxii, prout abunde experientia ostendit. Ergo solum post separationem a corpore corruptibili quod *aggravat animam*, Deum possidere potest homo intellectu, obscuritate, ignorantia, et erroribus jam libero, et voluntate ad Deum conversa, nec sensibilibus passionibus, aut flexibilitati in malum obnoxia.

Altera pars thesis ex præcedenti consequitur. Nam si perfecta hominis beatitudo in possessione perfecta Dei per cognitionem et amorem posita est, plane constat ejusdem Dei cognitionem et amorem, prout in hac vita obtineri potest, imperfectam hominis beatitudinem constituere. Ex quo ulterius consequitur, solos justos vera felicitate gaudere; quippe in solis justis hæc duo conjunguntur, cognitio, nempe, et amor Dei, ex quibus animi tranquillitas, verum gaudium, appetitus requies, cordis pax, ac cætera bona, quæ quandam similitudinem et participationem perfectæ beatitudinis præ se ferunt, consequuntur. *Similitudinem*, inquam, et *participationem;* nam, ut optime habet D. Augustinus: «Hic dicimur quidem beati quando pacem habemus, quantulacunque hic haberi potest in vita bona, sed hæc beatitudo illi, quam finalem dicimus, beatitudini comparata, prorsus miseria reperitur (1).»

SCHOLIUM.

Non una fuit Scholasticorum sententia circa *essentialem* beatitudinem, quam quidam in actibus intellectus et voluntatis reponebant; alii in actu voluntatis, qui dicitur fruitio; alii in actu amoris reponebant. Nobis probabilior videtur sententia D. Thomæ, qui essentiam beatitudinis perfectæ in operatione intellectus constituit. Revera enim, sicut bonum sensibile sensu possidetur, ita objectum intelligibile intellectu. Cum ergo Deus sit objectum intelligibile, operatione intellectus proprie ac primario, ac proinde essentialiter possidetur. Ad hæc, actus voluntatis ut amor, fruitio, gaudium etc. actum intellectus præsuponunt, et illum consequuntur; quandoquidem ex perfecta cognitione Dei sequitur amor ejusdem, fruitio, gaudium, etc.

CAPUT SECUNDUM.

DE MORALITATE ACTUUM HUMANORUM.

ARTICULUS PRIMUS.

De natura moralitatis.

Nullibi elucet magis moralem doctrinam doctrinæ metaphysicæ respondere ac ex ea derivari, quam in præsenti materia, in qua mira, nec minus a ratione absona systemata observare licet. Nos missis veterum ethnicorum placitis, recentiorum sententias ad quædam capita revocamus, quæ sequentibus exhibentur.

(1) *De Civit. Dei*, lib. 19, cap. 10.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

1.° *Systema scholæ sensualistæ.*

Hæc schola innixa principio sensationis, quam unice in homine admittit, discrimen inter bonum et malum morale, repetit ex voluptate, aut utilitate actionis, ita ut illæ hominis actiones *bonæ* dicantur, ex quibus felicitas aliqua, delectatio, aut utilitas homini acquiritur; *malæ*, quæ dolorem, aut incommodum, et damnum afferunt. Systema hocce explicite vel implicite profitentur, præter Condillac, Helvetium, Voltaire cum reliquis gallicis philosophis elapsi sæculi, Hobbes, cujus systema politicum de absoluto despotismo, ac de *homine homini lupo*, fundamentum habet in hac voluptatis (1) theoria morali, ac denique *Socialismi*, et *Communismi* propugnatores, qui in praxi ad moralem aut *voluptatis*, aut *utilitatis*, tandem deveniunt, prout de Saint-Simon, Fourier, et Owen supra adnotavimus. Verbo: omnes qui cum schola sensualistica, non alias cognoscendi facultates præter sensum admittunt, non aliam moralitatem in actibus agnoscunt, aut agnoscere jure possunt, nisi voluptatem et dolorem (2).

---

(1) Audiatur de re hac Cousin: «Pour Hobbes... l' idée du bien et du mal n' a d' autre fondement que la sensation agréable ou désagréable... L' homme est capable de jouir et de souffrir; sa loi unique est de souffrir le moins possible, et de jouir le plus possible. Puisque telle est la loi unique, il a tous les droits que cette loi lui confère; il peut tout pour sa conversation, et son bonheur; il a le droit de sacrifier tout à soi... C' est lá l' etat de nature, qui n' est pas autre chose que l' etat de guerre, le combat de tous contre tous... L' état social est l' institution d' une puissance publique plus forte que tous les individus, capable de faire succéder la paix à la guerre et d' imposer à tous l' accomplissement de ce qu' elle aûra jugé utile, c' est-à-dire, juste. Mais comme les passions comprimés sont en révolte naturelle et nécessaire contre la nouvelle autorité, cette autorité ne peut être trop forte; et Hobbes place l' espèce humaine entre l' alternative de l' anarchie ou d' un despotisme, qui sera d' autant plus conforme à sa fin qu' il sera plus absolu.» *Hist. de la Phil.* lec. undec. pag. 380.

(2) Nec le moveat quod quidam loco voluptatis, utilitatem prædicent; hæc quippe cum illa identificatur quoad eos qui nihil in homine præter sensationes esse affirmant. Qua in re bene habet Cousin, dum scribit: «La philosophie de la sensation partant d' un fait unique, la sensation agréable ou pénible, arrive nécessairement en morale à un principe unique, l' interet... La morale de l' interet n' est pas autre chose que la morale du plaisir perfectionnée substituant le bonheur au plaisir, l' utile à l' agréable.» *Du Vrai, du Beau, et du Bien*, pag. 276.

2.° *Systema scholæ utilitariæ:* eorum, nempe, qui moralitatem actionis humanæ repetunt ex utilitate aliorum, ac præsertim communitatis, maxime vero ex utilitate generis humani; unde et schola *humanitaria* dici potest. Ad eam spectant, inter alios, Bentham supra citatus, Hutcheson, ac demum asseclæ et propugnatores progressus indefiniti generis humani.

3.° *Systema sensibilitatis moralis;* quo nomine hic comprehendere volumus eos, qui distinctionem inter bonum et malum morale repetunt ex quadam affectione sensibili (*sentimiento moral*), qua actiones quasdam tanquam bonas prosequimur, alias vero ut malas aversamur. Systema hocce non unam et eandem, sed varias formas exhibet. Namque

a) Quidam illud explicant per *satisfactionem internam*, quam in nobis experimur dum bene agimus, aut alios bene agere videmus; contra vero, dum male agimus, aut alios agere observamus.

b) Alii, ut Smith, per sympathiam et antipathiam, quam erga actiones quasdam ipsarumque auctores experimur.

c) Alii autem, ut Reid cum aliis scholæ scoticæ discipulis, docent bonum et malum morale, esse objectum cujusdam facultatis sui generis, quæ ab ipsis quandoque *facultas moralis* appellatur (1).

Cæterum, hanc facultatem agnoscunt non solum tanquam primam regulam boni et mali moralis, sed eidem tribuunt

---

(1) Audiatur omnium loco ipsemet scholæ princeps, Reid: «Selon moi, notre espèce possède une faculté originelle en vertu de laquelle, quand nous sommes arrivés à l' age de raison et de réflexion, non seulement nous acquérons la notion du bien et du mal en général, mais encore nous reconnaissons que certains actes sont bons, et certains autres mauvais. Bien que le nom de *sens moral* soit plus fréquemment donné à cette faculté... le mot n' est cependant point nouveau...

Si la dénomination de *sens moral* a choqué, c' est que les philosophes ont degradé les sens, et les ont dépouillés de la plus importante de ses functions.» *Œuvres compl.* pub. par Jouffroy, tom. 6, pag. 152.

cognitionem primorum principiorum scientiæ moralis (1); qua sane in re ad scholam sensualismi accedunt, ut patet.

4.° *Systema scholæ positivæ*, eorum, nempe, qui cum Puffendorf ajunt nullum dari essentiale discrimen inter bonum, et malum morale, ita ut actiones humanæ «remota omni lege tan divina, quam humana, sint indifferentes.» Ad eandem scholam revocari jure potest Saint-Lambert, qui moralitatem actionis humanæ ex hominum opinione repetit.

Jam, ut ejusmodi systemata breviter expendantur, veraque doctrina simul constituatur, sit

THESIS 1.ª

Impium et absurdum est systema, quod actionum humanarum moralitatem repetit ex ipsarum voluptate aut utilitate.

Prob. *Est impium*, quia futuram vitam, animæ immortalitatem, ac exinde integram religionem subvertit. Siquidem, ex systemate ac mente propugnatorum hujus systematis, ideo voluptas et utilitas personalis moralitatem actionum humanarum constituunt, quia sunt unica, vera et realia bona, quæ homo adipisci potest; unde omnes affectus et conatus dirigere debet ad ipsas, tanquam ad ultimum finem humanæ vitæ, et summam felicitatem, cujus capax sit homo.

Est absurdum: 1.° quia aperte contradicit communi hominum sensui et rectæ rationi, quibus edocemur aliud esse voluptatem et utilitatem actionis, aliud plane diversum ejusdem bonitatem moralem: 2.° quia ex eo sequeretur actionem ejus qui pro patria aut religione tuenda cruciatus et mortem subit, esse vitiosam, seu moraliter malam, eoque vitiosiorem, quo atrociora subit tormenta; contra vero, actionem ejus qui

(1) Audiatur iterum Reid: «Il y a dans l' âme une faculté originelle que nous appelons conscience, ou *faculté morale* en vertu de laquelle nous acquérons les notions de bien, et de mal... et toutes les autres notions morales, que sont en nous; et c' est encore par la même faculté que nous connaissons la justice, ou l' injustice de telle ou telle action particulière. Le premiers principes de la morale sont les suggestions immédiates de cette faculté, et nous avons les mêmes motifs de nous fier à ses décisions qu' à celles de nos *sens* et de toutes nos autres facultés naturelles.» *Ibid.* pag. 160.

amicum occidit, ut ejus pecuniam in propriam utilitatem et voluptatem vertat, esse bonam: 3.° quia similiter sequeretur hominem a brutis non secerni aut discriminari, cum et animalia, utilia et jucunda quærant, eisque fruantur.

THESIS 2.ª

Systemata scholæ utilitariæ, sicut et affectionis sensibilis, rejicienda sunt tanquam insufficientia ad moralitatem explicandam.

Prob. quoad systema utilitarium. 1.° Quia ex hoc systemate consequitur actionem quamlibet, quamtumvis inhonestam et illicitam, licitam et honestam reddi posse, si utilis communitati vel societati evadat; quod absurdum est, ac notionem boni et mali moralis penitus subvertit; nemo quippe sanæ mentis homo dixerit, licitum et honestum esse innocentem punire, si hoc utilitatem communitati afferret.

2.° Si actionum humanarum moralitas ex utilitate publica pendet et desumitur: ergo ratio justi et honesti solum habet locum in actionibus, quæ communitatem respiciunt: ergo actiones, quæ hominem privatum respiciunt, moralitate privantur, ac proinde actus justitiæ commutativæ, et relationes inter privatos homines bonitate et malitia morali non gaudent.

3.° In hoc systemate confunduntur rationes boni utilis et honesti, quæ tamen essentialiter distinguuntur; bonum quippe utile, non propter se, sicut bonum honestum, sed propter aliud quæritur, habetque potius rationem medii.

Quoad systema affectionis sensibilis. Nam 1.° gratuitum est, ac nullo rationali fundamento innititur, dum inducit novas facultates ad agnoscendum et discernendum bonum et malum morale, cum ad hoc abunde sufficiat intellectus vel ratio, ad quam proprie ac vere pertinet ejusmodi vis et officium.

2.° Ex eo quod dum bene agimus, internam satisfactionem, remorsum vero dum male agimus; ac similiter ex eo quod dum alios bene aut male agentes observamus, sympathiam et antipathiam experimur, colligi ad summum potest ejusmodi actionibus inesse bonitatem vel malitiam moralem, ex quibus præfati affectus originem ducant, ast minime co-

lligi potest ejusmodi affectus constituere moralitatem illarum actionum. Ergo hoc systema sumit effectum pro causa; non enim quia sympathiam aut antipathiam experimur, actus est bonus vel malus moraliter, sed quia actus est bonus vel malus, ideo antipathiam et sympathiam, vel alias affectiones experimur.

THESIS 3.ª

Moralitas non desumitur ex libera Dei voluntate.

Prob. 1.° Dantur actus, quibus moralitas essentialiter inest, ita ut nec esse, nec concipi possint sine moralitate, ut apparet in blasphemia, et odio Dei, mendacio, etc., qui sunt essentialiter *mali;* atqui essentiæ rerum, utpote immutabiles, non dependent ex libera Dei voluntate: ergo sicut ex libera Dei voluntate non pendet quod homo sit rationalis, aut ens finitum, ita nec quod perjurium, ex. gr. sit *malum* moraliter. Ergo moralitas actionum humanarum solum dici potest dependens ex libera Dei voluntate indirecte, et ex hypothesi, quatenus, nempe, si nolnisset homines creare, non existerent hominum actus morales.

2.° Justitia et honestas quarundam actionum, sunt independentes a voluntate divina; quippe pro priori ad voluntatem divinam, et independenter ab ejus decretis et præceptis, concipimus justitiam et honestatem in quibusdam rebus, sicut injustitiam et turpitudinem in aliis; immo, si supponamus hominem, cui ignota sit voluntas divina, ipseque Deus, adhuc ut bonos agnosceret actus servandi fidem amico, honorandi parentes; ut malos vero, pejerare, aut innocentem occidere (1).

(1) Huic Puffendorf sententiæ, quam hic oppugnamus, præluxit olim Occam, qui hæc scribit: «Licet odium Dei, furari, adulterari, habeant malam circumstantiam annexam, et similia de communi lege, quatenus fiunt ab aliquo, qui ex præcepto divino obligatur ad contrarium; sed quantum ad esse absolutum in illis actibus, possunt fieri a Deo sine omni circumstantia mala annexa; et etiam meritorie possent fieri a viatore, si caderent sub præcepto divino, sicut nunc de facto eorum opposita cadunt sub præcepto divino.» *Sentent.* lib. 2.°, q. 19.

THESIS 4.ª

Moralitas constituitur per ordinem, seu relationem transcendentalem actus ad objectum prout consentaneum rationi.

Prob. ac simul explicatur thesis. In actione humana duo sunt: 1.° entitas physica actionis, seu quod in idem redit, actio quatenus vitaliter egreditur a determinata potentia, quæ est voluntas libera: 2.° honestas, vel inhonestas, sive *esse morale;* quod in ea elucet. Jam vero, omni actioni commune est speciem et distinctionem desumere ex ordine ad suum objectum: sic actus intellectus specificatur et distinguitur ab actu sensus, quatenus respicit objectum, quod distinguitur ab objecto sensus, ac inter ipsos sensus, visio, ex. gr. distinguitur ab auditione, quatenus illa respicit colorem, cui essentialiter coaptatur et commensuratur, ista vero sonum: hic autem ordo actuum ad propria objecta, dicitur relatio transcendentalis, quia includitur in ipsa natura actus, qui ex ipsa sua essentia, et per suam essentiam respicit determinatum objectum. Ergo cum moralitas nonnisi in actibus inveniatur, primario constitui debet per ordinem seu relationem transcendentalem ad objectum aliquod; id namque commune est omni actui, sive operationi. Ast vero, objectum actui morali objici debet ipsumque terminare, non solum quoad entitatem physicam, sed quoad esse morale; quod quidem esse morale objecto convenit, quatenus terminat actionem juxta præscriptum rationis, cujus proprium est cognoscere convenientiam aut discrepantiam actionis ad tale objectum terminatæ, cum essentiis rerum, præsertim vero cum ipsa natura humana, quatenus per legem naturalem, quam insitam habet, participat legem æternam. Ex quibus hæc colliges

Corollaria:

Moralitatem actus dependere a ratione tanquam a principio immediato, quatenus per rationem nobis innotescit conformitas, aut discrepantia talis actus, prout terminatur ad tale objectum, cum rerum essentiis, prout ad invicem et ad Deum ordinantur. Atque hoc sensu ait D. Thomas; «Bonum per rationem repræsentatur voluntati, ut objectum; et in quantum cadit sub ordine rationis, pertinet ad genus

moris, et causat bonitatem moralem in actu voluntatis; ratio enim principium est humanorum actuum (1).»

2.m Quoad rei veritatem et substantiam, idem est dicere moralitatem constitui per ordinem actus et objecti ad rationem humanam, ac dicere eam constitui per ordinem ad legem æternam. Etenim, ratio humana eatenus est principium et causa moralitatis, quatenus per legem naturalem continuatur cum lege æterna, cujus est veluti participatio, et impressio quædam rationis divinæ. Unde et D. Tomas: «Quod autem ratio humana sit regula voluntatis humanæ, ex qua ejus bonitas mensuretur, habet ex lege æterna, quæ est ratio divina (2).»

3.m Ergo distinctio inter bonum et malum morale, essentialis est ac primitiva, ac proinde immutabilis, utpote fundata in ipsis rerum essentiis, quatenus dicunt ordinem ad legem æternam, quæ identificatur cum ratione divina, in qua præexistunt rerum essentiæ.

4.m Ergo solum in nostra hac theoria reddi potest sufficiens ratio distinctionis essentialis inter bonum et malum morale, ac immutabilitatis et necessitatis moralitatis quoad actus quosdam. +

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° adversus 3.am thesim, cum Puffendorf. Honestas et turpitudo actionis humanæ desumitur ex convenientia cum aliqua regula vel lege; sed lex involvit actum voluntatis, utpote jussio superioris: ergo.

Resp. 1.° Honestas naturalis et necessaria, sicut et turpitudo, non desumuntur ex conformitate, aut discrepantia cum lege mere positiva, quæ ex libera voluntate legislatorum potissimum pendet, sed ex lege æterna, quæ, ut diximus, identificatur cum ipsa ratione Dei, quatenus continet ideas archetypas rerum; atque idcirco est immutabilis et necessaria, sicut ipsa Dei essentia, quamvis quoad executionem ordinis mente divina præconcepti, a voluntate dependeat. Ver-

(1) *Sum. Theol.* 1.ª 2.æ, q. 19, art. 4.°, ad 3.m
(2) *Ibid*, art. 4.°

bo: honestas naturalis rerum desumitur ex conformitate cum lege æterna, quatenus includit divinam rationem seu intelligentiam, continentem seu repræsentantem rerum essentias et ordinem, non quatenus includit executionem hujus ordinis, et productionem essentiarum ad extra, quod pertinet ad liberam voluntatem. Unde etiam

Resp. potest 2.° disting. maj. Honestas et turpitudo actionis humanæ desumitur ex convenientia cum aliqua regula vel lege, *æterna vel naturali*, conc. *positiva et humana*, subd. *quoad omnes actiones humanas*, neg. *quoad aliquas quæ non sunt ab intrinseco seu essentialiter bonæ vel malæ*, conc. +

Objic. 2.° adversus 4.am thesim. Moralitas illorum actuum, qui dicuntur intrinsece boni vel mali, est immutabilis et necessaria: ergo constitui nequit per ordinem ad rationem humanam. Prob. cons. Ratio humana est mutabilis et contingens: ergo nequit esse principium, aut regula moralitatis necessariæ et immutabilis.

Resp. Neg. cons. Ad prob. dist. ant. Est mutabilis et contingens, *subjective*, conc. *objective*, neg. Ratio humana, ut quævis res creata, mutationi et contingentiæ est obnoxia quoad existentiam, multiplicationem actuum, et successivam perfectibilitatem; id tamen nihil obstat quominus objecta necessaria et immutabilia percipiat, ac in eis relationes similiter necessarias et immutabiles.

Inst. Saltem quoad illos actus, qui sunt boni, vel mali non intrinsece, sed ex lege positiva præcipiente vel prohibente, moralitas non desumitur ex ordine ad rationem; hæc enim pro priori ad legem positivam nihil circa ipsos præscribit: ergo.

Resp. Neg. ant. Ratio enim pro priori ad legem quamlibet positivam, præscribit obediendum esse superiori legitime præcipienti, cui præscriptioni rationis et legis naturalis, innititur obligatio et moralitas, quæ insunt actibus ejusmodi a lege positiva *immediate* quidem, sed a ratione et lege naturali *mediate* præcepta, vel prohibita.

Objic. 3.° Libertas distinguitur a conformitate vel discrepantia actus et objecti cum ratione; atqui moralitas constituitur per libertatem, posita enim libertate actus, ponitur ejusdem moralitas: ergo hæc non constituitur per ordinem, etc.

Resp. Dist. min. Constituitur per libertatem *præsuppositive*, conc. *formaliter*, neg. Hoc est, libertas est conditio *sine qua non* ad moralitatem actus; minime vero ratio formalis moralitatis, cujus conceptus, a conceptu libertatis prorsus distinguitur. Imo vero, potest dari actus liber, quin sit moralis, ut contingit dum homo actum aliquem libere ponit, non advertens ejus malitiam moralem. —

ARTICULUS SECUNDUS.

De speciebus et effectibus moralitatis.

«Si loquamur de actu morali, ait D. Thomas (1), secundum suam speciem, sic non omnis actus moralis est bonus vel malus, sed aliquis indifferens.» Ex quibus verbis inferri videtur, D. Thomam connumerare indifferentiam inter species moralitatis, quod tamen alii aliis Angelici Doctoris textibus innixi, inficiantur.

Quidquid tamen de hoc sit, pro certo haberi debet, actus morales, si prout existunt a parte rei, seu ex parte subjecti spectentur, duplicem tantum speciem moralitatis induere. Nam, vel actus qui exercetur, ordinatur ad finem rationi consentaneum, et tunc *bonitatem* moralem sibi vendicat, si ex aliis capitibus, ut ex objecto, vel circumstantiis non vitietur, vel non dirigitur ad finem honestum seu rationi consentaneum, et tunc, quamtumvis ex objecto, seu secundum speciem indifferens, ut deambulare vel loqui, *malitiam* moralem induit; actus quippe omnis moralis in individuo consideratus, eo ipso quod ex deliberatione procedit, ad finem determinatum tendit, qui finis necessario vel bonus est, vel malus. Ex dictis infertur

a) *Objectum*, prout subditum ordini morali, esse id ex quo primario et principaliter desumitur bonitas vel malitia moralis actus humani; tum quia est id quod primo respicit actus moralis, tum quia identificatur cum *fine operis;* finis

(1) *QQ. Disp. De Malo*, q. 2.ª, art. 3.°

autem est principium voluntatis, a qua procedunt actus deliberati, quibus solis inest moralitas.

b) *Finem* influere quoque in moralitatem actus, quatenus, præter finem operis, qui est ipsummet objectum, operans finem alium sibi potest præstituere, qui finis *operantis* et *extrinsecus*, quatenus rationi est consentaneus, vel disconveniens, moralitatem actus adauget, vel minuit.

c) *Circumstantias* similiter, quæ actum voluntatis comitantur, posse esse concausas moralitatis ejusdem, prout involvunt convenientiam, vel discrepantiam cum recta ratione et regulis morum, distinctam a conformitate objecti secundum se spectati. Sunt autem circumstantiæ: *accidentia quæ afficiunt actum humanum in ordine morali spectatum*. Septem communiter assignantur verbis hisce significatæ: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*, quas sigillatim exponendas theologis remittimus. Id solum adnotare velim, ipsarum quasdam novam speciem bonitas vel malitiæ addere ei, quam actus ex objecto præhabet; alias augere; alias vero minuere bonitatem vel malitiam intra eandem speciem; unde primæ dicuntur *mutantes speciem*, secundæ *aggravantes*, postremæ *diminuentes*.

Inter effectus, seu potius consectaria moralitatis, præcipua sunt:

a) *Imputabilitas moralis*, quæ exurgit ex libertate, prout connotat objectum morale. Unde imputabilitas moralis duplex elementum involvit: 1.° libertatem; actus enim eatenus agenti imputatur, quatenus facultatem habet illum ponendi vel non ponendi; unde actiones animalium, puerorum et amentium, imputabilitati non sunt obnoxiæ: 2.° respectum vel relationem ad ordinem moralem; nam quamvis actionem quis libere eliciat, ipsi tamen *moraliter* non imputatur, nisi ejus bonitatem vel malitiam advertat explicite, vel implicite. *Moraliter*, inquam, quia leges civiles actiones quandoque imputant, præsertim quoad nocumenta reparanda, quamvis defuerit advertentia actualis bonitatis et malitiæ moralis ex parte agentis.

b) *Meritum*, quod exurgit ex actu humano vel morali, quatenus fit in obsequium alterius, cui actus ille ex peculiari contractu vel obligatione non debetur, quamvis ex officio vel obligatione generali ipsi debeatur. Hinc ad meritum na-

turale actionis humanæ, quoad præsentem vitam, quatuor conditiones potissimum requiruntur: 1.° *ut actus liber sit;* actus quippe necessarii meritum excludunt: 2.° *ut sit bonus moraliter;* quia mala demeritum, non meritum respiciunt: 3.° *ut opus fiat in obsequium alterius;* meritum enim ordinatur per se ad præmium, quod quidem a præmiante non debetur, nisi opus in ejus obsequium peractum sit: 4.° *ut sit aliqua ratione gratuitum;* aliqua, inquam ratione, quatenus non debetur ex contractu vel obligatione speciali.

Ex quo infertur, hominem apud Deum posse quidem vere mereri, quia in actu bono peracto in obsequium Dei præfatæ conditiones reperiuntur; attamen ejusmodi meritum esse nequit secundum strictam æqualitatem justitiæ, tum quia quodcumque hominis opus Deo debetur pluribus titulis, tum quia id quo meretur, ab ipso recepit, a quo etiam prorsus dependet. +

CAPUT TERTIUM.

DE CONDITIONE ET ADJUNCTIS MORALITATIS.

ARTICULUS PRIMUS.

+ De conditione moralitatis seu libertate.

§ I.

De natura libertatis.

«In voluntate, ait D. Thomas (1), oportet inveniri non solum quod est voluntatis, sed etiam quod est naturæ. Hoc autem est (proprium) cujuslibet naturæ creatæ, ut a Deo sit ordinata in bonum, naturaliter appetens illud. Unde et voluntati ipsi inest naturalis quidam appetitus boni, sibi naturaliter convenientis: et præter hoc, habet appetere aliquid secundum propriam determinationem et non necessitate,

(1) *QQ. Disp.æ De Verit.* quæst. 22. art. 4.°

quod ei competit in quantum voluntas est. Sicut autem est ordo naturæ ad voluntatem, ita se habet ordo eorum quæ naturaliter vult voluntas, ad ea respectu quorum a seipsa determinatur et non ex natura. Et ideo, sicut *natura* est fundamentum *voluntatis*, ita appetibile quod naturaliter appetitur, est aliorum appetibilium principium et fundamentum: in appetibilibus autem finis est fundamentum et principium eorum quæ sunt ad finem, cum ea quæ sunt propter finem non appetantur nisi ratione finis. Et ideo, quod voluntas de necessitate vult quasi naturali inclinatione in ipsum determinata, est finis ultimus, nempe, beatitudo: ad alia vero, non de necessitate determinatur naturali inclinatione, sed propria dispositione absque necessitate.»

Hæc aurea D. Thomæ verba, si bene perpendantur, integram nec minus profundam theoriam voluntatis humanæ continent et exprimunt. Quæ ut ab omnibus perspicue capiatur, summatim exponi potest ac evolvi hac ratione:

1.° Voluntas universim accepta, est *inclinatio rationalis ad bonum;* ac proinde bonum, quod ejus objectum constituit, quodque ipsi per rationem præstituitur et offertur, similem legem subit respectu voluntatis, sicut verum respectu rationis. Sicut ergo rationis capacitas seu vis, non *hoc* vel *illud* verum complectitur, sed vim porrigit ad *omne* verum, vel succesive, quatenus veritates omnes particulares unam post aliam attingere potest, vel simultanee, quatenus Deum, qui est veritas prima et universalis, in qua reliquæ omnes continentur, percipere potest, sic non absimiliter, voluntas vim porrigit ad universale bonum, quod proinde est ejus objectum adæquatum.

2.° Quoniam omne quod existit, eo ipso quod existit, quædam natura est, voluntas, quæ realis est entitas, duplicem sibi vendicat manifestationem seu operationem; quarum prima ipsi congruit quatenus *natura* quædam est; alia quatenus *voluntas* seu potentia libertatis est.

3.° Et quia natura, ut talis, operatur ex necessitate, voluntas vero, ut talis, operatur seipsam determinando et ut domina sui actus, hinc exurgit in voluntate ex una parte actus quo ad bonum universale necessario fertur, si semel ei perspicuæ offeratur; ex alia vero, actus quo ad bona particularia et incompleta fertur, dum sibi offeruntur ut partici-

pationes boni universalis et perfecti, ad quod trahitur et inclinatur ex pondere propriæ naturæ. Unde sicut ratio *voluntatis* præsupponit rationem naturæ, qui prius est esse entitas seu natura quædam, quam *voluntas* seu natura libertate prædita, ita radix et principium appetitionis quæ ipsi congruit, quatenus est *voluntas*, est actus qui congruit voluntati quatenus natura quædam est, nempe, appetitio boni universalis seu felicitatis; quandoquidem ex appetitione boni universalis seu felicitatis, movemur ad quærenda, appetenda et eligenda bona particularia tanquam media ad adeptionem boni universalis.

4.° At vero, quia voluntas rationem consequitur ac eatenus ad particularia objecta fertur quatenus ipsi ut bona per intellectum offeruntur; et quia bona particularia eo ipso quod particularia sunt, finita et limitata, carent pluribus perfectionibus ita ut involvant quandam permixtionem boni et mali, hinc profluit, tum quod ratio ea voluntati offerre potest quandoque sub ratione boni, quandoque vero sub ratione mali, tum etiam quod voluntas cujus adæquatum ac proinde necessario trahens et alliciens objectum est bonum universale, hujuscemodi bonis particularibus supereminet, atque penitus ea dominatur, etiam dum ipsi offeruntur ab intellectu ex ea parte qua bona sunt. Unde in nobis ipsis continuo ac perspicue experimur, nos bonum universale necessario, semper ac in omnibus appetere et quærere, sed ad particularia et determinata bona, nos ipsos libere determinare, eaque sic eligere ut possimus respuere.

5.° Ergo in voluntate humana duplex distinguenda est manifestatio ejus activitatis: prima, naturalis seu spontanea, qua ad bonum necessario fertur ex ipsa sua natura: secunda, libera, electiva seu *reflexiva*, qua seipsam applicat et determinat ad appetitionem boni, vel aversationem mali particularis libere, id est, cum actuali facultate et vi seipsam determinandi ad oppositum.

6.° Porro, cum hæc facultas seu potestas se determinandi ad actionem oppositam ei quam nunc ponit, communiter dicatur *indifferentia*, recte colligitur, indifferentiam esse de ratione libertatis humanæ, idque verum est, sive sermo sit de indifferentia *subjectiva*, sive de *objectiva*. Siquidem, ut actus sit omnino liber, opus est, ut procedat a voluntate ut

voluntas est, et non ut *natura*, quod spectat ad indifferentiam subjectivam: præterea, opus est, ut objectum ipsi non offeratur ut omnimode bonum, sive ut continens omne et universale bonum, quod spectat ad indifferentiam objectivam.

7.° Ex dictis facile perspicitur, in quo sita sit libertas *spontaneitatis*, ac libertas *arbitrii*. Prima excludit coactionem omnem a voluntate, sive quoad actus elicitos, sive quoad imperatos; unde et libertas a *coactione* nuncupatur: at secunda, præter coactionem externam, excludit etiam determinationem necessariam ad unum actum seu modum operandi, unde et libertas a *necessitate* dici solet.

Liberum arbitrium, scribit D. Thomas (1), habemus *respectu eorum quæ non necessario volumus, vel naturali instinctu. Natura, subdit* (2) *est determinata ad unum, sed voluntas* (ut voluntas seu ut potentia liberi arbitrii) *non est determinata ad unum: eorum igitur voluntas est principium, quæ possunt sic vel aliter esse.*

Quamvis tam coactio quam necessitas libertati arbitrii opponantur, magnum tamen intercedit inter eas discrimen: 1.° quia necessitas voluntatis quoad aliquem actum, libertatem arbitrii quoad alios non perimit, immo vero ipsorum est fundamentum et ratio; nam quia ad bonum universale voluntas necessario fertur, ideo ad particularia non necessario, sed libere fertur, unum præ alio eligendo: 2.° quia coactio magis libertati opponitur quam necessitas; unde coactio non solum libertati, sed dignitati hominis opponitur, nec jus habet homo hominem cogendi per violentiam absolutam nisi quatenus Dei vices gerit (3).

---

(1) 1.ª P., q. 19, art. 1.°

(2) Ibid. q. 41, art. 2.°

(3) Ad rem P. Raulica, *Filos. Christ.* cap. 13, §. 124. «Solo la filosofía cristiana, nacida del Cristianismo, ha servido de antemural en toda su plenitud, á la libertad del hombre. Segun esta filosofía, el hombre es naturalmente independiente del hombre: ningun hombre tiene el menor derecho, *como hombre*, para violentar, para forzar corporalmente á otro hombre. Si el poder doméstico tiene el derecho del castigo en el seno de la familia, solo es como revestido de

8.° Juxta triplicem indifferentiæ objectum, triplex efflorescit libertatis partitio seu modus. Est enim libertas *contradictionis*, quæ includit indifferentiam ad agendum vel non agendum: libertas *contrarietatis*, quæ includit indifferentiam quæ circa contrarios actus quoad datum objectum versatur, ut amare vel odisse: libertas *specificationis*, quæ respicit et includit indifferentiam circa diversa, quamvis non sint contraria, ut dum eligit voluntas inter legere vel scribere. Non tamen est existimandum quod indifferentia ad libertatem necessaria, sit quasi passiva, aut perfecti *æquilibrii*, quasi opus sit voluntatem dum eligit, nullam inclinationem vel determinationem ad alterutrum ex extremis habere; sed potius in eo sita est indifferentia necessaria ad libertatem, quod voluntas ex innata vi, dominio et eminentia supra particularia bona, possit unum præ alio eligere, quin cogatur sequi inclinationem vel propensionem quæ ipsi adest, sive per rationis perceptionem, sive per passionem, sive per occultas vias et internas affectiones (1).

---

la autoridad y encargado de continuar la accion de Dios *creador* para con los individuos. Si el poder político tiene el derecho de la espada en el Estado, solo es como representante del Dios *conservador* con respecto á los individuos y las familias... Porque, segun los principios de la Religion, y por consiguiente de la filosofía cristiana, todo poder legítimo procede de Dios: *omnis potestas a Deo est*, no solo porque tiene su razon de ser en Dios, sino tambien porque ejerce una accion propia de Dios. Cuando los poderes humanos ejercen, pues, la accion exterior para con el hombre, corrigiéndole, castigándole en su propio interés, ó en el interés de la sociedad doméstica, política ó religiosa, solo lo hacen en nombre de Dios, como delegados por Dios, y segun las reglas de la justicia de Dios.»

Videant qui omne *jux divinum*, in constitutione societatis inficiantur, qui *jus modernum*, ut ajunt, prædicant, qui societatem ejusque leges ex voluntate populi tanquam ex unico fonte et proprio jure darivant, quo jure ipsi supplicia, et capitis pænam infligant homini: namque, si aliud non habent jus, nisi quod ex voluntate aliorum hominum accepere, cum homo, *ut homo*, coactionem, nec minus mortis pœnam alteri possit infligere, nec ipsæ publicæ potestates habere poterunt, si altiori ex fonte non repetant.

(1) Ad rem Leibnitz: «Je n' admets donc l' indifference, que dans un sens qui la fait signifier autant que *contingence*, ou *non-necessité*. Mais... je n' admets point une indifference d' *equilibre*, et je ne crois pas qu' on choisisse jamais quand on est absolument indifferent. Un tel choix seroit une spèce de pur hasard.» *Essai de Theod.* part. 3.ª, num. 303.

9.° Actio ergo libera voluntatis, seu libertas prout talis, præsupponit et includit necessario: 1.° *cognitionem* ex parte intellectus, qua hic percipit et judicat, tum de bonitate objecti, tum de ejus respectu seu relatione cum bono universali, quod voluntas in omni actu quærit, tum de ejus proportione seu relatione cum mediis quibus obtineri potest: 2.° *exemptionem a coactione*, seu potius *spontaneitatem*, qua actus liber ex intimis voluntatis visceribus veluti profiscitur: 3.° *indifferentiam activam*, vel contingentiam dominatricem, qua voluntas quæ ex sua ipsa natura est quædam rationalis ac idcirco universalis energia, finitis omnibus ac particularibus bonis supereminet et dominatur, nec ulli necessitati quoad ea subjicitur. Et quia actus ejus, sicut et intellectus, quædam bona *particularia* sunt, ipsis quoque dominatur penitus atque pro libito de eis disponit, nisi dum obstat necessitas objectiva hypothetica, ut dum cogitat de primis principiis, de beatitudine, vel intuetur Summum Bonum, ut beati in cælo (1). Atque ex his jam perspicitur, liberum arbitrium sic definiri posse: *facultas activa rationalis quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis, potest agere vel non agere.* Ubi notandum, prærequisita illa non esse id quod naturæ tantum ordine actionem voluntatis præcedit, ut actio Dei causas secundas ad agendum applicans.

---

(1) Leibnitz, qui dum *harmoniam præstabilitam* obliviscitur, ad mentem D. Augustini et D. Thomæ, ut plurimum, loquitur, nostram hanc sententiam docere videtur, dum scribit: «La liberté... consiste dans *l' intelligence*, qui enveloppe une connaissance distincte de l' objet de la délibération; dans la spontanéité, avec laquelle nous nous déterminons; et dans *la contingence*, c' est a dire, dans l' exclusion de la necessité logique ou metaphysique.» *Ibid.* núm. 288.

SCHOLIUM.

Radicem libertatis quidam reponunt in indifferentia voluntatis ad objectum: alii in naturali ordinatione ad finem simul cum facultate cognoscendi: alii in agitatione quadam animi quærentis bonum appetitus satiativum. Nobis ea insidet opinio, duplicem distinguendam esse libertatis radicem, alteram mediatam, alteram immediatam et proximam. Radix mediata est perfectio ipsa intellectus, sive rationis humanæ elevatio, qua omne ens attingere, atque de quocumque vero et bono judicare potest; ex quo eflorescit indifferentia judicii circa bonum et malum prout in singulis entibus spectantur, ac ex hac indifferentia judicii emanat indifferentia fundamentalis, vel *possibilitas* voluntatis ad quodcumque particulare objectum prosequendum vel respuendum. At radix immediata libertatis, in ipsa receptivitate vel amplitudine objectiva voluntatis est reponenda; quandoquidem, ideo ex particularibus bonis unum præ alio eligere potest, quia ejus adæquatum et plenum objectum est solum uuiversale bonum, quod cum in nullo ex bonis sibi in hac vita per intellectum oblatis perspicue et vivide elucescat, a nullo eorum *necessario* trahitur, suamque independentiam activam, ac dominatricem indifferentiam quoad ea conservat; potestque proinde ex vi hujus dominii in amplitudine, elevatione et summa receptivitate objectiva originem habentis, erga quodcumque particulare bonum agere vel non agere, illudque amare vel aversari. Quæ sane theoria rationi et experientiæ consentanea apparet: etenim quia prima libertatis radix est intellectus, videmus entia omnia quæ intellectu donantur, liberam quoque habere voluntatem, ut Deus, angeli, homo. Sed quia in homine immediata radix, est receptivitas objectiva ipsius voluntatis, hæc libertate non potitur quoad actus qui respiciunt bonum universale, sive in communi spectatum et quoad specificationem, ut in vita præsenti, sive quoad exercitium et bonum universale concrete spectatum, ut in beatis Deum intuentibus.

§ II.

De existentia libertatis humanæ.

THESIS 1.ª

Homo vera gaudet libertate arbitrii, qua excluditur necessitas ad unum, et qua vere est dominus suorum actuum.

Prob. 1.° ex sensu intimo. Vera gaudet libertate arbitrii atque omnem determinationem necessariam excludit, ille qui positis omnibus ad agendum requisitis potest agere vel non agere, agere hoc vel illud; atqui ex intimo sensu habemus nos, positis omnibus ad agendum requisitis, sæpe posse agere vel non agere, agere hoc vel illud: ergo. Et sane, si conscientiæ testimonio aliqua vis adest, certissime per ipsum mihi constat, me posse scribere vel non scribere, scribere tarde vel velociter, scribere, vel legere, vel canere, vel deambulare, ac dum unum ex istis perago, ex gr. scribere, aliud posse assumere, ex. gr. deambulare, scripturam inceptam suspendendo. Dixi *sæpe*, quia ut jam adnotatum manet, libertas hæc non omnibus hominis actibus seu motibus congruit.

Prob. 2.° ex communi hominum sensu. Videmus enim apud omne humanum genus eam semper viguisse et vigere sententiam, hominem, nempe, a necessitate et determinatione ad unum liberum existere in propriis actibus. Cujus rei luculenta sunt signa, tum legum promulgatio quæ sensu et ratione carent, dum quædam prohibent fieri, alia præcipiunt, si homo libere non operatur; tum etiam præmiorum et pœnarum institutio, quæ absque libertate arbitrii nec concipi inter homines possunt; tum laus quæ virtuti redditur ac vituperium vitio; tum denique conscientiæ moralis stimuli, quibus constanter et diversimode urgetur homo in operando. Ergo ex communi hominum sensu, qui falli nescius est, invictissime demonstratur et constat arbitrii libertas in homine.

His adde absurda alia quæ ex libertatis negatione conse-

quuntur: tollitur namque ratio meriti et demeriti (1); tollitur utilitas exhortationis et consilii: tollitur ipsa deliberatio ad agendum. «Si enim, apposite scribit D. Thomas, non sit liberum aliquid in nobis, sed ex necessitate movemur ad volendum, tollitur deliberatio, exhortatio, præceptum et punitio, et laus et vituperium.»

Suaderi etiam potest 3.° ratione. Potentia seu facultas necessario motu non fertur nisi ad suum objectum adæquatum quod totam ejus capacitatem expleat, quodque potentiæ commensuretur; sed adæquatum objectum voluntatis est solum bonum universale et infinitum: ergo quod particularia et finita bona, non necessario motu, sed libero et contingenti fertur.

THESIS 2.ª

Indifferentia seu libertas contrarietatis ad bonum et malum morale ad essentiam libertatis arbitrii non spectat, sed potius ejus est nævus et imperfectio.

Prob. 1.° Quia in Deo et angelis perfecta existit arbitrii libertas, nec tamen indifferentiam ad malum morale habent. Nimirum, ut voluntas vere dicatur libera et domina sui actus, sufficit quod possit ponere vel non ponere actum hunc vel diversum, ex. gr. creare mundum vel non creare, conferre huic homini gratiam efficacem vel sufficientem tantum.

2.° Liberum arbitrium, cum sit ipsa voluntas, bonum respicit et ad ipsum ex se tendit. Quod si a bono deflectit, vel est propter ignorantiam, errorem aut inconsiderationem ex parte intellectus; vel propter passiones et affectus, ejus motum a recto tramite detorquentes, ac proinde ex defectu aliquo sibi extraneo, et qui ipsi accidit. Itaque, sicut nostri intellectus imperfectio quædam est ac defectus, nec ad ejus essentiam pertinet, quod possit a vero deflectere, dum conclusiones ex principiis primis deducit per ratiocinium, ita similiter non ad perfectionem et essentiam sed potius ad defectum libertatis pertinet, quod voluntas, prætermisso ordine veri boni et ultimi finis, ad bona apparentia et mala moralia possit deflecti (1).

(1) «Non enim videtur esse meritorium vel demeritorium, ait D. Thomas, quod aliquis sic ex necessitate agit quod vitare non possit.» *De Malo.* q. 6, art. unic.

Ast vero, quamquam potentia hæc peccandi, libertatis nec essentia nec perfectio existit, at in homine libertatem ostendit quasi *à posteriori*, dum malum morale operando nostram libertatem experimur. Nam, ut scite D. Thomas scribit, «velle malum, nec est libertas, nec pars libertatis, quamvis sit quoddam libertatis signum.»

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° Ex ipsa libertatis definitione, voluntas eatenus libera dicitur, quatenus positis omnibus ad agendum prærequisitis, potest agere vel non agere; sed id in voluntate dum actus suos elicit non verificatur: ergo. Prob. min. Inter ea quæ ad actum liberum prærequiruntur, unum est actualis determinatio voluntatis ad operandum, actus namque liber non existit nisi propter et per actualem voluntatis determinationem; sed dum existit hæc determinatio, voluntas jam non potest agere vel non agere: ergo.

Resp. Dist. maj. *Si sermo sit de libertate antequam actus eliciatur et de prærequisitis tempore*, conc. *si sermo sit de libertate prout exercita et de prærequisitis tantum causalitate et natura*, neg. Itaque, si libertas *in actu signato*, ut ajunt, spectetur, antequam actum ullum ponat erga objectum, ei proprissime congruit adducta definitio, quia positis omnibus ad agendum tempore requisitis, ut sunt cognitio distincta objecti, spontaneitas, indifferentia seu contingentia quoad objectum, etc. adhuc potest agere vel ab actu abstinere, ponere hunc actum vel ejus contrarium. Sed si loquamur de libertate *in actu exercito*, ut vocant, id est, de libera volun-

(1) Unde ad rem Balmes: «La voluntad tiene una inclinacion al bien, pero al bien indeterminadamente... de aquí dimana su libertad para salirse del órden visto por Dios como conforme á sus soberanos designios: en lo cual la libertad lejos de ser una perfeccion, es un defecto, que nace de la debilidad del conocimiento del ser que la posée.» *Filos. Fund.* L. 10, C. 20.

tate prout eliciente actum aliquem circa objectum, ei non congruit definitio prout jacet; quia ex hoc ipso quod per actualem sui ipsius determinationem actum elicuit et posuit, de ea dici nequit quod potest agere et non agere, nisi *in sensu diviso*, seu quatenus simul et in eodem instanti in quo actum liberum ponit et exercet, retinet simul potentiam seu facultatem ipsum abrumpendi aut suspendendi, ac ponendi contrarium. Unde ad objectionem

Responderi posset 2.° distinguendo 2.am minorem. Dum existit hæc determinatio, etc. *in sensu composito*, conc. *in sensu diviso*, neg. Cujus distinctionis sensus, ex dictis facile perspicitur, vel leviori magistri explicatione. +

Objic. 2.° cum Bayle. Argumentum ex intimo sensu, quod sane præcipuum est inter ea quæ ad libertatem statuendam adduci solent, infirmum est et nutat: ergo nihil certi habemus pro libertate demonstranda. Prob. ant. Ex sensu intimo id tantum certo novimus, volitiones, nempe, et notiones in nobis esse; at nobis non testatur has volitiones et nolitiones ex determinatione libera voluntatis oriri, imo etiam nec testatur certo a principio interno procedere, namque experiremur id ipsum quod experimur, quamvis prædicti actus nobis a principio externo inessent: ergo.

Resp. Neg. ant. Ad prob. neg. similiter antec. Ast enim vero, nemo, quod sciam, si unus Bayle excipiatur, affirmavit unquam, conscientiæ internæ testimonium ad existentiam solam volitionum et nolitionum porrigi, minime vero ad modum seu rationem qua a voluntate originem ducunt. Profecto, dum scribo, non solum experior me velle scribere, sed intime simul persentisco hanc scribendi volitionem et scripturam ipsam ex libera determinatione meæ voluntatis procedere, ita ut dominus sim hujusmodi actionum, non solum antequam actu eliciantur, sed etiam dum existunt, eas suspendendo, et loco unius aliam exercendo. Id ipsum ex eo aperte constat, quod per intimum sensum inter actum necessarium et liberum discernere possum. Namque conscientia quæ mihi testatur me posse scribere vel non scribere, et dum scribo, ex propria determinatione libera scribere, eadem quoque testatur, me non posse abstinere ab amore beatitudinis, si semel de ea cogitem, si oculos aperiam et lux adsit, me non posse non videre parietem ante me extantem;

quæ actiones et aliæ similes, quamvis a principio seu vi interna originem ducant ac proinde spontaneæ dicantur et sint, at eas aliter ponere nequit voluntas, prout potest eas quas liberas experitur.

Instabis cum eodem. Quamvis per intimum sensum perspicue noscamus et experiamur propriam existentiam, at minime novimus nec experimur causam hujus existentiæ: ergo similiter quamvis per sensum intimum agnoscamus nos volitiones et nolitiones edere, minime ex hoc dignoscere possumus, undenam hujusmodi actus oriantur (1).

Resp. Neg. cons. et paritatem. Certum quidem est nos per conscientiam causam et originem nostræ existentiæ non agnoscere, quippe id ad aliam facultatem, nempe, ad rationem spectat, eo vel maxime quod hujusmodi existentiæ causa extra nos ipsos existit. At non minus absurda quam illegitima est consecutio, eandem rem conscientiæ applicare respectu libertatis; quia hæc non solos actus, sed potestatem ad eos eliciendos vel non eliciendos essentialiter includit, cum libertas nec concipi possit sine ac potestate. Quibus adde aliam disparitatis rationem, nimirum: existentiæ causa extra nos et supra nos est; at voluntas, ex qua actus liber oritur, intra nos, nec supra nos ipsos existit: unde nihil certe mirum, si hæc et non prior illa ex sensu intimo nobis innotescat.

Objic. 3.° Liberum libertate arbitrii dicitur quos est in nostra potestate; sed actus necessarius voluntatis est in nostra potestate: ergo arbitrii libertas qua gaudet homo non includit indifferentiam ad agendum et non agendum, ut thesis prima supponit.

Prob. min. Illud vere dicitur et est in nostra potestate, quod facimus cum volumus; sed actus necessarius, ex. gr. amor beatitudinis, elicitur a voluntate volente: ergo.

---

(1) «Par le sentiment clair et net que nous avons de notre existence, nous ne discernons pas, si nous existons par nous mêmes, ou si nous tenons d' un autre ce que nous sommes... Disons aussi que le sentiment clair et net que nous avons des actes de notre volonté, ne nous peut pas faire discerner, si nous nous les donnons nous mêmes, ou si nous les recevons de la même *cause* qui nous donne l' existence.» *Respons. aux Quest. d' un Prov.* C. 140.

Resp. Neg. min. Ad prob. disting. maj. Quod facimus cum volumus, *ita ut adæquata ratio cur ponatur actus potius quam non ponatur, sit electiva determinatio voluntatis*, conc. *ita ut adæquata ratio cur ponatur sit inclinatio instinctiva et ineluctabilis voluntatis*, neg. Cum ergo dicitur actum necessarium oriri a voluntate cum vult, eatenus id verum est, quatenus significatur hujusmodi actum, ex. gr. amorem beatitudinis, dum de ea cogitat mens, consentaneum esse naturæ et inclinationi voluntatis, cui minime opponitur sed potius ad præfatum actum ex interna vi et sponte determinatur. At vero, si verba illa *facimus cum volumus*, sensu obvio et naturali accipiantur, tunc significant, actum illum esse liberum ac proprie in nostra potestate, quem ideo elicimus quia volumus, ita ut ratio quare existat potius quam non existat, quare existat sic et non aliter, sit propria determinatio et electio voluntatis.

Objic. 4.° Quod aliunde necessariam determinationem accipit, libere non operatur; sed voluntas, dum actus qui liberi dicuntur, elicit, aliunde necessario determinatur, nempe, ab ultimo judicio practico intellectus: ergo vera libertate non gaudet.

Pro hujus argumenti solutione præ oculis hæc habere oportet:

1.° Judicium intellectus circa bonum, aliud est *speculativum*, quo dijudicatur objectum esse bonum vel malum in seipso: aliud *practicum*, quo intellectus judicat et intus asserit, objectum prout præsentibus subest circumstantiis, a voluntate esse eligendum vel respuendum.

2.° Duplex existit philosophorum sententia circa nexum qui intercedit inter electionem voluntatis et judicium practicum intellectus. Existimant aliqui, voluntatem omnino dependere ab ultimo judicio practico intellectus, ita ut ex hoc judicio semper determinetur voluntas ad actualem electionem voluntatis. Opinantur alii, actum voluntatis nexum necessarium minime includere cum quolibet practico judicio intellectus, ita ut voluntas possit ex innata vi eligere contrarium ejus quod sibi per quodcumque intellectus judicium offertur. Quæ posterior opinio nobis magis arridet, non solum quia conditioni voluntatis liberæ magis consona videtur, sed præsertim quia respondet sensus intimi phænomenis;

experimur siquidem, posito seu prælucente quolibet judicio intellectus circa bonum particulare et finitum, posse nos actum judicio intellectus consentaneum cohibere, vel etiam contrarium quandoque eligere. Itaque, si hæc sententia ut verior habeatur.

Responderi potest negando minorem argumenti. Quandoquidem in hac sententia, falso affirmatur actualem voluntatis electionem, necessario determinari a judicio practico intellectus. Quod ad me attinet, existimo, electionem actualem voluntatis determinari quidem a judicio practico intellectus, *ut plurimum*, et *contingenter*, sed minime determinari *semper aut necessario* (1).

Quod si quis priorem tueatur sententiam, ad objectionem respondere poterit negando cons. Nam apud hujus opinionis patronos, quamvis voluntas in eligendo, ultimum judicium practicum intellectus semper et necessario sequatur, libera tamen existit et perseverat electio, quia illud judicium potestati voluntatis subjicitur, quatenus hæc libere potest intellectum applicare et movere ad hæc potius quam alia motiva in objecto proposito pensanda atque ponderanda.

Objic. 5.° Angeli et Deus sunt perfectiores homine; sed non inest eis indifferentia ad sic vel aliter agendum sed ad agendum uno modo determinati sunt: ergo libertas spontaneitatem tantum involvit, nec indifferentiam et potestatem ad plura et opposita requirit.

Resp. Dist. min. Non inest eis indifferentia *physica* ad sic vel aliter agendum, etc. neg. *moralis*, conc. Porro, jam ostensum est, potentiam peccandi seu discedendi ab ordine morali, ad rationem vel essentiam libertatis non spectare,

---

(1) Leibnitz, cujus sane theoria *rationis sufficientis*, sicut et optimismi, cum hac sententia non facile conciliatur, in eam tamen, non satis sibi constans, descendere videtur, dum ait: «Quelque perception qu' on ait du bien, l' effort d' agir après le jugement, qui fait à mon avis *l' essence de la volonté*, en est distingué... C' est ce qui fait qui nôtre â ne a tant de moyens de resistir à la verité qu' elle connait, et qu' il y à un si grand trajet de l' esperit au cœur... Ainsi la liaison entre le jugement et la volonté n' est par si nécessaire qu' on pourrait penser.» *Essais de Theod.* part. 3.ª, num. 311.

sed potius eam minuere et imperfectam reddere (1). Itaque, quamvis in angelis et in Deo minime sit indifferentia et potestas ad peccandum, at reperitur indifferentia ad opposita, ex. gr. ad creandum vel non creandum, sine qua vera libertas existere nequit, etiamsi ex interna vi et perfecta spontaneitate actus oriatur.

ARTICULUS SECUNDUS.

De adjunctis quæ voluntarium et libertatem vel tollunt vel minuunt.

Prænotanda:

1.° Voluntarium in genere aceptum definitur: *Quod procedit a principio intrinseco cum cognitione finis.* Quod si hæc cognitio sit perfecta, ita ut cognoscatur ratio formalis finis, et proportio seu relatio mediorum cum fine, constituit *voluntarium perfectum*, quod in solis agentibus intellectualibus reperitur. Si vero solum percipiatur res, quæ est finis tanquam bona, quin cognoscatur ejusdem ratio propria, nec relatio mediorum cum fine, prout contingit in brutis, erit voluntarium *imperfectum*, quod etiam spontaneum dici potest. Dividitur præterea voluntarium.

2.° *In necessarium et liberum;* quorum primum regulatur judicio ad unum determinato; ex quo exurgit voluntatis determinatio ad unam speciem actus, ut dum amamus beatitudinem: alterum est, quod regulatur judicio indifferenti rationis, et includit potentiam ad oppositum.

3.° *In voluntarium formale, et virtuale.* Voluntarium formale, quod etiam dicitur voluntarium *in se*, dicitur illud quod in se ipso ac directe intenditur, elicitur, aut imperatur a voluntate. Virtuale vero est quod intenditur a voluntate, vel in sua causa, vel in aliqua re in qua implicite continetur. Sic, qui intendit ebrietatem, intendit verba in ebrie-

(1) Unde merito D. Augustinus: «Prima ergo libertas voluntatis erat posse non peccare; novissima erit multo major, non posse peccare.» *De Corr. et Gra.* c. 33.

tate prolata, et qui iter aggreditur, intendit pervenire ad terminum, dum actu ambulat, quamvis de illo termino non cogitet. Hinc appellari etiam solet *voluntarium in causa*, aut etiam implicitum. Notandum hic quod ut voluntarium in causa agenti moraliter imputetur, requiritur: 1.° ut effectus fuerit prævisus, aut debuerit prævideri: 2.° ut causa potuerit auferri: 3.° ut obligationem quis habeat eam tollendi; quarum si quælibet deficiat, deficit imputabilitas moralis.

4.° *In voluntarium positivum, et negativum.* Primum est, quod perficitur eliciendo actum determinatum voluntatis. Alterum est, quod non perficitur per positionem, sed per omissionem actus determinati voluntatis, in his circumstantiis in quibus potest et debet poni. A D. Thoma appellari solent, voluntarium *directum*, et *indirectum*.

Quibus jam prælibatis,

Adjuncta quæ libertatem tollere, aut minuere possunt, quatuor enumerantur: *violentia, metus, ignorantia, concupiscentia.*

1.° *Violentia.*

Cum sermo hic sit de violentia proprie dicta, quæ etiam *physica* et *absoluta* quandoque nuncupari solet, ea tunc locum habet, quando agens exercet actum, ad quem compellitur vi externa, cui totis viribus resistit, ut si me nolente moveri, quis me invitum, corpore, et viribus renitentem pertrahat aut vi compellat. Ex qua notione facile infertur: 1.° violentiam inferri posse actibus imperatis, quia hi exercentur per potentias et membra corporea, quæ viribus externis subjiciuntur: 2.° actus *elicitos* voluntatis, eos, nimirum, qui sola voluntate exercentur, ac in ea consummantur, non esse obnoxios violentiæ: quamtumvis tormenta et vis mihi inferantur, *velle*, et *nolle* hoc, vel illud, semper remanet in mea potestate, nec violentia quævis externa ad interiora voluntatis pertingere potest.

2.° *Metus.*

Gravis, vel cadens in constantem virum, duas exquirit conditiones: 1.° ut malum quod timetur sit grave, saltem habito respectu ad personam timentem: 2.° ut probabiliter immineat. Voluntarium liberum non penitus tollit, nisi forte per accidens, quatenus rationem nimis perturbando ejusdem usum impedit; imminuit tamen; unde, ut plurimum,

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

in his quæ sunt mala quia prohibita, a peccato excusat.

Dicitur autem libertatem non tollere, quia ea quæ fiunt ex metu, voluntas deliberando eligit, cum facultate absoluta ad oppositum, ut patet in vulgari exemplo mercatoris projicientis merces in mare ex metu naufragii: quippe mercator libere eligit projectionem mercium ut sibi hic et nunc convenientem, idque cum potentia ad oppositum; quandoquidem potest, si velit, a projectione abstinere. Atque hac ratione quæ fiunt ex metu, dicuntur voluntaria *simpliciter*, sed involuntaria *secundum quid*, quatenus agens, in aliis circumstantiis positus, id quod nunc eligit, non eligeret.

3.° *Ignorantia.*

Alia est *antecedens*, alia *concomitans*, alia *consequens* actum voluntatis. Prima dicitur quæ antecedit actum voluntatis, et est causa volendi aliquid, quod non fieret, si ignorantia circa illud non adesset.

Secunda est quæ antecedit quidem actum voluntarium, non tamen est causa volendi aliquid quod non fieret si ignorantia non adesset; quia agens eandem ipsam actionem eliceret, etiamsi ignorantia non adesset. Utriusque natura et discrimen, apparent in vulgato exemplo hominis, qui, positis diligentiis debitis, occidit amicum, putans occidere belluam, vel inimicum occidit, quem similiter occidisset, etiamsi ignorantiam rei non habuisset. In primo, habetur ignorantia antecedens; in altero, concomitans: utraque est invincibilis, quia in utraque adhibentur diligentiæ moraliter sufficientes ad ignorantiam vitandam. Differunt tamen: 1.° quia antecedens est causa ponendi actum voluntatis, quia hic sine illa non poneretur: concomitans nequit dici causa ponendi illum actum, quia etiam poneretur, si ignorantia illa non esset. 2.° Antecedens perimit libertatem; quia tollit cognitionem actus, et præterea actus est contra inclinationem voluntatis: concomitans nec tollit, nec facit voluntarium liberum; quia quamvis tollat cognitionem actus, vel potius circumstantiæ actus, qui ponitur, hic tamen actus non est contra inclinationem voluntatis; unde solum facit actum esse involuntarium negative, non positive. 3.° Omnis ignorantia antecedens est ignorantia invincibilis, non tamen é converso; quia ignorantia concomitans est invincibilis quin sit antecedens.

Ignorantia consequens ea est, quæ ab ipsa voluntate est volita, sive directe ac in se, ut cum quis eligit aliquid ignorare, ut absque remorsu operetur; sive indirecte et in causa, ut cum quis negligit addiscere ea ad quæ tenetur, quorum ignorantia postea est causa efficiendi aliquid, quod non fieret, si scientia circa illud adesset. Ignorantia hæc, si sit directe volita, non tollit voluntarium liberum, nec proinde malitiam moralem actionis, nec etiam minuit, ut plurimum: si vero indirecte solum sit volita, voluntarium liberum non tollit; cum actus ex hac ignorantia procedens, libere eligatur in ipsa ejus causa; minuit tamen libertatem, et malitiam moralem, quatenus supponitur, quod actus, qui exercetur ex tali ignorantia, non exerceretur hic et nunc, si scientia vel cognitio ejus malitiæ adesset.

4.° *Concupiscentia.*

Hoc nomine comprehenduntur omnes passiones seu affectiones sensitivi appetitus, quæ possunt vel antecedere, vel consequi actum voluntatis. Dum antecedunt, voluntarium absolute sumptum augent, quatenus augent inclinationem agentis ad datum objectum; sed minuunt voluntarium liberum, quatenus rationis usum et judicium, magis aut minus perturbant. Dum vero concupiscentia vel passio actum voluntatis consequitur, si consequatur ex simplici *redundantia*, voluntarium liberum, simulque bonitatem et malitiam, nec auget, nec minuit, sed est tantum signum majoris aut minoris intensitatis ex parte voluntatis. Si vero consequatur ex *electione*, tunc auget, vel potius multiplicat voluntarium, ejusque bonitatem et malitiam, quatenus, præter malitiam actui voluntatis respondentem, est etiam malitia motus passionis ab ipsa voluntate excitatæ ex intentione augendi intensitatem proprii motus erga objectum.

Atque pro hujus rei pleniori intelligentia, præ oculis habere oportet, quod sicut superior cognoscendi facultas seu intellectus, in actum non prodit, quin ipsum comitetur actio facultatis sentiendi ac præsertim phantasiæ, ita etiam dum superior appetendi vis seu voluntas in bonum fertur, exurgunt simul in appetitu sensitivo motus seu actus actibus voluntatis respondentes; unde adfirmari potest, vires appetendi in homine subjici pro suo modo, eidem legi asociationis et concomitantiæ, quæ inter intellectum et sensum observa-

tur. Ast hujusmodi appetitus inferioris motus vel passiones, duplicem habent respectum ad voluntatem, si ex parte originis spectentur: quandoquidem ad eam se habere possunt, et antecedenter, et consequenter. «*Antecedenter* quidem, ait D. Thomas (1), secundum quod passio appetitus sensitivi trahit vel inclinat rationem vel voluntatem: *consequenter* autem, secundum quod motus superiorum virium, si sunt vehementes, redundant in inferiores; non enim potest voluntas intense moveri in aliquid, quin excitetur aliqua passio in appetitu sensitivo.» Porro hæc passionis excitatio voluntatem consequens, originem ducit vel ex sola et simplici *redundantia* naturali, quatenus vehementia ipsa voluntatis motus in appetitu inferiori excitat; vel ex *electione* voluntatis, quatenus hæc deliberate eligit et conatur excitare passionem, quæ ejus actui vel affectui præsenti respondeat. Sic, si quis deliberata voluntate inimicum odio habet, passio *iræ* exurgere potest, vel per simplicem *redundantiam* seu naturalem influxum appetitus superioris in inferiorem; vel per *electionem*, quatenus quis ex intentione augendi odium voluntate conceptum, vehementiorem iram excitare curat, injuriam sibi illatam semel atque iterum cogitando et ponderando.

ARTICULUS TERTIUS.

De adjunctis quæ conditionem moralitatis, seu libertatem interius roborant.

Inter ea quæ liberæ voluntati, prout est conditio moralitatis, adjunguntur, ejus vires roborando, est aliquid quod ab ipsa voluntate oritur, nempe, virtutes morales; est etiam aliquid quod ab externo agente advenit, nempe, adjutorium vel gratia Dei, de qua postea. Nunc de virtute morali brevi oratione disseremus. Itaque:

Quæres 1.° *Quænam sit virtutis moralis notio.*

(1) I P. q. 77, art. 6.°

Resp. 1.° Nomine virtutis moralis intelligitur facilitas quædam potentiæ ad perficiendum bonum morale, sive ad recte agendum circa determinatam materiam, quæ quidem facilitas ex frequentatione actuum bonorum oritur et firmatur. Unde,

2.° Non incongrue definitur a D. Augustino: *bona qualitas mentis, qua recte vivitur, et qua nullus male utitur.* Dicitur *bona qualitas*, quatenus includit inclinationem habitualem potentiæ ad bonum; unde magis proprie diceretur bonus *habitus*, qui est genus magis proximum quam qualitas respectu virtutis moralis. Additur *mentis*, ad exprimendum virtutem inhærere alicui potentiæ rationali, sive ea sit rationalis interne et ex propria natura, ut intellectus, et voluntas; sive imperfecte et per participationem, ut appetitus sensitivus. Reliquæ particulæ exprimunt atque significant, proprium effectum virtutis esse actionem bonam in ordine morali, et virtutem, qua talem, semper esse principium boni moralis: quod tamen nihil obstat quominus possit esse materia vel objectum mali actus, ut dum quis de ea superbit, vel eam contemnit.

Ex hæc notione colligitur, virtutem esse et dici causam actus boni, quatenus roborat, perficit, ac complet potentiam, a qua egreditur actus moralis.

Quæres 2.° *Undenam oriantur et generentur virtutes morales.*

Resp. Virtus moralis *quoad inchoationem*, oritur ex natura ipsa hominis: quoad *consummationem* et perfectionem, ex frequentatione actuum moralium.

Ratio prioris partis est, quia homini per naturam insunt quasi quædam principia et semina virtutum: 1.° *ex parte intellectus*, tum quatenus apprehendere et dijudicere potest bonum rationi consentaneum, tum quatenus per synderesim possidet prima principia moralia, tum quatenus per legem naturalem ipsi insitam, participat et agnoscit legem æternam, quæ est fundamentum et ratio ordinis moralis: 2.° *ex parte voluntatis*, quæ ex propria conditione et natura, est inclinatio ad bonum rationale seu honestum, quod est ipsum objectum et materia moralis virtutis: 3.° *ex parte sensitivi appetitus*, sive affectionum sensibilium, quatenus ex varia dispositione aut qualitatibus corporis, aliqui sunt dispositi,

vel melius, vel pejus ad quasdam virtutes, ut habet D. Thomas, et experientia confirmat, cum videamus homines, ex ipsa corporis complexione et temperamento, ad quasdam virtutes aut vitia proclives. Præ oculis tamen habeatur discrimen inter inchoationem sensibilem, et rationalem; hæc enim respicit omnes virtutes morales, sed ea quæ oritur ex sensibilitate, ut plurimum, non omnes, sed quasdam virtutes respicit.

Altera pars constat: virtus enim, utpote habitus operativus, seu perficiens potentiam in ordine ad operationem, generatur, perficitur, ac completur ex iterato actuum similium exercitio.

Quæres 3.° *Quodnam sit subjectum virtutis moralis.*

Resp. Subjectum *remotum* est homo; virtus enim est habitus operativus, actiones vero sunt suppositorum, juxta effatum philosophicum. Subjectum proximum vel *immediatum*, sunt *intellectus*, *voluntas*, *et appetitus sensitivus*. Enimvero, postremus hic, quamvis non sit rationalis per essentiam aut immediate et perfecte, ut intellectus et voluntas, est tamen rationalis per *participationem*, ut ajunt, et capax virtutis, quatenus subjicitur directioni et deliberationi rationis et voluntatis; idque non subjectione absoluta et completa, ut membra corporis, sed relativa et imperfecta, cum vim habeat deviandi a ratione ac resistendi voluntati: hæc quippe duæ potentiæ corpori dominantur *principatu despotico*, ut ajebant Scholastici, sed appetitui sensitivo *principatu politico*.

Quæres 4.° *Quotuplex sit virtus moralis.*

Resp. Quadruplex merito assignatur, juxta quatuor potentias quæ bono morali perfici queunt, simulque bonum aut malum morale agere, sive ex se profundere possunt. Nempe,

a) *Prudentia*, quæ in intellectu practico residet. Ejus munus est rationem rectificare, ita ut bene se habeat circa bonum quatenus eligendum, vel malum quatenus aversandum et fugiendum. Tres præcipue actus assignantur ipsi a D. Thoma, quorum «primus est, *consiliari*, quod pertinet ad inventionem: secundus, *judicare de inventis*: tertius, *præcipere*. Et quia iste actus est propinquior fini rationis practicæ, inde est quod iste actus est principalis actus rationis practicæ, et per consequens prudentiæ (1).» Quæ D. Thomæ verba significant ad prudentiam pertinere: 1.° investigare et quærere bona agenti possibilia et consentanea, simulque media agnoscere, quibus obtineri possunt: 2.° recte judicare, seu sensate discernere circa bona et media, ad quorum adsecutionem vires debeat intendere; 3.° præcipere sibi ipsi et aliis applicationem virium et mediorum. Atque hic postremus actus, utpote proximior objecto prudentiæ, quod est *recta operatio*, dicitur præcipuus actus ejusdem.

b) *Justitia*, cujus propria sedes est voluntas, ac definiri potest: *Habitus voluntatem inclinans ad jus suum tribuendum unicuique perpetuo et constanter;* quæ non differt quoad substantiam a definitione illa Jurisperitorum: *constans et perpetua voluntas jus suum unicuique tribuens.*

Alia est *commutativa*, qua unus homo alteri jus suum tribuit: alia *distributiva*, qua communitas, vel qui illi præest, æqualitatem servat ad membra, ipsis distribuendo bona communia juxta proportionem meritorum: alia *legalis*, qua singuli cives jus suum Reipublicæ tribuunt, eidem officia debita impendendo.

c) *Temperantia*, cujus immediatum subjectum est appetitus concupiscibilis, cujus passiones moderatur atque rationi subjicit. Unde definiri potest: *Habitus qui appetitum concupiscibilem rectificat circa voluptates sensibiles.*

d) *Fortitudo* denique, quæ in appetitu irascibili immediate subjectatur, et cujus proprium munus est hominis animum firmare adversus mala quælibet sensibilia, ita ut propter illa a bono rationis et virtutis non recedat. Unde non immerito a D. Augustino definitur: *Animæ affectio qua omnia incommoda et damna in nostra potestate constitutarum rerum contemnimus.* Hinc duo actus præcipue eidem assignantur: primus, *aggredi* pericula seu mala imminentia: secundus, *sustinere;* quorum prior, majorem quidem splendorem et gloriam apud homines obtinet, ast posterior majorem difficultatem præ se fert, præstantiorem virtutem in animo arguit,

(1) *Sum Theol.*, 1.ª 2.æ, q. 47, art. 8.°

majusque præmium apud Deum et homines recte judicantes meretur.

Rationem porro partitionis præfatæ virtutis moralis in enumeratas quatuor virtutes cardinales, aptissime declarat redditque D. Thomas, verbis hisce: «Principium enim, inquit (1), formale virtutis, de qua nunc loquimur, (nempe, virtutis ordinis naturalis quæ viribus naturæ acquiri potest) est rationis bonum (bonum rectæ rationi consentaneum): quod quidem dupliciter potest considerari. Uno modo, secundum quod in ipsa consideratione rationis consistit, et sic erit una virtus principalis, quæ dicitur *prudentia*. Alio modo, secundum quod circa aliquid ponitur rationis ordo; et hoc vel circa operationes, (circa actiones externas quæ alterum respiciunt, ut furtum, vulneratio, cultus, reverentia, etc.), et sic est *justitia;* vel circa passiones, et sic necesse est esse duas virtutes. Ordinem enim rationis necesse est ponere circa passiones, considerata repugnantia ipsarum ad rationem, quæ quidem potest esse dupliciter: uno modo, secundum quod passio impellit ad aliquid contrarium rationi; et sic necesse est, quod passio reprimatur, et ab hoc denominatur *temperantia:* alio modo, secundum quod passio retrahit ab eo, quod ratio dictat, sicut timor periculorum vel laborum; et sic necesse est quod homo firmetur in eo quod est rationis, ne recedat, et ab hoc denominatur *fortitudo.*»

Ex hucusque expositis circa virtutes morales colligere licet sequentia

Corollaria:

1.m Prudentia, justitia, temperantia et fortitudo, virtutes *cardinales* dicuntur, propter «principalitatem materiæ, inquit D. Thomas (2), puta quod prudentia dicatur, quæ præceptiva est; justitia, quæ est circa actiones debitas inter æquales; temperantia, quæ reprimit concupiscentias delectationum tactus; fortitudo, quæ firmat contra pericula mortis.» Sed præterea, *cardinales* quoque appellantur, quatenus sunt veluti radix, ratio et fundamentum aliarum virtutum

(1) *Sum. Theol.* 1.ª 2.æ quæst. 61, art 2.°
(2) *Ibid.*, art. 3.°

moralium, quæ ad cardinales revocantur, tanquam earumdem manifestationes, species, modi vel partes. Unde et D. Thomas: «Virtus aliqua dicitur cardinalis quasi principalis, quia super eam aliæ virtutes firmantur (1).»

2.m Si præfatæ virtutes cardinales invicem conferantur, prudentia præstantiam quandam et principatum super reliquas sibi vendicat. Objectum namque virtutis moralis est bonum rationi consentaneum, quod agnoscere et dijudicare spectat ad rationem, quam prudentia perficit. Quapropter jure merito D. Thomas: «Causa et radix humani boni est ratio; et ideo prudentia, quæ perficit rationem, præfertur in bonitate aliis virtutibus moralibus perficientibus vim appetitivam (2).»

3.m Quod si tres reliquæ inter se conferantur, primum locum justitia, secundum fortitudo, tertium temperantia sibi vendicant. Namque, ut bene habet D. Thomas (3), «in virtutibus perficientibus vim appetitivam, tanto est una altera melior, quanto magis ad rationem accedit; unde et justitia, quæ est in voluntate, præfertur aliis virtutibus moralibus, et fortitudo, quæ est in irascibili præfertur temperantiæ, quæ est in concupiscibili.»

4.m Justitia eo ipso quod versatur circa actiones vel operationes quæ ad alterum referuntur, tanquam proprium sibi vendicat constituere et respicere *medium rei*, ut scilicet, tantum alteri reddatur quantum ipsi debetur. Contra vero, aliæ virtutes morales respiciunt et constituunt *medium rationis*, quatenus ipsarum proprium munus est actiones et passiones moderari et exercere, habito respectu ad conditionem et circumstantias subjecti operantis.

5.m Sed vero, quamvis omnes justitiæ species *medium rei* respiciant, at non eodem prorsus modo. Siquidem, commutativa justitia respicit medium rei secundum *proportionem arithmeticam*, sive, quod in idem recidit, secundum æqualem quantitatis excessum: sic qui decem aureos ab alio abstulit,

(1) *QQ. Disp.æ De Virt.*, art. 12.
(2) *Sum. Theol.*, 1.ª 2.æ, quæst. 66, art. 1.°
(3) *Ibid.*

totidem ei reddere tenetur ex vi et conditione justitiæ commutativæ. Ast justitia distributiva *medium rei* secundum *proportionem geometricam* solum respicit. Verbo: in justitia commutativa attenditur æqualitas rei ad rem secundum se, ita ut qui decem accipit, decem restituat: sed in distributiva, attenditur potius proportio rerum ad personas, ita ut præmia vel pœnæ distribuantur, habita ratione meritorum vel demeritorum ex parte personæ.

6.m Non immerito docet D. Thomas virtutes morales, si in statu perfecto spectentur, invicem connexas existere, ita ut una earum nequeat possideri in ratione habitus perfecti absque cæteris. Cujus rei ratio est, quod prudentia, sine qua virtus moralis perfecta consistere nequit, et a qua proinde aliæ virtutes morales dependent, etiam ipsa vicissim ab iis pendet, quatenus præsupponit atque exigit appetitum rectificatum circa bona appetibilia; quod equidem proprium munus est reliquarum virtutum moralium.

ARTICULUS QUARTUS.

De necessitate auxilii divini, vel gratiæ.

Virtutes morales, de quibus in superiori articulo, hominis quidem vires ad bonum morale perficiendum, augere et firmare, satis constat; eas tamen insufficientes esse, imo acquiri, et perdurare non posse, nisi adjungatur auxilium aliquod præpotentis Dei, ratio et experientia non obscure ostendunt. Nam 1.° demonstratum est supra, hominis ultimum finem, ac supremam perfectionem moralem, esse ipsum Deum: ex quo sua sponte consequitur, viam quæ hominem ad beatitudinem ac supremam perfectionem ducit in ordine morali, esse amorem Dei super omnia, et adimpletionem omnium præceptorum, quæ lege, vel naturali, vel humana, continentur. Paucis verbis: hominis perfecta moralitas exigit, tum ut omnes actiones ad Deum tanquam ultimum finem referat, tum ut juxta rectæ rationis præscriptum, universaliter et constanter agat, ita ut nullum peccatum grave committat: atqui nemo sanæ mentis dixerit, hominem sibi relictum, hæc omnia constanter perficere posse; quandoquidem ratio et experientia ostendunt, ipsum tot, ac tam gravibus difficultatibus, periculis, et propensionibus ad malum circumveniri et primi, ut fere impossibile sit, eum ex omnibus simul illæsum evadere, cunctas semper vincere, et nunquam ad peccatum declinare: ergo ratio et experientia, si non demonstrant, ast certe satis aperte innuunt, hominem divino auxilio indigere ad bonum morale constanter perficiendum, ita ut ad Deum ultimum finem, et supremam perfectionem tendere ac pervenire possit.

2.° Actiones morales, utpote deliberatæ, ex ratione et voluntate originem ducunt. Jam vero, hominis rationem obscuritati et ignorantiæ nimium esse obnoxiam ¿quis nescit? Quod vero attinet ad voluntatem, ea non solum mutabilitati, fragilitati, ac summæ infirmitati est obnoxia, prout experientia nimis testatur, sed quod pejus est, experimur eam abripi, nescio qua proclivitate in malum et vetitum, ut merito Ovidius scripserit: *quod licet, ingratum est, quod non licet, acrius urit.* Igitur, si non omnimoda imposibilitas, ast certe maxima adest difficultas in eo quod homo ejusmodi defectibus obnoxius, constanter nihilominus bene operetur, nisi Deus ipsi subveniat potentissima sua vi et misericordia.

3.° Ut experientia nimium luculenter ostendit, homo multiplicibus passionibus agitatur, quæ non raro vehementissime urgent, tenebras et caliginem rationi offundunt, intellectum obnubilant, animum concutiunt, voluntatem denique alliciunt vehementer, atque veluti vi quadam ad sensibilia pertrahunt, abripiunt, convertunt. Exinde pugna illa interna, conflictus inter partem superiorem et inferiorem, certamen inter desideria carnis et desideria spiritus, queis homo veluti in seipso discerpitur, de quibus Apostolus conqueritur, et de quibus ipsimet Paganismi poetæ et philosophi testimonium perhibent (1). Igitur nisi Dei auxilium adsit, hominis voluntatem manutenentis et firmantis, nequit hæc

(1) Notum est illud Ovidii: «Sed trahit invitam nova vis, aliudque cupido=Mens aliud suadet: video meliora, proboque=Deteriora sequor.» *Metam.* lib. 1.°, v. 20.

Quim et Seneca: «Premit cupido turpis, et vinci vetat=Et inter istas mentis obsessæ faces=Fessus quidem, et dejectus, et pessundatus=Pudor rebellat. Fluctibus variis agor.» *Agamen.* act. 2.°, scæ. 1.ª, v. 132.

bonum morale constanter perficere, inter ejusmodi fluctus, quibus vehementius exagitatur, quæ cum homine nascente enascuntur, cum eodem crescente crescunt, ipsumque ad mortem usque comitantur.

4.° Ejusmodi porro vulnera nunc exposita, quibus homo afficitur, non obscure innuunt, ac verosimiliter persuadent, vires quibus nunc potitur homo ad bonum morale perficiendum, deficere ab eis, quæ ipsi ex naturæ conditione, seu in statu naturæ puræ competunt; ac proinde humanam naturam collapsam existere, et moraliter sauciatam. Ex hoc vero naturæ lapsu et corruptione, queis ratio et experientia suffragantur, sponte fluit necessitas auxilii supra naturam hominis positi, quo ejus vires restituantur ac reparentur.

Corollaria:

1.m Ergo quamvis homo, dum ab ordine morali recedit per peccatum, libere agat, possitque, absolute loquendo, non peccare, ac proinde potentiam *physicam* habeat ad perficiendum bonum morale, impotentiæ tamen *morali* subjicitur ob multiplices et gravissimas difficultates, quibus ad ejusmodi bonum constanter peragendum præpeditur.

2.m Ergo dum D. Thomas docet hominem, pro præsenti naturæ conditione, indigere gratia, sive auxilio speciali divino, ad vitandum peccatum atque ad implenda præcepta legis naturalis, ejus doctrina apprime concordat cum eo quod ratio simul et experientia nos edocent, circa infirmitatem naturæ et virium ejus ad bonum morale perficiendum.

3.m Ergo dogmata catholica, tam circa gratiam, quam circa lapsum et corruptionem naturæ humanæ, maxime consentanea existunt eis, quæ naturalis ratio, et experientia simul docent et innuunt. Quod quidem adeo verum est, ut etiam apud ethnicos populos et scriptores, non obscura appareant vestigia horum dogmatum (1). Igitur immerito ra-

(1) Et quidem, quoad lapsum primævum naturæ, satis constat ex poetarum fabulis, et populorum traditionibus de re hac. Sed, quod magis mirum, non desunt philosophi qui adstruant necessitatem auxilii divini ad bonum morale perficiendum. Quos inter Plato, dialogo *Men. seu de Virt.* sic finem imponit: «Si autem nos in omni hac disputatione recte persecutati sumus, virtus utique, nec doctrina,

tionalistæ, dogmata ejusmodi veluti rationi adversantia habent et rejiciunt. Imo vero, qui dogmata peccati originalis, vel ignorant, vel rejiciunt, in absurdas sententias abire coguntur: quippe videmus eos vel hypothesim Manichæorum amplectere, vel metempsychosi adhærere, vel fatalismum profiteri, aut ad scepticismum, et indifferentismum confugere, ut nostri rationalistæ.

4.m Ergo, etiam secluso præcepto divino, homini incumbit necessitas et obligatio orandi ex ipsa conditione naturæ, et virium ejus. Nam eo ipso quod insufficientia morali laborat, nec sine Dei auxilio bonum morale ordinis naturalis potest integre perficere, indiget profecto auxilium hocce a Deo expetere et deprecari.

SCHOLIUM.

Præ oculis habere oportet, quod gratia præfata quam revelatio ostendit atque edicit, natura vero et facta naturalia satis aperte innuunt, ut nunc vidimus, præ se fert dilectionem specialem ex parte Dei, cujus ope et influxu homo ad ordinem supernaturalem elevatus, vires speciales roburque supernatale et divinum accipit ad operandum seipsumque perficiendum ultra bona et vires naturæ humanæ in se et ex se spectata. Quocirca mente recolere oportet pulchram D. Thomæ doctrinam, quæ verbis hisce continetur (1): «Est differentia attendenda circa gratiam Dei et gratiam hominis. Quia enim bonum creaturæ provenit ex voluntate divina, ideo ex dilectione Dei qua vult creaturæ bonum, profluit aliquod bonum in creatura. Voluntas autem hominis movetur ex bono præexistente in rebus; et inde est quod dilectio hominis non causat totaliter rei bonitatem, sed præsupponit vel in parte, vel in toto. Patet igitur quod quamlibet Dei dilectionem sequitur aliquod bonum in creatura causatum,

nec natura nobis aderit, verum divina sorte.» Et Seneca: «Bonus vir sinè Deo nemo est. An potest aliquis supra fortunam, nisi ab illo adjutus exurgere?» *Epist. ad Luci.*

(1) *Sum Theol.*, 1.ª, 2.æ quæst. 110. art. 1.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

quandoque tamen dilectioni æternæ coæternum. Et secundum hujusmodi boni differentiam differens consideratur dilectio Dei ad creaturam. Una quidem communis, secundum quam diligit omnia quæ sunt, ut dicitur Sap. 11.°, secundum quam esse naturale rebus creatis largitur. Alia dilectio est specialis, secundum quam trahit creaturam rationalem supra conditionem naturæ ad participationem divini boni, et secundum hanc dilectionem dicitur aliquem diligere simpliciter; quia secundum hanc dilectionem vult Deus simpliciter creaturæ bonum æternum, quod est ipse. Sic igitur per hoc quod dicitur homo gratiam Dei habere, significatur quiddam supernaturale in homine a Deo proveniens.»

CAPUT QUARTUM.

DE REGULIS MORUM.

ARTICULUS PRIMUS.

De regula proxima morum, seu conscientia.

«Regula voluntatis humanæ est duplex, inquit D. Thomas (1): una propinqua, et homogenea, scilicet, humana ratio; alia vero est prima regula, scilicet, lex æterna, quæ est quasi ratio Dei.» Itaque ratio humana, quatenus est participatio et impressio quædam legis æternæ, et quatenus continet legem naturalem, quæ ab æterna derivatur, aptitudinem et vim obtinet ad regulandas actiones humanas in ordine morali, idque duplici capite: 1.° quatenus vim obtinet agnoscendi et discernendi bonum et malum morale: 2.° quatenus ejusmodi notitiam singulis actionibus applicans, practice judicat de ipsarum bonitate et malitia. Porro, ratio humana, prout postremum hocce munus præstat, est ipsamet

Conscientia, quæ proinde nihil est aliud quam *judicium intellectus practici circa bonitatem vel malitiam actionis, vel*

(1) *Sum. Theol.*, q. 71, art. 6.°

omissionis humanæ, prout in singulari existunt. Quæ definitio conscientiam complectitur, non solum quatenus respicit actiones, vel omissiones hic et nunc exercendas, sed etiam quatenus respicit actiones vel omissiones præteritas, quarum bonitatem vel malitiam testatur. Qua sane in re deficiunt, ut plurimum, conscientiæ definitiones, quæ communiter circumferuntur.

Actus conscientiæ moralis quatuor assignantur: 1.° *Testificari* circa bonitatem vel malitiam actionis vel omissionis præteritæ.

2.° *Obligare* ad aliquid hic et nunc faciendum, vel omittendum.

3.° *Lætificare* interius (*excusare*, ajunt vulgo, sed minus proprie, ut mihi videtur; excusare enim vel remotionem, vel diminutionem mali proprie significat) propter bonum peractum, vel malum omissum.

4.° *Remordere* propter malum actum vel bonum omissum. Duo postremi actus potius sunt modificationes aut manifestationes primi; quapropter in rei veritate, conscientiæ actus ad duos priores possunt revocari.

Conscientiæ partitionem et varios status theologis describenda relinquentes, quidpiam adjiciemus de vi obligandi, quæ eidem inest.

Itaque, eatenus vim obligandi sibi vendicat, quatenus est dictamen, seu actus quidam rationis, ad quam spectat bonum et malum morale agnoscere et discernere. Ast vero, humana ratio eatenus agnoscit et dijudicat bonum et malum morale, quatenus est participatio et impressio rationis divinæ, in qua continetur lex æterna, quam homo cognoscit, non quidam perfecte, nec prout est in se ipsa, hoc enim proprium est Dei, et beatorum qui Dei essentiam intuentur, sed in suis effectibus, vel ut aptissime habet D. Thomas, *secundum aliquam ejus irradiationem*, quæ quidem maxime elucet in primis illis veritatibus moralibus, quæ synderesi ac naturali lege continentur, secundum quas homo de moralitate actionum judicare potest. Ergo fundamentum, radix, ac prima ratio sufficiens conscientiæ, prout continet vim obligandi in ordine morali, est lex æterna. Enimvero, cognitio tam ordinis moralis quam primorum principiorum, ex quorum applicatione dictamen conscientiæ obligantis exurgit, a

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

lege æterna derivatur, cujus est effectus et participatio. «Omnis enim cognitio veritatis, ait D. Thomas (1), est quædam irradiatio et participatio legis æternæ, quæ est veritas incommutabilis: veritatem ... nes aliqualiter cognoscunt, ad minus quantum ad principia ... munia legis naturalis.»

Ex hac porro doctrina circ... gem æternam, inferre licet, merito eumdem D. Thomam docere, leges omnes humanas a lege æterna derivari. Cum enim ejusmodi leges, legis naturam et conditiones obtineant, quatenus cum recta ratione conveniunt, si ratio humana est participatio legis æternæ, et vis obligandi per conscientiam ipsi inest ex lege æterna, consequitur plane, leges humanas vim originariam accipere a lege æterna, cum qua communicant, et a qua procedunt, media ratione hominis. Jure igitur scribit D. Thomas: «omnes leges, in quantum participant de ratione recta, in tantum derivantur a lege æterna (2).»

Ergo sive lex æterna dicatur cum D. Thoma: *Ratio divinæ sapientiæ, secundum quod est directiva omnium actuum et motionum creaturarum:* sive cum D. Augustino: *Ratio et voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans:* habenda est tanquam prima ratio sufficiens, primaque origo, et mensura vis obligandi, quæ tum rationi, tum conscientiæ, tum legibus humanis, inest in ordine morali.

ARTICULUS SECUNDUS.

De lege naturali.

§ I.

De lege naturali in genere.

In lege naturali universim accepta considerare et vestigare oportet, naturam, existentiam, præcepta, et proprietates. Itaque

(1) *Sum. Theol.* 1.ª, 2.ª, q. 93, art. 2.°
(2) *Ibid.* art. 3.°

1.° *Natura.*

Ut cum D. Thoma exordiamur (1), «lex naturalis nihil est aliud quam participatio legis æternæ in rationali creatura.» Nimirum: lex æterna quæ, ut supra diximus, est directiva omnium actuum et motionum, ad omnes creaturas suum influxum porrigit, et ab omnibus proinde participatur; sed ab unaquaque, secundum conditionem propriæ naturæ. Unde creaturæ inferiores, quæ intellectu et voluntate carent, legem æternam participant, quasi *necessario*, et *passive* tantum, quatenus ab ipsa lege æterna præstituuntur eis fines congrui propriæ naturæ, simulque actiones et motus, quibus ejusmodi fines adsequuntur ex instinctu et necessitate, absque propria directione, aut facultate ad oppositum. Sed vero homo, ut pote ratione et voluntate præditus, legem æternam participat altiori modo, seu ut scite habet D. Thomas, *intellectualiter* et *rationaliter*, cognoscendo finem et media, quæ ipsi per legem æternam præscribuntur, cum facultate et vi seipsum libere determinandi et movendi ad ejusmodi fines et media.

Ex quo plane consequitur: 1.° legem naturalem esse ipsam legem æternam, prout respicit hominem, cui communicatur et imprimitur per lumen et in lumine rationis, quæ est *impressio divini luminis in nobis*, apud D. Thomam, et *refulgentia divinæ claritatis in anima:* 2.° legem naturalem non distingui reali distinctione a lumine rationis, sed esse ipsam rationem prout connotat legem æternam, a qua derivatur vis obligandi, quæ inest ipsi rationi, quatenus continet et possidet præcepta legis naturalis, quibus hominis ratio perficitur et fœcundatur in ordine morali.

2.° *Existentia.*

Ex notione exposita legis naturalis, sponte profluit ac necessario infertur ejusdem existentia. Etenim, si lex naturalis nihil est aliud quam participatio legis æternæ in rationali creatura, cum indubium sit existere legem æternam, seu rationem divinam, dirigentem et gubernantem omnia creata, indubium similiter erit, existere legem naturalem,

(1) *Loc. cit.* q. 91, art. 2.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

qua continetur et exprimitur ratio seu ordo directionis et gubernationis Dei quoad hominem. Deinde, lex naturalis, ex dictis, identificatur quoad rem cum ipsa ratione hominis: ergo nemo ejus existentiam inficiari potest, nisi rationis existentiam simul inficietur.

Demum, conscientia seu sensus intimus, legis naturalis existentiam aperte testatur, dum testimonium, cuique perhibet, se et cognoscere ordinem moralem, et discernere inter bonum et malum, ope quarundam veritatum moralium, quæ ex terminis innotescunt: ac immediata et ineluctabili evidentia refulgent. Quivis enim homo sui compos evidenter agnoscit, bonum esse faciendum et malum vitandum, malum esse injuriam pro beneficio rependere, cætera hujusmodi.

3.° *Præcepta.*

Divisio præceptorum legis naturalis ex duplici capite potest desumi: 1.° *ex parte cognitionis*, vel cognoscibilitatis: 2.° *ex parte materiæ* vel objecti. Ex parte cognitionis, legis naturalis præcepta quædam sunt *primaria*, ea, scilicet, principia moralia, quæ ex perceptione terminorum, ac ex immediata evidentia innotescunt: quædam dicuntur *secundaria*, et sunt illa, quæ ex præfatis primis principiis moralibus, facili ac brevi ratiocinio derivantur aut deducuntur tanquam conclusiones eisdem proximæ: alia demum denominari possunt *tertiaria*, quatenus nexum legitimum et necessarium habent cum primis præceptis seu principiis moralibus, ita tamen ut hic nexus nonnisi longiori ac difficiliori ratiocinio detegi possit.

Ex parte materiæ tria quoque præceptorum genera complectitur lex naturalis, juxta triplicem inclinationem naturalem, quæ homini inest. Quam divisionem, ejusque fundamentum sic exponit D. Thomas (1): «Secundum ordinem inclinationum naturalium, est ordo præceptorum legis naturæ. Inest enim *primo* inclinatio homini ad bonum secundum naturam in qua communicat cum omnibus substantiis; prout, scilicet, quælibet substantia appetit conservationem sui esse secundum suam naturam; (naturali et necessario appetitu) et secundum hanc inclinationem pertinent ad le-

(1) *Loc. cit.*, q. 94, art. 2.°

gem naturalem ea per quæ vita hominis conservatur et contrarium impeditur. *Secundo*, inest homini inclinatio ad aliqua magis specialia secundum naturam, in qua communicat cum cæteris animalibus; et secundum hoc dicuntur ea esse de lege naturali, quæ natura omnia animalia docuit, ut est commixtio maris et fœminæ, et educatio liberorum, et similia. *Tertio modo* inest homini inclinatio ad bonum secundum naturam rationis, quæ est sibi propria; sicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc quod veritatem cognoscat de Deo, et ad hoc quod in societate vivat; et secundum hoc ad legem naturalem pertinent ea quæ ad hujusmodi inclinationem spectant; utpote quod homo ignorantiam vitet, quod alios non offendat cum quibus debet conservari, et cætera hujusmodi quæ ad hoc spectant.» Itaque ex *parte materiæ*, lex naturalis continet: 1.° præcepta quæ respiciunt hominem, quatenus est *substantia*: 2.° præcepta quæ respiciunt hominem, quatenus est *animal*: 3.° præcepta quæ respiciunt hominem, quatenus est *homo*, sive ratione speciei.

Ex hac porro legis naturalis divisione colligitur, eam aliqua ex parte discriminari, tum a conscientia, tum a synderesi. A *conscientia* differt tamquam regula et mensura a re mensurata et regulata. A *synderesi*, quia hæc, utpote habitus primorum principiorum moralium, solum continet *primaria* præcepta legis naturalis, quæ sunt ipsamet prima principia moralia; ast lex naturalis continet præterea præcepta secundaria et tertiaria.

4.° *Proprietates.*

Legis naturalis proprietates seu attributa, ex tradita notione ejusdem facile dignoscuntur. Nam si lex naturalis identificatur cum lumine rationis, quatenus est participatio legis æternæ, consequitur plane eam: 1.° *esse universalem*, quatenus cunctis hominibus per ipsam rationem interius promulgatur, cunctosque adstringit ad servanda ipsius præcepta: 3.° *esse per se notam* rationem evidentiæ immediatæ, qua refulget: 4.° *esse necessariam, et immutabilem objective*, quatenus ejus materia et objectum, sunt bonitas et malitia intrinsecæ rerum, nec proinde mutationi subsunt.

Quoniam vero unitas, evidentia, et immutabilitas legis naturalis, non uno sensu possunt accipi, ac variis opinationibus occasionem præbuere, sit

§ II.

De unitate, evidentia, et immutabilitate legis naturalis.

Quamvis indubium sit legem naturalem, universim acceptam prout cum ratione identificatur, esse unam apud omnes, disputatur tamen utrum una quoque dici possit ratione alicujus præcepti primarii respectu aliorum, quodnamque illud sit. Similiter dubitari etiam potest, utrum evidentia vel notitia legis naturalis, ejusdemque immutabilitas, ad omnia ipsius præcepta porrigatur. Quo circa sit

THESIS 1.ª

Lex naturalis continet præceptum aliquod primarium respectu aliorum, illudque merito assignatur: Bonum est faciendum, et malum vitandum vel fugiendum.

Prob. 1.ª pars. Sic se habent præcepta legis naturalis respectu ordinis moralis, sicut prima principia speculativa respectu ordinis speculativi, seu pure intellectualis; lex enim naturalis continet synderesim, ut supra diximus, quæ est habitus primorum principiorum moralium, sicut *intelligentia* est habitus primorum principiorum speculativi ordinis: atqui in isto ordine existit aliquod principium, nempe, principium contradictionis, quod cæteris naturæ et cognitionis ordine antecellit, et ad quod reliqua principia directe vel indirecte reducuntur, ut in Ontologia manet demonstratum: ergo etiam in ordine morali oportet esse aliquod principium, quod sit primarium et fundamentale respectu aliorum ejusdem ordinis.

Prob. altera pars. Ideo principium contradictionis est primum et fundamentale respectu aliorum in ordine speculativo, quia continet et exprimit relationem inter ens, et non ens; vel aliis verbis, quia ejus proprium elementum est notio vel conceptio entis, quæ est absolute prima ordine naturæ et cognitionis in nostro intellectu, quippe omnes aliæ ideæ præsupponunt ideam entis, cujus sunt quasi determinationes: ergo eadem ratione illud principium erit primum et fundamentale respectu aliorum in ordine morali, quoad con-

tineat tamquam elementa notiones primas et universalissimas quoad ordinem moralem. Subsumo: atqui notiones boni et mali, sunt primæ, universalissimæ et fundamentales respectu ordinis moralis; siquidem totus moralis ordo innititur notioni et distinctioni essentiali et primitivæ inter bonum, et malum, et veritates etiam, actiones, leges, institutiones, etc. eatenus denominantur *morales*, quatenus dicunt ordinem vel relationem ad bonum, et malum morale: ergo primum principium ordinis moralis, ac proinde primum præceptum legis naturalis est illud: *bonum est faciendum, et malum fugiendum,* utpote innixum notionibus fundamentalibus, seu prima conceptione intellectus spectante ad ordinem moralem.

Hæc porro demonstratio haberi potest veluti commentarium, sive evolutio horum verborum D. Thomæ: «Sicut ens est primum quod cadit in apprehensione simpliciter; ita bonum est primum quod cadit in apprehensione practicæ rationis, quæ ordinatur ad opus. Omne enim agens, agit propter finem, qui habet rationem boni. Et ideo, primum principium in ratione practica est quod fundatur supra rationem boni. Hoc est enim primum præceptum legis, quod bonum est faciendum et prosequendum, et malum vitandum; et super hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ (1).»

Prob. 2.º ex eo quod præfatum præceptum continet quodammodo rationem sufficientem quoad nos aliorum, ipsum vero nullum aliud superius, aut prius respicit, sed immediate exurgit ex notione boni et mali. Hinc si quæratur, ex. c. cur parentes sint honorandi, non inepte respondebimus: quia bonum est *faciendum;* sed si ulterius quæratur: quare bonum sit faciendum, ultro progredi non possumus, nec aliam rationem possumus assignare, nisi ipsam rationem boni moralis evidentia immediata apud rationem refulgentem.

Habetur ergo hic criterium tutum ad dijudicandas et explodendas sententias, in quas philosophi, præsertim hetero-

(1) *Loc. cit.*

doxi et rationalistæ, abierunt. Sive enim quis dicat cum Hobbes, primum legis naturalis præceptum esse quærere pacem, et belli auxilia, dum non habentur; sive cum Thomasio constituatur in quærendis rebus «quæ vitam humanam reddunt maxime diuturnam et fælicissimam;» quæ quidem sententia epicureo potius quam christiano philosopho digna videtur: sive quis adhæreat Kant, qui ipsum reponit in actione subjectiva voluntatis talis conditionis, ut pro generali norma agendi deservire possit: sive cum Damiron constituatur in evolutione completa omnium facultatum animæ: sive cum Petro Leroux reponatur in procurando et fovendo progressu continuo humani generis, cum quo consentiunt quoad rem pantheistæ omnes, sive ecclectici, sive transcendentales: sive demum in quavis alia re constituatur, falsitatis convincuntur ejusmodi sententiæ, omissis etiam aliis ipsarum incommodis: 1.° quia ut primarium statuunt præceptum non innixum notionibus primariis et fundamentalibus ordinis moralis, sed notionibus, quæ supponunt notionem boni et mali: 2.° quia assignant tanquam primarium præceptum rem aliquam, de qua ratio reddi potest per illud a nobis constitutum, ut intuenti facile patebit (1).

THESIS 2.ª

Nequit dari ignorantia invincibilis legis naturalis quoad primaria præcepta in homine rationis compote: dari tamen potest quoad secundaria in circumstantiis extraordinariis: ast quoad præcepta quæ tertiaria appellavi, potest utique dari etiam in circumstantiis ordinariis.

Prima pars fere per se nota est. Nam si lex naturalis, ut supra ostendimus, identificatur cum ratione, impossibile profecto erit hominem sui compotem, sive qui ratione utatur, legem naturalem non agnoscere, saltem quoad primaria

(1) Recentiores quidam insistentes vestigiis Kant, cui cordi fuisse videtur novas et peregrinas loquendi formulas in philosophiam invehere, id quod veteres Scholastici appellabant *primum præceptum* legis naturæ, nuncupare solent *imperativum cathegoricum*.

præcepta, quæ nihil aliud sunt quam ipsa prima principia moralia. Unde sicut nemo ratione utens potest ignorare prima principia speculativa, ita nec primaria præcepta legis naturalis.

Prob. 2.ª pars. 1.° Secundaria præcepta legis naturalis sunt conclusiones, quæ ex primariis facili ratiocinio deduci queunt; atque fieri potest ut ejusmodi præcepta invincibiliter ignorentur in certis rerum adjunctis. Et re quidem vera, supponamus hominem in tribu incivili et penitus barbara vitam agentem; supponamus præterea in ea tribu furtum vel simplicem fornicationem communiter haberi ut licita, quamtumvis id oriatur ex ignorantia vincibili, quoad majorem partem illorum hominum; quæ sane hypothesis nihil absurdi continet, cum ex historicis documentis constet ejusmodi actiones, aliasque pejores ut licitas habitas fuisse apud populos minime incultos (1). Adjiciamus simul, hunc hominem hebetioris esse ingenii, et constanter ab infantia vidisse omnes secum degentes, prædictas actiones perficere absque ullo remorsus, nec improbationis signo. Quoad ad me attinet, existimo possibile, immo et valde probabile esse, hominem in hisce circumstantiis constitutum, non ad breve modo, sed ad longum tempus versari posse in ignorantia invincibili circa malitiam harum actionum, quamvis fortasse non ad integram vitam, si hæc ad plures annos protrahatur.

2.° In ipsis populis cultioribus non raro observantur homines rudioris adeo ingenii, ut neque facillima ratiocinia perficere queant, veritatem ex veritate deducendo, fereque nihil mente habeant aut retineant, nisi prima principia, et quædam facta singularia. Ergo a fortiori simile quid contingere potest quoad veritates morales, quarum cognitio non modo ex hebetudine ingenii, sed ex passionum influxu præeditur. Queis adde, quod passionum malitiam, præsertim

(1) Si fides Sexto Empirico, sodomia ut licita habebatur apud Germanos et Tebanos. Testantur historici, apud Persas licita habita fuisse matrimonia inter matrem et filium. Ciliciæ et Spartæ incolæ, furtum ut licitum, imo ut bonum habebant. ¿Quid quod non pauci philosophi has et similes actiones, licitas prædicabant? ¿Quid quod ipsemet Plato communitatem uxorum approbavit, et licitam habuit?

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

dum vehementiores non sunt, earumque influxum quoad intellectum et voluntatem agnoscere, non est hominis hebetioris ingenii.

Quoad tertiam partem, thesis probatione non indiget. Nemo enim dixerit homines rudiores et imperitos, invincibiliter ignorare non posse conclusiones et veritates morales, quæ ex primis principiis non nisi longiori et difficiliori ratiocinio deducuntur. Præterea: inter ipsos sapientes et peritos homines, videre licet dissidia de re hac, quibusdam ajentibus, aliis denegantibus, hanc, vel illam rem ad jus naturæ spectare. Quod si apud sapientes invincibiliter ignorari hæc possunt, potiori jure continget in insipientibus.

THESIS 3.ª

Lex naturalis gaudet immutabilitate non solum absoluta, sed etiam omnimoda, seu quoad omnia præcepta.

Prænotanda:

1.° Ut certum supponimus, legem naturalem mutari aut deficere non posse per cessationem finis, ad eum modum quo lex vetus defecit; cum enim ejus finis sit ipse homo, non nisi cum eo deficere potest, idque quoad *actualem existentiam;* nam quoad possibilem, et fundamentum, non nisi cum Deo deficere posset.

2.° Indubium similiter est legem naturalem mutari posse mutatione ea valde impropria, quæ dicitur per *additionem*, quatenus eidem, scilicet, leges aliæ positivæ a Deo, vel homine superaddi possunt.

3.° Mutatio *formalis* legis tunc locum habet, quando manente objecto legis, hæc desinit seu deficit obligare, sive id fiat: 1.° per *abrogationem*, dum legislator legem a se latam rescindit: 2.° per *derogationem*, dum legislator aliquam ejus partem tollit, vel rescindit: 3.° per *dispensationem*, dum manente lege, datur facultas alicui eam non observandi. Mutatio *materialis* tunc habet locum, quando materia, quæ sub circumstantia A erat objectum legis, desinit esse hujus objectum, quatenus transfertur ad circumstantiam B. Sic pecunia furto ablata et retenta contra voluntatem rationabilem domini, cadit sub præcepto naturali restitutionis; sed si

eadem a domino legitimo mihi donetur, jam non est objectum præfati præcepti.

Quæstio procedit de mutabilitate formali, non materiali, quæ revera, si quid sapio, nihil commune habet cum mutabilitate legis, a qua vel longissime distat et discriminatur.

Prob. Lex naturalis continet et exprimit relationes essentiales rerum; ordo enim moralis constituitur et exurgit in homine, quatenus ex propria essentia Deum tanquam finem et ultimam perfectionem respicit, et quatenus rationis lumen est participatio legis æternæ, cum qua proinde necessario connectitur: sed relationes essentiales rerum mutari nequeunt nec ab ipso Deo, cum essentiæ rerum sint absolute immutabiles: ergo lex naturalis absoluta gaudet immutabilitate. Maj. constat, tum *a priori*, ex notione legis naturalis superius tradita, ex qua consequitur immutabilitatem legis naturalis non modo esse absolutam, sed rationem sufficientem habere in immutabilitate legis æternæ, cujus est participatio, et cum qua identificatur in homine: tum *a posteriori*, ex hominum communi sensu et interna experientia, quibus edocemur, ea quæ lege naturali præcipiuntur, a nobis concipi ut bona antecedenter ad ipsam legem, hoc est, ut radicaliter ac ex propria natura, rectæ rationi, constitutioni naturæ humanæ, et ipsis perfectionibus seu attributis divinis necessario consentanea; quæ vero ab eadem prohibentur, ut blasfemia, perjurium, sodomia, etc., ut radicaliter, ex essentia, ac proinde antecedenter ad legem, formaliter qua prohibentem, mala, turpia, rectæ rationi, constitutioni naturæ humanæ, ac ipsis Dei attributis contraria, ita ut si per impossibile *bona* redderentur, Deus seipsum negaret, et constitutio naturæ humanæ simul cum primis notionibus rationis penitus subverterentur.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° adversus hanc thesim. Juxta legem naturalem bona erant communia; sed nunc eadem bona subjiciuntur proprietati, quæ habetur ut legitima et justa: ergo.

Resp. Dist. maj. Juxta legem naturalem *positive præcipientem*, neg. *negative se habentem*, conc. Bonorum communitas negativo tantum modo ad legem naturalem spectat,

quatenus ejusmodi lex nihil statuit aut præcipit circa divisionem et proprietatem eorum, sicut nec etiam prohibet.

Inst. Ergo dominium proprietatis non pertinet ad legem naturæ, ac proinde qui eum furto vel violentia perturbat, non peccat contra legem naturalem.

Resp. Dist. cons. Non pertinet ad legem naturæ *directe* et *immediate*, trans. *indirecte* et *mediate*, neg. Quamvis lex naturalis nec præcipiat, nec prohibeat bona hæc possideri ab homine isto, vel illo, atque sub hoc respectu dominium proprietatis non pertineat ad legem naturæ; ast eadem lex præcipit ut jus alterius non lædatur, nec injuria proximo fiat; ac proinde ex hypothesi quod alter bona legitimo titulo possideat, perturbare ejus possessionem vel violenter auferre, adversatur legi naturali.

Objc. 2.° Nobilior est Dei potentia et auctoritas legislativa, quam hominis; sed hic potest leges a se latas mutare per abrogationem et dispensationem: ergo etiam Deus.

Resp. Dist. cons. *Quoad leges positivas*, quæ ex libera ejus voluntate vim obligandi obtinent, conc. *quoad legem naturalem*, neg. Sicut enim legem æternam nequit abrogare, quia alias seipsum destrueret et negaret, ita nec legem naturalem, quæ est communicatio legis æternæ rationali creaturæ.

Objc. 3.° et simul inst. Potestas humana derogare potest legem naturalem: ergo potiori jure Deus. Prob. ant. Lex naturalis prohibet retinere rem invito domino; sed ex jure præscriptionis potest quis licite retinere rem alienam invito domino: ergo.

Resp. Neg. ant. Ad prob. dist. Invito domino *rationabiliter*, conc. *si dominus sit invitus irrationabiliter*, neg. Falsum est legem naturalem prohibere absolute retinere rem alienam, vel potius, quæ fuit aliena, sed solum prohibet in hypothesi quod ex causa rationabili et justa dominus sit invitus. Porro, qui fuit dominus rei ab alio nunc jure præscriptionis possessæ, absque rationali causa est invitus, sed potius tenetur cedere juri suo ob bonum commune, quod bono particulari debet præferri, et cui ipse tenetur impendere hocce officium, sicut et alia. Atque ex hoc fonte originem ducit, meo judicio, potestas reipublicæ ad ferendas leges circa præscriptionem rerum.

Objc 4.° Saltem immutabilitas legis naturalis non est dicenda omnímoda, seu quoad omnia præcepta: ergo. Ant. prob. ratione et verbis D. Thomæ: «Quantum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ est omnino immutabilis; quantum autem ad secunda præcepta, quæ diximus esse quasi quasdam proprias conclusiones propinquas primis principiis, sic lex naturalis potest mutari et in aliquo particulari, et in paucioribus propter aliquas speciales causas impedientes observantiam talium præceptorum (1).»

Resp. Neg. ant. Ad prob. dist. Potest mutari *mutatione formali*, seu ex parte ipsius legis naturalis, neg. *mutatione materiali*, sive ex parte circumstantiarum, conc. Sunt quædam præcepta legis naturæ, quorum significatio vel expressio vulgaris est incompleta et inadæquata, quia solum exprimunt casus, qui frequentiores existunt, et non exprimunt casus vel circumstantias minus frequentes. Sic ex. c. præceptum hoc: *Depositum est reddendum domino suo*, est incompletum et inadæquatum quoad expressionem et significationem; lex enim naturæ non præcipit quod depositum reddatur *semper* domino, sed cum *jure* seu legitime deposcit. Unde præceptum complete et adæquate sumptum sic exprimendum esset: *Depositum est reddendum domino, nisi hic repetat in perniciem sui vel alterius*. Itaque, quando D. Thomas docet præcepta secundaria mutari posse *in aliquo particulari, et in paucioribus*, accipiendum est sensu nunc exposito, hoc est, quoad præcepta illa, quorum integra comprehensio inadæquate exprimitur, non vero quod lex ipsa vel ejus præcepta revera mutentur: etenim non minus spectat ad legem naturæ non *reddere depositum* in perniciem sui, vel alterius, quam *reddere* illud domino. Unde hic, et in similibus, non adest mutatio legis, sed circumstantiarum, quibus subest materia et objectum legis.

SCHOLION.

Quia legis proprium est constabiliri et firmari sanctione aliqua, oportet quod legi naturali sua constet sanctio, quo

(1) *Loc. cit.*, art. 5.°

nomine significatur: *constitutio præmii et pœnæ a legislatore, pro iis qui legem servaverint*, vel *violaverint*. Jam, lex naturalis duplici sanctione sancitur, quarum una est *proxima et inadæquata*, et respondet vitæ præsenti, nempe: *pax conscientiæ*, aut satisfactio moralis pro his qui servant; *remorsus* vero et internus cruciatus pro his qui frangunt legem naturalem. Altera *remota et adæquata*, utpote respondens vitæ futuræ, nempe: *possesio Dei*, sive assecutio ultimi finis pro his qui servant, *et separatio a Deo*, sive amissio ultimi finis pro his qui legem naturalem transgrediuntur. Atque hæc duplex sanctio legis naturalis apprime respondet ejusdem notioni a nobis traditæ; siquidem quatenus existit et recipitur in homine singulari tanquam in proprio subjecto, ei respondet sanctio per conscientiæ personalis pacem, vel remorsum; quatenus vero est participatio legis æternæ in Deo existentis, ipsi respondet sanctio per consecutionem vel amissionem Dei.

ARTICULUS TERTIUS.

De lege humana.

Quoniam actiones humanæ non solum ex conscientia, ex lege æterna, et naturali regulantur, sed ex lege quoque humana potestate constituta, quæ ad eam spectant, per summa capita delibabimus. Itaque,

Quæres 1.° *Quid sit lex humana.*

Resp. Definiri potest: *ordinatio rationis humanæ legi naturali consentanea, a potestate legitima constituta et promulgata in ordine ad bonum commune societatis.* Dicitur *ordinatio rationis*, quia lex debet esse opus et fœtus rationis; tum quia ad rationem spectat dijudicare ejus justitiam, necessitatem, et utilitatem; tum quia imponitur subditis ratione utentibus, et ex ratione obedientibus. Additur, *legi naturali consentanea*, quia derivari debet a lege naturali saltem *negative*, hoc est, nihil præcipiendo aut prohibendo, quod repugnet legi naturæ. Dicitur *a potestate legitima*, quia vim obligandi non habet, nisi originem ducat ab eo, vel ab eis, quibus jus ferendi legis competit. Additur *constituta*, quia lex, præter actum rationis, includit etiam actum voluntatis, quo legislator vult legem a subditis observari. Ex hac legis humanæ

notione infertur: 1.° omnes eas definitiones, quæ legis humanæ originem et constitutionem explicant per voluntatem, sive hæc sit unius hominis, sive plurium, rejiciendas esse ut minus exactas, erroneas, et despotismo ac tyrannidi faventes.

Infertur 2.° legem humanam ex quadruplici capite posse esse injustam seu irrationabilem: 1.° *ex parte materiæ*, si contineat aliquid, quod adversetur legi naturali, vel etiam legi divinæ, cum potestas et lex Dei, potestatem et legem humanam excedat: 2.° *quoad formam*, ut dum onera et honores, inæqualiter, et non juxta vires et merita distribuuntur: 3.° *quoad finem*, ut si legislator leges ferat propriæ utilitati vel commodo unice inservientes, non vero utilitati communitatis: 4.° *quoad auctorem*, ut si lex feratur, vel ab eo qui legitimam potestatem non obtinet, aut de rebus ad quas ipsius leges ferendi potestas non extenditur.

Quæres 2.° *Utrum leges humanæ sint necessariæ.*

Resp. Affirmative; idque ex triplici potissimum capite: 1.° Quia lex naturalis præcepta quædam indeterminate tantum et sub quadam universalitate continet, nec descendit ad præscribenda omnia, quæ homini, præsertim in societate degenti, accommodantur, sed determinanda reliquit per legem humanam pro conditione societatis, personarum, loci, temporis, culturæ, etc. 2.° Quia præcepta quædam legis naturalis, utpote remotiora a primis principiis, facile ignorantur a multitudine; unde opus est, ut eidem per legem humanam innotescant. 3.° Quia expedit maxime, ut præcepta ipsa legis naturalis omnibus nota, pœna temporali per legem humanam sanciantur et firmentur; quandoquidem sanctio legi naturali propria, insufficiens est ad homines protervos, vitiis et passionibus deditos coercendos, qui præscriptiones legis naturalis circa furtum, adulterium, homicidium, etc., non servarent, nisi ulterius temporalibus pœnis sancirentur, ut experientia comprobatur. Ex quibus

Infertur 1.° legem humanam duplici ratione derivari posse a lege naturali: 1.° Per *modum illationis*, dum lex humana continet aliquid quod necessarium nexum obtinet cum primis præceptis legis naturalis, ex quibus legitime infertur tanquam conclusio ex principiis. 2.° Per *modum determinationis*, quatenus lex humana determinat et applicat, id quod

lex naturalis in communi tantum, et indeterminate præscribit: «Sicut lex naturæ, inquit D. Thomas (1), habet quod ille qui peccat puniatur; sed quod tali pœna, vel tali puniatur, hoc est determinatio quædam legis naturæ.» Quæ postremo modo derivantur ex lege naturali, vim obligandi obtinent ex sola lege humana; quæ vero priori modo, præter hanc vim, obtinent quoque vigorem ex lege naturali.

Infertur 2.° materiam propriam legis humanæ non desumi aut regulari præcise ex majori malitia actionis in seipsa; major est enim malitia moralis odii in Deum, quam fraudis in contractu vel commercio, sed potius respicere actionum malitiam, quatenus majorem perturbationem in republica, vel gravius nocumentum concivibus potest inferre. Unde merito D. Thomas (2): «Lege humana non prohibentur omnia vitia... sed solum graviora, a quibus possibile est majorem partem multitudinis abstinere, et præcipue quæ sunt in nocumentum aliorum, sine quorum prohibitione societas humana conservari non potest: sicut prohibentur lege humana homicidia, furta, et hujusmodi.»

Quæres 3.° *Quotuplex sit lex humana.*

Resp. Si universim accipiatur lex humana, ad eam spectant, sive tamquam divisiones, sive tamquam subdivisiones:

a) *Jus gentium*, quod definiri potest: *Conventio rationalis et libera gentium ex pacto tacito inter nationes, constituta et firmata, ad obtinendum et conservandum mutuum commercium, et felicitatem vitæ socialis.* Dicitur *conventio rationalis*, quia rectæ rationi res consentaneas præscribit et continet. Additur *libera*, quia non versatur circa ea quæ sunt intrinsece seu essentialiter bona vel mala, ut lex naturalis. *Gentium*, quia non respicit societatem vel nationem particularem, sed omnes vel fere omnes, quæ civilem et politicam vitam agunt. *Ex pacto tacito inter nationes constituta et firmata*, tum quia originem habuit absque conventione expressa nationum, quæ ex ipso obligantur et obligari volunt, tum quia non ab aliqua

(1) *Loc. cit.*, q. 95, art. 2.°
(2) *Loc. cit.*, q. 96, art. 2.°

natione vel principe particulari ortum habuit, sed ab omnibus nationibus et gubernantibus, tacite admissa et constituta fuit. Reliqua verba exprimunt materiam et finem juris gentium, quæ sunt mutuæ relationes generales, et bene esse seu felicitas societatum.

b) *Lex humana* stricte accepta, quæ ordinatur ad bonum commune societatis, vel nationis determinatæ.

c) *Lex ecclesiastica*, quæ ab Ecclesia constituitur ad procurandum bonum spirituale hominis.

d) *Lex civilis*, quæ a potestate civili constituitur ad procurandum bonum naturale societatis civilis (1).

e) *Lex pure præcepliva, aut prohibitiva*, quæ aliquid præcipit vel prohibet, nullam pœnam imponendo transgressoribus.

f) *Lex pure pœnalis*, dum absque expressione præcepti, vel prohibitionis, determinatur pœna vel mulcta injungenda alicua facto vel omissioni.

g) *Lex mixta*, quæ præceptum, aut prohibitionem exprimit, ac simul pœnam transgressoribus imponendam constituit.

Ex definitione *juris gentium* a nobis tradita, infertur in primis, jus hocce discriminari a lege stricte humana: 1.° quia hæc respicit et regulat actiones hominis, quatenus est membrum determinatæ societatis; illud vero quatenus est membrum societatis generalis, et præterea respicit et ordinat relationes nationum inter se, quatenus natio quælibet spectari potest, ut pars aut membrum generis humani, socialem et civilem vitam agentis: 2.° quatenus jus gentium majorem

(1) Leges ecclesiasticæ maxima ex parte continentur codice, quod *Corpus juris canonici* inscribi solet, ac ex hisce quinque partibus coatescit: *Decretum Gratiani=Decretales*, seu epistolæ et constitutiones veterum Summorum Pontificum=*Sextus Decretalium*=*Clementinæ*=*Extravagantes*, quarum quædam dicuntur *Joannis XXII*, aliæ *Communes*.

Similiter leges civiles, seu potius Romani Imperii, continentur *Corpore juris civilis*, quod complectitur: *Digestum* seu *Pandectas*=*Codicem*=*Institutiones.*=*Novellas* sive *Authenticas*.

Cæterum nunc unaquæque natio suas habet leges civiles sibi accommodatas, quæ patriæ leges audiunt.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

affinitatem obtinet cum lege naturæ, ad quam proximius accedit, quam lex pure humana.

Infertur præterea præfatum jus gentium, differre quoque a lege naturali, idque non ex uno solo capite. Nam discriminatur: 1.° *Ratione materiæ;* lex enim naturalis continet ea quæ sunt intrinsece bona vel mala; ast jus gentium versatur circa res non essentialiter bonas, vel malas, sed ab hominibus libere ex usu et pacto tacito introductas, ut commercium nationum, pacis fœdera, leges belli gerendi, inviolabilitas legatorum, similia: 2.° *Ratione originis,* quia quoad legem naturalem est Deus, sive lex æterna, a qua immediate derivatur; quoad jus gentium, est pactum tacitum nationum, usu et diuturnis moribus firmatum: 3.° *Ratione finis,* qui quoad legem naturalem est perfectio moralis et interna hominis cum assecutione Dei, ut Summi Boni; quoad jus gentium est felicitas societatum humanarum, prout complectitur bona externa et temporalia: 4.° *Ratione subjecti*, quoad respectu legis naturalis est homo individuus; respectu juris gentium sunt nationes, vel potius homo qua animal sociale seu membrum societatis humanæ.

Quæres 4.° *Utrum lex humana habeat vim obligandi in foro conscientiæ.*

Resp. Affirmative: 1.° quia ex lege naturali tenetur homo obedire superiori legitime præcipienti; atqui leges humanæ, dummodo justæ sint, continent præcepta superioris legitime præcipientis; quandoquidem supponitur habere potestatem ferendi leges erga talem communitatem: ergo ex ipsa lege naturæ, ac proinde in foro conscientiæ tenetur homo adimplere legem humanam.

2.° Lex humana, sicut et aliæ omnes, originariam vim et supremam sanctionem accipiunt a lege æterna, quippe quæ est fons omnis justitiæ legalis, ut merito proinde de ea scripserit D. Augustinus: «In temporali lege nihil est justum ac legitimum, quod non ex hac æterna sibi homines derivaverint.» Imo vero, ipsa auctoritas sive potestas publica, per quam conduntur leges, a qua vim obligandi immediate hauriunt, derivatur a lege æterna, ex qua, et per quam constituitur ordo moralis rerum, ac proinde ordo civilis et socialis hominum, qui nihil est aliud quam applicatio et determinatio ordinis moralis.

Dixi, *dummodo justæ sint*, secus enim vim obligandi non obtinent: ita tamen ut si injustæ sint ex parte materiæ, præcipiendo vel prohibendo aliquid repugnans legi naturali vel divinæ positivæ, quæ supereminet legi humanæ, non liceat eisdem obedire; si vero injustæ sint ex parte finis, vel auctoris, vel formæ, licet quidem eis obedire, sed non obligant, nisi forte per accidens, ad vitandum scandalum, vel majora nocumenta.

Infertur ex his, leges humanas, quæ constitutioni et independentiæ Ecclesiæ, quæ jure divino ipsi debetur, aut etiam aliis præceptis Christi, ut prædicationi fidei, sacramentorum administrationi, indissolubilitati matrimonii, auctoritati et jurisdictioni spirituali Episcoporum, aut his similibus adversantur, nullam vim obligandi sibi vendicare, quippe quibus deest justitia ex parte materiæ.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

SECTIO SECUNDA.

Deontologia seu Ethica specialis.

CAPUT PRIMUM.

DE OFFICIIS HOMINIS ERGA DEUM.

Officia hominis erga Deum, religione continentur et exprimuntur. Quare, ut agnoscantur, per summa capita disseremus primo de Religione in genere, deinde de cultu qui Deo debetur; tertio de Ecclesiæ juribus, prout est organum veræ Religionis.

ARTICULUS PRIMUS.

De Religione.

§ I.

De Religione in genere spectata.

Religio universim accepta complectitur *relationem moralem inter Deum et hominem*, ut merito D. Augustinus scripserit: *Religio dicitur ex eo quod nos religat omnipotenti Deo.* Porro, relatio ista inter Deum et hominem, respicit tum intellectum, tum voluntatem. Intellectum quidem, quia prima conditio religionis est rectam scientiam, seu veritatem circa Deum possidere. Namque, ut jure habet Lactantius: «Non potest religio a sapientia separari, nec sapientia a religione

secerni; quia idem Deus est quem scire oportet quod est sapientiæ, et idem quem colere, quod est religionis (1).» Voluntatem vero, quia seipsam et ea quæ eidem subjiciuntur, subjicere Deo oportet, et offerre per amorem, adorationem, timorem, spem, gratiarum actionem cum reliquis affectibus et actibus, quibus homo Deum colit, se ipsum moraliter perficit, ac ad Deum accedit, tanquam ad ultimam, et supremam hominis perfectionem.

Fundamenta itaque rationalia religionis universim aceptæ, duo potissimum existunt: 1.° agnoscere et confiteri Deum sub ratione entis a se, improducti, æterni, infiniti, ac primi principii, a quo cuncta per creationem et conservationem profluxerunt, et profluunt, præsertim vero ipse homo ad imaginem Dei factus. 2.° Agnoscere et confiteri, Deum esse Summum Bonum, in quo finis nostræ beatitudinis constituitur, ac præterea cuncta per ipsius providentiam regi et gubernari, præsertim vero hominem, cui potestatem fecit cognoscendi et adimplendi legem per quam ad Deum accedit in vita mortali: et ad Deum, ultimum finem, et beatitudinem pervenit in vita immortali. Etenim, ut habet S. Bernardus: «Homo nec per se est, nec per se bonus est... Deus per se est, et per se bonus est: in eo autem qui per se est, et per se bonus est, finis nostræ beatitudinis constituitur.»

Naturalis ergo religio existit in homine, idque duplici sensu: 1.° quia tum id quod per vires rationis de Deo potest vestigare, tum lex et inclinatio naturæ, tum voluntatis infirmitas ad bonum morale peragendum, hominem excitant, inducunt, impellunt, ad officia religionis Deo præstanda: 2.° quia religionem habere, veluti connaturale, ac prorsus necessarium est homini, sive quoad seipsum, sive quoad societatem civilem spectetur. Enimvero, ex sola religione haurire potest homo motiva sufficientia ad bene, vel male agendum in foro conscientiæ, ex qua bonitas et malitia moralis ad actiones externas derivatur: ita ut si ab homine re-

(1) Ipsimet ethnici philosophi id agnoverunt. Qua in re Seneca: «Primus est Deorum cultus, Deos credere: deinde reddere iis majestatem suam, reddere bonitatem.»

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

moveatur notitia voluntatis divinæ per leges naturales et divinas bonum præcipientis, et malum prohibentis, simulque sanctio harum legum per pœnas, et præmia alterius vitæ, nihil remanet quod homines in officio possit efficaciter continere, adeo ut nec consistere posset hominum vita socialis et politica. Atque exinde

Infertur 1.° religionem esse fundamentum necessarium civilis societatis, quæ sine veritate religiosa, vel ad anarchiam et dissolutionem, vel ad tyrannidem necessario vergit (1). Siquidem, remota vi conscientiæ ac legum sanctione ex Deo, et per Deum, homo *egoismum* absolutum consectaretur, nec cohiberi potest, nisi per violentiam. Quod quidem adeo verum existit, ut ipsæ gentium nationes, quæ civilem vitam egerunt, societatem politicam religioni inniti curasse agnoscantur: imo vero, dum religionem contemnentes corruptos mores sunt amplexati, vel ad dissolutionem, vel ad tyrannidem, historia teste, properarunt.

Infertur 2.° hodiernam praxim gubernantium, vel parvipendendi, vel negligendi, vel etiam excludendi ac rejiciendi catholicam seu veram Religionem ab administratione societatis quodque pejus est, praxim nihil efficiendi pro ejusdem propagatione, tuitione, et conservatione, originem et occasionem præbere, non solum corruptioni et licentiæ morum, sed etiam perturbationibus, periculis, ac criminibus, quibus societates agitantur, commoventur, periclitantur. Siquidem, amoto christianæ religionis freno, effrenis populus evadit: dum ignorat, aut impune transgreditur ejusdem divinas leges; dum ipsorum gubernantium exemplo et legibus, discit Ecclesiæ jura et præcepta contemnere, contradicere, et oppugnare: faciles aures porrigit hominibus et doctrinis, ejus animum et passiones erigentibus adversus reges, tronos, gubernantes, divites, dominium proprietatis, fami-

(1) Ad rem Laurentie: «La société humaine n' a point d' autre base ni d' autre nerf. Sans une idée de cette sorte, l' Etat politique ou social n' existerait pas même. Les hommes pourrait se disputer l' empire par la force; mais la raison d' obéir n' étant point dans les esprits, la force, serait éternellement en lutte avec elle-même, et le monde serait un chaos livré a des bêtes fauves.» *Encyclop. du XIX siècl.* t. 21, p. 221.

liam, etc. et reliqua omnia quibus civilis societas innititur. Atque hinc pericula, anxietates, incertitudo, perturbationes politicæ, quæ in dies observantur et augescunt (1).

Nihilominus, quamvis religio *naturalis* dici atque admitti queat, sensu eo mox exposito, prorsus rejicienda est ea *religio naturalis*, quam deistæ et rationalistæ nobis solent obtrudere, non ob aliam causam, nisi ut jugum religionis revelatæ, seu potius moralis legis in eadem contentæ et sancitæ, excutiant (2).

Enimvero, quid possit humana ratio propriis viribus relicta, historia simul et experientia abunde satis ostendunt, nempe, multiformem polytheismum, vel absurdum mahometismum cum morum corruptione ipsis respondente, apud homines et populos introducere, prout videre licet, tum in nationibus ante Christi adventum constitutis, tum in hodier-

(1) De re hac perbelle disserit Rohrbacher his verbis: «Tout participe à cette incertitude, les trônes, les lois, les gouvernements, la paix, la guerre. Ce qui parait le plus ferme, branle au moindre souffe et s' écroule. Se rassemble-t-il quelques jeunes gens, quelques hommes du peuple dans les rues d' une certaine ville, aussitot voilà un trône enpièces, et puis un autre, et puis un autre, et tout le reste de trembler. On ne tue plus les rois, on fait pis; on leur dit: allez-vous-en, nous ne voulons plus de vous; et ils s' en vont. Partout des seditions et des émeutes; et ce n' est pas un moment d' effervescence, c' est l' état habituel et raisonné. Les princes se plaignent des peuples, les peuples se plaignent des princes, de part et d' autre avec beaucoup de méthode et des raisonnements auxquels il n' est rien à repondre On parle, on écrit, on parlemente, et on s' entend moins que jamais. Les uns crient à la révolte, les autres à la tyrannie, et ils ont raison les uns et les autres. Le seul tort qu' on ait, c' est de s' étonner que cela soit ainsi.

Rien n' est plus clair. Tout le monde convient que la religion est la base de la societé temporelle; par conséquent, mettre la révolte, l' anarchie dans la religion, c' est les mettre dans la base même de la societé. Or, pour que dans la religion il n' y ait point anarchie, il faut y reconnaître une autorité, et l' autorité la plus grande... D' un autre coté, tout le monde conviendrá qu' en fait de religion, l' autorité incontestablement la plus grande est l' Eglise Catholique.» *Histoire de l' Eglis.*, t. 1.°, pag. 503 et seqq.

(2) Etenim, ut apposite habet cit. Laurentie: «Le mot de *révelation* ou de religion *revelée* leur est un objet d' effroi, et ils se refugient dans une certaine religion *naturelle*, qui les met à l' aise. La

nis populis a fide et religione christiana sejunctis (1). Quibus si adjicias turpissimos errores, tum speculativos, tum maxime practicos circa legem naturalem et moralem, in quos non modo populi, sed ipsimet graviores philosophi prolapsi sunt, facile conjicere licebit, cujus generis sit aut esse possit religio naturalis, quam deistæ et rationalistæ proclamare consuescunt.

Atque ex præfata impotentia rationis humanæ ad dignoscendam, constituendam, et conservandam veram religionem erga Deum, non secus ac ex turpissimis erroribus præsertim moralibus, quibus obnoxia dignoscitur propriis viribus relicta, legitime colligitur necessitas et existentia religionis a Deo ipso homini communicatæ, et revelatæ, cujus ope homo, et verum cultum vero Deo præstare possit, et legem moralem facile et tuto ediscat, et auxilia divina seu supernaturalia ad hanc legem moralem implendam, et carnis passiones frenandas recipiat. Ergo philosophus, sola ratione, historia, et experientia ducibus, admittere cogitur existere aliquam religionem a Deo, qui homini non deest in necessariis, etiam necessittate morali, homini communicatam et revelatam. Cujus rei quoque argumentum non leve deteget in natura

---

difference s' explique trop aisément. Dès que par la révélation Dieu apparait, la morale a une origine assurée, la religion à une sanction eclatante et souvéraine; il n' est pas possible de se soustraire par la raison à un tel empire. Il faut donc flechir; il faut donc corriger la vie; il faut donc ataquer et dompter ses penchants... Ce mot de *révelation* l' effarouche donc, parce que seul il donne la raison des devoirs qui vont saisir la conscience dans son mystérieux silence, et dans ses plus cachés replis. Il n' y a pas d' autre raison de la resistance philosophique à la religion revelée.» *Loc. cit.*

(1) Merito igitur De Debrey cujus verba ad hispanum sermonem vertimus: «Tal es la religion de la naturaleza, que diviniza la naturaleza, y las cosas naturales, y que encontramos en la historia de los pueblos, los cuales, ó bien se prosternan y tiemblan ante el primer objeto de la naturaleza, que se les presenta, segun que puede servirles ó dañarles; este es el fetiquismo: ó bien adoran los animales, como los Egipcios; ó bien veneran los grandes cuerpos celestes depositarios de las fuerzas elementales, como los pueblos de Oriente desde Babilonia hasta Cartago á través del Asia occidental; ó bien finalmente, divinizan al hombre, como hizo la mitología de los Griegos.» *Diction. Encycl. de la Theol. cath.*, t. 2.°, p. 90.

ipsa humana, in qua observare licet signa magni alicujus lapsus moralis, ac vestigia elevationis hominis ad bona, ordinem, et finem supra naturæ vires, quales nunc existunt, posita Quænam porro sit ejusmodi revelata religio, facile homo quilibet bonæ fidei agnoscit ex motivis credibilitatis, quæ sua evidentia, pondere, et numero Catholicam Ecclesiam perfundunt, et animo objiciunt, de quibus disserere ad theologos spectat.

Vera itaque religio, utpote a Deo revelata, præter veritates quasdam, quæ hominis captum penitus superant, quæque idcirco mysterie fidei nuncupantur, continet simul veritates, ad quas humana ratio absolute seu secundum potentiam physicam potest pertingere, sed quæ, vel ignorarentur a maxima hominum parte, vel corruptæ et obtenebratæ remanerent apud ipsos sapientes, nisi Dei revelatione continerentur. Unde merito D. Thomas (1): «Est autem in his quæ de Deo confitemur, duplex veritatis modus. Quædam namque vera sunt de Deo, quæ omnem facultatem humanæ rationis excedunt, ut Deum esse trinum et unum. Quædam vero sunt ad quæ etiam ratio naturalis pertingere potest, sicut est Deum esse unum, et alia hujusmodi quæ etiam philosophi demonstrative de Deo probaverunt, ducti naturali lumine rationis.»

Et quidem, quod necessarium fuerit ejusmodi etiam postremas veritates a Deo per revelationem homini proponi, constat: 1.° ex historia et experientia, quæ ut nunc vidimus, testimonium perhibent de turpissimis erroribus, ad quos humana ratio declinavit circa prædictas veritates: 2.° ex magnis inconvenientibus, ad quæ absentia revelationis duceret, quæque ad tria potissimum capita revocat D. Thomas; quorum primum est ignorantia ejusmodi veritatum a maxima hominum parte, qui tum propter ingenii hebetudinem, tum propter temporales occupationes, tum propter passiones, a cognitione certa ipsarum impediuntur. «Secundum inconveniens, subdit (2), est quod illi qui ad predictæ veritatis cog-

---

(1) *Sum. Cont. Gent.*, lib. 1.°, cap. 3.

(2) *Ibid.*, cap. 4.°

nitionem pervenirent, vix per longum tempus pertingerent; tum propter hujusmodi veritatis profunditatem, ad quam capiendam per viam rationis non nisi post longum exercitium intellectus humanus idoneus invenitur... tum propter hoc quod tempore juventutis, dum diversis motibus passionum anima fluctuat, non est apta ad tam altæ veritatis cognitionem... maneret igitur humanum genus, si sola rationis via ad Deum cognoscendum pateret, in maximis ignorantiæ tenebris, cum Dei cognitio, quæ homines maxime perfectos et bonos facit (hoc est, quæ omnibus hominibus, tam juvenibus, quam senibus est necessaria, ut recte ac moraliter vivant) non nisi quibusdam paucis, et his paucis etiam post temporis longitudinem, proveniret. Tertium inconveniens est, quod investigationi rationis humanæ plerumque falsitas admixcetur propter debilitatem intellectus nostri... Inter multa etiam vera, quæ demonstrantur, immiscetur aliquando aliquid falsum, quod non demonstratur, sed aliqua probabili vel sophistica ratione asseritur... Et ideo oportuit per viam fidei, fixa certitudine, ipsam veritatem (ordinis naturalis) de rebus divinis hominibus exhiberi.»

§ II.

De officiis quæ ex religione in genere spectata enascuntur.

Ex his quæ in superiori paragrapho de religione disseruimus, colligere pronum est quænam sint officia erga Deum ratione religionis in genere spectatæ. Itaque

Primum officium est, quærere et vestigare quænam sit vera religio a Deo revelata, si eidem nondum adhæreat, vel rationabiliter dubitet de veritate religionis, quam profitetur. Nam cum homo, ex ipsa lege naturali teneatur Dei voluntati se subjicere, et ejus præcepta adimplere, asque officia religiosa ei exhibere, hæc omnia congrue servare nequit, nisi prius agnoscat veram religionem, in qua prædicta continentur. Unde primarium hocce officium ipsamque legem naturalem transgrediuntur, ut plurimum, et gravius peccant homines illi, præsertim periti et sapientes, qui vel rationalismo, sive protestantismo, sive indifferentismo adhærent, cum fere impossibile sit eos laborare ignorantia invincibili circa veritatem catholicæ Religionis.

Secundum officium est, religionem veram semel agnitam, animo complecti, idque non solum quoad ea quæ ratione demonstrantur et comprehenduntur, sed quoad ea quæ ejusdem captum superant. Etenim, ex lege naturali tenemur assentiri Deo docenti, isaque ratione edocemur posse existere ac revera existere veritates supra naturam humanam, sed infra naturam divinam positas: quibus proinde assentiri rationabile existit, eo ipso quod agnoscatur ipsas proponi et præcipi a Deo, qui infallibilitate absoluta potitur.

Tertium officium est, veram Religionem, non modo ore et mente, sed etiam voluntate et corde confiteri ad salutem. Quando quidem, vera religio dum continet et proponit veritates speculativas, seu fidei mysteria, simul continet et proponit præcepta moralia, quæ ex illis veritatibus ac mysteriis, tamquam ex propria radice et ratione sufficienti originem et robur accipiunt. Imo vero, præcipuus finis propter quem Deus homini veram Religionem revelat, it est, ut homo servando perfectissima ac divina ejus mandata, moralem perfectionem assequatur in vita præsenti, ac beatitudinem supernaturalem et perfectissimam in futura.

Quartum officium est, cultum non juxta hominis arbitrium, sed juxta formam a Deo revelatam, divinitati tribuere, idque non solum interius, sed etiam exterius, de quo fusius articulo sequenti.

Quintum officium est, veram religionem semel cognitam et amplexam, tueri, conservare, et propagare. Deus enim, qui eandem pro universis hominibus proposuit ac revelavit, non potest non velle ut homo ipsam tueri et propagare totis viribus conetur, quippe hac ratione, tum gratitudinem et obedientiam erga Deum ipsum, tum amorem et benevolentiam erga proximum, homo ostendit ac exequitur.

Ex hujusmodi officiis, atque ex doctrina in superiori paragrapho tradita, legitima consecutione habentur subjecta Corollaria:

1.m *Ergo indifferentismus religiosus impius simul et absurdus existit.* Impius quidem, quatenus negligit, aut contemnit addiscere, vestigare, et amplecti veram religionem, sine qua impossibile est placere Deo, moralem vitam agere,

propriam destinationem præsentem et futuram agnoscere, ac demum veram beatitudinem in vita immortali obtinere. Absurdus quoque; quia vel supponit homini nihil curandum de Deo atque religione, aut supponit religiones omnes æque bonas et veras existere: quod utrumque rationi adversatur, et contradictionem implicat.

2.m *Ergo turpiter errat Rationalismus, dum adstruit officia hominis erga Deum sola lege morali ac naturali contineri.* Siquidem, satis constat ex dictis, insufficientia rationis humanæ ad veram religionem prosequendam, et cultum Deo exhibendum; imo etiam ad cognoscendam ipsam legem naturalem, eamque integram adimplendam, nisi humano generi Deus subvenire voluisset per revelationem doctrinæ religiosæ et moralis, cujus ope homines cuncti, sive sapientes, sive insipientes, tuto ac facile possent religionis ac moralis officia cognoscere et adimplere (1).

ARTICULUS SECUNDUS.

De cultu Deo exhibendo.

Quoniam, ut habet D. Thomas (2), «*religio* dicitur secundum quod exhibet Deo debitum famulatum in his quæ pertinent specialiter ad cultum divinum, sicut in sacrificiis, oblationibus, et aliis hujusmodi,» postulat methodi ratio, ut postquam de religione in genere ac officiis ex ea profluentibus, diximus, dicamus nunc de cultu, quo Dei religio manifestatur, et viget apud hominem; nam *prius est Deum scire, consequens colere*, inquit Lactantius.

Qua in re confutandi præsertim veniunt: 1.° qui Dei cultum externum ac publicum rejiciunt: 2.° qui libertatem cultus seu religionis adstruunt et tuentur. Adversus quos sit

(1) Igitur, ut verus rationalismi transcendentalis parens loquitur Kant, dum scribit: «Tout ce que l'homme pense pouvoir faire en dehors d'une conduite morale, pour plaire à Dieu, est pure imagination, et culte faux.» *Oischinger, Dict. Encyc. cit.*, tom. 19, pág. 473.

(2) *Sum. Theol.* 2.ª 2.æ, q. 81, art. 8.°

THESIS 1.ª

Homo Deum colere debet non modo cultu interno, sed etiam externo et publico.

Quoad cultum internum, thesis probatione non indiget. Nemo enim, nisi atheus existat, negaverit, hominem Deo debere adorationem, honorem, timorem, amorem, gratiarum actionem, cætera hujusmodi, queis Dei dominium et excellentiam, bonitatem summam atque beneficia ab eo recepta, protestatur et confitetur.

Quoad cultum externum prob. 1.° Ratio sufficiens cultus duo præsertim complectitur, nempe, potestari seu confiteri supremum Dei dominium et excellentiam, ratione cujus plena subjectio ipsi debetur; ac simul agnoscere ejus bonitatem et gratias agere ob beneficia ab eo emanantia: atqui homo non minus subjicitur Deo quoad corpus quam quoad animam, nec minus gratiarum actiones Deo rependere tenetur pro corporeis ac sensibilibus bonis, quam pro spiritualibus: ergo sicut ratione animæ et donorum spiritualium, homo Deo exhibet cultum internum, ita ratione corporis ac sensibilium bonorum, congruum est, ut externum ac sensibilem cultum eidem exhibeat.

2.° Cultus externus ad internum ducit, ita ut hujus perfectio et conservatio ab illo pendeat: ergo si internum homo Deo exhibere tenetur, etiam externum. Ant. ex eo constat, quod homini connaturale sit, pro præsenti statu conjunctionis animæ cum corpore, ad spiratualia ex sensibilibus et per sensibilia manuduci, prout experientia ipsa testatur. Sicut ergo videmus animam a sensibilibus dependere quoad cognitionem intellectualem, adeo ut hæc vel penitus, vel maxima ex parte deficeret, deficientibus sensibus ac sensibilibus objectis, ita etiam cultus internus langüesceret atque deficeret, nisi ad eundem per verba et alia sensibilia, homo seipsum quoad affectiones internas excitaret. Ergo cultu externo per verba et alia signa sensibilia indiget homo, ut cultum ipsum internum, qui præcipuus est, congrua ratione exhibeat, conservet, ac foveat. Qua in re egregie D. Thomas (1): «Verbis,

(1) *Sum. Theol.* 2.ª 2.æ, quæst. 91, art. 1.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

alia ratione utimur ad Deum, et alia ratione ad hominem. Ad hominem enim utimur verbis, ut conceptum nostri cordis, quem non potest cognoscere nisi verbis nostris, ei exprimamus... Sed ad Deum verbis utimur, non quidem ut ei qui est inspector cordium, nostros conceptus manifestemus, sed ut nos ipsos, et alios audientes ad ejus reverentiam inducamus. Et ideo necessaria est laus oris, non quidem propter Deum, sed propter ipsum laudantem, cujus affectus excitatur in Deum ex laude ipsius.»

Quoad cultum publicum, ejus utilitas ac necessitas ex præjactis principiis colliguntur. Etenim: 1.° sicut cultus internus sine externo langueret ac deficeret, ita et ipse externus absque cultu publico seu collectivo; videmus enim homines privatos ad cultum internum et externum per cultum publicum excitari ac commoveri (1): 2.° cultus publicus, ac solemnitates collectivæ, animæ affectus *ac internum cultum* Dei maxime fovent et augent, idque propter vim exempli, ac principium imitationis, quæ plurimum apud homines vigent; siquidem, expetientia teste, dum plures homines simul conveniunt, ipsorum animi eriguntur, roborantur, ac unus in alterum influit mutua atque mysteriosa quadam actione, et reactione: 3.° quia publicus cultus non solum est consectarium spontaneum publicæ religionis, sed homines inter se actiori vinculo conjungit, ac vitam socialem et politicam inter ipsos fovet, juvat et promovet. Quod si adjiciatur, cæremonias et ritus cultus publici esse veluti symbola quædam, quibus continentur et exprimuntur dogmata religiosa et moralia; proculdubio fateri oportebit, maximam existere utilitatem et necessitatem cultus publici, qui aliunde nihil aliud est quam consectarium naturale et spontaneum cultus tam interni quam externi.

(1) «Plusieurs particuliers, ajebat Leibnitz, qui participent au culte public n' en auraient aucun, s' il n' y en avait point de public.» Apud Flottes, *Encyclop. du XIX siècl.* tom. 9, p. 411.

THESIS 2.ª

Libertas cultuum seu religionis illicita est ex genere suo; nec proinde licet cooperari ad ejus introductionem in natione catholica.

Thesis non procedit de libertate religionis vel conscientiæ, ut loqui amant recentiores, quatenus internam conscientiam solum afficit. Nam, quamvis ut prorsus falsa habenda sit sententia eorum, qui edicunt et autumant, homini liberum esse, quam voluerit, religionem amplecti et sequi in foro conscientiæ, cum revera homo teneatur, etiam in hoc foro interno amplecti et sequi, non quamlibet, sed *veram* solum religionem; attamen quia internos hosce actus potestas humana nec noscere nec dijudicare potest, thesis non procedit de libertate censcientiæ internæ.

Prob. 1.° Indifferentismus religiosus illicitus est ex genere suo, atque rectæ rationi adversatur; siquidem indifferentismum religiosum adstruere aut profiteri, idem est ac edicere et profiteri, vel omnes religiones esse æque veras, quod absurdum est, cum dogmata ipsarum contradictoria sint; vel Deo indifferens esse, quod cultu legitimo, aut illegitimo, vera, vel falsa religione colatur ab homine; quod sane non minus absurdum agnoscitur: atqui libertad cultuum seu religionum involvit ac præ se fert indifferentismum religiosum: ergo. Min. patet. Nam qui propugnat, et ut bonam moraliter habet libertatem cultuum, seu religionum, practice profitetur, vel omnes religiones esse æque bonas et veras, vel indifferens esse quod Deus cultu legitimo, aut illegitimo, vera, vel falsa religione colatur, in quo sita est natura indifferentismi religiosi.

Prob. 2.° Injustum et absurdum est, eadem jura et protectionem publicam concedere errori, ac veritati, malo, ac bono; quandoquidem, tam recta ratio, quam ipsa lex naturalis docent, hominem teneri veritatem ac bonum morale amplecti et tueri, errorem atque malum morale vitare et fugere: atqui introducere in natione catholica, seu cooperari ad introducendum libertatem cultuum, nihil aliud est quam introducere vel cooperari ad introductionem erroris, et mali moralis, in locum veritatis et boni moralis; imo vero cum ex

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

errore circa religionem majora nocumenta et mala moralia homini obveniant, major exurget obligatio ex lege naturali ipsum vitandi, sive a seipso et aliis, quoad privatas personas, sive a multitudine, quoad publicas personas sive gubernantes, quibus cura multitudinis incumbit. Ergo qui præsunt nationi catholicæ, quæ veræ religioni adhæret, illicite agunt, legem naturalem transgrediuntur, ac muneri et officio suo desunt, si vel introducant, vel introduci sinant libertatem cultuum vel religionum.

Prob. 3.° Ex gravissimis incommodis et malis, quæ ex libertate religionum oriuntur. Quorum quædam tantum brevitatis studio indicare sufficiat: 1.° libertas religionum, dum in natione catholica introducitur, ipsam societatem civilem, ac commune bonum patriæ in periculo constituit, simulque multiplicibus malis obruit. Luculenter id testatur historia, quæ nos edocet occasione libertatis religionum introducendæ, in Gallia, in Germania, Helvetia, aliisque Europæ nationibus, exorta fuisse maximas perturbationes politicas, civilia bella, tumultus, ac mala omnis generis usque ad ruinam fere patriæ sive dissolutionem illarum nationum.

2.° Vincula societatis domesticæ, vel disrumpit, vel infirmat; dissensiones atque dissidia inter cognatos fovet, inobedientiæ filiorum erga parentes occasiones ac prætextus suppeditat, dum religionem et moralia principia, diversa a religione et moralibus principiis parentum se profiteri autumant: mæroribus denique, laboribus, ac amaritudine morali membra familiæ obruit (1), præsertim dum hora mortis et æternitatis appropinquat.

---

(1) Vid. *La Fuente* in opere. cui titulus: *La pluralidad de cultos y sus inconvenientes*, ubi de argumento nostræ thesis egregie, pro more disserit. Speciminis loco en ejus verba quoad inconvenientia ex parte familiæ: «El espectáculo de una familia dividida por opiniones religiosas es muy triste, y en España lo sería mucho mas. El padre protestante, va ó no va al templo; el hijo escéptico y racionalista va al billar y al casino, mientras que la madre con su hija, cual otra Santa Mónica va á la Iglesia, arrostrando las burlas del uno, y el desden del otro, á llorar sus estravíos, y pedir á Dios los reduzca al buen camino...

¡Oh! por mas que se quiera decir, debe ser horroroso el padecimiento de un católico al ver morir dentro de su propia casa, dentro de su propia familia, una persona querida á la cual se profesa cariño, y mirar con los brazos cruzados cual pasan los momentos en que pudiera salvarse, y cual se acerca la hora de la eternidad para aquella alma, que dentro de pocos momentos será quizá por su falta de fé, reprobada, inexorable é irremisiblemente perdida, y perdida para siempre.

Un indiferentista, un librecultista, no puede comprenderlo; ya lo sé, pero cualquier católico medianamente fervoroso lo comprenderá muy bien.

Y luego despues, al acompañar sus restos mortales á la última morada, llegar con ellos hasta la puerta del templo, ó del cementerio, y decir aquellas palabras, que en casos tales pronunciaba el gran O'Connell al acompañar los restos de algun amigo protestante: ¡Mi amistad llega hasta aquí! Pág. 290-91.

3.° Tandem religionum libertas viam sternit perturbationibus ac malis socialibus, idque triplici potissimum ratione: 1.° quia ejus introductio in catholica natione fert secum mutationem legum, et institutionum nationalium circa familiam, circa templa, circa doctrinam cum aliis hujusmodi, quod sane perturbationi et periculis obnoxium existit: 2.° quia homines perversi, et sapientes in malo occasionem inde accipiunt ad multitudinem ignaram et simplicem decipiendam et concitandam adversus magistratus et gubernantes: 3.° quia favet corruptioni morum, cum nota sit hominis propensio et facilitas ad amplectendas doctrinas, seu religiones, quæ vitiis et passionibus indulgent. Quinimo, libertas religionum viam sternit ad eversionem omnis religionis et moralis, quippe ex tristi experientia novimus, homines eos, qui libertatem cultus initio tuentur, prædicant, magnopere extollunt, temporis lapsu eversionem totius religionis et moralis proclamare. prout observare licet in rationalistis qui *Solidarii* audiunt (1),

---

(1) Quid hoc nomine intelligatur, quidque sibi velint *solidarii* his verbis exponit cit. La Fuente: «El solidario no cree en Dios, no cree en el alma, no cree en lo sobrenatural; no cree ni aun en las sibilíticas frases del krausista, que pinta á un Dios tonto y holgazan, á quien lo mismo importa el bien que el mal, y á la humanidad la convierte en un Dios. El solidario se compromete á no profesar ninguna religion, y despreciarlas todas: no casarse á la faz de la Iglesia, no bautizar á los hijos que nazcan de su concubinato, no asistir á ningun acto religioso, ni admitir ningun culto; no tratar con ningun sacerdote de ninguno de ellos, no llamarlos al fin de la

quorum societas in Gallia, et nationibus aliis, in quibus libertas cultuum viget, in dies propagatur. †

Ex hucusque expositis inferre licet subjecta Corollaria:

1.m Graviter peccant qui verbo, scriptura, vel alia quavis ratione, operantur vel cooperantur ad introductionem libertatis cultus, seu religionum in natione catholica. Etenim, non solum Christi præcepta, et legem naturalem contemnunt et transgrediuntur, qui hoc peragunt, sed damnum maximum inferunt concivibus, qui exponuntur periculo veram, seu catholicam Religionem amittendi, extra quam salus esse nequit.

2.m Reges et supremi magistratus reipublicæ catholicæ jus et obligationem habent obsistendi totis viribus introductioni libertatis cultuum, gravissimeque peccant in Deum, ac in rempublicam sibi commissam, si secus faciant. Siquidem, qua reges et magistratus *catholici*, tenentur Christi præcepta observare, fidem catholicam adversus errores tueri, atque Ecclesiæ jura sarta, tectaque servare.

3.m Quoad eas nationes tamen in quibus libertas religionum jam introducta et firmata existit, *tolerari* quidem possunt falsæ religiones licite a regibus et magistratibus catholicis ad vitanda majora mala, sed minime directe aut positive *protegi*. Unde prorsus rejicienda hodierna praxis, protegendi, ac æqualia jura concedendi omnibus religionibus; tum quia naturali legi, et rationi adversatur eadem jura eandemque protectionem concedere errori, et veritati, malo, et bono; tum quia hoc idem est ac indifferentismum religiosum practice profiteri, ac statum seu rempublicam statuere, et solidare velle super basim atheam.

4.m Ergo rejiciendus *Latitudinarismus*, apud quem homo æternam salutem assequi potest extra veram Christi Ecclesiam, ac per cultum cujusvis religionis. Unde jure merito

---

vida: no consentir que los llamen sus amigos, rodear á estos de las mas esquisitas precauciones cuando estén enfermos, á fin de que no se acerque á su lecho ningun sacerdote, aunque el moribundo lo reclame.» *Op. cit.*, p. 353.

Apostolica Sedes proscripsit in *Syllabo* Pii IX propositiones hasce: «Liberum cuique homini est eam amplecti atque profiteri religionem, quam rationis lumine quis ductus, veram putaverit.=Homines in cujusvis religionis cultu viam æternæ salutis reperire, æternamque salutem assequi possunt.»

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° adversus 1.am thesim. Deus, utpote infinita intelligentia præditus, intime perspectas habet hominum mentes et necessitates, ac proinde opus non est oratione vocali, aut aliis externis signis in conceptu ejus uti: ergo supervacaneus existit cultus externus, nec quidpiam utilitatis sensibilis deprecatio habet.

Resp. Neg. cons. Objectio ista vulgaris rationalismi, quam tamen transcendentalis rationalismi parens Kant iterum recoquit (1), jam pridem a D. Thoma abunde fuerat soluta, ut ex probationibus thesis patet. Oratione enim vocali, aliisque rebus sensibilibus in cultu divino utimur, non quidem propter Deum, quasi ipse iis indigeat ad cognoscendum nostras necessitates aut animi affectus, sed ut nos ipsos Deo, quoad corpus et sensibilia offeramus et subjiciamus; præsertim vero ad excitandum et fovendum animæ subjectionem, et internos affectus erga Deum. Nam, ut scite habet cit. D. Thomas, «mens humana indiget ad hoc quod conjungatur Deo, sensibilium manuductione... et ideo in divino cultu necesse est aliquibus corporalibus uti, ut eis quasi signis quibusdam mens hominis excitetur ad spirituales actus, quibus Deo conjungitur (2).»

Porro, «hujusmodi exteriora, subdit ille (3), non exhibentur Deo quasi his indigeat, sed exhibentur Deo tamquam

---

(1) «La prière, inquit ille, comme culte formel, et interieur, et par consequent comme moyen de grace, est une illusion, et une superstition; c' est du fetichisme; car elle n' est que l' expression d' un désir formulé devant un Etre qui n' a pas besoin que nous lui parlions de nos besoins pour les connaître.» Apud Oischinger, *Diction. encycl. cit.*, t. 19, p. 473.

(2) *Sum. Theol.*, 2.ª 2.æ, q. 84, art. 7.°

(3) *Ibid.* ad 2.m

signa quædam interiorum et spiritualium operum, quæ per se (principaliter) Deus acceptat.»

Inst. Spiritui puro respondet cultus pure spiritualis, et internus; sed Deus est purissimus spiritus: ergo.

Resp. Dist. maj. *Tamquam principalis ac per se intentus*, conc. *per exclusionem externi ac corporalis tamquam secundarii et ad spiritualem ordinati*, neg. Verum equidem est actus interiores et spirituales, præcipuum locum obtinere in cultu religioso veri Dei, imo externi sine internis veri cultus rationem non habent; ast exinde minime consequitur externos actus ad cultum religiosum secundario saltem non spectare, dum internis conjunguntur, ad horumque intensitatem, et conservationem ordinantur. Unde merito D. Thomas: «Religio habet quidem interiores actus quasi principales, et per se ad religionem pertinentes; exteriores vero actus, quasi secundarios, et ad interiores actus ordinatos (1).»

Objic. 2.° Saltem oratio, seu deprecatio ad Deum pro beneficiis obtinendis inutilis est: ergo saltem cultu orationis non est colendus. Prob. ant. Quidquid in tempore fit, Deus ab æterno præscivit ac præordinavit; sed præscientia Dei atque ejusdem decreta mutari nequeunt precibus hominum: ergo.

Resp. 1.° Neg. ant. et cons. Quia etiam data inefficacia orationis quoad beneficia, vel dona, quæ a Deo postulantur, adhuc oratio utilis esset, ac verus Dei cultus, quatenus per ipsam homo perfectius Deo subjicitur ac conjungitur, quod non minimum objectum existit, nec minima utilitas orationis et precum, quas in Dei conspectu effundimus.

Resp. 2.° Neg. ant. Ad prob. dist. maj. Ab æterno præscivit et præordinavit, *ut implendum in tempore ex concursu creaturæ juxta cujusque conditionem*, conc. *ut implendum ex fatali necessitate*, neg. Et hanc quoque objectionem, quam hodierni rationalistæ post Voltaire, et Rousseau regerunt, sex ab hinc seculis præoccupavit D. Thomas his verbis (2):

(1) *Loc. cit.*
(2) *Opert. cit.*, quæs. 83, art. 2.°

«Ex divina Providentia non solum disponitur qui effectus fiant, sed etiam ex quibus causis, et quo ordine proveniant.

Inter alias autem causas, sunt etiam quorundam (effectuum) causæ actus humani. Unde oportet homines agere aliqua, non ut per suos actus divinam dispositionem immutent, sed ut per actus suos impleant quosdam effectus secundum ordinem a Deo dispositum. Et simile est etiam de oratione. Non enim propter hoc oramus, ut divinam dispositionem immutemus, sed ut id impetremus, quod Deus disposuit per orationes esse implendum.» Itaque præordinatio Dei non respicit beneficium vel bonum conferendum nude sumptum, sed *ut* conferendum per orationem, ita ut ipsa oratio hominis ingrediatur decretum Dei, sicut applicatio medicinæ ingreditur Dei æternum decretum circa sanitatem ægroti (1).

Objic. 3.° adversus 2.am thesim. Jus naturæ impediri legitime nequit per ullam potestatem humanam; sed libertas cultuum seu religionum competit homini ex jure naturæ: ergo. Prob. min. Homo ex propria natura, libertatem sibi vendicat credendi hoc, vel illud circa Deum, et cultum ipsi exhibendum: ergo.

Resp. Neg. min. Ad prob. dist. ant. Libertatem *moralem*, neg. *physicam*, subd. *quoad forum internum conscientiæ*, conc., *quoad exteriores actus*, neg. Primum itaque, tantum abest ut homo libertatem moralem sibi vendicet ex jure naturæ quoad fidem, et cultum Dei, quasi penes ejus arbitrium esset quemlibet cultum Deo præstare, ut potius ex jure naturæ teneatur veram fidem, verumque cultum eidem exhibere. Deinde, si libertas, non *moraliter*, seu quatenus rectæ rationi ac legi conformari debet, sed *physice* tantum, seu

(1) Apposite ad rem Maistre: «On ne peut faire, aucune objection contre la priere qu' on ne puisse faire contra la médecine. Ce malade doit mourir ou ne pas mourir. Donc il est inutile de lui administrer des remèdes; donc il n' y a point de médecine. Où est la différence? Nous ne voulons pas faire attention que les causes secondes se combinent avec l' action superieure, ce malade mourra, ou ne mourra pas: oui sans doute; il mourra, s' il ne prend pas des remèdes, et il ne mourra pas s' il en use. Cette condition, s' il est permis de s' exprimer ainsi, fait portion du décret divin.»

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

quatenus coactioni et violentiæ non subest, spectetur, homini quidem competit quoad actus internos conscientiæ, quippe qui ex propria natura judicium et potestatem aliorum hominum effugiunt, minime vero judicium et potestatem humanam effugiunt quoad externas ipsorum manifestationes, ac proinde quoad libertatem cultuum ad sensum thesis.

Objic. 4.° Ex nostra thesi, ejusque probationibus consequitur principes nationum, quæ hæresi aut infidelitate inficiuntur, jus habere impediendi introductionem libertatis cultuum, ac proinde introductionem catholicæ Religionis; atqui hoc est absurdum: ergo.

Resp. Neg. ant. Objectio enim procedit ex hypothesi non minus impia quam falsa, eadem jura deberi veritati ac errori, bono, et malo; cum e contra recta ratio simul cum lege naturali præcipiat veritatem et bonum fovere, tueri, atque protegere, errorem et malum, præsertim quoad religionem, vitare et fugere. Itaque, qui societati hæreticæ vel infideli præsunt, jus et obligationem habent, non solum non obsistendi introductioni catholicæ Religionis, sed eandem amplectendi ac protegendi; a qua obligatione solum per accidens excusari possunt ex hypothesi ignorantiæ invincibilis circa veritatem Religionis; quæ quidem ignorantia apud principes et magistratus supremos nationum, præsertim hæreticorum, difficillime locum habere potest.

Objic. 5.° Ex libertate cultuum maxima beneficia et utilitates profluere nata sunt erga rempublicam, ipsamque catholicam Ecclesiam: ergo. Ant. constat. Nam: 1.° nationis divitiæ augentur ex affluentia pecuniæ (capitales) exterorum civium: 2.° Clerus catholicus perfectior evadit quoad scientiam et mores, ex conflictatione, et communicatione cum ministris aliarum religionum: 3.° Catholici sinceri ferventiorem pietatem ostendunt atque præ se ferunt, ut contingit in nationibus, in quibus viget cultuum libertas: 4.° Ecclesia ipsa ampliorem libertatem et independentiam a potestate civili sibi vendicat.

Resp. 1.° Hæc sunt præcipua quæ pro cultuum libertate adducere consuescunt rationalistæ, seu potius protestantes et indifferentistæ, ex quibus ea plagiare amant ephemeridum scriptores, ac quidam pseudopolitici, queis cordi maxime

esse videtur, cultuum libertatem in nostram catholicam Hispaniam invehere. Huic porro objectioni respondere sufficeret, mala, pericula, et incommoda, quæ ex introductione libertatis cultuum in catholica natione, qualis Hispania existit emanare nata sunt, graviora esse, longeque superare utilitates et beneficia, quæ in objectione oggeruntur, etiamsi hæc talia revera forent prout objiciuntur. Sed præterea breviter ad singula:

Respond. 2.° *Ad primum.* Pecuniæ exteræ (los capitales estrangeros) liberum accesum hodie obtinent ad nostram Hispaniam, non obstante unitate cultus et religionis. Quod si abundantius non affluunt, ex aliis causis est repetendum, non ex absentia libertatis cultuum; quandoquidem, cuilibet permittitur propriam religionem privatim sequi; immo etiamsi nullam profiteatur, nullam molestiam exinde patietur. Adde his, homines aliarum nationum ejusmodi pecuniariis negotiis deditos, ut plurimum, vix quidpiam curare de cultu publico religionis.

Ad secundum. Catholici ministri a ministris protestantibus vel aliarum sectarum nihil habent quod discant, nisi aut rationalismum, aut incredulitatem et atheismum, aut uxorem et liberos quærere, aut famem lucri et pecuniæ (1). Præterea, velle vel conari ad introductionem libertatis cultuum, ut ministri catholici majorem activitatem et illustrationem præseferant, idem est ac affirmare et supponere, utile ac conveniens esse, ut perpetua bella sint ad hoc ut experti duces ac fortes milites existant, aut conveniens esse abundare pestes et ægritudines inter homines, ut medici studiosiores, ac magis experti et sapientes evadant.

Ad tertium. In primis, etiam in nationibus in quibus vi-

(1) «¿Si querrán los policultistas que el Obispo anglicano Colenso, que no admite la divinidad de la Biblia, venga á reformar, y enseñar á nuestro Clero? William Cobbet ha demostrado hasta la evidencia que el clero anglicano solo tiene actividad para hacer dinero, y esto lo ha probado con números y con razones, á las cuales no se ha podido contestar. Y cuando los protestantes mismos se rien de la actividad de su clero para la vida espiritual, se quiere venir á presentarlo como un modelo para el nuestro?» La Fuente, *Op. cit.*, pág. 376-77.

get unitas cultus, reperiuntur sinceri catholici pietatem ferventius colentes, et fortasse abundantius quam in illis apud quas viget libertas cultuum. Deinde, melius est *omnes* catholicos esse, ac proinde in via salutis æternæ, quamvis horum plurimi tepide vitam christianam agant, cum eis præsto sint auxilia et incitamenta ad resipiscendum in vita et in morte. Unde in natione, in qua viget unitas, sunt et christiani ferventiores, qui sunt in natione, in qua viget libertas; et præterea, *omnes* sunt in via facili salutis, quod in postrema non habet locum.

Ad quartum. Experientia quotidiana nimis ostendit, hanc assertionem prorsus falsam esse: quandoquidem videmus in Galia, Italia, aliisque nationibus libertati cultuum subjectis, catholicam Ecclesiam, ejusque ministros majoribus restrictionibus, et vexationibus subjici, minorique independentia potiri quam in nostra Hispania, quæ unitati cultus adhæret. Imo vero, in Hispania ipsa, Ecclesia tum maxime vexatur, ac contra ejus independentiam, et jura attentatur, dum rempublicam gerunt illi, qui libertatem cultus tuentur, ac magnopere extollunt, et in votis habent. ✝

ARTICULUS TERTIUS.

De Christi Ecclesia, prout est organum veræ religionis.

Amplissima est hæc tractatio, quam evolvere theologorum est munus. Quamobrem, simulque brevitatis lege coacti, nos eam summis tantum labris delibabimus, ut tyro christianæ Ethicæ, Ecclesiæ jura, hominisque officia præcipua erga illam possit agnoscere.

§ I.

De Ecclesiæ constitutione et natura.

Ut ergo Ecclesiæ constitutionem et naturam, per summa capita attingamus,

1.° Christus Dominus *in terris visus est, et cum hominibus conversatus est,* ut hominis lapsum repararet, hominemque eveheret ad supernam illam beatitudinem videndi Deum *si-*

culi est, a qua per peccatum protoparentis defecerat. Hujus rei gratia instituit religiosam societatem pro omnibus hominibus et temporibus *usque ad consummationem seculi;* quam quidem societatem fidei doctrina, sacramentis, aliisque mediis, et auxiliis communivit, quamque ipsemet Christus invisibiliter, visibiliter vero in terris per ejus Vicarium Summum Pontificem regit, fovet atque conservat. Atque ejusmodi societas religiosa Ecclesiam catholicam constituit, extra quam salus esse nequit, et quam poinde amplecti et profiteri cuncti homines obligantur. Cujus rei gratia,

2.° *Visibilem* Ecclesiam Christus effecit, quippe frustranea existeret ejus fundatio, nisi ab homine facile et tuto posset agnosci et dijudicari. Dijudicatur autem et agnoscitur apud homines, potissimum ex unitate, sanctitate, apostolicitate, catholicitate, quæ idcirco dicuntur notæ veræ Ecclesiæ a Christo constitutæ, quæ est, et dicitur,

a) *Una:* 1.° unitate corporis sub uno capite Christo in cælis, ejusque Vicario in terris: 2.° unitate fidei, et doctrinæ: 3.° unitate mediorum seu sacramentorum, et cultus, quibus ad unum, eumdemque finem supernaturalem homines diriguntur. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma.*

b) *Sancta:* 1.° Sanctitate multorum membrorum, quæ vel manifeste apparet, vel miraculis ostenditur: 2.° ratione doctrinæ et sacramentorum, quæ sanctitatem edocent et producunt.

c) *Catholica:* 1.° ratione doctrinæ, quæ eadem, ac sibi perpetuo constans existit apud quævis tempora, loca, et personas: 2.° ratione loci, et personarum, quatenus omnes gentes, populos, ac cujusvis conditionis personas complectitur, et ad se vocat.

d) *Apostolica* denique; quia ab Apostolis fundata et propagata, ad nos usque pervenit perpetua et constanti successione Episcoporum, qui vel Apostolis subrogati sunt, vel ab eisdem ordinati, et missi.

3.° *Forma* Ecclesiæ est theocratia monarchica, simul cum aristocratica, et democratica. *Theocratia,* quia ejus supremum caput ac Princeps monarcha est ipsemet Christus, verus Deus, et homo, a quo præcipua et absoluta auctoritate, Ecclesia regitur et gubernatur. *Monarchica,* non modo quia Christus, ut nunc diximus, est supremus et absolutus ejus

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

monarcha et Princeps absoluta auctoritate præditus, sed etiam quatenus supremam, ac independentem auctoritatem regendi et gubernandi Ecclesiam in terris, commisit et tradidit Petro, ejusque successoribus Romanis Pontificibus. *Aristocratica*, quatenus Christi Vicarius, in partem sollicitudinis et ministerii gubernationis, adsciscere tenetur Episcopos, quos *Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei*. *Democratica* demum, tum quatenus summus Pontifex electione non jure hæreditario creatur; tum etiam quia et ipse, et Episcopi, et sacerdotes cum aliis ministris, ex omni populo, tribu, lingua, ac ex quavis conditione assumuntur. Cæterum, in electione Romani Pontificis, sola designatio personæ ad homines eligentes spectat; ast potestas ipsa gubernandi et regendi Ecclesiam, eidem a Christo ipso immediato confertur.

4.° *Finis* Ecclesiæ, quoad vitam præsentem est perfectio spiritualis hominis, ac ejus sanctificatio moralis per gratiam supernaturalem Dei, ac bona opera, quæ ex illa proficiscuntur. Quoad vitam futuram, est consecutio seu possessio supernaturalis Dei per intuitionem divinæ essentiæ. *Media* præcipua in hos fines asequendos ab ipso Christo ordinata et constituta, sunt fides, gratia, sacramenta, et cultus divinus.

Ex hucusque expositis circa Ecclesiæ constitutionem et naturam,

Infertur 1.° eam esse societatem, quæ gaudet omnimoda independentia a quavis auctoritate humana, seu civili societate; siquidem tota quanta est, jure divino, ac Dei voluntate et potestate consistit, quoad fundationem, propagationem, formam, doctrinam, cultum, sacramenta, finem, et media. Potestas autem Dei et jus divinum, humanæ potestati, aut juri civili non subjacent.

Infertur 2.° plenum ac perfectissimum ordinem hierarchicum præfatæ Ecclesiæ jure divino competere, qui hierarchicus ordo, ex summo Pontifice, Episcopis, sacerdotibus, ac inferioribus ministris coalescit et exurgit; quorum proinde potestas, in his quæ ad vitam spiritualem membrorum Ecclesiæ, hujusque gubernationem spectant, a nulla auctoritate humana imminuit potest, aut licite coarctari.

Infertur 3.° Ecclesiam Christi vitam sibi propriam habere, simulque proprium et peculiarem organismum, quorum conservationem, incrementum, et expansionem, triplici potissimum ministerio perficit; quapropter sibi vendicat,

a) *Ministerium doctrinale* seu ministerium verbi Dei, quod ab Ecclesiæ ministris exercetur, ab unoquoque juxta proprium gradum seu conditionem, idque sive per prædicationem Evangelii, sive per decisiones doctrinales, interpretationem Scripturæ, proscriptionem errorum.

b) *Ministerium sacerdotale*, quo nomine designatur administratio sacramentorum, aliorumque mediorum, quibus supernaturalibus gratia hominibus confertur, sive hæc interim sacramenta et media salutis a simplicibus sacerdotibus, ac Episcopis, aut ab aliis ministris administrentur aut conferantur.

c) *Ministerium legale*, seu ferendi leges, tum ad promovendam sanctitatem morum, tum ad conservandam, fovendam unionem, et subordinationem membrorum Ecclesiæ, tum denique ut Ecclesiæ de idoneis ministris provideatur, qui apud fideles et infideles triplex hocce ministerium congrue exercere valeant.

Infertur 4.° Christi Ecclesiam constituere societatem religiosam, quæ naturalis, simul ac supernaturalis existit. *Naturalis* quidem appellari potest, tum quatenus coalescit ex hominibus, quos perficiendos assumit, non destruendos, cum supernaturalis gratia non destruat sed perficiat naturam; tum præsertim quatenus adimplet insitam homini aspirationem ad infinitum, et veluti connaturalem propensionem ad cultum Deo exhibendum. *Supernaturalis* vero, quia ejus institutio, propagatio, finis, doctrina, sacramenta vires naturæ superant, et a Deo auctore *gratiæ* profluxere et profluunt. Quinimo, catholica Ecclesia constituit societatem omnium perfectissimam, ac veluti *ideale* illud societatis universalis a veteribus quibusdam philosophis, quos inter eminent Plato et Cicero, in votis habitæ et adumbratæ; quoniam ea est quæ hominem primævæ integritati et dignitati restituit, ipsum disponit ac evehit ad altissimum illum finem intuendi Deum facie ad faciem, ac proinde primam Veritatem, in qua continentur omnes veritates; profundissima mysteria quæ in humana natura latent, explicat; hominis menti illustrationem, voluntati vires ad bonum morale, cordi amorem

et sacrificium confert, infundit, inspirat; imperium pacis et justitiæ, violentiæ et belli imperio substituere amat, et præcipit; veram æqualitatem et fraternitatem inter homines prosequitur, dum ad se vocat universum humanum genus, homines cunctos cujusque nationis, aut conditionis existant, in sinu suo excipiendo, imo et quærendo per suos ministros usque ad sanguinis effusionem.

§ II.

De juribus Ecclesiæ, hominumque officiis ex eis emanantibus.

Ex constitutione et natura Ecclesiæ superiori paragrapho expositis, difficile non est colligere quænam sint præcipua jura, quæ ipsi competunt, ac proinde quænam sint hominis officia seu obligationes erga ipsam; cum obligatio seu officium, alterius partis juri necessario respondeat. Itaque

1.° Ecclesia jus habet prædicandi Evangelium ubique terrarum. Etenim, eo ipso quod Christus Ecclesiam constituit tamquam societatem religiosam universis hominibus necessariam ad vitam æternam, inest Ecclesiæ jus divinum se ipsam propagandi ac diffundendi per cunctas mundi plagas et regiones, ut ab universis hominibus possit agnosci. Quin et ipsemet Christus jus hocce ac munus eidem expresis verbis injunxit, dum Apostolis dixit: *Euntes docete omnes gentes... docentes eos servare quæcumque mandavi vobis.* Igitur, sive spectemus ordinationem et præceptum Christi, *cui data est omnis potestas in cælo et in terra*, sive spectemus finem et objectum fundationis Ecclesiæ, doctrinam necessario credendam, atque præcepta servanda ad æternam hominum salutem, quæ non nisi prædicatione Evangelii cognosci et obtineri queunt, evidens fit Ecclesiam sibi vendicare jus divinum ad prædicationem Evangelii quoad homines universos.

Huic juri Ecclesiæ respondet ex parte privatorum hominum, gravissima obligatio seu officium amplectendi fidem, et mandata Christi, statim ac ea, ut Christi agnoverint, vel agnoscere potuerint. Ex parte vero eorum qui præsunt aut regunt societatem civilem, respondet præterea officium non obsistendi prædicationi Evangelii, imo eandem protegendi

ac fovendi; quæ quidem obligatio gravius urget Principes jam christianos, tum quia hoc obsequium debent Ecclesiæ ob beneficia multiplicia, quæ ex eadem reportarunt, et reportant; tum quia ex proprio officio tenentur protegere et fovere quidquid in bonum subditorum cedit.

Præterea, ex præfato jure Ecclesiæ derivatur ad ipsam et ad Principes catholicos, jus expugnandi Principes eos qui prædicationi Evangelii obsistunt. Nam si Ecclesia jus habet ubique, ac proinde in data natione prædicandi fidem Christi, injuriam patitur ab eo qui hocce violenter impedit, proindeque vicissim Ecclesia ejusque filii jure gaudent injuriam repellendi.

2.° Ecclesia jus habet condendi leges ad congruam societatis fidelium gubernationem, eorundemque spirituale bonum. Hæc potestas Ecclesiæ collata est ab ipso Christo, ut constat apertissime in Sacra Scriptura et consectarium necessarium existit constitutionis et organismi Ecclesiæ, quæ utpote societas in suo ordine perfectissima, potestatem legislativam suæ naturæ respondentem necessario sibi vendicat, ita ut ejus leges non modo vim præceptivam, sed coactivam quoque obtineant, quippe jus habet easdem sanciendi pœnis spiritualibus, idque mandato, et jure divino, prout ex Evangelio, et Apostolorum doctrina, et factis, satis constat.

Cui sane Ecclesiæ juri respondet ex parte membrorum ejus, cujuscumque sint conditionis: 1.° *officium obedientiæ* et sumissionis; quoniam si Ecclesia a Christo Domino potestatem legislativam accepit, Christi ordinationem transgrediuntur qui ejus legibus non parent, ita ut qui *Ecclesiam non audierit*, sive Princeps sit, sive simplex fidelis, haberi possit *sicut ethnicus et publicanus*. 2.° *Officium libertatis* ex parte magistratuum seu potestatis civilis. Et revera quidem, si fideles omnes, cujusvis sint gradus et conditionis, obedire tenentur legibus Ecclesiæ utpote ad bonum spirituale ipsorum ordinatis, potiori ratione tenebuntur ejus potestatem legislativam non impedire; quod enim ab ipso Christo Deo Ecclesiæ collatum est, nulla auctoritate humana licite præpediri potest.

Infertur ex his, injuriam in Christum ejusque Ecclesiam atque divina jura admittere, suoque officio deesse Principes

christianos, horumque ministros, qui Ecclesiæ leges, decreta, aut constitutiones circa fidem, mores, et disciplinam, publica reddi non sinunt, nisi in casibus, et quoad ea tantum, quæ Ecclesia ipsa, vel summi Pontifices ex privilegio, vel gratia concessere.

3.° Ecclesia vendicat sibi jus divinum, infallibilemque auctoritatem ad decernendum circa doctrinam fidei et morum, utpote *columna* et *firmamentum veritatis*, quoad conservandas, tuendas, interpretandas, definiendas veritates eas supernaturales, sine quibus Ecclesia a Christo fundata consistere nequit, et quarum ope homines ad spiritualem destinationem vitæ præsentis et futuræ perveniunt, et evehuntur. Exinde enascitur: 1.° officium quoad homines, sive privatos, sive publicos, fide divina credendi ejusmodi veritates ab Ecclesia propositas, easdemque ad praxim revocandi dum mores spectant. 2.° Quoad Principes, et magistratus catholicos, enascitur officium cohibendi publicationem et diffusionem doctrinarum, quæ veritatibus ab Ecclesia definitis et propositis adversantur; cum ejusmodi doctrinæ cedant in nocumentum et perniciem subditorum, quorum bonum ipsi procurare tenentur, ac præterea qua *catholici* principes, obedientiam, obsequium, et protectionem catholicæ veritati debent.

4.° Ecclesia jus habet invigilandi ac in examen vocandi doctrinam publicam, ac proinde jus interveniendi in Universitatibus, Collegiis, aliisve locis quæ a suis membris frequentantur. Nam secus, nec congrue exercere potest jus divinum infallibiliter definiendi et declarandi veritatem circa fidem et mores; nec fideles sibi commissos in ordine ad æternam salutem congrua ratione regere posset et pascere. Ergo injustitiæ rei sunt, suoque officio erga Dei Ecclesiam deficiunt magistratus et Reges nationis catholicæ qui, aut interdicunt, aut non protegunt interventum summi Pontificis, et Episcoporum, quoad publicam doctrinam (*enseñanza pública*) seu juventutis instructionem. Profecto, præstandum id esset a christianis Principibus non modo propter jus Ecclesiæ, sed et propter propriam utilitatem, et animi gratitudinem. Propter propriam utilitatem; quia ex doctrina et interventu Ecclesiæ in publica instructione, homines discunt Principibus et magistratibus subjici et obedire, non propter

timorem pœnæ, sed ex conscientiæ imperio et persuasione, seditiones publicæ proscribuntur, tumultus, perturbationes politicæ, crimina vitantur. Propter animi gratitudinem; tum quia scientiarum initium, incrementum et evolutionem, indeficienter, totisque viribus constanter Ecclesia catholica promovit, tum quia Universitates et Collegia scientiis dicata, ab eadem vel fundationem, vel proventus, privilegia, et beneficia maxima ex parte acceperunt, prout historia luculenter testatur.

Infertur ex dictis, prorsus rejiciendum esse tamquam repugnans, non modo juribus Ecclesiæ quoad sua membra, sed ipsi libertati sociali et politicæ hominis, monopolium illud doctrinæ (*monopolio universitario de la enseñanza*) quod Universitates hodiernæ sibi arrogare contendunt, quasi infallibilitate doctrinali universim præditæ essent. Porro monopolium hocce universitarium, ex duplici præsertim capite originem ducit: 1.° ex Protestantismo, qui ad vetus Cæsarismum vergit atque tendit, omnia civium jura, sive sacra, sive profana in rempublicam ipsam, seu ejus præsidentem transferre satagens; 2.° ex rationalistarum ac impiorum hominum odio in Ecclesiam catholicam, quippe hac ratione salutarem ejus influxum in mentes et corda hominum ope instructionis ac educationis juventutis, evacuare penitus optant.

5.° Ecclesia jus habet acquirendi, ac cum proprietatis dominio possidendi bona temporalia. Nam 1.° Si jus istud agnoscitur in aliis societatibus, ac in individuis, potiori ratione agnoscendum est in Ecclesia Christi, quæ perfectissima societas existit, majoremque independentiam, ac perfectiorem organismum ex sua natura sibi vendicat. Deinde, Christi Ecclesia sine divino cultu consistere nequit; at cultus divinus, et sustentationem ministrorum, et templa, vasa, aras, aliaque postulat, quæ sine possessione et dominio temporalium bonorum, congrua ratione obtineri nequeunt. Ergo *officium* Regis et magistratus catholici est conservare et tueri jus hocce Ecclesiæ acquirendi et possidendi temporalia bona. Quod si aliquando incommoda aliqua ex hoc promanare existimentur, remedium eis adhibere oportet, non per vim aut ex propria auctoritate, sed de consensu ipsius Ecclesiæ, qui ab ea nunquam denegatur, dummodo Principis petitio rationi sit consentanea.

Atque ex his jam facile colliget quispiam sanæ mentis homo, *desamortizationem* illam, un ajunt, bonorum Ecclesiæ, qua hodierni gubernantes maxime delectantur, nihil esse aliud, quam veram ac violentam spoliationem adversus jura Ecclesiæ, ipsique naturali legi repugnantem; namque, ut Grotius ipse fatetur (1), « dominium ex qualicumque causa ortum sit, suos semper effectus habet, ex ipso jure naturali, ut scilicet, auferri nequeat, nisi ex causis, quæ aut dominio insunt, aut ex dominorum facto ortum habent.»

Corollaria:

1.m Ergo principium fundamentale relationum inter Ecclesiam et societatem civilem, constituendum est in absoluta distinctione ac independentia, simul cum dependentia quadam relativa. Absolutam distinctionem et idependentiam præ se ferunt, quatenus utriusque origo immediata, finis, destinatio, ministri, media, sunt prorsus distincta. Dependentiam relativam, quatenus, sicut catholici homines, ipsique ministri Ecclesiæ subjiciuntur legibus et magistratibus civilis societatis, cujus sunt membra, quoad temporalia atque justas leges civiles, ita vicissim magistratus, ipsique Reges subjiciuntur legibus ac ministris Ecclesiæ, quoad negotia spiritualia.

2.m Ejusmodi absoluta distincio inter utramque potestatem, non modo profluit ex ipsa utriusque diversa natura, sed est veluti fundamentum, primaque conditio *sine qua non* libertatis, tam individualis, quam politicæ (2), quæ absque

(1) *De Jure Belli et Pac.*, lib. 3.°, cap. 2.°

(2) Qua in re consentientes habemus Guizot, aliosque illustriores politicos, et scriptores, quos inter Buchez hæc scribit: «On a essayé de nos jours de nier la necesité de cette distinction, et l'on n'a pas vu qu' en le faisant on niait un des progres les plus positifs, et les plus incontestables des temps modernes. Qué résulterai-t-il, en effet, de la confusion de deux pouvoirs? En premier lieu, il arriverait, d' un côté, que la societé religieuse perdrait son caractère d'universalité... de l'autre que les nations privées du bien spirituel, isolées par leurs intérêts religieux comme par leurs intérêts politiques, retomberaient dans les sentiments d'hostilité et d'exclusion réciproque propres aux peuples anciens... En fin la garantie la plus puissante de la liberté de tous serait anéantie... une même domination s'appesantirait sur l'âme, et sur le corps, et tout recours serait

utriusque potestatis separatione et independentia periclitantur.

3.m Principes igitur sæculares nullum *jus in sacra* sibi vendicant, aut vendicare possunt quoad catholicam Ecclesiam, nisi ex hujus aut privilegio, aut permissione. Quod si quidam recentiores pseudopolitici aut jurisconsulti, præfatum jus Principi adjudicant, theoriam istam hauserunt ex absurda illa maxima protestantica: *Cujus est regio, illius est religio:* quasi hæc ex mutatione regionis, vel voluntatis Principis mutanda esset, vel quasi spirituale corporali, internum externo, æternum temporali, Deus homini subjicienda forent.

CAPUT SECUNDUM.

DE OFFICIIS HOMINIS QUA SOCIALIS.

ARTICULUS PRIMUS.

De origine societatis civilis, et supremæ potestatis ejus.

Prænotanda:

1.° Aliud est vestigare originem societatis civilis secundum se spectatæ, seu quatenus significat associationem plurium hominum et familiarum, ut communem vitam politicam et civilem agant; aliud vestigare originem supremæ potestatis, qua multitudo ista regitur, et ad commune bonum dirigitur.

enlevé au droit individuel. Ce que nous venons de dire n'est pas d'ailleurs une pure hypothèse fondée seulement sur des déductions logiques et donouée de preuves positives. L'expérience est faite et le passé offre des exemples nombreux des faits que nous signalons; l'histoire du califat surtout en est la démonstration évidente...

Parmi les Etats chrétiens fondés sur des principes analogues, nous citerons la Russie. Si, dans ce pays, le moment de la décadence n'est pas arrivé, si l'expansion conquérante dure encore, la réunion des deux pouvoirs a néanmoins produit déjà un de ses effets, le despotisme barbare, et impitoyable qui, chaque jour, se manifeste a l'Europe par quelque iniquité nouvelle.» *Encyclop. du XIX siècle*, tom. 20, pag. 286.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

2.° Origo societatis civilis, alia est *historica*, nempe, factum illud a quo occasionem duxit, eaque varia existit pro varietate rerum, factorum, vel circumstantiarum, quæ constitutionem politicam hujus vel illius societatis determinarunt. Quorum quædam, non omnia, expressit Cicero his verbis (1): «Subjiciunt se homines imperio alterius et potestati, pluribus de causis. Ducuntur enim aut benevolentia, aut beneficiorum multitudine, aut dignitatis præstantia, aut spe id sibi utile futurum, aut metu, ne vi parere cogantur, aut spe largitionis, promissionisque capti.» Alia est origo *philosophica* seu rationalis, qua continetur et exprimitur prima ratio sufficiens civilis societatis, ejusque fundamentum rationale. Atque de hac postrema hic sermo habetur.

THESIS 1.ª

Origo societatis civilis repetenda est ex ipsa hominis natura.

Prob. 1.° Inest homini inclinatio naturalis et spontanea ad agendam vitam socialem et politicam cum aliis, prout habetur sive dignoscitur aperte: 1.° ex eo quod sponte quærit aliorum hominum convictum et societatem, ex qua vehementem voluptatem accipit: 2.° ex amore patriæ, qui homini naturalis existit, quique civilem ac politicam societatem respicit et supponit: 3.° ac præsertim, quia impossibile est quod homo sibi congrue subveniat, nec etiam quoad ipsas necessitates physicas vitæ, nisi ex consortio atque politica communicatione cum alio, ex qua, et per quam ratione distributionis virium, sive per *divisionem laboris*, unusquisque sibi congrue et facile providere potest de necessariis et utilibus ad vitam. Unde merito D. Thomas (2) «Naturale est homini, ut sit animal sociale, et politicum in multitudine vivens, quod ejusdem naturalis necessitas declarat. Aliis enim animalibus natura præparavit cibum, tegumenta pilorum, defensionem, ut dentes, cornua ungues, vel saltem velocitatem ad fugam. Homo autem institutus est nullo horum sibi a natura præparato, sed loco omnium data est ei ratio, per quam sibi hæc omnia officio manuum posset præparare, ad quæ omnia præparanda unus homo non sufficit; nam unus homo per se sufficienter vitam transigere non posset. Et igitur homini naturale, quod in societate multorum vivat. Amplius: aliis animalibus insita est naturalis industria ad omnia ea quæ sunt eis utilia, vel nociva... Homo autem horum quæ sunt vitæ suæ necessaria, naturalem cognitionem habet solum in communi, quasi eo per rationem valente (quatenus potest rationis ope) ex universalibus principiis ad cognitionem singulorum, quæ necessaria sunt humanæ vitæ pervenire. Non est autem possibile, quod unus homo ad omnia hujusmodi per suam rationem pertingat. Est igitur necessarium homini quod in multitudine vivat, ut unus ab alio adjuvetur, et diversi diversis inveniendis (ecce divisionem laboris) per rationem occupentur, puta, unus in medicina, alius in hoc, alius in alio.»

(1) *De Offic.*, Cap. 6.°
(2) *De Regim. Princ.*, lib. 1.°, Cap. 1.°

Prob. 2.° ex inclinatione *rationali* hominis, quæ non minus quam naturalis ea et spontanea quoad sensibilia et necessaria vitæ physicæ, hominem impellit ad civilem societatem. Etenim homo, utpote ens intellectuale et morale, cui, ut aptissime loquitur D. Thomas, *loco omnium data est ratio*, sibi vendicat naturalem inclinationem ad perficiendum seipsum per evolutionem et culturam facultatum intellectualium et moralium; atqui hoc non nisi imperfectissime obtineri potest, nisi ope societatis civilis, in qua per disciplinam aliorum, per convictum socialem, et litterarium, per exempla virtutum, et vitiorum omnis generis, ac per mutuam communicationem conceptuum ope sermonis, instruitur mediis congruis ad seipsum intellectualiter et moraliter perficiendum, et evolvendum: ergo sicut inest homini per naturam inclinatio ad civilem societatem propter necessitates physicæ ac sensibilis vitæ, ita et potiori ratione propter necessitates intellectualis et moralis vitæ.

Prob. 3.° ex facultate sermonis articulati, quæ homini per naturam inest. Hæc quippe facultas aperte veluti a *posteriori* demonstrat et innuit, hominem factum, ac constitutum per naturam ad degendam vitam socialem cum aliis hominibus, quibuscum mutuo ac reciproca ratione, proprios ac in-

ternos conceptus communicet. Scite ad rem D. Thomas (1): «Hoc etiam evidentissime declaratur per hoc quod est proprium hominis locutione uti, per quam unus homo aliis suum conceptum totaliter potest exprimere. Alia quidem animalia exprimunt mutuo passiones suas in communi, ut canis in latratu iram... Magis igitur homo est communicativus alteri, quam quodcumque aliud animal, quod gregale videatur ut grus, formica, et apis.» +

Corollaria.

1.m Ergo rationi et experientiæ simul adversatur, Hobbes sententia, qua statuit, homini naturale existere extra societatem, ac ab aliis hominibus segregem vitam agere.

2.m Nec minus absurde adjecit idem Hobbes, civilem societatem non aliam originem agnoscere nisi bellum aut violentiam fortioris contra alios. Nam id si accipiatur quoad originem philosophicam societatis, falsum demonstratur ex dictis; si accipiatur, aut de origine historica, aut de origine potestatis supremæ in societate civili, locum habere potest quoad singularem casum, minime quoad omnes.

3.m Ergo absurdum similiter est *pactum illud sociale* Rousseau, quod politici quidem recentiores ac rerum publicarum scriptores, amplectuntur atque summopere extollunt. Siquidem, theoria illa *pacti socialis*, tota quanta est, innititur hypothesi hominis cui naturale sit extra aliorum societatem, ac segregis, ferarum more, vitam agere. Quæ quidem hypothesis, non modo gratuita prorsus, sed rationi, experientiæ, ipsique naturæ humanæ, repugnans ex opposita, ex thesis probationibus demonstratur.

THESIS 2.ª

Suprema potestas, qua regitur civilis societas, originem ducit immediate ex jure humano, mediate vero ex jure divino, seu ex Deo auctore naturæ humanæ.

Prob. 1.ª pars. Nec Deus, nec natura præcipiunt potestatem supremam societatis civilis obtineri ab hoc, vel illo ho-

(1) *Loc. cit.*

mine: imo vero nec designant aut præcipiunt formam determinatam quoad posessionem, et exercitium prædictæ potestatis, quæ ab uno, vel pluribus, idque adhuc diversimode obtineri et exerceri potest. Ergo ejusmodi suprema potestas non nisi ex hominum associatorum voluntate originem immediatam potest ducere. Ergo potestas suprema, qua societas civilis regitur, si in concreto spectetur, oritur ex conventione hominum, ex quibus societas illa coalescit; quæ quidem conventio, vel tacita, vel expressa, vel etiam juridica esse potest, ut dum una societas vel natio alteri aggregatur ope belli justi; si enim bellum sit injustum, suprema potestas non ex subditorum juridica saltem voluntate, sed *injusta usurpatione* habetur, quæ nullum jus legitimum præsefert.

Prob. 2.ª Suprema potestas civilis profluit immediate a jure humano, sive quoad designationem personæ, sive quoad formam regiminis spectetur. Quoad designationem personæ, quia, ut optime habet Bellarminus, «sublato jure positivo, non est major ratio cur ex multis æqualibus, unus potius quam alius dominetur.» Quoad formam regiminis, quia, ut idem subdit, «pendet a consensu multitudinis constituere super se Regem, vel Consules, vel alios magistratus, ut patet; et si causa legitima adsit, potest multitudo mutare regnum in aristocratiam, aut democratiam, et e contrario.»

Prob. altera pars. Primo enim ea haberi potest corollarium legitimum præcedentis thesis. Cum enim indubium sit, multorum hominum societatem, nec firmam et ordinatam consistere posse, nec associatorum hominum commune bonum et commoda procurare et tueri, nisi adsit suprema aliqua potestas, qua ordo et firmitas societatis conserventur, jura singulorum in tuto collocentur, commune omnium bonum, commoda, et utilitates promoveantur, colligere pronum est, publicam potestatem secundum se spectatam, eandem originem sibi vendicare, ac ipsa civilis societas, cujus est veluti conditio essentialis, quæque nec constitui, nec consistere potest sine illa. Atqui origo societatis est ipsamet natura hominis, vel si malueris, Deus auctor hujus naturæ: ergo quamvis suprema potestas, prout per hanc vel illam personam, sub hac, vel illa forma exercetur, ortum ducat immediate ex jure, vel voluntate hominum, mediate et radi-

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

caliter originem ducit ex jure naturæ, sive ex Deo, auctore humanæ naturæ.

Infertur ex dictis, supremam potestatem civilem, si in concreto et adæquate spectetur, coalescere ex duplici elemento, quorum unum est humanum, alterum divinum et naturale. Ratione prioris, societas civilis ac suprema potestas, qua regitur, mutabilitati et variationi est obnoxia, tum quoad designationem personæ, tum quoad limites, modum, et tempus potestatem exercendi, tum quoad formam sive organismum societatis. Ratio e elementi divini, et naturalis, immutabilitatem quandam et necessitatem sibi vendicat: atque ex hoc fonte emanant jus ferendi leges, et cogendi populum ad earum observantiam, facultas puniendi etiam pœna mortis, vel obligandi in conscientia ad servandas leges justas, cætera hujusmodi.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies 1.° adversus 1.am thesim. Si hominum civilis societas ex ipsa natura humana originem duceret, repugnaret legi naturali, illicitaque redderetur vita hominum illorum qui, vel in desertis eremiticam, vel in cœnobiis religiosam vitam degunt: ergo. Prob. ant. Nam homines illi separati existunt a reliquis hominibus in societate degentibus, nec quidquam conferunt ad commune bonum, et perfectionem ejus: ergo.

Resp. Neg. ant. Ad prob. neg. ant. Homines de quibus objectio, separantur quidem a consortio aliorum hominum quoad relationes illas inferioris ordinis, quæ habentur in theatris, in plateis, in choreis, aliisque hujusmodi, quæ nimium ab hominibus frequentantur; sed minime separantur ab iis quoad relationes eas superioris ordinis, quæ suat veluti fundamentales respectu societatis, imo ex quibus hæc maxime perficitur, ut quoad vitam politicam, victum, cibum, vestitum, scientias, virtutes morales, cultum divinum, auxilium, solamina, beneficia omnis generis præstanda cæteris civibus, in vita, in morte, in domo, in templo, ubique demum, et quoad omnia sive temporalia, sive spiritualia.

Objic. 2.° cum Rousseau. Societas civilis exurgit ex ordine sociali hominum; sed socialis ordo apud homines, originem non ducit ex natura: ergo (1),

Resp. Neg. min. Ex probationibus duarum thesium adductis, satis constat, non modo civilem societatem hominum, sed ipsam supremam potestatem, qua regitur, si secundum se, abstrahendo a personis, et formis determinatis, spectetur, ex hominis natura, naturalique inclinatione sua sponte necessario profluere. Ac ad postremam quidem quod attinet, quam præcipue Rousseau convellere pertentat, quisque facile videt esse consectarium conditionemque essentialem hominis qua socialis vitæ ex natura idoneus. Namque, ut optime habet D. Thomas, (2) «si naturale est homini quod in societate multorum vivat, necesse est in hominibus esse, per quod multitudo regatur. Multis enim existentibus, et unoquoque id quod est sibi congruum providente, multitudo in diversa dispergeretur, nisi etiam esset aliquis de eo quod ad bonum multitudinis pertinet, curam habens, sicut et corpus hominis, et cujuslibet animalis defflueret, nisi esset aliqua vis regitiva communis in corpore, quæ ad bonum commune omnium membrorum intenderet.»

Objic. 3.° adversus alteram thesim. Si suprema potestas in concreto ex jure humano immediate oriretur, sequeretur eos qui eandem obtinent, a populo dependere, ac proinde posse ejusmodi potestate privari, atqui hoc minime admittere oportet, cum seditionibus politicis, ac injustis viam sternat: ergo.

Resp. Dist. ant. Posse ejusmodi potestate privari *quoad eos qui præsunt ex vi electionis populi ad determinatum tempus*, conc. *quoad eos qui præsunt aut jure hæreditario, aut sine determinatione temporis*, subd. *si adsit legitima causa, ac cum determinatis adjunctis*, conc. *secus*, neg. Ut æquivocationi non sit locus, ac sensus solutionis capiatur, hæc adnotare liceat: 1.° Si sermo sit de iis qui societati præsunt ex populi electione ad certum aut determinatum tempus, ut con-

---

(1) «L'ordre social, inquit ille, es un droit sacré qui ser de base á tous les autres. Cependant, ce droit ne vient point de la nature: il est donc fondé sur des conventions.» *Du Contr. soc.*, lib. 1.°, cap. 1.°

(2) *De Regim. Princ.*, lib. 1.°, cap. 1.°

tingere solet in societate, quæ *Respublica* dicitur, transacto tempore præfixo, licite possunt ii potestate privari, etiamsi nullam specialem causam dederint· 2.° Si sermo sit de iis qui supremam potestatem absque limitatione temporis exercent, ut contingit in Regibus, vel hanc potestatem obtinuerunt ex populi electione, excludendo positive jus hæreditarium, prout in veteri Polonia contingebat; et tunc ea privari nequeunt dum vivunt, nisi legitima causa, ac adjuncta quædam adsint; attamen hæc suprema potestas a populo dependet, quatenus post mortem regis eam libere committit vel tradit alteri: vel supremam potestatem obtinuerunt ex jure hæreditario ipsis collato; et tunc quia populus supremam potestatem simul cum jure hæreditario, ac proinde non solum primo regi, sed ejus sucessoribus, contulit atque in perpetuum commisit, eundem hac potestate licite privare nequit, nisi legitima ac sufficiens causa pro rei conditione adsit.

Jam vero, legitima causa hic solum esse potest abusus potestatis per tyrannidem, si tamen simul adsint conditiones et adjuncta quædam, quæ ut cum D. Thoma exponamus:

1.° Opus est ut interveniat non quilibet abusus potestatis, sed abusus ita notabilis, ut tyrannidem fere intolerabilem constituat: «Et quidem si non fuerit excessus tyrannidis, utilius est remissam tyrannidem tolerare ad tempus, quam in tyrannum agendo, multis implicari periculis, quæ sunt graviora ipsa tyrannide: potest enim contingere, ut qui contra tyrannum agunt, prævalere non possint, et sit provocatus tyrannus magis desæviat. Quod si prævalere quis possit adversus tyrannum, ex hoc ipso proveniunt multoties gravissimæ dissensiones in populo, sive dum in tyrannum insurgitur, sive post dejectionem tyranni, erga ordinationem regiminis multitudo separatur in partes (1).»

2.° Populus nequit licite insurgere adversus regem, etiam tyrannum, si aliter remedium possit aferri, prouti per consilia, et minas aliorum regum, maxime vero, si possit ad superiorem recurri. «Si vero ad jus alicujus superioris per-

(1) *Loc. cit.*, cap. 6.°

tineat multitudini providere de rege, expectandum est ab eo remedium contra tyranni nequitiam.»

3.° Si nullum aliud suppetat remedium contra intolerabilem tyrannidem, potest quidem tyrannus potestate privari; ad id tamen procedendum est non ex tumultuaria populi seditione aut privata aliquorum voluntate, sed ope, et consilio eorum hominum, vel collegiorum, ad quos maxime spectat pro societatis diversa natura, conditione, et forma regiminis, communi saluti prospicere. «Contra tyrannorum sævitiam, non privata præsumptione aliquorum, sed auctoritate publica procedendum (1).»

4.° Tandem ejusmodi privatio potestatis per simplicem depositionem, aut limitationem fieri debet; ast minime per mortem tyranni, saltem quoad tyrannum per abusum potestatis, quidquid sit de tyranno usurpationis. «Si sit intolerabilis excessus tyrannidis, quibusdam visum fuit, ut ad fortium virorum virtutem pertineat tyrannum interimere, seque pro liberatione multitudinis exponere periculis mortis... Sed hoc apostolicæ doctrinæ non congruit... Quod si omnino contra tyrannum auxilium humanum haberi non potest, recurrendum est ad regem omnium Deum, qui est adjutor in opportunitatibus, in tribulatione (2).»

Adque ex doctrina hic exposita infertur: 1.° difficile admodum esse, quamvis non penitus impossibile, locum habere causas omnes, et conditiones, quæ exiguntur ad privandum regem potestate publica: 2.° doctrinam D. Thomæ de re hac, nec tyrannidi, ne seditionibus, ac tumultibus politicis favere, ita ut utrumque periculum et extremum fugiat, ac reprobationis nota insigniat.

SCHOLIUM.

Ex his quæ disserimus, tum alibi de lege naturali, tum in hocce articulo, satis liquet prorsus rejiciendam esse theoriam illam *suffragii universalis*, ut vocant, quam recentiores

(1) *Ibid.*
(2) *Ibid.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

politici magnopere amant, extollunt, et opere prosequuntur, idque triplici potissimum ratione: 1.° Quia adversatur rectæ rationi et juri naturæ; quippe apud theoriam istam, voluntas hominis habetur de facto tamquam regula et mensura justi et honesti; et tamen indubium est, justum et honestum non ex voluntate hominis, sed ex lege naturæ derivari; non juxta voluntatis placitum et arbitrium, sed juxta rectæ rationis dictamen esse dijudicandum et efficiendum. 2.° Quia præfata theoria innititur hypothesi æqualitatis hominum, ex quibus societas civilis coalescit; quam quidem hypothesim, non gratuitam modo, sed absurdam quoque ratio et experientia simul ostendunt (1).

3.° Quia applicatio hujus theoriæ non aliter fit, nec attenta hominis conditione, aliter fieri potest, nisi quatenus multitudo a paucis quibusdam dolo, fraudibus, violentia, promissionibus, deceptione, circumvenitur, ac determinatur ad aliquid agendum.

4.° Quia in praxi ejusmodi theoria solummodo inservit

(1) Apposite ad rem Taparelli: «Si todas estas razones os pareciesen simplezas propias de estúpidos mas que de idiotas ¿cómo justificareis la asercion de aquellos que creen haber igualado á los ciudadanos ante la ley por haberles concedido el derecho de depositar una papeleta igual en la urna?... A mí que me estoy en casa ignorante, é ignorado, sin conocer electores, ni elegibles, me poneis en la mano una papeleta, con la que un intrigante haria milagros como un cubiletero, mientras que yo no sabré hacer mas que despropósitos, dando quizá el voto á alguno que esté dispuesto á venderme á mí, á mi familia, á mi parentela, á mi pueblo, á mi provincia, y tal vez á mi patria, por conseguir una cartera, ó un puñado de oro... Igualad primero el talento en las cabezas, la fuerza en los brazos, el número en las familias, las ramificaciones en los linages, las influencias en las profesiones, la estension en las relaciones, y despues podreis hablarme de la justicia del sufragio universal... Solo falta una ampliacion del sufragio, y no hay que dudarlo, pronto se añadirá á las anteriores: «Todos tenemos derecho á la felicidad; cada uno tiene un modo particular de sentirla y poseerla, todos por consiguiente tenemos igual derecho al mando.» Hé aquí el último término á que tiende la teoría del sufragio universal: disolucion universal de la sociedad, abandono de los miserables al fraude de los tramposos, abandono del órden á la violencia de los fuertes.» *Ensayo Crit. del Gob. Rep.*, t. 1.°, pág. 115, 16, 17. Edic. Pens. Esp.

ad larvandam ambitionem, ad communicandum similitudinem legalitatis injustissimis bellis, quibus debiliores a potentioribus contra jus humanum et naturale debellantur, opprimuntur, spoliantur, prout hac nostra ætate in Italia maxime contingit.

ARTICULUS SECUNDUS.

De scopo et organismo societatis civilis.

§ I.

De scopo civilis societatis.

Mirum profecto, at non minus verum in diversas sententias philosophos abisse circa scopum civili societati præfigendum. Nam ut veteres scholasticos mittamus, quorum plurimi formula nimis communi et vaga utentes, scopum civili societati assignabant, *bonum commune*, *publicam utilitatem*, *bonum multitudinis*, reliqua hujusmodi, quidam e recentioribus eundem reponunt in progressu naturæ humanæ; alii in omnimoda securitate multitudinis associatæ; quidam in successiva evolutione libertatis individualis; quidam vero in evolutione et applicatione principii justitiæ: alii in securitate et evolutione æqualitatis, simulque in organizatione communi laboris (1): alii demum alias proferunt et tuentur sententias, quas, quia expendere non licet ex hujus operis conditione et præfixis limitibus, quid nostra ferat sententia de re hac, paucis exponemus. Itaque,

1.° Nobis ea insidet opinio, finem seu scopum civilis societatis, reponendum esse *in perfectione naturali hominis qua ens morale*. Et re vera quidem, primum quod homo ex societate ac in societate obtinere intendit, est seipsum *perfice-*

(1) Quam sententiam amplecti videtur Lamennais, dum scribit. «Quel est le but de l'association entre les familles primitivement indépendantes? Une plus forte garantie de l'egalité et de la liberté... un accroissement de bien-être par l'organisation du travail commun.» *Le Livre du Peuple*, §. 12.

re, seu perfectius esse, vivere, et operari, quam dum solitarius ac segregis existit. Dico *naturali*, quia civilis societas nonnisi ad perfectionem et media ordinis naturalis ex propria natura pertingit: *ex propria* inquam, *natura*, quia per accidens, seu ex hypothesi quod christiana existat, perfectionem, mediaque supernaturalia indirecte attingit. Addo *hominis qua ens morale;* tum quia perfectio moralis includit et præsupponit perfectionem physicam et intellectualem, tamquam conditiones et media; tum quia hominis perfectio tam physica, quam intellectualis subordinantur perfectioni morali, ad quam tamquam ad proprium finem diriguntur ac ex propria natura tendunt.

2.° Hic porro finis omnes eas conditiones complectitur, quas in scopo civilis societatis quærere et assignare oportet. Nam: 1.° quoad substantiam non discriminatur, sed quodammodo identificatur cum fine singulorum hominum, ex quibus societas coalescit: 2.° ejus adsecutio juvari ac promoveri nata est ope civilis societatis, atque per hujus vim et organismum: 3.° distinguitur tum a scopo societatis religiosæ, cujus est bonum divinum et supernaturale procurare, tum a fine ultimo societatis civilis, ac hominis uniuscujusque, qui es vita æterna seu beatitudo suprema per possessionem Dei: 4.° non tamen opponitur ejusmodi duobus finibus, sed potius est veluti via et præparatio quædam ad illos: 5.° constituit normam primariam boni regiminis; quod quidem eatenus bonum, proficuum, et rationabile existit, quatenus congrua media adhibet ad promovendum et conservandum perfectionem hominis, qua ens morale: unde fini a nobis asignato optime congruit esse criterium fundamentale et primarium ordinis socialis, et politici.

3.° Nec quis existimet scopum societati civili a nobis hic præfixum et assignatum, diferre ab eo, quem D. Thomas eidem assignat; imo adamussim quoad rem significatam cum eo consentit. Audiantur ejus verba (1): «Ad hoc enim homines congregantur, ut simul bene vivant, quod consequi non posset unusquisque singulariter vivens: bona autem vita est

(1) *De Regim. Princ.*, lib, 1.°, cap. 14.

secundum virtutem: virtuosa igitur vita est congregationis humanæ finis (1).»

4.° Igitur finis societatis civilis ex duobus veluti elementis coalescit; quorum primum est actio secundum virtutem, quæ exurgit ex evolutione et perfectione facultatum intellectualium et moralium hominis; alterum vero, copia bonorum externorum et corporalium, quæ sunt veluti media necessaria ad evolutionem et perfectionem prædictarum facultatum, ac proinde ad perfectionem hominis, qua ens morale. Unde jure merito D. Thomas (2): «Ad bonam autem unius hominis vitam duo requiruntur, unum principale, quod est operatio secundum virtutem; virtus enim est qua bene vivitur: aliud vero secundarium, et quasi instrumentale, scilicet, corporalium bonorum sufficientia, quorum usus est necessarius ad actum virtutis.» Itaque colligere licet ex dictis subjecta

Corollaria:

1.m Perfectio naturalis hominis, qua ens morale, quæ finem constituit societatis civilis, triplicem hominis perfectionem implicat et exigit: 1.° *perfectionem physicam* quoad corpus, vires physicas, externa bona, et similia: 2.° *perfectionem intellectualem* hominis, ope scientiarum et artium: 3.° *perfectionem stricte moralem* seu voluntatis, quoad virtutis opera perficienda. Ex hac triplici perfectione inadæquata, ac veluti evolutione partiali facultatum hominis, exurgit ejusdem adæquata perfectio quatenus ens morale constituit.

(1) In re hac, sicut et in aliis bene multis, cum D. Thoma et nobiscum consentit quoad rem significatam Rosmini, qui societatis finem reponit in *bono humano;* quod apud ipsum nihil aliud est quam virtus moralis. «Un altro principio che non sembra aver bisogno di dimostrazione, e che non è meno importante de precedenti per la scienza sociale, si è, che il bene vero a cui dee intendere una società di uomini, dee esser il *bene umano*, quello che è definitivamente bene per la *natura umana*, quello che è consentaneo a tutte le exigenze di questa natura...

Da ciò fu detto si racoglie, che il vero bene umano non è altro se non la virtù morale è tutti que'beni che possono stare insieme colla virtù.» *Filos. della Polit.*, lib. 2.°, cap. 1.°

(2) *Ibid.*, cap. 15.

2.m Cum perfectio rei quæ ad finem ordinatur, ex finis consecutione desumatur, ea erit perfectior societas civilis, in qua plus abundabunt homines moraliter perfecti, et quæ ex propria conditione et constitutione, aptior, existat ad evolvendos et perficiendos homines in ordine morali.

3.m Progressus civilis societatis ac vera ejusdem *civilizatio*, repetenda sunt ex triplici illa evolutione hominis quoad ordinem physicum seu materialem, quoad ordinem intellectualem seu scientificum, et quoad ordinem moralem; ita tamen ut motu quodammodo simultaneo perficiatur, ac veluti sub quodam parallelismo: ex nimio namque excessu unius ordinis supra alios, perturbatio et incommoda necessario oriuntur. Cæterum, ejusmodi incommoda minora essent, si ordo moralis reliquis duobus præponderaret; quippe qui ad virtutem et perfectionem interiorem tamquam ad finem immediatum ordinatur. Contra vero, maxima imperfectio ac incommoda gravissima oriuntur, si evolutio hominis physici sive quoad res materiales, nimium excrescat, ejusdem evolutionem moralem impediat, ac veluti obruat; quoniam id præ se fer inversionem quamdam ac perturbationem finis adæquati societatis.

§ II.

De organismo civilis societatis.

Organismus societatis civilis, si spectetur *ex parte personarum* tria elementa complectitur, nempe, *potestatem* publicam et supremam, ejusdem *ministros* seu magistratus, *subditos* sive homines privatos. Hæc constituunt veluti totidem *personas morales*, ex quibus organismus hierarchicus societatis cujuslibet efflorescit et consistit. Atque enumerata elementa societatis civilis, respondent quodammodo *patri*, *matri* et *filio* in societate domestica (1), quæ merito habetur elementum immediatum societatis civilis, quæ, ut patet, ex pluribus familiis seu societatibus domesticis exurgit et coalescit.

Ex parte formæ seu regiminis, organismus societatis civilis, vel est monarchicus, dum unius imperio et regimini omnia subjiciuntur; vel *aristocraticus*, dum potestas publica ab optimatibus seu principibus quibusdam civibus exercetur: vel *democraticus*, dum populus vel multitudo potestatem supremam aliqua ratione exercet, sive rempublicam administrat atque regit per jura quædam quæ sibi reservat, quoad leges condendas, quoad magistratuum electionem, etc.; vel demum *mixtus ex tribus*, quod postremum *regimen*, inquit D. Thomas, *est optimum*.

Optimum, inquam, ex rei natura, et secundum se spectatum, quatenus vitia et excessus regiminum aliorum declinare aptum est: non vero optimum sensu absoluto et universali. Nam, ut scite docet idem D. Thomas, «regimen et dominium ordinari debet secundum dispositionem gentis;» ad proinde oportet societatis formam respondere et analogiam servare cum natura, conditione, habitibus, moribus, perfectione intellectuali, aiisque adjunctis hominum, ex quibus societas illa coalescit.

Cave tamen ne inde inferas, regimen illud ex tribus aliis *commixtum*, *quod est optimum*, apud D. Thomam, identificari cum regimine illo *parlamentario* seu repræsentative recentiorum. Siquidem, istud prout hodie nunc proclamatur, et magis adhuc prout hodie nunc exerceri solet, toto cœlo discriminatur a monarchia temperata, qualis ætate D. Thomæ vigebat, præsertim in nostra Hispania, nec in praxi regimen mixtum seu temperatum, sicut hac nostra ætate ope *parla-*

---

(1) «Le pouvoir domestique, inquit Bonald, agit pour la production et la conservation de ses *sujets*, qui sont ses enfants, par le *moyen* ou le ministère de la mère... Ainsi le pouvoir public agit pour la production, et la conservation de ses sujets, par le *moyen* ou le ministère de ses agents, noblesse, magistrat, guerriers, fonctionnaires... Qu' on ne s' etonne pas de ce rapprochement entre la societé publique; car de même que sans le père et la mère il n' y aurait pas de famille et de sujets dans la societé domestique, ainsi nous avons vu que, sans pouvoir public, et sans ministres, il n' y aurait pas de societé, par consequent pas de sujets, mais une foule sans conseil, et sans direction qui ne pourrait que se detruire elle même, si elle n' etait pas detruite par des causes etrangeres.» *Demonstr. philosop. du principe const. de la Societé*, cap. 8.°

mentarismi habetur, ad aliud ducit, nec ducere potest, nisi ad denegationem et contemptum regiæ auctoritatis, ad tyrannidem ministerialem, ac ad corruptionem morum ex parte multitudinis.

ARTICULUS TERTIUS.

De officiis hominum respectu societatis civilis.

Officia hominis quatenus pars existit societatis civilis, alia sunt gubernantium, alia subditorum. Et quia, ut scite habet D. Thomas, «gubernare est id quod gubernatur convenienter ad debitum finem perducere,» consequitur plane quod officium primarium et fundamentale regis, seu cujuslibet gubernantis, qua talis, sit societatem sibi commissam ita regere et administrare, ut societatis membra finem, quem in societate et per societatem quærunt, tuto et faciliori via adsequantur. Ad quod quidem tria potissimum requiruntur, ut merito adnotavit D. Thomas (1): «Primo quidem, ut multitudo in unitate pacis constituatur: secundo, ut multitudo vinculo pacis unita dirigatur ad bene agendum; sicut enim homo nihil bene agere potest nisi præsupposita suarum partium unitate, ita hominum multitudo pacis unitate carens, dum impugnat seipsam, impeditur a bene agendo; tertio vero, requiritur ut per regentis industriam, necessariorum ad bene vivendum adsit sufficiens copia.»

Ex verbis hisce D. Thomæ, quibus continetur ac exprimitur officium primarium eorum qui societati præssunt, facile quispiam potest colligere quænam sint gubernantium reliqua officia particularia, quæ ex primario hocce ac universali emanant:

Quorum ut quædam innuamus, ad regem seu gubernantem spectat:

a) Ferre et promulgare leges justas, quæ juxta societatis conditionem diversasque circumstantias, aptæ sint unitatem et pacem tueri et conservare apud convices, hosque in-

(1) *Ibid*, cap. 3.°

citare ac perducere ad perfectionem secundum moralem virtutem; quandoquidem ad scopum istum, ut supra diximus, necessario tendere debet civilis societas, ac proinde leges cunctæ, quæ pro ea conduntur.

b) Fovere, et protegere quidquid ad moralem perfectionem hominis, cui cætera ejus bona subordinantur, ducere potest prout est vera religio, associationes hominum apud quas emicant virtutum exempla, ut sunt ordines religiosi, societates, et comitia piorum hominum ad subveniendum indigentiæ proximi, etc.

c) Removere obstacula, quæ prædicti boni moralis adsecutionem impediunt aut retardant, sive ex defectuosis institutionibus, sive ex hominum abusu, aut juris usurpatione oriantur (1).

d) Subditos tueri non modo contra exteros hostes, sed etiam contra homines eos qui verbo, opere, scriptis, secretis associationibus, societatis ordinem, jura, et existentiam perturbare conantur; populum decipiendo, seditiones machinando, perniciosissimos errores spargendo.

Sed quoniam officium hocce nexum habet cum effrenata illa libertate præli, (*libertad de la prensa*) pro qua hodie rerum publicarum ac ephemeridum scriptores plurimi, præsertim e schola liberali, ut ajunt, tamquam pro aris et focis dimicare solent et amant, sit

(1) Ad rem iterum laudatus Rosmini inter gubernii civilis præcipua officia statuit:

1.° «Di non mettere agl' individui che compongono la società alcun ostacolo, pel quale essi sieno impediti ó impacciati nel conseguimento del *vero bene umano*, ultimo ed essenzial fine non meno, dell individuo que della società.

2.° Di togliere, per quanto sta in suo potere, tutti gli ostacoli che impacciano gl' individui nel conseguimento del detto bene; é segnatamente di defendere il diritto di ciascuno contro la usurpazione ó la soperchieria degli altri.» *Ibid*, cap. 10.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

THESIS.

Absoluta libertas præli illicita est ex genere suo.

Prob. Illicitum ac immorale existit ex suo genere cooperari malo morali alterius, aut etiam nocumento proximi; id namque vetat ipsa lex naturæ, præsertim quoad eos quibus ex officio cura incumbit avertendi malum et nocumentum, ut sunt superiores respectu subditorum; atqui concedere libertatem præli idem est ac cooperari malæ voluntati eorum qui ea abutuntur, simulque damno et nocumentis, quæ ex eadem libertate membris societatis, ipsique societati obveniunt: ergo. Minor probatione non indiget apud hominem quemlibet bonæ fidei, qui fateri velit quod suis oculis videt, ac quotidie experitur. Nemo enim est qui nesciat: 1.° impios homines non ob alium finem typographicam seu præli libertatem amare, tueri, atque ad praxim revocare velle, nisi ut Deum, Christum ejus, veram, imo omnem religionem, ac divinam legem, blasphemiis obruant; ut familiam, proprietatem, publicam auctoritatem, aliaque fundamenta civilis societatis evellant: 2.° plures homines decipi ac in errorem duci ex ejusmodi impiorum hominum scriptis; morum corruptionem, ac indifferentismum religiosum apud multitudinem invalescere; populos denique concitari atque impelli ad seditionem et tumultus politicos, quibus reipublicæ pax, securitas, bonum perturbantur. Ergo gubernantes illi qui vel absolutam, vel nimiam præli libertatem concedunt, non solum illicite agunt contra legem naturæ, prohibentem cooperationem ad malum, et nocumentum proximi; sed ulterius desunt propio officio, ex quo tenentur societatis membra ad moralem perfectionem, quæ finis est civilis societatis, promovere, et juvare, simulque obstacula pro viribus removere; quin etiam infideles existunt societati sibi commissæ, cujus pax, securitas, conservatio, ex præli libertate, vel nimia, vel omnimoda, periculo exponuntur.

Quod si sermo sit de gubernantibus catholicis, aut de natione quæ adhæret uni religioni catholicæ, gravior urget obligatio cohibendi præfatam præli libertatem, quæ præterea juribus ac doctrinæ Ecclesiæ adversatur, quæ idcirco

merito proscripsit hanc propositionem: «Enimvero falsum est civilem cujusque cultus libertatem, itemque plenam potestatem omnibus attributam, quaslibet, opiniones, cogitationesque palam, publiceque manifestandi, conducere ad populorum mores, animosque facilius corrumpendos ac indifferentismi pestem propagandam (1).» Itaque

e) Ad officium spectat gubernantium, præsertim in natione catholica, tam legibus quam pœnis congruis, præli libertatem cohibere.

f) Congruis legibus et statutis providere quoad sufficientiam et copiam bonorum ad vitæ sustentationem, et commoditatem necessariorum, præsertim vero curare ut ejusmodi sufficientia ad omnia membra, quoad fieri potest, protendatur, ita ut his qui proprio labore vivunt, atque pauperibus, labor utilis, atque necessaria ad vitam non deficiant.

g) Commercium, industriam fovere, patriæ honorem, gloriam et jura tueri et propugnare, etiam per bellum, si opus fuerit.

h) Rempublicam tributis et oneribus innecessariis non obruere aut opprimere; ac proinde ea solummodo ministeria, dignitates, et officia publica instituere, quæ prorsus necessaria existunt, eademque civibus conferre juxta leges distributivæ justitiæ: qua sane in re non parum hodie peccatur, dum pro gubernii *parlamentarii* consuetudine et exigentia, ministeria publica indefinita ratione et sine necessitate gubernantes augent, quibus proprio, et aliorum commodo et ambitioni, potius quam publicæ utilitati, frecuenter prospicitur. Quod attinet subditorum officia quoad societatem, ea omnia quadantenus continentur obedientia erga præsides et magistratus ejusdem societatis. Etenim, subditus, qua talis, officium adimplet servando leges justas promulgatas ab eis respectu quorum subditus dicitur. Quænam autem sint leges humanæ injustæ, et quando liceat, vel non liceat easdem servare, et præcipientibus obedire, jam supra diximus, dum de lege humana.

(1) *Syllab.*, prop. 79.

CAPUT TERTIUM.

DE OFFICIIS HOMINIS ERGA PROXIMUM ET SEIPSUM.

Agendum hic esset de officiis, quæ homini competunt ratione societatis domesticæ, sed quoniam video opus hocce ultra terminos præfixos excrescere, calamum oportet convertere ad officia hominis erga seipsum, et erga alios, per præcipua et summa capita pertractanda.

ARTICULUS PRIMUS.

De officiis hominis erga alios in genere.

Officia hominis erga alios, duobus hisce principiis legi naturali consentaneis, tamquam fundamentis innituntur. Primum: *Quod tibi non vis fieri, aliis ne feceris;* quod quidem principium non absoluto, sed accommodo et relativo sensu accipere oportet; siquidem, non omnia quæ aliis debemus, nobis semper debentur, ut patet quoad honores speciales, tributa, alia hujusmodi, quæ superioribus debemus, nec nobis ab omnibus debentur. Secundum principium, ejusmodi existit: *Dilige alios homines sicut te ipsum*, sive eo modo, quo optas ab eis diligi.

Atque ex his duobus principiis cuncta hominis officia erga proximum veluti consectaria profluunt, eaque ad tria capita universim revocari possunt. Nam

a) Primo hominis officium erit abstinere ab omni actione qua vel injuria proximo irrogetur, vel ejus jura quolibet modo lædantur. Porro, homini jura determinata competunt: 1.° quatenus est ens intellectuale; atque sub hoc respectu ei competit jus ad veritatem, jus ne in errorem inducatur, cætera hujusmodi: 2.° qua ens morale et liberum; atque sub hac ratione homini competit jus de se ipso disponendi, alteri inserviendi, statum eligendi, similia: 3.° quatenus ens physicum, sub quo respectu ei competit jus ad vitam, jus ad famam, jus ad incolumitatem membrorum, ad bona fortunæ, cætera hujusmodi.

b) Secundo, hominis officium est, injuriam et damna proximi reparare, ex hypothesi quod ejusdem jura læserit, ita ut reparatio et restitutio respondeant juri læso.

c) Tertio, hominis officium est, benevolentiæ et amoris, non signa solummodo, sed opera erga alterum ostendere, ejus miseriis et indigentiæ subveniendo, juxta personarum, rerum, et adjunctorum conditionem et varietatem. Quod quidem officium non amicos modo, sed ipsos inimicos complectitur; ex jure etenim naturæ, inimicos, saltem qua homines, tenemur diligere, erga quos præcepto illo Christi præterea adstringimur: *Diligite inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos.*

Officia hominis erga alios, si respiciunt jura, quæ homini per naturam insunt, ut jus ad vitam, ad incolumitatem membrorum, ad famam, ad veritatem, cætera hujusmodi, *absoluta* dicuntur. Si vero respiciant jura quæ hominis liberam actionem supponunt atque præexigunt, prout contingit quoad bona fortunæ nuncupata, quæ ex hæreditate, ex contractibus, ex labore, etc., acquiruntur, et possidentur, jura *hypothetica* vocari solent.

Atque ex his jam potest inferri quid sentiendum de famosis juribus *individualibus*, inprescriptibilibus, atque omni legi positivæ superioribus, quæ tantopere extollunt ac prædicant adseclæ democratiæ et revolutionis hodiernæ. Quandoquidem, si libertatem sive jus liberum præli ac religionis vel cultuum excipiamus, jura illa quæ individualia mere audiunt, ut plurimum, politica sunt, cum respiciant formam et conditiones quibus cives participationem sibi vendicant in regimine Status.

Jam vero, politica jura ad hypothetica potius quam ad absoluta et innata, quæ vere jura sunt individualia ac positivæ non obnoxia, spectant. Etenim, jura politica atque existentia ipsa participationis ex parte civium in regimine, ex conditione et statu societatis maxime pendent. Absurdum quippe esset eadem jura politica concedere civibus imperii Turcarum, ac civibus Galiæ vel Angliæ, quantumvis expediat, generatim loquendo, partem aliquam in regimine civibus concedere; «per hoc enim, ait D. Thomas, conservatur pax populi, et omnes talem ordinationem amant et custodiunt (1).»

(1) *Sum. Theol.* 2.ª 2.æ quæst. 105, art. 1.°

Ergo jura individualia legi humanæ superiora et anteriora atque nomine præfato vere digna, sunt ea solum quæ hominis supremam destinationem seu beatitudinem respiciunt inter quæ eminent:

1.° Jus adimplendi cuncta sua officia, sive moralia, sive socialia, sive religiosa, tamquam media necesssaria ad merendum et obtinendum Supremum Bonum.

2.° Jus *propriæ personæ*, sive jus libere disponendi sive eligendi illud vitæ genus quod, attentis rerum, personarum et temporum circunstantiis, ad finalem destinationem tutius possit perducere. Atque exinde,

3.° Jus eligendi statum religiosum, statum conjugalem, statum sacerdotalem vel aliud vitæ genus, quod legi naturali nec divinæ adversetur.

4.° Jus seipsum perficiendi in ordine intelectuali per scientiam, et in ordine morali per virtutem et religionem; quandoquidem agitur hic de rebus quæ cum adsecutione ultimi finis intimum nexum obtinent.

5.° Jus habet homo ne per vim, dolum vel erroneam disciplinam alterius hominis, vel etiam societatis, avertatur a prosecutione et adeptione præfatæ destinationis seu ultimi finis, aut etiam impedimenta quovis modo apponantur.

6.° Jus parentum quoad educationem ac disciplinam filiorum; quod quidem jus ex jure naturæ immediate proficiscitur. Nam «filius, habet Divus Thomas, naturaliter est aliquid patris et naturali ordine ordinatur in Deum per rationem parentum, quorum curæ naturaliter subjacet, et secundum eorum dispositionem, sunt circa ipsum divina agenda (1).» Quod si filius parentum dispositioni ac curæ naturaliter subjacet, quoad ea quæ sunt juris divini ac prorsus necessaria ad salutem, sicuti est baptismus et fides, a fortiori subjacet curæ ac dispositioni parentum quoad educationem et instructionem, quæ non obtinent adeo necessarium nexum cum animæ salute. Ergo qui vel minuit, vel tollit parentibus liberam potestatem filios educandi vel edocendi, sive per se sive per alium jus naturæ violat ac pessundat. Ergo instructio ea sive

(1) *Sum. Theol.* 2.ª 2.æ, quæst. 10, art. 12.°

disciplina gratuita et *obligatoria*, quam tantopere extollunt liberalismi hodierni fautores nihil est aliud quam aperta et indubia violatio legis naturæ, simulque instauratio veteris Status ethnici, in quo temporalia et spiritualia, sensus et conscientia moralis, corpus et anima Cæsaris voluntati tyrannicæ subjiciebantur. Ast vero ejusmodi tyrannidi, quam Status modernus sive neo-ethnicus diligit filii catholicæ Ecclesiæ nequaquam subjiciemur, quoniam vera libertate nos donavit *gratia et veritas per Jesum Christum*. ✠

ARTICULUS SECUNDUS.

De jure proprietatis.

Jus proprietatis, quod etiam jus dominii ab auctoribus quibusdam appellatur, potest definiri *jus utendi ac disponendi de re aliqua corporea ad quoslibet usus a lege non prohibitos*. Dicitur in definitione *de re aliqua corporea*, quia homo, quoad bona spiritualia sive intellectualia, usum et usufructum potius quam verum dominium et proprietatem obtinet. Additur *ad usus a lege non prohibitos*, quia quamtumvis lex humana seu positiva non puniat seu permittat abusum rerum propriarum, prohibet tamen ac ipsum limitat lex naturalis. Quod attinet ad originem et fundamentum juris proprietatis, plurimæ adsunt opiniones, quas hic in examen vocare nec libet, nec licet. Sufficiat adnotare, præcipuas theorias pro re hac exponenda adinventas, sequentibus contineri:

a) Theoria *occupationis*, quæ quidem admitti potest respectu quarumdam rerum ac præsertim in primordiis societatum humanarum; rejicienda tamen, tum quia non præsefert titulum universalem et primitivum proprietatis, tum maxime quia ex mente eorum qui ejusmodi theoriam adinvenerunt et tuentur, comprehendit occupationen rerum ope belli ac proinde per violentiam.

b) Theoria *conventionis* seu contractus, queis homines tacito consensu renuntiant juribus quæ sibi competunt in rebus ab alio occupatis. Rejicienda similiter hæc conventio; quandoquidem et historia, et ratio prorsus de ea silent, ac proinde tanquam gratuita haberi debet. Id, ut mittamus ra-

tiones alias (1) maximi roboris, quæ contra eamdem militant.

c) Theoria *legis civilis*, quæ jus proprietatis ad legem civilem seu voluntatem legislatoris refert, in qua quidem refellenda non est opus immorari, tum quia satis apparet falsitas et pericula hujus theoriæ quam Hobbes, Bentham, Mirabeau profitentur, tum etiam quia eisdem argumentis ac præcedens oppugnatur (2). Democratiæ ac revolutionis socialis hodierni adseclæ theoriam istam, si non expressis verbis, at certé revera quoad susbtantiam profitentur; immo et ad praxim reducunt.

---

(1) Vide opus nostrum *Filosofia Elemental*, ubi inter alia hæc habentur: «No basta suponer un consentimiento entre los hombres, sino que es necesario probar que este consentimiento reune todas las condiciones necesarias para producir el derecho que se pretende; y en verdad que los partidarios de esta teoría se verian apurados para demostrar que la inmensa mayoría de los desheredados han consentido expresa ó tácitamente en que las riquezas se hallen acumuladas en manos de algunos pocos, constituidos dueños de los medios de subsistencia de la inmensa mayoría, Esto sin contar que lo que trae su orígen y depende del consentimiento humano, puede dejar de ser por el consentimiento contrario. Establecer, pues, el derecho de propiedad sobre una convencion hipotética, es darle un cimiento demasiado frágil y movedizo.»

(2) Militan contra esta teoría los argumentos aducidos contra la de la convencion, con la cual se identifica en realidad. Por otra parte, si el derecho de propiedad no tiene mas fundamento ni razon de ser que la ley civil, podrá desaparecer en virtud de esta misma ley. Y ¿se concibe siquiera, que la ley civil tenga fuerza suficiente para destruir el derecho de propiedad? Lejos de eso, este derecho es una de las normas á que debe ajustarse la ley civil para ser justa. Hay, pues, en el derecho de propiedad algo anterior y superior á la ley civil: la conciencia pública y el sentido comun demuestran que el derecho de propiedad es una manifestacion de la justicia, y una derivacion de la ley natural, mas inmediata que la ley civil. Hay mas todavía: si la ley civil es el único fundamento y la razon suficiente del derecho de propiedad, el dia en que el proletariado, sobreponiéndose á los propietarios, pueda predominar en la confeccion de las leyes y prescriba por medio de ellas la repartición de los bienes y la cesacion de la propiedad en los actuales poseedores, estará en su derecho, y la propiedad cambiará de poseedores legítimamente. Hé aquí el término lógico y natural de semejante teoría, muy á propósito para favorecer y legitimar las pretensiones de los socialistas é internacionalistas.» *Filosofía Elemental*, t. 2.°, pág. 330.

d) Theoria *laboris* seu operosæ actionis (*del trabajo*), quæ quidem præcedentibus certe anteponenda; quamdoquidem indubium est hominis opus et industriam erga rem corpoream quam labore transformat, esse veluti quamdam secundariam rei creationem: sicut ergo supremus rerum Creator Deus, dominium in res obtinet ex ipsa creatione, ita homo ex ratione præfatæ secundæ creationis, obtinet jus dominii seu proprietatis in rem illam, quamvis subordinatum et subjectum juri Creatoris supremi et primi.

Nihilominus, titulus iste quantumvis legitimus, præexigit, vel saltem præsuponit alium potiorem et anteriorem naturæ ordine, nimirum, *jus naturale ad vitam servandam*, quod quidem jus secum fert jus ad ea quæ ad vitam conservandam sunt penitus necessaria. Hoc jus, primitivum existit ac vere absolutum, quantumvis in praxi difficultatibus ac periculis, sit obnoxium propter complexum et conflictum jurium et officiorum, quæ ex organismo civili atque ex conditionibus socialibus exurgunt. Porro ex supremo hocce ac primitivo jure ad vitam, profluit jus quod habet homo in extrema necessitate, utendi ac disponendi de re, etiam aliena, ut extremæ subveniat necessitati.

Ex hucusque summatim dictis infertur, jus proprietatis tria involvere fundamenta, sive ejus originem et rationem sufficientem ad tria capita posse revocari. Itaque

1.° Origo primitiva et fundamentum universale, est voluntas Dei quatenus juri suo quodammodo cedit in favorem hominis. Sicut enim homo qui alienam rem operatur et transformat, suam non facit nec jus proprietatis in eam acquirit, ita similiter jus hocce non acquireret super res mundi hujus opere et labore suo cum materia hujus operis et laboris, sicut universa corpora et mundus totus in pleno dominio maneant Dei quæ ea creavit et conservat. Igitur opus et labor hominis, eatenus jus proprietatis fundare et legitimum reddere potest, quatenus Deus homini tradidit terram *ut operaretur eam*.

2.° Jus ad vitam simul cum labore seu opere hominis, spectari debent tanquam fundamenta proxima ac directa juris proprietatis. Ex jure primævo et absoluto ad vitam quod homini inest, exurgit in societatis rectoribus officium, rempublicam dirigendi ac gubernandi, ita ut quantum fieri po-

test, cunctis hominibus seu membris ejusdem, adsit facilitas acquirendi seu possidendi ea quæ ad vitam servandam prorsus sunt necessaria, et expossuimus sensu quo alibi (1).

Superest ut breviter innuamus qua ratione et quibus modis in alium transferatur jus dominii sive proprietatis, quod semel homo acquisivit. Quæ quidem juris translatio locum habere potest, vel invito domino seu possesore juris proprietatis vel ex ipsa domini voluntate.

Quorum primum, triplici ratione evenire potest: a) *jure*

(1) «Todo hombre al nacer puede y debe considerarse en derecho, como propietario futuro ó virtual de los cosas necesarias para su subsistencia durante la vida, á condicion de poner él por su parte la cooperacion personal necesaria al efecto por medio del trabajo. Empero, como á causa de las complicaciones sociales y de la colision consiguiente de derechos entre sus miembros, puede suceder que le falte la materia y los medios para crear por medio del trabajo los productos necesarios para la conservacion de la vida, es preciso que la sociedad ó el Estado le conserve, garantice y proteja este derecho, en cuanto sea posible, atendidas las condiciones y circunstancias de la sociedad. En virtud de este derecho primitivo y absoluto á la vida, que viene á ser la base del derecho de propiedad como resultante del trabajo, el hombre tiene el derecho de exigir del Estado, y este tiene el deber de hacer posibles y facilitar con sus leyes los medios necesarios para que todos se hagan propietarios ó poseedores de las cosas indispensables para la vida. Para cumplir este deber, relacionado con el derecho general de propiedad de todos sus ciudadanos, el Estado no necesita mezclarse directamente en la gestion de la propiedad particular, lo cual está fuera de su derecho; basta que por medio de leyes y de reglamentos especiales, evite la acumulacion excesiva de las riquezas en manos de algunos particulares, proporcione los medios de aprendizaje, suministre y facilite la instruccion, favorezca el desarrollo de la industria y comercio, establezca y fomente los bancos, cajas de ahorros y otros establecimientos análogos, cuidando de que se apliquen al objeto de su fundacion, y evitando las malversaciones y estafas en perjuicio de los necesitados, promueva la moralidad, verdadera fuente de trabajo útil y de economía, y finalmente, impulse, fomente y proteja las instituciones y fundaciones de beneficencia, especialmente cuando se hallan vivificadas por el soplo divino de la caridad cristiana, medio, acaso mas poderoso y eficaz que las leyes y reglamentos del Estado, para facilitar y multiplicar los recursos necesarios á la vida, y consiguientemente para asegurar y proteger el derecho fundamental y primitivo que á esto se refiere.» *Filosofía Elem*, pág. 534.

belli seu victoriæ: b) *ex auctoritate et vi legis*, sive id fiat per confiscationem legalem, sive ope præscriptionis: c) *per sententiam judicis*, dum reum furti vel alterius delicti ad restitutionem ultra æqualitatem condemnat.

Alterum vero sive translatio voluntaria juris proprietatis, locum habere queit: a) per *contractum*, quo duo vel plures mutuo se obligant ad dominium rei transferendum: b) per *donationem*, qua quis in alium transfert jus dominii in rem sive rem ipsam propriam: c) per *testamentum* seu ultimam voluntatem, ad quam revocari potest tanquam imperfectum ad perfectum, transmissio rerum *ab intestato*.

De his omnibus longius peragere, ad moralem theologiam ac juris tractores spectat.

ARTICULUS TERTIUS.

De Mendacio.

Homo, qua ens intellectuale et morale, jus habet præsertim ad veritatem, quod jus læditur per mendacium, quod solet definiri: *sermo prolatus cum intentione dicendi falsum*.

Unde mendacium adæquate sumptum, secundum quod includit simul mendacium materiale et formale, implicat discrepantiam verborum cum interna mente, ac præterea intentionem rem falsam exterius proferendi: quod postremum, utpote mendacium *formale* constituens, essentiale ac præcipuum est quoad malitiam moralem mendacii.

Dividi solet in *jocosum*, quod propter voluptatem capiendam profertur; *officiosum*, quod causa utilitatis propriæ, vel alienæ dicitur; *perniciosum*, quod profertur ex intentione inferendi nocumentum proximo.

Oppido hic animadvertendum, nec intentionem nocendi proximo, nec ipsam intentionem fallendi alium, ad constitutionem essentialem mendacii pertinere. Enimvero, ut recte docet D. Thomas (1), «ratio mendacii sumitur a formali falsitate, ex hoc, scilicet, quod aliquis habet voluntatem fal-

(1) *Sum. Theol.* 2.ª 2.æ, q. 110, art. 1.º

sum enuntiandi; unde et mendacium nominantur (nomen desumit) ex eo quod contra mentem dicitur. Et ideo, siquis falsum enuntiet, credens id esse verum, est quidem falsum materialiter, sed non formaliter (mendacium formale); quia falsitas est præter intentionem dicentis: unde non habet perfectam rationem (essentiam) mendacii. Si vero aliquis formaliter falsum dicat, habens voluntatem falsum dicendi, licet sit verum id quod dicitur, in quantum tamen hujusmodi actus est voluntarius et moralis, habet per se falsitatem, et per accidens veritatem; unde ad speciem mendacii pertingit. Quod autem aliquis intendat falsitatem in opinione alterius constituere, fallendo ipsum, non pertinet ad speciem (essentiam) mendacii, sed ad quamdam perfectionem ipsius.»

Nimirum, intentio fallendi alium, pertinet ad *perfectionem* mendacii, quatenus est effectus ipsum naturaliter consequens, ac veluti proprietas, quæ mendacium, ut plurimum, comitatur, proindeque essentialiter non constituit, sed constitutum præsupponit per *voluntatem falsum dicendi*, ut docet D. Thomas (1). Itaque ex adductis verbis D. Thomæ facile dignosci potest in quo posita sit essentia moralis mendacii, quodque adsit discrimen inter mendacium materiale et formale.

SCHOLIUM.

Mendacium essentialiter malum est in ordine morali, ita ut nunquam fas sit mentiri.

Prob. 1.° Actus ille qui ex propria natura adversatur fini ad quem facultas eliciendi ipsum per se seu ex propria constitutione et essentia tendit, essentialiter malus est, quip-

(1) Oppido atque vehementer igitur, sive bona, sive mala fide fallitur Pacetti, perperamque D. Thomam interpretatur, seu potius eidem imponit, dum scribit:—Ad proprie dictum mendacium constituendum non solum requiritur (uti monet D. Thomas 2.ª 2.æ q. 110, a 1.) ut falsum sit quod enuntiatur, et quod *adsit voluntas falsum enuntiandi*; sed præterea requiritur *intentio fallendi*. Ratio enim mendacii ex eo potissimum sumitur, ut *quis habeat voluntatem*, id est, *directam intentionem, fallendi, ac decipiendi.*» *Instit. Phil. Mor.*, Tract. 2.°, p. 3.ª cap. 1.° art. 2.° Ubi D. Thomæ mentem et verba, in transversum penitus agit et immutat.

pe qui ordinem naturæ pervertit, ac proinde intrinsecam inordinationem præsefer; sed mendacium est actus qui ex propria natura repugnat fini facultatis qua elicitur, hujusque naturalem ordinem invertit ac perturbat; siquidem, naturalis finis facultatis loquendi, quæ homini inest per naturam, est manifestatio internorum conceptuum, cui fini directe opponitur mendacium: ergo mendacium implicat ex propria conditione inversionem ordinis naturalis, ac proinde essentialem ac intrinsecam malitiam sibi vendicat. «Cum enim voces, inquit D. Thomas (1), naturaliter sint signa intellectuum, (internarum conceptionum) innaturale est et indebitum, quod aliquis voce significet id quod non habet in mente.»

Prob. 2.° Quia 1.° ex communi hominum sensu, ac ex naturali inclinatione, natura humana mendacium ut rem turpem habet et aversatur, de eoque naturaliter, et sponte homo erubescit. 2.° Quia societas humana consistere nequit, nisi homines sibi invicem internos conceptus manifestent: ergo mendacium adversatur societati humanæ, ac ipsi naturæ hominis quatenus est animal sociale et politicum. *Corollarium.*

Ergo mendacium excusari quidem poterit, hoc est, imminui quoad moralem malitiam pro ratione finis, effectus, intentionis, aut aliarum circumstantiarum; as nunquam potest licitum reddi, utpote intrinsece et essentialiter malum, non secus ac adulterium et alia, quæ lege naturali vetantur.

SCHOLIUM.

Quamvis mentiri nunquam fas sit, licet tamen veritatem dissimulare, vel celare, si congrua adsit causa; non equidem per restrictionem eam quæ *pure mentalis* dicitur, dum verba vel signa detorquentur ad significationem mentis solummodo internam, ita ut nullatenus sensibilis reddatur per externa adjuncta, quoniam ejusmodi restrictio mendacio æquivalet, quod nunquam licere potest. Itaque dissimulatio, vel occul-

(1) *Loc. cit.*, art. 3.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

tatio veritatis, fieri utique potest: 1.° adhibendo locutiones metaphoricas, parabolas, figuras, etc.: 2.° adhibendo verba æquivoca, seu amphibologica, quæ duplicem, aut plures significationes apud homines vendicant, minime vero æquivocationem aut amphibologiam mere internam, quæ identificatur cum restrictione pure mentali: 3.° adhibendo restrictionem *sensibilem*, quæ ab aliquibus *late mentalis* nuncupatur, «quæ vel ex modo interrogandi, inquit Billuart, aut respondendi, vel ex usu, vel ex aliquibus circumstantiis exterioribus, sic apparet exterius, ut ab audiente possit percipi, ut si v. g.... amico viro prudenti et religioso interroganti, an Titus revera commiserit homicidium, de quo est accusatus, respondeam ego confessarius: *Nescio*, quod tamen scio ex confessione... Ubi vides, verba sub restrictione late mentali prolata, importare duplicem sensum, unum ex sua primaria significatione seu impositione, quem voco naturalem; alterum ex circumstantiis consignificantibus, quem voco accidentalem: ut ly *nescio* ex sua institutione significat simpliciter nescire; ex circumstantiis significat nescire ut homo, seu ad revelandum, sicque coincidere cum æquivocis.» Itaque, si justa adsit causa, cujus sufficientia ex rerum adjunctis desumenda est, «non est licitum mendacium dicere, ut cum D. Thoma loquamur, licet tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione;» idque non solum per locutiones metaphoricas, sed etiam per verba æquivoca, ac per restrictionem *imperfecte sensibilem;* namque, ut habet D. Augustinus, «quamquam omnis qui mentitur velit celare quod verum est, non tamen omnis qui vult celare quod verum est, mentitur.» =

ARTICULUS QUARTUS.

De Duellis.

Inter præcipua hominis officia erga alios, merito connumeratur obligatio nihil efficiendi adversus vitam proximi, cui e regione opponitur duellum, quod nihil aliud est, saltem prout hodie usurpatur, nisi *certamen duorum, vel plurium privata auctoritate susceptum, designatis loco, tempore, patrinis, et armis ad pugnandum.* Ad duellum tamen prout juri

canonico, ac pœnis ecclesiasticis subest, quædam conditiones requiruntur, de quibus theologi.

Si universim accipiantur duella, seu potius singularia certamina, non unius sunt generis. Nam ea

a) Suscipi queunt inter duos vel plures milites duarum nationum, apud quas actuale bellum viget; quod quidem, si auctoritate publica locum habeat, ut finis bello imponatur, licitum evadit, tum quia ad justitiam belli revocatur, tum quia hac ratione belli mala mitiora fiunt.

b) Alia sunt quæ suscipiebantur olim inter nobiliores equites, vel ludi, vel fortitudinis, ac dexteritatis in armis ostendendi gratia. Dagno apparatu hujuscemodi duella locum habebant, atque condictum præmium per manus, ut plurimum, nobilioris alicujus fœminæ conferebatur victori, qui vel plures lanceas frangebat, aut plures equites ex equo dejiciebat. Quod si plures equites simul cum pluribus ex adversa parte congrediebantur, certamina hujusmodi *torneamenta* (torneos) audiebant; si vero singuli cum singulis, *justas* (justas) appellabant. Porro cum certamina illa non sine vitæ et membrorum discrimine locum haberent, illicita revera sunt, quamvis minorem malitiam quam usurpata hodie quodammodo præ se ferant (1).

c) Medio quoque ævo viguerunt certamina singularia, quæ auctoritate publica suspiciebantur ad lites tum civiles, tum criminales dirimendas, quæ *judicia Dei* audiebant. Ab eis sicut et a præcedentibus semper abhorruit Ecclesia, quæ idcirco paulatim, et prout per temporum conditionem licuit, eadem evellere curavit, ac tandem duella cuncta privata auctoritate suscepta severissimis pœnis mulctavit (2).

---

(1) «Entre le duel du XVI siècle, et le duel du XIX, inquit Laurentie, il y a toute la différence de l' exaltation au calcul, de l' enthousiasme au scepticisme. On s'est tué long-temps avec frénésie; on s' est tué ensuite avec modération; on a fini par se tuer avec precaution. Ce n' est pas que les idées d' honneur se soient rectifiées, c' est plutot qu' il n' y a plus guère d' honneur. Le duel était un reste de chevalerie; il est devenu à peu près une forme convenue d' assassinat. *Encyclop. du XIX siècl.*, t. 10, pag. 609.

(2) L'Eglise trouva cette institution parmi ces peuples lorsque elle commença à exercer son influence sur eux, sans être à même

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

d) Tandem duella, prouti hodie usurpantur, quibus duo homines auctoritate privata, adhibitis testibus, congrediuntur, sive usque ad primam sanguinis effusionem, sive usque ad unius mortem. Ac de his præsertim procedit subjecta

THESIS.

Duellum privata auctoritate initum, legi naturali, principiis socialibus, ac rectæ rationi adversatur.

Prob. 1.ª pars. Ex jure naturæ tenemur non violare dominium et jus Dei, supra vitam et membra hominis; sed per duellum actoritate privata susceptum violatur ejusmodi Dei dominium; etenim homo, qui duellum offert, aut suscipit, dat veniam alteri, aut sibi jus arrogat homicidium, aut membrorum ablationem perpetrandi, imo vero suicidii reus efficitur, quatenus voluntarie et absque sufficienti causa se ipsum committit discrimini vitæ amittendæ: ergo duellum non solum adversatur legi naturali, sed quodammodo implicat simul malitiam homicidii, et suicidii, quibus lex naturalis, et Dei jura violantur. 2.º Duellum adversatur naturali inclinationi, qua homo sponte ad benevolentiam, amorem, et misericordiam erga alios fertur: ¿ quid namque magis abhorrens ab hujusmodi naturæ humanæ inclinatione, quam cruentam mortem alteri inferre, idque levi plerumque de causa, ob quam integra familia in luctum et miseriam conjicitur? (1)

---

tout d' abord de la abolir... en s' efforçant de la rendre utile en introduisant une procedure régulier à la place du duel judiciaire. Son action législative atteignit son apogée à cet egard dans le Concile de Trente. D' aprés le décrét du Concile, les duellistes et ses seconds et quiconque a pris part à la conclusion ou à la execution d' un duel sont, *ipso facto*, frappés d' excomunication, et le Pape seul peut les en relever; en outre, la sepulture ecclesiastique est refusée à celui qui a succombé. En même temps le Concile excommunie les souverains temporels, qui accorderaient sur leurs terres un lieu pour le combat singulier. Il voulait évidemment ainsi proscrire les tournois, et il y reussit.» Goschler, *Diction. ency. de la theol. cath.*, art. *Duel*, tom. 7.º

(1) Jure merito proinde ipsemet Rousseau scribit: «Je les regarde (duella) comme le dernier degré de brutalité, où les hommes

Prob. 2.ª pars. Unum e præcipuis principiis socialibus, illud est, quo delictorum et criminum vindicta, et punitio, auctoritati publicæ ac tribunalibus reservatur; secus enim civilis societas consistere nequiret, quoniam ipsa ejus fundamenta convellerentur, si cuique privato homini liceret sibi ipsi justitiam et jus dicere: atqui hæc lex fundamentalis societatis directe violatur per duellum auctoritate privata susceptum, ut patet. Duellum ergo hujusmodi e regione pugnat cum ipsis principiis socialibus.

Prob. 3.ª pars. Nam 1.º non modo rationi, sed æquitati naturali repugnat, mortem infligere ob injuriam levissimam, et fortasse nullam, ut non raro contingit in duellis; quandoquidem primaria regula justitiæ ea est, quæ præcipit ut pœna respondeat culpæ, quod in duellis privatis fere nunquam evenit, præsertim cum non justitiæ, sed vindictæ amore, et ulciscendi animo, duellantes congrediantur. 2.º Quia duellum, ut plurimum, offertur et acceptatur ad conservandum honorem, aut ad ostendendam animi fortitudinem. Ast verus honor, non in ore, verbis, aut opinione hominum est positus, sed in eo quod homo justitiæ et virtuti firmiter adhæreat, nec ab eis divelli patiatur hominum verbis, aut contumeliis; ut enim optime ajebat Seneca (1): «verba contumeliosa, alia negligenda, alia deridenda sunt.» Similiter, vera animi fortitudo adesse nequit, nisi pericula adeantur non ob privatum commodum, aut vindictam, sed juxta virtutis, legis, ac justitiæ moralis normam. Quod quidem ipsimet ethnici philosophi, cordatiores quoad hoc præ plurimis christianis, agnoverunt. Audiatur Cicero (2): «Ea animi elatio, quæ cernitur in adeundis periculis, et laboribus sustinendis, si justitia vacat, pugnatque non pro salute communi, sed pro suis commodis, in vitio est.» «Non audiendi, subdit,

---

puissent parvenir. Celui qui va se battre de gaieté de cœur n' est à mes yeux qu' une bête féroce qui s' efforce d' en dechirer une autre; et s' il reste le moindre sentiment naturel dans leur âme, je trouve celui qui perit moins à plaindre que le vainqueur.» *Nouvelle Helois*, lettr. 47.

(1) *De ira*, lib. 3.º, cap. 2.º

(2) *De offic.*, lib. 1.º

qui graviter irascendum inimicis putant, idque magnanimi et fortis viri esse censent. Nihil enim laudabilius, nihil magno, et præclaro viro dignius placabilitate atque clementia.»

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° Homo jus habet ad propriam dignitatem, et æstimationem apud societatem conservandam, et propugnandam; sed quandoque hæc dignitas, et æstimatio apud societatem, non nisi duello tueri et conservari possunt: ergo (1).

Resp. Dist. maj. *Utendo mediis legitimis* conc. *utendo mediis illegitimis, et intrinsece malis*, neg. Et neg. min. In quavis societate recte constituta, adsunt, vel adesse debent media legalia ad propriam dignitatem, et veram æstimationem aliorum tuendam et conservandam, dum ab alio graviter læditur, quin ad duellum confugere opus sit. Quod si ea non adessent, adhuc non liceret provocare ad duellum, cum includat essentialem inordinationem moralem, quam adhibere ut medium ad æstimationem, vel aliud bonum physicum quærendum, illicitum prorsus est.

Objic. 2.° simul instando. Licitum est honorem tueri etiam cum morte ejus, qui auferre conatur: sed in duello quandoque homo congreditur ad honorem propugnandum: ergo.

Resp. Omissa. maj. Dist. min. Ad honorem *falsum* propugnandum, conc. honorem *verum*, neg. Revera illi qui ajunt se duellum acceptare, vel duello congredi, ut honorem tueantur, non alium honorem intelligunt, nisi eum qui enascitur ex falsa et gratuita opinione eorum, apud quos ignavi animi habetur qui cruentam mortem alteri homini non infert

(2) Ita objcit Lerminier, qui duellum ut licitum, imo ut jus inalienabile hominis propugnare non veretur his verbis: «L'homme n'existe socialement que s'il est estimé de lui-même et des autres; et il doit toujours retenir le droit de venger lui-même ces outrages que la société ne nous permet pas de pardonner. La loi ne saurait désarmer à ce point l'individu, et, pour tout homme libre, ce droit est inalienable.»

propter levem quandoque injuriam. Cæterum, verus honor, quippe qui justitiæ, virtuti, ac legi innititur, a nemine auferri, multo minus duello, quod legi, virtuti, ac justitiæ adversatur, propugnari potest.

Objic. 3.° Contingere potest, ut injuria vindicanda ejus sit conditionis, quæ si ad tribunalia deferatur, gravior reddatur propter publicitatem, et scandalum: ergo saltem in eo casu licitum erit injuriam duello vindicare.

Resp. 1.° Neg. ant. Etenim experientia ipsa teste, publicitas circa causas duelli, et scandala exinde profluentia, augescunt super ea quæ ex tribunalium processu et forma originem ducunt. Et revera quidem, experimur ac videmus quotidie duellum fere nullum accidere, quin hominum curiositas circa ejus causas maxime excitetur.

Resp. 2.° Neg. cons. Etiamsi daretur casus, in quo major publicitas ex tribunalibus, quam ex duello oriretur, minime idcirco licitum redderetur duellum, tum quia id esset veluti per accidens, tum quia satius est incommoda quædam quæ ex civili societate occasionem ducunt tolerare, quam ejus leges fundamentales transgredi, prout transgrediuntur per duellum, tum præsertim, quia ejusmodi major publicitas licitum minime reddere potest, quod legi naturali adversatur, ac intrinsecam malitiam moralem sibi vendicat.

ARTICULUS QUINTUS.

De officiis hominis erga seipsum.

Hominis officia omnia erga seipsum, hoc uno veluti capite, et universali officio continentur: *conservare, et perficere naturam, et vires sibi ab Auctore naturæ collatas.* Ex quo fundamentali officio hominis erga seipsum, tamquam consectaria profluunt:

1.° Officium se ipsum perficiendi quoad mentem, seu vires cognitrices. Homini, namque collata est ratio veluti fax quædam totius vitæ intellectualis, et moralis; ac proinde primum ac præcipuum ejus officium est, animum exornare per scientias, artes, vel saltem notitias eas, sine quibus ejus vita, qua humana, et moralis, consistere nequit. Ad officium hocce revocantur, seu potius ex illo derivantur, tum

officium eligendi illum vitæ statum, qui propensioni, conditioni, ac reliquis adjunctis cujusque congruat; tum officium acquirendi scientiam, quæ statui, muneribus, dignitatibus, aut functionibus, quæ quis amplectitur, respondeat atque sufficiat. 2.° Officium perficiendi seipsum per virtutes morales, quod quidem homini competit qua ens morale: imo vero ad hoc tamquam ad finem proprium reliqua hominis officia referre atque ordinare oportet, tum quia perfectio moralis reliquas necessario præsupponit et includit, tum quia est præparatio et via ad ultimam et supremam hominis perfectionem in futura vita.

Officii hujus consectarium est illud, quod respicit affectuum, seu passionum sensitivæ partis rectum usum. Quamvis enim ejusmodi animi affectus non sint ex propria natura moraliter mali, prout Stoici autumabant, sunt tamen motus ejus conditionis, ut nisi rationis, et voluntatis imperio regantur et temperentur, malitiam moralem facile induunt, ac in vitia hominem pertrahunt.

3.° Officium conservandi vitam, corpus, hujusque membra, et incolumitatem; cui sane officio e regione opponitur sui ipsius occisio vel suicidium, ut ajunt, quod quia ut licitum habuere quidam, ac nostra ætate nimium invaluit, confutare oportet.

THESIS.

Suicidium est peccatum gravissimum, cum lege naturæ ac recta ratione pugnans.

Prob. 1.° Legi naturali, ac rectæ rationi adversatur illud, quod violantur Dei jura, et dominium, ac ipsa inclinatio spontanea naturæ humanæ: atqui sic se habet suicidium. Nam 1.° vita, et mors hominis in manu solius Dei sunt, penes quem est vitam, et existentiam homini concedere; qui proinde easdem ut donum, et depositum a Deo receptum, tueri, et conservare tenetur; quod si secus faciat, in Deum peccat, jus ac dominium ejus violando. Egregie ad rem D. Thomas (1): «vita est quoddam donum divinitus homini

(1) *Sum. Theol.*, 2.ª, 2.æ q. 64, art. 5.°

attributum, et ejus potestati subjectum, qui occidit, et vivere facit. Et ideo qui seipsum vita privat, in Deum peccat, sicut qui alienum servum interficit, peccat in dominum ejus, cujus est servus.» 2.° Quia suicidium directe opponitur inclinationi illi naturali imis naturæ humanæ visceribus vehementissime insculpta, qua ad vitam, vitæque conservationem spontaneo impetu, et appetitu fertur.

Prob. 2.° Qui seipsum occidit, irrationabiliter, ac inique agit, tum contra seipsum, tum contra societatem. Contra seipsum; quia ut vitet mala quædam præsentis vitæ eligit mortem, quæ est omnium malorum maximum respectu vitæ præsentis, et quod pejus est, incurrit mala, et pœnas alterius vitæ, in qua a Deo punietur, tum ob admissum scelus suicidii, tum quia hujus vitæ malis ad iram, et desperationem usus est, non ad exercitium virtutis, prout recta ratio, et Deus simul præcipiunt.

Contra societatem: hæc namque, sicut plurima in nos confert beneficia, ita jus habet ut eidem, qua ratione possimus, inserviamus, ac obsequia præstare parati simus. Ut enim optime argumentatur D. Thomas (1), «quælibet pars, id quod est, est totius. Quilibet autem homo est pars communitatis, et ita id quod est, est communitatis: unde in hoc quod seipsum interficit, injuriam communitati facit.»

Corollarium.

1.m Ex dictis facile colligitur, causam præcipuam, ac veluti primariam suicidii, hac nostra ætate, esse carentiam veræ fidei, ac indifferentismum religiosum, tam speculativum, quam practicum. Vix namque suicidium concipi potest in homine, qui aut sciat suicidas gravissimis ac æternis pœnis post mortem puniri a Deo, vel catholicæ religionis fidem et præcepta, mente et corde complectatur, quippe qui et a suicidio tamquam a gravissimo peccato abhorrebit, simulque ope sacramentorum et orationis vires accipiet ad mala quævis hujus vitæ fortiter, ac ad futurum meritum perferenda. Cui sane rei adstipulatur quoque experientia, qua observare licet, suicidii frequentiam præfatæ causæ respondere-

(1) *Loc. cit.*

re (1); idque sive populorum, sive singularium hominum conditio præoculis habeatur.

2.m Ergo numquam licet scipsum ex intentione occidere, nec etiam ad vitandum periculum peccati, seu consensus in tentationem, quia, ut docet D. Thomas (2): «nulli licet scipsum occidere ob timorem ne consentiat in peccatum, quia non sunt facienda mala, ut veniant bona, vel ut vitentur mala, præsertim minora, et minus certa: incertum enim est an aliquis in futurum consentiat in peccatum: potens est enim Deus hominem quacumque tentatione superveniente liberare a peccato.» Quapropter rejicienda prorsus sententia Bergier, dum suicidium ob præfatum periculum admissum, non modo ut licitum, sed ut actum heroicum amoris erga Deum habet (3).

---

(1) Apposite ad rem habet Debreyne: «Reina esta enfermedad (el suicidio) particularmente en los pueblos donde la fé y las convicciones religiosas son casi nulas, y no ejercen por consiguiente en la poblacion sino poquísima influencia. La experiencia tiene probado que en todas las naciones el suicidio es mas frecuente á proporcion que disminuye el sentimiento religioso...

La otra gran llaga de la sociedad, y acaso la mas incurable, orígen á la vez de un infinito número de males, es la ignorancia de la religion, y hasta de las primeras verdades religiosas y morales... En tal estado de degradacion ignora su fin y su destino, ignora á Dios, se ignora á sí mismo, y en nada cree, porque todo lo ignora... Es muy singular que sea mas frecuente el suicidio en los pueblos á medida que se retira de ellos el catolicismo, y que se desconozca generalmente en los que la religion se observa y se practica exactamente. El suicidio era desconocido en España, mientras este pueblo ha sido observador sincero de la religion católica, y la ha practicado exactamente. Observad lo sucedido en Inglaterra, tierra clásica del suicidio, desde que el catolismo ha sido de ella desterrado.» *Pensam. de un creyente cat.* pagin. 189 et seq.

(2) *Loc. cit.* ad 3.m

(3) En ejus verba, quæ sane nescio quomodo ab hispano ejus Dictionario expulsa non sunt. «Preferir, pues, la muerte á una tentacion violenta y á un peligro inminente de ofender á Dios, no es un crímen, sino un rasgo de amor á Dios elevado al mas alto grado.» *Dict. cit.* art. *Suicidio*. Porro, S. Pelagia, aliæve martyres, quæ ne jacturam castitatis paterentur, aut ne in manus militum venirent, mortem oppetierunt ex instinctu Spirius Sancti, aut speciali inspiratione Dei, qui vitæ, et mortis, est arbiter et dominus, excusandæ sunt, minime vero ex doctrina Bergier, quæ e regione opponitur

Quod si adsint exempla martyrum, aut aliorum hominum, quorum suicidia excusare opus sit, ea non ad normam sententiæ Bergier, sed ex speciali Dei impulsu, aut revelatione, vel ex ignorantia, vel ex perturbatione rationis, ex metu, vel alio simili affectu exorta existimare oportet.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.° Vita hominis est donum seu beneficium ipsi a Deo collatum; atqui licet homini renuntiare donis ac beneficiis, quæ eidem conferuntur: ergo. Ita Montesquieu, qui suicidium propugnavit ut licitum in *Epistolis Persicis*, quamvis postea sententiam mutasse videatur (1).

Resp. Disting min. *Si usus tantum et administratio doni concedatur*, neg. *si vitæ dominium homini a Deo concessum fuisset*, conc. Ex demonstratis satis liquet, Deum nobis concedere vitæ donum et beneficium, quoad depositum, et administrationem, ast minime quoad dominium, et plenam potestatem vitæ, et mortis, quæ apud Deum solum permanet.

Objic. 2.° cum eodem Montesquieu. Suicidium nullam implicat violationem ordinis universi, aut legum divinæ Providentiæ; namque, ut ille habet: «¿nunquid Providentiæ ordinem violaverim si materiæ modificationem immutem?... Quando e corpore mens mea soluta fuerit, nihil detrimenti inde capiet orbis universi ordo et dispositio:» ergo.

Resp. Dist. ant. Ordinis *physici* universi, conc. ordinis *moralis*, neg. Integra objectio æquivocationi innititur, qua ordo physicus cum ordine morali confunditur. Suicidio enim

---

doctrinæ D. Thomæ in textu allatæ; imo etiam doctrinæ ejusdem respectu mulieris, cujus castitas in periculum vertitur. Audiantur ejus verba: «Similiter etiam, non licet mulieri se ipsam occidere, ne ab alio corrumpatur; quia non debet in se comittere crimen maximum, quod est sui ipsius occisio, ut vitet minus crimen alienum; non enim est crimen mulieris per violentiam violatæ, si consensus non adsit. Constat autem minus esse peccatum fornicationem, vel adulterium, quam homicidium, et præcipue sui ipsius, quod est gravissimum... est etiam periculossisimum, quia non restat tempus ut per pœnitentiam expietur.»

(1) Nempe in opere *Esprit des lois*, lib. 14, cap. 12.

non secus ac aliis peccatis et criminibus, leges morales universi ac divinæ Providentiæ, violantur, quin idcirco opus sit, simul perturbari leges physicas, quibus naturæ ordo subjicitur.

Objic. 3.° Si suicidium eam sibi vendicaret malitiam quam thesis supponit, ut illicitum a veteribus philosophis habitum fuisset; sed apud veteres philosophos suicidium, non modo ut licitum, sed ut actus virtutis prædicatur: ergo.

Resp. 1.° Actuum moralium bonitas et malitia, non ex philosophorum opinione, sed ex rei natura ac conformitate, et discrepantia cum lege dijudicanda sunt. Nec mirum quosdam ethnicos philosophos in re hac, sicut in aliis bene multis, iisque gravissimis, a veritate aberrasse. Quosdam, inquam, nam

Resp. 2.° Neg. min. Etenim si Stoicos, et Epicureos excipias, plurimi e veteribus ipsis philosophis, iique nobiliores, suicidium reprobarunt (1), nec eum ut veræ fortitudinis actum habuerunt.

Objic. 4.° Ubi abest liberum rationis judicium, non adest peccatum; sed in suicidio abest liberum judicium rationis, ut pote ex amentia originem ducens: ergo.

Resp. Ultro concedimus suicidium ex actuali amentia seu

---

(1) Et revera quidem Pythagoras docebat: «Injussu Imperatoris (id est Dei) de præsidio, et statione vitæ non esse discendendum.» Apud Stanley, lib. 2.°, epig. 56, cui adstipulatur Socrates, qui apud Platonem in *Phæd.* sic loquitur: «Id mihi o Cebes, recte dici videtur, Deum quidem curam habere nostri; nos vero homines unam quandam ex possessionibus esse Deorum. ¿Nonne, igitur et tu, si quod ex mancipiis tuis seipsum perimeret, irasceris illi, et si potestatem haberes, pœna quadam afficeres?»

Plato item: «In custodia quadam positi sumus, nec decet quemquam ex ea seipsum solvere, neque auferre » *Phæd.*

Orator Romanus: «Piis omnibus retinendus est animus in custodia corporis; nec injussu ejus, a quo ille est vobis datus, ex hominum vita migrandum est.» *De Repub.*, lib. 6.°

Aristoteles: «Mori, ut pauperiem, vel dolorem, vel molestum quidpiam fugiamus, fortis viri minime est, sed potius timidi.» Lib. 3.° ad Nicom. cap. 11.

Adstipulantur ipsi poetæ, quos inter noster Martialis: »Rebus in adversis facile est contemnere vitam=Fortiter ille facit, qui miser esse potest.» Lib. 2.° epigr. 57.

perturbatione integra rationis originem posse ducere, ast minime adsentimur hodiernis medicis, qui, ut hujus criminis horrorem, ac pœnarum Ecclesiæ severitatem effugiant, indiscriminatim adfirmant suicidium non nisi ex amentia tamquam ex causa oriri. Id namque aperte pugnat cum experientia, qua videmus suicidia quædam perpetrari pleno rationis usu, prout ostendunt adjuncta, quæ crimen, et præcedunt, et comitantur. ¿Quis etiam inficiari audebit, Catonem ex. gr. sui compotem fuisse, dum seipsum occidit? Vera itaque causa suicidii, ut plurimum, non ea est, quam medici autumant, sed ea potius quam supra diximus, nempe, carentia veræ fidei, ac indifferentismus religiosus, et practicus, quæ nostra ætate christianas ipsas nationes corrodunt. ¡Utinam nostrum hocce opus, vulneribus ejusmodi medendis quidpiam conferre valeat, sicut optamus ad gloriam et honorem ejus qui *Deus scientiarum Dominus est;* qui sit benedictus in sæcula. Amen.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

LIBER OCTAVUS.

HISTORIA PHILOSOPHIÆ.

CAPUT PROEMIALE.

In Historia Philosophiæ prænoscere oportet ejus notionem, finem, legem, divisionem.

Notio Historiæ Philosophiæ in eo sita est, quod sit *ordinata narratio originis et evolutionum philosophiæ*. Unde ad eam spectat exponere quid ratio humana propriis viribus excogitaverit circa summa illa objecta, quibus integra Philosophia continetur, Deum, nempe, mundum, hominem.

Finis duplex assignari potest Historiæ Philosophiæ: alter *proximus*, qui est cognitio rationalis systematum Philosophiæ, seu notitia conatuum (esfuerzos) rationis humanæ ad veritatem naturalem detegendam, simulque causarum, effectuum, et relationum præfatorum systematum. Finis alter qui *remotus* potest dici, est cognitio et amplexus veritatis. Enimvero, ex notitia et collatione rationali systematum Philosophiæ, errorem ejusque causas vitare, simulque veritatem agnoscere discimus. Unde merito D. Thomas: «Hoc quidem ad duo erit utile: primo quia illud quod bene dictum est ab eis, (philosophis) accipiemus in adjutorium nostrum. Secundo, quia illud quod male enuntiatum est, cavebimus (1).»

(1) *De Anim.*, lib. 1.°, lect. 2.ª

Lex hujus Historiæ eadem est ac lex historiæ universim sumptæ. Veritatem igitur in primis sectatur, ac summopere cavendum ne in exponendis philosophorum doctrinis et systematibus, non quid ipsi revera senserint, sed quid sibi videatur vel velit eos sensisse, historicus exponat. Unde a præconceptis aut præjudicatis opinationibus, sicut et ab affectibus voluntatis, animum avertere debet qui Historiam Philosophiæ conscribendam suscipit. Ubi obiter notandum, Philosophiæ Historiam integram fusiori calamo scribere difficillimum esse opus, quippe id perfici congrue nequit nisi cunctorum philosophorum philosophica opera perlegerit, ac simul ea conferre ac scientifice dijudicare quis aptus inveniatur: res profecto hominis vitam et vires proculdubio superans.

Divisio Historiæ Philosophiæ perfici potest: 1.° ratione *formæ* quatenus cogitata rationis naturalis exponuntur, vel sub forma *poetica*, vel sub forma *symbolica* aut *mythologica*, vel sub forma *religiosa*, vel tandem sub forma *scientifica* aut rationali: 2.° perfici potest ratione *temporis*. Quam divisionem, utpote faciliorem et compendio accommodatiorem nos hic sectantes, universam Philosophiæ Historiam in duas magnas periodos dispescimus.

Periodus prima ab initio Philosophiæ, vel si mavis, humani generis ad Christum usque, in quo *omnia instaurata sunt*, excurrit. *Periodus* altera, sæcula a Christo usque ad nos elapsa complectetur.

Utraque periodus in tres epochas commode dividitur; unde epochæ sex pro universa Philosophiæ Historia chronologice exsurgunt. *Prima*, ab exordio Philosophiæ usque ad ejus introductionem inter Græcos sub forma scientifica et rationali. *Secunda*, usque ad instaurationem socraticam. *Tertia*, usque ad Christum, seu potius Christianismi introductionem. *Quarta* epocha, quæ est prima secundæ periodi, complectetur philosophiam Patrum Ecclesiæ a Christo usque ad Carolum Magnum. *Quinta*, usque ad instaurationem scientiæ ethnicæ (Renacimiento) sæculo decimo quinto. *Sexta*, usque ad nostra tempora.

Quoniam vero nostrum hocce opus hispanicæ juventuti præsertim dicamus, in qualibet epocha, pro rei natura, paulisper immorabimur in exponenda Historia philosophiæ hispanicæ.

Observatio generalis pro Historia Philosophiæ.

Qui philosophorum et scholarum systemata congrua ratione dijudicare velit, præ oculis habeat Philosophiam universim spectatam, duplex elementum involvere, nempe, elementum *traditionale* seu positivum, quod nihil aliud est quam doctrina homini primitus communicata per Dei revelationem ac posteris transmissa per sacerdotes et poetas, sed erroribus ac figmentis magis aut minus deturpata; et elementum *rationale*, seu doctrina per solam humanam rationem circa Deum, mundum et hominem acquisita. Hinc exsurgit primaria ac fundamentalis distinctio inter philosophorum ac scholarum systemata. Nam ex iis quædam constituuntur per evolutionem elementi traditionalis; quædam vero per evolutionem elementi rationalis: alia demum, quæ veritati proprius accedunt, utrumque elementum includunt et evolvunt. Sic v. gr., ut in Græcorum philosophia exemplum offeramus, in schola italica seu pythagorica dominatur elementum traditionale, in jonica seu Thaletis dominatur elementum rationale; et in philosophia Platonis utrumque elementum continetur et evolvitur. Quod ipsum, pro diversis tamen gradibus, in cunctis philosophorum scholis et systematibus tam veteribus quam recentioribus, reperitur (1); ex quo solers homo præfatorum systematum spiritum et notionem generalem facile agnoscet et dijudicabit.

(1) Huic observationi concinit Rosmini, dum de Platone ita scribit: «Dans les écrits de Platon, il faut distinguer deux doctrines combinées ensemble: l'une *positive* et traditionelle, l'autre *rationelle*.

La distinction de ces deux doctrines se retrouve dans toute l'antiquité: c'est comme la clef qui ouvre l'intelligence de la philosophie ancienne. Aristote lui-même en parle très clairement: il fait mention d'une division des savants en deux classes, comme d'une division généralement admise; les uns s'appelaient *théologiens*, les autres se nommaient *philosophes*. Les théologiens devaient être ceux qui s'occupaient à recueillir et à pénétrer le sens des verités que Dieu communiqua aux hommes dès les premiers âges du monde, et qui n'ayant jamais été entiérement perdues, s'étaient transmises de bouche en bouche, et de génération en génération. Au contraire, les philosophes devaient être ceux qui loin de s'en tenir à la tradition et à l'autorité n'y faisaient presque aucune attention, mais s'appliquaient à l'étude des vérités, en prenant pour guide le raisonnement individuel.» *Ideol. et Log.*, sect. 4.ª, cap. 1.º, art. 26.

PERIODUS PRIMA HISTORIÆ PHILOSOPHIÆ.

CAPUT PRIMUM.

EPOCHA PRIMA HUJUS PERIODI.

§ I.

Philosophia Hebræorum.

Sunt qui velint nullam apud Hebræos extitisse veri nominis philosophiam; sed immerito: quandoquidem non solum in ipsorum libris divinis philosophia satis perfecta continetur, sed præterea opiniones ac systemata conflarunt propria ratione, ex quo cum chaldeis, ægyptiis, græcis ac romanis, temporis lapsu litterarium commercium habuere. Hinc Hebræorum philosophia, altera pure *traditionalis*, quæ sacris litteris continetur; altera ex traditionali et rationali *mixta* distingui commode potest.

1.° Philosophia traditionalis.

a) Existit Deus, ens summum, infinitum, spirituale, æternum, omnipotens, summe sanctus ac felix, nulla alia re præter seipso indigens.

b) Hic Deus non ex necessitate, sed libera voluntate mundum creavit, id est, ex nihilo eduxit; qui mundus hominum usui et commodo tamquam fini proximo destinatus est.

c) Est autem homo creatura coalescens ex corpore et anima rationali, quæ spiritualis existit ac immortalis, ad supernam felicitatem libere consequendam in altera vita per cognitionem, amorem et fruitionem æternam ipsius Dei destinata.

d) Voluntas Dei, quatenus sanctissima ac ipsius intellectu infinito regulata, constituit regulam primariam et absolutam actionum moralium hominis, ac proinde ex ea originaliter derivantur leges, officia et jura hominum quoad Deum, quoad seipsos, et quoad alios homines.

e) Homo quia per peccatum libere amisit dona supernaturalia ipsi a Deo primitus collata, morti, tumultui passionum ac miseriis, tam physicis, quam intellectualibus ac moralibus remansit obnoxius, a quibus Dei auxilio et supernaturali redemptione liberatur.

2.° Philosophia mixta ex traditionali et rationali.

Jam ante Christi tempora, et probabiliter paulo post captivitatem babylonicam, Judæorum sapientes in tres sectas scissi sunt. Ex quibus

a) *Essenii* docebant hominum animas spirituales et immortales, corporibus quasi carceribus includi, ac eas quæ illecebras carnis vitarent, æternis gaudiis; eas vero quæ voluptatibus inservirent, æternis supliciis post mortem deputandas. Hinc a corporis voluptatibus abhorrentes, contemplationem divinorum sectabantur. Essenii mysticismum apud Judæos quodammodo repræsentabant.

b) *Saducæi*, statuebant: 1.° animam immortalem non esse: 2.° nullas esse pœnas, vel præmia post mortem; ac proinde nec dari resurrectionem corporum: 3.° non agnoscebant existentiam angelorum sive spirituum homini superiorum. Unde epicureismum, sive materialismum, apud Judæos Saducæi repræsentabant.

c) *Pharisæi* tuebantur: 1.° animæ immortalitatem, pœnas et præmia, resurrectionem hominis, et angelorum existentiam, adversus Saducæos: 2.° simul tamen admittebant quandam animarum metempsychosim: 3.° præter libros sacros, quos sæpe præpostere interpretabantur, sectabantur orales multas traditiones, quas a Moyse per majores se accepisse glo riabantur. Hinc illud apud rabbinicos libros tritum: «Moses accepit legem oralem in monte Sinai et tradidit eam Josuæ, Josua autem senioribus, seniores prophetis, prophetæ eum tradiderunt viris magnæ Synagogæ quæ floruit ætate Esdræ et Nehemiæ.»

3.° Ex hac orali traditione, cujus ope sensum mysticum ac secretum Scripturæ Rabbini affingebant, originem duxerunt Thalmud et philosophia cabalistica (sic dicta ex *Kabbalah*) quæ apud Judæos postea viguit. Nam post excidium hierosolimitanum traditiones illas orales et secretas mandarunt scriptis sub nomine *Mischnæ;* atque tandem eas permixcendo cum doctrinis orientalibus et græcis, systema

quoddam conflarunt quod in Thalmud, ac in libris cabalisticis continetur. Hoc porro systema præter plura peregrina, ad orientalium morem, sequentia continet:

a) Deus est lumen primævum et purissimum, ex quo per successivas et decrescentes emanationes omnia mundana entia processerunt, ita ut quævis emanatio præcedens sit origo subsequentis eaque perfectior.

b) Hinc quo res existit per emanationem a Deo primævo lumine remotiorem, imperfectior evadit, ita tamen ut quamtumvis remota, vera ematio sit illius primæ substantiæ.

c) Itaque, ipsa materia quæ ultima est emanatio, revera est substantia spiritualis, sicut primævum lumen ex quo emanat, ac dici potest *carbo Dei*, quasi condensatio radiorum illius luminis.

d) Primus homo, *Adam Kadmon*, est prima emanatio ex Deo, ac etiam est Messias in quo et per quem mundus præfatis successivis et decrescentibus emanantionibus ex Deo Patre procedit.

4.° Inter philosophos Judæos merito annumeratur Philo Christo coævus et Alexandriæ natus, qui systema conflavit ex doctrinis Judæorum cum ideis orientalibus ac græcis, præsertim Platonis, permixtis. Apud ipsum:

a) Mundus originem ducit ex Deo et materia tamquam duobus principiis æternis; ita ut Deus sit ens infinitum, immutabile, et incomprehensibile; materia vero principium recipiens a Deo formam et vitam.

b) Intelligentia infinita Dei quatenus continet ideas archetypas rerum omnium, sive existentium, sive possibilium, dicitur *Logos* et *Filius Dei;* et hujusmodi *Logos* est id juxta quod Deus mundum tam intelligibilem quam visibilem formavit.

c) Rationalis anima, præter partem *rationalem*, complectitur aliam partem *irrationalem*, passione et cupiditate constantem: qui partem rationalem sequuntur, id est boni, præmio post mortem fruuntur; mali vero, in alia corpora migrare coguntur.

d) Deus, ens infinitum et purissimum lumen, non discursu aut ratiocinio, sed quadam immediata intuitione ac per extasim animæ ab homine intelligitur.

Observationes.

Prima: Infertur ex dictis, Judæorum philosophiam thal-

mudicam et cabalisticam, pantheismum emanationis involvere; Philonis vero philosophiam, dualismum ac theoriam idearum Platonis, simul cum metempsychosi ac aliis doctrinis pythagoricis et orientalibus.

Secunda: Nihilominus, quod ad Philonem attinet, difficile est ejus systema dilucide ac tuto capere, quoniam ut viri critici adnotarunt, contradictoria et diversa in diversis libris docere videtur. Sic v. g. hominis anima quandoque apud ipsum post mortem manere in propria personalitate videtur; quandoque vero adfirmare videtur ipsius personalitatem in morte evanescere, ita ut in esse et per esse Dei absorbeatur.

§ II.

Philosophia Indorum.

Indorum philosophia dispesci etiam potest in *traditionalem*, quo nomine nuncupo eam quæ continetur, tum in libris *sacris*, tum in philosophicis, libris sacris consentaneis; ac *rationalem*, quæ continetur systematibus per solam rationem, nullo habito respectu ad libros sacros, elaboratis. Libri *sacri* Indorum *Vedæ* nominantur, ac quatuor numerantur: *Rig-Veda*, *Yadjour-Veda*. *Sama-Veda*, et *Atharva-Veda*. Auctor horum librorum habetur *Vyasa*, de quo dubitatur utrum singularis sit scriptor, vel potius designet plures compilatores, eo quod *Vyasa*, *compilatorem* significet.

Systemata libris vedicis consentanea, sunt *Mimansa*, cujus auctor habetur *Djaïmini;* et *Vedanta*, cujus auctor habetur prædictus *Vyasa* compilator Vedarum. Præcipua vero systemata heterodoxa, seu libris vedicis non consentanea, sunt *Djainas* et *Budhas*. Sed tam hæc quam priora sub multiplici librorum ac systematum forma continentur et exponuntur. Ast nobis summa tantum capita philosophiæ traditionalis et rationalis, breviter exponere licet.

1.° Philosophia traditionalis.

a) Substantia prima et infinita quæ *Brahm* dicitur, extitit ab æterno indeterminata, indistincta ac veluti unitas pura, sommo divino dedita et absque sui conscientia.

b) Ex hujusmodi somno evigilans *Brahm*, transit ab indeterminatione ad determinationem, fitque potentia creatrix

et intelligentia determinata, ex qua primitus emanat *Maya*, id est, materia, seu illusio, quæ est veluti origo phænomenorum particularium et individuorum.

c) Simul cum *Maya* vel materia, emanavit ex sinu Brahm, *Brahma* qui creator, *Vischnu* qui conservator, et *Schiva* qui destructor formarum ac phænomenorum qui in mundo cernuntur, habentur. Atque hæc est *Trimurti* philosophiæ indicæ, in qua Trinitatem catholicam immerito quidam rationalistæ suspexerunt.

d) Secunda præfatæ Trimurti persona, Vischnu, pluries in terram descendit ut varias incarnationes et transformationes subiret, quarum narrationi nuncupatur maxima pars Vedarum.

e) Hominis animæ immortales quidem existunt; at continuo de corpore in corpus transmigrant, qua metempsychosi purificantur, ac tandem universali animæ uniuntur in qua absorbentur.

f) Denique, in systemate *Vedanta* in quo Vedarum doctrina evolvitur, docetur quod via ad felicitatem, ultimaque, perfectissima ac universalis hominis scientia positæ sunt in cognitione, hujus veritatis: *Brahma solus existit, et quidquid non est Brahma, est illusio.*

g) Hinc homo in duplici statu existere potest quoad possessionem scientiæ: dum existimat entia quæ in mundo apparent, esse objective realia ac inter se distincta, versatur in statu somnii: dum e contra agnoscit omnia idem esse cum Brahma, ita ut extra ipsum nihil reale existat, tunc versatur in statu vigiliæ.

2.° Philosophia rationalis.

Systemata heterodoxa quæ a Vedis recedunt vel saltem abstrahunt, sigillatim exponere non licet ex suscepti operis consilio et brevitate. Sufficiat igitur commemorare ea quæ celebriora sunt. Inter quæ annumerantur

A) Philosophia *Nyaya*, cujus auctor habetur *Gotama*. Logicam præcipue continet: 1.° exponit argumentationem syllogismo analogam, quæ constat *propositione* seu thesi, *ratione*, *exemplo*, *applicatione* seu assumptione, et *conclusione:* 2.° sex cathegorias vel prædicamenta assignat, nempe *substantiam, qualitatem, actionem, universale, proprium* seu particulare, et *relationem:* 3.° docet animam hominis esse spiri-

tualem, et a corpore distinctam et independentem. Unde *Nyaya* haberi potest tamquam philosophia reliquis indicis systematibus præstantior, utpote rationi et veritati magis consentanea.

B) Philosophia *Sankhya*, cujus auctor *Kapila* habetur. Sensualismum ac materialismum continet, quippe docet: 1.° sensationem esse facultatem unicam qua res cognoscimus, quamvis inductionem ac traditionem hominum ei adjungat: 2.° primum principium rerum, esse materiam æternam, informem, indivisam, quæ producit, et non est producta: 3.° animam hominis ex materia originem ducere, atque ex combinatione aliorum elementorum exsurgere.

C) Est et alia philosophia *Sankhya*, quæ dicitur *Patandjali*, quia hic ejus auctor habetur. Sicut prior ad materialismum, ita hæc posterior ad mysticismum purum vergit. Nam inter alia hæc habet: 1.° vera hominis felicitas et scientia omnem actionem excludit, ac in perfecto otio et quiete reperitur: 2.° fides et contemplatio Dei, id est, entis absoluti, bonitatem et malitiam actionum excludit, nam «mente devotus in hoc ævo utraque dimittit, bene et male facta:» 3.° Deus est ens in seipso seu indeterminatum, quod cum in omnibus rebus reperiatur, in omnibus reperitur Deus, seu omnia sunt Deus, quatenus omnia, rationem entis Participant: 4.° per extasim et contemplationem homo absorbetur tandem et extinguitur in Deo.

Observationes.

Prima: Philosophiam budhicam ommittimus, quia adhuc satis non constat de Budhaistarum vero systemate scientifico, quamquam conjectari licet eos animam hominis mortalem efficere.

Secunda: Ex dictis facile colligitur, falli eos, inter quos Balmes, qui pantheismum in philosophia Indorum renuunt agnoscere. Siquidem, sive orthodoxa, sive heterodoxa illorum systemata inspiciantur, in omnibus ferme perspicue sese offert pantheismus seu identitas absoluta et substantialis rerum. Quinimo, ipsa philosophia *Sankhya* Kapilæ, quæ, ut vidimus, materialismum profitetur, ex alia parte ad identificationem omnium cum materia vergit, ita ut inficietur objectivam realitatem ipsius *ego* humani singularis. Ait enim,

si fides Colebrooke: *Ego non existo; nec ego, nec aliquid quod sit mei, vere existit.*

Tertia: Apud Indos observantur cuncta fere systemata, quæ postea tum apud Græcos, tum apud occidentales populos extra doctrinam catholicam prodierunt; unde initia philosopbiæ pure rationalis eis tribui merito posset (1).

§ III.

Philosophia Sinensium, Persarum et Ægyptiorum.

Horum populorum philosophiam jungimus, tum quia certa monumenta ad ipsorum doctrinas tuto dijudicandas non habemus, tum maxime quia theologiam ac religionem potius quam philosophiam proprie sapiunt illorum systemata.

A) Duo præcipui philosophi apud Sinenses celebrantur, quorum primus *Lao-tseu* 604 ante Christum natus, scripsit opus inscriptum: *Tao-te-king* (*Liber viæ et virtutis*) in quo præter metaphysica quædam circa Dei naturam rerumque emanationem ex divina substantia, fusius de moralibus disserit. Alter Sinensium philosophus Confucius (*Khoung-fu-tzée*) 551 ante Christum natus, quantumvis maxima veneratione et cultu Sinenses eum prosequantur, potius compilatoris quam philosophi nomen meretur; quandoquidem libri qui ipsi tribuuntur, moralia quædam solum continent: unde revera, qua philosophus, multo inferior Lao-tseu proculdubio existit. Igitur, nostra sententia, si nomen et venerationem apud Sinenses obtinet, id debet: 1.° sectæ *Litteratorum* populo præsidentium et imperantium, qui se Confucii discipulos profitentur: 2.° compilationi veteris Sinensium doctrinæ (2).

---

(1) «L' Orient est le berçeau de la civilisation et de la philosophie; l' histoire remonte jusque-là, et pas plus haut.» Cousin, *Histoir de la Phil.*, lect. 5.ª

(2) «C' est lui, qui recueillit et mit en ordre tous les documents religieux, philosophiques, politiques et moraux qui existaient de son temps, et en forma un corps de doctrines sous le titre de *Y-king*, ou *Livre sacré des changements; Chou-king*, ou *Livre sacré par excellence; Chi-king*, ou *Livre des vers; Li-ki* ou *Livre des rites.*» Pauthier, *Les Livres sac. de l'Orient*, Introd., pag. 11.

B) Persarum doctrina hæc continet: 1.° Primum omnium principium est *Mithras*, quod etiam *Zeruane-Akerene* dicitur, quasi tempus illimitatum, ac ens æternum sine ullo principio: 2.° Hoc principium genuit *Ormuzd*, principium boni, et *Ahriman* principium mali, ex quorum pugna prodiit mundus iste bonis et malis constans: 3.° Hæc pugna, statuto tempore finem accipiet per victoriam Ormuzd destruentis regnum Ahriman, qui tunc amicitia cum Ormuzd et ipse conjungetur.

Persæ ignem primitus coluerunt tamquam symbolum divinitatis; postea vero cultum astrorum (*Sabæismum*) amplexati sunt. Admittebant tamen resurrectionem hominum, animarum immortalitatem, et præmia ipsarum in paradiso post definitivam victoriam Ormuzd. Ipsorum systema tam theologicum quam philosophicum continetur in *Zend-Avesta*, cujus auctor habetur *Zoroaster*, qui floruit ætate Darii Hystaspes.

C) Ægyptiorum doctrina secreta (*esoterica*) quæ apud sacerdotes servabatur, ignota nobis adhuc existit. Quod attinet ad externam (*exotericam*) quæ apud vulgares homines vigebat, sequentibus summatim continetur: 1.° existit principium æternum et universale omnium, ex quo emanant *Osiris* et *Isis;* quorum primum est principium activum et immateriale, alterum principium passivum et materiale: 2.° ex unione horum duorum principiorum reliqua entia producuntur: 3.° Osiris est sol vel saltem in ipso dominatur, sicut Isis in luna: 4.° spiritus inferiores ex Osiri procedunt, et astra ac præcipuas mundi partes regunt, movent et gubernant: 5.° hominum animæ immortales sunt, ac si purificatæ in morte inveniantur per bona opera, præmia recipiunt; si vero peccatis maculentur, puniuntur per transmigrationem in corpora animantium et alia viliora. Ex hac fortasse doctrina originem duxit stupida superstitio populi ægyptiaci, qui non sabæismum modo, sed etiam fetichismum consectabatur.

CAPUT SECUNDUM.

EPOCHA SECUNDA.

Philosophia græca usque ad instaurationem socraticam.

Postquam Græcorum doctrina emersit e forma poetica et religiosa, sub qua in Orpheo et reliquis vetustioribus poetis invenitur, quatuor præcipua systemata peperit quæ continentur schola *jonica*, *italica*, *atomistica* et *pantheistica* seu eleatica, ac denique tamquam communem omnium terminum *scepticismum;* de quibus sigillatim dicendum.

§ I.

Schola jonica.

Thales Mileti natus sex ante Christum sæculis, fundator habetur hujus scholæ, cujus character fundamentalis est: 1.° spectare mundum seu naturam tamquam animatam vi quadam divina, singulis ejus partibus intime conjuncta; unde non aliam divinitatem quam naturam ipsam agnovisse videtur: 2.° adserere primum principium omnium rerum esse materiam, quam tamquam ens primævum et improductum habebant hujus scholæ sectatores. Dissidebant tamen quoad designationem et nomen hujus materiæ-principii. Nam

a) Thales principium rerum nuncupabat *aquam*, ex qua cætera elementa et composita formata sunt. Sed ejus discipulus

b) *Anaximander* principium rerum ajebat esse materiam nude sive abstracte sumptam, quam sub nomine *infiniti* designabat; ac simul rerum mundanarum varietatem explicabat per *rarefactionem* et *condensationem* præfatæ materiæ.

c) *Anaximenes* (548 ante Christum Mileti natus) hanc materiam originem rerum vocavit *aerem*, ex cujus rarefactione et condensatione cuncta oriri et interire autumabat; quam sententiam sequutus est ejus discipulus *Diogenes* Apollonius.

d) *Heraclitus* (500 ante Christum Ephesi natus) asseruit:

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

1.° materiam primævam ac rerum principium, esse ignem: 2.° ipsum constituere etiam animam universalem mundi: 3.° animas singulorum hominum esse veluti quasdam exhalationes illius animæ universalis.

e) *Anaxagoras* tandem (494 ante Christum Clazomenæ natus) scholam jonicam regeneravit ac perfecit. Quamvis enim Anaximenis fuerit discipulus, et quamvis cum jonicis docuerit, materiam ex qua mundus constat, esse primævam et æternam, at simul docuit: 1.° materiæ hujus atomos temere primum confusas, per *spiritum divinum* fuisse ordinatas: 2.° præfatum *spiritum divinum* esse omnipotentem, sapientem, ac a mundo et materia distinctum et independentem; ac proinde notionem veri Dei personalis atque spiritualis philosophorum primus apud Græcos docuisse videtur. Atque propter doctrinam circa Deum, quæ cum populorum superstitione et poetarum figmentis pugnabat, carcere et exilio fuit damnatus, eximius hic philosophus.

§ II.

Schola italica.

Pythagoras in insula Samos natus ac Thaleti coævus, hujus scholæ fundator extitit. Postquam Pherecidem Syrum audivit, Ægyptum, Phæniciam, Persidem et alias orientales regiones peragravit, orientaliumque artibus et scientiis cognitis, Crotone in Italia constitit. Juxta orientalium morem, præter doctrinam vulgarem et publicam, aliam secretam seu esotericam habebat, illustrioribus quibusdam discipulis reservatam. Tanta auctoritate apud discipulos pollebat, ut quæstio quævis finem acciperet, ex quo constabat quid Pythagoras doceret. Hinc illud tritum: *magister dixit*. Hujus scholæ doctrina philosophica ad sequentia revocari potest:

a) Principium omnium rerum est Deus, unitas absoluta, (*monas*), et prima, quæ continet in se sive in sua unitate, ens ideale et materiale, sive spiritum et materiam.

b) Ex hac prima *monade* vel unitate oritur *dyas*, principium vel ratio indeterminationis, oppositionis et imperfectionis, in rebus ex quibus mundus coalescit: unde ex *monade* tamquam principio activo, et ex *dyade* tamquam principio passivo, mundus formatus est.

c) Est autem mundus complexus unitatum, seu potius, manifestatio externa et multiplex unitatis primævæ vel monadis: atque ipsa anima rationalis, est quidam numerus, quatenus ex monade atque ex dyade simul participat.

d) Deus seu monas prima, cunctis rebus seu substantiis implicatur; ac proinde constituit animam universalem mundi, ex qua spiritus, dæmonia, et animæ hominum emanant.

e) Homo quibusdam operationibus communicare potest cum spiritibus illis ac dæmoniis: atque ad præfatam communicationem maxime disponitur, dum intellectum et voluntatem ab objectis et bonis sensibilibus secernit, seipsum ad intelligibilia et æterna convertendo.

f) Hominis animæ ante corpora extitere, ac de corpore in corpus perpetuo migrant: quibus transmigrationibus purificantur a maculis quæ ex dyade ipsis obveniunt, donec ab ista penitus liberatæ et solutæ in Deum transformentur et absorbeantur.

Pythagorici, non philosophiam tantum, sed musicam, astronomiam, ac præsertim mathesim, coluerunt, ex qua etiam symbola acceperunt, quibus ipsorum obvolvitur philosophia. Moralem quoque ac politicam evolverunt Pythagoræ discipuli ac successores; quorum præcipui sunt, Empedocles Agrigentinus, Ephicharmus, Ocelus, Timæus Locrensis, Architas, Tarentinus, Philolaus, et tandem Hiparcus et Eudoxius, qui in physicis et mathesi excelluere.

§ III.

Schola atomistica.

Doctrinam scholæ jonicæ *Leucippus* et *Democritus* evolventes, systema atomisticum materialismo infectum protulerunt, cujus hæc sunt præcipuæ assertiones:

a) Rerum omnium principia sunt *plenum* et *vacuum;* quod quidem vacuum non entis carentia vel privatio, sed ens reale et positivum est: *plenum* vero constituitur per infinitam multitudinem *atomorum* diversæ figuræ et magnitudinis, sed æterno et essentiali motu præditarum.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

b) Atque varia conjunctione harum atomorum, rerum varietas quæ in mundo cernitur, exurgit.

c) Animæ humanæ sunt atomi ignæ; ac proinde cum ipsarum extinctione aut separatione extinguuntur et animæ.

d) Cognitio perficitur quatenus tenuissimæ quædam imagines ex objectis continuo avulsæ et avolantes, sensus et rationem percellunt, eisque objecta repræsentant.

Leucippus natus est Abderæ in Thracia anno 470 ante Christum; et discipulum habuit Democritum ibidem natum.

§ IV.

Schola pantheistica.

Ex idealismo et anima universali mundi a Pythagora traditis, initium et occasionem sumpsit pantheismus scholæ eleaticæ, cujus præcipui asseclæ habentur:

A) *Xenophanes*, (617 ante Christum Colophoniæ natus) qui Eleæ sedem figens ac nomen huic scholæ tribuens, hæc docebat: 1.° Ex nihilo nihil fit, ac proinde nihil de novo produci potest, sed quidquid existit secundum essentiam suam ab æterno existit, et in æternum erit. 2.° Deus ergo est omne esse, et rerum universitas est unum et idem esse Dei. 3.° Igitur quoad esse substantiale, omnia sunt unum, quia nonnisi unum esse dari potest.

B) *Parmenides* (508 ante Christum Eleæ natus) Xenophanis auditor, ejus doctrinam tuitus est ac evolvit, docens entia seu substantias finitas quas in mundo cernimus, non esse *objective reales*, sed mera phænomena apparentia, seu illusiones sensuum. Hinc eleatici, sensibus vim omnem erga veritatis cognitionem negabant, solique rationi insistendum docebant; qua in re scholæ atomisticæ e regione opponebantur, quæ vim animæ erga cognitionem objectorum sensibus tantummodo tribuebat.

C) *Melissus* demum (444 in insula Samos, ante Christum natus) eandem doctrinam professus est ac Parmenides, cujus fuerat auditor.

Notare velim, non multum fidendum esse analysibus doctrinæ harum veterum scholarum, quarum vel nulla, vel perpauca originaria et indubitata monumenta ad nos perve-

nerunt. Etenim, ut prudenter Balmes adnotavit, ex temporum distantia, operum corruptione, idiomatum difficultatibus, ænigmaticarum locutionum inepta interpretatione, gravissimi errores non potuerunt non oriri. Prudenter igitur se geret lector ille, qui horum veterum systematum expositionem intra probabilitatis terminos contineat.

D) *Zeno*, Parmenides auditor, (460 ante Christum Eleæ natus) ex una parte pantheismum idealistam firmavit; ex alia vero scepticismi fundamenta jecit. Pantheismum eleaticum firmavit quatenus docuit:

a) Pluralitatem objectivam entium minime admittendam esse, quia aliter opus esset rebus tribuere contrarias qualitates vel attributa, similitudinem et dissimilitudinem, unitatem et pluralitatem, motum et quietem etc.

b) Divisibilitas tribui nequit rei extensæ absque contradictione; nam si partes quæ in ea supponuntur sunt simplices et indivisibiles, ex eis nequit conflari res extensa; si partes compositæ sunt, in infinitum progredietur divisio, ac proinde non tantum tollitur unitas, sed corpus extensum erit finitum simul et infinitum.

Scepticismo favet dum docet:

a) Fidem omnem denegandam sensibus, quibus perpetuo deludimur et ad falsa judicia impellimur.

b) Sensus quippe testantur res in spatio reali existere, quod tamen impossibile est; nam si corpora in spatio essent, ipsum spatium in alio spatio esset, et sic in infinitum.

c) Similiter nos decipiunt sensus, dum motum esse testantur; res namque moveri nequeunt nec in loco in quo sunt, quia ibi quiescunt, nec in loco in quo non sunt.

§ V.

Schola sceptica.

Doctrinam Zenonis eleatici evolventes philosophi qui ei successerunt, Scepticismum facile induxerunt; cui systemati viam simul et occasionem præbuerunt pugnæ quibus quatuor enumeratæ scholæ inter se digladiabantur. Pythagorici enim naturalismum scholæ jonicæ; hujus vero adseclæ idealismum scholæ pythagoricæ, falsitatis evincebant: similiter

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

eleatici materialismum Leucippi et Democriti; hi vero pantheismum scholæ eleaticæ facile oppugnabant; ex quo contigit, ut mens humana dubia et falsa ubique reperiens, ab omni affirmatione se cohibuit atque ad universalem dubitationem se convertit. Profluxit exinde non parvus numerus *sophistarum* (1), qui omnia susque deque permixcentes, subtilitatibus ac cavillis insistentes, affirmationem et negationem, veritatem et errorem æque simul consectabantur, ac sceptica ratione pertractabant. Horum præcipui fuere:

A) *Gorgias* (440 ante Christum Leonti in Sicilia natus) qui ajebat: 1.° nihil realiter existere, vel saltem nihil certo ab homine posse cognosci: 2.° si quid vere existat aut verum in seipso sit, cæteris hominibus non posse id ostendi: 3.° moralitatis regulas et principia, non ex propria essentia, sed ex hominum conventione vera aut falsa esse.

B) *Protagoras* Democriti discipulus (Abderæ 498 ante Christum natus) qui ajebat: 1.° humanam cognitionem, phænomena tantum seu rerum apparentiam attingere: 2.° hominem percipientem, esse mensuram veritatis et falsitatis quoad res perceptas, ita ut res objective sumptæ, nec veræ sint nec falsæ, sed veritatis et falsitatis denominationem recipiunt ex modo quo a subjecto percipiuntur: 3.° nihil posse tuto de rebus disputari, quia ex utraque parte æqualis veritas reperitur: 4.° Deorum existentiam realem dubiam ac problematicam esse, nec per certitudinem dignosci posse.

C) *Calicles* ex Acharnania ortus, qui præter alia sophistis coævis communia, profitebatur non aliam esse regulam justi et injusti moralis, præter instinctum naturalem, ipsorumque distinctionem apud homines ex politica et legibus promanasse.

(1) «El nombre de sofista considerado en su etimología nada tiene de infamante, pues se deriva de un verbo griego que significa enseñar la sabiduría, y no designaba primitivamente sino á los que estaban encargados de esta bella mision. Mas en lo sucesivo se halló una nube de *ergotistas* que abusaban de sus talentos, de los conocimientos que tenian en el arte del raciocinio, y de su facilidad en hablar, para disputar sobre todo: embrollaban lo que era mas claro, oscurecian toda verdad, seducian y engañaban los entendimientos bajo pretesto de instruirlos, y se decoraban con el honorífico título de sofistas. Desde entonces cambió de significacion esta palabra, y aunque noble en su orígen, no ha sido tomada despues sino en mal sentido.» Bouvier, *Historia Elem. de la Filos.*, cap. 7.°

Præter hos extiterunt quamplurimi ejusdem furfuris sophistæ et sceptici, ut *Prodicus* in insula Ceos natus, *Hippias* ex Elide originem ducens, *Thrasymacus* Chalcedone, *Euthydemus* in insula Chio, ac *Critias* Athenis nati.

Observationes.

1.° Prout fere semper ac constanter in historia philosophiæ observatur, in hac secunda epocha, systemata varia quæ hominis ratio sibi ipsi relicta peperit atque evolvit, scepticismo tandem occasionem et originem suppeditarunt, postremis temporibus.

2.° Quatuor præcipuæ scholæ, quæ hac secunda epocha viguerunt, peculiaribus characteribus insigniuntur. Equidem, *jonica* physicam fere unice colebat; unde eidem nimis insistendo dualismum consectatur, simulque proinde ad naturalismum purum vergit, atheismoque viam parat: *pythagorica*, præter symbolismum quo philosophiam deturpat et obruit, ad idealismum vergit, simulque semina pantheismi statuit: *atomistica*, naturalismum scholæ jonicæ evolvens, atheismum docet atque amplectitur: *eleatica* similiter, idealismum et semina pantheistica scholæ pythagoricæ evolvit atque ad pantheismum purum perducit.

3.ª Cæterum, atheismo scholæ atomisticæ viam stravit, ac proludium fecit speciali ratione Anaximander, dum statuit principium rerum omnium esse materiam, quam etiam simul *infinitam* nuncupabat: ex hac quippe doctrina facillimus ac spontaneus existit transitus ad negationem Dei viventis, personalis, intelligentis ac spiritualis.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

CAPUT TERTIUM.

TERTIA EPHOCA PRIMI PERIODI.

§ I.

Instauratio Socratica.

Socrates (Athenis 470 ante Christum natus) philosophiam procacitate et erroribus sophistarum deturpatam ac fere eversam, instaurare agressus est, idque duplici potissimum ratione: 1.° retundendo arrogantiam et petulantiam coævorum sophistarum quos ex simulata ignorantia interrogationibus premebat, eos cogens absurda et contradictoria amplecti: 2.° mentis aciem hominisque attentionem ad observationem psychologicam convertens, ac eam sobrietatem in scientia humana constituens, qua verus sapiens profitetur aliquas ac præcipuas veritates hominem attingere per certitudinem posse, at multo plura ea esse quæ homo, aut probabiliter tantum, aut nulla ratione cognoscit. Fuit autem Socrates modestæ fortunæ homo, utpote filius Sophronisci statuarii, ac Phænaretæ obstetricis, suavitate morum præcellens, ac familiarem consuetudinem et dialogos adhibens pro philosophia quærenda et discipulis tradenda. Librum nullum, quod sciamus, scripsit; at ipsius doctrina prout ex Xenophonte, Platone, Aristotele, Cicerone, Plutarcho et aliis constat, sequentibus summatim continetur.

a) Homo sapientiæ initium et profectum ex seipso desumere debet juxta illud delphicum: *Nosce teipsum*; atque ex suipsius vestigatione et notitia, assurgit ad divina, moralia et politica cognoscenda; ad quæ objecta integram humanæ mentis aciem convertere oportet, quandoquidem mundi originem, naturam, proprietates et leges dignoscere, parum homini interest, ac difficile obtinetur.

b) Vera igitur sapientia posita est in eo quod homo agnoscat quidnam sibi agendum est, tum quoad seipsum, tum quoad alios; quod quidem obtinetur et cognitione suipsius, et exercitio virtutum moralium, quibus homo suipsius fit dominus ac vere sapiens. Virtutes porro quibus homo moralem perfectionem, in qua hujus vitæ felicitas sita est, adsequitur, sunt prudentia, temperantia, fortitudo et justitia.

c) Deus unicus existit, essentialiter bonus, ab omni materia sejunctus, omnibus rebus providens, ac cuncta humana et mundana, videns et audiens; qui quidem Deus ab homine coli debet pietate, quæ nihil aliud est quam cultus Deo redditus per praxim bonarum actionum ac per conatum ad continuo proficiendum in perfectione morali. Hic porro Deus invisibilis quidem est in seipso; at ex mundi hujus adspectabilis existentia, ordine et harmonia, aperte colligitur.

d) Anima hominis spiritualis et divinæ naturæ particeps existit, ac post mortem ad locum migrat, in quo ab omnibus miseriis libera, vera ac perfecta felicitate potitur. Hæc ipsa anima, dum in mundo perstat, communicationem habere potest cum Deo et spiritibus ipsa superioribus.

Notum est, Socratem ab Aristophane in comœdia *Nubes* irrissum ac de impietate erga populares Deos accusatum, cicutam bibere coactum fuisse 70 ætatis suæ anno. Turpium vitiorum nihilominus ab aliquibus (1) fortasse immerito est accusatus.

§ II.

Scholæ quædam quæ ex instauratione socratica initium et occasionem habuerunt.

Ex schola Socratis, aliæ plurimæ sive immediate sive mediate exortæ sunt, quarum quædam *incompletæ* dici queunt, quia partem tantum ipsius doctrinæ excoluerunt atque evolvere agressæ sunt; aliæ *completæ*, illæ nimirum, quæ universam Socratis doctrinam non solum amplexatæ sunt, sed eam nova ratione evolverunt et auxerunt. Priores, quas summatim tantum attingere licet, sunt:

A) *Schola Cyrenaica*, cujus auctor extitit Aristippus (Cy-

(1) «Lo que se ha dicho de su bigamia y de su amor infame hácia el jóven Alcibiades su discípulo, es considerado generalmente como falso y calumnioso, y se halla desmentido por su doctrina, por su vida, y, en fin, por el silencio de muchos que debieran haber hablado de ello.» Bouvier, *Historia Elem. de Filos.*, cap. 8.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

rene in Africa 380 ante Christum natus) qui docebat: 1.° voluptatem esse non solum ultimum finem hominis, sed regulam etiam ad discernendum verum et falsum, ac proinde integram hominis vitam, tamquam fundamentis inniti voluptati ac dolori: 2.° corporis voluptates voluptatibus animæ præcellere, verumque existere virtutis humanæ premium, ac idcirco: 3.° nullam existere veram aut essentialem differentiam inter bonum et malum morale, quippe quæ ex hominum consuetudine, opinionibus et legibus, unice oritur.

Aristippi doctrinam tuiti sunt et evolverunt ejus discipulus et consanguineus *Aristippus*, Cyrene similiter natus, sicut et hujus discipulus *Theodorus*, *atheus* cognominatus, eo quod non tantum Dei existentiam negavit, sed systema conflavit in quo et tuetur indifferentiam moralem et religiosam, ac simul e medio tollit veritatis omne criterium, viam Pyrrhoni sternens; tandem *Hegesias* et *Anniceris* qui Alexandriæ docuerunt.

B) *Schola Cynica*, fundata fuit ab *Antisthene* altero Socratis discipulo, qui magistri moralem evolvens et ad exaggerationem perducens, constituit: 1.° summum hominis bonum in virtute situm esse, quæ quidem virtus non habetur nisi per privationem et contemptum omnium bonorum sensibilium et externorum: 2.° cum solum vitium habeat rationem mali, et sola virtus rationem boni, cætera omnia indifferentia prorsus sunt, ac proinde operationes quæcumque hominis et corporis, dummodo vitia non sint, semper, publice et ad solius naturæ leges exercere fas est. Atque ex hac insolita licentia et inverecundia, qua functiones quasdam appetitus sensitivi et corporis peragebant, *cynici* appellati sunt Antisthenis discipuli et asseclæ, quamquam alii sic denominatos volunt ex loco in quo ille docebat, qui *Cynosarges* dicebatur.

Doctrinam cynicam verbo et exemplis tradiderunt *Diogenes* (414 ante Christum Synope natus) qui famosus evasit potius propter insolitam vivendi rationem, et narrationes anedocticas quæ de ipso habentur, quam propter ejus doctrinam; *Crates* Thebis, ejusque uxor *Hipparquia* apud Maronæam nati; *Onesicritus* apud Æginam natus, *Menedemus* et *Menippus*.

C) *Schola Megarica*, nomen accipit a civitate in qua fun-

data fuit ab *Euclide* (qui confundendus non est cum altero Euclide mathematico ibidem posteriori ætate nato) qui post mortem Socratis Megaræ sedens, docuit: summum hominis bonum esse τὸ *Unum*, qua in re Euclides reminisci vedetur systema eleaticum quod professus fuerat priusquam Socratis discipulus evaderet. Addebat τὸ *Unum* esse verum ac unicum ens reale et immutabile. Præter hæc, ratiocinium ex analogia rejiciebat, ac doctrinam socraticam formulis abstrusis et obscuris exponebat.

Hujus scholæ nobiliores asseclæ fuerunt, *Eubolides* Mileti natus, qui auctor habetur septem sophismatum, qui denominantur, *Mentiens*, *Occultus*, *Electra*, *Velatus*, *Sorites*, *Cornutus*, *Calvus*, *Alexius*, *Phylo*, *Stilpo*, *Clinomacus* et *Euphantus*.

D) Præter recensitas, duæ aliæ ex schola Socratis exortæ sunt, nempe, *Elidensis* et *Eretriensis*, de quibus nihil speciale constat. Harum prima a *Phædone* stabilita fuit, altera a *Menedemo*.

§ III.

Philosophia Platonis.

Inter scholas quæ ex impulsu socratico emerserunt, merito celebrantur *Academica* et *Peripatetica*, quarum fundatores Plato et Aristoteles inter maximos philosophos procul dubio connumerari debent, et quorum idcirco philosophiam fusius exponemus.

Plato (430 ante Christum) Athenis natus est ex stirpe Codri et Solonis, Aristone et Perictione parentibus. Post auditum per octo annos Socratem, Ægyptum, Siciliam aliasque regiones peragravit, veterum traditiones et doctrinas præsertim orientales colligendo. Non philosophiam modo, sed poesim ac mathesim colens, inscriptionem scholæ apposuit: *Nemo huc intret geometriæ ignarus*. Ex gymnasio in quo Athenis docuit, cujus dominus *Academus* vocabatur, ipsius schola *Academia* dicta fuit. Plurima sub forma dialogorum scripsit; at non raro obscura et enigmatica ratione, ita ut difficile sit ejus genuinam mentem assequi, ex quo et aliis signis conjectari licet, eum, præter doctrinam publicam, aliam secre-

tam habuisse. Utut sit, en probabiliter ejus doctrinæ summa.

1.° Quoad scientias.

a) Hominis proprie dicta *scientia* constituitur per philosophiam, per quam homo et divina noscit, et humana gubernat; unde philosophia partim theoretica, partim practica existit.

b) Veritates vero quas philosophia complectitur, homo sola ratione cognoscit; nam sensus corporalia et sensibilia percipientes, quæ contingentiæ et mutationi sunt obnoxia, nequeunt pertingere ad cognitionem scientificam, quæ circa esse immutabile et necessarium versatur.

c) Rerum essentiæ, quarum cognitio *scientiam* unice constituit, sunt *Ideæ* immutabiles, æternæ, necessariæ, ab omni materia sejunctæ et independentes, ex quarum impressione seu participatione in materia exsurgunt individua, at ex earumdem impressione primitiva in anima seu mente, resultant in hac ideæ participatæ, seu potius aptitudo et vis ad cognoscendas illas *Ideas* æternas, quæ continent essentias rerum.

2.° Quoad mundum.

a) Mundus hic adspectabilis duplici constat elemento seu principio, quorum primum est materia, quæ est quasi principium passivum, informe ac compositum ex quatuor elementis; alterum est anima universalis, quæ est quasi principium activum et vitale, mundum ejusque omnes partes informans.

b) Præfata mundi materia est æterna et improducta, eamque Deus distribuit et formavit in varia entia, juxta *Ideas* illas prototypas, quæ constituunt mundum idealem; eidemque materiæ communicavit (nescitur num per emanationem ex propria substantia, aut per productionem ex materia) animam universalem.

c) Principium passivum mundi seu materia, est origo et ratio mali; ex quo consequitur *malum* esse æternum et necessarium, sicut ipsa materia, in theoria Platonis.

3.° Quoad Deum.

a) Existit Deus summe bonus, bonique totius, pulchri ac veri principium, a mundo et omni materia sejunctus.

b) Hic Deus mundi conditor et ordinator existit, unde ejus principium activum nuncupari potest; non tamen conjunctum, ut anima universalis, sed separatum et independens; ast omnium rerum providentiam et curam habet.

4.° Quoad hominem.

a) Ex mundi anima universali plures animæ humanæ oriuntur; quæ primum astris præpositæ, ob scelera admissa in corpora humana pro carceribus detruduntur, ubi cum anima alia irrationali conjunguntur.

b) In homine igitur, præter rationalem animam quæ spiritualis, immortalis ac divinæ particeps existit naturæ, invenitur alia quæ mortalis est, atque origo concupiscentiæ et passionum. Aliqui tamen opinantur Platonem tres animas homini concedere, quarum *intellectualis* in capite existat, animalis seu *sensitiva* in hepate vel corde, *vegetativa* in regione gastrica.

c) Quoniam rationalis anima antequam corpori uniretur, impressione et cognitione *Idearum* jam potiebatur, dum in hac vita occasione sensationum vim exerit, et veritatem cognoscit, iteratam cognitionem seu potius conscientiam obtinet præcedentium notionum; unde scientia quæ in præsenti vita acquiritur, *reminiscentia* dici potest.

5.° Quoad moralem et politicam.

Hæc merito habet Balmes: «Quamquam Platonis theoriæ morales sublimes sint, quippe qui virtutem ponit in imitatione Dei, fatendum tamen cum ad praxim descendit, minus felicem esse: in ejus *Republica* nonnulla inveniuntur quæ referre pudet: ejus *dialogos* appelavit Jefferson libellos famosos contra Socratem.

Platonis politicæ summa perfectio erat individui absortio in societate; quæ perfectio tunc summa existeret, cum omnia communia forent, etiam mulieres. «Perfectior societas illa erit, inquit Plato, in qua strictius et plenius in praxim deducatur vetus proverbium, *inter amicos omnia esse communia*. Ubicumque id eveniat, vel in posterum eventurum sit, ut mulieres, filii, bona, communia sint, diligentissime curando ut vel ipsum dominii nomen penitus absolescat, ac quantum fieri possit communia sint etiam vel illa quæ homini natura dedit, ut oculi, aures, manus, ita ut cives omnes sibi videantur in communi operari, audire, et videre, et eadem omnes probent vel rejiciant, atque iisdem doloribus vel voluptatibus afficiantur; uno verbo, ubicumque leges sibi proponant

facere *Rempublicam* perfecte *unam*, ibi erit politicæ virtutis summa, nec legibus illis perfectiores excogitari poterunt. Hæc Respublica sive Deorum sit, sive Diis genitorum, completissimæ felicitatis mansio est.»

Observationes.

Prima: Inter multa vera quæ philosophia Platonis continet, plurima etiam sunt inepta, prorsus falsa ac periculosa, ut videre est in ejus doctrina morali et politica, in ejusdem opinionibus circa naturam et præexistentiam animarum rationalium, materiæ æternitatem, etc. Sed præterea scepticismo et idealismo viam sternit: idealismo quidem, ex omnimoda oblivione materiæ et contemptu sensuum quoad scientiam capessendam, non secus ac ex confusa et obscura Idearum theoria: scepticismo vero, ex ratione scribendi ipsi familiari, qua diversæ et oppositæ sententiæ in utramque partem firmantur, adeo ut impossibile quandoque evadat ipsius opinionem dignoscere.

Secunda: Ex dictis colligitur, absurdam esse opinationem illorum qui autumant vel potius somniant, Trinitatem catholicam apud Platonem reperiri. Etenim platonica trinitas, si qua existit, constat ex *Deo*, ex *Ideis*, que constituunt mundum idealem et typicum, et ex *anima universali*, qua mundus vitam et motum recipit. Jam vero, in primis nullibi docet Plato hæc tria, hypostases seu personas esse, quod vel solum sufficeret ad funditus evertendam similitudinem, non dicam identitatem platonicæ trinitatis cum trinitate catholicorum. Deinde, *Ideæ* illæ fictæ trinitatis platonicæ, probabilius a Platone habentur tamquam substantiæ a Deo distinctæ et extra ipsum positæ, ex quo sane non secunda persona, sed tot personæ resultarent quot ideæ ab ipso ponuntur. Quod si quis contendat *Ideas* illas in mente seu ratione divina contineri (quod omni ferme verisimilitudine caret), nunquam ex Platone ostendet mundum illum idealem ex Ideis conflatum, veram personalitatem a Dei personalitate distinctam continere. Tertio tandem, etiam si hæc omnia deficerent, adhuc absurdum esset Trinitatem in Platone quærere: siquidem, quæ tamquam tertia persona eidem assignatur, nempe, *anima universalis* mundi, a Deo producta fuit, ipsique prorsus inferior est apud Platonem: quæ sane vel sola res sufficeret ad quamcumque affinitatem inter Trinitatem catholicam et platonianam e medio tollendam. Qui ergo non præoccupato animo doctrinam Platonis expenderit, nullam Trinitatem catholicam, sed purum putumque Dualismum ethnicum ex Deo uno, et materia æterna constantem, ibi reperiet.

Tertia: Porro conatus iste detegendi in doctrina platonica Trinitatem aliaque dogmata religionis christianæ, apud recentiores quosdam rationalistas, ideo invaluit, ut hac ratione originem divinam et supernaturalem catholicæ Religionis callide e medio tollant (1); unde nonnisi post diligens

---

(1) Dixi *apud recentiores rationalistas*, nam quamvis aliqui e veteribus Ecclesiæ PP. præsertim ex his qui ex platonismo ad Christi Religionem transierunt, vel Platonis philosophiam coluerunt, ut S. Justinus, Athenagoras, Clemens Alexandrinus, Origines, etc., studuerint relationes et affinitates quasdam inter Platonis doctrinam et Christi Religionem invenire, id eo animo fecerunt: 1.° ut ostenderent veritates philosophicas, morales et religiosas per naturalem rationem cognitas, cum doctrina catholica per Christum revelata minime pugnare, sed eidem potius favere: quinimmo quasdam ex his veritatibus, ut existentia et unitas Dei, animæ immortalitas, etc., a revelatione Christi præsupponi tamquam ipsius quædam fundamenta: 2.° ut hac ratione evellerent præjudicia quorumdam gentilium, præsertim philosophorum, qui falso existimabant christianam Religionem philosophiam excludere ac cum ea pugnare.

Rejicere ergo oportet non solum sententiam Le Clerc, Souverain et Ackerman, qui christianam doctrinam ex doctrina Platonis repetunt, sed sententiam quoque catholici theologi Petavii, qui influxum philosophiæ platonicæ in veteres Ecclesiæ PP. longius quam par est perducit, immerito inter alia adfirmans, eorum «plerosque de Sanctissima Trinitate platonico more sensisse;» quodque pejus est, adserere non veretur: «Justinum, inferioris cujusdam conditionis esse putasse Filium, etiam antequam homo fieret, ac minorem esse Deum, qui nec ubique esset, et spatio circumscriberetur aliquo et paternæ voluntati serviret:» quibus postquam non absimilia tribuit Athenagoræ, Tatiano et Theophilo Antiochensi, sic tandem concludit: «Quæ ut absurda, ita Justini, Athenagoræ ac Tatiani doctrinæ consentanea sunt, et ex platonico dogmate deprompta.» Qui agnoscere velit Petavium injuste hos veteres scriptores accusasse de violato dogmate Trinitatis ex dogmatibus platonicis, adeat recentiores theologos catholicos ac præsertim Mœhler in sua *Patrologia*.

Cæterum, si qui veterum Ecclesiæ PP. et scriptorum affinitatem inter platonica et christiana dogmata plus æquo extulerunt, in cau-

examen et sub quadam diffidentia, excipere oportet quæ congerunt de identitate et affinitate inter platonica et christiana dogmata, nisi dilucida testimonia proferant.

6.° Platoni in Academia successerunt: 1.° *Speusippus*, qui duplicem veritatis criterium admisit, *rationem* pro veritate inteligibili; et *sensus* vel experientiam pro rebus sensibilibus: 2.° *Xenocrates* qui formulas et simbolismum pythagoræorum ad doctrinam Platonis transtulit: 3.° tandem *Polemon*, *Crates* et *Crantor*.

7.° Post istos qui magistri doctrinam essentialem conservarunt, novam formam subit academia sub *Arcesilao* (316 ante Christum nato) qui elementum scepticum platonicæ philosophiæ evolvens, *Secundam Academiam* fundavit, docens nullum existere tutum criterium veritatis, ac proinde nihil a nobis tamquam certum amplectendum. Ast vero *Carneades* (215 ante Christum Cyrene natus) *Academiam Tertiam* constituit, in quæ docebatur hominem, certum quidem esse posse de existentia sensationum et perceptionum internarum; ast

---

sa fuit opinio qua tenebantur, Platonem illa dogmata ex Moyse et Prophetis desumpsisse, dum Ægyptum et Asiam peragravit: unde ex ipsorum mente et sententia, secus ac evenit in rationalistis, dogmata christiana, sive in Platone reperiantur sive non, ex Dei tantum revelatione originem ducunt. Hinc et illi ipsi qui platonicam philosophiam extollunt et exaggerant, ut inter alios, Eusebius Cæsariensis, qui Platonem appellat *Moysem Atticum*, simul fatentur hujus philosophiam innumeros gravissimosque errores continere cum christianis dogmatibus pugnantes.

Quod si quis e veteribus, philosophiæ platonicæ amorem et cultum revera ultra permissos fines provexit et ad exaggerationem perduxit, profecto non catholica dogmata sed potius multiplices errores ex eadem eduxit, atque in christianam Religionem invexit. Cujus rei exemplum præbet Origenes; quandoquidem, maxima pars errorum qui ipsi tribuuntur, ut præexistentia animarum, earum casus et detrusio in corpora, finalis omnium rerum reversio *(apocatastasis)* seu reparatio per reditum ad Deum, etc., ex platonica philosophia proculdubio emanavit. Vid. Maret, *Theod. Crist.*

Mochler, in op. cit. Worter, art. *Platonisme. Dictio. encycl. de la Theol. Cath.*, t. 18.

Hæc porro cuncta maximè notata volui pro his qui postea theologiæ daturi sunt operam.

vero quoad objecta ipsa externa ad verisimilitudinem tantum, nunquam ad certitudinem pertingere.

§ IV.

Schola Peripatetica.

Aristoteles hujus scholæ auctor et parens, natus est 384 ante Christum, Stagyræ (hodie *Stauro*) quæ civitas est maritima Thraciæ, Macedoniorum regno jam tum adjuncta, matre Pæstiade, et patre Nicomacho qui medicinam profitebatur. Si fides Laertio, utebatur veste pretiosa, annulis et tonsura, fuitque voce gracili, parvis oculis et exilibus cruribus; sed quidquid de hoc sit, id indubium est, ipsum fuisse ingenio supra hominem sublimi et acerrimi judicii virum, qui scientias et artes fere cunctas et ad perfectionem didicit, et scriptis auxit et ornavit. Decimo septimo ætatis anno Athenas venit, ibique per viginti annos auditor fuit Platonis, qui eum appellare solebat *mentem suæ scholæ*. Nec multo post a Philippo Macedonum rege, præpositus magister filio Alexandro Magno, postquam hujus educationem et instructionem perfecit, Athenas reversus est, ubi tredecim annis publice docens, constituit scholam *peripateticam*, sic dictam vel ex *lyceo* in quo docebat, vel probabilius quia doctrinam discipulis deambulando traderet. Tandem impietatis erga Cererem et Deos populares, ex invidia, et fortasse zelotypia sophistarum et platonicorum accusatus, profugit Chalcidem, ubi mortem oppetiit (1), 322 ante Christum anno.

Præter publicam et communem doctrinam, aliam esotericam seu *acroamaticam* habebat, quam etiam ex parte in quibusdam ex operibus conscriptis exposuit (2). Ast vero ob

---

(1) Circa ejus mortis genus et causam non una est scriptorum sententia. «Eumele, inquit Blainville, le fait mourir de poison; Saint Gregoire de Nazianze, Saint Justin, et d'autres ecrivains, disent qu'il ac précipita dans l'Euripe, d'autres, avec plus de raison prétendent qu'il mourut peu de temps après sa fuite d'une maladie d'estomac, héréditaire dans sa famille.» *Histor. des Sciences*, t. 1.°, pag. 187.

(2) Plures sane libros conscripsit Aristoteles, qui non integre ad nos usque pervenerunt. Qui supersunt, sunt: *Perihermenias—Cate-*

varios nec felices ejus librorum eventus, capita quædam ipsius doctrinæ, præsertim acroamaticæ difficile a nobis dignosci possunt; eo vel maxime quod ejus opera, corruptiones et interpollationes passa sunt, inter varios fortunæ casus, quos ita describit noster Vives (1), summatim simul ac eleganter pro more: «Libri ejus diu latuerunt cum bibliotheca Theophrasti discipuli, quæ ad hæredes imperitos devoluta, multis annis in tenebris et squalore jacuit, usque ad tempora L. Syllæ Dictatoris, qui bibliothecam illam coemit, et libros describendos in ordinemque redigendos Tyrannioni dedit grammatico, sicut auctores sunt Plutarchus Cheronæus, et Strabo; post ea tempora, fuerunt in omnium manibus, sed non magno in pretio propter difficultatem sensorum ad quæ pauci penetrabant, quosque Alexander Aphrodisiensis, Antoninorum temporibus diligens Aristotelis lector, commentarios in multa illius opera conscripsit: tum primum cæpit Aristoteles et legi, et intelligi, et versari in hominum manibus, nimirum, intellecta utilitate quæ ex illius attenta lectione caperetur. Verum non omnia illius ingenii monimenta, etiam quæ L. Sylla invenit, ad nostram ætatem pervenerunt, quod est intelligere ex iis, quæ a veteris memoriæ scriptoribus citantur. M. Tullius in secundo libro *De natura Deorum*, argumentum adfert Aristotelis, quo ille Dei providentiam ex consideratione pulchritudinis ordinisque mundi hujus colligebat; atqui argumentum hoc apud Aristotelem quem habemus, nusquam legitur: idem Cicero libros Aristotelis *De natura Deorum* visos a se testatur: Servius grammaticus Aristotelem citat dicentem aliqua numina mori: Isidorus, non Hispalensis Antistes, sed antiquior quidam, et Clemens in Stromatibus, asserunt Aristotelem de diis localibus mentionem fecisse, qui urbibus et regnis præsiderent. Tran-

---

goriæ=Analytica Priora=Posteriora=Topica=Elenchi=De physica auditione, lib. 8.=*De Generatione=De Cœlo et Mundo=Meteororum*, lib. 4.=*De Anima=Metaphysicorum*, lib. 12.=*Parva Naturalia=Problemata=Rhetorica et Poetica=Ethica ad Nicomachum=Ethica magna=Politica et Œconomica=Animalium Historia=De Partibus animalium*, præter opuscula quædam de quibus dubitant critici.

(1) *Oper. omn.*, t. 3, edit. valent., pag. 26.

seo quæ de Aristotelis scriptis recenset Laertius, qui voluminum ejus summam ad quadringenta perducit, de quibus quidem nihil dubitetur, et multo aliter distinguit libros quam nos: at ut non omnia Aristotelis habemus, ita quædam sub nomine illius aliena circumferuntur, quod est Aristoteli cum omnibus fere magni nominis scriptoribus commune.» Jam, ejus philosophiæ dogmata præcipua, sic se habent:

1.° Quoad Philosophiam et Logicam.

a) Philosophia est cognitio rationalis veritatis, id est, notitia certa et evidens ex principiis per se notis et indemonstrabilibus deducta.

b) Principiorum autem quædam ex experientia sensibili per rationis inductionem acquiruntur, alia vero ratione immediate attinguntur, ut sunt ea quæ contradictionis, causalitatis, æqualitatis, etc., dicuntur, quæ continent et exprimunt relationes necessarias quarumdam idearum: attamen hæc ipsa principia ratione seu intellectu non percipiuntur, nisi quatenus mentis activitas excitatur et ad actum reducitur ex prævia operatione sensuum.

c) Logica est veluti instrumentum et organum aliarum scientiarum, ac leges ratiocinii docet; hujus vero forma et expressio perfectissima est *syllogismus*: (cujus naturam et leges exactissime tradidit omnium primus Aristoteles.) Logicæ sicut et aliarum scientiarum primum et fundamentale principium, est principium contradictionis; syllogismi vero immediatum principium illud est: *quæ sunt eadem uni tertio, etc.*

d) Ideæ vel res quæ de aliquo prædicari possunt, ad decem capita (categorias) revocantur: *substantia*, nempe, *qualitas, quantitas, relatio, actio, passio, quando, ubi, situs, habitus*. Hujusmodi vero prædicata subjectum respiciunt per modum, aut *generis*, aut *differentiæ*, aut *speciei*, aut *proprii*, aut *accidentis*.

2.° Quoad Physicam.

a) Mundus ab æterno existit non modo quoad materiam, sed etiam quoad formam. Ast *materia prima* hæc mundi, nec est corpus, nec concretio corporum aut atomorum, sed receptivitas originaria et universalis formarum, quibus successive subjici potest. Similiter *forma substantialis* ab accidentalibus prorsus diversa, est *actus primus* materiæ, quæ

proinde materiæ tribuit et *esse primum* seu substantiale, et *esse tale*, quo determinatur ad essentiam specificam seu hanc vel illam speciem substantiæ.

b) Igitur, ex immediata unione *formæ substantialis* cum *materia prima*, constituuntur substantiæ omnes corporeæ, quæ eatenus *generationi substantiali* et corruptioni obnoxiæ sunt, quatenus ab una forma substantiali ad aliam transeunt; materia vero, quamvis plures formas substantiales successive habere possit, at simultanee nonnisi unicam, sicut unicam habere potest speciem quælibet substantia. Sicut autem nulla res existere potest quin in aliqua *specie* entis collocetur, nec materia prima existere unquam potest nisi informata aliqua forma substantiali, quæ rei esse et speciem tribuat; aliter enim daretur aliquid realiter existens, quod nullam determinatam speciem seu naturam haberet.

c) Mundus complectitur cœlum et terram, substantiasque omnes quæ iisdem continentur. Corporum vero, quædam, nempe, *cœlestia*, incorruptibilia existunt; *sublunaria* autem corruptioni sunt obnoxia, idque sive simplicia sint, ut quatuor elementa, sive composita, ut lapides, plantæ, animalia, etc., quæ etiam mixta dicuntur, quatenus ex congrua elementorum permixtione coalescunt.

d) Ast mundus ipse et incorruptibilis est et æternus, at minime infinitus quoad magnitudinem. Extra ipsum igitur nec locus ullus est, nec vacuum; quippe spatium quod locus et vacuum respiciunt, ab ipsa extensione mundi sive corporum ex quibus coagmentatur, realiter non distinguitur.

e) Formæ substantiales plantarum, animalium et hominis, *animæ* appellantur, atque in unoquoque viventium unica tantum existit, quæ est primum principium non solum omnium functionum et operationum vitalium, sed ipsius etiam esse substantialis et specifici; forma etenim substantialis est principium radicale et originale cujusvis perfectionis sive substantialis sive accidentalis rei; quantitas tamen sive extensio actualis in partes, quamvis corpori non adsit absque forma substantiali, sicut et reliqua accidentia, ei nihilominus congruit ratione materiæ, quæ est veluti prima ejus radix et ratio.

3.° Quoad Metaphysicam et Psychologiam.

a) Ens quod omnem materiam et potentialitatem excludit, perfectissimus est ac entium summus.

b) Atque hoc ens prorsus spirituale et indivisibile, Deus est, qui tamquam actus purus, summe bonus, summeque intelligens habendus est. Dubium adest num Aristoteles mundi cognitionem et providentiam in Deo agnoverit.

c) Homo ex corpore organizato et anima intellectuali constat, quæ utpote essentialiter *actus primus* (*entelechia*) corporis humani, est principium motuum et operationum vitalium quæ in homine cernuntur; unde quamvis in seipsa et in propria substantia (*formaliter*) sit intellectualis et spiritualis substantia, continet tamen perfectionem et vim (vegetativæ et sensitivæ virtualiter) animæ plantarum et animantium, quorum proinde vitalia opera, una et eadem in se manens, præstare potest.

d) Hinc præter sensus tum exteriores tum internos, et vires vegetativas, continet intellectum, qui vis est pure spiritualis ab omni materia distincta et corporeo organo non utens ad operandum. Ergo hominis anima qua intellectualis immortalis est et manet post mortem (1).

---

(1) Quid tamen post mortem agat anima, nullibi declarat Aristoteles in libris qui ad nostram ætatem pervenerunt; ex quo et aliis ejisdem verbis quidam recentiores conjiciunt, eum animam quidem immortalem fecisse, sed eidem conscientiam et personalitatem post mortem denegasse. Sed, ut nobis videtur, injuria et immerito; nam si non unicum, at certe præcipuum hujus opinionis fundamentum, sunt verba quæ habentur in 3.° de *Anima*, ubi postquam asseruit *intellectum immortale perfectumque*, subdit: «non autem recordamur. Intellectus autem passivus extinguitur, et sine hoc nihil intelligit.» Sed hæc verba id solum significant, animam post mortem, non eodem modo ac in statu præsenti unionis, objecta cognituram esse, quia nec memoria sensitiva, nec phantasia, quæ nunc materiam intellectuali cognitioni præbent, animæ aderunt post separationem a corpore. Quod autem dicit *intellectum passivum* extingui, vel loquitur de phantasia sive imaginatione, quæ apud veteres aliquando intellectus passivus appellatur, vel si loquatur de intellectu possibili, extinguitur quoad modum intelligendi, quatenus post mortem non potest habere eundem modum intelligendi per dependentiam et abstractionem ex phantasmatibus, prout in statu unionis cum corpore intelligit.

Vera itaque mens et doctrina Aristotelis ea est, quod anima ra-

c) Anima hominis nullas secum fert notitias seu ideas rerum cum corpori conjungitur, sed est potius tamquam *tabula rasa in qua nihil est scriptum*: habet tamen facultatem et vim ad omnia cognoscenda. Et quidem, quatenus anima omnes ideas et notiones recipere potest, seu quatenus includit *receptivitatem* objectorum, dicitur habere *intellectum possibilem*; quatenus vero vim habet abstrahendi ex *phantasia* seu repræsentationibus sensibilibus ideas sive *species*, objecta prout universalia repræsentantes ut ab intellectu cognoscantur, dicitur habere *intellectum agentem*.

f) Homo itaque rerum notitiam seu scientiam de novo et successive acquirit prævio exercitio sensuum, ita ut *nihil sit in intellectu quin prius fuerit in sensu*, quatenus sensibilis cognitio materiam præstat cognitioni intellectuali.

g) Nihilominus intellectus cognitio a sensitiva penitus diversa est, ipsique superior, non solum quatenus intellectus, a quo procedit, a sensibus essentialiter distinguitur, sed etiam quia immaterialia objecta, atque ipsa materialia immateriali et universali ratione cognoscit.

4.° Quod attinet ad Moralem et Politicam, Aristoteles statuit actiones omnes et electiones humanas ad summum bonum tamquam ad ultimum finem tendere; quod quidem summum bonum seu felicitatem in virtute et contemplatione veritatis constituit. Attamen quoad servitutem, leges, et alias institutiones civiles et politicas, gravissimos errores non secus ac Plato docet et tuetur.

---

tionalis sive, ut ipse ait, *intellectus*, qui apud ipsum dicitur de foris *advenire, et substantia quædam esse et non corrumpi*, atque etiam *divinum quid est* (1.° de An. cap. 3.°) post mortem manet in suo esse et intelligere; at simul in ea pereunt et desinunt esse reminiscentia et memoria sensitiva, phantasia sive imaginatio, passiones appetitus sensitivi, et universim omnes facultates seu vires sensitivæ, quia indigent corporeo organo ad functiones proprias exerendas, nec habent pro subjecto solam animam, ut vis intelligendi, sed compositum ex corpore et anima; unde corpore corrupto, et ipsæ pereunt. «Quapropter, inquit ipsemet Aristoteles, et hoc (corpore) corrupto, nec recordatur, nec amat, (amore sensibili seu passionis) non enim erant illius (id est, solius animæ) sed ipsius communis, (compositi ex corpore et anima) quod quidem perit.»

Observatio.

Sicut Plato scepticismo et idealismo facilem viam paravit, ita Aristoteles empirismo non nihil favet, quatenus frequenter phænomenorum observationi, ac processui *a posteriori* insistit, ut plurimum; id tamen absque præjudicio tum processus *a priori*, tum methodi deductivæ, quibus sæpe utitur, pro rerum et argumentorum, de quibus agit, natura et conditione. Quapropter hallucinantur proculdubio, atque rejiciendi prorsus, qui sensualismum aut materialismum ei affingunt, cum quibus nihil certe commune obtinet ejus philosophia, nisi ad summum ratione valde indirecta et remotissima, quatenus et empirismum fortasse nimis prosequitur, et intellectum hominis a Deo immediate derivatum ejusque similitudinem participatam non aperte ostendit et evolvit. Ceterum, inter ethnicos cunctos philosophos, eminet proculdubio Aristoteles, tum ob miram ingenii fæcunditatem, qua non solum scientiam philosophicam mirifice auxit atque perfecit, sed ipsarum etiam naturalium et physicarum quodammodo fundamenta jecit, atque easdem non parum promovit (1); tum quia ejus philosophia cum christiana maxima ex parte concordat eamque adhuc ingreditur. Nihil ergo mirum, si cujusque ætatis eximii scriptores et critici, viri hujus ingenium et doctrinam magnifice commendarit (2).

---

(1) «Les sciences naturelles, ait Blainville, sont celles qui doivent le plus à Aristote. Son plan était vaste et lumineux; il a introduit dans la science des bases qui ne periront jamais.» *Loc. cit.*, pag. 212.

(2) Ceterorum loco unum citamus nostrum Ludovicum Vives, qui de magno Stagyrita ita disserit. «Plinius Secundus libro septimo naturalis Historiæ inquirit quodnam existimetur maximum quidem fuisse ingenium, ex iis quidem, quorum extet memoria, vel sui ipsorum, vel alienis monumentis? et eam tantæ ambitionis palmam videtur ad Homerum vatem deferre, secutus Græciæ judicium quæ illum fontem ingeniorum appellat: sed mihi tamen acrius eam rem intuenti, atque examinanti subtilius, nullum videtur fuisse ingenium Aristotelico præstantius. Legenti opera ejus attente ac diligenter, exoritur ingens admiratio, quam ab ultimis principiis deducit abditissima et profundissima rerum omnium, quam acute refellit aliena, quam fortiter communit et corroborat sua, quo ordine digerit singula... nihil est in eo vacans aut inane, omnia solida et plena... Scripserunt veteres philosophi ante Aristotelem pauca, atque

5.° Peripateticam philosophiam complete, vel incomplete docuerunt, *Theophrastus* qui magistro jubente Aristoteli in Lycæo succesit, *Dicæarcus* Messinæ, *Aristoxenus* Tarenti, *Strato* Lampsaci, *Lyco* Troade, et *Critolaus* Phaselide nati. Postea ab ecclecticis alexandrinis simul cum doctrina Platonis, Aristotelis philosophia exculta fuit; ac tandem per Arabes europæis populis communicata et transmissa, in scholis christianis primatum obtinuit; ast sæculo tertio decimo erroribus fuit purgata, perfecta, evoluta et aucta per ejusdem sæculi scholasticos, ac præsertim D. Thomam Aquinatem.

§ V.

Schola sceptica.

Aristoteli coævus fuit Pyrrho (340 ante Christum Elide natus) qui primum miles factus Alexamdrumque Magnum secutus, simul cum magistro Anaxarco, veterem scepticismum e pulvere rursus excitavit; quod quidem systema continuavit et auxit ejus discipulus *Timon*, qui primum Stilponis Megarici, postea Pyrrhonis auditor fuit ac sectator. Horum doctrina hæc continet:

a) Propositiones quas dogmatici pro veris tuentur, veritatem realem minime continent, quandoquidem puris suppositionibus seu hypothesibus innituntur.

b) Imo etiam, ad veri nominis scientiam impossibile prorsus est hominem pervenire, tum quia res circa quas versatur ex se indifferentes sunt ad verum et falsum, tum quia nec sensus nec ratio, veri criterium suppeditare queunt.

c) Itaque, in rebus practicis naturæ sensiones (sentimien-

---

ea confuse; primus omnium Plato eleganter sane multa, et docte, sed ad docendum, discendumque parum accommodate.

Aristotelis omnia ordinem et formam habent institutionis ac disciplinæ, nec fuit dexteritas in aliquo ad artes tradendas par; omnia vero sunt illi certis præceptis et formulis conscripta, ea brevitate et gravitate verborum ac sententiarum, ut accipi facile retinerique possint, et ad usum, cum res postulat, accommodari: verba autem nullus Græcorum habet æque apposita, ita ut ex rebus videantur nasci, quas tractat.» *Oper. cit.*, t. 3.°, pag. 25.

tos) sequi oportet; in theoreticis vero cohibendus assensus, ita ut homo in æquilibrio et quiete inter affirmationem et negationem perpetuo maneat, qua in quiete sistere debet animus.

Post Pyrrhonem et Timonem, scepticismum tuiti sunt *Ænesidemus*, *Agrippa*, ac præter cæteros *Sextus Empiricus*. Postremus hic simul cum Ænesidemo, precipui extitere adseclæ et propugnatores scepticismi (1).

§ VI.

Schola epicurea.

Vix Plato et Aristoteles e vivis excesserant, et ecce dum Pyrrho veterem scepticismum e pulvere excitat, *Epicurus* (Athenis vel prope Athenas anno 341 (2) ante Christum natus, atque 72 ætatis suæ anno mortuus) renovat, perficit et morali applicat Leucippi ac Democriti atomismum et sensismum. Hic enim postquam Xenocratis academici et Theophrasti peripatetici auditor extitit, Lampsaci primum, ac deinde Athenis sequentia suis discipulis docuisse videtur:

a) Philosophia, quæ logicam seu *Canonicam*, physicam et ethicam complectitur, est ars hominem ducendi ad beatitudinem, ope rationis; unde præcipua ejus pars est ethica, quæ circa hominis bonum ipsiusque vitam versatur.

b) Omnis humana cognitio, non solum ex sensibus origi-

---

(1) «Enésidème, originaire de Crète, composa sur le pyrrhonisme un ouvrage divisé en huit livres, dont Photius nous a transmis le résumé. Mais les grands monumens de cette école son les livres de Sextus, ses *Hipolyposes pyrrhoniennes*, et les onze livres *contre les mathématiciens*, c' est-à-d re contre les philosophes dogmatiques. On ignore la patrie de Sextus, ainsi que les lieux où il a vécu. il parait toute fois qu'il a sejourné, au moins pendant quelque temps, à Alexandrie, qu' avait aussi habitée Enésidème. On lui a donné le nom d' *Empirique*, parce qu' il appartenait à une école de médecins qui se renfermaient dans l' expérience et rejetaient toute théorie médicale.» Salinis et Scorbiac, *Précis de l' Histoir. de la Philos.*, pág. 168.

(2) Non desunt tamen, qui Epicurum apud Samos natum esse affirmant.

nem ducit, sed in ipsis quasi in germine seu virtute continetur: itaque ipsa judicia et ratiocinia intellectus, veritatem continent, quatenus sensibus concordant, nec ratio aliquid in se habet, quo sensationum veritatem aut falsitatem possit dijudicare.

c) Sensationes perficiuntur per imagines ex objectis avulsas et per medium volitantes ad sensum Democriti: hujusmodi vero sensationes, simul cum affectibus sensibilibus (sentimientos) constituunt regulam et mensuram veri et falsi, boni et mali. Siquidem, *anticipationes* rationis quæ nihil aliud sunt, nisi sensationes quatenus actioni intellectus subsunt et generales quodammodo efficiuntur, eatenus veritatem vel falsitatem continent, quatenus cum sensationibus primariis et particularibus sensuum concordant, vel conformitatem obtinent.

d) Mundus quoad particularia corpora quibus constat corruptioni successivæ est obnoxius; at universim acceptus, æternus, immutabilis ac infinitus existit.

e) Nec a causa aliqua ratione prædita iste mundus originem duxit, sed ex fortuito atomorum concursu. Quinimo etiam, imperfectiones multiplices, ac omnis generis mala tam physica quam moralia quæ in mundo ac maxime in homine observantur, satis aperte demonstrant nullos Deos existere (1), qui mundi aut hominis curam aut providentiam gerant.

---

(1) Equidem, Deos quandoque admittere videtur Epicurus, sed fortasse atque verisimilius, nonnisi verbis id perfecit, quominus populi et magistratuum furore aut zelo quidpiam pati cogeretur: unde merito habent Salinis et Scorbiac: « Il parle, il est vrai, des dieux, d' êtres supérieurs à l' homme, et qui doués de corps semblables, par leur figure, au corps humain, mais composés d' une matière plus parfaite, jouissent d' une béatitude inaltérable. Or, sans examiner ici si Epicure n' a pas fait cette concession aux croyances des peuples, pour se mettre à l' abri de l' animadversion qu' eut suscitée contre lui, aux dépens de sa tranquillité propre, toujours est il que cette partie de sa doctrine est, dans sons système, un hors-d' œuvre qui ne détruit pas l' athéisme qui en est le fond. Il s' ensuit uniquement qu' il admet que l' homme n' es pas le seul être doué d' intelligence et capable de bonheur. Mais, entre la notion de ces êtres plus parfaits que l'homme, et la notion de Dieu, il y a toujours

f) Anima hominis ex levissimis ac rotundissimis atomis constat, atque in modum caloris et spiritus attemperatur; et sicut cum corpore incipit, ita cum corpore desinit esse.

g) Vita beata quam homo per philosophiam præsertim moralem quærit, tota in voluptate consistit, id est, in possessione sensationum jucundarum, et carentia ingratarum.

h) Hujusmodi porro voluptatum quædam naturales sunt, ut illæ quæ dolorem corporis arcent, ut potus, cibus, etc.: aliæ naturales sed non necessariæ, ut epulæ delicatæ, venereæ, suavis vestis etc. aliæ demum nec naturales nec necessariæ, et sunt illæ quæ ex hominum opinione pendent, ut honores, laudes, etc.

i) Qui beate vivere velit non quascunque voluptates indiscriminatim et cæco modo sectabitur, sed eas seliget quæ attentis circumstantiis ipsi congruunt; secus enim dum aliquam voluptatem nimis consectatur, dolorem majorem ex alia parte incurret.

j) Hinc virtus, contractus, leges, eatenus sunt amplectenda et servanda, quatenus utilitatem, aut voluptatem homini afferunt.

Schola hæc, utpote passionibus favens, plures adseclas nacta est tum apud Græcos, tum etiam apud Romanos, quos inter *Lucretius* systema Epicuri tradidit et evolvit verbis ac sententiis elegantia plenis, sed impietate plenioribus.

§ VII.

Schola stoica.

Epicureorum scholæ e regione fere opponitur schola *stoica*, cujus parens *Zeno* (apud Cittium in insula Cypri 340 ante Christum natus) primum audivit Cratem cynicum,

---

l' infini pour intervalle; et d' un autre coté, Epicure les déclare indifferents à ce monde qui n' est point leur ouvrage, insouciants de destinées humaines. Son système, qui nie toute idée de providence, après avoir nié la substance divine elle-même, présente les deux caractères auxquels on a toujours reconnu l' atheisme complet.» *Op. cit.* pag. 141.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

deinde Stilponem, tandem in quodam porticu (græce *stoa*) picturis variis ac columnis ornato, Cynismum evolvit ac transformavit dogmatibus hisce:

Quoad philosophiam et logicam.

a) Philosophia est ars quæ hominem ad sapientiam perducit; quæ quidem sapientia cognitionem rerum divinarum et humanarum complectitur, eaque in tres partes dividitur, Logicam, Physicam seu Physiologiam, ac Ethicam, quæ præcipua est philosophiæ pars.

b) Logica quæ *Rhetoricam* et *Dialecticam* continet, est veluti instrumentum et organum scientiæ, ac per dialecticam homo potens fit ad veritatem consequendam.

c) Veritatis criterium in evidentia situm est; ratio veritatis notitiam rerumque notiones educit propria vi et activitate ex repræsentationibus sensibilibus; etenim *nihil est in intellectu quod prius non fuerit in sensu.*

Quoad Physicam.

a) Mundi principium duplex est, alterum *passivum*, nempe, materia primæva, informis et indeterminata; alterum *activum*, nempe, Deus, vel ratio æterna, quæ et primævam illam materiam informat ac distinguit, atque ipsi intime unita, evadit *anima universalis* mundi. Quapropter

b) Mundus iste concipiendus est veluti magnum animal, cujus membra existunt singula corpora vel ejus partes: nec Deus qui ipsum informat et animat, humanam formam aut vultum præ se fert, sed est ignis purissimus, vel *æther*, vitalis ac intelligens, omnia gignens, penetrans et continens, ex quo cuncti effectus, et actus humani necessario eveniunt. Itaque omnia quæ in mundo eveniunt, ipsæque actiones voluntatis humanæ, legi fatalitatis penitus et universim subjiciuntur.

c) Animæ rationales sunt participationes seu emanationes temporales *ætheris* hujus purissimi et divini, ad quem proinde regrediuntur et a quo post mortem absorbentur. Similem originem et terminum obtinent animæ Deorum inferiorum, geniorum, dæmoniorum et aliorum spirituum.

d) Quinimo mundus ipse et ea quæ in mundo continentur, aliquando per ignem peribunt et dissolventur; atque exinde ad materiam primævam et informem mundus revertetur.

3.° Quoad Ethicam.

a) Hominis supremum bonum consistit in *virtute*, quæ proinde sola hominem beatum reddere potest.

b) Regula vero primitiva et unica virtutis est ratio; unde ille solum virtuosus, vere sapiens ac beatus existit qui *operatur juxta legem rationis*, sive *vivit secundum naturam*, hoc est, secundum naturam humanam qua *rationalem;* nam *passiones* extirpandæ sunt prorsus, utpote virtuti contrariæ ac in seipsis inhonestæ.

c) Igitur unicum verum bonum est virtus, et unicum vere malum est vitium; cætera vero quæ bona aut mala vulgo appellantur, uti divitiæ, honores, paupertas, dolores, mors ipsa, etc. indifferentia sunt, nec hominem sapientem ullatenus perturbant.

Observationes.

Prima: Schola stoica quoad moralem cæteris gentilium præstat, quatenus virtutem et bonum rationis extollit; at simul hanc ipsam doctrinam moralem exaggerat ac deturpat gravibus erroribus, ut dum passiones malas moraliter prædicat, fatalismum docet, ac veram immortalitatem seu præmia et supplicia post mortem animæ denegat. Cæterum, ejusdem systema physicum, apertum continet pantheismum.

Secunda: Hæc schola cum epicurea multo tempore pugnavit, ac multos nec ignobiles adseclas et propugnatores (1) nacta est apud Græcos et Romanos.

---

(1) Cathalogum eorum qui in utraque opposita schola post fundatores floruerunt, sic texit Cousin: *Epicurei.* Metrodore=Timocrate=Colotés=Polyænus=Hermachus=Polystrate=Dionysius=Basilides=Apollodore=Zenon de Sidon=Diogene de Tarse=Diogene de Seleucie=Phèdre et Philodeme de Gadara. *Stoici.* Cleante, flor. 264 avant J-C.=Chrysippe, mort en 208=Zenon de Tarse, flor. 212=Antipater=Panætius, flor. 115=Possidonius, m. 50=Senèque, m. 56 ans après J-C.=Cornutus et Musonius, exilés, 66=Epictéte, flor. 90=Arien, flor. 134=Marc-Aurèle, 161.» *Histoire de la Phil.* lect. 8.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

§ VIII.

Philosophia Romana.

Romani constituendæ Reipublicæ, legibus ac bellis constanter et potissimum addicti, philosophiam vel penitus ignoraverunt, vel aspernati sunt, usque ad ea tempora quibus Græcia devicta legatos philosophos Romam missit (155 ante Christum) *Carneadem* academicum, *Critolaum* peripateticum, ac *Diogenem* stoicum; quos cum de philosophia disserentes, Romani audivissent, græcorum philosophiam dignoscere cæperunt et colere. Ac primum quidem, apud eos maxime invaluit *Stoicismus*, utpote ipsorum genio, moribus et legibus magis affinis; postea vero invaluerunt quoque apud quosdam, et *Nova Academia*, seu scepticismus temperatus, et *Epicureismus*, quippe qui apprime respondebat corruptis Romanorum moribus postremis Reipublicæ temporibus.

Inter Academiæ adseclas eminet *Cicero*, (108 ante Christum, Arpini natus) qui amore philosophiæ actus Græciam peragravit, Athenis et alibi stoicos, academicos ac peripateticos audiens. «Quod attinet ad ejus opiniones, merito inquit Balmes (1), frequenter difficile est illas certo discernere: academicum tamen senties in omnibus. In suis dialogis, alterni loquuntur philosophi omnium scholarum, nonnumquam detegitur quid præferat, sæpissime tamen dubitatur. Suspicari licet in multis materiis sententiam nullam professum fuisse... Aliqua sunt non parum noxia: fatendum tamen eo quo valebat ingenio et nobilissimo animo, semper propendere erga vera, et bona, et magna: cum loquitur de Deo, magnifica dicit, quæ non satis mireris; si de anima, apte sentit, et immaterialitatem et immortalitatem tuetur; si de moribus. Epicuro vehementer succenset, et virtutis altitudinem et pulchritudinem aureo orationis flumine amplificat...

In Cicerone depingitur philosophiæ status paulo ante Christum natum. Disserendi ars perfectionem attigerat; at

(1) *Histor. philos.* § 27.

fere nihil certi. Deum, hominem, mundum, philosophia spectabat, de omnibus dubitans, nonnumquam veritatem sequi diceres, ac confestim desperatam videbis ad scepticismum confugere. Scepticum Ciceronem non appellabo; fateor tamen ejus academicum systema non longe ab scepticismo abesse.»

Sicut Cicero inter Academicos eminet apud Romanos, ita stoicismo adhæserunt *Epitectus* Hierapoli in Phrygia natus, qui ex servo philosophus effectus, stoicorum dogmata, præsertim moralia, coluit et perfecit: *Arrianus* qui Epitecti doctrinam scripto compilavit: *Marcus Aurelius Antoninus*, qui Imperii sedem et thronum philosophia honestavit. Ast omnium fertasse illustrior,

Lucius Annæus Seneca, qui Cordubæ in Hispania natus est, patre Marco Annæo Seneca Lucani avo, et matre Helvia, quæ matrem Ciceronis inter suos progenitores connumerabat. Juvenis Romam perlatus, philosophiæ operam navavit, Neronisque præceptor ac magister extitit, cujus jussu venis sibi exsectis mortem oppetiit 62 ætatis anno, post Christum 65. Ejus præcipua dogmata sequentibus continentur:

1.° Quoad philosophiam

a) Quamvis *sapientia* et *philosophia*, ut plurimum, pro eodem accipiantur, differunt tamen quoad aliquid: nam «sapientia (1) perfectum bonum est mentis humanæ; philosophia, sapientiæ amor est et affectatio. Hæc ostendit quo illa pervenit.»

b) Philosophia congrue dividitur in Moralem, Physicam seu Naturalem, et Rationalem. Quarum «prima componit animum (2); secunda rerum naturam scrutatur; tertia proprietates verborum exigit, et structuram et argumentationes, ne pro vero falsa subrepant.»

2.° Quoad moralem.

a) Hominis summum bonum ac beata vita, in virtute seu *prudentia* consistit, per quam *sapiens* solam rationem ducem sequitur ac ea quæ mala dicuntur parum curat et contemnit. Etenim «qui prudens est (3), et temperans est; qui tempe-

(1) *Epist.* 89.
(2) *Ibid.*
(3) *Epist.* 85.

rans est, et constans; qui constans est, et imperturbatus est; qui imperturbatus est, et sine tristitia est; qui sine tristitia est, beatus est: ergo prudens beatus est, et prudentia ad beatam vitam satis est.»

b) Unicum igitur ac verum bonum est virtus sive *honestum*, reliqua indifferentia sunt. Et quidem «omnia honeste fient (1), si honesto nos addixerimus, idque unum in rebus humanis bonum judicaverimus; cætera in diem bona sunt.» Hinc sapiens, «mortem (2), vincula, ignes, alia tela fortunæ non timebit. Scit enim illa non esse mala, sed videri.»

c) Optima ratio Deos colendi, est illos agnoscere et imitari. Nam «Deum colit (3) qui novit... Satis illos coluit, quisquis imitatus est.» Oportet quoque «scire (4) illos esse qui præsident mundo, qui universa vi sua temperant, qui humani generis tutelam gerunt.»

d) Homines cuncti mansuetudinem, benevolentiam et beneficia sibi invicem præstare oportet, idque quoad homines omnes cujuscumque existant conditionis; quippe «natura nos cognatos edidit;... (5) hæc nobis amorem indidit mutuum.» Quappropter «præcipiemus ut naufrago manum porrigat, erranti viam monstret, cum esuriente panem suum dividat.»

Observatio.

Ex hucusque expositis, et reliquis moralibus doctrinis quæ in libris Senecæ exstant, facile dignoscitur ejus moralem cæteris ethnicorum præstare, quod originem fortasse duxit ex hujus philosophi notitia et commercio cum christianis, quorum doctrina et vita cordubensis philosophi animum non potuit non percellere. Id ut omittam, D. Hieronymum et alios, epistolas ejus quæ D. Paulo inscribuntur, pro genuinis habuisse. Ast nihilominus fateri oportet, nimis aperta vestigia ethnicæ philosophiæ in ejusdem morali doctrina in-

(1) *Epist.* 95.
(2) *Epist.* 85.
(3) *Epist.* 95.
(4) *Ibid.*
(5) *Ibid.*

veniri, ac præsertim dum suicidium licitum facit et commendat (1).

PHILOSOPHIÆ PERIODUS SECUNDA

Seu Philosophia post Christum natum.

CAPUT QUARTUM.

PRIMA EPOCHA SECUNDI PERIODI, SEU UNIVERSÆ PHILOSOPHIÆ EPOCHA QUARTA.

Postquam *Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus in terris visus est et cum hominibus conversatus est*, instauratio magna facta est veritatis non supernaturalis modo et revelatæ, sed naturalis quoque et humanæ. Ex quo igitur Christi Evangelium hominibus innotuit, philosophia novam viam ingressa, veritatem plenius ac tutius est assecuta. Ast non sine pugna et contradictione ethnicæ scientiæ, quæ adversus novam doctrinam insurrexit et acriter decertavit. Atque exinde factum est, ut in prima ephoca hujus periodi, quæ quarta existit universæ philosophiæ, dum *Neoplatonici* veterem philosophiam servare, tueri ac perficere conati sunt, christiani Doctores et Ecclesiæ PP. eamdem vel penitus contemnere et labefactare, vel christianam reddere studuerint, quorum doctrinam ut breviter et summatim attingamus, sit.

(1) «Invenies etiam professos sapientiam, qui vim afferendam vitæ suæ negent, et nefas judicent ipsum interemptorem sui fieri... Hoc qui dicit, non videt se libertati viam claudere. Nil melius æterna lex fecit, quam quod unum introitum nobis ad vitam dedit, exitus multos. Ergo expectem vel morbi crudelitatem, vel hominis, cum possim per media exire tormenta et adversa discutere? Hoc est unum cur de vita non possimus queri: neminem tenet. Bono loco res humanæ sunt, quod nemo nisi vitio suo miser est: Placet? vive: non placet? licet eo reverti unde venisti.» *Epist.* 70.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

rans est, et constans; qui constans est, et imperturbatus est; qui imperturbatus est, et sine tristitia est; qui sine tristitia est, beatus est: ergo prudens beatus est, et prudentia ad beatam vitam satis est.»

b) Unicum igitur ac verum bonum est virtus sive *honestum*, reliqua indifferentia sunt. Et quidem «omnia honeste fient (1), si honesto nos addixerimus, idque unum in rebus humanis bonum judicaverimus; cætera in diem bona sunt.» Hinc sapiens, «mortem (2), vincula, ignes, alia tela fortunæ non timebit. Scit enim illa non esse mala, sed videri.»

c) Optima ratio Deos colendi, est illos agnoscere et imitari. Nam «Deum colit (3) qui novit... Satis illos coluit, quisquis imitatus est.» Oportet quoque «scire (4) illos esse qui præsident mundo, qui universa vi sua temperant, qui humani generis tutelam gerunt.»

d) Homines cuncti mansuetudinem, benevolentiam et beneficia sibi invicem præstare oportet, idque quoad homines omnes cujuscumque existant conditionis; quippe «natura nos cognatos edidit;... (5) hæc nobis amorem indidit mutuum.» Quappropter «præcipiemus ut naufrago manum porrigat, erranti viam monstret, cum esuriente panem suum dividat.»

Observatio.

Ex hucusque expositis, et reliquis moralibus doctrinis quæ in libris Senecæ exstant, facile dignoscitur ejus moralem cæteris ethnicorum præstare, quod originem fortasse duxit ex hujus philosophi notitia et commercio cum christianis, quorum doctrina et vita cordubensis philosophi animum non potuit non percellere. Id ut omittam, D. Hieronymum et alios, epistolas ejus quæ D. Paulo inscribuntur, pro genuinis habuisse. Ast nihilominus fateri oportet, nimis aperta vestigia ethnicæ philosophiæ in ejusdem morali doctrina in-

(1) *Epist.* 95.
(2) *Epist.* 85.
(3) *Epist.* 95.
(4) *Ibid.*
(5) *Ibid.*

veniri, ac præsertim dum suicidium licitum facit et commendat (1).

PHILOSOPHIÆ PERIODUS SECUNDA

Seu Philosophia post Christum natum.

CAPUT QUARTUM.

PRIMA EPOCHA SECUNDI PERIODI, SEU UNIVERSÆ PHILOSOPHIÆ EPOCHA QUARTA.

Postquam *Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus in terris visus est et cum hominibus conversatus est*, instauratio magna facta est veritatis non supernaturalis modo et revelatæ, sed naturalis quoque et humanæ. Ex quo igitur Christi Evangelium hominibus innotuit, philosophia novam viam ingressa, veritatem plenius ac tutius est assecuta. Ast non sine pugna et contradictione ethnicæ scientiæ, quæ adversus novam doctrinam insurrexit et acriter decertavit. Atque exinde factum est, ut in prima ephoca hujus periodi, quæ quarta existit universæ philosophiæ, dum *Neoplatonici* veterem philosophiam servare, tueri ac perficere conati sunt, christiani Doctores et Ecclesiæ PP. eamdem vel penitus contemnere et labefactare, vel christianam reddere studuerint, quorum doctrinam ut breviter et summatim attingamus, sit.

(1) «Invenies etiam professos sapientiam, qui vim afferendam vitæ suæ negent, et nefas judicent ipsum interemptorem sui fieri... Hoc qui dicit, non videt se libertati viam claudere. Nil melius æterna lex fecit, quam quod unum introitum nobis ad vitam dedit, exitus multos. Ergo expectem vel morbi crudelitatem, vel hominis, cum possim per media exire tormenta et adversa discutere? Hoc est unum cur de vita non possimus queri: neminem tenet. Bono loco res humanæ sunt, quod nemo nisi vitio suo miser est: Placet? vive: non placet? licet eo reverti unde venisti.» *Epist.* 70.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

§ I.

Philosophia Neoplatonica.

Hujus scholæ fundator communiter habetur *Ammonius Saccas* (1), qui si fides Eusebio Cæsariensi christianam religionem primum professus, deinde apostata, Alexandriæ docuit desinente sæculo secundo. Ejus præcipui discipuli extitere *Longinus* Atheniensis, Zenobiæ magister et consiliarius, atque idcirco ab Aureliano Palmiræ interfectus: *Origenes*, (a christiano doctore diversus) *Herennius*, ac *Plotinus*, de quo postea. Hæc schola dicta fuit *alexandrina*, quia Alexandriæ originem habuit ac præcipuam sedem, ast simul Romæ et Athenis magistros, asseclas et cathedras publice obtinuit: *ecclectica*, quatenus nulli determinato systemati vel auctori addicebatur, sed ex cunctis seligebat: *syncretica*, qui reliquas scholas et veteres doctrinas inter se conciliare atque in unum conflare systema studebat: *neoplatonica* demum, quatenus in ea prædominabat elementum platonicum, quippe hujus scholæ adseclæ, ac præsertim Plotinus, doctrinam Platonis redintegrare ac evolvere maxime studuerunt. Scopum vero sibi præstituebant Neoplatonici, systema scientificum ac religiosum conficere quod irruenti Christianismo

---

(1) «Ammonio de Alejandría titulado Saccas, porque había sido mozo de cordel, fué educado en los principios cristianos. Mezclando á las ideas del cristianismo y á las tradiciones religiosas del Oriente, que había estudiado lo que mejor encontró á su parecer en los sistemas diversos de la filosofía dogmatista, se formó una religion mixta y una filosofía propia suya. En esta singular filosofía retenia los principales dogmas de las sectas positivas sobre la teogonia de los antiguos, sobre la formacion de las vicisitudes del mundo, sobre el alma universal sobre el orígen del mal, etc.

No escribió nada, empero habiendo tenido una escuela pública en Alejandría contó entre sus discípulos á hombres distinguidos, tales como Orígenes y Plotino. Además de la doctrina que enseñaba públicamente, tenia una misteriosa que no comunicaba sino á los hombres probados y juzgados por él dignos de ser admitidos á esta iniciacion.» *Bouvier*, *Hist. cit.*, pag. 193.

opponerent, quod hominis cunctas necessitates et aspirationes expleret, absque eo quod ad mysteria et revelationem divinam opus esset confugere; verbo: rationalismum syncreticum Christi religioni opponere voluerunt. Hinc etiam magiam et theurgiam avida ac vehementer sectabantur, ut hac ratione miracula et mysticismum christianæ religionis suo modo imitarentur. Cæterum, is qui Neoplatonicorum doctrinam proprie philosophicam maxime excoluit et evolvit, fuit

Plotinus Lycopoli in Ægipto 205 post Christum natus, qui postquam Alexandriæ Ammonium audierat, varias Orientis regiones peragravit, ac tandem Romam veniens ibi docuit, scripsit, atque vitam cum morte commutavit. Ejus doctrinæ summa hæc habet:

a) Finis philosophiæ ac universæ humanæ scientiæ est cognitio *Unius absoluti*, ac intima unio cum eo. Porro hoc *absolutum* seu Unitas, quæ constituit principium et essentiam rerum omnium, non sensu, nec cogitatione, nec reflexione, aut ratiocinio cognosci potest, sed *intuitione immediata* atque intelligibili, quæ quidem cunctis illis cognoscendi modis supereminet.

b) Ad hanc vero intuitionem *Unius*, homo disponitur et assurgit per mortificationem sensualitatis ac speculationem abstractivam idearum, donec perveniat mens ad *Unitatem* absolutam per intuitionem immediatam, ac unionem intimam cum esse divino per *extasim*.

c) Tunc ergo scientia et cognitio omnimoda perfectione donantur, dum agnoscitur, objectum et subjectum, unum idemque esse, ita ut cognoscens et cognitum in suprema *Unitate* identificentur.

d) Principium supremum omnium rerum est *Unitas*, quæ proinde tamquam Deus primordialis est habenda. Hæc autem est esse purum et abstractum, absque ulla qualitate, quantitate, distinctione, differentia aut determinatione in seipsa. Unde hoc *Unum*, et est *omnia*, et simul nihil est eorum quæ existunt.

e) Ex *Unitate* primæva, emanat primo Intelligentia absoluta, ex qua emanat *anima* mundi seu Logos. Hæc porro *anima* mundi est veluti cogitatio *Intelligentiæ* illius absolutæ, quæ ex *Unitate* emanat, sicut lux ex sole; ac proinde eidem

cœterna existit, ac similiter *anima* universalis existit cœterna Intelligentiæ. Hæc tria principia constituunt *Triadem* celebratam Plotini, quæ ut satis apparet, nihil commune habet cum mysterio augusto Trinitatis catholicæ.

f) Ex *Unitate* primæva prodeunt cuncta quæ existunt, per emanationes necessarias ac gradatim decrescentes, donec pervenitur ad materiam, quæ habetur tamquam ultima et imperfectissima emanatio, ultra quam progredi non licet. Ergo materia nihil continet unitatis ac perfectionis, estque proinde origo et causa mali tum physici, tum moralis, vel potius ac revera nullum malum proprie existit; siquidem, omnia ex necessitate eveniunt. Unde ea quæ mala nuncupamus, nihil sunt aliud quam manifestationes necessariæ idearum, et effectus inæqualitates animarum.

g) Non solum ea quæ ad mundum intelligibilem spectant, sed ea etiam quæ sensibilem constituunt, ut terra, lapides, plantæ, ignis, etc. vita donantur. Omnia vero quæ in mundo utroque producuntur et existunt, ex necessitate producuntur et existunt; atque hic necessarius nexus rerum fundamentum suppeditat magiæ naturali ac divinationi.

h) Hominum animæ sunt emanationes animæ universalis. Porro, illæ prius in mundo intelligibili existentiam habuerunt sine corpore; postea vero ad mundum sensibilem vel inferiorem descenderunt, in quo corpore indutæ existunt. Hujusmodi demum animæ diversas subeunt transmigrationes juxta diversitatem operum, ita ut illæ quæ vitam divinam et intelligibilem in se evolvunt, ad Deum tandem regrediantur atque in divinitate absorbeantur.

Observationes.

Prima: Plotini doctrina *Neoplatonismum* proprie constituit, quippe quæ evolvendis quibusdam Platonis ideis tota ferme incumbit. Ejus vero successores, inter quos eminent Porphyrius, Jamblicus et Proclus, non Platonem tantum, sed reliquos etiam philosophos redintegrare ac invicem conciliare agressi sunt (1).

(1) Unde merito habet Tennemann: «Plotin transforme la pensée en une contemplation, la philosophie en une poesie, les pures formes des idees en objets positifs. Sa doctrine est l'abus de quelques

Secunda: Sicut ex conatu conficiendi ex elementis ethnicis philosophiam ac religionem pure naturalem, philosophiæ ac religioni christianæ appositam, emersit syncretismus, alexandrinus ac neoplatonismus, ita similiter ex quorundam christianorum conatu conciliandi doctrinas Orientalium cum principiis christianis, emersit *Gnosis*, ex qua *gnostici* dicti hæretici illi, qui primis Ecclesiæ sæculis catholicæ doctrinæ puritatem deturpare ausi sunt. Qui Gnosticorum sectas et placita exponere vellet, integrum conficeret volumen: sed nobis sufficiat adnotare, eos ad tres classes posse revocari. *Primam*, constituunt gnostici illi, qui Trinitatem Personarum cum Judæis denegantes, unicum Deum natura et persona agnoscebant, quem tamquam primævum quoddam lumen concipiebant et repræsentabant, ex quo diversi ordines creaturarum spiritualium emanant, quas *Æones* gnostici appellabant. Ad *secundam* spectant illi, qui ajebant duplex existere rerum primum principium, quorum alterum bonum ac bonarum rerum causa, alterum malum et malorum universalis et necessaria causa esset. *Tertiam* denique classem constituebant, qui quamvis præfata duo principia admitterent, ajebant simul, ea ex alio supremo principio ortum duxisse.

Tertia: Præcipui adseclæ et propugnatores Neoplatonismi post Plotinum fuere: 1.° Porphyrius anno 233 in Syria natus, et Romæ circa annum 304 mortuus. Scripsit, præter alia quæ ad nos non pervenerunt, *Vitam Pythagoræ=Vitam Plotini*, cujus extitit discipulus. = *Isagoge* seu *De Prædicabilibus*. 2.° Jamblicus, Porphyrii discipulus, qui in Cælesyria circa annum 310 florebat, et vitam cum morte commutavit anno 333. 3.° Hierocles Alexandriæ natus, qui scripsit præter

idées platoniques livrées à l'emportement d'un enthousiasme auquel donnaient lieu les besoins de cette epoque... Alors vint à son tuor la pretention de demontrer l'accord de Platon avec des doctrines anterieures dans lesquelles il était censé avoir puisé, celles de Pythagore, d'Orphée, de Zoroastre et d'Hermès; et on ne manqua pas de livres supposés pour servir à cette demonstration. On voulit ensuite établir cette même concordance entre Platon et ses successeurs, et particulièrement Aristote. Toutes ces tentatives, qui eloignirent la philosophie de son veritable caractère, ne servaient que l'esprit du temps, la superstition et l'exaltation mystique.» *Manuel de l'Hist. de la Phil.* t. 1.°, pag. 293.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

alia, *Commentarium in versus aureos Pythagoræ*. 4.° Proclus, apud Xanthum vel Byzancium 412 natus; Athenis 485 e vivis migravit.

§ II.

Philosophia Patrum Ecclesiæ.

In Patrum philosophia spectari possunt, vel dogmata ea quæ cum veritate revelata et catholica doctrina necessarium aut proximum saltem obtinent nexum, vel ea quæ in hominum opinione sunt posita, salva veritate catholica. Unde prius exponere oportet dogmata ea fundamentalia in quibus conveniunt; deinde ea quæ specialia habent, tum græci, tum latini. Atque dogmata fundamentalia philosophæ christiane, que apud PP. fere omnes reperiuntur, ita se habent:

1.° Quoad Deum.

a) Deus est ens infinitum omnes perfectiones continens, omnipotens, pure spirituale ab omni materia et imperfectione sejunctum, summa intelligentia, voluntate ac libertate præditum.

b) Hic porro Deus, utpote perfectiones omnes et bonitates necessario continens, a se ac in se existens, nulla indiget re extra se ad hoc ut infinite felix si ac beatus.

c) Sicut nihil existit aut existere potes, nisi dependenter ab ejus potentia et voluntate, ita nihil in mundo contingit quod ejus cognitionem aut voluntatem effugiat, idque ab eternitate, quoniam mutatio nulla agnoscenda est in Dei intellectu aut voluntate.

2.° Quoad hominem.

a) Homo rationali anima et corpore constans, cæteris omnibus corporalibus creaturis supereminet: ad imaginem Dei est factus, atque ad supernam et æternam beatitudinem destinatus.

b) Ejus porro anima incorporea est, spiritualis, simplex ac immortalis. Præter sensus continet intellectum seu rationem et voluntatem, quibus angelis ipsique Deo quodammodo adsimilatur.

c) Arbitrii quoque libertate donatur quoad bonum et malum morale, qua si recte usus fuerit, præmia, si secus, supplicia; eaque æterna a Deo recipiet.

d) Quoniam vero ex peccato primi hominis voluntatis vires ad bonum imminutæ sunt, bonum perfectum, integrum, atque præsertim bonum supernaturale, homo adsequi nequit absque Dei adjutorio speciali, quod *gratia* Dei nuncupari solet.

3.° Quoad mundum.

a) Mundus hic adspectabilis non quidem per emanationem aut evolutionem ipsius substantiæ divinæ, sed per *creationem*, id est, ex nihilo eductionem, originem et esse accepit.

b) Quæ quidem creatio, non modo naturas et res formatas, sed ipsam quoque materiam complectitur atque attingit; quæ materia, non secus ac mundus ipse, ab æterno non extitit, sed in tempore seu cum tempore incæpit;

Quæ hic Ecclesiæ PP. tribuimus, non ad omnes spectant, sed maximo illorum numero, iisque presertim qui spiritum catholicæ doctrinæ plenius adsecuti sunt et evolverunt, ut Athanasius, Basilius, uterque Gregorius, Chrysostomus, Hilarius, Augustinus, etc. Enimvero, ipsorum quidam etiam circa hæc capita, erronea et paradoxa protulerunt, ut in sequentibus notatur.

Specialia PP. Græcorum.

§ III.

Philosophia S. Justini et Athenagoræ.

Inter antiquiores PP. Græcos connumeratur S. Justinus, qui in civitate, olim Sichem dicta, natus, initio secundi sæculi floruit. Postquam ethnicæ philosophiæ dogmata et sectas majoris nominis didicit et sectatus fuit, ex lectione librorum sacrorum ad Christianam Religionem amplectendam adductus est, quam deinceps duplici Apologia, allisque conscriptis libris, et proprio sangine egregie propugnavit, sanxitque tandem martyrio Romæ circa annum Christi 168. Ejus doctrina philosophica hæc habet:

a) Philosophia est via et instrumentum ad dignoscendum quod est seu rerum veritatem; unde philosophari tamquam commendabile ac præclarum hominis opus est habendum.

b) Vera tamen philosophia non in ethnicis philosophis,

sed in apostolis et prophetis, qui philosophos paganos antiquitate superant, quærenda est atque invenitur.

c) Hominum animæ in corpora non fuerunt detrusæ propter scelus aliquod prius admissum, ut platonicis placet, sed simul cum corporibus incæpere esse. Similiter, de corpore in corpus non migrant, ut pythagorici docent.

d) Hæc tamen hominum anima immortalitate ex natura sua non gaudet; aliter etenim et ingenita existeret. Immortalitatem igitur vitamque perpetuam obtinet anima ex Dei voluntate, potentia et justitia, quibus efficit quoque ut malorum animæ in æternum crucientur, bonorum vero æterna potiantur beatitudine.

Eamdem ferme doctrinam eodemque tempore profitebatur *Athenagoras*, qui Athenis natus, ac gentilium philosophorum scholas primum secutus, Christi religionem postea amplexatus fuit; quam etiam vehementer propugnavit data Apologia Marco Aurelio et Commodo imperatoribus. Nimium tamen philosophiæ sæculari, præsertim Platonis adhærens, docuit:

a) Quosdam e malis angelis, qui per culpam e cœlo detrusi sunt, cum hominum filiabus congressos fuise carnaliter, ex quo commercio progenitos gigantes illos, de quibus in Scriptura sermo habetur.

b) Deum unicum existere, idque ab ipsis majoris nominis gentilium philosophis, agnitum fuisse.

c) Finem ultimum hominis nec in voluptate materiali, nec in quiete insensibili et inanimata, nec etiam in gaudio seu felicitate solius animæ consistere, sed in re quæ animam simul et corpus afficiat.

d) Igitur necessaria est corporum resurrectio, ut homo suam beatitudinem consequatur, quæ sita est in contemplatione perfectionum Dei.

§ IV.

Philosophia Clementis Alexandrini.

Non secus ac Justinus et Athenagoras, Clemens (*Alexandrinus* nuncupatus, eo quod Alexandriæ lucem aspexerit, quamvis alii Athenis eum natum existiment) ex ethnicæ philosophiæ castris ad Christianismum convolavit. Sæculo secundo deficiente Pantæno successit in magisterio celeberrimæ scholæ christianæ alexandrinæ, quæ *catechetica* appellatur, plurimumque illo ævo contulit ad christianam veritatem honorandam, firmandam ac propagandam.

Vir *sanctus* et *eruditissimus*, a D. Hieronymo cum multis aliis gravioribus scriptoribus Clemens Alexandrinus semper est habitus, quamquam Baronius ejus nomen e martyrologio romano expunxit. Multa scripsit, quorum quædam, vel penitus, vel magna ex parte interciderunt; alia vero ad nos usque pervenerunt. Horum præcipua sunt, *Cohortatio ad Gentes*, quod opus unico libro continetur: *Pædagogus*, quod tribus, ac *Stromata*, quod octo libris constant (1). Omni disciplinarum genere instructus, conatus est sæcularem litteraturam ac præsertim veterem ethnicorum philosophiam erroribus purgare, evolvere ac perficere, ut ea ratione christianæ Religioni nedum non officeret, sed prodesset potius ac famularetur. Quapropter veluti christianæ philosophiæ parens et institutor haberi non immerito potest, ejusque proinde doctrina paulo fusius et accuratius exponenda nunc nobis erit.

1.° Quoad ipsam Philosophiam.

a) Duplex distinguenda est philosophia: altera divina seu *christiana*, quam Græci barbaricam dicunt: altera humana seu *græca*, estque rerum divinarum et humanarum rationalis cognitio. Christiana, perfecta est ac homini sufficiens,

(1) Clementis scripta describit D. Hieronymus, dum Scriptores Ecclesiasticos recensens, de Clemente Alexandrino hæc habet: «Clemens, alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, Pantæni, de quo supra retulimus, auditor, post ejus mortem Alexandriæ ecclesiasticam scholam tenuit et catecheticus magister fuit. Feruntur ejus insignia volumina, plenaque eruditionis et eloquentiæ, tam de scripturis divinis, quam de sæcularis litteraturæ instrumento. E quibus illa sunt: *Stromata*, libri octo... *Adversus gentes*, liber unus; *Pædagogi*, libri tres; *De Pascha*, liber unus; *De jejunio disceptatio;* et alius qui inscribitur, *Quisnam dives ille sit qui salvetur; De obtrectatione*, liber unus; *De canonibus ecclesiasticis*, et *Adversum eos qui Judæorum sequuntur errorem*, liber unus.»

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

«ut quæ sit (1) scientia et comprehensio eorum quæ sunt, et futura sunt et præterita, stabilis et firma, ut quæ a Filio Dei sit tradita et revelata:» græca verò imperfecta existit, quippe quæ partem tantum veritatis adsequitur.

b) Ast quantumvis imperfecta, humana quoque philosophia, bona in seipsa est; quoniam dicimus, «ipsam quoque philosophiam Græcis veluti proprium datum esse testamentum, ut quæ sit fundamentum christianæ philosophiæ (2).» Utilis est quoque, tum «ad Scripturas recte intelligendas (3)» tum ad inquisitionem veritatis; etenim «philosophia (4) e longinquo opem fert inventioni veritatis, variis notionibus tendens ad nostram scientiam.»

c) Nulli scholæ est adhærendum, sed ex omnibus seligenda veritas; siquidem «philosophiam non dico stoicam (5), nec platonicam, aut epicuream, et aristotelicam, sed quæcumque ab his sectis recte dicta sunt, quæ docent justitiam cum pia scientia, hoc totum selectum, dico philosophiam.»

d) Veritates quas græca philosophia continet, ex Hebræis hauserunt philosophi, eas tamen interpolantes, adulterantes et corrumpentes; unde quamvis in ea remaneat aliquod divinæ sapientiæ et veritatis vestigium, a christiana quam longissime distat; nam «Græca veritas (6), etiamsi sit idem nomen sortita, tamen a nostra tum magnitudine cognitionis, tum demonstrationum evidentia,... et aliis similibus, satis distinguitur.»

e) Veritas ad quam philosophia tota contendit maxima est hominis perfectio; quapropter «merito á Græcis acclamatum est: Principium magnæ virtutis regina veritas (7).» Hujus porro inquisitionis philosophicæ veritatis initium, est admiratio; «non enim est aliud philosophiæ primordium.»

f) Porro quatuor sunt ea «in quibus verum consis-

(1) *Strom.* lib. 6.° cap. 7.°
(2) *Ibid.* cap. 8.°
(3) *Ibid.* lib. 1.° cap. 9.°
(4) *Ibid.* cap. 20.
(5) *Ibid.* cap. 7.°
(6) *Ibid.* cap. 20.
(7) *Ibid.* lib. 6.° cap. 4.°

tit (1), sensus, intelligentia, scientia, opinio: natura quidem prima est intelligentia; nobis autem et respectu nostri sensus: ex sensu autem et intelligentia, consistit scientiæ essentia.»

g) Varia existunt veritatis criteria; reducuntur tamen ad evidentiam sensitivam et intellectualem. Et quidem, «intelligentiæ et sensus (2), communis est evidentia.» Scientia est quidem habitus demonstrativus: attamen principia indemonstrabilia supponit, cum vere dicatur quod «scientiæ principia (3), demonstrari nequant.»

h) Dialecticæ seu logicæ opus præcipuum est demonstratio, cujux duplex est genus: «unum quidem (4), quod solam affert persuasionem animis auditorum: alterum vero, quod efficit scientiam. Si quis ergo inceperit ex his quæ sunt evidentia sensu et intelligentia, et deinde convenientem intulerit conclusionem, vere demonstrat; sin autem ex opinabilibus solum, non autem primis, hoc est, nec sensu evidentibus, nec intelligentia, si convenientem quidem inferat conclusionem, syllogizabit quidem, sed non efficiet scientificam demonstrationem.»

2.° Quoad hominem.

a) Homo ex anima et corpore coagmentata substantia, Dei nec pars est, nec filius naturalis, nec substantia aut natura Deo conjungitur, sed quoad corpus per generationem, quoad animam vero ex nihilo per creationem producitur.

b) Nec solum quoad animam, sed quoad ipsum corpus ad Dei imaginem effectus merito dici potest: quoad animam quidem, cui pulchritudo optima aderit, «quando fuerit Sancto Spiritu (5), et eis quæ ab eo oriuntur fulgoribus ornata, justitia, prudentia, fortitudine, temperantia:» quoad corpus etiam, cui «ex igneo fulgor et splendor accedit (6); ex humido autem, nitor et gratia; ex sicco autem, virtus et stabilitas; ex aere autem, spirandi facilitas et par æquilibrium; ex quibus concinna et pulchra hæc logi statua ornata est.»

(1) *Strom.* lib. 2.° cap. 4.°
(2) *Ibid.*
(3) *Ibid.*
(4) *Ibid.* lib. 8.°, cap. 3.°
(5) *Pædag.* lib. 3.° cap. 11.
(6) *Ibid.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

c) Ejus destinatio in hac vita est Deum imitari «quoad ejus fieri potest (1),» tum quoad cognitionem, tum quoad operationem: in altera vero, perfecta cognitio, perfectusque Dei amor. Utramque vero destinationem ut humana ratione adsequeretur, libero arbitrio donatur homo, ex quo liberam electionem ad bonum et malum sibi vendicat: et præterea «a Scripturis accepimus (2) liberam potestatem eligendi et vitandi a Domino datam esse hominibus.»

e) Hominis anima a corpore distinguitur; et a Deo simul cum incipit corpus ex nihilo producitur; nec proinde «huc de cœlis (3), anima ad ea quæ sunt deteriora demittitur.»

d) Porro, «præstantiorem hominis partem, esse animam (4), est extra controversiam.» Ejus tamen quasi partes seu facultates tres distinguuntur, nempe, «intelligentia (5), quæ ratiocinandi facultas appellatur... Illa pars quam iræ tribuunt (appetitus irascibilis), et quæ tertia est, cupiditas (appetitus concupiscibilis),... quæ ad libidines, stupra, et adulteria allicit.»

e) Anima rationalis perpetuo movetur, id est, operatur et cogitat; idque efficere potest aliquando ut in somno, independenter a corpore; quoniam «sciendum est (6), non esse animam id quod somno indiget, ipsa enim semper movetur, sed corpus... dum interea anima non amplius corporaliter operatur, sed per se ipsa operatur et cogitat.»

f) Hominis anima immortalitate gaudet, perpetuamque vitam aget post separationem a corpore; siquidem «immortales sunt omnes animæ (7), etiam impiorum, quibus præstaret, haud esse incorruptibiles. Dum enim ignis inextinguibilis perpetuo torquentur supplicio, nec unquam moriuntur, nullum malo suo finem nancisci possunt.»

3.° Quoad Deum.

(1) *Stromat.* lib. 2.° cap. 19.
(2) *Ibid.* cap 4.°
(3) *Ibid.* lib. 4.° cap. 26.
(4) *Ibid.*
(5) *Pædag.* lib. 3.° cap. 1.°
(6) *Ibid.* lib. 2.° cap. 10.
(7) *Fragmenta* ex lib. *De Ani.* pag. 751 edit Migne.

a) Existit Deus, qui unicus et perfectissimus, «summusque rerum *Auctor* est, prout constat, tum ex rebus ab eo creatis, tum ex eo quod «populi omnes (1), sive Orientem colant, sive littora Occidentis ultima teneant, sive ad Septentrionem, sive ad Meridiem habitent, unam et eandem, ejus a quo institutum hoc imperium est, anticipationem habent.»

b) Infinita bonitate, immutabilitate et æternitate gaudet hic Deus unicus; «neque enim hujus quod est esse Dominum et bonum, principium accepit Deus (2), qui est semper id quod est.»

c) «Sed neque dicendum est (3) esse aliquas ejus partes; in unum enim non cadit divisio. Quin etiam ideo est infinitum, non quod ejusmodi concipiatur ut pervadi non possit, sed quatenus nullam suscipit dimensionem, et finem non habet: et ideo est figuræ expers, et quod nominari non potest.» Nomina vero quibus Deum appellamus ejus naturam non exprimunt; «sed omnia simul (4) Omnipotentis indicant potentiam.»

d) Maximam autem esse Dei potentiam satis apparet, quod omnia sola voluntate creavit; nam «ille (5) cœlum et solem creavit: Angeli et homines sunt *opera digitorum ipsius*. ¿Quanta est autem Dei potentia, cujus sola voluntas est mundi creatio?»

e) Cunctis porro a se creatis Deus providentiam, conservationem et beneficia impendit; quandoquidem «omnia justitia sua (6), quasi trutina metitur et ponderat, universam naturam vehit, in æquilibrio continens et sustinens.» Specialem simul «curam gerit hominis (7) et de eo est sollicitus.»

4.° Quoad mundum.

a) Mundus a Deo originem duxit per creationem; «solus

(1) *Stromat.* lib. 5.° cap. ult.
(2) *Ibid.*
(3) *Ibid.* cap. 12.
(4) *Ibid.*
(5) *Cohort. ad Gentes*, cap. 4.°
(6) *Ibid.* cap. 6.°
(7) *Pædag.* cap. 9.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

enim Deus mundum creavit, ut qui solus sit vere Deus (1).» Nec quidquam substantiæ divinæ continet, ut Stoicis placuit, «qui cum asseverent (2), divinum numen, omnem, quantumvis vilem et abjectam, materiam pervadere, insignem sane notam dedeceris philosophiæ impresserunt.»

b) Duplicem mundum distinguere oportet: «alterum intelligentia (3), alterum sensu perceptum: e quibus archetypus ille sit, hic vero præclari exemplaris imago.»

c) Mundi nobilior pars ad quam reliquæ quodammodo ordinantur, est homo, qui *mundus minor* congrue dicitur. Quam hominis nobilitatem perspiciemus considerantes, et «corporis constitutionem (4) rectam factam esse ad cœlum contemplandum; et organa sensuum sic affecta esse, ut tendant ad cognitionem; et membra et partes apte esse compositas ad honestum, non ad voluptatem. Unde suscipit hoc habitaculum animam Deo pretiosissimam.»

d) Mala moralia quæ hominem et mundum maculant, non Deum, sed pravam hominis affectionem et voluntatem habent causam; quod enim homo «elegerit (5) atque adeo quod vetitum elegerit, non est culpa in Deum, sed in eligentem conferenda.»

e) Ast vero, ex Dei providentia et omnipotentia, mala quæ in mundo eveniunt diriguntur «ad finem salubrem. Est itaque maximum divinæ providentiæ opus (6), quod non sinat, ut vitium, quod ex voluntaria defectione ortum est, inconducibile maneat et inutile... Divinæ enim sapientiæ, et virtutis, et potentiæ est officium, non solum benefacere... sed illud quoque maxime, ut id, quod per malos aliquos excogitatum est, ad bonum aliquem finem et utilem deducat.»

Observatio.

Præter hucusque exposita, Clementis opera plura alia continent ad logicam, physicam et metaphysicam spectantia,

(1) *Cohort. ad Gentes*, cap. 4.°
(2) *Ibid.* cap. 5.°
(3) *Stromat* lib. 5.° cap. 14.
(4) *Ibid.* lib. 4.° cap. 26.
(5) *Ibid.* lib. 4.° cap. 23.
(6) *Ibid.* lib. 1.° cap. 18.

ac denique integram scientiam moralem, quam prætermittimus brevitatis gratia. Ex quibus conjicere pronum est, ipsum integram christianam philosophiam adumbrasse et non parum evolvisse. Imo etiam, in ejusdem philosophia, vix aliquid reprehensione dignum occurrit, nisi fortasse enumeratio et expositio eorum quæ gnosticum (sapientem, seu verum) christianum efformant et constituunt; ut dum inter cætera statuit, quod si gnosticus christianus, «ab injuria facienda abstinuerit propter spem remunerationis a Deo consequendæ ob ea quæ juste fecerit, nec sic quidem sua sponte est bonus (1).» Similiter dum ait (2); «Si quis ergo per hypothesim gnostico proposuerit, utrum malit, Dei cognitionem, an salutem æternam; sint autem ea separata, cum sint omnino conjuncta; nihil penitus dubitans elegerit Dei cognitionem.»

§ V.

Philosophia Origenis.

Origenes, ex assiduitate studii et constantia laboris, *Adamantinus* a coævis appellatus, qui Alexandriæ patre Leonida martyrio coronato, circa annum 185 natus est, scholam catecheticam alexandrinam post Clementem rexit, aliisque in locis, et publice docuit, et scripsit. Seipsum eviravit, sacerdotio fuit initiatus, non semel ad martyrum properavit, ac tandem Tyri mortuus est 69 ætatis anno. Ejus philosophia a philosophia sui magistri quoad plurima non differt; at quoad alia, et a Clemente, et a veritate aberrat, ex nimio fortasse amore et adhæsione ad philosophiam Platonis. Hinc docere videtur (3), inter alia, quæ sequuntur:

(1) *Stromat.* lib. 4.° cap. 22.
(2) *Ibid.*
(3) *Videtur*, inquam, quia non desunt auctores, tum veteres tum recentiores, qui paradoxa et erronea quæ in ejus libris reperiuntur, interpollationi aut corruptioni eorundem per coævos vel posteros adscribant, idque sive ex hæreticorum malitia, sive ex auctorum ignorantia et oscitatione. Quinimo etiam, nostris diebus Aloisius Vincenci hebraicæ linguæ Romæ professor, in lucem edidit opus cui titulus: *In Sancti Gregorii Nysseni et Origenis scripta et doctri-*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

a) Mundus est revelatio Dei eaque necessaria et æterna; nec enim concipere fas est, Deum ante mundi creationem in tempore, otiosum extitisse. Igitur ante productionem mundi hujus sensibilis, alii extitere mundi, ac præsertim mundus supersensibilis et incorporeus, quem Scriptura cælum appellat.

b) Cum quidam ex angelis seu spiritibus mundum incorporeum inhabitantes peccatum admisissent, Deus hunc mundum sensibilem creavit, eo fine ut puniret spiritus illos qui peccaverant, eos in corpora detrudens.

c) Atque ejusmodi spiritus qui prius peccaverunt, et qui ad humana corpora sunt detrusi, animæ rationales hominum dicuntur, quæ quidem immortalitate gaudent.

d) In homine tamen, præter rationalem istam animam, existit alia sensibilis et materialis, quæ vitales vires inferiores exhibet atque sanguine continetur.

e) Sol, luna, cæteraque astra, vera sunt animantia, eisque verisimiliter animæ vices gerunt, quidam ex illis præexistentibus spiritibus, qui per peccatum ceciderunt.

f) Spiritus omnes corpus aliquod subtile sibi naturaliter unitum habent; unde in homine, præter corpus humanum materiale et oculis adspectabile, aliud adest corpus subtile et æthereum, quod secum tulit anima dum corpori fuit alligata, secumque proinde fer dum in morte a corpore separatur.

---

nam nova recensio, cum appendice de Actis Synodi V œcumenicæ; quo in opere, inter alia, demonstrare aggreditur non contemnenda equidem argumentorum vi et copia: 1.° Origenem æternitatem pœnarum pro reprobatis dæmonibus et hominibus minime denegasse: 2.° restaurationem sive *palingenesiam* illam, cujus frequens apud ipsum occurrit mentio, accipiendam esse pro regeneratione humanæ naturæ, quatenus per Christum in primitivam incorruptibilitatem et immortalitatem restituta fuit, non vero pro conversione ad bonum ex parte reproborum, aut pro cessatione et fine pœnarum quibus in infermo plectuntur: 3.° reliquos fere omnes errores qui Origeni tribuuntur, falso et immerito ipsi attribui. Quod ad me attinet, quamvis libenter fatear, scriptores plurimos ipsosque Petavium et Huetium errores quosdam immerito tribuere Origeni, ast vero in omnibus et quoad omnes, veterem ecclesiasticum scriptorem penitus excusandum, non facile admiserim.

§ VI.

Philosophia Tertulliani.

Tertullianus (Quintus Septimius) Carthagine in Africa circa dimidium sæculi secundi probabiliter natus, in ethnica superstitione primum educatus fuit, jurisprudentiæ operam navavit ac causas publice egit. Postea fidem catholicam amplexus ac sacerdotio initiatus, christianam religionem et adversus paganos, et adversus hæreticos agregie tuitus est, donec ad Montanistarum castra transiens, vitam cum morte commutavit, circa annum 216. Ex ipsius operibus; vehementiori, at quandoque minus accurato stilo conscriptis, pauca proprie philosophica desumemus (1).

a) Vera philosophia et sapientia apud solos christianos invenitur; unde christiani, qua tales, non moribus solum, sed et scientia distant a philosophis, qui «mimice affectant veritatem et affectando corrumpunt.» (2) Imo ex philosophia hæreses promanarunt.

b) Unus verus Deus existit, «qui totam molem istam (3), cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum,

---

(1) Tertulliani opera duplicem complectuntur seriem: prima continet ea quæ adhuc catholicus scripsit, cujusmodi sunt: *Apologeticus pro christianis=Ad Nationes*, libri duo=*De Testimonio Animæ=Ad Martyres=De Spectaculis=De Idolatria=Ad Scapulam=De Oratione=De Baptismo=De Pœnitentia=De Patientia=Ad Uxorem*, libri duo=*De cultu Fœminarum*, libri duo, ac probabiliter librum *De Præscriptionibus.* Series altera, complectitur libros quos montanistis jam adhærens conscripsit. Ejus generis sunt: *De Corona Militis=De Fuga in Persecutione=Adversus Gnosticos Scorpiace=Adversus Praxeam=Adversus Hermogenem=Adversus Marcionem*, libri quinque=*Adversus Valentinianos=Adversus Judæos=De Anima=De Carne Christi=De Resurrectione Carnis=De Velandis Virginibus=De Exhortatione Castitatis=De Monogamia=De Jejuniis=De Pudicitia=De Pallio.*

(2) *Apologet.*, cap. 47.

(3) *Ibid.*, cap. 17.

verbo quo jussit, ratione qua disposuit, virtute qua potuit, de nihilo expressit, in ornamentum majestatis suæ.» Ejus porro existentia, ex omnium consensu comprobatur ac testimonio ipsius animæ «quæ licet carcere corporis pressa, (1) licet institutionibus pravis circumscripta... *Deum* nominat, hoc solo nomine, quia proprium Dei veri: *Deus magnus*, *Deus bonus*, et *quod Deus dederit*, omnium vox est... ¡Oh testimonium animæ naturaliter christianæ!»

c) «Quod si Deus est, (2) unicum sit necesse est... aut ¿quid erit unicum et singulare nisi cui nihil adæquabitur? ¿quid principale, nisi quod super omnia, nisi quod ante omnia, et ex quo omnia?»

d) Deus tamen non secus ac aliæ substantiæ invisibiles, et quamvis spiritus quoque dicatur, corporeus est; «¿quis enim negabit, (3) Deum corpus esse, etsi Deus spiritus est? (4) Spiritus enim corpus sui generis in sua effigie. Sed et invisibilia illa quæ quæcunque sunt, habent apud Deum et suum corpus et suam formam.»

e) Quæ et qualis sit animæ rationalis natura, ex divina doctrina discere oportet, minime vero ex «philosophis, (5) patriarchis, ut ita dixerim, hæreticorum;» quorum «alii immortalem negant... histatum ejus aliunde ducunt, hi exitum aliorsum abducunt, prout aut Platonis honor, aut Zenonis

(1) *Apologet.*, cap. 17.
(2) *Advers. Hermog.*, cap. 4.°
(3) *Adversus. Prax.*, cap. 7.°
(4) Quid sibi velit Tertullianus dum adfirmat Deum esse corpus, non facile agnosci potest, cum simul dicat eum *spiritum*, aliisque in locis admittere videatur substantias spirituales et incorporales. Quapropter non immerito D. Augustinus eum excusat, dum scribit quod Tertullianus «posset quoquo modo putare ipsam naturam substantiamque divinam corpus, cujus partes aliæ majores, aliæ minores valeant vel debeant cojitari, qualia sunt omnia quæ proprie dicimus corpora.. sed potuit, ut dixi, propterea putari corpus Deum dicere, quia non est nihil, non est inanitas, non est corporis vel animæ qualitas, sed ubique totus, et per locorum spatia nulla partitus; in sua tamen natura atque substantia immutabiliter permanet.» *De Hæresib.*, cap. 86.
(5) *De Anima*, cap. 3.°

vigor, aut Aristotelis tenor, aut Epicuri stupor, aut Heracliti mæror, aut Empedoclis furor, persuaserunt.»

f) Igitur nos «definimus animam (1), Dei flatu natam, immortalem, corporalem, effigiatam, substantia simplicem, de suo patientem, varie procedentem, liberam arbitrii, accidentiis obnoxiam; per ingenia mutabilem, rationalem, dominatricem, divinatricem, ex una redundantem.» Proinde,

g) Anima hominis, quamvis corporeo oculo non cernatur sitque invisibilis; quamvis spiritus quoque dicatur, quatenus eam «uniformem et simplicem (2) agnoscimus,» simul tamen profitemur eam vere corpus esse, atque «solemniora quæque (3) et omnimode debita corpulentiæ, adesse animæ quoque, ut habitum, ut terminum, ut illud trifariam distantivum, longitudinem dico, et latitudinem, et sublimitatem, quibus metantur corpora philosophi... Igitur, et corpulentia animæ ex densatione solidata est, et effigies expressione formata.»

h) Idcirco anima hominis, non per creationem ex nihilo, sed per generationem ex anima parentis, non secus ac corpus ex corpore producitur; siquidem hominis «anima, (4) velut surculus quidam ex matrice Adam in propaginem deducta, et genitalibus fœminæ foveis commendata cum omni sua paratura pullulabit tam intellectu quam et sensu.» Cujus rei etiam signum est, quod in ipsa generatione «aliquid de anima, (5) quoque exire sentimus.»

i) Ac non secus ac corpus ipsum, anima sexuum distinctioni est obnoxia: quapropter «anima in utero seminata (6) pariter cum carne, pariter cum ipsa sortitur et sexum.»

Observatio.

Ex hucusque expositis faciles agnoscitur, Tertulliani phi-

(1) *De Anima*, cap. 22.
(2) *Ibid.*, cap. 11.
(3) *Ibid.*, cap. 9.°
(4) *Ibid.*, cap. 19.
(5) *Ibid.*, cap., 27.
(6) *Ibid.*, cap. 36.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

losophiam non pauca erronea et paradoxa continere, quorum maxima pars habetur in libris quos scripsit post defectionem ad hæresim Montani.

§ VII.

Philosophia S. Augustini.

Eximius hic vir, catholicæ Ecclesiæ pater et ornamentum, ac omni disciplinarum genere excultus, Tagaste in Africa lucem vidit anno post Christum natum 354, parentibus Patricio et santa Monica. Post transactam juventutem in scholis, in Manichæorum hæresi ac in vitiis, catholicorum fidem et baptisma suscepit anno 387, opera et studio sancti Ambrosii Mediolanensium episcopi. Presbyter postea factus et ad Hipponensem episcopatum evectus, post vitam litteris, laboribus et sanctitate fulgentem, Hippone a Vandalis obsessa, moritur anno Christi 430.

D. Augustinus philosophiam christianam Clementis Alexandrini, Athanasii et aliorum Ecclesiæ PP. et scriptorum, erroribus purgavit, evolvit ac perfecit. Ejus igitur philosophia eadem est cum philosophia D. Thomæ, quamvis minus completa seu minus explicita et diffusa quam hujus; atque idcirco inutile erit ejus doctrinam philosophicam hic sigillatim exponere, cum eadem sit quoad præcipua capita, cum ea quæ in hoc nostro opere continetur. Itaque, ut ejus idea habeatur, præter ea quæ in nostro opere continentur, sufficiet præ oculis habere sequentia:

1.° Quoad originem cognitionis intellectualis et idearum, D. Augustinus minorem influxum concedere videtur sensibus et cognitioni sensili, quam D. Thomas.

2.° Quoniam S. Augustini ætate, veteres scholæ academicæ et scepticæ adhuc vigebant, in ejus operibus inveniuntur plurima argumenta et rationes ad scepticismum convellendum, atque inter alia cartesianum argumentum ex conscientiæ testimonio desumptum.

3.° Quoad originem animæ humanæ, anceps et dubius hæsisse videtur ad finem usque vitæ; quandoquidem in ipso libro Retractationum, adhuc scribit: «Quod ad ejus (animi) originem qua fit ut sit in corpore, utrum de illo uno sit qui primum creatus est, cum factus est homo in animam vivam; an similiter ita fiant singulis singuli, nec tunc sciebam nec adhuc scio (1).»

§ VIII.

Philosophia Sancti Isidori.

Isidorus (Hispalensis vulgo dictus) nova Carthagine in Hispania natus circa dimidium sæculi sexti, frater fuit sancti Leandri, cui in Hispalensi episcopatu successit anno post Christum natum 601. Multa concilia tum Toleti, tum alibi celebrari curavit, in quibus catholicam fidem et Ecclesiasticam disciplinam Arianorum tempore collapsam reparavit et auxit; ac tandem post transactos 35 annos in episcopatu, litteris et sanctitate vitæ præclarus Hispali decessit anno 636 (2). Summa ejus doctrinæ philosophicæ, ad hæc potest revocari:

---

(1) *Retract.*, lib. 1.°, cap. 1.°

(2) De eo ejusque operibus ita loquebatur Braulius Cæsaraugustæ episcopus. Isidoro coævus, et ipse scientia præclarus: «Jam vero, quantus sapientia fuerit, (Isidorus) ex ejus diversis studiis elaboratisque opusculis perfacile prudens lector intelligere poterit. Denique de his quæ ad notitiam nostram venerunt, ita commemoravi. Edidit libros *Differentiarum* duos; in quibus subtili discretione, ea quæ confuse usu proferuntur, sensu discrevit. *Proœmiorum* librum unum, in quo quid quisque liber sanctæ contineat Scripturæ, brevi subnotatione distinxit. *De Ortu et Obitu Patrum*, librum unum, in quo eorum gesta, dignitatem quoque; et mortem eorum atque sepulturam, sententiali dignitate subnotavit... *Officiorum* libros duos... *Synonimorum* libros duos... *De natura rerum*, ad Sisebutum Regem librum unum... *De Numeris*... *De Nominibus Legis et Evangeliorum*... *De Hæresibus*... *Sententiarum* libros tres, quos floribus ex libris Papæ Gregorii moralibus, decoravit. *Chronicorum a principio mundi usque ad tempus suum*, librum unum, nimia brevitate collectum. *Contra Judæos*... *De viris illustribus*... *Monasticæ Regulæ*, librum unum... *De origine Gothorum et regno Suevorum et etiam Vandalorum historia*, librum unum. *Quæstionum* libros duos, quos qui legit, veterum tractatorum multam suppellectilem recognoscit. *Ethymologiarum* codicem nimia magnitudine, distinctum ab eo ti-

1.° Quoad Philosophiam.

a) «Philosophia est (1) rerum humanarum divinarumque cognitio, cum studio bene vivendi conjuncta.» Eaque *scientia* et *opinatione* quasi duabus partibus constat; quarum «*scientia* est cum res aliqua certa ratione percipitur (2); opinatio autem cum adhuc incerta res latet, et nulla ratione firmata videtur.»

b) In tres partes congrue dispescitur philosophia: «una *naturalis* (3) quæ græce *Physica* appellatur, in qua de natura inquisitione disseritur; altera *moralis*, quæ græce *Ethica* dicitur, in qua de moribus agitur; tertia *rationalis*, quæ græco vocabulo *Logica* appellatur, in qua disputatur quemadmodum in rerum causis vel vitæ moribus, veritas ipsa quæratur. In *Physica* igitur causa quærendi, in Ethica ordo vivendi, in Logica ratio intelligendi versatur.

c) Atque hæc philosophiæ partitio, sapientiæ seu philosophiæ revelatæ, quæ in libris sacris continetur, accommodari potest: «nam aut de natura disputare solent (4), ut in Genesi et Ecclesiaste; aut de moribus, ut in Proverbiis et in omnibus sparsim libris; aut de Logica, pro qua nostri Theologiam sibi vendicant, ut in Cantico Canticorum et Evangeliis.»

2.° Quoad Deum.

a) Dei existentiam et attributa agnoscimus ex his quæ in creaturis videmus; nam «sicut opus vel ars (5), in artificem retorquet laudem, ita rerum creatur per creaturam suam laudatur, et... ex pulchritudine circumscriptæ creaturæ pul-

tulis, non libris. Quem quia rogatu meo fecit, quamvis imperfectum ipse reliquerit, ego in viginti libris divisi... Sunt et alia hujus viri multa opuscula, et in Ecclesia Dei multo cum ornamento inscripta. Quem Deus post tot defectus Hispaniæ, novissimis temporibus suscitans credo ad restauranda antiquorum monumenta, ne usquequaque rusticitate veterasceremus, quasi quandam apposuit destinam.» *Præfat. Op. S. Isid.* edit. Breul.

(1) *Ethymol.*, lib. 2.°, cap. 24.
(2) *Ibid.*
(3) *Ibid.*
(4) *Ibid.*
(5) *Sentent.*, lib. 1.°, cap. 1.°

chritudinem suam, quæ circumscribi nequit, facit Deus intelligi.»

b) Habet vero Deus infinitas perfectiones et summam bonitatem; siquidem «summum bonum Deus est (1), quia incommutabilis est et corrumpi omnino non potets... Itaque, bene ac substantialiter sunt ista in Deo, id est, incorruptio, immortalitas, incommutabilitas: inde et merito cunctæ præponitur creaturæ.»

c) Est etiam Deus omnino simplex, immensus et omnipotens: nec tamen ejus immensitas ita accipienda est quasi dicatur, quod «ideo cælum et terram implet Deus, un contineant eum, sed ut ipsa potius contineantur ab eo: nec particulatim Deus implet omnia (2), sed cum sit idem unus, ubique tamen est totus.» Similiter, «immensitas divinæ magnitudinis (3) ista est, ut intelligatur eum intra omnia, sed non inclusum; extra omnia, sed non exclusum.»

d) Immutabilitate quoque ac æternitate perfecta gaudet Deus; quandoquidem, «opus (4), non consilium, apud Deum credimus mutari; nec variari eum, quia per varia tempora diversa præcipit:» quinimo etiam, «omnia tempora (5) præcedit divina æternitas; nec in Deo præteritum, præsens, futurumve aliquod creditur.»

3.° Quoad hominem.

a) Inter creaturas eminet homo, ad quem cætera omnia quodammodo ordinantur et referuntur; unde «universalitatis creaturæ homo magna quædam portio est (6), tantoque gradu est cæteris excellentior, quanto imagini divinæ vicinior.»

b) Hinc maxima intercedit differentia inter hominem ac entia non solum insensibilia, sed sensibilia quoque seu animantia; quippe «homo est animal ex anima corporeque vivente compositum (7), atque spiritali compaginatione forma-

(1) *Sentent.*, lib. 1.°, cap. 1.°
(2) *Ibid.*, cap. 2.°
(3) *Ibid.*
(4) *Ibid.*, cap. 4.°
(5) *Ibid.*, cap. 8.°
(6) *Ibid.*, cap. 13.
(7) *De Different. Spirit.*, lib. 2.°, num. 14

tum, subsistens ratione, liberique arbitrii voluntate, vitiorum capax atque virtutum. At contra, pecus est animal irrationale, mortale, motu sanguinis et carnis animatum.»

c) «Anima hominis non est homo; sed corpus quod ex humo (1) factum est, id tantum homo est. Inhabitando autem in corpore anima, ex ipsa participatione carnis, hominis nomen accipit.»

d) Rationalis anima nec est pars divinæ substantiæ, nec ex aliqua materia producitur, sed ex nihilo creatur: estque substantia incorporea ac immortalis, quod animæ pecorum minime congruit; siquidem nos hominis animam «non ignem (2), nec sanguinem, sed incorpoream dicimus... carentem pondere et figura, sine colore; nec credimus partem, sed creaturam esse Dei; nec de substantia Dei, vel de qualibet subjacente elementorum materia, sed ex nihilo esse creatam:» hominum «animæ habent initium (3), finem vero nullum; ast animalium irrationalium «anima (4) post mortem simul cum carne dissolvitur.»

e) Igitur, «multum ex sua natura splendorem possidet anima, sed fuscatur commixtione carnis qua detinetur inclusa (5).» Mutabilitati tamen subest anima rationalis, «non localiter (6), sed temporaliter in suis affectionibus... Quod est ad corpus mutatio locorum, hoc est ad animam mutabilitas cogitationum.»

4.° Quoad mundum.

a) «*Mundus* est hic (7), qui constat ex cœlo et terra, et mari, cunctisque syderibus: qui idcirco *mundus* est appellatus, quia semper in motu est; nulla enim requies ejus elementis concessa est.»

b) Sicut sonus cantum præcedit naturæ ordine seu origine non vero tempore, ita similiter, «materies ex qua formatus est mundus, origine, non tempore (1), res ex se factas præcessit.»

(1) *Sentent.* lib. 1.°, cap. 14.
(2) *De Different. Spirit.* lib. 2.°, num. 26.
(3) *Sent.* lib. 1.°, cap. 14.
(4) *De Different. Spirit.* lib. 2.°, num. 14.
(5) *Sentent.* lib. 1.°, cap. 14.
(6) *Ibid.*
(7) *Ethymol.* lib. 3.°, cap. 28.

c) Neque existimandum est Deum, dum mundum e nihilo eduxit, incepisse de novo aliquid agere aut velle, «quia etsi in re mundus non erat (2), in æterna tamen ratione et consilio semper erat.»

d) Entium quædam temporalia sunt, quædam perpetua, ac quædam sempiterna. «*Temporalia* sunt (3), quibus inest ortus et interitus: *perpetua*, quibus ortus, non terminus: *sempiterna*, quibus nec ortus nec terminus.»

e) «Malum in seipso natura nulla est (4);» unde constat «nullam esse creaturam malam:» quinimo etiam, «ex eo quod vitium nocet naturæ, agnoscitur vitium naturam non esse... Dum natura bona damnatur propter voluntatem malam, ipsa voluntas mala testis est naturæ bonæ, quæ in tantum testatur eam esse bonam, ut illam Deus pro malo non relinquat inultam.»

Observatio.

Quamvis S. Isidori philosophia nec magnam profunditatem, nec originalitatem præseferat; jure merito tamen dici potest eum de christiana philosophia bene meruisse, quatenus veterum PP. et philosophorum doctrinam compilavit, dilucide exposuit, ac suo sæculo aptavit. Hinc spectari potest tamquam unus ex his per quos traditiones philosophicæ PP. Ecclesiæ, præsertim vero D. Augustini, derivatæ sunt ad Scholasticos, qui easdem evolvere ac perficere curarunt.

(1) *Sentent.* lib. 1.°, cap. 10.
(2) *Ibid.*
(3) *Ibid.* cap. 14.
(4) *Ibid.* cap. 14.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

§ IX.

De philosophia Boetii et Cassiodori.

Fuere philosophi qui, non secus ac S. Isidorus, litteras græcas, romanas, atque christianas simul coluerunt, ac per versiones, commentaria, et compendia philosophica, veterum doctrinam imperfecte saltem conservarunt, eamque populis occidentalibus medii ævi communicarunt, ita ut simul cum S. Isidoro Hispalensi, haberi possint tamquam initium et fontes proximi philosophiæ scholasticæ, idque duplici maxime titulo: 1.° quatenus fragmenta et capita quædam, tum philosophiæ ethnicæ, tum Ecclesiæ Patrum, conservarunt ac scriptis compendio mandarunt: 2.° quatenus ethnicorum philosophorum ac maxime Aristotelis opera quædam, aut latine reddiderun, aut commentariis illustrarunt. Quorum primum, præter Isidorum, præstitit

A) *Cassiodorus* (Magnus Aurelius) apud Squillacum Calabriæ oppidum 470 natus, Minister Theodorici ostrogothorum regis ejusdemque successorum factus, ac perseverans usque ad provectam ætatem, monachus evasit ætatis anno 70, edificato monasterio S. Benedicti, ubi et monachos socios adegit ad veterum opera transcribenda, et sua scripsit, inter quæ reperiuntur: *Tractatus de anima*, et illud celebratum medio ævo quod inscribitur: *De septem Disciplinis*.

B) *Boetius* e converso eminet ex secundo titulo, quippe qui apprime græce peritus, latine reddidit quædam ex operibus Nicomachi, Euclidis, Archimedis, Pythagoræ ac præsertim Aristotelis, cujus philosophiam præ cæteris sectabatur, eam tamen simul conciliare studens cum Neoplatonicorum placitis quibusdam. Scripsit præterea commentaria in *Isagoge* Porphyrii, ex quibus Scholastici plurima postea desumpserunt. Natus est porro philosophus iste Romæ, circa annum Christi 472 ex familia senatoria, ac postquam auctoritate maxima et amicitia polluit apud Theodoricum, de falsis oriminibus accusatus, carceri primum mancipatur, deindeque interficitur Theodorici jussu circa annum 525. Dum in carcere mortem spectabat, librum scripsit cui titulus: *De Consolatione Philosophiæ*, in quo de vanitate rerum hujus

mundi, de fato et fortuna, de hominis libertate, de Dei providentia egregie quidem disserit, sed ethnica dogmata ideis christianis admiscendo. Retroactis sæculis, apud omnes communiter, et adhuc nostra ætate apud non paucos, Boetius habetur non solum tamquam christianus, sed etiam tamquam martyr; ast non desunt hodie critici qui existimant eum nec christianum quidem fuisse (1).

Quod ad me attinet, existimo ejusmodi sententiam nihil esse aliud quam intemperantis criticæ fœtum. Sive enim Boetii vitam christianis virtutibus fulgentem, spectemus; sive præ oculis habeamus ab eodem conscripta opera, in quibus de doctrina et dogmatibus catholicæ Ecclesiæ egregia simul atque exacta ratione disserit (2); sive demum veteres traditiones et antiqua monumenta consulantur, tamquam indubium haberi potest, Boetium catholicæ fidei professorem baptismo, mente et opere, extitisse (3).

---

(1) Ita Marx apud Goschler. *Diction. encyclop. de la Theol. Cathol.* art. *Boece.* Vid etiam Ritter, *Hist. de la Phil.*

(2) Scio equidem non deesse quosdam qui tractatum *De duabus naturis et una persona in Christo*, atque opus *De Trinitate* inscriptum, Boetio adjudicant, sed absque solido fundamento, prout multi critici prudentiores demonstrant.

(3) «No contento, inquit Rohrbacher, cujus verba hispanice vertimus, con sostener la Iglesia católica y su doctrina de viva voz, la defendió tambien con sus escritos. En medio de las heregías y cismas que desgarraban la Iglesia en su tiempo, creyó deber esponer su propia creencia en una profesion de fé, que ha llegado hasta nosotros la cual es una de las mas lógicas, mas exactas y mas completas entre las de la antigüedad que han llegado hasta nosotros. Compuso un tratado: *De las dos naturalezas y una persona en Cristo*, contra los errores de Eutiques y Nestorio...

Lo que principalmente revela cuales fueron la fé y celo de Boecio, es el haber escrito en los horrores de la prision, dirigiéndole á su suegro (Sinmaco) el *Tratado sobre la Trinidad*. En la misma prision y en el intérvalo que medió desde su condenacion hasta su suplicio, escribió su célebre obra: *De la Consolacion de la filosofía*...

Habiendo sido muerto Boecio el 23 de Octubre de 524, los católicos recogieron su cuerpo y le dieron sepultura en Pavía cerca de la de Elpis, su primera esposa. El epitafio que se colocó en su sepulcro contiene en pocas palabras el elogio de su saber y de su virtud... El autor de este epitafio no dudaba que Boecio habria recibido ya en el cielo la recompensa debida á su piedad, á su celo por la fé, á sus

Cæterum, qui eum catholicæ fidei professorem inficiantur, ea ratione præcipue permoventur, quod Boetius ethnicorum scriptorum doctrinam et sententias frecuenter usurpat in conscriptis operibus. Ast, ut quisque facile agnoscit, id minime rem conficit; quandoquidem, id ipsum perfecere maxima ex parte Ecclesiæ Patres. Nec quidpiam aliud ex hujuscemodi facto licet colligere, nisi Boetio in animo fuisse ecclectismum in philosophicis consectari, simulque adlaborare ut ethnica philosophia erroribus purgata, catholicæ fidei manus amicas porrigeret, atque philosophiæ christianæ evolvendæ inserviret.

CAPUT QUINTUM.

SECUNDÆ PERIODI EPOCHA SECUNDA,

Seu Universæ Philosophiæ quinta epocha.

PHILOSOPHIA SCHOLASTICA.

In *philosophia scholastica* quatuor partes seu epochas opus est distinguere et assignare: quarum *prima*, quæ *præparationis* dici posset, initium ducit a Carolo Magno, et finem accipit labente sæculo undecimo; ubi incipit *secunda*, quæ *generationis*, dici potest, et pervenit usque ad sæculum decimum tertium; in quo incipit tertia scholasticæ epocha, quæ *evolutionis* et *perfectionis* appellari potest, et finem accipit sequenti sæculo, in quo initium accepit epocha quarta seu *occasus* philosophiæ scholasticæ, quæ perducitur usque ad

---

padecimientos por la justicia... Finalmente los Bolandistas le dan el título de santo. Su nombre se halla con este título en el calendario de Ferrarius y en el de algunas iglesias de Italia, que honran su memoria en el dia 23 de Octubre » *Hist. univ. de l' Eglise Cath.*, t. 9.°, pag. 57 et sqq.

instaurationem (*renacimiento*) litterarum sub finem sæculi decimi quinti.

Scholasticæ philosophiæ historia, nonnisi integris voluminibus texi potest, si ea congrue ac perfecte dignoscenda erit; idque tum propter longitudinem temporis quod complectitur, tum propter multitudinem et diversitatem systematum ac scholarum quibus scatet, tum denique propter erroneas opiniones, judicia et sententias, quæ de ipsa apud non paucos habentur. Sed nos brevitatis gratia et ex natura instituti operis cogimur summis tantum, ut ajunt, labris, rem hujuscemodi attingere: quapropter summatim tantum ac veluti per cursum characteres et auctores præcipuos, quibus quatuor epochæ præfatæ distinguuntur, brevi ratione exponemus. Cujus rei gratia sit

§ I.

Prima epocha philosophiæ scholasticæ.

In prima hac epocha quam *præparationis* diximus, duplex motus e regione quodammodo oppositus in scientia observatur, nempe, motus *rationalisticus*, et motus *theologicus*. Ad primum spectat

a) *Erigena* (Joannes Scotus) Hiberniæ initio sæculi noni natus, et anno 886 mortuus. Linguæ græcæ apprime peritus, omnium ferme veterum philosophorum ac præsertim Neoplatonicorum doctrinis imbutus, scientiam minime vulgarem magnumque nomen sibi acquisivit; ast ea fœdavit turpissimis erroribus, catholicæ fidei et rectæ rationi simul adversantibus. Ejus quippe doctrina, inter alia, hæc habet:

1.° Quadruplex *naturæ* genus distinguere oportet; quorum primum est, *natura creatrix et non creata*, scilicet, Deus ut Creator: secundum, *natura quæ creat et non creatur*, nempe, ideæ divinæ, quæ sunt rationes et causæ primordiales rerum: tertium, *natura creata et non creans*, ideæ, nempe, divinæ, quatenus existentiam recipiunt mundum hunc visibilem constituendo: quartum, *natura neque creata neque creatrix*, scilicet, Deus, non jam prout creator, sed prout terminus et finis universalis creationis et omnium rerum quæ in ipsa continentur. Deus ergo constituit esse et essentiam

omnium rerum, et omnes res, ipsaque anima humana, sicut egrediuntur, ita regrediuntur ad Deum (1).

2.° Postquam pantheismum, rationalismum quoque docet hibernus philosophus: nam apud ipsum, philosophia a religione non secernitur, sed cum ipsa potius convertitur et identificatur; etenim «vera, inquit, (2) philosophia est vera religio; conversimque, vera religio, vera philosophia.» Quin etiam rationem a fide et religione prorsus independentem efficit, dum scribit (3): «Vera autem ratio, cum virtutibus suis rata atque immutabilis munitur, nullius auctoritatis adstipulatione roborari indiget.»

b) Oppositam Erigenæ viam sectati fuere *Alcuinus* in Anglia 736 natus; *Lanfrancus* Ticini in Italia 1005, et *Petrus Damianus*, Ravennæ 1001 natus, qui philosophiam vel potius dialecticam, quam unice ferme colebant, ad res theologicas et asceticas pertractandas applicuerunt. Ast mediam quodammodo inter utrosque viam retinuit

Gerbertus circa dimidium sæculi decimi in Gallia natus, de quo ita habet noster Balmes: «Celeberrimus hic monachus, qui postea Papa fuit sub nomine Sylvestri secundi, cum arabibus et judæis communicationem habuit scientificam (4). Ejus ingenio et studio debet Europa primos in scientiis naturalibus passus. Memorare sufficiat, sæculo X, quod, ferreum dictum est, mathesecos, astronomiæ et geographiæ cathedras habuisse Gerbertum. Tabulam excogitavit, qua arithmeticæ operationes aptis characteribus explicabat: sphæram construxit ut astrorum motum exhiberet, et varios scripsit geometriæ tractatus.»

Notum est quoque, Gerbertum, si fides historicis et criti-

(1) Præter opus cui titulus: *De Divisione Naturæ*, quod Erigenæ systema philosophicum continet et ad nos pervenit, constat eum scripsisse aliud cui titulus: *De egressu et regressu animæ ad Deum*, quod ad nos non pervenit.

(2) *De Divis. Nat.*, lib. 1.°, cap. 68.

(3) *Ibid.*, cap. 71.

(4) In nostra, videlicet, Hispania, in qua apud Arabes et Judæos artes et scientiæ florebant; constat enim Gerbertum academias Hispalensem, Cordubensem et Toletanam frequentasse.

cis, primum fuisse qui usum characterum arabicorum in Europa christiana introduxit.

§ II.

Secunda epocha philosophiæ scholasticæ.

Philosophia proprie *Scholastica*, (1) post dimidiatum undecimum sæculum incepit evolvi cum Roscellino, Guillielmo Campellensi, (de Champeaux) et S. Anselmo. Quorum prior

a) Roscellinus Compendiensis vulgo dictus, (de Compiegne) dialecticis subtilitatibus acriter intentus, *Nominalismum* in scholas invexit, adfirmans *universalibus* nihil in rerum natura respondere, ac proinde *genera* et *species*, et ideas vel naturas quæ universales dicuntur, esse mera *nomina*, quibus individua seu singularia significamus. Exinde colligebat, nihil reale nos cognoscere nisi singularia; ad quod cum sufficiant sensus, merito suspicantur quidam, Roscellimum sensualismum quoque amplexatum fuisse. Ast e contra

b) Guillielmus de Champeaux, *Realismum* tuitus est ac fortasse ad exaggerationem duxit. Videtur enim ipsum, non tantum objectivam realitatem ideis universalibus attribuisse, sed adfirmasse quoque genera et species, seu sola *universalia*, continere veram entitatem et existentiam extra nos, minime vero singularia, quæ accidentaliter tantum ab invicem distinguuntur. Alii vero existimant, Guillielmum, verum realismum docuisse, affirmando naturas genericas, specificas etc., quæ ideis ac nominibus universalibus respondent atque significantur, realitatem objectivam extra mentem habere, sed

(1) Originem hujus denominationis tribuit Cousin scholis a Carolo Magno institutis: «C'est Charlemagne qui le premier ouvrit des écoles, *scholæ*. Ces écoles étaient le foyer de la science d'alors; aussi la science d'alors fut-elle appelée *scholastique*. Voilà l'origine de la chose et du mot. ¿Et où Charlemagne institua-t-il et pouvait-il instituer des écoles? La où il y avait le plus d'instruction encore, le plus de loisir pour en acquérir... Oui les convents son le berceau de la philosophie moderne.» *Histoir. de la Philosoph.*, lect. 9.°, pag. 257. Alii tamen aliter assignant originem et rationem hujus nominis.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

non sub statu vel forma *universalitatis*, quam formam vel statum eis tribuit intellectus per abstractionem a conditionibus seu differentiis individualibus, quibus singularia ad invicem distinguuntur. Novum et quasi medium systema excogitavit

c) *Abælardus* (Petrus) in Britannia minori non longe a Nannetensi civitate 1079 natus, qui realismum magistri sui Guillielmi, ac nominalismum Roscellini simul rejiciens, atque fortasse conciliare satagens, docuit *universale* in rebus extra animam positis *essentialiter* non inveniri, sed *individualiter* tantum; ac proinde universalia non esse quidem mera *nomina*, sicut ajebat Roscellinus, sed formas veras seu conceptus intellectus: unde et ejus hocce systema *Conceptualismus* nuncupari solet, quod quidem vix a Nominalismo differre patet, tum ex ipsa ejus expositione, tum maxime ex erroneis doctrinis ad quas ex hoc systemate perductus fuit, præsertim circa mysterium Trinitatis; quandoquidem, si fides Othoni, Abælardi discipulo et apologistæ, iliisque ejusdem coævis scriptoribus, realem distinctionem personarum e medio tollebat, solam nominalem relinquens. Docuit præterea Abælardus: 1.° mundum a Deo conditum, optimum inter possibiles esse: 2.° philosophos gentiles, ac præsertim Platonem hujusque discipulos, mysterium Trinitatis catholicæ veramque fidem habuisse, ac proinde nullam nobis adesse rationem dubitandi de ipsorum æterna salute. Post varias atque insolitas vitæ et doctrinæ vicissitudines, resipuit tandem opera, consilio, et exemplo Petri Venerabilis monasticam vitam christiane egit postremit vitæ annis, et obiit anno 1142. Ast verus ac maximus philosophiæ scholasticæ cultor hac ætate fuit

d) *Sanctus Anselmus* Augustæ Prætoriæ (Aosta) in Pedemontio anno 1033 natus, qui Beccensis monasterii primum abbas, deinde archiepiscopus Cantuariensis renuntiatus, temporalem vitam cum æterna commutavit anno 1109. Multa scripsit, inter quæ ut philosophica simul ac theologica eminent, *Monologium=Proslogium=De Libero Arbitrio=De Veritate*, in quibus christiana ac satis completa metaphysica continetur. Characteres generales atque præcipui ejus doctrinæ, sequentibus continentur :

1.° Tum quoad methodum, tum quoad doctrinam D. Augustino adhæret; nam et dialogo sæpe utitur, et de veritate, de ideis divinis, de malo aliisque hujusmodi, ad mentem hipponensis episcopi disserit; unde et Ontologismo, non secus ac D. Augustinus, aliqua ex parte accedit.

2.° Quinimo etiam, auctor existit demonstrationis *ontologicæ* existentiæ Dei, quam postea Cartesius ut novam instauravit. «Nullus quippe, inquit (1), intelligens id quod Deus est, potest cogitare quia Deus non est, licet hæc verba dicat in corde aut sine ulla aut cum aliqua extranea significatione. Deus enim est id quo majus cogitari non potest: quod qui bene intelligit utique intelligit idipsum sic esse, ut nec cogitatione queat non esse.» Et alibi (2) demonstrare aggreditur Deum, seu id quo majus cogitari nequit, non in solo intellectu, sed in re quoque necessario existere, «quia majus est esse in intellectu et in re, quam in solo intellectu. Et si illud in solo est intellectu, majus illo erit quidquid etiam fuerit in re... Et ideo necesse est, ut majus omnibus, quod est jam probatum esse in intellectu, et in re sit; quoniam aliter, majus omnibus esse non poterit.»

3.° Anselmi philosophia penitus abhorret a subtilitatibus atque inanibus disputationibus dialecticis, quibus Abælardus et alii coævi scholastici delectabantur. Quod attinet vero ad controversiam universalium, moderato realismo adhærebat, vehementerque rejiciebat dialecticos nominales, qui universalia ad nomina seu *flatus vocis* revocabant.

4.° Nec minus Abælardo ejusque discipulis adversabatur quoad usum et potentiam rationis humanæ. Dum enim ille rationis usum et vim nimis extollebat, atque suprema fidei catholicæ mysteria per rationem explicare et demonstrare contendebat, S. Anselmus e converso docebat, hominis rationem subjiciendam esse fidei; quinimo rerum cognitionem et scientiam ex fide initium ducere ac per eam juvari et illustrari. Hinc illud apud ipsum tritum: *Credo et intelligam. Fides præcedit intellectum.* Cave tamen ne inde inferas, D. Anselmum, aut scientiam, aut rationis usum in ipsis etiam fidei

(1) *Proslog.*, cap. 2.°
(2) *Lib. pro insipiente.*

sebus excludere aut damnare; nam potius et sæpenumero commendat, ut dum ait: «Negligentia mihi videtur, si postquam confirmati sumus in fide, non studemus quod credimus intelligere.«

5.° Ergo S. Anselmus jure merito spectari potest veluti institutor ac parens veræ philosophiæ scholasticæ, id est, christianæ simul et rationalis, quatenus sese opposuit, tum inanibus disputationibus ac subtilitatibus, tum spiritui ac principiis rationalisticis, quibus aliqui eamdem fædare et a recta via detorquere tunc temporis conabantur.

e) Præter hucusque enumeratos, floruere hac ætate philosophiæ scholasticæ: 1.° *Hugo* et *Richardus de Sancto Victore*, qui mysticismo adhæserunt: 2.° *Petrus Lombardus*, Novaræ in Italia natus, vulgo appellatus *Magister Sententiarum*, qui potius theologiam quam philosophiam coluit: 3.° *Joannes de Salisbury* (*Joannes Parvus Salisberiensis*) Abælardi discipulus, qui in opere cui titulus: *Policraticus*, et in alio quod inscribitur: *Metalogicus*, vanitatem nugas et inanes disputationes coævorum philosophorum irridet: 4.° tandem *Almaricus de Bene*, vel *Chartres*, et *David de Dinant*, qui, præter errores alios contra fidem, pantheismum materialistam suscitarunt, docentes Deum identificari cum materia.

TERTIA EPOCHA PHILOSOPHIÆ SCHOLASTICÆ.

§ III.

Philosophia Alberti Magni.

Cum sæculo decimo tertio incipit tertia epocha philosophiæ scholasticæ, quam *evolutionis* vel *perfectionis* supra appellavi; quoniam eo sæculo insigniora emicarunt lumina et ingenia scholasticæ philosophiæ, sicut et theologiæ. Hunc porro perfectionis motum incepit ac mirifice promovit

Albertus Magnus (nuncupari etiam solet, *Albertus Theutonicus*, *Albertus de Colonia*, *Albertus Ratisbonensis*) apud Lavingium in Germania anno 1193 natus. Post frequentatas ingenti scientiarum amore et profectu scholas Germaniæ, Galliæ et Italiæ, Prædicatorum Ordini nomen dedit trigesimo

ætatis anno nondum expleto; ubi perpetuo discens et docens, ac omni disciplinarum genere excultus, egregium sibi nomen comparavit, *Magnus* idcirco à coævis et posteris cognominatus. Parisiis, Coloniæ, allisque in locis philosophiam ad theologiam publice docuit, Legatus Apostolicus in Poloniam ac postea Magister Sacri Palatii et episcopus Ratisbonensis a Summo Pontifice renuntiatus, oneri et honori cessit, ad cellulamque reversus, scientiis ardentius incumbens, ac libris conscribendis deditus, ad superos tandem evolavit Coloniæ anno 1280 cum 87 esset annorum. Ejus opera continentur voluminibus 21 *in fol.*, in quibus de cunctis ferme disciplinis tam ecclesiasticis quam sæcularibus agit. Quod attinet ad philosophiam proprie dictam, eam sigillatim exponere omittimus, tum studio brevitatis, tum maxime quia a philosophia D. Thomæ, quæ hoc opere continetur, parum differt, quamvis sit minus completa ac perspicua. Ast vero, quoniam Albertus Magnus motum scientificum ac philosophicum mirifice promovit, idque non modo quoad philosophiam proprie acceptam et theologiam, sed etiam quoad scientias physicas et naturales, exponere oportet breviter generales characteres ejus doctrinæ, sicut et media et rationes, quibus motum philosophicum ac scientificum fovit et auxit.

1.° Philosophiam christianam evolvit ac perfecit, tum cunctas ejus partes integre atque ex ordine pertractando, earumque nexum et relationes ostendendo, tum etiam hominem considerando, et quatenus creaturas inferiores, et quatenus Deum respicit. Mundi quoque initium cum tempore, ac ejusdem productionem ex nihilo, abunde atque solida ratiene demonstravit et evolvit: unde vehementer fallitur Tennemann, dum asserit Albertum Magnum docuisse *emanationem* rerum ex Deo; quandoquidem, sexcentis locis creationem rerum ex nihilo adstruit. «Mundus, inquid (1), a primo Creatore solo Deo incepit per creationem... Deus ex nihilo fecit mundum.»

2.° In philosophiam christianam invexit elementa scientifica quæ fidei et rationi sunt consentanea, tum veteris phi-

(1) *Opp.* t. 2.° pag. 330.

losophiæ ethnicæ, tum neoplatonicæ, tum Arabum, ut percurrenti ejus opera statim patebit: quapropter oppido falluntur qui existimant et autumant, Albertum Magnum nihil præter Aristotelem scivisse et commentasse.

3.° Quinimo etiam, quamquam vestigiis Aristotelis maxime insistit, propter multitudinem ac varietatem operum Stagyritæ; tum etiam propter ejus methodum magis scientificam ac philosophicam quam Platonis, hujus tamen philosophiam æque suscipit et magni facit; unde et scribit: «Scias quod non perficitur homo in philosophia (1), nisi ex scientia duarum philosophiarum, Aristotelis, et Platonis.»

4.° Tantum igitur abest ut Aristotelis placita cæco modo insectetur, prout quidam scripsere, ut eum potius non semel refellat, errorique obnoxium aperte profiteatur, eos irridens qui errorem nullum in eo agnoscere volunt. «Qui credit, ait (2), Aristotelem fuisse Deum, ille debet credere quod nunquam erravit: si autem credit ipsum esse hominem, tunc proculdubio errare potuit, sicut et nos.»

5.° Nec de philosophia tantum, sed de humana scientia universim bene meruit Albertus Magnus, dum experientiam et observationem phænomenorum commendavit ad praximque reduxit; simulque scientias naturales, physicas ac mathematicas coluit, promovit et auxit (3).

---

(1) *Opp.* t. 2.° pag. 67.

(2) *Ibid.* pag. 332.

(3) Id facile sibi persuadebit, quisquis ejus volumina evolverit: siquidem, præter theologica, ascetica et exegetica, quæ pluribus voluminibus *in fol.* continentur, sequentia habet ad philosophiam ac ad scientias naturales, physicas et mathematicas spectantia: *De Prædicabilibus*, lib. 1.=*De Decem Prædicamentis*, lib. 1.=*De sex principiis*, lib. 1.=*De Interpretatione*, lib. 2.=*De syllogismo*, lib. 2.=*De Demonstratione*, lib. 2.=*Topicorum*, lib. 8.=*De Sophisticis elenchis*, lib. 2.=*De Physico auditu* (Physica), lib. 8.=*De Cœlo et Mundo*, lib. 4.=*De Generatione et Corruptione*, lib. 2.=*De Meteoris*, lib. 4.=*De Mineralibus*, lib. 5.=*De Anima*, lib. 3.=*Metaphysicorum*, lib. 13.=*Ethicorum*, lib. 10.=*Politicorum*, lib. 8.=*De Sensu et sensato*, lib. 1.=*De Memoria et reminiscentia*, lib. 1.=*De Somno et Vigilia*, lib. 1.=*De Motibus Animalium*, lib. 2.=*De Juventute et Senectute*, lib. 1.=*De Spiritu et Respiratione*, lib. 2.=*De Morte et Vita*, lib. 1.=*De Nutrimento et Nutribili*, lib. 1.=*De natura et origine Animæ*, lib. 1.=*De Unitate intellectus contra Averroem*, lib. 1.=*De intellectu et intelligibili*, lib. 2.=*De Natura Locorum*, lib. 1.=*De Causis Proprietatum Elementorum*, lib. 1.=*De passionibus aeris*, lib. 1.=*De Vegetabilibus et Plantis*, lib. 7.=*De Principiis motus progressivi*, lib. 1.=*De Processu universitatis* (omnium rerum) *a Causa Prima*, lib. 1.=*Speculum Astronomicum*, lib. 1.=*De Animalibus*, (historia naturalis animalium), lib. 26.=*De Apprehensione et apprehensionis modis*, lib. 1.=*Philosophia Pauperum*, lib. 1.=*De Alchimia*, lib. 1.=

6.° Primus extitit inter philosophos christianos, qui historiam naturalem animalium, plantarum et mineralium,

---

Ex his facile dignoscitur, non parum Alberto Magno debere scientias præsertim physicas et naturales, ut vel ipsi recentiores qui ejus opera diligenter examinarunt, ingenue fatentur; inter quos eminet Blainville, qui analysim operum Alberti sic claudit: «Puede por lo tanto resumirse lo que Alberto Magno ha dejado á la ciencia, en las diez teses siguientes:

1.ª Completó y terminó el círculo de los conocimientos humanos, añadiendo á lo que habia hecho Aristóteles la demostracion científica de las relaciones del hombre con Dios.

2.ª Imprimió al estudio de la naturaleza su verdadero carácter, á saber, la utilidad física inmediata y la utilidad teológica, mucho mas importante en el órden social.

3.ª Ensanchó el camino de la observacion, aplicándola á todos los séres de la naturaleza y á todas sus circunstancias, á excepcion de la anatomía.

4.ª Creó la descripcion de los cuerpos naturales, desconocida á los antiguos.

5.ª Tuvo el sentimiento é indicó las relaciones naturales de los séres, aunque no pudo, por falta de los elementos necesarios, hacer su aplicacion á la clasificacion.

6.ª Determinó la medida de la perfeccion é imperfeccion en mas ó en menos de los séres organizados.

7.ª Tuvo el sentimiento y definió muchas veces con felicidad los grados que forman los cuerpos naturales, haciendo aplicaciones acertadas á algunos casos.

8.ª Al mismo tiempo que aceptó las teses principales de la escuela peripatética, las ilustró, rectificó y desenvolvió de una manera conveniente.

9.ª Fué el primero que empleó de una manera general la forma *de diccionario* ú órden alfabético para la descripcion de los cuerpos naturales, señalando al propio tiempo sus ventajas é inconvenientes.

10.ª Fué tambien el primero que abrazó todas las partes de las ciencias naturales bajo un plan completo, perfectamente seguido y lógico, para lo que completó muchas veces las lagunas de Aristóteles.» *Histoire des Scienc.* t. 2.° pag. 94.

ex integro atque scientifice tradere est aggressus (1). Similiter, scientiam physiognomiæ seu phrenologiam omnium primus in philosophiam christianam invexit, ejusdem bases ac rationalia principia constituens et applicans (2).

§ IV.

De philosophia D. Thomæ, S. Bonaventuræ et aliorum Scholasticorum ejusdem ævi.

a) Philosophiam D. Thomæ nihil opus est exponere, quoniam in hoc nostro opere satis exprimitur ac integre continetur. Notare sufficiat sequentia: 1.° eum scientias physicas et naturales parum coluisse; unde quoad hæc, Aristotelem sequitur in his quæ fidei non opponuntur. 2.° Quoad philosophiam proprie dictam, Aristoteli quidem adhæret quoad methodum; ast vero quoad doctrinam ipsam, ejus philosophia vere est ecclectica, quia ex philosophis cunctis sive ethnices, sive christianis, desumit pro argumentorum natura et conditione, plurima simul ex proprio ingenio addendo. Dominantur tamen philosophia Aristotelis, philosophia Platonis, et præsertim philosophia D. Augustini.

---

(1) Hinc merito Jourdain hæc habet de ejus historia animalium: «Soit qu' on la regarde comme une simple compilation d'Aristote et d' écrivains subséquents, ou comme le depot des connaissances du siècle où il vivait; soit que l' on veuille y voir l' ouvrage d' un homme voué à l' étude de la nature, et qui savait en penetrer les mystères, on conviendra que sous l' un ou l' autre de ces rapports, elle est un monument precieux qui, presentant l' état des opinions et des connaissances du moyen age, remplit une longue lacune, et lie l' histoire ancienne de la science à celle des temps modernes.» *Recherches sur les trad. d' Arist.* pag. 358.

(2) Unde jure merito habet Blainville: «Il est le premier qui, dans son traité de la physionomie, ait pensé à determiner les facultés de l' âme d' après les organes exterieurs du crane Aristote avait deja donné un traité de physionomie, et Theophraste y avait ajouté ses caractères; mais Albert le Grand;... contient en germe la theorie de Gall et de Spurzheim son disciple, moins l'exageration et les principes materialistes.» *Histoire des scienc.*, t. 2.°, pag. 80.

b) D. Thomæ coævus extitit *S. Bonaventura*, anno 1221 in Italia natus et Lugduni mortuus 1274. In baptismo *Joannes Fidanza* cognominatus, Ordinem Minorum amplexus fuit, cujus extitit Minister generalis, ac postea episcopus et cardinalis a Summo Pontifice fuit renuntiatus.

Ejus philosophia cum philosophia D. Thomæ satis congruit, a qua solum ferme differt: 1.° quatenus non omnes philosophiæ partes fusiori calamo prosequitur, sicut D. Thomas, ac præsertim quoad logicalia et psychologica: 2.° quatenus in metaphysicis, placitis Ontologismi magis favet quam D. Thomas: 3.° quatenus mysticismo etiam satis favet, cognitionis humanæ originem, naturam et proprietates ad sensum et formas mysticismi revocans, prout videre licet in his ejus operibus: *Reductio artium ad Theologiam*,=*Itinerarium mentis in Deum*=*Lignum vitæ*. Atque ex qua parte ad mysticismum accedit, dux haberi potest eorum qui sequentibus sæculis, scholæ mysticæ adhæserunt, inter quos eminent sæculo 14.° *Joannes Taulerus* Ordinis Prædicatorum, in Germania natus, et anno 1361 mortuus; sæculo vero sequenti Joannes Gerson Universitatis Parisiensis Cancellarius, qui e vita decessit anno 1429.

c) Præter DD. Thomam et Bonaventuram, inter præcipuos qui circa ea tempora floruere, connumerari possunt, *Henricus Gandavensis*, et *Ægidius Colonna* Romanus; quorum ille discipulus extitit Alberti Magni, hic vero D. Thomæ, cujus doctrinam egregie tuitus est, atque eximius philosophus simul et teologus evasit. Romæ natus est Ægidius 1247, Ordinem S. Augustini amplexus fuit, ac e vivis excessit 1316. Post recensitos tamen nomen majus sibi comparavit

d) *Scotus*, (Joannes Duns *Doctor subtilis* vulgo nuncupatus. In Anglia natus est 1275, ac seraphicum Ordinem ingressus, Oxonii et Parisiis summa cum laude *Sententias* est interpretatus, tam vivæ vocis oraculo quam *commentariis* super eas concriptis, moriturque Coloniæ ex apoplexi (1) 34

---

(1) Historici quidam narrant. Scotum ex errore vivum tumulatum fuisse; ast Wading cum aliis historicis præfatam narrationem tamquam falsam rejiciunt. «Il mourut, ait Rousselot, environ un an après son arrivée à Colonge, d'une attaque d'apoplexie, et il fut en-

ætatis anno. Sunt tamen qui asserunt eum vixisse 45, alii vero 63 annos. Ejus philosophia partim congruit cum philosophia D. Thomæ, differt tamen in quibusdam placitis, quorum hæc sunt præcipua:

1.° Præter distinctionem realem et rationis, admittere oportet distinctionem aliam, nempe, *formalem actualem ex natura rei*, quæ media veluti existit inter distinctionem realem et rationis; quæ proinde actu in entibus invenitur ante operationem intellectus.

2.° Hoc distinctionis genus locum habet inter essentiam et existentiam in rebus creatis, sicut etiam inter attributa divina.

3.° Dum dicitur Causam Primam cum secunda concurrere ad agendum, non est intelligendum quod physicam aliquam qualitatem eidem imprimit, sed solum quod operatur et agit cum subordinatione ad Agens Primum.

4.° Ex virtute divina potest idem corpus existere circumscriptive in pluribus locis.

5.° In homine, præter animam rationalem quæ hominem substantialiter informat, admittenda est alia forma substantialis, qua corpus in ratione corporis constituitur: unde in homine duplex datur forma substantialis.

6.° Materia prima propriam habet existentiam, nec proinde existit per existentiam formæ substantialis cui unitur.

7.° Animæ non solum imperfectorum animalium, sed perfectorum etiam, extensione et divisibilitate donantur.

8.° Principium individuationis rerum consistit in entitate aliqua, quæ aliquid reale includit distinctum formaliter ab ipsa natura individuata.

A D. Thoma recedit quoque, tum quoad naturam et originem moralitatis, quam repetere videtur ex libera Dei vo-

terré dans le couvent de Fréres Mineurs. Mais bientot d'étranges bruits circulerent dans le monde; il se disait que Duns Scot, regardé comme mort, avait été enterré vivant; on ajoutait que le malhereux fut trouvé sur les degrés de son sepulcre, où il s'étai trainé et où il avait devoré ses mains: *aperto sepulcro, in gradibus mausolei, devoratis manibus repertum fuisse. Philosoph. du Moyen Age*, t. 3.° pag. 6.

luntate, dum scribit: «Sicut Deus potest aliter agere, ita potest etiam legem statuere rectam, quia si statueretur a Deo recta esset;» tum quoad immutabilitatem et dispensationem legis naturalis; tum denique quoad possibilitatem demonstrationis immortalitatis animæ rationalis, de qua hæc habet Scotus: «Non potest demonstrari quod sit immortalis.»

§ V.

Philosophia Rogerii Baconis et Lullii.

Rogerius Baco natus dicitur in Anglia circa annum Christi 1214. Postquam philosophiæ ac theologiæ operam navavit Oxonii et Parisiis, in patriam reversus amplectitur ordinem S. Francisci, quem plurimum illustravit, tum ob eximiam eruditionem ac peritiam in linguis orientalibus, tum propter summam peritiam in astronomia ac aliis scientiis physicis et naturalibus. Characteres doctrinæ et laborum ipsius, quibus philosophiæ et scientiarum naturalium progressum promovit, hisce continentur:

1.° Grammaticam, ac linguas veteres at scientificas, plurimum oportet colere ad scientias omnes discendas atque perficiendas.

2.° Priorum sapientum scientiam et labores revereri oportet, at simul curandum eos augere et perficere; homines enim «quanto juniores, tanto perspicaciores; quia juniores, utpote posteriores successione temporum, ingrediuntur labores priorum (1).»

3.° Proinde, «examinare debemus distinctissime sententias majorum, ut addamus quæ eis defuerunt, et corrigamus quæ errata sunt, cum omni tamen modestia et excusatione.»

4.° Scientiæ veluti præcipua radix est experientia, sine qua vix cognitio certa et scientifica obtineri potest, adeo ut ratiocinia, ipsæque demonstrationes mathematicæ, plenam ac scientificam certitudinem non adsequantur, nisi experientia eadem comitetur.

(1) *Opus majus*, pag. 9.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

Ex his colligitur, quod quamvis Baco philosophiam proprie dictam non coluerit, ejus tamen progressum non parum juvit et promovit, prudentissimis præceptis, quæ ipsemet quoque ad praxim reduxit, ut videre licet in cit. *Opus Majus*, in quod observationes et experimenta multiplicis generis, aut continentur, aut indicantur: atque inter alia adfirmat effici posse, «ut naves maxime fluviales et maritimæ ferantur, unico homine regente, majori velocitate quam si essent plenæ hominibus navigantibus. Currus etiam possent fieri, ut sine animali moveantur cum impetu inæstimabili.» *Instrumenta* etiam seu machinas ad volandum fieri posse, scribit; aliaque quamplurima memorat, quæ ostendunt monachum franciscanum extitisse peritissimum in physicis, mathematicis et mechanicis.

Raymundus Lullius in Balearica Mayori natus est circa annum 1235, atque post multiplices simulque extraordinarias vitæ vicissitudines et pericula, apud Tunetum in Africa lapidibus obrutus est a Mauris, quibus Christi fidem non semel prædicarat, Alcorani religionem ac doctrinam simul confutando validissimis argumentis et maxima scientia. Controversia extat adhuc inter criticos, circa authentiam quorumdam ex ipsius operibus. Quidquid tamen de hoc sit, cum ejus philosophiæ præcipua pars contineatur in *Arte Magna*, quæ Lullii genuinus fœtus proculdubio existit, generalia lineamenta ejus philosophiæ ex eadem excipere atque dijudicare oportet, tam quoad methodum, quam quoad doctrinam. Et quidem,

1.° Ejus methodus sita est in dispositione, artificiosa quidem, sed satis arbitraria quæstionum et rerum quæ investigationi rationis humanæ subesse possunt.

Cujus rei probationem non minus ac specimen exhibent, tum prologus quem *Arti Magnæ* Lullius præfixit, tum ejusdem Artis divisio atque argumentorum distributio per litteras alphabeti, quæ hic subjicimus:

«Quoniam multas artes fecimus generales, ipsas volumus clarius explanare per istam quam vocamus ultimam, quia de cætero non proponimus aliam facere; ipsam quidem ex aliis compilamus, et aliqua nova explicite addimus. Quoniam intellectus humanus est longe magis in opinione quam in scientia constitutus; quia quælibet scientia habet sua principia propria, et diversa a principiis aliarum scientiarum, idcirco

requirit et appetit intellectus, quod sit una scientia generalis ad omnes scientias, et hoc cum suis principiis generalibus, in quibus principia aliarum scientiarum particularium sint implicita et contenta, sicut particulare in universali. Et ratio hujus est, ut cum ipsis principiis alia principia subalternata sint, et ordinata et etiam regulata; ut intellectus in ipsis scientiis quiescat per verum intelligere, et ab opinionibus erroneis sit remotus ac prolongatus. Per hanc quidem scientiam possunt aliæ scientiæ perfacile acquiri. Principia enim particularia in generalibus hujus artis relucent et apparent; dum tamen principia particularia applicantur principiis hujus artis, sicut pars applicatur suo toti. Principia vero hujus artis sunt hæc: Bonitas, Magnitudo, Æternitas sive duratio, Potestas, Sapientia, Voluntas, Virtus, Veritas, Gloria, Differentia, Concordantia, Contrarietas, Principium, Medium, Finis, Majoritas, Æqualitas et Minoritas. Et dicuntur generalia; quia omnes bonitates aliarum scientiarum ad unam bonitatem generalem sunt applicabiles. Et idem dico de omnibus magnitudinibus ad unam magnitudinem generalem: et sic de consimilibus aliis, suo modo dicendum. Amplius quidem hæc scientia, generalis potest nuncupari, quia quæstiones generales habet ad omnes alias quæstiones, quæcumque sint, applicabiles. Omnes enim in istis implicantur, et sunt hæ; scilicet, Utrum sit; Qui est; De quo est; Quare est; Quantum, Quale est; Quando est; Ubi est; Quomodo est; et Cum quo est. Et sunt decem, ut apparet numeranti. Item, ars ista est generalis ratione mixtionis principiorum et regularum, quam habet, ut inferius patebit. Nam sicut propositio in communi sumpta, et generalis ad omnes propositiones, sic suo modo ista principia composita, in communi sumpta, sunt generalia ad omnia principia particularia composita. Sed ut dubium removeatur, dico quod omnia alia principia sunt particularia respectu istorum principiorum hujus artis; sicut bonitas magna, quæ est composita, est communis quidem ad bonitatem Petri, et equi, et sic de aliis.

DE DIVISIONE HUJUS ARTIS.

Dividitur ars ista in 15 partes: scilicet, Alphabetum, Figuras, Diffinitiones, Regulas, Tabulam, Evacuationem tertiæ figuræ, Multiplicationem quartæ figuræ, Mixtionem, Novem subjecta, Applicationem, Quæstiones, Habituationem, Et modum docendi.

PRIMA PARS PRINCIPALIS.

DE ALPHABETO.

Alphabetum vero hujus artis, est illud:

B significat Bonitatem, Differentiam, Utrum, Deum, Justitiam, et Avaritiam.

C significat Magnitudinem, Concordantiam, Quid, Angelum, Prudentiam, et Gulam.

D significat Æternitatem sive Durationem, Contrarietatem, De quo, Cœlum, Fortitudinem, et Luxuriam.

E significat Potestatem, Principium, Quare, Hominem, Temperantiam, et Superbiam.

F significat Sapientiam, Medium, Quantum, Imaginationem, Fidem, et Acidiam.

G significat Voluntatem, Finem, Quale, Sensitivam, Spem, et Invidiam.

H significat Virtutem, Majoritatem, Quando, Vegetativam, Charitatem, et Iram.

I significat Veritatem, Æqualitatem, Ubi, Elementativam, Patientiam, et Mendacium.

K significat Gloriam, Minoritatem, Quomodo et Cum quo, Instructivam, Pietatem, et Inconstantiam.

Hoc verum alphabetum, corde tenus oportet scire; quod sine eo artista minime poterit uti ista arte sive ipsam practicare. Et est positum hoc alphabetum in hac arte, ut per ipsum significentur principia, et quæstiones hujus artis, et ea quæ in ipsis continentur, et ad propositum adducatur, de quo quæritur; ut intellectus sit verus, certus, et non dubitativus.»

TABULA AD ARTIS MAGNÆ

PRIMUM CAPUT PERTINENS.

A. { 1.° Essentia. 2.° Unitas. 3.° Perfectio.

Alphabetum seu principia hujus artis sunt aut

Prædicata. { Absoluta. / T. Relata seu respectus.

Q. Quæstiones.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.
Absoluta.	Bonitas.	Magnitudo.	Æternitas seu duratio.	Potestas.	Sapientia.	Voluntas.	Virtus.	Veritas.	Gloria.
T. Relata seu respectus.	Differentia.	Concordantia.	Contrarietas.	Principium.	Medium.	Finis.	Majoritas.	Æqualitas.	Minoritas.
Q. Quæstiones.	Utrum?	Quid?	De quo?	Quare?	Quantum?	Quale?	Quando?	Ubi?	Quomodo? Cum quo?
S. Subjecta.	Deus.	Angelus.	Cœlum.	Homo.	Imaginatio.	Sensitiva.	Vegetativa.	Elementativa.	Instrumentativa.
V. Virtutes.	Justitia.	Prudentia.	Fortitudo.	Temperantia.	Fides.	Spes.	Charitas.	Patientia.	Pietas.
V. Vitia.	Avaritia.	Gula.	Luxuria.	Superbia	Acidia.	Invidia.	Ira.	Mendacium.	Inconstantia.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

2.° Ejus doctrina philosophica hisce summatim continetur:

a) Deus, utpote Summa Bonitas, necessario existere dignoscitur ex existentia ipsa bonitatum inferiorum, quæ minime existere possent nisi aliqua prius existeret Bonitas Summa.

b) Sicut porro Deus mumdum præcedit et superat quoad attributa, bonitatem, potestatem etc., ita mundum præcedit et superat ex parte æternitatis, ac proinde repugnat mundum esse æternum.

c) Hominis anima per creationem, et non per generationem producitur; quandoquidem quod generationi est obnoxium, necessario senescit et corrumpitur, quæ minime in rationali anima observantur. Corpus hominis constituitur ex quatuor elementis; ejusdem vero anima ex vegetativa, ex sensitiva, ex imaginativa. Ex quo conjicere licet, Lullium admittere in homine alias vel saltem aliam animam præter rationalem.

d) Primum et præcipuum objectum ab intellectu cognitum est ens seu esse communissimum, cujus cætera omnia objecta sunt veluti partes et applicationes. Nam «esse est commune cæteris omnibus, et per se notum, et non eget declaratione; tamen partes ejus hic declarantur. Unde bonum, est esse gratia cujus omnia bona sunt... Magnum, est esse gratia cujus omnia sunt magna... Durans, est esse gratia cujus omnia habent durationem... Potens, est esse gratia cujus omnia sunt potentia... Sapiens, est esse gratia cujus omnia sunt scibilia... Volens, est esse gratia cujus omnia sunt volentia;» sicque cætera entis attributa prosequitur Lullius.

Sciendum etiam; Lullium conatum fuisse artem cabalisticam in philosophiam christianam introducere; unde non solum eam usurpat in suis libris, sed etiam eam magni facit et commendat, hæc inter alia scribens: «Dicimus quod hoc vocabulum Kabbala quod scribitur per litteram K, nihil aliud est arabice importans latine quam superabundans sapientia. Est igitur Kabbala, habitus animæ rationalis ex recta ratione divinarum rerum cognitivus (1).»

(1) Non immerito igitur habet Rousselot: «Raymond Lulle est le premier parmi les scholastiques du catholicisme, qui ait introduit

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
ALERE FLAMMAM VERITATIS
UANL
UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

Observatio.

Ex hucusque expositis, sequentia licet colligere, circa nostrum Lullium: 1.° Vir profecto extitit magni ingenii, atque de scientiis proculdubio bene meruit, tum laboribus scientificis, tum operibus conscriptis; ast imaginationis æstuantis vi abreptus; erudite atque subtilius, potius quam profunde et solide de philosophicis disseruit. 2.° Exinde, ipsa Lullii *Ars Magna*, quæ veluti compendium quoddam ipsius scientiæ habetur, ingenium quidem et originalitatem redolet, sed quæ formas externas potius, quam rei substantiam et scientifica argumenta attingit: quapropter non prorsus immerito scripsit Cornelius Agrippa: *hanc artem ad pompam ingenii et doctrinæ ostentationem potius, quam ad comparandam eruditionem valere, ac longe plus habere audaciæ quam efficaciæ.* 3.° Ast vero, nec quoad ingenium, nec quoad voluntatem, nec quoad doctrinam, quidquam commune habet cum sophistis, quibus aliqui eundem accensere non verentur (1).

---

cette philosophie dans le moyen age; il est devenu, par suite, le chef d'une école de cabalistes qui a jué un grand role après lui, es à ces titres encore, Raymond Lulle a droit à une place honorable parmi les hommes de son temps, qui ont le plus marqué dans la science; toutefois ces litres ne sont pas les seuls: il a un merite personnel qu'on ne peut lui refuser sans injustice. C'est assurémet une des plus puissantes intelligences de son siècle; son grand art en est une preuve. On peut à peine se figurer ce qu'il dut falloir de combinaisons, de recherches et de patience pour coordonner et rendre visible à l'œil un système aussi compliqué, et qui avait pour objet le savoir universel.» *Philosophie du Moyen Age*, t. 3.° pag 121.

(1) Minime idcirco adsentimur præfato Agrippæ, dum in Comment. in Lullii Art. Mag. hæc scribit: «Invenit Raymundus Lullius recentioribus temporibus artis dialecticæ haud absimilem prodigiosam artem, per quam, tamquam alius Gorgias Leontinus (qui primus in conventu litteratorum hominum poscere ausus est, qua de re quisque audire vellet) de quovis subjecto sermone abunde quis valeat disserere, atque invenire quædam artificiosa nominum ac verborum perturbatione, atque in utramque partem de omni (subjecto) sermone curioso hoc, plus quam eleganti artificio garrula loquacitatis ostentatione disputare; nec ullum vicendi locum aliis relinquere, et res minutissimas et pusillas in immensum dilatare.»

§ VI.

Philosophia Durandi et Occami.

Cum duobus hisce philosophis incipit periodus quarta seu degenerationis philosophiæ scholasticæ; tum quia aliqua ex præcipuis dogmatibus philosophicis præcedentium Scholasticorum refellere aggressi sunt; tum maxime quia post eos philosophia ad subtilitates et contentiones vanas declinavit; tum denique quia Occamus præsertim, viam sensualismo et scepticismo aperuit. Itaque

Durandus de Sto. Portiano, labente sæculo 13 in Gallia natus, ordinem Prædicatorum juvenis adhuc ingreditur, ac post litterarum studia, summa cum laude et profectu peracta, magister Sacri Palatii, atque tandem Episcopus Meldensis creatur, e vivis decedens circa annum 1334. Ejus *Commentaria in Mag. Sent.*, dogmata quædam, tum philosophica, tum theologica continent, a D. Thoma et reliquis insignioribus Scholasticis abhorrentia. Horum præcipua, quoad philosophica, hisce continentur:

a) Deus non immediate influit in operationibus creaturarum sed tantum mediate, eisdem tribuendo et conservando virtutem seu potentias ad agendum: similiter «Deus non est causa actionum liberi arbitrii, nisi quia liberum arbitrium ab ipso et est, conservatur (1).»

b) Falsum est objectum proprium intellectus humani esse universalia; nam «primum cognitum ab intellectu non est universale, sed singulare (2).»

c) Existentia intellectus agentis gratuita; est; sicut enim nulla est necessitas admittendi *sensum agentem*, ita nec ponendi intellectum agentem.

d) Similiter, cum absurdum sit dicere «quod potentia cognoscitiva ducatur in cognitionem alicujus per tale repræsentativum quod est sibi totaliter incognitum;» (3) rejiciendæ

---

(1) *Sentent.*, lib. 2.°, Dist. 37, q. 1.ª
(2) *Ibid.*, Dist. 3.ª, q. 7.ª
(3) *Ibid.*, quæst. 6.ª

sunt species vel ideæ tam sensibiles quam intelligibiles, quæ pro cognitione objectorum pronuntur (1).

Guillielmus Occam in Anglia natus circa finem sæculi 13, ordinem S. Francisci amplectitur. Primum, Scoti auditor, postea Parisiis publice docens, causam Philippi Galliæ regis, ac deinde Ludovici Imperatoris adversus Summum Pontificem tuetur variis libris adversus Sedem Apostolicam conscriptis, ad tandem apud Monachum moritur anno 1347. Præter non pauca erronea ad theologiam et jus canonicum spectantia, Occamus in philosophia viam sensualismo et scepticismo aperuit.

a) Sensualismo quidem, quatenus: 1.° nominalismum Roscellini restituit, universalia ad flatus vocis revocans, simulque docens quod «scientia realis non est specialiter de rebus tamquam de illis quæ immediate sciuntur.» Ex quibus aliisque ejusdem placitis facile erui posset, hominem nihil præter singularia cognoscere, ad quod sensus sufficiunt: 2.° quatenus statuit demonstrari non posse immaterialitatem et incorruptibilitatem rationalis animæ, de qua hæc, inter alia, habet: «Quod illa forma sit immaterialis, incorruptibilis ac indivisibilis, non potest demonstrari, nec per experientiam sciri (2).» Quod sane non sensualismo tantum, sed

b) Scepticismo quoque aperte favet, sicut nimis eidem favent alia hujus philosophi placita, ex. gr. dum docet non posse «demonstrative probari quod tantum est unus Deus:» nec posse per rationem probari quod Deus «intelligat omnia a se;» similiter nec posse «probari naturali ratione quod Deus sit causa efficiens alicujus effectus (3).»

Observatio in philosophiam Durandi et Occami.

Sicut Durandus spectari potest veluti antecessor scholæ

(1) Cousin, postquam narravit Occamum rejecisse species sensibiles et intelligibiles, subdit: «il est dans l'Europe moderne l'antécedent de Reid et de l'école écossaise.» *Histoir. de la Phil.*, lec. 9.ª Ex dicti porro colligitur gallum philosophum vehementer falli in re hac; quoniam Durandus antiquior existit, atque sua Commentaria prius quam Occamus scripsit. Vid. Jourdain, *Philos. de Saint Thomas*, t. 2.°, pag. 155.

(2) *Quodlib.*, 1.°, quæst. 10.

(3) *Quodlib.* 2.°, q. 1.ª

scoticæ quoad theoriam cognitionis intellectualis, ita Occamus spectari potest tamquam auctor proludium faciens, primo quidem sensualismo moderato Locke, ad quem etiam accedit, dum contendit, attributa et actus rationalis animæ non sufficere ad demonstrandum eam esse substantiam spiritualem et immaterialem: 3.° theoriæ Puffendorf circa originem et naturam moralitatis, sicut constat, tum ex his quæ in Ethica adnotavimus, tum ex eo quod non semel aperte docet de re hac, de qua, præter alia, hæc scribit (1): «illa est boni et mali moralis natura, ut cum a liberrima Dei voluntate sancita sit et definita, ab eadem facile possit amoveri et refigi; adeo ut mutata ea voluntate, quod sanctum et justum est, possit evadere injustum.»

§ VII.

De philosophia Arabum et Judæorum.

Philosophia scholastica præparationem et præsidium accepit ex laboribus litterariis Arabum et Judæorum, qui a sæculo decimo usque ad decimum tertium, tum apud Orientem, tum maxime in scholis Hispaniæ floruerunt. Siquidem, hispani arabes in proprium idioma Aristotelis opera transtulerunt, et judæi ad hebraicum verterunt, ex quibus deinde facilius et pedetentim ad latinam linguam transierunt non solum Aristotelis libri, sed Arabum et Rabbinorum opera ac commentaria philosophica. Inter Arabes porro philosophos eminent, præter Alkendi, in civitate Bosra natus, qui primus Aristotelis philosophiam apud Arabes coluit atque commentariis illustravit ineunte sæculo nono, quique præterea scripsit *Exhortationem ad studium philosophiæ*,

a) *Alpharabius*, qui sæculo decimo in Syria floruit, Aristotelisque philosophiam publice docuit ac commentariis illustravit, præsertim quoad partem rationalem et dialecticam.

b) *Avicenna* (Ibn-Sina) medicus celeber in Perside natus anno 980 et mortuus 1036. Non solum Aristotelis, sed Hip-

(1) *Sentent.*, lib. 2.°, quæst. 19.

pocratis quoque et Galeni opera perlegit et commentariis ornavit.

c) *Algazel*, in provincia *Khorasan* natus circa finem sæculi undecimi, et mortuus anno 1127. In schola Bagdad publice cum magno plausu docuit. Postremis saltem vitæ annis scepticismo philosophico adhæsit; unde et opus scripsit cui titulus: *Destructio Philosophorum*.

d) *Jaafar* seu *Tophail* (Ibn-Tophail) medicus simul ac insignis philosophus Hispali vel fortasse Granatæ natus, qui sæculo duodecimo floruit. Celebratissimum opus scripsit cui titulus: *Philosophus autodidactus*, in quo hypothesi facta hominis in deserta insula sibi ipsi et naturæ relicti, ædificium sapientiæ ab imis incipiens, sola individuali ratione duce, ad scientiam humanam et divinam perducit. Pantheismum quendam mysticum sectatur, docens ultimum gradum humanæ scientiæ esse agnoscere et affirmare, nihil reale revera existere præter aut extra *Ens absolutum*.

e) *Averroes* tandem, (Ibn-Roschd) qui Cordubæ natus anno Christi 1120 moritur apud Marochium 1198. Celeberrimus extitit hic philosophus, tam apud Arabes, quam apud christianos ipsos, qui ob ingentem numerum commentariorum quæ in libros fere universos Aristotelis conscripsit, *Commentatorem*, eum appellarunt. Pantheismum psychologicum ac errores alios gravissimos suis Commentariis admixcet. Scripsit etiam opus cui titulus: *Destructio Destructionum*, in quo scepticismum Algazelis refellit. Adversus Averrois doctrinam acriter dimicavit Lullius, verbo, scriptis ac etiam libellis ad Summum Pontificem datis pro comburendis Averrois libris.

2.° Quod attinet ad Rabbinos, florentissimas scholas habuere Cordubæ, Toleti, Barcinone aliisque Hispaniæ civitatibus, in quibus philosophiam, medicinam, mathesim, astronomiam aliasque scientias mirifice excoluerunt, quamtumvis ipsorum labores satis adhuc non dignoscantur, atque, ut merito ait P. Cuevas, «hæc philosophicæ hispanorum litteraturæ pars, solertem et industrium postulat scriptorem, qui tot et tantos scientiarum thesauros in publicum effundat.» Inter Rabbinos celebrantur maxime:

a) *Avicebrom*, (Salomon ben-Gebirol) qui natus Malacæ in Bætica, Cæsaraugustæ educatur, et moritur Valentiæ Edetanorum. Scripsit librum cui titulus: *Fons vitæ*, in quo metaphysica continetur, quæ Aristotelem simul et neoplatonismum sapit.

b) *R. Moyses*, vulgo *Maimonides* nuncupatus, Cordubæ natus circa dimidium sæculi duodecimi, et apud Cairum in Ægypto mortuus sæculo sequenti ineunte. Plurima philosophica scripsit, in quibus Dei notionem satis accurate evolvit, antropomorphismum vehementer refellens (1).

Observatio in philosophiam Arabum.

Arabum philosophia, quippe quæ ex Aristotelis operibus initium, argumenta et occasionem sumpsit, tamquam proprium atque universaliorem characterem sibi vendicat, hærere et delectari in speculationibus metaphysicis et logicalibus, sive dialecticis. Ast simul in eadem duo motus philosophici observantur, præsertim post duo priora ejusdem sæcula, nempe: 1.° *Rationalismus scepticus*, cujus præcipuus parens et propugnator extitit Al-Gazel: 2.° *Rationalismus pantheisticus*, cujus insigniores adseclæ et propugnatores extiterunt Tophail et Averroes, quorum primus pantheismum idealistam et mysticum; alter pantheismum psychologicum propugnavit et evolvit.

§ VIII.

Observationes in philosophiam scholasticam.

Ex his quæ hucusque summatim delibavimus facile colligitur, historiam et naturam philosophiæ scholasticæ ignorare, eos qui nihil in ea vident nisi forraginem subtilitatum et inanium quæstionum, aut doctrinam penitus uniformem et immobilem, Aristoteli cæco impetu adhærentem. Nam si ea universim accipiatur, prout complectitur philosophos cun-

(1) «Il a composé beaucoup d' ouvrages dont le plus celèbre, celui qui contient sa doctrine philosophique, a eté traduit en latin et imprimé à Paris en 1520 in-folio: *Rabi Mossei Ægiptii dux seu director dubitantium et perplexorum*, in tres libros divisus.» Cousin, *Histoire de la Phil*. lec. 9.ª, pag. 272.

ctos ab Erigena usque ad dimidium sæculi 15, in ea observantur omnia fere systemata quorum meminit historia philosophiæ. Si vero eadem accipiatur pro scholastica-christiana, prout edocetur et evolvitur a principibus Scholæ S. Anselmo, Alberto Magno, D. Thoma, S. Bonaventura, Bacone, etc. ea quidem non continet systemata erronea quæ fidei simul et rationi adversantur; ast complectitur infinitam ferme varietatem opinionum et systematum, adeo ut in ipsa philosophia moderna, vix systema aut opinionem reperias, ex his quæ salva fide sustineri possunt, quæ apud Scholasticos non inveniantur vel ex integro, vel in semine. Igitur

Nota seu *character generalis* philosophiæ scholastico-christianæ, est *unitas cum varietate*. Unitas, quatenus systemata philosophica veritati divinæ tamquam criterio indirecto subjicit, nihil tamquam verum admittendo quod principiis fidei revelatæ adversatur: sciebant etenim Scholastici, veritatem veritati nunquam opponi. Varietas vero, quatenus salva fide catholica, systemata diversa, multiplices doctrinas, ac opiniones oppositas adinveniebant, tuebantur et evolvebant. Sed vero, hæc ipsamet philosophia, ut res omnis humana postulat atque præ se fert,

Defectibus et vitiis subjecta fuit. Nam: 1.° apud plures ex Scholasticis, præsertim vero apud eos qui sæculis 14 et 15 aut post eadem scripserunt, subtilitatibus ac quæstionibus vanis nimium indulsit: 2.° formas litterarias nimis neglexit, rudi, incomposito ac barbaro stilo utens, mentem et memoriam vacuis formulis non raro obruens potius quam illustrans: 3.° scientias mathematicas, physicas et naturales parvifecit, earumdem cultum ac progressum nimis negligendo: hic tamen postremus defectus conditionibus ac circumstantiis temporis magna ex parte est tribuendus. Postulabat æquitas, ut philosophi posteriores, his defectibus depellendis vires et animum intenderent; ast fato nescio quo effectum est, ut ad extrema declinantes, prout sæpe contingit in humanis, scholasticam philosophiam non instaurare, perficere et complere, sed convellere ac penitus eradicare conati sint. Præter recensitos defectus extitere simul

Causæ aliæ quæ pugnam adversus scholasticam philosophiam simulque ejus ruinam paraverunt. Ac 1.° scripta Occami, qui nominalismum Roscellini ac rationalismum Abælardi ex parte excitans, independentiam rationis ac despectum potestatis Sammorum Pontificum præparavit atque promovit: 2.° magnum schisma Occidentis, ex quo imminuta est religionis christianæ ac Sedis Apostolicæ veneratio: 3.° regum ac potestatis sæcularis nimia exaltatio, cujus exaggerationem et abusum promoverunt jurisperiti, qui legibus christianis, Romani ac Cæsarei juris placita substituere aggressi sunt: 4.° Wicleffistarum et Hussitarum errores et bella contra auctoritatem Ecclesiæ per Lutherum postea renovata: 5.° artis typici ac Novi Orbis inventio sive detectio, quæ mentium, idearum et scientiarum ingentem excitarunt agitationem, ac veluti convulsionem quandam non semper ad meliora declinantem: 6.° adventus Græcorum sapientium, qui e Constantinopoli ejecti, in Europæ regnis constituerunt, ubique diffundentes nomina, libros ac doctrinam veterum Græcorum et orientalium scriptorum.

CAPUT SEXTUM.

SECUNDI PERIODI TERTIA EPOCHA,

Seu Universæ Philosophiæ sexta ætas.

PHILOSOPHIA MODERNA.

Nemo est qui nesciat, juveni catholico atque tyroni christianæ philosophiæ non parum interesse, exactam et pleniorem notitiam accipere philosophiæ modernæ. Siquidem, absque ejusmodi notitia, nec poterit tuto et recta ratione eamdem dijudicare, nec (quod fortasse præcipuum existit in re hac) errores et pericula systematum acatholicorum, quibus eadem scatet, vitare, nec demum traditionem, motum et vicissitudines philosophiæ christianæ postremis hisce sæculis, tenere et agnoscere.

Quæ quidem nos præ oculis habentes, in ejusmodi philosophia exponenda paulisper immorabimur, ita tamen ut elementarii operis naturam, objectum et conditionem obli-

vioni minime tradamus. Hæc porro major elucidatio, distinctionem seu divisionem argumenti per articulos et paragraphos expostulat.

ARTICULUS PRIMUS.

Transitus a philosophia scholastica ad modernam.

§ I.

Philosophia transitionis.

Conditiones et causæ superiori paragrapho enumeratæ, effecerunt ut philosophia specialem statum obtineret a dimidio sæculi 15 ad finem usque 16, qui status *periodus transitoria* non immerito posset nuncupari, quoniam eo tempore humana mens vires suas quaquaversum exeruit, varias multiplicesque vias in philosophicis arripiendo. Nos porro brevitati et claritati consulentes, philosophos hujus periodi ad quinque classes revocamus. Quarum prima eorum est, qui aut platonismo adhæserunt, aut Aristotelem oppugnavere: secunda, eorum qui aristotelismo puro adhæserunt: tertia, eorum qui ecclecticam viam secuti sunt, systemata aut scholas varias varie permixcentes, ita tamen ut magis aut minus vel ad pantheismum, vel ad sensualismum, vel ad scepticismum declinarint: quarta eorum qui mysticismum amplexati sunt: quinta, eorum qui philosophiam scholasticam vitiis purgare, eamque instaurare et perficere studuerunt. Itaque,

1.° Ad primam classem pertinent

a) *Georgius Gemistus* seu Plithon, natus Constantinopoli 1438, et ad Concilium Florentinum missus; atque *Bessarion* Gemisti discipulus, socius ejusdem in Concilio Florentino, ac tandem Romanæ Ecclesiæ Cardinalis renuntiatus.

b) *Marsilius Ficinus*, qui Florentiæ 1435 natus, ac princeps et præsidens Academiæ platonicæ a Cosma de Medicis datus, moritur 1496. Græcæ linguæ apprime peritus, non Platonis modo, sed neoplatonicorum etiam opera multa latine reddidit, platonicam philosophiam summis extollens laudibus.

c) Doctrinam et scholam Aristotelis refellere ac destruere aggressus et *Petrus Ramus* (La Ramée) in Gallia 1515 natus, qui post varias vitæ vicissitudines interfectus fuit Parisiis 1572. In operibus quæ inscribuntur: *Institutiones Dialecticæ*, et *Animadversiones Aristotelicæ*, totus est in Aristotele refellendo et Scholasticis contemnendis. Ramum in hac parte imitatus est *Franciscus Patrizzi* in Illyrico natus 1529.

2.° *Aristotelismo puro* adhæserunt

a) Inter Græcos, *Georgius Trapizuntinus*, natus 1396; et alius *Georgius Scholarius*, qui et *Gennadius* solet nuncupari. Hi adversus platonicos doctrinam Aristotelis acriter tueri et propugnare aggressi sunt.

b) *Petrus Pomponatius* Mantuæ natus 1462, et Bononiæ mortus 1524: præcipuus est inter Latinos qui Aristotelis doctrinam non solum vehementer tuitus est, sed exaggeravit etiam ac contorsit, errores graves contra rationem atque fidem edocens. Scripsit inter alia: *De Fato, Libero Arbitrio et Prædestinatione:=De Immortalitate Animæ:=De Incantationibus*, in quibus non pauca erronea habet (1). Aristotelismum tuiti sunt etiam *Cæsar Cremonini*, natus 1552 et mortuus 1630: et *Jacobus Zabarella*, Patavii natus ac 1589 mortuus.

3.° Ecclecticam viam magis aut minus amplexati sunt,

a) *Joannes Picus* princeps Mirandulæ anno 1463 natus, et mortuus 1494, qui philosophiam Platonis cum doctrina Aristotelis conciliare est aggressus, quod opus perficere immatura morte impeditus est (2). Nepotem habuit *Joannem Franciscum*, qui eum in philosophicis secutus est.

---

(1) «Segun él, por la sola razon no puede probarse que el alma deba ser inmortal. Citando sobre esto á Santo Tomás, refiere las razones del Santo Doctor y las combate con sofismas.» Bouvier, *Histor. de la Filos.* t. 2.°, pag. 32.

(2) Mira sunt quæ de viro isto narrantur: «A la edad de veinte y cuatro años se fué á fijar en Roma, único teatro que le pareció digno de su nacimiento, de su capacidad y de su ciencia. Queriendo brillar en aquella capital de un mundo desconocido, redactó una tésis titulada *De omni scibili*, conteniendo novecientas conclusiones tomadas de diferentes autores antiguos y modernos, escolásticos,

b) *Jordanus Bruto* et *Andreas Cesalpini*, qui propria et aliena placita permixcentes, ad pantheismum declinaverunt; primus quidem ad pantheismum eleatico-neoplatonicum (1): alter vero ad pantheismum psychologicum, affinem ei quem docuerat Averroes. Bruno natus est Nolæ prope Neopolim circa dimidium sæculi decimi sexti: ordinem Prædicatorum est amplexus, quem deseruit; vel ante vel post emissam professionem, atque post varias vitæ vicissitudines, flammis traditus est Romæ tamquam hæreticus anno 1600.

c) *Bernardinus Telesio* in regno neapolitano 1508 natus, qui ecclecticam viam ita tenet, ut ad empyrismum et atomismum Democriti vehementius declinet. Hunc postea quodammodo secutus ac imitatus est *Petrus Gassendi*, in Gallia 1592 natus, qui philosophiam atomisticam Epicuri instaurare aggressus est. Ejus præcipua opera sunt: *Syntagma philosophiæ Epicuri, cum refutationibus dogmatum quæ contra fidem christianam ab eo asserta sunt.=Philosophia Epicuri.=Animadversiones in decimum librum Diogenis Laertii.* Helvetii doctrinam summopere suspexit et laudavit: unde jure merito haberi potest tamquam unus e parentibus et asseclis philosophiæ sensualisticæ.

d) *Montaigne* (Michael) gallus scriptor, qui anno 1533 natus mortem oppetivit 1592. Auctor hic in opere cui titulus: *Tentamina* (Essais) ad scepticorum palatum non raro loquitur, atque sceptica principia frequenter spargit. Atque eumdem in re hac secutus atque imitatus est Petrus Charron, Parisiis anno 1541 natus, et ibidem mortuus 1603.

e) *Sanchez* (Franciscus) Braccaræ in Lusitania anno 1562

---

latinos, griegos, hebreos, caldeos, egipcios, etc.; y otras quinientas formuladas por él mismo. Hizo fijar esta tésis, la mandó á las mas célebres academias de Europa, y se comprometió á sostener públicamente cuanto en ella se contenia. Invitó á los sábios de todos los paises á que acudiesen á argüir contra él, ofreciéndoles además pagar los gastos del viaje.» Bouvier, *Ibid.*, pág. 17.

(1) «Le système de Bruno, ait Tennemann, n'est autre chose que la doctrine des Eleates et de Plotin, epurée et developpée; c'es un pantheisme qu'on a souvent donné á tort pour atheisme, exposé avec une force entrainante de persuasion et une grande richesse d'imagination.» *Manuel cit.*, t. 2.°, pag. 46.

ex parentibus judæis probabiliter natus, qui insignis medicus evadens, hanc scientiam Tolosæ et apud Montempesullanum professus fuit, atque in priori civitate vitam cum morte commutavit anno 1632. Præter opera quædam medica, scripsit librum cui titulus: *De multum nobili et prima universali scientia: Quod nihil scitur;* quo in opere universalem ferme scepticismum sectatur atque tuetur. In ipsa operis præfatione aperte significat et ostendit, se scepticismo adhærere, hominem veritatem certo adsequi non posse; immo vero, fatetur se non alium scopum sibi proposuisse in opere conscribendo nisi id ipsum demonstrare (1): quapropter jure merito haberi posset tamquam præcipuus doctor et parens recentioris scepticismi.

f) *Justus Lipsius*, natur in Belgio 1547, et mortuus 1606, qui ad stoicismum declinavit, eumque redintegrare aggressus est; quam etiam tenuit *Scioppius* (Gaspar Schopp) natus in Germania 1576.

4.° Scholam mysticam coluerunt:

1.° *Nicolaus Cussanus* sanctæ romanæ Ecclesiæ Cardinalis, prope Treverim in Germania natus 1401, et mortuus 1464. Auctor est operis cui titulus: *De Docta Ignorantia:* 2.° *Joannes Reuchlin* germanus et ipse, natus 1455 et mortuus 1522,

---

(1) Ecce quædam ipsius verba ex præfatione ea desumpta: «A prima vita, naturæ contemplationi addictus, minutim omnia inquirebam; et quamvis initio avidus animus sciendi, quocumque oblato cibo contentus essot, utcumque, post modicum tamen tempus, indigestione prehensus revomere cæpit omnia. Quærebam jam tunc quid illi darem quod et perfecte ampletteretur et frueretur absolute; nec erat qui desiderium impleret meum. Evolvebam præteritorum dicta, tentabam præsentium corda, idem respondebant; quod tamen mihi satisfaceret omnino nihil... Qua magis cogito, magis dubito. Despero: persisto tamen. Accedo ad doctores, avide ab iis veritatem expectaturus. Quisque sibi scientiam construit ex imaginationibus tum alterius tum propriis; ex his alia inferunt... quosque labyrinthum verborum absque aliquo fundamento veritatis produxere... Tu igitur quisquis es ejusdem mecum conditionis temperamentique' quique de rerum naturis sæpissime tecum dubitasti, dubita modo mecum... Nec proinde tamen veritatem tibi omnino polliceor, ut qui eam ut alia ignorem; nec eam arripere speres unquam aut sciens tenere: sufficiat tibi quod et mihi, eamdem agitare. Hic mihi scopus, hic finis est.»

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

qui scripsit: *De Arte Cabalistica*, et tractatum *De Verbo Mirifico*: 3.° *Agrippa* (*Henricus Cornelius*) Coloniæ 1487 natus, et 1535 mortuus, qui inter alia scripsit opera quæ inscribuntur: *De Vanitate scientiarum* et *De Philosophia occulta*, in quibus mysticismum et magiam prosequitur et extollit: 4.° *Paracelsus* (Philippus Bombast de Hohenheim) apud Einsielden in Helvetia natus 1493, et mortuus 1541, qui medicinam, chimiam, ac philosophiam, sub formulis astrologicis, magicis et mysticis tradidit: 5.° *Hieronymus Cardan*, Ticini in Italia 1501 natus, et Romæ mortuus 1576: 6.° *Robertus Fludd* medicus anglus, natus 1574 et mortuus 1627; auctor operis cui titulus: *Historia Mosaica*, et alterius quod inscribitur: *Historia macro et microcosmi metaphysica, physica et technica*: 7.° *Jacobus Böhme* natus in Görlitz 1575, et mortuus 1624, qui primum sutoriæ arti, deinde meditationi et solitudini deditus, mysticismo et illuminismo adhæsit, quibusdam etiam conscriptis operibus quæ inscribuntur: *De Anima=De Incarnatione*, et aliud magis celebratum cui titulus: *Aurora*.

Quinto loco veniunt hi qui scholasticæ philosophiæ reformationem aut instaurationem promoverunt, de quibus ut sigillatim et fusius dicatur, sit

§ II.

Philosophi qui scholasticæ philosophiæ instaurationem pertentarunt.

Non defuere in ac periodo agitationis philosophicæ ac litterariæ, viri præstantissimi, qui dum agnoscebant veritatem, perfectionem doctrinæ, et utilitatem philosophiæ scholasticæ, ejusdem defectus et vitia simul agnoscebant et damnabant. Quapropter, ut erant viri non partium studio et imaginationis æstu abrepti, sed prudentes et amore veritatis acti, præfatis defectibus medendis ac vitiis exulandis incubuerunt, scholasticam philosophiam non destruere et eradicare, ut alii, sed instaurare potius et perficere curantes et volentes. Quos inter viros eminent,

a) *Cajetanus* (Thomas de Vio) Ecclesiæ cardinalis ex ordine Prædicatorum, Cajetæ in Italia 1469 natus, et Romæ mortuus 1534. Etenim in conscriptis operibus philosophicis et theologicis, si non omnia, et certe plurima præcedentium Scholasticorum vitia devitat. Eum tamen in re hac superavit

b) *Franciscus Suarez* Granatensis e Societate Jesu, natus 1548 et mortuus 1617, qui in egregio opere quod inscribitur: *Disputationum Metaphysicarum*, etc., universam ferme philosophiam pertractat, exclusis magna ex parte defectibus, qui in methodum scholasticam irrepserant.

Præter duos hosce, fuere alii, qui non philosophica scribendo, sed defectus et vitia Scholasticorum vehementer designando et improbando, in scholastica philosophia instauranda adlaborarunt; quod quidem effecerunt, præter alios,

c) *Desiderius Erasmus*, natus Roterodami 1467 et mortuus 1536, qui scholasticæ philosophiæ vitia non solum ostendit et improbavit, sed exaggeravit etiam, ac nimis acriter et libere (1), pro conditione proprii ingenii, perstrinxit. Verius, utilius ac moderatius eandem rem prosecutus est

d) *Melchior Canus*, insignis theologus ex ordine Prædicatorum, in oppido Tarancon natus 1520, qui Toleti e vivis excessit. Siquidem, in egregio et notissimo opere *De Locis Theologicis*, non semel, pro data opportunitate, scholasticæ et Scholasticorum defectus et vitia detegit et carpit, simulque viam indicat qua philosophiam pergere oportet.

Notum quippe est, eximium scriptorem hispanum non semel irridere, atque vehementer improbare praxim Scholasticorum illorum, qui de universalibus, de nominum analogia, de maximo et minimo, aliis hujusmodi, longas disputationes texuerunt tegebantque (2). Quin etiam, vehementer adlaboravit pro convellendo et eradicando præjudicio illo, quo non pauci Scholastici abripiebantur, dum Aristotelis sententias et opinationes oraculi loco habebant. «Non enim æquum est, scribit (3), ut apud Christi discipulos tantum ethnici unius authoritas possit, ut etiam sine ratione vincat...

---

(1) Namque ipsemet de seipso ita loquitur: «Ut ingenue, quod verum est, fatear, sum natura propensior ad jocos quam fortasse deceat, et linguæ libcrioris quam nonnumquam expediat.»

(2) *Vid. de Locis Theol.* lib. 9, cap. 7.°

(3) *Op. cit.* lib. 10, cap. 5.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

sed cum plerique ab illo (Aristotele) non aliter atque ab oraculo pendere videantur... minuenda est hæc opinio, ne ab hujus philosophi placitis dissentire piaculi loco sit.» Nec quoad Aristotelem modo, sed universim quoad omnes scriptores, ipsosque theologiæ principes, moderamen et crisim adhibenda docet Melchior Canus. Quo circa, hæc, præter alia, scribit (1): «Refert certe in quacumque arte plurimum, unum in illa excellentem authorem legere, cui potissimum te addicas. Nullus tamen, quamlibet eruditus, sentiendi tibi et dissentiendi author futurus est. Nemo enim fuit omnium, qui non ut homo interdum allucinaretur.» Et alibi (2): «Qua in re etiam in theologia multa peccantur, ut illi qui Divi Thomæ, Scotique opiniones, vel indiscussas amplectuntur, proque his non aliter pugnant ac pro aris et focis (3).»

Hæc tamen omnia peragit Canus, congrua moderatione et sobrietate, scholasticæ philosophiæ nimirum, veritatem et utilitatem defendendo et propugnando, quin ejusdem vitia atque defectus nimis exaggeret, secus ac effecit laudatus Erasmus, cui in re hac accommodari potest effatum illud ipsi a quodam critico applicatum: *Damnatus in plerisque, suspectus in multis, caute legendus in omnibus.*

Præter hucusque recensitos, in philosophia Scholæ instauranda et perficienda, ratione magis scientifica ac universaliori, adlaborarunt Ludovicus Vives et Thomas Campanella: quandoquidem, hi philosophiam tradiderunt, in qua a defectibus et vitiis scholasticæ declinantes, ejusdem simul veritatem atque dogmata præcipua conservarunt et propugnarunt, prout eorum opera intuentibus facile patebit. Atque ut de hisce summis viris quidpiam proferamus:

A) *Ludovicus Vives* Valentiæ Edetanorum in Hispania natus est anno 1492, atque ut erat vir maximi ingenii, eximius evasit omni ferme disciplinarum genere, prout ejus opera satis aperte ostendunt. Mariæ Angliæ reginæ magister extitit, ac in Academia Lovaniensi publice ad plures annos docuit, ibidemque moritur anno 1540. Ejus doctrina philosophica hæc, inter alia, continet:

1.° Quoad philosophiam ejusque methodum.

a) Philosophiæ, quæ certe reliquis naturalibus disciplinis et artibus supereminet, ita operam dare oportet, ut vitemus disputationes, pugnas ac vitia ea, quæ vanitati fovendæ potius, quam veritati detegendæ prosunt: ejus porro tamquam præcipuam partem ac finem habebimus religionem, «quam a Deo ipso accepimus... hæc sola reducit nos ad originem a qua egressi sumus (1), et ad quam tendimus, nec est alia hominum perfectio; quandoquidem, hoc demum est perfici unumquodque, finem cui conditum est, nancisci.»

b) Quod attinet ad dialecticam, «non est in ea plus operæ insumendum (2), quam satis est ad cæterarum artium ministerium;... itaque tanta est dialecticæ artis accipienda cognitio, quantum sat est ad efficiendum ne illius ignoratio in reliquis artibus nobis officere queat.»

c) Non solum in physicis, sed «in omni philosophia quæ est de natura... initio exhibenda sunt facillima, id est, sensibus ipsis pervia; hi sunt enim ad cognitionem omnem aditus (3).»

2.° Quoad Deum et mundum.

a) Deus omnimoda infinitate gaudet; «nam si finitus est ac limitatus (4), velim scire quis ei limites præfixit?» Quinimmo, Dei infinita potentia constat, sive mundus ponatur æternus, sive non; nam «si æternus est (5), declaratur conservatione per tempus infinitum sine lassitudine; sin aliquo temporis principio est exortus, infinita virtus ostenditur productione ex nihilo.»

---

(1) *Vid. de Locis. Theol.* lib. 10, cap. 5.°
(2) *Ibid.* lib. 9, cap. 7.°
(3) Melchiori Cano adstipulatur in re hac, Alfonsus de Castro, insignis ejusdem sæculi theologus Ord. Min. cujus ecce verba: «Ego enim miserrimam hanc dicerem servitutem, sic esse humanæ sententiæ addictum, ut non liceat ullo modo illi repugnare; qualem patiuntur hi, qui se tantum Beati Thomæ, aut Scoti, aut Occam dictis subjiciunt, ut ab eorum placitis in quibus jurasse videntur, nomina sortiantur.» *Contra Hæres.* lib. 1.°, cap. 7.°

(1) *De Tradendis Discip.* lib. 1.°, cap. 2.°
(2) *In Pseudo-Dialect.* pag. 58, t. 3.° edit. Mayans.
(3) *De Trad. Disc.* lib. 1.°, cap. 1.°
(4) *De Prima Philosoph.*, lib. 2.°, pag. 264.
(5) *Ibid.* pag. 263.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

b) Est autem Deus «per se felicissimus (1), nec felicitatem suam aliunde accipit, nec vices ullas sentit felicitatis, ut vel loco aliquo vel tempore, quidquam felicitati accedat, aut decedat: una essentia, una beatitudo, simplex, et sui semper similis.»

c) Mundum ex nihilo condidit Deus, idque libere non necessario aut naturaliter. Quinimmo etiam, Deus non solum est «actionum suarum compos et dominus,» sed dicendum (2) «in eo esse fontem libertatis purum,» a quo profluit «libertas profecto nostrarum functionum, et libertas spirituum omnium.»

d) Porro, «causa condendi mundi efficiens fuit ejus bonitas, finis beatitas... quo circa perfectiones quæ sunt in Deo, communicantur rebus conditis et ex illis sunt perfectiones, sed imperfectæ si eum eisdem conferantur in Deo existentibus (3).»

e) Æternitas adjudicanda est mundo, non solum quoad formam sed etiam quoad materiam; «quocirca, non est quidem æterna materia, semel tamen cuncta est producta... et nihil materiæ perit (4).»

3.° Quoad hominem.

a) «Hominem Deus in hoc mundo collocavit instruxitque quibus opus esset ad nanciscendam felicitatem immortalem: ergo perfectus est homo Deo, qui ad hunc modum est adornatus; perfectus vero sibi, qui jam æternitate perfruitur... perfectus est nemo quandiu ævum hoc degit, sed vir bonus qui in stadio sese exercet pietatis (5).»

b) Homo est substantia coalescens ex corpore organis instructo et anima rationali, quæ «supremum locum obtinet, et quæ inferiores omnes vi sua continet.» Siquidem, tria existunt «animarum genera, nempe, vegetatrix, sentiens, cognoscens sive cogitans (6).»

(1) *De Prima Philosoph.*, lib. 3.°, pag. 287.
(2) *Ibid.* lib. 2.°, pag. 267.
(3) *Ibid.* lib. 3.° pag. 287 et 291.
(4) *Ibid.* lib. 2.° pag. 216.
(5) *Ibid.* lib. 3.°, pag. 286.
(6) *De Anima*, lib. 1.°, pag. 338.

c) In homine non secus ac in reliquis viventibus unica est anima. Hæc porro essentialiter ab animis brutorum distinguitur; nam «animas brutorum orbas esse rationis, ex figura ipsa formæ, totoque corpore facile est colligere.» Nihilominus tamen, «si discursus est transitus aliquis ab aliquo in aliud, dubitandum non est quin discurrant muta; si per collationem a minus notis progressus ad magis nota, vel ab uno ad aliud ex illo dependens aut sequens, manifestum est non discurrere (1).»

d) Tam in homine quam in animali, præter quinque sensus externos «qui a Deo tributi sunt animali (2) ad salutem ipsius,» existunt alii interni, imaginatio et phantasia, sensus communis «quo judicantur sensilia absentia, et discernuntur ea quæ variorum sunt sensuum,» æstimativa et memoria.

Jam vero, «hæ sensuum, sive exteriorum, sive interiorum facultates, supremæ sunt in brutis (3), in homine vero menti inserviunt. Ast etenim «hominis anima, qua est hominis ex tribus constat præcipuis sive functionibus, sive facultatibus... hæ autem sunt mens sive intelligentia, voluntas ac memoria, in quibus relucet imago divinæ Trinitatis (4).»

B) *Thomas Campanella*, Stili in Calabria natus 1568 ante decimum sextum ætatis annum ordinem Prædicatorum amplectitur, ubi eximius evasit philosopus, atque post varias insolitasque vitæ vicissitudines, moritur Parisiis 1639. Porro hic philosophus,

1.° Disciplinis cunctis philosophicis, physicis ac mathematicis apprime quidem fuit peritus, at nimio imaginationis æstu abreptus, non omnes profunde penetravit, atque erronea quædam docuit, ex. gr. mundum ejusque partes sensu quodam esse prædita.

2.° Aristotelis philosophiam ad exaggerationem usque oppugnavit; scholasticam tamen, prout a D. Thoma tradita et evoluta fuerat, tuitus est, cujus etiam præcipua dogmata

(1) *De Anima*, lib. 2.°, pag. 358.
(2) *Ibid.* lib. 1.° pag. 321.
(3) *Ibid.* pag. 329.
(4) *Ibid.* pag. 342.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

philosophica, non vero physica, conservavit. Hinc adstruit D. Thomam, christianæ potius quam aristotelicæ philosophiæ esse discipulum, atque eos qui aliter sentiunt ita refellit et carpit: «Præcipua dogmata Aristotelis et maxime propria ejus, sunt a S. Thoma derelicta vel oppugnata... Hæc et alia multa sunt quæ manifestant D. Thomam, non Aristotelis, sed sapientiæ christianæ discipulum, et confundunt sciolos aliter docentes (1).»

3.° Necessitatem experientiæ et observationis pro scientiis physicis maxime et frequenter inculcavit; pro philosophicis vero novum ordinem et clasificationem instituit, easque omnes instaurare est aggressus, vitia methodi scholasticæ rejiciendo et oppugnando, hancque instaurationem ad praxim multis conscriptis operibus revocans (2).

4.° Igitur Campanella prius et melius quam Cartesius, scholasticam philosophiam instaurare curavit; namque instaurationem ejus non destructionem, ut Cartesius et Baco, perficere est aggressus. Prius etiam quam Cartesius, scepticismum, qui in philosophiam invehi cæperat, convellit ac profligavit (3).

---

(1) *Prodromus Phil. Instaur.*

(2) Innumera pene sunt, quæ pro philosophia ac reliquis scientiis instaurandis scripsit, inter quæ eminent: *Philosophia sensibus demonstrata, et in octo disputationes distincta, adversus eos qui proprio arbitratu, non autem sensata duce natura philosophati sunt.=Prodromus philosophiæ instaurandæ.=Realis Philosophiæ epilogisticæ partes quatuor, hoc est, de rerum natura, hominum moribus, politica, cui Civitas Solis est adjuncta, et œconomica cum adnotationibus physiologicis.=Philosophiæ Rationalis partes quinque, videlicet: Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Poetica, Historiographia, juxta propria principia.=Disputatio in prologum instauratarum scientiarum ad scholas christianas.=Universalis Philosophiæ seu metaphysicarum rerum juxta propria dogmata, lib. 18.=Commentarius de sensu rerum, et aller de investigatione rerum.=Apologia pro Galilæo, mathematico Florentino.=Astrologicorum libri sex, in quibus astrologia omni superstitione Arabum et Judæorum eleminata, physiologice tractatur, secundum sacras Scripturas, et doctrinam S. Thomæ, et Alberti, et summorum theologorum.*

(3) Ipsemet Tennemann, qui Cartesium et Baconem nimis extollit, hæc scribit: «Campanella était un esprit éclairé et philosophique; il joignait à des connaissances trés étendues un véritable amour de la verité, dont il faisait la condition première de toute philosophie. Comme Bacon, il proposa une nouvelle manière de classer les sciences. Il avait, tant sur la philosophie que sur beaucoup d'autres études, d'excellentes vues; mais la vivacité de son esprit l'empechait d'approfondir avec patience, et de terminer ce qu'il commençait... Avant tout, ce qui occupe le plus Campanella, c'est de rechercher la possibilité d'un dogmatisme philosophique à opposer au doute des sceptiques, et il donne là-dessus un travail assez complet dans sa Metaphysique.» *Manuel de l'Histoire de la Philos.* t. 2. pag. 64.

5.° Nihilominus, Campanella non modo paradoxa quædam in politicis et socialibus habet, sicut videre licet in ejus opere cui titulus: *Civitas solis* (1), sed in ipsis quoque philosophicis atque physicis, absurda non pauca et peregrina non raro pronuntiat atque tuetur. Speciminis loco audiantur ipsius sententia et doctrinæ circa rerum fere omnium sensum, circa mundi constitutionem et animationem, aliaque hujusmodi: «Sentit ergo cœlum, et terra, et mundus, animaliaque intra ipsum manent, sicut vermes intra ventrem corporis humani.

Ossa, pili, nervi, sanguis, spiritus omnes sentiunt.

Si homini præter spiritum incorporeum necessaria est mens immortalis, multo magis necesse est inesse mundo no-

---

(1) Eo in opere, campanella societatem Comminiscitur atque sibi fingit, quæ nonnisi in cerebro hominis æstu imaginationis abrepti, consistere potest. Ejus porro socialis theoria affinitatem obtinet cum *Republica* Platonis, cum *Utopia* Mori, atque etiam ex parte cum recentiori Sansimonismo. «Les Solariens (*incolæ Civitatis Solis*) sont les plus hereux des hommes: ils ont pour chef un grand metaphysicien, qui gouverne au moyen de ses trois ministres, Puissance, Sagesse, Amour. Puissance a la guerre dans ses attributions, Sagesse les arts, les lettres et les sciences; Amour, la vie physique et les théories de la génération... L'éducation est la même pour tous les solariens, et l'ordre des mérites détermine la hiérarchie des pouvoirs. Le grand métaphysicien est la première capacité du pays... Du reste tout est commun dans la Cité du Soleil, logements, lits et dortoirs... Le travail est commun aussi; seulement les magistrats en font la distribution, soit entre les sexes, soit entre les individus, de mamère à ménager les forces et à concilier les aptitudes... Comme Morus, le moine de Calabre ne veut pas que l'argent monnayé ait cours dans sa ville imaginaire; il admet seulement qu'il puisse servir aux échanges avec l'étranger.» Reybaud, *Etudes sur les Reformateurs socialist. moder.* tom. 2.° pag 74-75.

variis impressionis organicæ in sensibus; hinc intellectus seu ratio, nihil est aliud quam modificatio sensationis.

c) Nulla existit natura universalis, nec veritas una aut identica apud homines: (1) nec dantur ulli conceptus universales.

d) Nulla existit in homine spiritualis anima quæ post mortem vivere possit: imo, homo ipse nihil est aliud quam machina quædam mechanice mota, ipsaque sensatio omnesque aliæ operationes ex sensatione dimanantes, sunt motus quidam cerebri; quapropter distinguere animam a corpore, idem est ac distinguere cerebrum a cerebro.

e) Universum istud seu mundum concipere oportet tamquam magnam machinam ex motu et materia unice confiatam, quæ est æternitate existit ac in æternum perdurabit.

f) Ergo nulla existit substantia præter aut supra materiam; ac proinde Dei existentia est adinventio gratuita superstitionis, originem et occasionem desumens ex ignorantia naturæ (2).

g) Omnia quæ in mundo eveniunt fatali necessitati subjiciuntur; cui similiter subjacet homo in quo nullum adest liberum arbitrium; libertas etenim humana gratuitum est figmentum ac pura chimæra.

h) Prorsus gratuita et fictitia existit distinctio essentialis inter bonum et malum morale; actionum namque bonitas et malitia identificantur cum utilitate aut damno, voluptate aut dolore cujusque individui.

i) Unde virtus moralis, prout communiter concipi solet, nomen vacuum existit, nec alia agnoscenda est virtus, nisi æquilibrium humorum corporis.

---

(1) «L'intelligence, la notion, la conviction d'aucune proposition, quelque simple, évidente et claire qu'on la suppose, ne sont ni ne peuvent être rigoureusément les mêmes dans deux hommes.» *Syst. de la Nat.*, T. 1.°, cap. 10.

(2) «Les êtres que l'on suppose au-dessus de la nature ou distingués d'elle-même seront toujours de chimères dont il ne nous sera jamais possible de nous former des idées véritables... Si l'ignorance de la nature donna la naissance aux Dieux, le connaissance de la nature est faite pour les détruire.» *Ibid.* t. 1.°, pag. 1.° et t. 2.°, pag. 26.

Doctrinam Holbach paulo fusius exposui, quia exprimit dogmata omnium ferme pseudophilosophorum elapsi sæculi, in quorum proinde exponenda philosophia amplius immorari opus non est. Adnotare tamen libet, non deesse hac ipsa nostra ætate, homines qui ejusmodi aut similibus doctrinis adsentiantur, quamvis eadem libris consignare, ut plurimum, non audeant.

ARTICULUS QUARTUS.

Pantheismus Philosophiæ Modernæ.

§ I.

Philosophia Spinosæ.

Primus omnium qui apparatu scientifico aggressus est evolvere pantheismum, cujus semina et fundamenta in philosophia rationalistica Cartesii, (1) præcontinebantur, fuit *Spinosa* (Baruch seu Benedictus) ex parentibus judæis Amstelodami in lucem edibus anno 1632, ac subita morte correptus 1677. Ejus doctrina ad sequentia capita revocatur.

Quoad philosophiam.

a) Philosophia, utpote rationis humanæ fœtus, nec theologiæ, nec revelationi, nec ulli auctoritati subjicitur; sed potius de his omnibus superne judicare oportet, cum omnimoda independentia et proprio jure.

b) Vera et unica methodus quam in philosophia oportet sequi, est methodus, mathematica, quæ «potissimum consis-

---

(1) «Dans notre opinion, scribit Ritter, les doctrines de Spinosa se rattachent essentiellement à l'école cartesienne. Les principes rationalistes de cette école sont tout à fait ceux qu'embrasse Spinosa... On s'est cru obligé de recourir, pour rendre compte de son pantheisme à sa naissance et à son éducation juives... Dans le sein même de l'école cartesienne, le signes d'une direction pantheistique ne manquaient pas. Ces tendances se rattachaient directement à certains fils de la doctrine cartesienne, qu'on avait commencé dès lors, à derouler: Spinosa, ne fit que dépasser ses prédecesseurs.» *Histoire de la Phil. Moder.* t. 1.° pag. 172 et 73.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

tit in sola puri intellectus cognitione, ejusque naturæ et legum (1):» unde nec sensus, nec sensibilia ad veritatem nos perducere queunt (2).

c) Igitur criterium veritatis seu scientiæ philosophicæ, in idea clara et distincta cum Cartesio reponere oportet; enimvero, «ideæ quæ sunt claræ et distinctæ, nunquam possunt esse falsæ (3).»

d) Porro, scientiæ exordium et firmitas desumuntur ex cognitione intuitiva naturæ divinæ; quia tam cognitione, quam natura prior est (4);» atque præterea «omnis nostra cognitio et certitudo, quæ revera omne dubium tollit, a sola Dei cognitione dependet, tum quia sine Deo nihil esse et concipi potest, tum etiam quia de omnibus dubitare possumus, quandiu Dei nullam claram et distinctam habemus ideam (5).» Hæc Spinosæ doctrina iterum nihil fere abludit a doctrina Cartesii, docentis notionem Dei esse nobis innatam, ac ex Dei cognitione oriri scientiam et certitudinem aliarum rerum.

Quoad Deum et mundum.

a) Deus est ens absolute infinitum, ac proinde omne esse ita continens, ut nullum ens ab ipso distinctum existat aut existere possit: est, nimirum, hoc ens unicum, infinitum, hoc est, est omne esse, et præter quod nullum datur esse (6).»

b) Similiter, cum substantia sit id quod in se existit et concipitur, nec ab alio pendet, unica existere potest substantia, nempe, Deus, qui ab alia causa non pendet sed per seipsum existit (7).

---

(1) *Epist.* 42.

(2) «Le modèle des mathématiques inspire à Spinosa, comme à tous les cartesiens, une confiance entière dans la connaissance de l'entendement. Il s'exprime là-dessus dans les mêmes termes que Descartes.» Ritter, *ibid.* pag. 21. Ubi vides, principia atque fundamentum philosophiæ spinosianæ, cum doctrinis Cartesii prorsus congruere.

(3) *De Intell. emend.* pag. 378.

(4) *Ethic.* pag. 10.

(5) *Tract. Theolog. Prol.*

(6) *De Intell. emend.*

(7) Hic Spinosa sui pantheismi basim ponit ex notione substantiæ a Cartesio tradita. Quapropter merito Ritter: «Cette démonstration est celle-même que nous avons trouvée chez Descartes.» *Op. cit.* t. 1.° pag. 216.

c) Hæc porro substantia divina, duo attributa infinita continet, scilicet, extensionem et cogitationem, quæ sunt veluti modi necessarii ejusdem: proinde tam mundus quam homines, seu potius rationales animæ, sunt modi, partes, vel evolutiones prefatæ substantiæ Dei.

d) Ergo tum creatio rerum ex nihilo, tum libertas divina et humana, tum distinctio boni et mali moralis, absurda sunt figmenta; namque et mundus, et homo, et hominis actiones, identificantur cum substantia Dei, in quem non cadit nec creatio, nec libertas indifferentiæ seu arbitrii, nec proinde discrimen inter bonum et malum; nam «quod necessarium ac liberum duo contraria sint, non minus absurdum et rationi repugnans videtur.»

e) Deus igitur, non secus ac homo, non alia gaudet libertate nisi coactionis: nec propter finem quidpiam operatur; «nam si Deus propter finem agit, aliquid necessario appetit, quo caret.» Quin etiam adserere oportet, «omnes causas finales nihil nisi humana esse figmenta (1).»

Quoad ethicam et Religionem.

a) Homo individuus, in se spectatus, nulli juri nec civili nec naturali subjicitur, omnia ipsi licent, ita ut nullum peccatum nec crimen in eo statu admittere queat.

b) Jus naturæ, si quod est, identificatur cum naturali cujusque rei inclinatione ad sui conservationem; unde homo jus habet agendi quidquid in hunc finem sibi expedire videbitur.

c) Ergo jus homini connaturale est bellum adversus alios; quod quidem jus in homine suspenditur dum fit mem-

---

(1) Negatio causarum finalium, unus est e præcipuis characteribus recentioris philosophiæ, quatenus Baconis et Cartesii filiæ, ex qua Spinosa, Hobbes, cum recentioribus aliis eamdem hauserunt. Quod idem fatetur Ritter, dum ait: »L' exclusion, qui bannit de toutes les recherches philosophiques l'idée de fin, favorisée par Bacon et par l'école cartesienne, consommée rigoureusement et sans retour par Hobbes et par Spinosa, signale un des pas les plus décisifs de la philosophie moderne.» *Loc. cit.* pag. 270.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

brum societatis civilis et politicæ, quæ non ex natura, sed ex voluntate et conventione hominum originem et vim desumit. Hinc potestas publica, in quam tranferuntur jura singulorum, omnimoda fere et illimitata gaudet auctoritate.

d) Non alia religio est admittenda nisi quæ consentanea sit rationi naturali, ad quam spectat de Religione superne judicare.

e) Sacra Scriptura cui innititur christiana Religio, non secus ac alii libri, ex ratione solum, ac præsertim ope historiæ et philosophiæ, est interpretanda.

f) Quæ Sacra Scriptura circa Deum ejusque Religionem continet, demonstrari ut vera nequeunt, nec per miracula, nec per prophetias, quæ temporalia solummodo respiciunt: nec prophetæ solum, sed ipsemet Christus sermones circa Deum et spiritualia, populi seu vulgi captui accommodarunt.

g) Nulla vere existunt miracula, sed quæ talia nuncupantur, sunt naturales, imo et necessarii effectus, et phænomena quædam quorum causam ignoramus.

h) Mysteria item sunt veritates quædam naturales sub formis aut symbolis quibusdam expressæ: unde quæ mysteria Religionis dicuntur, ac in Sacra Scriptura continentur, meræ sunt veritates naturales, vel opiniones philosophis minime ignotæ (1).

Observatio.

Spinosæ philosophiam paulo fusius quam moris est, exposui: 1.° ut agnoscatur non immerito a nobis affirmatum, hujus auctoris pantheismum et pronuntiata circa philosophiæ naturam, methodum, et scientiæ criterium esse legitimas deductiones et applicationes rationalismi scholæ cartesianæ: 2.° ut hi qui theologiæ navare operam intendunt, sciant Spinosam merito haberi posse tamquam protoparentem recentioris exegesis, apud Germanos præsertim invalescentis, qua Scripturam Sacram vel historicæ, vel rationali, vel symbolicæ solum interpretationi subjiciunt.

(1) «Les mystères qu' on a prétendu decouvrir dans l' Ecriture, se sont reduits en fin de compte à ce que savaient des longtemps les payens, aux inventions de Platon et d' Aristote.» *Tract. Theolog.* et apud Ritter, *op. cit.* pag. 190.

§ II.

Fichte, Schelling et Hegel.

Fichte (Joannes Teophilus) in Lusacia anno 1762 natus ac Berolini vita functus est 1814. Ejus doctrinam vide tum in Idealogia, cap. 2.° art. 3.°, tum in Cosmologia, cap. 1.°, art. 1.° § 1.°

Animadvertere hic libet, philosophum hunc suum pantheismum subjectivum concinnasse, evolvendo partim idealismum transcendentalem Kant, partim vero psychologismum Cartesii. Siquidem, fundamentale principium systematis Fichte, a quo omnem scientiam et realitatem derivat, nempe, *ego=ego*, sicut et factum illud absolutum et primitivum, quo *ego purum* seipsum ponit, vix nisi verbo tenus discriminantur ab effato illo *cogito, ergo sum*, cui innititur apud Cartesium universa philosophia (1).

Schelling (Fridericus Guill. Josephus) in regno Wirtembergensi natus anno 1775, apud quem: 1.° philosophia est cognitio *absoluti* in quo realiter ac entitative identificantur, subjectivum et objectivum, ideale et reale, spiritus et materia: 2.° *Absolutum* hocce in quo omnia identificantur, est substantia unica, sive Deus, qui seipsum ponendo diversimode seu in diversis positionibus, producit entia finita, quæ nihil sunt aliud exinde quam formæ seu modi substantiæ unicæ seu entis absoluti.

Alia ejusdem dogmata et placita vide, tum in Idealogia, cap. 2.° art. 2.°, § 2.°, tum in Cosmologia, cap. 1.° art. 1.° § 1.°

(1) Fatetur idipsum Remusat, dum scribit: «Si l' on ne faisait que changer l'expression de cette déduction et la rendre un peu moins scientifique, je crois qu'on y trouverait difficillement rien de plus que le *Cogito* de Descartes, ou cette proposition fort simple: le sentiment de l'existence est inséparable de l' existence personnelle.

Entre cette rédaction, et moi=moi, il n'y a peut-être que la différence entre une loi physique de la nature et son expression algébrique.» *De la Phil. Allema.* pag. 38.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

Hegel (Gothofridus Guill. Frid.) in Germania 1770 natus, mortuus vero 1836, cuyus systema pantheisticum vide in Metaphy. Spec. sive Cosmologia, cap. 1.° art. 1.° § 2.° Quoad quædam alia ejusdem placita, vide in Psychologia, cap. 3.° art. 1.° § 2.°

§ III.

Schleiermacher et Solger.

Schleiermacher (Fridericus Daniel Ernes.) Bratislaviæ 1768 nascitur, atque e vita migravit anno 1834. Scriptor iste pantheismum profitetur, eum tamen temperare aggreditur sententiis quibusdam Platonis, quem cum Spinosa conciliare frustra studet (1); unde ejus pantheismus speciem quamdam ontologismi præ se fert. Apud ipsum enim,

a) Idea Dei est *terminus a quo* incipit scientia, simulque principium possibilitatis cognitionis humanæ; mundus vero est objectum ad quod terminatur scientia et veluti *terminus ad quem* cognitionis humanæ; quapropter mundus continet realitatem objectivam scientiæ, quæ tamen realitas nequit scientifice cognosci, nisi intellectus ab ente absoluto sive *idea Dei*, incipiat.

b) Porro, Deus in nobis ac in omnibus rebus existit, nec concipiendus est cum personalitate propria aut independenti, tamquam ens extra mundum ac in se existens; imo ejus præsentia in nobis nostrum esse constituit (2).

c) Ergo humanitas, æterna existit ac infinite evolvitur

(1) Enimvero, ut jure scribit Herbat: «Rien de plus différent que le *bien* de Platon, ce principe supreme du monde réel des idées, et la substance universelle de Spinosa... Or, malgré l'abime qui separe ces deux principes, Schleiermacher les fait toujours marcher ensemble... et il cite également Platon et Spinosa pour leur faire appuyer son propre sentiment.» *Metaphys.* t. 1.° pag. 394.

(2) «Schleiermacher soutient... que Dieu est en nous et dans les choses, et non hors du monde et en soi, et la présence de Dieu en nous constitue notre être veritable.» Willm, *Histoire de la Philosoph., Allem. depuis Kant, jusq..à Hegel.* t. 4.° pag. 381.

in ipso Deo, cujus homo quilibet est membrum (1), et veluti pars quædam substantiæ divinæ.

d) Itaque, Deus necessario in mundo et per mundum evolvitur, nec prior sine posteriori, sicut nec mundus absque Deo, concipi potest. Rejicienda proinde creatio ex nihilo; si enim Deus educeret materiam ex nihilo hæc nullam realitatem habere (2).

e) Vera religio aliud non est nisi quærere et agnoscere infinitum seu æternum in omnibus rebus. Nulla existunt miracula, sed quæ hoc nomine designantur, sunt phænomena naturalia quibus infinitum manifestatur (3).

Solger (Carolus Guil. Ferdinandus) Brandemburgensis, natus est anno 1780, ac e vivis excessit 1819. Pantheismum quemdam mysticum profitetur, statuens: 1.° quod terminus a quo scientiæ seu principium fundamentale philosophiæ, est agnoscere conscientiam particularem sive *ego* individuale, essentialiter identificari cum conscientia universali, cujus est manifestatio quædam: 2.° quod persensio (el sentimiento) interna hujus unitatis seu identitatis, in qua perfecta vita Dei posita est, constituit *fidem;* unde fides est persuasio qua conscii sumus Deum, «se manifestare per nos, nobis, ac in nobis, ac qua talis cum ipsa ratione naturali identificatur;» 3.° quod res externæ, et individua naturæ, sunt meræ formæ temporales et accidentales seu potius phantasmata (apariencias) entis veri et æterni.

§ VI.

Philosophia Krause.

Krause (Carolus Christ. Fridericus) apud Eisenberg in Germania natus 1781, mortus est in curia Bavariæ anno 1832.

(1) «Chacun est ainsi un membre nécessaire du grand tout dont il fait partie.» Willm, *Histoire de la Philosop. Allem. depuis Kant, jusq. à Hegel.* t. 4.° pag. 361.

(2) S' il tire la matière du néant, la matière est sans realité.» Willm, *Loc. cit.* pag. 381.

(3) «Selon Schleiermacher... tout phénomène peut être consideré comme une expression de l' infini et y être ramené. Le mot *miracle* n' est que le nom religieux de tout evenement, le plus naturel même et le plus ordinaire.» Willm, *Ibid.* pag. 362.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

Conscripta ab ipso opera (1) pantheismum continent, qui non secus ac pantheismus Fichte, cum quo affinitatem quamdam obtinet, haberi posset tamquam evolutio quædam psychologismi cartesiani, atque *pantheismus psychologicus* non immerito posset nuncupari. Enimvero, apud Krause,

a) Philosophia, qua scientia, est totum quoddam, cujus *objectum* est cognitio essentiæ absolutæ vel entis primitivi quatenus in rebus seu existentiis omnibus reperitur; *principium* vero, est cognitio absoluta Dei, quam homo obtinet per conscientiam intuitivam essentiæ primitivæ et æternæ (2).

b) Præter conscientiam ordinariam, existit in homine conscientia scientifica, qua, nimirum, homo perscrutando et evolvendo elementa conscientiæ ordinariæ et antescientificæ, pertingit ad conscientiam superiorem, in qua et per quam intuetur infinitum et absolutum, quod est principium simul ac objectum universale scientiæ.

c) Porro, hoc infinitum et absolutum, necessario cogitatur ut omnem realitatem omnesque existentias in se continens, ita ut nihil cogitari aut existere queat extra ipsum (3).

d) Dei existentia, demonstrari nec indiget, nec potest.

---

(1) Scripsit, præter alia, quæ hic subjiciuntur, quorum inscriptionem hispanice vertimus:

Bosquejo de un sistema de filosofía=Sistema de Moral=Ideal de la humanidad=Lecciones sobre el sistema de la filosofía=Lecciones sobre las verdades fundamentales de la ciencia. Post Krause obitum, ejus discipuli in lucem ediderunt: *Lecciones sobre la lógica analítica y la enciclopedia de la filosofía=La Filosofía religiosa absoluta*, et alia quædam.

(2) «La science es une, un tout organique; son objet est l' essence, la connaisance de l' être primitif, dans toutes les existences. Son principe est la connaissance de Dieu, connaissance absolue, qui est la conscience même de l' essence même primitive, éternelle, ce que des modernes ont aussi appelé *intuition intellectuelle*, *conscience de l' absolu*, *idée de l' absolu*.» Willm, *Histoi. de la Phil. Allema*, t. 4.°, pag. 420.

(3) «Fuera del ser infinito, inquit Krause, no puede ser pensada ni aun la cosa mas mínima. Si alguna cosa existiera fuera del ser infinito absoluto, sería pensada como distinta de él, como siendo algo que no sería el ser infinito y absoluto; y este sería pensado como no siendo á la vez todo.» Apud Orti et Lara, *Lecciones sobre el sistema de filosofía panteista del aleman Krause*, pag. 131.

Non indiget; quia in conscientia ac per conscientiam scientificam eum intuemur. Non potest; quia nihil ipso superius aut anterius existit; imo vero, nihil extra ipsum existit (1); ac proinde repugnat Dei demonstratio.

e) Res finitæ quas per analysim conscientiæ cogitamus, ad tria suprema genera revocantur, quæ sunt: *spiritus*, *natura*, *humanitas*, ex quibus constituitur et exurgit *Universum;* quod quidem, sicut et illa tria, in Deo seu ente absoluto continentur, imo et vivunt; nam vita Dei continet organismum vitæ cunctorum entium (2): quippe entia eatenus vivunt, quatenus in eis et per ea, Dei essentia sese exerit (se realiza) tempore infinito.

Observationes.

1.° Ex nunc dictis facile perspicitur, Krause cum Cartesio convenire: 1.° dum statuit et adfirmat, principium subjectivum scientiæ seu philosophiæ, esse internam conscientiam: 2.° dum edicit et asserit, Dei cognitionem in conscientia et per conscientiam solam haberi, non secus ac Cartesius Dei notitiam hauriebat ex idea Dei conscientiæ insita vel innata. Quamobrem jure merito, hac ex parte, pantheismus Krause, psychologicus atque cartesianus appellari valet.

2.° Krausiana philosophia non paucos discipulos et propugnatores obtinuit atque etiam nunc obtinet, inter quos eminent, Leonhardi in Germania, *Tiberghien* et *Ahrens* in libera universitate Bruxellensi professores, Duprat in Gallia, in nostra vero Hispania *Sanz del Rio* (3). Cujus rei causa fortasse duplex non immerito posset assignari: 1.° quia Krause pantheismus, non ita apertus ac aliorum Germanorum existit, ac ipsemet renuit se pantheistam profiteri: 2.° quia præ se fert harmonicam quandam universalitatem scientificam, quatenus eisdem principiis insistens humanam ency-

---

(1) «En dehors de Dieu il n' y a rien, ni au-dessus de lui, ni au-dessous.» Willm, *Loc. cit.*, pag. 424.

(2) «La vida de Dios contiene en sí el organismo de la vida de todos los séres.» Apud Orti et Lara, *Op. cit.*, pag. 145.

(3) Circa horum pantheismum vide Orti et Lara, *Lecciones sobre el sistema*, etc., et *Krause y sus discípulos convictos de panteismo*, passim.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

clopediam conficit, simul pertractans et evolvens logicam, theologiam, psychologiam, physicam, anthropologiam rationalem, æstheticam, ethicam, scientiam juris, philosophiam religionis, philososophiam historiæ.

§ V.

Nova schola hegeliana.

Quidam discipuli Hegel, hujus doctrinam evolventes, constituerunt novam scholam, quæ pantheistico-athea vel potius pantheismus materialismi et materialista posset nuncupari. Nominari solet: *extrema vel sinistra hegeliana: nova schola Hegel.* Ejus præcipui asseclæ et fautores habentur *Straus, Feuerbach, Bruno Bauer, Ruge,* et *Krané*, in Germania: *Petrus Leroux, Aug. Comte,* et *Proudhon*, in Gallia; etenim præfata schola hegeliana, præter *symbolismum* et *pantheismum materialistam* Strauss et aliorum Germanorum, continet et amplectitur *humanismum* Leroux, *positivismum* Comte, et *atheismum* Proudhon; siquidem præfata omnia systemata ex infecta radice hegeliana originem trahunt, atque cum hegelianismo nexum magis aut minus immediatum sibi vendicant. Porro, ejusmodi scholæ præcipua dogmata, hisce continentur:

a) Nec Deus, nec Christus propriam habent personalitatem, sed Deo personalitas alia non inest nisi universalis et succesiva evolutio humanitatis; quapropter vera Divinitas est ipsa humanitas, et Deus personalis, prout vulgo concipitur, est ens rationis (1): Christus vero, est solummodo mythus quidam progressus illius humanitatis, qui Christianismus nuncupatur.

b) Evangelia proinde et narrationes quas continent, sunt quoque mythica seu symbolica, vel potius fabulæ; Christianismum vero qui eisdem designatur, rejicere ac ex hominum

(1) «La jeune école hegelienne... proclame hautement que Dieu n' existe que dans l' humanité et que l' humanité n' a d' autre, vie que la vie présente; que Dieu n' est qu' un être de raison, et que l' homme n' a d' autres interets que des interets terrestres.» Willm, *Op. cit.*, tom. 4.°, pag. 344.

corde eradicare nunc oportet, quippe qui progressui actuali humanitatis non respondet, eique substituere oportet philosophiam.

c) Nec Christianismus modo, sed religio quævis rejicienda; nec alia religio aut moralis lex agnoscenda nisi voluntas hominis.

d) Futura vita et animæ immortalitas, figmenta quædam sunt; nam hominis destinatio in hac vita completur; atque is quatenus membrum seu manifestatio quædam existit humanitatis, hujus progressum et evolutionem partialiter perficit (1); nec quilibet homo individuus aut singularis aliam

(1) Ne quis existimet, nos exaggeratione aliqua duci in exponendis dogmatibus novi Hegelianismi, audiatur Willm cit. cujus verba vertimus ad patriam linguam, ut agnoscant hispani quo tandem deveniat doctrina seu philosophia Hegel, quam quidam, apud nos, laudibus efferunt ac sectari amant. «La jóven escuela hegeliana... tiende á sustituir el antiguo culto con el *culto de la humanidad*, y fundar este nuevo culto sin Dios y sin moral propiamente dicha... Feuerbach se resumió á sí mismo con perfecta claridad en un pequeño escrito titulado: *¿Hombre ó cristiano?* publicado en 1845, en el cual se esfuerza en probar, que es cuestion de salvacion para el mundo el renunciar cuanto antes, no solo al cristianismo, sino á toda idea religiosa. *Que se haga la voluntad del hombre*, tal es el principio de la nueva ley, fuera de la cual no hay salvacion, y tal será el alma de la religion del porvenir.

«El Dios antiguo, dice Krané, no vive mas; el estudiante mismo, á despecho de su pastor, ya no cree en los mitos ó fábulas relativas á la persona de Jesus de Nazareth; y las ilusiones de inmortalidad ya no engañan mas que á algunas almas débiles, á los espíritus serviles ..» El partido fué mas lejos despues, proclamándose altamente, no solo *anti-cristiano*, sino tambien *anti-religioso*. Nada de cristianismo, nada de teología, nada de religion cualquiera: tal fué en lo sucesivo su divisa.

Se dieron á sí mismos el nombre de *sábios* ó científicos, por oposicion á los *creyentes*, de los cuales se consideraban separados por un abismo... Declararon que no admitian ser alguno superior al hombre, ni reconocian mas poder que el pensamiento.» Willm, *Op. cit.*, tom. 4.°, pag. 624-25.

Adstipulatur hisce Mager, cujus verba similiter ad patrium sermonem convertimus: «Desde 1841 la oposicion entre la filosofía hegeliana y la religion, se presentó mas clara y mas completa, merced á la obra de Feuerbach sobre la *Esencia del cristianismo*, á la de

UNIVERSIDAD AUTONOMA DE NUEVO LEON
DIRECCION GENERAL DE BIBLIOTECAS

obtinet existentiam, nisi eam quæ ipsi congruit quatenus cum Deo et humanitate identificatur (1).

c) Mundus et natura, sicut et entia particularia quæ iisdem continentur, sunt manifestationes successivæ Dei sive entis infiniti, qui eatenus ejusmodi entia creare dicitur, quatenus eadem ex sinu suo profundit, successivo, perfectiori et indefinito motu (2). Igitur, cum nihil extra mundum, naturam et vitam quatenus sunt manifestationes Dei, revera existat, paradisus, infernus et purgatorium christianæ religionis, tamquam mera imaginationis figmenta habenda sunt (3).

Strauss sobre la *Teología cristiana* y á la *Crítica de la historia evangélica*, por Bruno Bauer.

Hé aquí el resultado de estos escritos: « Las narraciones de los Evangelios son puras invenciones humanas; no existe un Cristo personal; el cristianismo, producto del espíritu humano, fué un progreso, pero hoy pertenece ya á la historia, y es una traba para el espíritu humano: la Filosofía es la sola y definitiva religion. No existe una *teología* y sí únicamente una *antropología*, pues el espíritu de la humanidad es la realizacion del espíritu divino. No debe reconocerse mas religion ni piedad, que la cooperacion á los fines de la humanidad, ni mas oracion que la contemplacion del espíritu humano. Segun Ruge, la facultad de Filosofía debe absorber la facultad de teología en las universidades, por consiguiente nada de Iglesia, pues ha terminado su carrera.» *Revue Pédagogique*, t. 4.°, pag. 249.

(1) Audiatur Leroux, cujus verba ad patrium sermonem vertimus: «Es preciso que el hombre renuncie al orgullo que le hace creer que existe por sí mismo independientemente de la humanidad. Sin duda que existe por sí mismo, puesto que es la humanidad. Existe en Dios y en sí mismo en cuanto que es humanidad: pero no existe por sí mismo en Dios sino en cuanto que es humanidad, lo cual equivale á decir que el hombre no existe por sí mismo sino únicamente por la humanidad.» *De l' Humanité*, t. 1.°, pag. 205.

(2) Notre foi est que... Dieu, l' invisible, l'eternel, l'infini se manifeste de plus en plus dans les créations qui se succédent, et qu'ajoutant création á création, dans le but d' élever le plus en plus à lui les créatures, il s'ensuit que des créatures le plus parfaites sortent de son scin, a mesure que la vie succéde à la vie. C'est ainsi que sur notre globe l'humanité a succedé á l'animalité.» Leroux, *Op. cit.*, t. 1.°, pag. 187.

(3) «Il n' y a pas de paradis, il n' y a pas d'enfer, il n'y a pas de purgatoire hors du monde, hors de la nature, hors de la vie. Avec leur enfer, leur purgatoire, leur paradis, toutes leurs craintes et toutes leurs espérances éternelles placées hors de la nature, hors de la vie, les hommes ont fait fausse route... Dieu n'est pas hors du monde, car le monde n'est pas de Dieu.» *Op. et loc. cit.*, pag. 184.

Igitur non immerito Alfredus Sudre, doctrinam et theorias Petri Leroux, ad sequentia capita summatim revocat: «En filosofía este sistema se resume en la negacion de la distincion entre el alma y el cuerpo, en la negacion de la personalidad humana, en la absorcion de la razon y de la voluntad individual por la razon y la voluntad general: en religion se resume en el panteismo y la metempsícosis: en economía social, en el comunismo organizado bajo el punto de vista sansimoniano; finalmente, en política se resume en la igualdad absoluta y la democracia llevada hasta la anarquía.» *Histoire du Communisme*, cap. 20, § 1.°

§ VI.

Schola ecclectica.

Si vis nominis hujus attendatur, hæc schola eo collimat, ut ex cunctis philosophis philosophiæve systematibus, quod verum est seligat et accipiat, hacque ratione veram ac integram philosophiam constituat. Eam sic spectatam coluerunt præcipue:

1.° *Ancillon*, Berolinæ anno 1766 natus, qui quamvis apud germanos natus, Galliæ sua opera conscripsit.

2.° *Jouffroy* 1796 in Gallia natus.

3.° *Damiron* et *Royer-Collard* galli quoque philosophi, quorum omnium doctrina hisce potissimum characteribus insignitur: 1.° enim ecclecticam rationem philosophandi profitentur: 2.° Christianismum habent ut systema quoddam philosophico-religiosum, veritates partiales et incompletas, non secus ac systemata reliqua, in se continens: 3.° revera tamen quoad principia, methodum ac doctrinam proprie philosophicam, scholam scoticam præ cæteris sectantur, ita ut ecclectismus horum philosophorum haberi queat ut evolutio scholæ scotiæ.

Sed vero, si ejusmodi schola spectetur quoad rem ac doctrinam, prout exponitur et habetur apud *V. Cousin*, qui jure merito *recentioris ecclectismi* præcipuus auctor et parens prædicatur, tunc schola ista inter pantheistas connumerari debet,

---

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

quippe quæ fundamentalia pantheismi dogmata disertis verbis continet. Enimvero, apud Cousin,

a) Cum substantia sit id quod relate ad existentiam nihil ultra se supponit, unica existere potest vera substantia, nempe, Deus, qui utpote ens in se et per se subsistens, nihil ultra se supponit; proinde est ens infinitum et absolutum, ac exinde unicum, cum duo entia infinita et absoluta prorsus repugnent.

b) Deus, sicut est substantia infinita, adsoluta et necessaria, ita etiam est causa infinita, absoluta, et necessaria; unde necessario se manifestat, hoc est, necessario creat, non quidem necessitate coactionis, cum Deus nullam causam vel substantiam supra se habeat a qua cogi possit, sed necessitate naturæ quæ non potest non creare vel se manifestare (1).

c) Porro, Deus media creatione præfata manifestatur in mundo et humanitate; unde mundus et humanitas nihil aliud sunt quam phænomena, sive manifestationes phænomenales substantiæ divinæ, quæ hac ratione unitatem et varietatem, finitum et infinitum, absolutum et relativum simul continet; nam in seipsa est *una*, *infinita*, *absoluta;* quoad phænomena vero quibus manifestatur, est *multiplex*, *finita*, *relativa*.

d) Ergo vita ac proinde historia humanitatis, legibus necessariis subjicitur, cum humanitas sit evolutio vel manifestatio spontanea et necessaria substantiæ divinæ sive vitæ Dei.

e) Similiter, ratio humana quatenus manifestatio, organum, et incarnatio quædam rationis divinæ vel absolutæ, autonomiam seu absolutam auctoritatem sibi vendicat.

Quoad alia Cousin dogmata philosophia, vide Psychol. cap. 3.°, art. 1.°, § 2.°. Idealog. cap. 2.°, art. 4.° et Cosmolog. cap. 1.°, art. 1.° § 1.° et art. 2.°, § 1.° Quæ si cum nunc expositis conjungas, facile perspicies pantheismum, psycologis-

(1) Præ oculis habeatur, Cousin, ut pantheismi notam amoveat, non raro scribere, præsertim in editionibus postremis suorum operum, Deum libere mundum creare; sed hæc libertas, apud ipsum, minime præ se fert aut significat exemptionem a necessitate, sive indifferentiam et facultatem creandi vel non creandi, sed exemptionem a coactione, vel libertatem *spontaneitatis*, ut ajebant Scholastici.

mum rationalistam Cartesii, ac fatalismum historicum, esse veluti tria elementa præcipua ex quibus cousiniana philosophia, integre coalescit ac exurgit.

ARTICULUS QUINTUS.

Scepticismus.

Sicut non defuere philosophi, qui principia pantheistica philosophiæ cartesianæ evolverent, ita etiam extitere philosophiæ scriptores, qui conati sunt evolvere atque ad praxim revocare semina rationalistico-sceptica quæ in præfata philosophia præcontinebantur. Inter hos porro eminent:

1.° *Le-Vayer* (Franciscus La-Mothe) Parisiis 1588 natus, 1672 e vita excedens, qui scepticismnm passim profitetur, præsertim in dialogo inscripto: *Docta Ignorantia.*

2.° *Huet* (Petrus Daniel) anno 1630 natus in Gallia, ac vita functus 1721: aggressus est demonstrare, humanam rationem ad certitudinem non pertingere nisi ope fidei seu revelationis divinæ.

3.° *Bayle* (Petrus) gallus et ipse scriptor, qui anno 1647 natus, e vivis excessit Rotterodami 1706 post scriptum *Dictionarium* illud historicum et criticum, in quo inpietatem simul ac scepsim verbo et opere profitetur et propugnat.

4.° *Berkeley* (Georgius) in Hibernia 1684 natus, mortuus vero 1753, scepticismum simul cum idealismo professus est. Etenim apud ipsum:

a) Nullam certitudinem adsequi possumus de existentia reali et objectiva mundi externi seu corporum, tum quia corpora nequeunt agere in spiritum a quo percipienda forent, tum quia anima vel mens nihil percipit nisi id quod intra, non quod extra ipsam est.

b) Igitur homo circa corpora ipsorumque qualitates et attributa, cognitionem pure phænomenalem, vel subjectivam et apparentem (1) solummodo obtinere potest, ita ut nihil

(1) «Tous les phénomènes sont en realité des apparences dans l'âme ou dans l'esprit.» «Parler de l'existence absolue de choses non pensantes est prononcer des mots vides de sens, ou qui impli-

UNIVERSIDAD AVEMARIA DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

certi pronuntiare valeat circa præfatorum objectivam realitatem.

c) Quandoquidem, argumenta illa quæ demonstrant, odorem, saporem cum cæteris qualitatibus secundariis, non in rebus extra nos positis, sed in nostra anima solum existere, eadem ostendunt, extensionem ac proinde materiam vel corpora, veram existentiam objectivam minimè habere, sed esse mentis nostræ subjectivas conceptiones.

5.° *Pascal* (Blasius) in Gallia 1623 natus, ac 1662 vitam cum morte commutans, qui docet: 1.° non aliam proprie dari certitudinem naturalem, præter eam quæ oritur ex geometrarum demonstrationibus. (1) 2.° Nos nec corpus nec spiritum, nec alia quamplurima per certitudinem rationalem scire posse. Quinimo Deum ipsum, non tam ratione quam corde (2), seu naturæ instinctu cognoscit homo.

6.° *Hume* (David) qui Edimburgi in Scotia 1711 lucem aspexit, ibidemque vitam cum morte commutavit anno 1776. Scriptor hic scepticismum præ cæteris coluit ac evolvit. Apud ipsum namque,

a) Ideæ quibus intellectualis cognitio perficitur, a sensationibus solum differunt, quatenus sunt debiliores impressiones. Cæterum, nos prorsus nescimus undenam originem ducant ejusmodi intellectuales ideæ (3).

b) Homo quidem in seipso percipit ac experitur multiplices sensationes, ideas, affectiones, etc. ast minime ex his inferre licet unitatem, nec simplicitatem, nec identitatem rationalis animæ.

---

quent contradiction.» «L'ame ou l'esprit existe réellement et en vérité... les corps n'existent qu'en un sens secondaire et rélatif.» *Princ. des Conn. hum.*, pag. 24, et *Siris*, pag. 336.

(1) «Les geometres seuls y arrivent, et hors de leur science, il n'y a point de véritables démonstrations.»

(2) «C'est le cœur qui sent Dieu, et non la raison.» *Pensées*, pag. 172 apud Ritter, *Op. cit.* tom. 1.°, pag. 304.

(3) «Leur cause dernière est, dans mon opinion, parfaitement inexplicable à la raison humaine, et il sera toujours impossible de decider avec certitude si elles resultent immediatement de l'objet, ou si elles sont produites par le pouvoir createur de l'esprit, ou si elles emanent de l'auteur de notre être.» *De Nat. hum.*

c) Nobis item spiritualis substantia nihil est aliud quam complexus determinatarum affectionum seu phænomenorum internorum; substantia vero materialis, collectio quædam externorum seu sensibilium phænomenorum. Unde vera ac realis natura substantiæ, tam spiritualis, quam materialis, nobis penitus est ignota.

d) Atque idcirco etiam prorsus ignoramus, utrum materialis substantia cogitare valeat: nec ulla ratione demonstrari potest animæ rationalis immortalitas.

e) Similiter falsitati vel saltem incertitudini subsunt demonstrationes cunctæ quæ principio causalitatis innituntur; quoniam phænomena quidem sibi succedentia perspicimus, sed nullo reali nexu ligantur (1); vel saltem a nobis nequit percipi, si revera existit.

f) Quapropter, nec ipsius Dei existentiam certo agnoscere possumus aut demonstrare; tum quia notio vel idea causæ, cui præfata demonstratio nititur, incerta nobis et dubia existit; tum quia etiamsi vim aliquam notio ejusmodi haberet quoad res sensibiles, nullam profecto sibi vendicat, dum ad spiritualia vel insensibilia transfertur.

ARTICULUS SEXTUS.

Ontologismus.

Satis notum est, Nicolaum Mallebranche, qui primus atque præcipuus extitit adsecla et parens recentioris ontologismi, ex schola cartesiana prodiisse. Quod si Gioberti, alter ontologismi moderni præcipuus propugnator, Cartesium oppugnat atque rejicit, id nihil obstat quominus dicatur ipsius ontologismum ex schola cartesiana originem ducere; quandoquidem, itali philosophi ontologismus affinitatem præ se fert cum ontologismo mallebranchiano, sicut ex sequentibus paragraphis colligere licebit.

---

(1) «Un événement suit l'autre, mais nous ne saurions jamais apercevoir entre eux aucun lien. Ils semblent rapprochés, jamais enchainés.» *Essais*, 2.°, pag. 88.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

§ I.

Philosophia Mallebranche.

Mallebranche (Nicolaus) Parisiis 1638 lucem aspexit, atque e vita migravit anno 1715. Ecclesiasticæ militiæ adscritus fuit, atque Oratorii Congregationi nomen dedit. Scholæ et doctrinæ cartesianæ vehementer addictus, ex eadem suâ præcipua dogmata philosophica deprompsit (1), quamquam ab eadem in nonnullis declinavit. Ejus præcipua dogmata hisce continentur:

a) Quadrifariam res aliqua cognosci potest: 1.° *per seipsam;* quo modo solus Deus, qui per seipsum est intelligibilis, cognosci potest: 2.° *per conscientiam;* atque hac ratione cognoscimus nostram animam, sed valde imperfecte, quia ex ejusmodi cognoscendi modo, nulla idea clara potest oriri: 3.° *per conjecturam;* qui cognoscendi modus, alium priorem necessario præsupponit: 4.° *per ideas;* atque solummodo harum ope corpora cognoscere possumus.

b) Porro ejusmodi ideæ quibus corpora cognoscuntur, nec oriri possunt ab ipsis corporibus vel objectis externis, nec produci possunt ab ipsa mente, nec a Deo animæ, sive dum creatur, sive dum actu intelligit, infunduntur, sed in Ente perfectissimo summeque intelligibili reperiuntur, scilicet, Deo, cui hominis anima unita et conjuncta existit.

c) Ergo corpora non nisi in Deo cognoscere possumus, quatenus intuemur ipsorum ideas in Dei essentia contentas; imo vero, res omnes ac entia particularia in Deo cognoscimus (2). Etenim Deus qui omnia produxit, ac omnium rerum ideas præcontinet, seipsum revelat et communicat rationali animæ; ita ut sicut spatium est locus corporum, ita Deus sit locus et veluti sedes spirituum.

(1) «Il s' était occupé avec ardeur des langues et d' histoire, lorsque l' écrit de Descartes sur l' homme tomba entre ses mains. Ce hasard décida de sa vocation philosophique. Avec tout le feu d'un esprit replié sur lui-même... il s' attacha aux recherches de l' école cartesienne.» Ritter, *Histoir. de la Phil. Mod.* t. 1.°, pag. 321.

(2) «Dès lors, il ne lui reste plus qu' une solution possible: *Nous voyons en Dieu toutes choses...* C' est en Dieu que nous voyons, suivant, Mallebranche, *les êtres particuliers.*» De Gerando, *Histoire comp. des syst. de Phil. mod.* t. 2.°, p. 300—302.

d) Sicut igitur Deus, ratione idearum in quibus homo res cognoscit, universale et unicum objectum humanæ cognitionis constituit, ita etiam est unica (1), vera et universalis causa efficiens rerum omnium, ita ut res creatæ omni vera activitate et vi aliquid efficiendi careant, sintque meræ *occasiones* effectuum, qui quotquot in mundo cernuntur, a Deo ipso producuntur.

e) Hinc volitiones hominis circa singularia objecta, sunt causa occasionalis boni moralis, quod nobis inest, illæque ex parte objecti determinantur vel oriuntur ex voluptate sola (2). Quinimo, voluntas humana solum est causa occasionalis motuum corporis humani; hos vero motus solus Deus producit tamquam causa efficiens.

f) Universum hocce est optimum inter omnes possibiles; siquidem Deus non potuit non velle mundum optimum producere, cum nulla ratio sufficiens possit assignari, quæ eum determinare potuerit ad producendum mundum minus perfectum, seu qui non sit optimus inter possibiles.

g) Quantitas vel extensio non est accidens vel modus corporum, sed horum essentiam et substantiam constituit. Ceterum, utrum præfata corpora seu substantiæ materiales revera extra nos existant necne, minime per rationem naturalem potest demonstrari; unde corporum objectiva atque realis existentia, per solam revelationem certo cognosci potest.

h) Sed vero, cum spiritus sint substantiæ nobiliores per-

(1) «Il n' y a donc qu' un seul vrai Dieu et qu' une seule cause qui soit véritablement cause, et l' on ne doit pas s' imaginer que ce qui precede un effet en soit la véritable cause.» *Recherc. de la Ver.* P. 2.°, pag. 222. Et alibi: «Il n' y a nul rapport de causalité d' un corps, à un esprit. Que dis-je?: il n' y en a aucun d' un esprit à un corps. Je dis plus: il n' y en a aucun d' un corps à un corps, ni d'un esprit à un autre esprit.»

(1) «Le plaisir est le motif unique qui les détermine à faire generalement tout ce qu' ils font.» *Traité de l' amour de Dieu*, pag. 248.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

fectioresque corporibus, consequitur necessario ejusmodi spiritus seu substantias spirituales revera existere; secus namque mundus a Deo creatus non esset omnium possibilium optimus. Igitur, objectiva existentia spirituum, rationi humanæ est multo certior, quam existentia realis et objectiva corporum.

i) Verbi Divini incarnatio seu unio cum natura humana, est conditio necessaria creationis sive mundi; nam si ejusmodi incarnatio divina locum non habuisset, mundus iste non esset perfectissimus inter omnes possibiles.

Observatio.

Ex nunc expositis, hæc sponte profluunt: 1.° Mallebranche, ut sæpe contingit eis qui in errore versantur, sibipsi minime constat, ut dum ex. gr. docet nos omnia in Deo videre, ac simul in Deo non videre nostram et aliorum hominum animas (1).

2.° Ejus theoria cognitionis est reminiscentia et applicatio quædam theoriæ platonicorum.

3.° Sensui communi adversatur, ac in periculum vertit vel potius perimit libertatem humanam, dum occasionalismum propugnat.

4.° Unum e præcipuis fundamentis moralis christianæ convellit; cui præterea nocet, ac sensualismo accedit, dum docet voluntatem objective determinari ex voluptate quæ objectum comitatur. Ergo mirari certe licet, philosophum istum tantopere a catholicis quibusdam celebrari, cum præcipua dogmata traditionemque philosophiæ christianæ, vel præpostere acceperit, vel contempserit et oppugnaverit.

---

(1) Ut merito proinde de Gerando scripserit: «Arnauld... relève, dans le système de Malebranche, des contradictions sans nombre. La première, et c'en est une sans doute, est de avoir annoncé que nous voyons *toutes choses en Dieu*, lorsque cependant, d' après le même philosophe, nous n' y voyons ni notre âme, ni celles des autres hommes. Mallebranche ne se contredit pas moins tantôt admettant que nous voyons par les idées de Dieu, et tantôt, qu' on ne le voit pas, etc.» *Op.* et *loc. cit.* pag. 309.

§ II.

Gioberti.

Gioberti (Vicentius) italus philosophus, publicus professor Augustæ Taurinorum extitit; postea vero propter doctrinam et theorias politicas exilio multactus, in Italiam revertitur anno 1848, atque tandem Parisiis e vivis excedit anno 1852. Ontologismum malebranchianum exuscitavit novaque ratione evolvit. Apud ipsum etenim,

a) Homo spontanea quadam et primitiva cogitatione percipit vel potius intuetur *Verum* absolutum, ac primum *Intelligibile*, quod *Ideam* libet eidem appellare.

b) Ast vero, quoniam hæc *Idea* (quæ est ipsemet Deus, seu ens infinitum), utpote immensa et infinita, captum seu vim limitatam humanæ rationis prorsus superat, ejusdem primitiva illa intuitio nonnisi vaga, confusa ac indeterminata in humana mente existit: quamobrem opus est, ut ope reflexionis scientificæ clara et determinata rationi reddatur; qua in re maxime juvatur mens sermone, cujus auxilio *Ideam* objective infinitam, intellectus humanus finito modo intuetur.

c) Itaque sicut *Idea* sive verum absolutum, est primum ac immediatum mentis objectum, ita quoque est *primum philosophicum*, hoc est, primum principium scientiæ. Imo vero, principium hocce in se continet simul primum *psychologicum*, ac primum *ontologicum;* nam complectitur intuitionem *Ideæ*, tum quatenus est principium et causa existentiarum realium, tum quatenus est principium et ratio idearum intelligibilium.

d) Hominis ratio, dum *Ideam* intuetur, eam percipit immediate in concreto, sive prout in seipsa existit; ergo cum *Idea* vel Deus nunc existat ut creans res finitas, mens humana, dum intuetur Deum, intuetur simul creationem hujusque proinde terminum, hoc est, entia actualia.

e) Ex quibus infertur quod primum principium scientificum, hocce continetur effato: *Ens creat existentias*, quod quidem judicium duo alia complectitur, quorum primum est: *Ens existit*, alterum vero: *Ens creat*.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

Observationes.

1.ª Ex his colligi videtur, theoriam ontologicam Gioberti ad duo hæc posse revocari: 1.° Idea sive Ens absolutum, quatenus ab homine immediato intuitu percipitur, constituit *primum philosophicum*, ut ita dicam, *incomplexum* scientiæ: 2.° primum vero philosophicum complexum scientiæ, continetur hoc judicio: *Ens creat existentias*.

2.ª Cæterum, si a Gioberti doctrina ontologismi placita, quæ solummodo hic nos exposuimus brevitatis studio coacti, semoveas, invenies philosophiam in qua ingenium, elevatio, veritas ac consensus cum philosophia scholastico-christiana satis elucent; in qua simul cartesianismi et systematum aliorum recentioris philosophiæ placita ac errores vehementer oppugnantur.

ARTICULUS SEPTIMUS.

Scholæ extra cartesianam.

Evolutio philosophiæ cartesianæ et systematum quæ ex eadem originem aut occasionem habuerunt, locum dedere reactioni cuidam, ex qua scholæ quædam, adversus præfata systemata insurrexerunt postremis temporibus. Sic, ex c. schola scotica adversus scepticismum, schola exterioristica seu traditionalismus adversus rationalismum cartesianum, schola transcendentalis adversus idealismum simul atque sensualismum, qui post Cartesium philosophiam modernam deturpaverant, surrexerunt. De iis itaque scholis, simulque de quibusdam philosophis ad easdem accedentibus, singulis paragraphis, dicemus.

§ I.

Schola scotica.

Schola hæc, quamquam cartesianismo amicas manus porrigit, ex qua parte psychologismum consectatur atque extollit, ab eodem tamen recedit, quatenus semina sceptica cartesianæ philosophiæ, scepticismumque ex eadem promanantem, retundere et oppugnare tentavit.

Atque hujus quidem scholæ rudimenta posuere plane Shaftesbury atque Hutcheson, eamdem tamen evolvit ac constituit, ita ut ejusdem parens et auctor jure dicatur, *Thomas Reid* in Scotiæ regno 1710 natus, et ibidem 1796 mortuus. Præcipuus scopus hujus scholæ fuit idealismum Berkeley ac scepticismum Hume rejicere et expugnare, quem ut assequeretur, sequentia statuit:

a) Philosophia innititur quibusdam veritatibus primariis et fundamentalibus quæ demonstrari nequeunt, sed quibus homines cuncti ex instinctu quodam spontaneo, atque ex ipsa naturæ constitutione assensum præbent; atque his tamquam principiis innituntur demonstrationes et certitudo scientiæ (1).

b) Inter ejusmodi primarias veritates, quædam sunt *contingentes*, ex. c.: *Quæ sensibus percipiuntur revera existunt*= *Quod in sensu intimo seu conscientia percipitur, realem habet existentiam* — *Ea quorum distincta et clara memoria nobis inest, revera extiterunt*, etc. Aliæ sunt *necessariæ*, ut hæ: *Effectus causam supponit ac exigit*= *Opus harmonicum et ordinatum, supponit causam rutione præditam*, etc.

c) Igitur sensus, memoria, ratio cum cæteris hominis facultatibus, veritatem sibi respondentem ex propria natura capiunt et agnoscunt; unde verum ac unicum scientiæ seu veritatis criterium est sensus communis, quo vera a falsis ex instinctu naturæ discernimus (2), et qui idcirco est fundamentum et radix totius philosophiæ.

d) Tam sensus quam intellectus, objecta immediate percipiunt aut attingunt, nec proinde ullæ dantur species vel ideæ, quarum ope præfatæ perceptiones locum habeant.

Observatio.

---

(1) «Tout raisonnement procéde nécessairement des principes derniers; et nous ne pouvons rendre autrement raison des principes premiers qu'en disant que nous sommes soumis par la constitution de notre nature à la nécessité de les admettre... Si ces principes nous abussent, nous sommes trompés par celui même qui nous a faits, et il n'y a pas de remède » Reid. *Recher. sur les fac. int.* cap. 6.° pag. 398.

(2) «La philosophie n'a pas d'autre racine que les principes du sens comun, c'est le fondement sur lequel elle s'eleve.» Reid, *op. cit.*

UNIVERSIDAD AUTONOMA DE NUEVO LEON
DIRECCION GENERAL DE BIBLIOTECAS

Schola scotica, cui post Reid adhæserunt Beattie, Ferguson, Smith, Dugald Stewart, in Gallia vero Royer-Collard, duplici præsertim vitio laborat. Primo etenim, philosophiam, qua talem seu rationalem scientiam, de medio tollit, dum non aliud fundamentum et criterium eidem assignat nisi cæcum quendam instinctum. Deinde, philosophiam valde incompletam continet, quippe quæ psychologia quadam empirica, tota quanta est, fere clauditur; quandoquidem ipsius rationalis animæ intimam naturam et attributa vix investigare audet, ac de cosmologia, metaphysica, et theologia naturali, prorsus fere silet.

§ II.

Philosophi quidam ad scholam scoticam quodammodo seu partim accedentes.

Cum Schola scotica affinitatem quandam sibi vindicat philosophia

A) *Vico* (Joan. Baptista) qui Neapoli in Italia anno 1668 natus, et ibidem 1740 vita functus est, apud quem: 1.° certitudo scientiæ atque humani judicii, innititur hominum sensui; quo quidem nomine significatur judicium sponte et absque reflexione efformatum, ita ut criterium veritatis sit sensus individualis, quatenus firmatur et perficitur per sensum communem (1): 2.° ex qua doctrina, inter alia, colligit, nos perfectius ac majori certitudine infinitum quam finitum, animam quam corpus, Deum quam hominem, cognoscere (2).

Ejusdem theoria socialis, tribus sequentibus affirmationibus, tamquam principiis fundamentalibus nititur et continetur: 1.° homines non solum post creationem sed etiam post diluvium, penitus barbari, muti, et bestiarum more vixerunt:

(1) «El juicio humano, incierto por su naturaleza, obtiene su garantía por medio del sentido comun de los hombres... El sentido comun es un juicio irreflexivo el cual mas bien es sentido que formado.» Vico, *Scienza Nuo.* lib. 1.° § 12 et sqq.

(2) «La metafisica nos enseña que lo infinito es mucho mas cierto para nosotros que lo finito; el alma mas que el cuerpo, y Dios mas que el hombre.»

2.° in ordine intellectuali, morali et sociali, evolvi et perfici inceperunt adinveniendo et adhærendo *religioni*, *matrimonio* et *sepulturæ* mortuorum, quæ constituunt tres consuetudines seu institutiones humanas universales, æternas, atque idcirco communes omnibus nationibus (1): 3.° tandem summa perfectio et scopus nationis cujuslibet vel societatis, tunc exsurgit et habetur, dum in æquilibrio consistunt, vel congrua et æqua ratione junguntur tria hæc elementa: *monarchicum*, *aristocraticum* et *democraticum* (2); quæ quidem elementa Vico appellat elementum divinum, elementum heroicum et elementum humanum.

B) *Jacobi* (Frid. Henricus) in Germania anno 1743 natus ac 1819 mortuus. Namque ejus sententia: 1.° homo ad veri possessionem per certitudinem pertingit per *fidem* seu persuasionem instinctivam et naturalem, cujus ope mundum visibilem seu corporum cognoscit per sensus; mumdum vero invisibilem vel spiritualem, per rationem, quatenus, nempe, homini in propria conscientia datur intuitio rationalis, primitiva et immediata objectorum spiritualium, sicut et ope sensationum objecta mundi sensibilis immediate percipit: 2.° itaque scientia vel philosophia præsupponit cognitionem primitivam ac *certam fidem naturalem* realitatis objectorum; ejusque officium peculiare et unicum, illud erit, evolvere ope reflexionis et demonstrationum, idem quod per fidem et in-

(1) «Examinant ensuite le monde social... Vico decouvre trois coutumes *éternelles et universelles: la religion, la mariage, la sepulture...*

Selon Vico, parmi les hommes devenus bêtes après le déluge, la pensée sociale naquit dans la tête des plus forts et de plus violents, c'est-à-dire des géants, parce que le bruit du tonnerre leur révéla un être plus fort qu'eux. De là l'idée de Dieu ou la religion. Vinrent ensuite les mariages, et enfin les sepultures.» *Encyclop. du XIX siècle*, t. 25, pag. 253.

(2) «Selon la théorie dont nous poursuivons l'examen critique, l'humanité tourne dans un cercle... l'humanité entrera en possession de son type absolu si elle reussit à balancer et à pondérer l'un par l'autre ses trois éléments constitutifs: l'élément monarchique, l'élément aristocratique, et l'élément democratique, ce qui, dans le langage employé par Vico, s'appelle l'élément divin, l'élément héroique et l'élément humain.» *Ibid.* pag. 254.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

tuitionem rationis, jam sciebat: unde 3.° unicum ac fundamentale criterium veritatis, est ipsament propensio seu vis insita sensui ac rationi ad verum.

C) *Lamennais* (Felicitas Robertus) anno 1780 in minori Britannia natus, Parisiis vero 1854 mortuus, qui in opere cui titulus: *Essai sur l'indifference en matière de religion*, docet: 1.° individuam hominis rationem, nullam veritatem per certitudinem scire aut demonstrare posse: 2.° certitudinem assensus quem veritati præbet homo, oriri ex propensione spontanea et invincibili naturæ: 3.° regulam seu criterium pro hujusmodi propensione naturæ dijudicanda, esse communem sensum; atque proinde, præcipuum et ultimum veri criterium in præfato communi sensu esse constituendum.

§ III.

Schola exterioristica sive Traditionalismus.

Schola exterioristica seu *Traditionalismus*, ea dicitur, cujus propria tessera est adfirmare, hominis rationem sive individualiter sive collective sumptam, si propriis viribus relinquatur, nec ipsas faciliores et fundamentales veritates metaphysicas et morales per certitudinem cognoscere aut demonstrare posse, ita ut harum veritatum certam notionem, nonnisi ope divinæ revelationis homo possit adipisci, Inter eos qui huic scholæ vel adhæserunt, vel eam foverunt, præcipui connumerantur:

A) *Bonald* (Ludovicus-Gabriel Ambrosius) qui in Gallia anno 1754 natus est, atque ibidem vitam finivit 1840. Præcipua traditionalismi dogmata, omnium primus scientifica ratione tradidit, atque, præter alia, sequentia docet:

a) Homo quidem ens intelligens seu cogitans existit; attamen suam ipsam cogitationem minime agnoscit aut possidet, nisi quatenus eamdem verbo exprimit.

b) Igitur, cum propriam cogitationem homo verbo nequeat exprimere, nisi quatenus ejusmodi verba ab aliis audit atque recipit, consequitur plane, tum verba, tum cogitationes ipsas, sive notiones et ideas quibus cogitatio perficitur atque scientia e constituitur, homini ac extrinseco advenire.

c) Ergo, cum nihil extra hominem et supra hominem sit, quod hæc perficere possit nisi solus Deus, ens summe intelligens ac hominis creator, colligere oportet Deum primitus homini revelasse, tum veritates omnes quas homo cognoscit, tum verba vel sermonem quibus exprimuntur.

d) Itaque, humana cognitio, etiam ea quæ ad ordinem naturalem spectare dicitur, ex primæva revelatione Dei originem duxit: quapropter dum singuli homines scientiam vel veritatem addiscunt aut acquirunt, id eatenus perficitur, quatenus unus homo alteri simul cum verbis alteri communicat vel tradit veritates primitus homini simul cum verbo per Deum revelatas.

e) Immo vero, sicut veritates metaphysicæ et morales homini obveniunt ex primitiva illa Dei revelatione, quæ homini per societatem communicatur et traditur, ita ex revelatione scripta Dei, quæ in Sacra Scriptura continetur originem et firmitatem accipiunt ejusmodi et aliæ omnes veritates, præsertim vero, quæ ad religionem et societatem spectant (1).

Observatio.

Quispiam facile agnoscit, systema bonaldianum, sicut et theorias quorundam aliorum adseclarum traditionalismi, tendere atque viam parare confusioni aut identificationi divinæ revelationis cum scientia naturali, simulque e medio prorsus tollere relativam independentiam et vires proprias humanæ rationis (2); quas quidem vires ad exaggerationem usque imminuit, agnoscereque renuit schola traditionalismi.

---

(1) Unde merito habet Haffner: «Mais Bonald va plus loin en distinguant la révelation orale de la révelation écrite; il accorde la préférence à l'Ecriture, produit divin ainsi que la parole... et dès lors l'Ecriture sainte est pour lui la source de toute sagesse humaine; c'est d'elle que découlent non-seulement les principes religieux, mais tous les principes sociaux, en particulier ceux qui fondent la monarchie.» *Diction. encyclop. de la theolog. cath.*, t. 3.°, pag. 191.

(2) Quapropter jure scribit cit Haffner: «Il est à peine nécessaire de remarquer que, dans ce système, d'une part la Révélation cesse de différer de la connaissance naturelle, qui est confondue avec la connaissance surnaturelle, et que de l'autre la connaissance naturelle perd toute espèce d'independance.» *Op. cit.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

B) *Bautain* Parisiis anno 1797 natus, qui primum discípulus Cousin, deinde philosophiæ professor apud Strasburgum, tandem anno 1828 ecclesiasticæ militiæ adscriptus, traditionalismi dogmatibus partim saltem adhæsit in opere cui titulus: *De l' Enseignement de la philosophie en France au XIX siècle*. Docebat etenim, præter alia, hominem non posse per certitudinem cognoscere neque demonstrare existentiam Dei. Postea vero Apostolicæ Sedis judicio et auctoritati, laudabili exemplo, se subjecit. Præter laudatum opusculum, et alia quædam, scripsit opus cui titulus: *Philosophia Christianismi*.

§ IV.

Schola transcendentalis.

Schola transcendentalis (1) sive *Criticismus Kantianus*, nomen desumit a Kant ejus auctore, Regiomontano (Kœnisberg) philosopho, qui anno 1723 lucem aspexit, ac vitam cum morte commutavit anno 1804. Quamvis difficile admodum sit hujus philosophi systema paucis exponere et enucleare, tum ob amplitudinem doctrinæ, tum ob novitatem et conditionem terminologiæ, summa capita ejus philosophiæ prout in *Critica rationis puræ* (2), continentur, brevitati simul et perspicuitati consulentes, sic exponimus:

a) Homo possidet tres facultates primitivas cognitionis, nempe: *sensibilitatem*, quæ præter sensus externos, complectitur sensum intimum seu conscientiam, et imaginationem: *intellectum*, qui est facultas efformandi *conceptus* et *judicia*: *rationem*, seu facultatem ratiocinandi. *Sensibilitas* est facultas *passiva*, cujus duplex est munus; quorum primum est recipere impressiones objectorum, quod proprie sensationem constituit: alterum percipere in conscientia repræsentationem objecti singularis, impressionem vel modificationem producentis. Porro, ejusmodi repræsentationes, quatenus in eis et per eas percipiuntur ab anima objecta individualia, constituunt *intuitionem* sensibilem. Intellectus e contra, est facultas *activa* et spontanea, cujus propria manifestatio seu character *est cogitatio:* sed hæc duplicem actum involvit, nempe, *efformandi conceptus* seu notiones, et *judicandi;* quandoquidem, ad intellectum pertinet, tum impressiones ac repræsentationes sensibiles in unitatem redigere efformando *conceptus* generales seu notiones, tum juxta hosce conceptus judicare (1). *Ratio* demum, *activa* quoque est, utpote supremus gradus activitatis spiritus; ejusque proprium munus est particulare ex universali ac primis principiis inferre ope ratiocinii, unde definiri potest: *facultas deducendi.*

b) Itaque, repræsentationes sensibiles rerum singularium, quas ope sensationis tam externæ quam internæ obtinemus, constituunt materiam et objectum sensibilitatis, vel alio nomine, *intuitiones empiricas sensibilitatis;* ejusmodi repræsentationes seu *intuitiones*, sunt veluti materia ex qua et cum qua *intellectus* abstrahit et efformat *conceptus* seu notiones generales, ac *judicia;* tandem, *ratio* ope deductionis aut ratiocinii, præfatas *notiones* ad supremam unitatem redigit ac veluti convertit in *ideas* puras seu *transcendentales*.

c) Sed vero, quamvis intuitiones, notiones seu conceptus constituant veluti *materiam* generalem cognitionis humanæ, hujus tamen exercitium dependet a quibusdam legibus necessariis spiritus, quæ constituunt veluti *formam* cognitionis humanæ: quæ quidem forma est et quid *subjectivum*, quia

(1) Hujus nominis significationem ac fundamentum, sic describit De Gerando: «Cette philosophie prend encore le nom de *transcendentale*, en ce sens qu' elle ne s' occupe point des objets de notre connaissance, mais, an contraire, du mode même de la connaissance que nous en prenons, et qu' elle cherche à expliquer *a priori* la possibilité de cette connaissance.» *Histoire Comp.*, etc., t. 4.°, pag. 221.

(2) Hoc nomine significare vult Kant, ut ipsemet scribit: «La ciencia que determina la posibilidad de establecer principios *a priori*, ó sea de derivar todos los conocimientos de una fuente *a priori*.»

(1) «L'entendement au contraire, est une faculté active, spontanée. La pensée est son privilége, l' acte qui la caractérise. Elle réunit les impressions sensibles, en compose un tout, engendre les notions ou conceptions, produit les jugements.» *Crit. ration. puræ.*, pag. 177-178 apud De Gerando, *loc. cit.*, pag. 224.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

non objectum sed subjectum cognoscentem afficit; et quid *purum* vel non empiricum, quia ejus fundamentum et ratio sufficiens, est ipsamet natura animæ seu facultatum cognoscendi; et quid *a priori*, quia in subjecto cognoscente existunt antecedenter ac independenter ab omni experientia.

d) Porro, ejusmodi forma, quoad sensibilitatem, sunt intuitiones *puræ a priori* seu primitivæ *spatii* et *temporis*, quia nihil sensu externo aut interno possumus percipere, nisi sub repræsentatione spatii et temporis. Unde apud Kant, formæ ejusmodi, quatenus conditiones subjectivæ et *a priori* quoad exercitium sensibilitatis, his regulis subjiciuntur: 1.° *Objectum quodvis sensibus externis oblatum, invenitur in spatio cujus attributa præ se fert.* 2.° *Objectum quodvis nostris sensibus sive externis sive internis oblatum, in tempore existit hujusque proprietates præ se fert* (1). Formæ *a priori* intellectus, quatenus est *facultas judicii*, sunt *quantitas, qualitas, relatio, modalitas;* quarum quælibet in alias resolvitur, nempe, quantitas continet *unitatem, pluralitatem, totalitatem:* qualitas continet, *affirmationem, negationem, limitationem*; relatio continet, *inhærentiam et subsistentiam*, (accidens, et substantiam) *causalitatem et dependentiam* (causam et effectum) *societatem:* modalitas, *possibile et impossibile, esse et non esse, necessitatem et contingentiam:* hisce continentur *notiones puræ* intellectus, quæ etiam *categoriæ* ac *formæ* judicii nuncupari queunt. Tandem, ratio suas quoque habet *formas a priori*, quæ sunt: 1.° *subjectum absolutum* seu *ego absolutum:* 2.° *causa absoluta* sive *Deus:* 3.° *totum absolutum* sive *universum.*

e) Nullius rei objectivam realitatem certo cognoscere potest homo, nisi quatenus subjicitur experientiæ (2), seu quatenus «objectum nobis datur in sensibili intuitione;» ex quo infertur, hominem minime posse certo demonstrare aut cognoscere objectivam realitatem rerum spiritualium aut pure intelligibilium, nec earumdem naturam et attributa (3).

---

(1) *Crit. rat. puræ.*, pag. 51.

(2) «Nos connaissances réelles ne s' étendent point hors du domaine de l' experience.» *Op. cit.*, pag. 729.

(3) «Namque, ut bene habet De Gerando: «Il (Kant) ajoute même

Imo etiam, quoad ipsa objecta sensibilia quæ experientiæ sensibili subjiciuntur, cognoscimus quidem ipsorum repræsentationem (*phænomena*) in nobis, vel quod in idem reddit, nos sub hac vel illa ratione et affectione ea percipere; eorumdem tamen naturam, prout in seipsa (*noumena*) extra nos existit, minime cognoscimus (1). Atque hoc quidem, non modo in objectis externis, sed in ipsa rationali anima, seu *ego humano* locum habet (2).

f) *Judicium*, quod constituit propriam functionem *intellectus*, est vel *analyticum*, si prædicatum in notione subjecti præcontinetur; vel syntheticum, si nexus inter prædicatum et subjectum experientiæ innitatur, ut in hoc: *corpora sunt gravia:* quæ judicia *a posteriori* dici queunt. Sunt tamen quædam judicia, quæ nec analytica vel *a priori* absolute nuncupari possunt, cum prædicatum in subjecto non contineatur; nec etiam absolute seu proprie synthetica, quia nexus inter prædicatum et subjectum non innotescit per experientiam, ut contingit in his: *omnis mutatio causam habet: mundus incepit esse*, quæ, sicut et alia similia, *synthetica a priori* jure debent nuncupari.

g) Veritas, alia est *logica* seu *formalis*, quæ posita est in conformitate seu concordantia cognitionum inter se: alia, *materialis* seu objectiva, quæ constituitur per conformitatem

---

que... tout ce qui ne correspond point à une expérience possible ne peut nous fournir l' objet d' une connaissance objective.

Toutes les grandes questions psychologiques, cosmologiques, théologiques, c' est-à-dire, par exemple, l' existence du principe pensant, sa simplicité, son immortalité, sa liberté, le commencement du monde, la divisibilité de la matière à l' infini, l' existence de Dieu, ses attributs, etc., toutes ces questions dans ce cas.» *Op. cit.*, t. 1.°, pag. 256.

(1) «Nous ne pouvons savoir ce qu' ils (objecta sensibili experientiæ obnoxia) sont, mais seulement ce qu' ils nous paraissent au travers des formes de nos propres facultés.» *Crit. rat. pur.*, pag. 306, apud De Gerando, *Loc. cit.*, pag. 249.

(2) «Et il faut remarquer, subdit germanus philosophus in *Crit. cit.* apud De Gerando, encore que notre propre *moi*, consideré comme objet n' est aussi pour nous qu' un phénomène, qu' une *apparence;* nous ne savons rien, nous ne pouvons rien savoir de ce qu' il est en lui-même.»

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

seu adæquationem cognitionis cum objecto cognito. Porro, si ejusmodi objectum est sensibile, veritas dicitur empirica; si vero sit spirituale (*supernaturale*, apud Kant) sive pure intelligibile, tunc veritas dicitur metaphysica.

b) In assensu quo veritati vel ejus illusioni aut similitudini adhæret mens, quatuor gradus distinguere oportet. Horum primus congrue appellatur *persuasio*, quæ revera nihil præ se fert nisi puram illusionem veritatis, dispositioni subjecti unice innixam: alter dicitur *opinio*, qui gradus respondet probabilitati seu verisimilitudini; hæc porro opinio locum non habet in rebus ad *rationem puram* (in rebus mathematicis, metaphysicis et moralibus) spectantibus, sed in his solum quæ experientiæ subjiciuntur: tertius gradus est *fides*, quæ locum habet dum quidpiam ut verum habemus ratione motivi vel fundamenti ex parte subjecti, non vero ex parte objecti ipsius, seu rei objective spectatæ, se habentis (1): tandem, quartus gradus nominatur *certitudo*, quæ tunc habetur dum rei adsentimur propter sufficientia fundamenta tam subjectiva quam objectiva. Ceterum, si ejusmodi certitudini adjungatur præterea conscientia *necessitatis* veritatis illius cui adsentitur mens, tunc certitudo appellatur et est *apodictica*.

§ V.

Observationes in philosophiam kantianam.

1.ª Philosophia kantiana theoretica (2), idealismum transcendentalem continet; quandoquidem Kant, eo ipso quod adfirmat et constituit, *conceptus puros* atque *ideas* absolutas, esse formas *subjectivas* et *a priori* intellectus et rationis, simul adfirmare et constituere cogitur, hominem pertingere

(1) «Croire, c' est admettre une chese comme vrai, par des fondements suffisants sous le rapport subjectif, insuffisant sous le rapport objectif.» *Crit. rationis pract.*, pag. 11.

(2) Dico *theoretica*, quia hic solum expono eam quæ habetur in *Critica rationis purœ*, non vero quæ continetur in *Critica rationis practicœ*, in qua regiomontanus philosophus emollire conatur idealismum et scepticismum ex *Critica rationis purœ* exurgentes.

non posse ad cognitionem objectorum spiritualium aut intelligibilium, quæ experientiam sensibilem effugiunt: unde ejusmodi cognitionem objectivam homini abjudicat non modo quoad factum, sed etiam quoad *possibilitatem;* quod profecto idealismum transcendentalem constituit: quia apud Kant, mundus ipse corporeus ac sensibilis, nobis quidem innotescit quoad repræsentationes (*phænomena*) quibus nos afficit, ast minime quoad ejus naturam in seipso (*noumena*), sive objectivam realitatem.

2.ª Ergo philosophia kantiana scepticismum similiter involvit; siquidem, juxta ejus principia, nihil certi pronuntiare licet circa objectorum existentiam et naturam in seipsis, sive objective spectatis (1).

3.ª Atque ex his omnibus liquido constat, pantheismum subjectivum et idealismum Fichte et Hegel, esse aplicationem et evolutionem idealismi transcendentalis Kant.

(1) Hinc ipsemet Willm, qui Kant ejusque philosophiam magnopere extollit, hæc scribit post expositam doctrinam quæ in *Critica rationis purœ* continetur: «La philosophie de Kant est donc idéalisme seulement quant au monde phénomenal, que le sens commum appelle réel, et qui selon la critique, n'a aucune réalité objective...

La philosophie de Kant est *scepticisme* en ce qu'elle doute de la verité absolue de notre connaissance, de sa certitude réelle non-seulement quant au monde exterieur, mais encore quant aut objets des *idées* rationelles.» *Histoir. de la phil. Allem.*, t. 2.º, pag. 164.

Adstipulatur Kiese Wetter, qui solutionem kantianam hujus problematis: *¿quid possumus scire?* hisce verbis, quæ ad patrium sermonem vertimus, exponit: «Todos nuestros conocimientos no se extienden mas allá del mundo sensible, como objeto de esperiencia; todo lo que traspasa estos límites no puede ser conocido por nosotros. Empero, aun á este mundo sensible no le conocemos tal cual es en sí mismo, sino únicamente tal cual le percibimos bajo las condiciones de nuestra sensibilidad, tal cual le concebimos bajo las condiciones de nuestro entendimiento.»

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

ARTICULUS OCTAVUS.

Philosophi extra scholam Cartesii.

Præter scholas et philosophos, de quibus in præcedenti articulo, extitere atque existunt tribus postremis sæculis, qui vel spiritum et placita cartesianæ philosophiæ oppugnaverunt, vel saltem in quos ejusmodi spiritus et placita, aut nullum, aut remissiorem influxum obtinuere. Igitur de ipsis sequentibus paragraphis agemus, quoad germanos, gallos, anglos et italos; relictis hispanis, de quibus speciatim postea quidpiam dicere oportet.

PHILOSOPHI GERMANI.

§ I.

Leibnit.

Inter eos qui apud Germanos scholæ cartesianæ minime aut vix adhæserunt, principem locum proculdubio obtinet Leibnitz (Godofrid. Guillielmus), summi ingenii, optimi sensus, ac vastissimæ eruditionis vir, qui Lipsiæ 1648 natus, e vita migravit anno 1716. Superiorem quemdam ecclectismum præ se fert ejus philosophia, in qua plurima ac præcipua Cartesii dogmata rejecit confutavitque (1), simulque

(1) Qua in re apposite De Gerando, cujus verba hispanice versa hæc habent: «Los escritos de Leibnitz son una especie de censura contínua de los sistemas de Descartes... Descartes no le satisface sobre el criterio de los conocimientos, ni sobre las ideas verdaderas y falsas. Descartes no supo penetrar ni la naturaleza de la sustancia, ni el gran problema de la union del alma con el cuerpo... Basta aplicar al hombre los argumentos por medio de los cuales los cartesianos pretendieron reducir los animales á meras máquinas, para condenar al hombre á una condicion semejante. El hombre de Descartes, cuya formacion le cuesta tan poco, se parece tambien muy poco al hombre verdadero.

Leibnitz condena igualmente las dos definiciones de Descartes,

Scholasticorum, quos magni fecit nec semel commendavit (1), doctrinam, magna ex parte instaurat el amplectitur. Attamen, suam philosophiam deformavit erroribus quibusdam et gratuitis hypothesibus. Igitur, claritatis gratia, utque tirones leibnitzianæ philosophiæ naturam facilius valeant concipere, prius dogmata quibus a philosophia scholastica discedit; deinde ea in quibus cum eadem congruit vel saltem ad eamdem accedit, summatim attingere libet.

A) Dogmata leibnitziana a philosophia scholastica aliena.

a) Substantiæ creatæ sunt aggregatum quoddam substantiarum simplicium, quæ *monades* audiunt. *Monades* istæ, utpote simplices, prorsus indissolubiles existunt; ac proinde nonnisi creatione oriri, atque annihilatione perire possunt.

b) Ejusmodi monades, sive corporeæ sive spirituales existant, *appetitu* et *perceptione* cunctæ donantur, solumque discriminantur quatenus ipsarum quædam perceptiones *absque conscientia* obtinent, ut sunt illæ ex quibus res inanimatæ vel substantiæ materiales coalescunt: aliæ *perceptionem simul cum conscientia ejus* (*apperceptionem*) sibi vendicant; quod si hæc conscientia sit *confusa* vel quasi somno consopita, animas brutorum; si vero sit *distincta* et perfecta, animam rationalem spiritum, constituit.

c) Rationalis anima hominis, ab anima sensitiva brutorum quoad substantiam vel essentiam non differt: imo ra-

cuando reduce el alma al pensamiento y la materia á la estension. Reprende en Descartes el haber rechazado las causas finales, y el haber sometido las verdades eternas á la voluntad arbitraria de Dios. Opina que el método de Descartes es imperfecto, y que Spinosa no hizo mas que cultivar las semillas de la filosofía de Descartes.» *Histoir. comp. des syst. de Phil. mod.* t. 3.°, pag. 65 sqq.

(1) Audiatur iterum laudatus De Gerando: «Leibnitz declara repetidas veces que los escolásticos no merecen el desprecio con que son tratados, y que se encuentran entre ellos hombres muy superiores en habilidad científica á los novadores que pretenden hacerlos olvidar con su desden hácia ellos. Repite muchas veces que sospecha la existencia de tesoros ocultos bajo las formas bárbaras de la filosofía de la edad media. Rinde sincero tributo de admiracion á Santo Tomás de Aquino y no se avergüenza de confesar que Alberto Magno, y Juan (Rogerio?) Bacon, le precedieron en la investigacion del principio de la unidad.» *Ibid.*, pag. 62.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

tionales animæ ab initio mundi in seminalibus rationibus animæ sensitivæ præexistunt, atque rationales evadunt, quatenus a Deo *rationem* accipiunt dum homo generatur (1), vel ejus anima corpori humano conjungitur.

d) Unaquæque monas habet initialiter in propria essentia principium omnium determinationum, actionum seu modificationum futurarum, ita ut operatio vel determinatio sequens habeat rationem sufficientem ac determinantem in operatione quæ in eadem substantia præcessit.

e) Nec corpus in animam, nec anima in corpus quidpiam vere agit vel influit, sed spectari debent tamquam automata quædam, quorum motus sibi harmonice (*harmonia præstituta*) respondent ex consilio et ordinatione Dei, qui hanc animam huic corpori et non alio conjungit.

f) Mundus iste, omnium possibilium est optimus; nam ratio sufficiens creationis ejusdem alia esse nequit apud Deum, nisi mundi summa bonitas vel maxima perfectio inter possibiles.

B) Dogmata leibnitziana quæ cum philosophia scholastica congruunt vel ad eam accedunt.

a) Adfirmare et constituere oportet contra cartesianos, «in rebus corporeis esse aliquid præter extensionem, imo extensione prius (2),» nempe, substantiam ipsam corpoream,

(1) «Les âmes qui seront un jour âmes humaines, comme celles des autres espèces, ont eté dans les semences et dans les ancetres jusqu'à Adam, et ont existé por consequent depuis le commencement des choses, toujours dans une manière de corps organisé... Mais il me parait encore convenable par plusieurs raisons qu'elles n'existaient alors qu'en âmes sensitives ou animales, douées de perception et de sentiment et destituées de raison; et qu'elles sont demeurées dans cet état jusqu'au temps de la generation de l'homme à qui elles devoient appartenir; mais qu'alors elles ont reçu la raison, soit qu'il y ait un moyen naturel d'élever une âme sensitive au degré d'âme raisonnable, (ce que j'ai de la peine à concevoir) soit que Dieu ait donné la raison à cette âme per une operation particuliére, ou (si vous voulez) par une espèce de transcreation.» Leibnitz, *Essai de Theod.* num. 91, pag. 134-35.

(2) Quæ commatibus insigniuntur, verba sunt Leibnitz ex ejus operibus edit. Dutens desumpta, quorum loca brevitatis studio omittens, solum subjiciant ea quæ in *Theod.* et *Causa Dei assert.* edit. Mortier continentur.

quæ non secus ac spiritualis, vera activitate in actu primo seu vi agendi gaudet; constat siquidem, «adempta rebus vi agendi non posse eas a divina substantia distingui, incidique in spinozismum: vicissim nullam dari creaturam mere activam» hoc est, quæ sit ex se activa in actu secundo, ut Deus.

b) Etenim, «vis activa inter facultatem agendi actionemque ipsam media est.» Actio porro, nec creationi, nec generationi, nec corruptioni, nec annihilationi subest, sed ex subjecto in quo virtualiter ac in potentia continetur educitur, sicut et aliæ formæ accidentales.

c) In rebus vel substantiis animatis, duo sunt, nempe, anima, substantia simplex ac perfectior (*entelechia*), quæ est principium unitatis substantialis, seu «quod scholæ vocant unum per se;» et deinde corpus «quod habet rationem instrumenti respectu præfatæ entelechiæ seu animæ, cum qua ad functiones vitales concurrit, diciturque materia.» Porro, «anima proprie et accurate loquendo, non est substantia, sed forma substantialis, seu forma primitiva inexistens substantiæ, primus actus, prima facultas activa.»

d) Vires seu facultates primitivæ et fundamentales hominis, sunt sensus, ratio et voluntas. Sensus, res confuse percipiunt, sed non rerum veritatem, cujus cognitio rationis vel intellectus est propria. Porro, ideas quibus objecta et veritatem cognoscimus, vi et activitate intellectui insita efformamus, earum tamen materiam sensus suppeditant; siquidem «nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu, nisi ipse intellectus.»

e) Rebus cunctis etiam inanimatis inest appetitus naturalis ad bonum: ast in homine, præter naturalem, existunt et appetitus inferior qui respondet sensibus, et appetitus rationalis seu voluntas quæ respondet intellectui; atque præfatus intellectus voluntate natura prior existit, eamque ad agendum objective determinat ope boni veri vel apparentis; certum namque est, «actiones voluntatis esse natura posteriores actionibus intellectus, et perceptiones boni sive veri sive falsi, efficere ut velimus.» Sed vero, «in perfecto sapiente, nempe, Deo, nulla est voluntas nisi veri boni.»

f Hominis intellectus, utpote imago et participatio divini intellectus, quasdam præcipuas et universaliores ideas vir-

tualiter continet, ac prima principia veluti naturaliter insita habet: enimvero, intellectus «*lumen innatum* consistit tum in ideis incomplexis, tum in nascentibus (nimirum, sponte, ac nullo rationis conatu, quo sensu etiam apud D. Thomam, prima principia *naturaliter cognita*, ac *naturæ insita* non semel dicuntur) inde notitiis complexis. Ita fit, ut Deus et lex Dei æterna inscribantur cordibus nostris, etsi negligentia hominum et affectibus sensualibus sæpe obscurentur (1).»

g) Voluntas item hominis libertate gaudet; atque hæc «libertas in quantacumque humana corruptione salva manet (2); ita ut homo, etsi haud dubie peccaturus sit, nunquam tamen necessario committat hunc actum peccandi quem committit.» Hæc porro hominis libertas «exempta est tam a necessitate, quam a coactione;» atque hanc libertatem non lædunt aut destruunt, nec «futuritio veritatum, nec præscientia et præordinatio Dei, nec prædispositio rerum (3).»

h) Vera intercedit unio inter corpus et animam hominis, quæ adeo intima «ejusque conditionis existit, ut ex utroque unum suppositum unave persona exurgat.»

i) Mundi perfectio, harmonia et pulchritudo, Dei sapientiam et bonitatem commendant, atque maxime exurgit ex quadruplici causarum genere res mundanas colligante; «sapientia enim infinita Omnipotentis (4) bonitati ejus immensæ juncta fecit... ut omnia sint perfecte harmonica, conspirentque pulcherrime inter se; causæ formales seu animæ cum causis materialibus seu corporibus; causæ efficientes seu naturales cum finalibus seu moralibus.»

j) Malum, utpote mera privatio boni, nullam causam efficientem per se, sed potius deficientem habet: inter mala autem, omnium maximum est «malum morale seu malum culpæ, quod nunquam rationem medii habet, ac proinde «nunquam in Deo objectum est voluntatis productivæ, sed tantum aliquando permissivæ (5).» Contra vero, «mala metaphysica et physica, veluti imperfectiones in rebus, et mala pœnæ in personis, interdum fiunt bona subsidiaria tamquam media ad majora bona: unde Thomas de Aquino post Augustinum, non incommode dixit, Deum permittere quædam mala fieri, ne multa bona impediantur (1).»

(1) *Causa Dei ass. per just.* num. 99.
(2) *Ibid.*, num. 101.
(3) *Ibid.*, num. 102.
(4) *Ibid.*, num. 46.
(5) *Ibid.*, num. 36 et 37.

k) «Deus est prima ratio rerum,» quæ eo ipso quod sunt finitæ et contingentes, supponunt existentiam «substantiæ quæ rationem suæ existentiæ in seipsa habeat,» sitque simul «necessaria, æterna ac summe intelligens;» atque præterea summam potentiam, cujus objectum est ens; sapientiam vel intellectum, cujus objectum est verum; ac voluntatem, cujus objectum est bonum (2), sibi vendicat.»

l) Hinc a Deo independentiam et originem habent omnia entia, sive actualia, sive etiam possibilia: actualia quidem, quia ab ejus libera voluntate existentiam recipiunt; possibilia vero, quatenus rerum essentiæ cunctæ possibiles præcontinentur in ideis archetypis intellectus divini (3); quapropter «ipsa rerum possibilitas, cum actu non existunt, realitatem habet fundatam in divina existentia; nisi enim Deus existeret, nihil possibile foret (4).» Porro, cum Dei omnipotentia complectatur omnium dependentiam ab ipso, ejusmodi omnipotentia, «non solum ad omnia actualia, sed etiam ad omnia possibilia, seu quæ non implicant contradictionem extenditur (5).»

m) «Actualia dependent a Deo, tum in existendo, tum in agendo... Et quidem in existendo, dum omnes res a Deo libere sunt creatæ, atque etiam a Deo conservantur; neque

(1) *Causa Dei ass. per just.* num. 34 et 35.
(2) «Dieu est la première raison des choses; car celles qui sont bornées, comme tout ce que nous voyons et experimentons, sont contingentes... Il faut donc chercher la raison de l'existence du monde... dans la substance qui porte la raison de son existence avec elle, et laquelle, par consequent est *nécessaire* et eternelle. Il faut aussi que cette cause soit intelligente... La puissance va à l'*etre*, la sagesse ou l'entendement au *vrai*, et la volonté au *bien*.» *Essai de Theod.* num. 7, pag. 74.
(3) «Son entendement est la source des *essences*, et, sa volonté est l'origine des *existences*» *Theod.* loc. cit.
(4) *Causa Dei assert. per just.* num. 8.°
(5) *Ibid.*, num. 4.° et 7.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

male docetur conservationem divinam esse continuam creationem: in agendo res dependent a Deo, dum Deus ad rerum actiones concurrit (1).» Atque concursus iste non solum immediatus existit, sed etiam actionem ipsam actionisque modum determinat et producit; «quia non tantum ad existentiam rei actusque dirigitur, sed et ad existendi modum et qualitates, quatenus aliquid perfectionis illis inest, quod semper a Deo profluit (2).»

n) Hæc tamen dependentia rerum a Deo, ipsarum substantialem et absolutam distinctionem a divina substantia minime tollit; «cum creaturæ nec ex Dei essentia, neque necessario promanent (3).» Quod tamen nihil obstat quominus «Dei essentia contineat eminenter essentias ac perfectiones creaturarum;» unde creatio mundi nullam perfectionem superaddit essentiæ Dei, «qui nullum bonum ex hac creatione sibi acquirit (4).»

o) Contra vero, Deus hic, a quo cuncta dependent, independentiam absolutam sibi vendicat, quæ «in existendo elucet et in agendo. Et quidem in *existendo*, dum est necessarius et æternus, et, ut vulgo loquuntur, ens a se: unde etiam consequens est immensum esse. In *agendo* independens est naturaliter, dum est liberrimus, nec nisi a se ipso ad agendum determinatur (5).»

Observatio.

Si præ oculis habeatur, præter nunc exposita, alia plurima dogmata, quæ brevitatis studio prætermittere cogimur, reperiri in philosophia Leibnitz, cum philosophia Scholasticorum, vel identica, vel valde affinia, jure merito colligere possumus, doctrinam leibnitzianam, si monadologiam, optimismum et harmoniam præstitutam excipias, cum scholastica facile conciliari. Profecto, si Cartesius, Baco ac recentiores philosophi, Leibnitz exemplum fuissent imitati, recentior philosophia obnoxia non esset tot ac tantis erroribus, quæ eam deformant et exitialem reddunt societati et religioni.

(1) *Causa Dei assert. per just.* num. 9.° et 10.
(2) *Ibid.*, num. 12.
(3) *Ibid.*, num. 9.°
(4) *Essais de Theod.* num. 109.
(5) *Causa Dei*, etc. num. 5.° et 6.°

§ II.

Philosophi alii germani.

A) *Tschirnhausen* germanus et ille philosophus, natus est 1651, atque in opere cui titulus: *Medicina mentis*, dogmata leibnitziana cum cartesianis conjungens, ecclectismum quemdam profiteri videtur.

B) *Thomasius* (Christianus) apud Lipsiam natus, qui et bellum vehemens Aristotelis philosophiæ indixit, simulque mysticismo atque scepticismo appropinquavit. Quandoquidem profitetur: 1.° nec metaphysicam, nec theodicæam, nec ipsam psychologiam, ut veras scientias agnoscendas esse; unde philosophiam ad logicam, historiam et ethicam fere reducit: 2.° hominem, solis rationis viribus, pertingere non posse ad cognitionem certam vel scientificam substantiæ, nec puri spiritus, nec cujusvis entis simplicis.

Præterea, Thomasius non immerito haberi potest veluti antecessor philosophorum quorumdam recentiorum, qui veritatis perceptionem et possessionem, sensionibus quibusdam instintivis vel affectivis, tribuere solent. Enimvero, apud germanum philosophum, sicut intellectu veritates rationales percipimus, ita voluntas haberi debet tamquam proprium organum ad capessendas veritates quasdam, præsertim eas quæ ordinem moralem respiciunt (1). Quæ quidem doctrina, mysticismo proculdubio viam sternit.

(1) «Thomasius pretendit qu'il était faux que l'homme ne fût en rapport avec la verité que par l'intelligence; il soutint que l'esprit humain avait, en quelque sorte, deux organes pour saisir le vrai: ces deux organes sont l'intellect et la volonté. Nous possedons le vrai ou par la vue de l'espri, ou par l' inclination de l'âme. La sensation est le principe de toutes les notions rationelles sur lesquelles l'intellect opere; l'amour est le principe des verités de sentiment. Par cette théorie, Thomasius, laissant une moitié de la philosophie dans le sensualisme, transportait l'autre dans le mysticisme, en admettant une perception du vrai, indépendante radicalement de l'intelligence.» Salinis et Scorbiac, *Précis de l'Hist. de la Phil.* pag. 393.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

C) *Wolff* (Christianus) qui Breslovii anno 1679 natus, e vita migrans 1754, Leibnitz philosophiæ adhæsit, eamque coluit et evolvit. Apud ipsum tamen :

1.° Rationalis animæ facultas seu vis agendi, repræsentatione continetur; quæ si confusa, sit, sensationem, si vero clara et distincta, intellectionem constituit.

2.° Atque ex his colligere liceret, quod intellectus essentialiter non differt a vi sensitiva, cujus potius est evolutio et perfectio quædam (1).

D) *Baumgartem* (Alexander Gottlieb) philosophiam quidem Leibnitz et Wolff coluit, sed præterea primus inter recentiores *Æstheticam*, veluti quandam novam ac distinctam scientiam, ex philosophia eduxit. Apud eum porro,

a) «Æsthetica, est *scientia cognitionis sensitivæ*,» haberique potest quoad logicam, tamquam «soror ejus natu minor:» siquidem, sicut æsthetica est sciencia cognitionis sensitivæ, ita logica (Gnoseologia superior, a Baumgartem nuncupatur) est scientia cogitationis. Æsthetica appellari quoque potest, «theoria liberalium artium, gnoseologia inferior, ars pulchre cogitandi, ars analogi rationis,»

b) Ratio et sensus differunt, quatenus priori distincte, posterioribus confusius nexum rerum percipimus. Porro, sensitiva cognitio, non unam sed plures facultates complectitur, quæ sunt: «1.° inferior facultas identitates rerum cognoscendi, quo ingenium sensitivum; 2.° inferior facultas diversitates rerum cognoscendi, quo acumen sensitivum pertinet; 3.° memoria sensitiva; 4.° facultas fingendi; 5.° facultas dijudicandi, quo judicium sensitivum et sensuum; 6.° expectatio casuum similium; 7.° facultas signatrix sensitiva.

(1) Qua sane doctrina nonnihil ad sensualismum accedere videtur Wolff, ut merito proinde Ritter scribat: «D' où il suit que la théorie de la connaissance ne se distingue chez Wolff, de le doctrine sensualiste qu' en ce qu' elle ne cherche pas le principe de la pensée hors de l' âme, tout en accordant neanmoins aux adversaires du rationalisme, que toutes nos connaissances dérivent de la sensation, et que l' entendement n' est qu' un développement, un raffinement, une amplification de celle-là.» *Histoire de la Phil. Mod.* t. 3.°, pag. 332.

Hæ omnes, quatenus in repræsentando rerum nexu rationi similes sunt, constituunt analogon rationis.»

c) Fundamentale æstheticæ principium, positum est in imitatione naturæ: ejusdem vero «finis, est perfectio cognitionis sensitivæ: hæc autem est pulchritudo (1).»

§ III.

Philosophi galli.

Præcipui nominis philosophi qui in Gallia cartesianis dogmatibus nihil aut parum adhæsere, haberi possunt:

A) *Bossuet* (Jacobus Benignus) Meldensis Episcopus anno 1627 natus, ac Parisiis 1704 mortuus, cujus philosophica doctrina, si quasdam ejus hæsitationes quoad brutorum animam excipias, cum scholastica prout præsertim apud D. Thomam habetur, maxime congruit.

B) *Fenelon* (Franciscus Salignac), qui anno 1651 natus ac e vivis excedens 1715, metaphysicæ scolasticæ quoad præcipua dogmata adhæsit; simul tamen ontologismo viam paravit, ejusdemque subsequentibus adseclis proludium fecit, edoceus «Deum immediate objici hominis intellectui (2).»

C) *Gratry*, coævus philosophus Galliæ, cuius theoriam circa intellectum vid. in Psychol. Sect. 1.ª, cap. 3.° art. 1.° § 2.°

Quamvis a Cartesio quoad plurima discedat, spiritum tamen et doctrinam ipsius scholæ in non paucis retinet, simulque ad ontologismum mallebranchianum vergit.

(1) *Æsth.* pag. 1, 13, 14, 22, 104.

(2) «Dieu, inquit ille, n' est pas seulement la cause qui produit ma pensée, il en est encore l' objet immediat.» *Traité de l' exist. de Dieu*, P. 2.ª cap. 1.°

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

§ IV.

Philosophi angli.

Non defuere apud anglos quoque philosophi, qui Cartesii dogmata rejicerent et oppugnarent. Inter eos eminent:

A) *Cudwort*, qui e vivis excessit anno 1688. In operibus ab ipso conscriptis: *Systema Intellectuale*, atque *Dissertatio de natura genitrice*, habetur philosophia, cujus præcipua elementa ex Aristotele et Platone desumuntur, simulque Cartesium quoad plurima dogmata (1) oppugnat, idque tam in metaphysicis quam etiam in physicis.

B) *Parker* (Samuel) in universitate Oxoniensi professor, qui tum in opere cui titulus: *Tentamina philosophico-theologica de Deo*, tum in altero quod inscribitur: *Disputationes de Deo et providentia divina*, vestigiis Cudwort insistens, quemdam ecclectismum philosophicum profitetur, ac præter Hobbes, Cartesium maxime refellit (2).

C) *Herbert*, qui non absimilem philosophandi rationem ac præcedentes tenuit. Veritatem definit, *relationem conformitatis inter objectum et facultatem cognoscentem* (3); quæ definitio parum aut nihil differt ab ea quam tradit D. Thomas.

Quatuor assignat cognoscendi facultates: sensum externum, sensum internum; rationem ac instinctum naturæ; cui postremæ facultati magnam vim quoad ideas et veritates capessendas tribuit; qua sane in re scholæ reidianæ vel scoticæ quodammodo viam sternit, ac fundamenta jacit.

Similiter etiam, quatuor species veritatis distinguit et assignat; quarum prima dicitur, *veritas rei;* altera, *veritas apparens;* tertia, *veritas conceptionis;* quarta, *veritas intellectus.*

(1) «Quoique professant une grande estime pour Descartes, il plaça ce philosophe fort au-dessous d'Aristote; il combattit le doute méthodique; il rejeta la demonstration de l'existence de Dieu par l'idée que nous en avons; il réfuta surtout avec energie cette opinion avancée par Descartes... qui fait dependre de la volonté divine les verités éternelles et nécessaires, qui prête a Dieu le pouvoir de faire des choses contradictoires. La physique de Descartes lui parut trop favorable à l'atheisme.» De Gerando, *Histoire comp. des syst. de Phil. Mod.* t. 2.° pag. 338.

(2) Unde De Gerando: «Parker dirigea contre Descartes les mêmes reproches que Cudwort; il l'acusa de favoriser l'atheisme par ses hypothèses sur le système du monde. Le raisonnement par lequel Descartes a voulu déduire l'existence de Dieu de la seule idée de Dieu même, n'a pas rencontré de réfutation plus detaillée et plus complète que celle de Parker.» *Loc. cit.* pag. 359.

(3) *De verit.* pag. 4.

PHILOSOPHI ITALI.

§ V.

Muratori et Rosmini.

Præstantioris nominis philosophi qui in Italia cartesianismo minime adhæserunt; simulque erronea systemata quæ ex eodem promanarunt, rejicere et oppugnare aggressi sunt, veterem philosophiam scholastico-christianam ex parte instaurando et perficiendo, sunt:

A) *Muratori*, qui elapso proximo sæculo floruit, atque tum in *Philosophia Morali*, tum in alio opere cui titulus: *Delle forze dell' intendimento umano*, recentis philosophiæ, vel impia et absurda, vel periculosa dogmata, ea præsertim quæ apud Hobbes, Toland, Locke, Spinoza atque Bayle habentur, acerrime expugnavit. Scripsit quoque opus inscriptum: *Delle forze della fantasia umana*, in quo imaginationis natura, phænomena, vires harumque multiplices manifestationes sagaci ratione exponuntur.

B) *Rosmini* (Antonius Rosmini-Serbati) Tyroliensis, anno 1797 natus, e vivis excedens 1855. Plurima conscripsit opera (1), in quibus tum veterum, tum recentiorum philosophorum errores refellit, simulque philosophiam scholastico-christianam quoad præcipua dogmata tuetur, evolvit, ac quodammodo novo in lumine collocat. Nihilominus, a D. Tho-

(1) Præter alia quæ hic prætermitto, in lucem edidit: *Nuovo saggio sull' origine delle idee=Opuscoli filosofici=Logica=Psicologia=Filosofia del Diritto=Theodicea.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

mæ doctrina discedit, tum quoad secundaria quædam, tum maxime quoad theoriam cognitionis et originis idearum, quocirca sequentia habet:

a) Idea entis possibilis, quæ est omnium prima et universalissima, menti humanæ est innata, ejusdemque simplicem intuitionem habet anima.

b) Præter simplicem illam ac primitivam entis intuitionem, prima operatio intellectus humani est judicium, quo ideam illam innatam entis sensationi conjugens et applicans, corporum ideas acquirit, horumque realem existentiam percipit (1).

c) Apprehensio sive simplex perceptio consequitur judicium; eaque locum habet quatenus anima abstrahit ab existentia reali objecti circa quam judicium versabatur, sicque efformat simplicem rei conceptum vel ideam. Ex quo inferre licet, conceptus sive ideas universales ex judicio et per judicium nobis quodammodo acquiri (2).

d) Imo vero, idea innata entis possibilis, et est ratio facultatis cognoscendi in homine, et est origo omnium idearum intellectualium (3), quæ proinde spectari debent tamquam determinationes et applicationes ideæ entis possibilis menti congenitæ.

e) Ex quo ulterius ratio reddi potest generationis animi humani; quandoquidem filii anima, quæ quatenus sensitiva, ex parentum generatione oritur, rationalis sive intellectualis evadit, quatenus Dei virtute et operatione in ipsa apparet seu manifestatur idea illa entis (1).

(1) «Innata è nell' uomo l' intuizione semplice dell' *essere*: 2.° che quindi non contando quell' atto naturale che ci constituisce intelligenti, la prima operazione dello spirito è un *giùdizio*, il quale unisce le sensazioni coll' idea dell' essere e cosi forma le idée d' corps.» Rosmini, *Nuovo Saggio sull' orig. del. idee*, t. 1.°, Sect. 3.ª, art. 9.°

(2) «No resta dunque, che noi ci formiamo le idee comuni o universali se non col *giùdizio*.» *Ibid.*, t. 1.°, pag. 12.

(3) «Noi nasciamo colla presenza, e colla visione dell' essere possibile...» «La facoltá di conoscere riceve l' existenza dall' unione dell' idea dell' essere col nostro spirito. Dunque l' idea dell' essere, che è il principio della facoltá di conoscere, è altresi il principio di tutte le idee che può acquistare la detta facoltá.» *Op. cit.*, t. 2.°, pag. 57 et 92.

Ceterum, si opiniones et dogmata nunc exposita excipias, doctrina philosophica Rosmini, apprime congruit cum doctrina D. Thomæ, quoad dogmata fundamentalia atque præcipua problemata philosophiæ. Quapropter philosophus iste, non immerito haberi posset veluti præcursor et antecessor eorum qui in eadem Italia, scholasticam philosophiam instaurare aggressi sunt postremis hisce temporibus, de quibus paragrapho sequenti.

§ VI.

Raulica et Sanseverino.

C) *Raulica* (P. Ventura) illustris scriptor, qui in Sicilia lucem aspexit, ac tum apud varias Italiæ urbes, tum Parisiis, ubi postremis vitæ annis constitit, vitamque cum morte commutavit, et verbo, et scripto recentioris philosophiæ dogmata erroresque patefacere et refellere curavit. Nonnihil tamen traditionalismo favere videtur, dum statuit philosophiam esse cognitionem quamdam reflexam demonstrativamve veritatum, quas homo ex Dei revelatione præaccipit. Nec solum recentem philosophiam oppugnavit, sed scholasticam simul aggressus est instaurare, in opere præsertim cui titulus: *La Philosophie Chretienne*, cui postremis vitæ annis manum admovit.

D) *Sanseverino* (Cajetanus) Neapolitanæ Ecclesiæ canonicus, ac infandis fatis nostris diebus, (anno 1865) morte correptus. Eximius profecto vir ac dignus proculdubio qui inter nostri ævi philosophica ingenia principem locum obtineat. Præter ephemeridem illam litterariam; *La Scienza e la Fede*, cujus ope scientiæ ac christianæ Religionis causam viriliter egit, aggreditur opus inscriptum: *Philosophia Christiana cum antiqua et nova comparata*, cujus quinque tantum priora vo-

(1) Quoad peregrinam parumque tutam istam opinationem Rosmini, circa rationalis animæ originem, vid. ejus *Psychologiam*, t. 1.°, pag. 321 et sqq.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

lumina, morte præoccupatus, in lucem edere potuit. Insigne sane opus, in quo ingenii profunditas, judicii acumen, doctrinæ veritas, de palma contendere videntur; ast super omnia hæc, eruditio incredibilis, fereque usque ad miraculum vasta et solida; cunctos quippe scriptores philosophiæ, sive veteres, sive recentiores complectitur. Cæterum, Sanseverini scopus tam in hocce quam in reliquis ab eo conscriptis operibus, est philosophiæ scholasticæ instauratio; quem quidem scopum etiam nunc post obitum adsequitur quodammodo et prosequitur, opera et studio discipulorum qui ex ejus schola sunt egressi, inter quos eminent *Nuntius Signoriello, ac Josephus Prisco*, quorum laboribus et curis pro instauranda philosophia scholastica, cooperantur *Liberatore* atque *Taparelli*, insignes Societatis Jesu scriptores.

In præfata *Philosophia Christiana cum antiqua et nova comparata* Cajetani Sanseverino, duplicem defectum adnotare licet, mea sententia. Quorum primus methodum respicit, tum quoad distributionem et partitionem argumentorum, tum quoad distinctionem per articulos nimia extensione præditos et fusos: alter ac præcipuus nobis existit, præfatum opus continere atque tueri velle philosophiam *nimis scholasticam*, si ita loqui fast est; enimvero, nec rationabile, nec utile, nec veritati aut realitati consentaneum existimo, philosophiam scholasticam prædicare et offerre, tamquam si nihil falsi aut erronei contineat, etiam quoad argumenta et problemata minoris momenti, aut tamquam quæ omnia sciat et contineat, ita ut nihil novi et utilis ex recentiori philosophia discere possit aut sibi insumere.

ARTICULUS NONUS.

Philosophi hispani.

A seculo decimo sexto ad nostra usque tempora, non ignobiles philosophi extitere in Hispania, præter jam recensitos in præcedentibus. De insignioribus quidpiam edicere æquum erit. Unde sit

§ I.

Philosophi hispani seculo decimo sexto.

A) Floruerunt præfato seculo inter rigidiores philosophiæ scholasticæ sectatores, e Societate Jesu *Gabriel Vazquez*, qui scripsit *Disquisitiones Metaphysicas*: cardinalis *Toletus*, qui commentaria edidit in quosdam Aristotelis libros: *Arriaga*, cujus extat *Cursus Philosophicus*.

Ex Ordine Prædicatorum, *Dominicus Soto*, «Segoviensis natu, inquit Nicolaus Antonius, religiosa professione Dominicanus, qui litteris atque utiliore doctrina parem suo sæculo, aut certe superiorem habuit neminem:» præter Logicam, scripsit commentaria in varios Aristotelis libros (1): *Dominicus Bañez*, qui similiter præter *Institutionis minoris Dialecticæ*, scripsit commentaria in quædam Aristotelis opera: *Joannes a Sto. Thoma*, Olisipone quidem natus, sed Matriti Dominicanorum familiæ adscriptus, ac in Complutensi Academia ad mortem usque fere docens; edidit *Cursum Philosophicum*, in quo scholasticam philosophiam solide evolvit, præsertim quoad ea quæ spectant theoriam cognitionis intellectualis.

E familia Carmelitarum Excalceatorum, *Antonius a Matre Dei*, atque *Michael a Trinitate*, præcipui auctores operis inscripti: *Complutensis Artium Cursus*.

Inter eos qui vel ab Aristotele recesserunt, vel scholasticæ philosophiæ aut methodum, aut doctrinam minus rigide tenuerunt, eminent;

B) *Joannes Huarte* sæculo decimo sexto Navarræ in oppido Sancti Joannis Portus (San Juan del Puerto) natus. In opere inscripto: *Exámen de ingenios*, sagaciter atque docte disserit de ingeniorum discrimine, horumque cum diversis scientiis

(1) «Soti meritum, subdit citatus Nicolaus Antonius, in litteris sacris et philosophicis, præterquam quod commune illius temporis dicterium, *Qui*, nempe, *scit Sotum, scit totum*, prædicat, insignes doctrina viri valde celebrant.»

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

et artibus relatione. Cujus quidem operis rationem et scopum quisque facile agnoscet ex præfatione ad legentem, ubi inter alia hæc habet: «Decirte he tres conclusiones muy verdaderas, aunque por su novedad son dignas de grande admiracion. La primera es, que de muchas diferencias de ingenio que hay en la especie humana, sola una te puede (con eminencia) caber. La segunda, que á cada diferencia de ingenio le responde (en eminencia) sola una ciencia y no mas, de tal condicion que sino aciertas á elegir la que responde á tu habilidad natural, ternás de las otras gran remision, aunque trabajes dias y noches. La tercera, que despues de haber entendido cuál es la ciencia que á tu ingenio mas le responde, te queda otra dificultad mayor por averiguar, y es: si tu habilidad es mas acomodada á la práctica que á la teórica...

Saber, pues, distinguir y conocer estas diferencias naturales del ingenio humano, y aplicar con arte á cada una la ciencia en que mas ha de aprovechar, es el intento de esta mi obra (1).» Quam doctrinam dum postea evolvit, multa curiosa ac satis solida profert, circa ingeniorum discrimina, causas et signa; circa scientiarum et artium naturam; circa corporis temperiem, humanamque physionomiam.

C) *Oliva Sabuco de Nantes*, illustris fœmina, Compluti, ut videtur, nata, in lucem edidit opus inscriptum: *Nueva filosofía de la naturaleza del hombre*, in quo, præter curiosa quædam atque nova alia multa, pro ætate illa, statuit: 1.° cerebrum esse organum generale sensationum omnium, atque etiam famis et sitis (2). Unde apud ipsam: 2.° « præcipuum instrumentum animæ est pia mater, quo actiones suas tam naturales quam animales exercet; » quapropter in motu vel quiete piæ matris, erectione vel elevatione, coscursu, dejectione aut depressione factis ab anima, consistit omnis motus animæ, affectus vel perturbationes,... salus et morbus, vita

(1) *Exam. de Ing.* pag. 5-6-8 edit. Beatiæ 1594.

(2) «Erraron bravamente los médicos, inquit illa, en dar la sed y hambre al estómago, y la sensacion á los instrumentos, como al ojo la vista y al paladar el gusto, como sean mensageros para el celebro en el cual está toda sensacion, sed y hambre.» *Filos. de la nat. del hombre*, pag. 286.

et mors (1),» nimirum, ratione succi cujusdam seu chyli (quoad rem fortasse fluidum nerveum recentiorum) a cerebro in omnes corporis partes descendentis: 3.° «Non illa tria principia, materia, forma, privatio, sed Sol genitor natura principii, Luna mater natura augmenti; ille causa formalis suo calore, hæc materialis suo lacte, rerum naturalium principia, vel potius parentes sunt (2).»

Joannes Genesius Sepulveda, anno 1491 natus, qui præter *Epistolas*, in quibus de philosophia et philosophis non raro disserit (3), scripsit libros tres *De Regno et Regis officio;* tum etiam opus inscriptum: *De Fato et Libero Arbitrio*, in quibus de moralibus, politicis et psychologicis disserit.

Sebastianus Fox Morcillo anno 1528 Hispali nobilissima Bæticæ urbe natus. Eleganti stilo edidit opus cui titulus: *De Natura Philosophiæ seu de Platonis et Aristotelis consensione:* in quo: 1.° universam philosophiam quoad ea quæ physicam, cosmologiam ac psychologiam attinent, egregie et solide pertractat: 2.° quoad hasce ipsas philosophiæ partes, Platonis et Aristotelis dogmata, et exponit, et conciliare nititur: 3.° utriusque errores pro rerum conditione refellit.

Philosophia Morcillo cum philosophia D. Thomæ satis quoad rem congruit, vixque differt, nisi dum ideas vel notiones quasdam (4), homini innatas sive a Deo cum animis genitas esse affirmat.

Pere ira (Gomez) quem quidam lusitanum faciunt, Methym-

(1) *Filos. de la nat. del hombre*, pag. 390.

(2) *Ibid. Vera phil. de natura mun.* pag. 407.

(3) Atque, inter alia, notanda ejus sententia quoad Aristotelis æternam salutem, dum scribit: «Quæ igitur objecisti, ea parum vel nihil videntur obstare quominus ethnici philosophi salvifuisse censeantur, quo in numero vel in primis fuisse Aristotelem, non tam ex aliorum sermone, quam ex ipsius scriptis licet existimare.» *Epist.* lib. 7.°

(4) *Quasdam*, inquam, nempe, eas quas D. Thomas cum aliis, communes *animæ conceptiones* seu notiones appellare solet. Hinc existimo falli P. Cuevas, dum supponit Morcillo docere cunctas *intellectuales notiones* esse homini innatas, prout facile patebit ei qui postrema capita operis Morcillo perlegere ac conferre velit.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

næ Campi natus est, quamvis non dessint qui in Gallæcia natum asserant. Medicinæ peritissimus evasit, sed non levem quoque gloriam sibi comparavit in philosophicis, circa quæ plurima vel nova, vel novo modo in lucem produxit, præsertim in opere cui titulus: *Margarita Antoniana*, ubi non semel peregrinas invehit opiniones, et vitia peripateticæ philosophiæ tunc per scholas grassantis, detegit atque reprehendit.

Satis notum est, hispanum hunc philosophum ante Cartesium docuisse animantia bruta sensu carere, atque, ut habet Huetius, nemo doctrinam hanc vel tradidit apertius, vel fusius propugnavit, quam Gomezius Pereira. Quin et alia vel nova vel noviter protulit, ut dixi (1).

Valles (Franciscus) in oppido vulgo Covarrubias Diœcesis Burgensis initio sæculi decimi sexti natus, philosophiæ et medicinæ operam Compluti dedit, ac celeberrimus evasit medicus, quem idcirco Philippus Secundus primum medicum regiæ cameræ constituit. Medicinam publice Compluti docuit; eminuit tamen simul inter philosophos, egregiis conscriptis operibus, in quibus ecclectice quodammodo philosophatur, nec raro ab opinionibus tunc temporis in scholis receptis, secedit. Quin et ocasione commentariorum, quæ in opera varia Galeni scripsit, erudite disserit de multis ad scientias physicas spectantibus. Scripsit, præter plura alia medica et philosophica, *Commentaria in quatuor libros meteororum Aristotelis=Octo librorum Aristotelis de Physica doctrina versio recens et commentaria=De his quæ scripta sunt physice in libris sacris, sive de sacra philosophia, liber singularis.*

(1) Quapropter non immerito Lampillas de nostro Pereira hæc scribit: «Despues de Vives y antes que los italianos Cardano y Bruno, abrió nuevo sendero á la filosofía el español Gomez Pereira. El, ante el establecido imperio del peripato, tuvo valor de publicar un nuevo sistema de física contrario al de Aristóteles. Sacudido el yugo no menor de los antiguos filósofos que de los médicos, se rebeló contra Aristóteles y Galeno: contra el primero en su libro que para honrar los nombres de sus padres, tituló *Antoniana Margarita*. En este estableció nuevos principios opuestos á la materia y forma sustanciales que hasta entonces dominaban en las escuelas. En él, muchos años antes que Descartes, quitó el alma á los brutos convirtiéndolos en otras tantas máquinas privadas de sentido.»

Laguna (Andreas) Segoviæ anno 1499 lucem aspexit. Salmanticæ et Parisiis philosophiæ atque medicinæ operam dedit, ubi non iis tantum scientiis, sed linguæ græcæ peritissimus evasit, adeo ut valde juvenis ac dum scholas adhuc frequentaret, *Physionomiam* Aristotelis ex græco in latinum sermonem converterit. In Hispania, in Belgio, Metis, Coloniæ, Romæ, aliisque in locis, medicinam summo omnium plausu et honore professus est. Philosophicas, præsertim vero physicas scientias coluit ac non parum promovit, tam verbo quam concriptis operibus, inter quæ postrema eminent: *Anatomica methodus seu de sectione humani corporis contemplatio.=De plantis*, versio, nempe, latina librorum Aristotelis in quibus de plantis agit=*De Virtutibus.=Dioscorides, circa materiam medicam et venena mortifera cum annotationibus.* Hocce postremum opus, præter observationes novas et utiles ad scientias physicas, ac præsertim ad botanicam spectantes, icones plurimas animalium et plantarum continet, ope ipsius Lagunæ adornatas (1); quin et systema sexuale plantarum in eodem opere innuit et agnoscit.

§ II.

Philosophi hispani seculo decimo septimo.

Præcipui nominis philosophi, qui in Hispania seculo decimo septimo floruerunt, sunt Caramuel et Cardoso, de quibus ut quidpiam dicatur:

A) *Caramuel* (Joannes de Lobkowitz) Cartesii coævus, atque cartesianæ philosophiæ acerrimus oppugnator. Postquam monasticum cucullum induit, litteris ac scientiis ardentissimo animo incumbens, omni disciplinarum genere enituit. Fuit etenim vastissimæ eruditionis, atque præstan-

(1) «Esta obra es, sin disputa, de gran mérito bajo todos conceptos... Está adornada con gran copia de láminas de vegetales y animales, y además hizo abrir en cobre hasta el número de 550, mucho antes que Fabio Columna, á quien Linneo dió la prioridad en este punto, ignorando que este honor se debe á Laguna.» Morejon, *Historia bibliogr. de la Medic. española*, t. 2.°, pag. 265.

tissimi ingenii vir. Super hæc autem, infatigabili activitate præditus innumera pene conscripsit opera, in quibus de rebus fere omnibus disserit; nova quoad rem, sed multo magis quoad nomina et vocabula insectatur, quibus scholasticam philosophiam reformare atque nova ratione et methodo exponere aggressus fuit. Sed vero, imaginatione potius quam judicii maturitate pollens; atque simul nimia et precoci fæcunditate, ut ita dicam, exhaustus, solida et permanentia perficere non potuit (1).

Attamen de philosophia bene meruit, tum propter conscripta opera in quibus non raro ingeniosa quædam et originalia reperiuntur, tum quia periculosa quædam placita Cartesii vehementer oppugnavit, tum demum quia infatigabili illa activitate, scholasticam philosophiam reformare, perficere et instaurare studuit, eamdem simul concutiendo et veluti a torpore excitando.

B) *Isaac Cardoso*, illustris medicus ac philosophus, qui seculo decimo septimo scripsit *Philosophiam Liberam*, egregium sane opus, in quo præter mirabilem eruditionem quæ ibi offert, quidquid peregrini et curiosi Hervas, Feijóo et alii postea protulerunt, reperire licet, sicut etiam plurima ad medicinam, anatomiam et physionomiam spectantia. Tandem,

---

(1) De eo hæc, inter alia, habet De Gerando: «Lobkowitz promit de réduire, dans son cours de mathématiques, toutes les controverses logiques, physiques et mathématiques, à des questions qui pourraient se décider par la règle et le compas.

Il distingua assez ingénieusement la logique de la pensée et la logique du langage; il montra que les prémisses, successives dans la seconde, sont simultanées dans la première; que le syllogisme, imparfait dans celle-ci, est complet dans celle-là. Il promit une méthode sévère destinée à réprimer les abus des argumentations de l'école, une *paralogique* qui devait faire disparaître les êtres de raison, pour ne leur laisser qu' une valeur nominale, une métalogique qui devait renfermer la doctrine des universaux et des prédicaments... Il annonça une histoire critique de la philosophie entière, dans laquelle devaient être jugés les philosophes de toutes les écoles et de tous les âges; il témoigna un dédain aussi général qu' absolu pour tout ce qui s' était fait avant lui; mais il disparut bientôt lui-même sans avoir laissé aucune trace, ayant tout agité, n' ayant rien crée.» *Histoire comp. des syst. de phil.*, t. 4.°, cap. 7.°, pag. 306.

philosophia quoque reperitur in laudato opere, cujus dogmata cum scholastica partim congruunt, ac partim discriminantur; prout agnosci potest ex his quæ speciminis loco hic subjiciemus;

a) «Sunt atomi rerum principia, quia ex illis mixta componuntur, et in illa redeunt: secundo, quia ab illis, oriuntur mixtorum proprietates, diverso modo, figura, situ ac dispositione iis principiis constitutis, quemadmodum ex litteris diversimode ordinatis ac dispositis, innumeræ prodeunt dictiones (1).»

b) Non modo lux, sed et calor, frigus, siccitas ac cunctæ «illæ quæ dicuntur primæ qualitates, tenuissimæ substantiæ sunt, et perpetuæ quæ suo accesu et recessu corpora immutant (2), accidentiaque etiam possunt vocari, quia mixtis et aliis corporibus accidunt; siquidem nomen accidentis, muneris est non naturæ.»

c) Anima sensitiva brutorum nihil est aliud nisi «pars illa ignea animalibus admixta, quæ aliis elementis temperata, mirabiles edit operationes (3).» Atque hinc colligimus, esse tenue corpus, «non vero formam illam peripateticam inintelligibilem;» proinde dicendum illam «non esse corpori universo alligatam, sed uni præcipuæ parti insidere, reliquas vero suo nutu vel motu vivificare: cor est illa pars nobilissima; «unde inanimalibus perfectis cor est præcipua sedes animæ, in imperfectis vero est pars illa quæ cordi correspondet (4).»

d) Porro animæ vires seu potentiæ, ab ipsa anima realiter non distinguuntur, sed sunt ipsa entitas animæ, quæ «varias eliciens operationes, varia nomina sortitur (5).»

e) Colores non insunt corporibus ipsis, sed sunt ipsa «lux reflexa, refracta ac disposita;» itaque « accedente luce, colores oriuntur, abscedente, evanescunt ac in tenebris nulli sunt (6).»

---

(1) *Phil. Libera*, lib. 1.°, q. 4.ª
(2) *Ibid.*, quæst. 5.ª
(3) *Ibid.*, lib. 5.°, quæst. 1.ª
(4) *Ibid.*, quæst. 3.ª
(5) *Ibid.*, quæst. 4.ª
(6) *Ibid.*, quæst. 23.

f) Equidem bruta «ad invicem loquuntur, proprios animi conceptus explicant, disciplinantur:» nihilominus, nonnisi rationis umbram sortiuntur, operanturque prædicta, «non ex vero judicio et discursu, sed naturæ instinctu dirigente (1).»

g) «Profecto, duo sunt quæ hominem reddunt admirabilem, ratio, et manus, quibus supra omnes animantes excellit; ratione, cælestia contemplatur, orbes metitur, motus observat syderum... ipsum Deum agnoscit, æternamque ejus felicitatem et beatitudinem spectat: manu, prodigiosa opera efformat, et quæ omnem excedunt laudem: ratio est ars artium, et ante omnes artes; manus est organum organorum, et ante omnia organa, quibus meditando et operando miracula patrat naturalia (2).»

h) Difficillimum quidem habetur assignare tempus, quo anima intelligens corpori adveniat; ast «probabilius nobis videtur et verisimilius, animam ingredi tribus primis diebus conceptionis;» nec intelligibilem animam præcedit in fætu anima alia vel vegetativa vel sensitiva (3).

i) Animam rationalem esse incorpoream et spiritualem substantiam, constat tum quia universalia intelligit; tum quia «intellectio est diversa ab imaginatione et phantasia, quæ in brutis etiam reperitur;» tum quia «intellectus suam intellectionem cognoscit et supra seipsum reflectitur;» tum demum, quia intellectus «objectum est verum seu ens, quod omnia comprehendit: ad cognoscendum omnia est capax intellectus, facultates vero corporeæ ad certa organa et determinata genera limitatæ sunt (4).»

j) Itaque, rationalis «anima neque est corporea, neque particula Dei, neque per traducem fit; non est de natura Angelorum, neque supra illos eminens, neque creatur ab aliqua intelligentia, neque ante corpus creata, neque ex anima mundi deducitur atque in illam postea transfusa, neque unica tantum in specie humana, neque composita ex

(1) *Phil. Libera*, lib. 5.°, quæst. 28.
(2) *Ibid.*, lib. 6.°, quæst. 1.ª
(3) *Ibid.*, quæst. 8.ª
(4) *Ibid.*, quæst. 76.

parte corporea et immateriali, sed est substantia mirabilis, incorporea, indivisibilis, intelligens, immortalis, imago Dei, a quo fuit creata ex nihilo, libera, suæ felicitatis architectrix, suæ miseriæ auctor (1).»

k) Hujus porro «animæ immortalitas, animis nostris tamquam primum principium generalisque notio insidet (2).»

l) Peculiares vires seu facultates rationalis animæ, sunt intellectus et voluntas; hæc tamen «excellit supra intellectum, eoque nobilior existit. Porro, intellectus unicus existit, nec aliis indiget speciebus intelligibilibus; unde explodenda Aristotelis sententia de intellectu agente et possibili (3).»

m) Physionomia est «ars quæ ex signis exterioribus internas affectiones investigat. Subjectum est homo, finis, detegere hominum inclinationes. Judicium sumitur in physionomia, vel quatenus signum aliquod ad similem affectionem refertur, vel per analogiam ad animal, vel potius quia fere semper in hominibus talis nota invenitur, qualis significatio ostendit, Verum, ut ait Aristoteles, non est fidendum unico signo quod fallit sæpe, sed conjectura prædictionis debet sumi ex plurium signorum collectione (4).»

Præter exposita, *Philosophia Libera* nostri Cardoso continet specialem tractatum vel dissertationem circa Deum divinaque attributa, de quibus integro libro septimo egregie simul atque solide disserit ad mentem D. Thomæ et philosophiæ scholastico-christianæ.

§ III.

Philosophi hispani seculo decimo octavo.

Feijóo (Benedictus Hieronymus) apud oppidum Casdemiro in Gallæcia anno 1676 natus, Oveti vero 1764 mortuus est. Scripsit *Cartas Criticas*, atque *Teatro Critico*; queis in ope-

(1) *Phil. Libera*, lib. 6.°, quæst. 76 in fine.
(2) *Ibid.*, quæst. 77.
(3) *Ibid.*, quæst. 79.
(4) *Ibid.*, quæst. 73.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ®
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

ribus inter alia docet: 1.° prima corporum principia esse elementa simplicia ex quibus inextensis extensio oriri potest: 2.° belluas ratiocinio pollere, ita ut hominis definitio qua *animal rationale* dicitur, brutis quoque congruat: 3.° dari in homine peculiarem sensum a reliquis revera distinctum, quo tempus sentit.

Character generalis ejus philosophiæ, hisce continetur: 1.° notiones ontologicas, metaphysicas et methodum deductionis parvi pendere: 2.° cum Bacone et Cartesio Aristotelis methodum et doctrinam rejicere, ac observationi et experientiæ externæ fere unice insistere: 3.° proclivitas quædam ad insolita et paradoxa.

Hervás et Panduro (Laurentius) Societatis Jesu eximius scriptor, qui sub Carolo III in exilium cum sociis actus, Hispaniæ gloriam litterariam apud externas gentes promovit et auxit. Si excipias ejus sententiam de anima perpetuo cogitante, ejus doctrina satis congruit nec vix differt a philosophia scholastica. Ejus opera, præsertim ea quæ *Historia del hombre*, atque *El hombre físico*, audiunt, non pauca curiosa et erudita continent.

Piquer (Andreas) sæculi decimi octavi insignis medicus simul ac philosophus, apud hispanos quodammodo philosophiam evulgavit atque publici juris fecit, conscriptis operibus idiomate patrio. Præcipua capita philosophiæ ejusdem, sequentibus continentur:

a) Homo ex corpore et rationali anima coalescit. Hæc porro anima est substantia spiritualis, indivisibilis, immortalis, sed tamen corpori adeo intime conjuncta, ut uterque ab invicem dependeant quoad operationes in vita præsenti.

b) Cunctæ hominis actiones ab anima oriuntur tamquam a principio et causa principali; ita tamen ut ipsarum quædam cum dependentia et influxu corporis exerceantur; quædam vero propriæ sint solius animæ cui *specialiter* insunt (1).

(1) «El alma es á la verdad la causa principal de todas las acciones, pero se diferencian entre sí (las acciones corporales y las espirituales) porque las primeras se ejecutan por disposicion del cuerpo, y las segundas *especialmente* existen en el alma... *pensar* y *querer*, son acciones espirituales propias del alma.» *Log.* cap. 1.°

c) Quatuor sunt potentiæ seu facultates animæ rationalis: *Facultas sensitiva*, cujus proprius actus est sensatio sive perceptio objectorum sensibilium: *Phantasia* vel *imaginatio*, cujus proprius actus est imago sive phantasma: *Ingenium* sive facultas combinandi, jungendi et disjungendi imagines objectorum externorum, atque ipsius actus sunt propositio et ratiocinium: *Judicium*, cujus munus est agnoscere et dijudicare rectitudinem, ordinem, veritatem et falsitatem actuum aliarum trium facultatum: alio nomine *ratio* nuncupatur. Porro, imaginari inter actus proprios et speciales animæ connumeratur (1), non secus ac discurrere et judicare.

d) Idea nihil est aliud quam imago seu repræsentatio objectorum in phantasia et per phantasiam: igitur, nullæ existunt ideæ innatæ, sed omnes ope sensuum producuntur, nec aliud est in homine *innatum* nisi potentiæ quibus ideæ et actus intellectuales producuntur. Quapropter verum est effatum illud: *nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu*.

e) Nihilominus, homo sui compos ideam et notionem innatam et connaturalem Divinitatis habet (2).

f) Inest omnibus hominibus naturalis inclinatio et desiderium possidendi summum bonum: hoc autem summum bonum, quod homines appetunt, est ipse Deus.

g) Nequit homo veram felicitatem in hoc mundo obtinere, nisi quatenus ea operatur et exequitur, quæ sunt media apta ad æternam beatitudinem obtinendam, ad cujus adse-

(1) «El imaginar, discurrir, juzgar... son acciones propias del alma.» *Loc. cit.*

(2) «Han hecho, pues, los hombres estas cosas siguiendo la idea y nocion innata que tienen dentro de sí mismos de la existencia de la Divinidad... por eso debe ponerse entre las innatas y connaturales en el hombre.» *Filos. Moral.*, lib. 1.°, cap. 1.°

Nihilominus verbis hisce, Piquer probabiliter significare solum vult, notionem Dei esse innatam, non ad sensum eorum qui ideas innatas admittunt et tuentur, sed quatenus sufficit quilibet rationis vel imperfectus usus ad eam detegendam, ad eum sensum quo D. Thomas ipseque Piquer prima principia, innata seu connaturalia homini appellant. Quod confirmatur ex eo quod ibidem immediate subdit: «Al modo que no hay ninguna nacion ni pueblo que no conozca ser imposible que una cosa sea á un mismo tiempo y no sea.»

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

cutionem maxime expedit, præter alia, ut homo seipsum cognoscat.

h) Jus naturæ definiri potest: *Complexus legum generalium in universa natura humana, quatenus dictant ope rectæ rationis, conformitatem quam hominis actiones habere debent cum consecutione veræ felicitatis.*

i) Operationes non solum physiologicæ, sed etiam morales hominum, non parum pendent ex temperamento et dispositione corporis humani; sed tamen influxus iste ope voluntatis liberæ dominari potest.

De pluribus aliis ad philosophiam moralem spectantibus solide simul ac erudite disserit, præsertim vero de officiis hominum, tam privatorum quam auctoritate publica pollentium (1).

---

(1) Dum de officio Principium ergo subditos agit, hac inter alia scribit: «Para practicar el Príncipe la ley general á que está obligado de procurar la felicidad y utilidad de los súbditos, es preciso que en el gobierno del Estado guarde constantemente la máxima de *no vulnerar jamás el derecho natural de sus vasallos, ni oponerse en ninguna de sus deliberaciones al derecho de gentes.*» *Fil. Mor.*, lib. 3.°, pag. 585, edic. 1755.

Profecto, si hodierni gubernantes hanc regulam ad praxim reducerent, subditi et populi vera libertate gauderent, quin idcirco pax, securitas civium, et ordo publicus periclitarentur.

Optandum quoque, ut præfati gubernantes præ oculis haberent quod idem Piquer post pauca scribit: «Descendiendo á lo particular, la primera cosa que debe cuidar el Príncipe es la religion en sus reinos, porque nada conduce tanto á la pública tranquilidad del Estado y seguridad del Príncipe como la uniformidad de religion en los vasallos, y que esta sea santa, verdadera y pura... Ya hemos demostrado que sola la Religion cristiana es santa, verdadera y pura, y tan demostrable es como las verdades mas evidentes de la Geometría, *que la verdadera Religion de Jesucristo solamente es la Católica Romana:* con que el Príncipe ha de procurar que esta se promulgue en sus reinos, y se guarde en todos sus dominios con inviolable santidad y pureza.

¡Que infeliz sería el Estado donde los habitadores ni tuviesen segura la vida, ni la honra, ni la hacienda; donde los malos oprimiesen á los buenos, y donde no se hallase la justicia, la concordia y la caridad!... Pues cosa clara es, que nada conduce tanto á mantener y fomentar entre los hombres estas virtudes como la verdadera Religion de Jesucristo, la cual mira en todo á procurar el bien universal y particular de las gentes, y hacer á los hombres justos, benéficos y obedientes á su Príncipe.» *Ibid.*, pag. 587 et 588.

Observatio.

Ex nunc expositis, atque ex his quæ in conscriptis operibus habet Andreas Piquer, colligere licet ejus philosophiam ecclectismum quemdam involvere et constituere (1). Revera enim, quoad dogmata præcipua metaphysicæ, logicæ et moralis, cum Scholasticis, præsertim vero cum D. Thoma consentit; ast vero quoad physicam, scientias naturales et psychologiam, non raro ab iisdem magis aut minus recedit, sicut contingit quoad principia prima corporum, seu theoriam materiæ et formæ substantialis, quam rejicit; quoad enumerationem et naturam facultatum animæ; quoad munera et actus earundem, quoad notionem vel significationem ideæ innatæ.

Ad sensismum quoque non nihil accedere videtur, quatenus actum imaginandi connumerat inter actiones spirituales, proprias et speciales animæ, non secus ac intelligere et velle.

Ferdinandus Ceballos, ordinis Sancti Hieronymi monachus, qui in opere cui titulus: *La falsa filosofia crimen de*

---

(1) Ut alia prætermittamus, aperte id ipsum colligitur ex opere cui titulus: *Discurso sobre la aplicacion de la filosofia á los asuntos de Religion*, in cujus prologo hæc scribit: «Antes de todo queremos prevenir, que no solo es conducente sino utilísimo el que la juventud que haya de dedicarse al estudio de la Religion, aprenda primero la filosofía aristotélica que se enseña en las Escuelas, y vea el modo justo con que se aplica á las cosas teológicas, porque esto le servirá de cimiento para internarse en el estudio de la Religion, segun todos los ramos y extension de ella. El haber servido la filosofía aristotélica á la teología por el espacio de cinco siglos inconcusamente, y el haber seguido este rumbo muchos hombres santos, doctos y piísimos, con fruto manifiesto de la Iglesia, pide de justicia no solo no se desprecie este enlace, como temerariamente hacen algunos, sino que la juventud procure instruirse de ese modo con fundamento. Mas una vez enterada de estos principios que le sirven de basa, conveniente puede ser tambien que vea toda suerte de filosofías, y escoja las verdades que hallase en ellas para ilustrar las de la Religion; porque además de que la verdad no está vinculada á un sistema filosófico, podrá así combatir mas fácilmente los errores de cualquiera filosofía que estos dimanen, ó con quien tengan manifiesta conexion.»

Estado, recentium philosophorum impia et absurda dogmata solide atque egregie convellit.

Jovellanos (Gaspar Melchior) anno 1744 Gegione apud Astures nascitur, atque post varias vitæ tum faventes tum adversas vicissitudines, vitam cum morte commutavit anno 1811. Quamvis philosophiam speciatim et data opera non docuerit, eam tamen coluit atque ex parte evulgavit in quibusdam ex suis conscriptis operibus. Ethicam et jus naturæ, præ cæteris philosophiæ partibus coluit et commendavit, atque de eisdem solide disserit ad normam et dogmata philosophiæ christianæ (1). Quapropter falluntur vehementer, qui eum traducunt tamquam scriptorem minus catholicum aut impiis philosophis sui sæculi faventem (2).

Quod attinet ad philosophiam speculativam, Jovellanos ecclectismum quendam consectatur, nulli determinatio systemati adhærens. Ad sensualismum tamen vergit, cui nimis accedit: 1.° dum docet res quæ existunt, ac proinde substantias, nobis nihil aliud esse nisi complexum vel collectionem qualitatum, quas unice in rebus percipimus (3); quod sane affinitatem habet cum doctrina lockiana circa ideam substantiæ: 2.° dum statuit, cunctas hominis ideas, vel ex sensatione, vel ex reflexione originem ducere (4); quæ mehercle est ipsamet Locke theoria circa originem idearum.

Fatendum proinde, hispanum scriptorem non satis sibi constare in re hac, atque contradictoria quodammodo docere, dum in logica vel idealogia sensualismo accedit, si-

(1) Vid. ejusdem opus: *Tratado teórico-práctico de enseñanza*, ubi de ethica, de lege naturæ, de Summo Bono, de ultimo hominis fine, de officiis hominis erga seipsum, erga alios et erga Deum, scientifice disserit, simulque doctrinam Hobbes, Spinozæ, Helvetii et aliorum similium refellit.

(2) Vid. Laverde, *Ensayos Críticos*, pag. 394 et sqq ubi optimo ostendit orthodoxiam doctrinæ tam philosophicæ quam politicæ Jovellanos.

(3) «Las calidades de las cosas son todo lo que podemos percibir en ellas.» *Tratado del Anal. del Disc.*

(4) «Todas nuestras ideas proceden de la sensacion, ó de la reflexion; de la sensacion cuando las percibimos por medio de los sentidos, y de la reflexion cuando el alma se para á considerar sus propias operaciones.» *Ibid.*

mulque in ethica spiritualismo puro adhæret, philosophos et theorias sensualistas rejiciendo et oppugnando.

§ IV.

Philosophi hispani seculo decimo nono.

Missos facientes nostri sæculi philosophos qui vitam adhuc apud nos degunt, quidpiam tantum proferre libet de his qui e vita jam migrarunt (1). Inter quos tamquam insigniores merito habentur:

Balmes (Jacobus) insignis nostri sæculi philosophus Ausonæ in Catalonia natus. Præter *Philosophiam elementariam*, *Criterium*, et alia quædam, in lucem edidit egregium opus inscriptum: *Filosofía Fundamental*, in quo subtiliter simul et solide præcipua philosophiæ rationalis dogmata evolvit, simulque criticismum et pantheismum recentium germanorum refellit. Balmes philosophia satis congruit cum philosophia D. Thomæ, a qua vix quoad rem discriminatur, nisi: 1.° dum evidentiæ et sensuum criteria nimis subjectiva efficit, simulque nimiam seu potius exclusivam vim concedit instinctui intellectuali quoad veritatem objectivam acquirendam: 2.° dum docet existentiam ab essentia realiter non distingui in rebus creatis: 3.° dum docet brutorum animam esse substantiam spiritualem, simplicem et completam vel subsistentem, quæ sola annihilatione perire potest: 4.° dum rejicit

(1) Nihilominus, inter hispanos philosophos qui adhuc vitam apud nos agunt, specialem mentionem meretur Campoamor, qui in opere cui titulus: *Lo absoluto*, tam sensualismum et pantheismum, quam etiam psychologismum cartesianum vehementer oppugnat, atque egregie convellit. Præcipua tamen ratio propter quam specialem memoriam apud nos meretur, est quia in laudato opere, originalitatem præ se fert atque ostendit, præsertim quoad originem et genesim idearum et scientiarum, quin idcirco lædat jura fidei seu doctrinæ catholicæ. Qua sane in re discriminatur a plurimis coævis philosophis Hispaniæ, quorum maxima pars nescit de philosophicis scribere, nisi magis aut minus exsuscitando placita et errores, vel sensismi, vel ecclectismi cousiniani, vel pantheismi germanici. Quod si aliquando originalitatem vult affectare, nescit id peragere, nisi aut inepta, aut heterodoxa proferendo.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

theoriam intellectus agentis et possibilis, atque ideas intellectuales cum perceptione identificat.

Donoso Cortés seu marchio de Valdegamas, cujus opus: *Ensayo sobre el Catolicismo, el Liberalismo y el Socialismo* non philosophiam proprie acceptam, sed potius doctrinam politico-socialem continet, quod quidem opus profunditatem et veritatem præ se fer, utpote catholicæ fidei innixum et consentaneum. A veritate tamen aberrat atque scepticismo viam sternit, dum docet soli catholicæ Ecclesiæ competere jus et vim pertingendi ad veritatis certam et indubiam affirmationem. Quapropter etiam scholæ traditionalistarum non parum favet, quatenus humani intellectus vires pro veritate acquirenda ad exaggerationem usque imminuit post peccatum et propter peccatum. Scribit enim, præter alia: «Si intellectus hominis est fallibilis quia infirmus vel sauciatus existit, nunquam certus esse potest de veritate eo ipso quod est fallibilis; si nunquam certus esse potest de veritate quia est fallibilis, hæc incertitudo essentialiter inest omnibus hominibus; si hæc incertudo essentialiter invenitur in cunctis hominibus; sive collective sive disjunctim spectatis, omnes hominum affirmationes et negationes sunt contradictoriæ ex terminis, quoniam necessario sunt incertæ (1).»

Observatio in philosophiam hispanorum.

Ex his quæ circa patrios philosophos non tam exponere, quam delibare et innuere datum est, pronum est colligere, hispanam philosophiam tamquam tesseram propriam sibi vendicare *unitatem cum varietate* seu libertate: quandoquidem, et fundamentalia philosophiæ dogmata, quæ deseri nequeunt, nisi ratio et fides deserantur, constanter retinet, tueturque; et simul offert maximam opinionum et sententiarum varietatem, salva præfata unitate fundamentali. Igitur, turpiter errant qui philosophiæ hispanicæ, aut existentiam, aut propriam notam inficiantur. Utique hæc philosophia nec rationalismo, nec materialismo, nec pantheismo infecta existit, nec proinde originalitatem (veniat sit verbo) erroris habet, sed solam originalitatem veritatis, eam, scilicet, quam permittunt naturalis ratio, communis sensus, et catholica fides. Ergo philosophia hispana, nec doctrinæ præstantiam, nec sententiarum varietatem, nec veram originalitatem expectat aut desiderat, sed virum litteris et amore patrio pollentem, qui ejusdem historiam conscribat. Qua in re optamus profecto, ut incitamentum, opem et auxilium ferant, qui rem publicam moderantur.

(1) En ejus verba ad litteram: «Si el entendimiento del hombre es falible porque está enfermo, no puede estar nunca cierto de la verdad, porque es falible; si no puede estar nunca cierto de la verdad porque es falible, esa incertidumbre está de una manera esencial en todos los hombres, aislados ó juntos; todas sus afirmaciones y todas sus negaciones son una contradiccion en los términos, porque han de ser forzosamente inciertas.» *Ensayo sob. el Calol. el Lib. y el Social.*, lib. 1.°; cap. 3.°

ARTICULUS DECIMUS.

Philosophia Socialismi.

Surrexit postremis temporibus schola, quæ pantheismi et materialismi dogmata sociali ac civili hominum vitæ applicans, societatis ac religionis fundamenta ipsa convellit, unde et *Socialismus* vel etiam *Communismus* audit. Inter plurimos scholæ hujus fautores, eminent Saint-Simon, qui peculiarem scholam pluresque discipulos post mortem (1) reliquit; *Carolus Fourier*, Besuntii in Gallia natus; *Robertus Owen*, anno 1771 in Anglia natus, ac tandem *Proudhon* nobis coævus, qui socialismum cum atheismo conjunxit. Generalia ac præcipua socialismi dogmata sic se habent:

a) Quoniam experientia compertum est, maximam partem hominum qui socialem vitam nunc agunt, miseria, doloribus ac ærumnis premi, colligere licet præposteram ac defectuosam esse societatis actualis constitutionem, nec præfatis malis aliter remedium posse afferri, nisi vetus societas funditus subvertatur novaque constituatur.

(1) Præcipui enumerantur, Olindus Rodriguez, Comte, Bazard, Enfantin, Leroux, Reynaud. In extremo agone positus Saint-Simon anno 1825, hæc postrema verba protulit: «L' avenir est à nous.» Cum septendecim esset annorum, jam tunc præcipiebat domestico ut cum a somno quotidie excitaret verbis hisce: «Levez-vous monsieur le comte, vous avez des grandes choses à faire.» Vid. Reybaud, *Etudes sur les Reform*, t. 1.°, pag. 75.

b) Atque ut nova ista societas, malis et ærumnis hominum remedium afferat, viamque in posterum eisdem occludat, opus est, ut hisce fundamentis tamquam supremis legibus innitatur: 1.° «Homines cuncti perfecta gaudent æqualitate, nec aliud discrimen inter ipsos agnoscendum, nisi discrimen sexus et ætatis:» 2.° «Omnes hominis facultates, vires et inclinationes, æque legitimæ sunt in seipsis, bonæ atque divinæ, nec proinde ullatenus coercendæ.»

c) Ergo e medio tollere opportet quidquid aut applicationem principii æqualitatis, aut prædictarum virium et inclinationum evolutionem satisfactionemve, impedit aut quomodolibet coercet.

d) Ergo delere opportet e societate: 1.° auctoritatem publicam: 2.° dominium proprietatis: 3.° jus hæreditarium: 4.° matrimonium seu proprietatem uxoris; siquidem hæc omnia et alia quæ ex iisdem emanant, libertatem agendi uniuscujusque hominis, atque evolutionem et satisfactionem virium et passionum naturalium præpediunt, eaque ratione sunt origo ærumnarum, dolorum, miseriæ et cunctorum malorum, quæ hominem in actuali societate affligunt.

Præter hæc veluti communia fautorum socialismi dogmata, quisque sua habet speciatim paradoxa et impia. Sic ex. gr.

A) *Saint-Simon*: 1.° adhæret pantheismo, dum prædicat omnia cum Deo identificari (1), atque hominem, Dei vita vivere: 2.° infernum, paradisum, redemptionem aliaque catholicæ Religionis dogmata, ut meras allegorias esse habenda.

B) *Fourier* docet: 1.° naturam ex tribus principiis coalescere, quorum primum est *Deus*, alterum *materia*, tertium vero *justitia* seu *mathematicæ*: 2.° mundum esse anima præditum, omnesque planetas anima ac intelligentia gaudere: 3.° rationalem hominis animam esse particulam animæ planetæ illius cujus est incola, ac post mortem metempsychosi variisque transmigrationibus subjici in diversis planetis.

C) *Owen*, fatalismo adhæret, omnemque distinctionem inter bonum et malum morale e medio revera tollit.

---

(1) «Dieu, inquit ille, est tout ce qui est, tout est en lui. Chacun de nous vit de sa vie, et touts nous communions en lui, car il est tout ce qui est.» Apud Reybaud, *Op. cit.*, t. 1.°, pag. 167.

D) *Proudhon* tandem, ut satis notum est, docet: 1.° proprietatis dominium ordini morali essentialiter adversari (1): 2.° Deum vel non existere, vel non aliud esse nisi stultitiam et malum ipsum (2).

Cæterum, horribiles hujusmodi blasphemiæ proudhonianæ nihil aliud revera sunt, quam consectaria legitima rationalismi, ac præsertim pantheismi scholæ hegelianæ quæ harum conclusionum præmissas statuit (3).

ARTICULUS UNDECIMUS.

Philosophia Spiritismi.

Ex his quæ in cosmologia circa magnetismum disseruimus, liquet satis, hujus præcipuam et veluti transcendentalem phasim et manifestationem esse spiritismum, ex quo magna pericula Christi fidelibus ac Religioni catholicæ imminent, præsertim ex eo quod spiritismi adseclæ imperitos vulgi homines ipsosque semisapientes decipiant ac in errorem mittant sub specie boni, dum, nempe, prædicant et adserere non verentur, spiritismum continere et exprimere veram doctrinam Religionis Christi, cujus est veluli evolutio et complementum (4).

---

(1) «La proprieté, inquit ille in opere cui titulus, *Philosophie de l'amisère*, par principe et par essence, est immorale.»

(2) «Car Dieu, s' il existe, est essentiellement hostile à notre nature, et nous ne rélevons aucunement de son autorité... Dieu c 'est sottise et lachetê... Dieu c' est le mal.» *Op. cit.*

(3) Unde merito Lupus: «Proudhon proclama sobre los tejados lo que sus correligionarios se dicen al oido; saca á pública plaza la conclusion de las premisas sentadas por otros... Existe, pues, hoy una secta de ateos, hija del racionalismo filosófico. Ya hemos visto en Feuerbach la doctrina de sus gefes en Alemania.» *Le Traditionalisme et le Rationalisme*, t. 3.°, pag. 830.

(4) Hinc Allan Kardec, unus e præcipuis spiritismi adseclis, qui cunden multis conscriptis libris et ephemeribus propagare conatur, hæc inter alia scribit: «El Espiritismo... dice en términos claros y sin equívocos, lo que Cristo dijo en parábolas; esplica las verdades desconocidas ó falsamente interpretadas... Viene á establecer entre los hombres el reino de la caridad y de la solidaridad anunciada

Nihil ergo catholico philosopho magis expediens ac necessarium pro vera Religione tuenda, quam spiritismi dogmata præcipua dignoscere, quæ quidem sic se habent:

a) Deus, suprema intelligentia et causa prima omnium rerum, creavit materiam, qua constituuntur varii mundi qui existunt, quorum unus est tellus quam nos incolimus; etenim præter istum, existunt alii mundi, et superiores seu nobiliores, et inferiores, quorum quisque proprios ac sibi respondentes incolas habet.

b) Creavit simul plurima entia intelligentia prædita, quæ *spiritus* dicuntur; qui quidem ex se, vel dum creantur, nec boni nec mali sunt, imo vero, initio nec voluntatem propriam, nec sui perfectam conscientiam obtinent, ast progressu temporis evolvuntur ope boni vel mali usus liberi arbitrii.

c) Ejusmodi spiritus sibi conjunctum habent corpus typicum formæ humanæ, ex fluido æthereo imponderabili et subtilissimo constans; quod quidem corpus spiritum inseparabiliter ac omni in statu comitatur, illudque idcirco *perispiritus* (*perisprit*) nuncupatur. Hi porro spiritus, dum humana corpora non informant, per spatium discurrunt et errant cleritate fulguris.

d) Ut intellectualiter atque moraliter evolvi ac perfici queant, *incarnari* indigent per unionem cum corpore humano; atque spiritus sic incarnati humanitatem constituunt, quæ tum planetam nostrum, tum alios mundos inhabitat (1).

Duratio, natura et conditiones harum incarnationum, varia sunt pro varietate meritorum cujusvis spiritus; nam qui seipsos perficere student, et bene agunt, transeunt ad alium mundum superiorem, in quo iterum incarnati feliciorem vitam agere possunt ac seipsos amplius intellectualiter et moraliter perficere. Contra, qui libero arbitrio male usi sunt, post mortem vel ad ignobiliorem mundum vel ad infe-

---

por Cristo. Moysés aró, Cristo sembró, el Espiritismo viene á recoger.» *Le Spiritisme à sa plus simple expres.* pag. 21-22.

(1) «Les esprits incarnés constituent l'humanité, qui n'est point circonscrite à la terre, mais qui peuple tous les mondes disseminés dans l'espace. » Allan Kardec, *Op. cit.*, pag. 16.

liciorem incarnationem rediguntur, ut pœnas luant sceleris admissi.

e) Dum ergo apud nos videmus homines miseria, doloribus, stultitia vel aliis ærumnis oppressos, existimare debemus ejusmodi mala esse punitiones pro peccatis, defectibus et iniquo usu liberi arbitrii in præcedenti incarnatione.

f) Igitur, culpæ quas spiritus admissit in priori aliqua incarnatione, et pro quibus nunc vel in sequentibus incarnationibus punitur, sive per pravas naturæ inclinationes, sive per mala alia, constituunt verum *originale peccatum* (1).

g) Ex quo ulterius infertur, verum purgatorium esse ipsam nostram tellurem et mundus alios (2), in quibus spiritus seu hominum animæ pro culpis sub alia incarnatione admissis, expiationi pœnali subjiciuntur, idque per pœnas naturæ et conditioni culparum respondentes (3).

h) Similiter non aliud admittere oportet infernum nisi relativum, hoc est, majorem aut minorem durationem pœnarum et expiationis pro peccatis (4); siquidem spiritus vel anima, semper pœnitere potest ac per successivas et varias incarnationes seipsam purgare et perficere.

i) Dum homo moritur, perit quidem corpus humanum terrestre, sed anima vel spiritus secum fert *perispiritum* seu corpus illud æthereum, quo per spatium errat, in locis sibi dilectis immoratur pro libitu, ac cum hominibus loquitur

---

(1) «Les mauvais penchants naturels sont les restes des imperfections de l'esprit... sont aussi les indices des fautes qu'il a commises, et le veritable peché originel. A chaque existence il doit se laver de quelques impuretés.» *Ibid.* pag. 19.

(2) «La terre, est un des lieux d'exil et d'expiation, *un purgatoire*, pour les esprits, etc.» Kardec, *Introduction à la connaisance du monde invisible par les manif. des Esprits*, cap. 3.° pag. 178.

(3) «Les études spirites nous montrent en effet, que plus d'un homme né dans la misére a eté riche et consideré dans une existence anterieure, mais qu'il a fait un mauveais usage de la fortune que Dieu lui avait donnée à gerer; que plus d'un qui est né dans l'abjection a eté orgueilleux et puissant et qu'il a abusé de son pouvoir et opprimé le faible.» Kardec. *Ibid.* pag. 164.

(4) «Dieu, étant souverainement juste et hon, ne condamne pas ses créatures à des châtiments perpetuels pour des fautes temporaires; il leur offre en tout temps les moyens de progresser et de réparer le mal qu'elles ont pu faire... L'eternité des peines doit aussi s'entendre dans le sens relatif, et non dans le sens absolu.» Kardec, *Le Spiritisme à sa plus*, etc. pag. 18.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

et communicat, dum evocatur mediis quibus spiritismus utitur (1).

j) Nihilominus, post mortem præfatam, et post longius aut brevius tempus, spiritus, nisi ad apogeum perfectionis et felicitatis jam pervenerit, iterum incarnatur sive in eodem, sive in altero mundo (2), juxta merita vel demerita ejusdem in priori incarnatione (3).

k) Itaque, angeli, dæmones et animæ rationales sunt ipsimet spiritus præfati, solumque discriminantur, diversaque nomina sortiuntur, quatenus diversis gradibus boni et mati usus voluntatis, meriti et demeriti, progressus intelle-

---

(1) «Pendant la vie l' Esprit tient au corps par son enveloppe semimatérielle ou périsprit; la mort est la destruction du corps seul et non de cette seconde enveloppe qui se sépare du corps, quand cesse en celui-ci la vie organique.» *Le Libre des Esprits*, lib. 2.° cap. 3.°

«Il y a donc le *monde corporel*, composé des Esprits incarnés, et le *monde spirituel*, formé des Esprits désincarnés. Les êtres du monde corporel, par le fait même de leur enveloppe matérielle, son atachés à la terre ou à un globe quelconque; le monde spirituel est partout, autour de nous et dans l' espace... au lieu de se trainer péniblement sur le sol, franchissent les distances avec la rapidité de la pensée. La mort du corps est la rupture des liens qui les retenaient captifs.» Allan Kardec, *La Justice divine selon le Spiritisme*, part. 1.°, cap. 3.°

(2) «¿Nos différentes existences corporelles s' accomplissen t-elles toutes sur la terre?

—Non pas toutes, mais dans les différents mondes: celle d' ici-bas n' est ni la première ni la dernière, et c' est une des plus matérielles et des plus éloignées de la perfection.

L' âme... peut revivre plusieurs fois sur le même globe, si elle n' est pas assez avancée pour passer dans un monde supérieur.

—¿Ainsi nous pouvons reparaître plusieurs fois sur la terre?

Certainement.

—¿Pouvons-nous y revenir après avoir vécu dans d' autres mondes?

Assurément; vous avez déjà pu vivre ailleurs et sur la terre.» *Le Libre des Esprits*, lib. 2.° cap. 4.°

(3) «Dans l' intervalle des existences corporelles, l' Esprit rentre pour un temsps plus ou moins long dans le monde spirituel, où il est hereux ou malheureux selon le bien ou le mal qu' il a fait.» Kardec, *La Justice Divine selon le Spiritisme*, part. 1.°, cap. 3.°

ctualis et moralis, subsunt: unde spiritus illi quos *angelos* nuncupamus, sunt ipsæ hominum animæ, dum seu quatenus ad summum progressus gradum, seu ad ultimam perfectionem et spiritualitatem deveniunt (1).

l) Igitur, absurdum est dicere, vel speciem humanam initium habuisse ex uno homine, vel Adamum, primum hominum extitisse; quinimo probabilius est, Adamum Sacræ Scripturæ, nihil esse aliud quam mythum præcedentium ætatum vel temporum (2).

m) Potius ergo dicere oportet spirituum seu animarum seriem esse infinitam et æternam, saltem ex parte initii; quandoquidem Deus ab æterno et continuo creat, atque ab æternitate angeli extiterunt (3): unde tempus revera initium non habuit, est enim infinitum non secus ac spatium (4).

Observatio.

---

(1) «Selon le spiritisme, ni les anges ni les demons ne sont des êtres à part: la création des êtres intelligents est une. Unis à des corps materiels, ils constituent l' humanité qui peuple la terre et les autres sphères habitées; degagés de ce corps, ils constituent le monde spirituel ou des Esprits qui peuplen les espaces... Depuis l' instant de leur formation, ils progressent soit à l' état de incarnation, soit à l' état spirituel; arrivés à l' apogée, ils sont *purs Esprits* ou *anges*, selon l' appellation vulgaire » Kardec, *Ibid.* cap. 10.

(2) «¿L' espèce humaine a-t-elle commencé par un seul homme?

Non; celui que vous appelez Adam ne fut ni le premier, ni le seul qui peupla la terre...

L' homme dont la tradition s' est conservée sous le nom d'Adam, fut un de ceux qui survécurent, dans une contrée, après quelques-uns des grands cataclysmes qui ont à diverses époques bouleversé la surface du globe, et il est devenu la souche d' une des races qui la peuplent aujour d' hui... Quelques-uns considerent, et cela avec plus de raison, Adam comme un mythe ou une allégorie personnifiant les premiers âges du monde.» *Le Libre des Esprits*, lib. 1.°, cap. 3.°

(3) «Dieu a crée de toute éternité et il crée sans cesse... De toute éternité il y a donc eu des anges ou purs esprits; mais leur existence humanitaire se perdant dans l' infini du passé, c' est pour nous comme s' ils eussent toujours été des anges.» Allan Kardec, *La Just. Div.* etc. *Ibid.*, cap. 9.°

(4) «*Le commencement du temps* ne peut s' entendre que de l' éternité écoulée, car le temps est infini, comme l' espace; il n' a ni commencement ni fin.» *Ibid.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

Nemo non videt spiritismi doctrinam in mentem revocare dogmata quædam philosophica Platonis et Origenis; quæ quidem dogmata ita evolvit et applicat, ut sub specie melioris interpretationis doctrinæ a Christo traditæ, catholicam Religionem penitus subvertat.

Cæterum, catholicus philosophus facile spiritismi philosophiam oppugnavit ac ex audientium corde et animo evellet, si semel edixerit et ostenderit, eam non alio fundamento inniti, nisi mendacium spirituum superstitiosa evocatione, nec aliud fere continere nisi affirmationes prorsus gratuitas.

ARTICULUS DUODECIMUS.

Materialismus recentior et Darwinismus.

A dimidio sæculi hujus, incrementum atque vires sumpsit doctrina sive schola quæ materialismum profitetur; cui rei proculdubio favet spiritus antichristianus, adhuc vero magis sensualismus ac divitiarum amor, qui cunctos pene homines invasit et torquet.

Jam vero recentiores materialismi adseclæ, dogmata profitentur, quæ vix aut nec vix a dogmatibus Hobbes, Lametrie, Holbach, atque ipsius quoque Lucretii discriminantur. Apud eos namque:

a) Nullus existit Deus a mundo distinctus, mundi creator, ac mundo anterior aut superior; sed notio ejusmodi Dei transcendentis, nihil est aliud quàm imaginationis commentum et chimæra.

b) Natura sola vere existit, eaque infinitatem sibi vendicat, tum quoad tempus, tum quoad spatium, nec aliud in se continet nisi vim et materiam (fuerza y materia), ex quibus originem et attributa mutuantur entia omnia, quæ universum hocce constituunt.

c) Vires ergo et actiones cunctæ, cujuscumque tandem sint generis, sunt transformationes seu manifestationes variæ ejusdem vis; siquidem vires omnes, etiam quæ psychicæ appellantur, ut ratio et voluntas, conveniunt quoad essentiam cum viribus mechanicis et chymicis, ex quibus originem ducunt, et quibus prorsus æquipollent.

d) Itaque nullam agnoscere oportet in homine animam

spiritualem aut immortalem, præmium nullum aut supplicium post mortem, nec aliam destinationem habet homo extra præsentem vitam; in morte enim compositi humani, elementa in sinum naturæ universalis refunduntur, ut alia et alia corpora et composita in infinitum constituant.

e) Rationis actus et voluntatis volitiones, sunt vel vibrationes nervorum, vel secretiones aut efluxus substantiæ cerebralis. Immo vero, voluntatis actus, sicut et rationis et cæterarum virium animæ, absoluto determinismo seu legibus prorsus necessariis subjiciuntur, quapropter voluntatis libertas præocupatio est animi et pura illusio.

Cum schola ista affinitatem maximam præsefert *Darwinismus*, quod systema nomen accepit a C. Darwin, apud quem,

1.° Animalium omnium genera et species ex uno primævo plasmate, quod vix aut ne vix quidem a vi chymica discriminari videtur, origem ducunt, idque per evolutionem quamdam quæ, ope selectionis naturalis et sexualis, ut vocant, simul cum pugna pro existentia, perficitur.

2.° Ejusmodi origo et constitutio naturæ sive essentiæ specificæ, locum habet etiam in homine, qui quidem a simio immediate, mediate vero ab inferioribus animalibus originem trahit. Ergo homo non per creationem *ex nihilo*, a Deo, esse, naturam et animam recepit, sed per evolutionem seu transformationem succesivam ex inferioribus animalibus.

Præcipui Darwinismi adseclæ, præter Lamarck, qui eidem præiverat in suo opere, cui titulus: *Philosophia Zoologica*, sunt *Walace*, qui simul fere cum Darwin systema hocce exposuit; *Clementia Royer*, quæ Darwini opera commentariis ornavit, præsertim vero *Haëkel* qui pro Darwinismo firmando atque evolvendo opera quædam edidit, inter quæ eminet liber cui titulus: *Historia creationis secundum leges naturæ*, quibus adduntur *Jäger* atque etiam *Braubach*.

Porro inter præcipuos materialismi sectatores, præter eos qui *ad sinistram hegelianam*, ut vocant, pertinent, connumerari possunt *Virchow*, *Helmholtz*, *Tyndall*, *Moleschott*, *Büchner*, *Vogt*, *Dubois-Reymond*, *Læventhal*, *Dühring*, qui postremo opus edidit cui titulus *Cursus philosophiæ* in quo materialismum quemdam superiorem et transcendentalem

exponere aggreditur, quem etiam Philosophiam realitatis (*Wirklicheits philosophie*) appellat.

ARTICULUS DECIMUS TERTIUS.

Philosophia positiva.

Philosophia positiva, seu *positivismus*, ut ajunt, amicas manus puro materialismo porrigit, quantumvis ab eo systemate ore tenus, potius quam in rei veritate differat, quatenus scilicet, nec Dei existentiam, nec animæ spiritualitatem et immortalitatem expresse inficiatur, saltem apud quosdam ejus sectatores. Nihilominus, veritates ejusmodi vix consistere queunt, sive inspiciantur sententiæ et opiniones adseclarum positivismi, sive præ oculis habeatur contemptus vel potius evacuatio scientiæ theologicæ ac metaphisicæ, apud positivismi propugnatores.

Augustus Comte, qui natus est apud Montempesulanum 1789, merito habetur tanquam parens hujus systematis, quod quidem explanavit in opere cui titulus: *Cursus Philosophiæ positivæ*. Apud ipsum,

a) Experientia phænomenorum atque inductio legum ex ipsis, constituunt unicam viam ad cognoscendam veritatem; ita ut methodus rationalis et processus *a priori*, sicut et conceptiones vel notiones theologicæ atque metaphisicæ, ad nihil prorsus deserviant dum agitur de rerum veritate percipienda, atque rejicienda sunt prorsus tanquam puræ hypotheses vel imaginationis figmenta.

b) Philosophia est complexus omnium scientiarum, quæ per præfatam methodum acquiri possunt, inter quas ultimum ac præcipuum locum obtinet *sociologia*, quæ scientias morales ac politicas complectitur. Philosophiæ porro objectum est collectio phænomenorum naturalium, ex quibus Universum exurgit, Universum, inquam, phisicum, oculis ac sensibus obnoxium.

c) Philosophia simulque scientiæ speciales quas complectitur, triplici evolutioni sive statui subjiciuntur successive, videlicet, *statui theologico*, in quo vires extramundanæ ac voluntas divina spectantur et habentur tanquam causæ phænomenorum naturalium; *statui metaphysico*, qui rerum

causas et principia per abstractiones rationales, per mentis conceptiones, per animam seu vires animicas et vitales, quærit; *statui positivo*, in quo, rejectis omnibus theologicis ac metaphysicis, cuncta exponuntur per leges necessarias naturæ, atque ope observationis et experientiæ. Atque exinde,

d) Phænomena cuncta Universi, determinismo absoluto atque necessariis prorsus legibus subjiciuntur, quod quidem non solum de mechanicis, chymicis, physicis et astronomicis intelligendum est, sed etiam de rebus ac factis historicis, moralibus ac socialibus.

Præcipuus Aug. Comte discipulus in Gallia merito habetur *Littré*, qui non pauca conscripsit pro scholæ positivæ pronuntiatis exponendis, firmandis, evolvendis. Ejusdem porro principiis inhærent, quisque pro suo modo, *Stuart Mill*, *Bain*, *Hebert-Spencer*, *Smild*, *Taine*, cum aliis, in physiologicis, physicis ac logicis; quod similiter perficiunt in historicis et socialibus, *Buckle*, *Drapper*, *Bagheot* cum aliis.

FINIS TOTIUS OPERIS.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

INDEX

VOLUMINIS SECUNDI.

LIBER QUINTUS.

METAPHYSICA SPECIALIS.

METAPHYSICE SPECIALIS PARS PRIMA.

COSMOLOGIA.

NOMEN, DEFINITIO ET DIVISIO COSMOLOGIÆ.

Pags.

CAPUT I. De Mundo in genere. 6

Art. 1. De distinctione mundi a Deo. . . . . ibid.

§ I. Notiones præviæ ac opiniones philosophorum.—Quid pantheismi nomine significetur.—Origo generalis pantheismi.—Pantheismus emanatista, pantheismus realisticus, et pantheismus idealistarum.—Pantheismus Persarum. —Stoicorum. —Neoplatonicorum. —Cousin. —Pantheismus Spinozæ.—Theoria Cousin qua ex parte pantheismo realistæ accedit.—Pantheismo idealistæ ex toto vel ex parte adhærent Boudhistarum schola.—Plotinus. —Pantheismus Fichte.—Theoria Schelling. —Hegel.—Præcipua corollaria pantheismi. . . . . ibid.

§ II. De pantheismo hegeliano.—Exponitur systema pantheisticum Hegel quoad præcipua capita.—Qua ratione constituatur et existat vita Dei juxta Hegel.—Quid sit creatio juxta ejusdem systema.—Hegelianum systema scepticismum quoque et nihilismum involvit.—Moralem ordinem penitus subvertit.—Ejusdem consectaria practica. 17

§ III. De pantheismo quoad identificationem substantiæ divinæ et mundanæ.—Principium fundamentale pan-

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

theismi.—Thesis 1.ª—*Absurda est identitas substantialis Dei et mundi, quam tueri solet pantheismus.*—Thesis 2.ª—*Absurdus est quoque pantheismus, prout a recentioribus sub varia forma proponitur.*—Phantheismus Spinozæ.—Idealismus Fichte.—Pantheismus objectivus Schelling.—Scholium circa pantheismum quorumdam recentiorum.—Solvuntur objectiones. 24

Art. II. De origine mundi.. 33

§ I De notione creationis.—Doctrina D. Thomæ circa creationem.—Discrimen inter creationem et alias actiones.—Gradus fundamentales entium creatorum.—Omnia primo incipiunt per creationem.—Proponitur et declaratur definitio creationis.—Creatio est actio ita propria Dei, ut nulli creaturæ conveniat.—Proprius effectus creationis, qua talis, est *esse simpliciter*.—Creatione producitur tota rei substantia.—Creandi vis nulli creaturæ potest communicari.—Idea christiana creationis nihil commune habet cum idea creationis, quam modernus ecclectismus docet.—Rejicitur opinio Cousin circa necessitatem creationis.—Quid sentiendum circa cognoscibilitatem creationis viribus rationis humanæ. . . . . ibid.

§ II. De mundi origine per creationem.—Veterum philosophorum opiniones quoad mundi originem.—Thesis 1.ª—*Mundus originem ducere non potuit ex materia non facta et a se existente.*—Thesis 2.ª—*Nec minus absurdum est dicere, mundum ex Dei substantia emanavisse.*—Thesis 3.ª—*Mundus per solam creationem ex nihilo ab omnipotenti Deo perfectam oriri potuit.*—Corollaria.—Scholium circa creationem mundi ex tempore et cum tempore.—Solvuntur objectiones. 39

CAPUT II. De principiis primis corporum. 45

Art. I. Exponuntur præcipua philosophorum systemata circa prima principia corporum.—Systema atomisticum.—Systema dynamicum.—Opinio Leibnitz.—Sententia Kant.—Theoria Boscowich.—Systema atomistico-dynamicum.—Systema scholasticum, seu materiæ et formæ.—Notio et existentia mutationis substantialis in rebus creatis.—Subjectum hujus mutationis atque ejusdem conditiones.—Descriptio hujus subjecti mutationis substantialis, seu *materiæ primæ*, ut ajebant Scholastici.—Præfata materia prima nullam formam substantialem ex se habet.—Dici potest *homogenea* negative.—Qua ratione et quo sensu *privatio* dicebatur principium corporum apud veteres.—Necessitas formæ substantialis pro mutatione substantiali corporum concipienda.—Notio et conditiones formæ substantialis.—Descriptio ejusdem.—Forma substantialis dat *esse simpliciter* seu primum.—Non producitur per creationem sed per eductionem ex potentia materiæ.—Quid sit formam educere ex potentia materiæ.—Forma substantialis dicitur *actus primus materiæ* triplici præsertim ratione.—Quid intelligatur nomine *compositi substantialis*.—Quid sibi velit Scholasticorum effatum: *esse compositi substantialis est unum simpliciter*. 45

Art. II. Expenduntur tria priora aystemata.—Thesis 1.ª—*Systema atomisticum insufficiens est ac ineptum ad explicanda prima principia essentialia corporum*.—Thesis 2.ª—*Rejiciendus quoque Dynamismus ut insuficiens pro explicanda corporum essentiali constitutione*.—Thesis 3.ª—*Rejicere quoque oportet ut insufficiens systema atomistico-dynamicum*.—Scholium circa chimicorum sententiam de re hac. 54

Art. III. Expenditur systema scholasticum.—Thesis 1.ª—*Scholasticum systema, prout supra expositum est, rationabilius præ ceteris explicat corporum prima principia et essentialem constitutionem*.—Thesis 2.ª—*Admittenda est in corporibus substantialis generatio*.—Quid intelligatur nomine generationis substantialis. Existentia generationis substantialis necessarium obtinet nexum cum existentia novæ substantiæ.—Corollaria notanda quoad diversos terminos generationis substantialis.—Corruptio substantialis.—Scholium erga utilitatem cognoscendi systema scholasticum circa prima corporum principia.—Solvuntur objectiones. 57

CAPUT III. De præcipuis corporum affectionibus. . . . 74

Art. I. De quantitate seu extensione.—Prædicata insigniora quæ substantiæ competunt ratione quantitatis.—Quantitas non constituit essentiam substantiæ corporeæ.—Materia prima ratio et radix extensionis.—Thesis.—*Distributio in partes integrantes, seu positio unius partis extra aliam essentiam quantitatis constituit*.—Distributio in partes actuales substantiæ congruit ratione quantitatis.—Totum quantitativum discriminatur a toto substantiali.—Corporum impenetrabilitas impediri potest virtute divina.—Exponitur summatim modus quo Christi Corpus in Eucharistia existit.—Assignatur ratio prædictorum.—Scholium circa divisibilitatem materiæ.—Solvuntur objectiones. . . . . ibid.

Art. II. De motu.—Sententia veterum Scholasticorum circa objectum Physicæ.—Nomen *natura* multiplices ac diversas significationes obtinet.—Natura prout est principium motus.—Triplex significatum vel acceptio motus.—Refellitur opinio Cartesii et cartesianorum circa motum.—Motus est accidens ab essentia corporis realiter distinctum.—Corpus non potest in aliud corpus agere nisi eidem mediate vel immediate conjungatur.—Effatum Scholasticorum: *movens et motum oportet esse simul.*—Terminus *a quo* et terminus *ad quem* motus. 80

Art. III. De tempore.—Notio durationis.—Quid circa distinctionem durationis a re durante.—Triplex genus entis quoad permanentiam in esse.—Æternitas, ævum, tempus, ipsorumque notio.—Definitio temporis, atque ejusdem declaratio.—Tempus non distinguitur realiter a motu.—Nihil temporis præsens existit nisi indivisibile instans, nec ullum datur tempus proprie præsens.—Corollaria. 83

Art. IV. De spatio.—Spatium non ipsa Dei immensitas.—Spatia quæ concipiuntur sive extra mundum, sive in loco actualis mundi antequam produceretur, nullam realitatem habent.—Spatium nec est substantia nec ens incorporeum dimensionibus spatialibus præditum.—Spatium in seipso identificatur cum dimensionibus corporum.—Spatium *particulare*, spatium *universale*, spatium *infinitum*, spatium *imaginarium*.—Spatium, si *formaliter* accipiatur, nihil reale est. 88

CAPUT. IV. De legibus naturæ ipsarumque derogatione. . 92

Art. I. De notione et existentia legum naturæ.—Quid intelligatur naturæ nomine.—Lex naturæ.—Ordo naturæ.—Cursus naturæ.—Thesis.—*Existunt legis naturæ, ad quarum normam substantiæ creatæ constanter operantur.* . ibid.

Art. II. De derogatione legum naturæ seu possibilitate miraculi.—Quinam dicantur effectus naturales.—Theoria D. Thomæ circa naturam et causam miraculi.—In quo conveniant, et discriminentur *miraculum* et *effectus mirabilis*.—Non sufficit ad rationem miraculi, quod hujus causa sit utcumque homini ignota vel occulta.—Requiritur ad rationem miraculi, quod effectus producatur insolita ratione.—Definitio miraculi.—Observatio circa effectum *miraculosum*.—Triplex genus miraculorum, sive miracula *quoad substantiam*, miracula *quoad subjectum*, miracula *quoad modum*.—Collatio inter præfata miracula in seipsa, et quoad nos spectata.—Quid sentiendum de

existentia miraculi, dum spectatur in communi, vel in particulari casu.—Thesis.—*Miracula sunt possibilia.*—Solvuntur objectiones. 94

Art. III. De magnetismo animali seu mesmerismo. . . 106

§ I. Notio, divisio ac phænomena magnetismi animalis.—Quid magnetismi nomine intelligatur.—Magnetismus *vulgaris*.—Magnetismus *transcendentalis*.—Magnetismus *hypnoticus*.—Magnetismi varia phænomena.—Phænomena mechanica.—Phænomena physiologica.—Phænomena cognoscitiva.—Phænomena *transcendentalia*.—Quid nomine *medii* in phænomenis magneticis. . . . . ibid.

§ II. Sententiæ pro explicandis phænomenis magnetismi animalis.—Theoria negationis phænomenorum.—Theoria fluidorum.—Theoria imaginationis.—Theoria animæ sive *animismus*.—Spiritismus et spiritualismus. . . . 111

§ III. Judicium de præfatis sententiis, atque de vera phænomenorum magnetismi origine et causa.—Rejicitur theoria negationis.—Oppugnatur theoria fluidorum.—Quid sentiendum de theoria imaginationis.—Reffellitur theoria spirituum, quatenus includit *spiritismum*.—Quid sentiendum de theoria *spiritualismi*.—Exponitur summatim nostra sententia circa existentiam, naturam et causas phænomenorum magnetismi.—Praxis magnetismi illicita, ut plurimum, est habenda.—Scholium circa necessitatem et rationem procedendi in discussione magnetismi, atque circa ejusdem pericula. 114

CAPUT. V. De corporibus vita præditis. 120

Art. I. De vitæ notione et gradibus.—Distinctio viventium a non viventibus.—Ratio seu notio communis vitæ.—Definitio vitæ ejusque declaratio.—Conditiones quatuor quæ ad vitam requiruntur.—Gradus vitæ: finis, forma et executio operationis vitalis.—Vita vegetativa, sensitiva et intellectiva.—Quatenus constituunt tres gradus fundamentales vitæ.—Corollaria. . . . . ibid.

Art. II. De vitæ principio.—Assignare oportet rationem sufficientem discriminis viventium a non viventibus, simulque primum aliquod principium functionum vitalium, quod idcirco *principium vitale* aut *anima* appellatur.—Scholasticorum opiniones variæ circa naturam principii vitalis.—Recentiorum opiniones: Jatromathematici.—Jatrochimici.—Vitalistæ.—Antivitalistæ.—Materialistæ.—Thesis 1.ª—*Principium vitale est aliquid essentiale viventibus.*—Thesis 2.ª—*Principium vitale a viribus physicis et chimicis discriminatur, iisdemque su-*

perius exístit.—Thesis 3.ª—*Principium vitale in viventibus est ipsa viventis forma substantialis.*—Thesis 4.ª—*In quolivet vivente non est nisi unicum vitale principium.*—Corollaria. 124

Art. III. De viventibus vegetalibus.—Quid sit vegetalium vita essentialiter spectata.—Definitio principii vitalis plantarum, atque hujus definitionis declaratio.—Triplex vegetalium potentia seu facultas, nempe, potentia nutritiva, augmentativa et generativa.—Quid sentiendum de opinione recentiorum physiologorum, qui duas tantummodo potentias vegetalibus assignant.—Vegetalium præcipuæ functiones: Absortio.—Circulatio.—Digestio.—Respiratio.—Exhalatio.—Assimilatio.—Productio florum.—Fœcundatio.—Germinatio.—Compositio.—Discrimen ab animalibus.—Plantæ carent facultate sentiendi.—Finis proximus et finis mediatus plantarum.—Rejicitur existentia viventium vegeto-animalium. 131

Art. IV. De anima brutorum.—Difficultas quæstionis et varietas opinionum.—Præter substantias completas admittere oportet substantias incompletas sive corporeas sive spirituales.—Entitas substantialis subsistens et non subsistens.—Thesis 1.ª—*Bruta animantia intellectu et voluntate proprie dicta seu libera, carent.*—Thesis 2.ª—*Prorsus rejicienda est opinio quæ statuit brutorum animam nonnisi intellectu et voluntate a rationali differre.*—Solvuntur objectiones. 135

Art. V. De functionibus et potentiis vitalibus animalium.—Animalium sanguis hujusque circulatio.—Calor animalium.—Sensus communis in animalibus reperitur.—Reperitur quoque imaginatio.—Quid sit æstimativa in animalibus.—Memoria sensitiva.—Appetitus sensitivus prout in animalibus.—Facultas locomotiva. . . . 144

LIBER SEXTUS.

THEODICEA.

CAPUT. I. De existentia Dei. 151

Art. I. De possibilitate ac necessitate demonstrationis existentiæ Dei.—Athei dogmatici, athei negativi et athei practici.—Philosophorum opiniones circa possibilitatem demonstrationis existentiæ Dei.—Quid Cartesius et ontologi circa necessitatem demonstrationis existentiæ Dei.—Thesis 1.ª—*Possibile est Dei existentiam demonstrare a posteriori seu per creaturas.*—Thesis 2.ª—*Dei existentia non est per se nota quoad nos ac proinde aliqua ratione demonstrari indiget.*—Solvuntur objectiones. 151

Art. II. De demonstratione existentiæ Dei.—Thesis.—*Existit Deus.*—Quid intelligatur nomine Dei.—Posse existere et actu existere identificantur in Deo.—Nulla limitatio esse potest in ente necessario.—Argumentum metaphysicum pro existentia Dei.—Argumentum physicum.—Argumentum morale.—Corollaria.—Solvuntur objectiones. 156

CAPUT. II. De essentia Dei. 164

Art. I. De ratione investigandi essentiam divinam.—Difficultas hujus quæstiones.—Ad essentiam Dei investigandam assurgimus via remotionis et via analogiæ.—Attributa divina diversis conceptibus nostri intellectus respondent.—A divina essentia atque etiam invicem distinguuntur distinctione rationis.—Duplex fundamentum hujus distinctionis.—Essentia Dei spectari potest tum *physice* tum *metaphysice*. . . . . ibid.

Art. II. In quo posita sit essentia Dei.—Thesis.—*Dei essentia metaphysice spectata constituitur per esse a se.*—Solvuntur objectiones. 166

CAPUT. III. De attributis Dei absolutis. 168

Art. I. De unitate et simplicitate Dei.—Deus ens necessarium, summe perfectum, et infinitum.—Unum *affirmative* et unum *negative*.—Errores circa Dei unitatem.—Thesis.—*Deus necessario unus seu unicus existit.*—Corollarium. . . . . ibid.

Art. II. De immutabilitate ac æternitate Dei.—Thesis 1.ª—*Deus est omnino immutabilis.*—Æternitas quadruplici sensu accipi potest.—Definitio æternitatis proprie acceptæ juxta Boetium, ejusdemque sensus.—Difficultas assurgendi ad veram ideam æternitatis.—Thesis 2.ª—*Deus est æternus æternitate, sive stricte, sive strictissime sumpta.*—Solvuntur objectiones.—Scholium circa diversa genera perfectionum, atque circa modum quo in Deo reperiuntur. 171

Art. III De intellectu et voluntate Dei.—Deus intelligentia gaudet.—In Deo idem est esse in intelligere.—Gaudet quoque summa intelligibilitate.—Deus seipsum et alia cognoscit immediate per ipsam suam essentiam.—Intelligentia, objectum intellectum et species intelligibilis identificantur in Deo.—Objectum primum et adæquatum

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

cognitionis in Deo est ipsa ejus essentia.—Corollaria.—Scientia *visionis* et scientia *simplicis intelligentiæ*.—Thesis.—*Futura contingentia et libera Deus certo novit; hæc tamen scientia seu præscientia, nec rerum contingentiam, nec hominis libertatem tollit.*—Solvuntur objectiones. 176

Art. IV. De voluntate Dei.—Inest Deo vera voluntas.—Velle et esse identificantur in Deo.—Quamvis Deus suam bonitatem necessario velit, alia tamen a se libere vel necessitate tantum hypothetica vult.—Objectum primarium divinæ voluntatis, atque objectum secundarium ejusdem.—Deus absoluta gaudet libertate quoad res finitas, ipsiusque libertas perfectior existit hominis libertate. . 182

CAPUT. IV. De attributis Dei relativis. 185

Art. I. De omnipotentia et creatione.—Potentia passiva a Deo removenda, minime vero activa.—Posterior hæc summa et infinita in Deo reperitur.—Inest igitur Deo omnipotentia tum ex parte subjecti tum ex parte objecti.—Quædam quæ sunt possibilia absolute, a Deo produci nequeunt.—Possibilitas creationis necessarium nexum obtinet cum omnipotentia, existentia vero creationis nexum liberum.—Rerum creatio optime conciliatur cum existentia mali rebus creatis inhærentis.—Refellitur sententia Manichæorum circa existentiam summi mali quod sit principium malorum. . . . . ibid.

Art. II. De Providentia Dei.—Quid providentiæ nomine intelligatur, atque ejusdem definitio.—Qua ratione in Deo existat ab æterno.—Thesis.—*Deus de omnibus ac singulis rebus providentiam gerit.*—Corollaria.—Solvuntur objectiones. 188

Art. III. De influxu Dei in creaturas. 192

§ I. Prænotiones ac definitiones circa Dei influxum in res creatas.—Conservatio et influxus causæ primæ in secundas.—Conservatio positiva et conservatio negativa.—Deus res in esse conservat conservatione positiva.—Hæc conservatio identificatur cum actione creatrice ex parte Dei.—Opinio Durandi circa influxum mediatum.—Influxus immediatus perfici potest motione morali, motione physica et concursu simultaneo.—Qua ratione conveniant et discriminentur præfatæ species influxus.—Motio physica præcedit naturæ ordine operationem causæ creatæ.—Deus immediate influit in res creatas per concursum simultaneum.—Quo sensu accipiendus hic influxus Dei per concursum simultaneum.—Thesis.—*Deus*

physice etiam præmovet causas secundas ad operandum.—Corollaria.—Solvuntur objectiones. 192

LIBER SEPTIMUS.

ETHICA SIVE PHILOSOPHIA MORALIS.

CAPUT PROEMIALE. De Ethica universim spectata. . . . 204

§ I. De notione et existentia moralis scientiæ.—Definitio scientiæ moralis.—Duplex genus humanorum actuum.—Utilitas scientiæ moralis et conditio necessaria pro ipsius existentia.—Fatalistæ.—Pantheistæ.—Ethica est scientia practica. . . . . ibid.

§ II. De objecto et principiis Ethicæ.—Objectum *attributionis* scientiæ moralis.—Objectum *materiale* et *formale* ejusdem.—Prima principia hujus scientiæ.—Quid sentiendum de Ethica qua scientia, et quoad certitudinem. 206

§ III. Discrimen Ethicæ ab aliis.—Discrimen Ethice a morali christiana seu theologica quoad *subjectum*, quoad *principia*, quoad *naturam* et *originem* præceptorum.—Discriminatur quoque a prudentia.—Triplex ejusdem discrimen a lege seu *jure naturæ*. 207

§ IV. De Morali independenti. 209

§ V. Methodus et divisio Ethicæ.—Scientiæ moralis methodus simul est experimentalis, psychologica et rationalis.—Divisio Ethicæ apud veteres.—Ethica *universalis* seu generalis, et Ethica particularis seu *specialis*. . . 213

SECTIO PRIMA.

ETHICA GENERALIS.

CAPUT I. De Ultimo Fine Actuum Humanorum. . . . 215

Art. I. De ultimo fine secundum se spectato.—Finis notio et definitio.—Qua ratione identificatur cum bono.—Finis in intentione atque in executione.—Præcipuæ finis divisiones.—Homo, dum deliberate agit, propter finem ultimum agit.—Thesis.—*Solus Deus, utpote bonum summum et infinitum, constituit objectivam beatitudinem hominis.*—Corollaria.—*Epicureismus, Utilitarismus et Philantropismus.*—Deus principium fundamentale et prima regula ordinis moralis.—Solvuntur objectiones. . . ibid.

Art. II. Utrum beatitudo possit obtineri in hæc vita.—Bea-

titudo *quoad statum* et beatitudo *quoad essentiam*.—Quinam tueantur possibilitatem beatitudinis in vita præsenti.—Thesis 1.ª—*Perfecta hominis felicitas seu beatitudo obtineri nequit in vita præsenti.*—Thesis 2.ª—*Absurdum est hominis beatitudinem constituere in progressu continuo aut indefinito generis humani.*—Thesis 3.ª—*Beatitudo perfecta solum in altera vita potest obtineri; ast imperfecta quædam in præsenti haberi potest.*—Scholium circa beatitudinem essentialem, et Scholasticorum opiniones de re hac. 220

CAPUT II. De Moralitate Actuum Humanorum. 223

Art. I. De natura moralitatis. — Philosophorum pugnæ circa naturam moralitatis. — Systema scholæ sensualistæ. — Systema scholæ utilitariæ. — Systema sensibilitatis moralis. — Systema scholæ positivæ. — Thesis 1.ª — *Impium et absurdum est systema quod actionum humanarum moralitatem repetit ex ipsarum voluptate aut dolore.* — Thesis 2.ª — *Systema scholæ utilitariæ, sicut et affectionis sensibilis, rejicienda sunt tamquam insufficientia ad moralitatem explicandam.*—Thesis 3.ª—*Moralitas non desumitur ex libera Dei voluntate.*—Thesis 4.ª—*Moralitas constituitur per ordinem seu relationem transcendentalem actus ad objectum prout consentaneum rationi.*— Solvuntur objectiones. . . . . ibid.

Art. II. De speciebus et effectibus moralitatis.—Triplex species moralitatis secundum se spectatæ.—Ex parte subjecti seu in individuo, actus humanus deliberatus vel bonitatem moralem, vel malitiam sibi vendicat.—Objectum prout respicit ordinem moralem.—Qua ratione *finis* et *circumstantiæ* actus humani moralitatem possunt determinare, augere, vel imminuere.—*Imputabilitas moralis* atque ipsius constitutio.—Quid nomine meriti et quænam conditiones requirantur ad rationem meriti.—Meritum hominis apud Deum nequit esse secundum strictam æqualitatem justitiæ. 232

CAPUT III. De Conditione et Adjunctis Moralitatis. . . . 234

Art. I. De conditione moralitatis, seu de libertate. . . . ibid.

§ I. De natura libertatis.—Voluntas ut *natura*, et voluntas ut *voluntas*.—Notio generica voluntatis.—Voluntas ut *natura*, prior est quam voluntas ut voluntas.—Actus utriusque.—Ratio ob quam voluntas hominis libere et non necessario eligit bona particularia et finita.—Indifferentia est de ratione libertatis.—Indifferentia *subjectiva* et *objectiva*.—Libertas *spontaneitatis* et libertas *arbitrii*.—Necessitas voluntatis quoad aliquem actum minime opponitur libertati arbitrii ejusdem quoad alios actus.—Libertas contradictionis, libertas contrarietatis, et libertas specificationis.—Assignantur conditiones necessariæ pro actione vere libera, seu pro exercitio libertatis.—Scholium circa originem seu radicem libertatis. 234

§ II. De existentia libertatis humanæ.—Thesis 1.ª—*Homo vera gaudet libertate arbitrii qua excluditur necessitas ad unum, et qua vere est dominus suorum actuum.*—Thesis 2.ª—*Indifferentia seu libertas contrarietatis ad bonum et malum morale ad essentiam libertatis arbitrii non spectat, sed potius ejus est nævus et imperfectio.*—Solvuntur objectiones. 241

Art. II. De adjunctis quæ voluntarium et libertatem vel tollunt vel minuunt.—Notio voluntarii in genere.—Voluntarium perfectum et voluntarium imperfectum.—Necessarium et liberum.—Formale et virtuale.—Positivum et negativum.—Quid sit violentia et qua ratione influere possit in actus voluntatis.—Conditiones ad metum gravem.—Voluntarium minuit sed non penitus tollit.—Ignorantia triplex: *antecedens, concomitans* et *consequens*.—Qua ratione influant in libertatem et moralitatem actus humani.—Concupiscentia seu passio *ex redundantia*, et concupiscentia *ex electione*.—Utriusque relatio cum actu humano.—Passio prout se habet vel antecedenter vel consequenter ad actum voluntatis.. 248

Art. III. De adjunctis quæ conditionem moralitatis seu libertatem interius roborant. — *Quæres* 1.° *Quænam sit virtutis moralis notio.*—*Quæres* 2.° *Undenam oriantur et generentur virtutes morales.*—*Quæres* 3.° *Quodnam sit subjectum virtutis moralis.*—*Quæres* 4.° *Quotuplex sit virtus moralis.*—Assignatur ratio divisionis virtutis moralis in quatuor cardinales. — Ratio seu fundamentum hujus denominationis. — Qua ratione prudentia ceteris virtutibus morabilus præstat. — Collatio inter reliquas tres virtutes cardinales.—Medium rei et medium rationis.—Discrimen inter justitiam commutativam et distributivam.—Virtutes morales in statu perfecto habitæ invicem connectuntur. 252

Art. IV. De necessitate auxilii divini seu gratiæ.—Quid requirat hominis perfecta moralitas.—Necessitas auxilii specialis Dei seu gratiæ tam ex parte intellectus quam ex parte voluntatis, atque etiam passionum appetitus sensitivi.—Corollaria.—Scholium circa naturam hujus gratiæ. 258

CAPUT IV. De Regulis Morum. 262
Art. I. De regula proxima morum, seu conscientia.—Duplex regula voluntatis humanæ quoad mores, ratio humana et lex æterna.—Definitio seu notio conscientiæ.—Assignantur actus conscientiæ. — Undenam accipiat vim obligandi conscientia.—Relatio conscientiæ et legum humanarum cum lege æterna quoad vim obligandi. . . ibid.
Art. II. De lege naturali. 264
§ I. De lege naturali in genere.—Notio et natura legis naturalis.—Ejusdem relatio cum lege æterna et cum ratione humana. — Legis naturalis existentia.—Præcepta legis naturalis, atque ipsorum divisio tum ex parte *cognitionis*, tum ex parte *materiæ*.—Discrimen legis naturalis a conscientia et a synderesi. — Proprietates ejusdem. . ibid.
§ II. De unitate, evidentia et immutabilitate legis naturalis.—Thesis 1.ª—*Lex naturalis continet præceptum aliquod primarium respectu aliorum, illudque merito assignatur: Bonum est faciendum, et malum vitandum vel fugiendum.*—Thesis 2.ª—*Nequit dari ignorantia invincibilis legis naturalis quoad primaria præcepta in homine rationis compote: dari tamen potest quoad secundaria in circumstantiis extraordinariis: ast quoad præcepta quæ tertiaria appellavi, potest utique dari etiam in circumstantiis ordinariis.*—Lex naturalis gaudet immutabilitate non solum absoluta sed etiam omnimoda seu quoad omnia præcepta.—Solvuntur objectiones.—Scholium circa sanctionem legis naturalis. . . . 268
Art. III. De lege humana.—Definitio legis humanæ atque ejusdem declaratio.—Lex humana ex quadruplici capite potest dici injusta.—Necessitas et ratio legum humanarum.—Lex humana derivari potest a naturali vel *per modum illationis*, vel *per modum determinationis*.—Quænam sit materia propria legis humanæ.—Definitio *juris gentium* atque ejusdem declaratio.—Variæ divisiones legis humanæ.—Jus gentium discriminatur a lege humana et qua ratione.—Differt quoque a lege naturali quadruplici ex capite.—Leges humanæ habent vim obligandi in conscientia, dummodo justæ sint. 276

SECTIO SEGUNDA.

DEONTOLOGIA SEU ETHICA SPECIALIS.

CAPUT I. De Officiis Hominis Erga Deum. 282
Art. I. De Religione. . . . . ibid.
§ I. De Religione in genere spectata.—Notio religionis in genere.—Assignantur duo præcipua fundamenta religionis universim acceptæ.—Existit in homine naturalis religio, idque duplici sensu.—Religio fundamentum necessarium civilis societatis.—Improbatur praxis hodierna gubernantium quoad catholicam Religionem. — Religio naturalis deistarum et rationalistarum. — Necessitas et existentia religionis a Deo ipso homini revelatæ.—Utilitas necessitas revelationis divinæ etiam quoad veritates naturales. . . . . ibid.
§ II. De officiis quæ ex religione in genere spectata enascuntur.—Primum officium hominis erga religionem est, *quærere et vestigare quænam sit vera religio a Deo revelata.*—Secundum, *religionem veram semel agnitam animo complecti.*—Tertium, *veram Religionem non modo ore et mente, sed etiam voluntate et corde confiteri ad salutem.*—Quartum, *cultum non juxta hominis arbitrium sed juxta formam a Deo revelatam, divinitati tribuere.*—Quintum, *veram Religionem semel cognitam et amplexam, tueri, conservare et propagare.* —Corollaria 288
Art. II. De cultu Deo exhibendo.—Thesis 1.ª *Homo Deum colere debet non modo cultu interno, sed etiam externo et publico.*—Thesis 2.ª—*Libertas cultuum seu religionis illicita est ex genere suo; nec proinde licet cooperari ad ejus introductionem in natione catholica.*—Sensus thesis explicatur.—Corollaria.—Quid sentiendum de *latitudinarismo*.—Solvuntur objectiones. 290
Art. III. De Christi Ecclesia prout est organum veræ religionis. 302
§ I. De Ecclesiæ constitutione et natura.—Christus Dominus institutor et fundator Ecclesiæ.—Visibilitas hujus Ecclesiæ.—Quare et quo sensu dicatur *una, sancta, catholica, apostolica.*—Forma Ecclesiæ est theocratia monarchica simul cum aristocratica et monarchica.—Finis Ecclesiæ quoad præsentem vitam.—Independentia Ecclesiæ a civili societate.—Perfectissimus ordo hierarchicus habetur in Ecclesia.—Christi Ecclesia gaudet vita propria

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

quæ *ministerium doctrinale*, *ministerium sacerdotale* et *ministerium legale* complectitur. — Christi Ecclesia est societas simul naturalis et supernaturalis. 302

§ II. De juribus Ecclesiæ, hominumque officiis ex eis emanantibus.—Ecclesia jus habet prædicandi Evangelium ubique terrarum.—Cui juri respondet ex parte hominum obligatio amplectendi fidem, et jus expugnandi eos qui prædicationem Evangelii violenter impediunt.—Ecclesia jus quoque habet condendi leges pro congrua fidelium gubernatione. — Cui juri respondet ex parte fidelium officium *obedientiæ*, et ex parte magistratuum seu principium sæcularium officium *libertatis*, seu non impediendi ejusmodi legum promulgationem. — Jus divinum inest Ecclesiæ ad decernendum infallibilliter circa fidem et mores.—Ex quo enascuntur officia tum credendi ejusmodi veritates, tum, quoad principes et magistratus catholicos, cohibendi publicationem doctrinarum quæ catholicæ fidei adversentur.—Ecclesia jus habet invigilandi atque vocandi in examen doctrinam publicam.—Huic juri Ecclesiæ adversatur monopolium universitarium.—Jus quoque habet Ecclesia acquirendi et possidendi bona temporalia. —*Desamortizatio* est vera spoliatio qua Ecclesiæ jura læduntur.—Corollaria. . . 306

CAPUT II. De Officiis Hominis qua Socialis. 311

Art. I. De origine societatis civilis et supremæ potestatis ejus.—Societatis civilis alia origo *historica alia philosophica*.—Thesis 1.ª—*Origo societatis civilis repetenda est ex ipsa hominis natura*.—Corollaria.—Quid sentiendum de *pacto sociali*, Rousseau.—Thesis 2.ª—*Suprema potestas qua regitur civilis societas, originem ducit immediate ex jure humano, mediate vero ex jure divino, seu ex Deo auctore naturæ*.—Suprema potestas civilis duplex elementum includit.—Solvuntur objectiones. — Scholium circa theoriam *suffragii universalis*. . . . . ibid.

Art. II. De scopo et organismo societatis civilis. . . . 321

§ I. De scopo civilis societatis.—Variæ philosophorum opiniones circa scopum societatis civilis.—Assignatur verus scopus ejusdem.—Conditiones præfati scopi.—Finis civilis societatis coalescit ex duobus elementis.—Perfectio *physica*, perfectio *intellectualis* et perfectio *moralis* hominum. —Undenam repetere oporteat veram civilizationem.. . . . . ibid.

§ II. De organismo civilis societatis.—In quo positus sit organismus civilis societatis *ex parte personarum*.—Organismus ejusdem *ex parte formæ*.—Regimem monarchicum, aristocraticum, democraticum et mixtum.—Quodnam ipsorum optimum sit.—Quid de regimine parlamentario prout hodie usurpatur. 324

Art. III. De officiis hominum respectu societatis civilis.—Alia officia gubernantium, alia officia subditorum.—Assignantur præcipua officia gubernantium.—Thesis.—*Absoluta libertas præli illicita est ex genere suo*.—Alia gubernantium officia præserlim in natione catholica.—Subditorum officia. 326

CAPUT III. De Officiis Hominis erga Proximum et Seipsum. 330

Art. I. De officiis hominis erga alios in genere et de juribus individualibus.— Duo principia quibus innituntur officia hominis erga alias.—Assignantur præcipua hominis officia erga alios.—Jura *absoluta* et jura *hypothetica* hominis in societate degentis.—Assignantur vera jura individualia. . . . . ibid.

Art. II. De jure proprietatio. 333

Art. III. De mendacio.—Definitio mendacii.—Mendacium *jocosum*, *officiosum* et *perniciosum*.—Nec intentio nocendi proximo nec intentio fallendi alium pertinent ad essentiam mendacii.—Postrema pertinet ad *perfectionem* mendacii.—Thesis.—*Mendacium essentialiter malum est in ordine morali, ita ut nunquam fas sit mentiri*.—Corollarium.—Scholium circa *restrictionem mentalem* et circa occultationem veritatis. 337

Art. IV. De duellis.—Notio vel definitio duelli.—Diversa duellorum genera apud veteres et recentiores.—Thesis.—*Duellum privata auctoritate initum legi naturali, principiis socialibus, ac rectæ rationi adversatur*.—Solvuntur objectiones. 340

Art. V. De officiis hominis erga seipsum.—Officium fundamentale hominis erga seipsum.—Ex quo emanant officium seipsum perficiendi quoad cognitionem.—Officium perficiendi seipsum per virtutes morales.—Officium conservandi vitam, corpus hujusque membra.—Thesis.—*Suicidium est peccatum gravissimum, cum lege naturæ ac recta ratione pugnans*.—Causa præcipua suicidii nostra ætate.—Non licet seipsum occidere ex intentione, etiam ad vitandum periculum peccati.—Solvuntur objectiones. . . 345

LIBER OCTAVUS.

HISTORIA PHILOSOPHIÆ.

CAPUT PROEMIALE.—Notio historiæ philosophiæ.—Finis, lex ejusdem.—Divisio historiæ philosophiæ ratione *formæ* et ratione *temporis*.—Observatio fundamentalis pro historia philosophiæ. 352

PERIODUS PRIMA HISTORIÆ PHILOSOPHIÆ.

CAPUT I. Epocha Prima Hujus Periodi. 355
§ I. Philosophia Hebræorum. — Philosophia traditionalis Hebræorum.—Philosophia mixta ex traditionali et rationali.—Essenii.—Saducæi.—Pharisæi.—Thalmud et philosophia cabalistica. . . . . ibid.
Observationes. 357
§ II. Philosophia Indorum.—Divisio et discrimina hujus philosophiæ et librorum quibus continetur.—Philosophia traditionalis.—Philosophia rationalis. 358
Philosophia *Nyaya*. 359
Philosophia *Sankhya*. 360
Patandjali. . . . . ibid.
Observationes. . . . . ibid.
§ III. Philosophia Sinensium, Persarum et Ægiptiorum.—Philosophia apud Sinenses.—Apud Persas.—Apud Ægiptios. 361
CAPUT II. Epocha Secunda.—Philosophia græca usque ad instaurationem socraticam. 363
§ I. Schola jonica. . . . . ibid.
Thales. . . . . ibid.
Anaximander. . . . . ibid.
Anaximenes. . . . . ibid.
Heraclitus. . . . . ibid.
Anaxagoras. 364
§ II. Schola italica. . . . . ibid.
Pythadoras.—Præcipui ejusdem discipuli. . . . . ibid.
§ III. Schola atomistica. 365
Leucippus et Democritus. . . . . ibid.
§ IV. Schola pantheistica. 366
Xenophanes. . . . . ibid.

Parmenides. 366
Melissus. . . . . ibid.
Zeno. 367
§ V. Schola sceptica.—Origo et occasio scepticismi. . . ibid.
Gorgias. 368
Protagoras. . . . . ibid.
Calicles. . . . . ibid.
Observationes circa præcedentes scholas et characteres quibus insigniuntur. 369
CAPUT III. Tertia Epocha Primi Periodi. 370
§ I. Instauratio socratica. . . . . ibid.
Philosophia Socratis. . . . . ibid.
§ II. Scholæ quædam quæ ex instauratione socratica initium et occasionem habuerunt. 371
Schola Cyrenaica. . . . . ibid.
Schola Cynica. 372
Schola Megarica. . . . . ibid.
Scholæ Elidensis et Eretriensis. 373
§ III. Philosophia Platonis. . . . . ibid.
Observationes. 376
Platonis successores in Academia.—*Speusippus*.—*Xenocrates*.—*Polemon*, *Crates et Crantor*. . . . . ibid.
Secunda Academia. . . . . ibid.
Tertia Academia. 377
§ IV. Schola Peripatetica. 379
Philosophia seu doctrina Aristotelis. 380
Observatio. 385
Discipuli et successores Aristotelis. 386
§ V. Schola sceptica. . . . . ibid.
Pyrrho, ejusque præcipua successores. . . . . ibid.
§ VI. Schola epicurea. 387
Doctrina Epicuri. . . . . ibid.
§ VII. Schola stoica. 389
Zeno, parens hujus scholæ atque ipsius doctrinæ. . ibid.
Observationes. 391
§ VIII. Philosophia romana. 392
Cicero. . . . . ibid.
Epitectus cum aliis stoicis. 393
Lucius Anneus Seneca. . . . . ibid.
Observatio. 394

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

PHILOSOPHIÆ PERIODUS SECUNDA, SEU PHILOSOPHIA POS CHRISTUM NATUM.

CAPUT IV. Prima Epocha Secundi Periodi, seu Universæ Philosophiæ Epocha Quarta. 395
§ I. Philosophia neoplatonica. 396
Hujus scholæ fundator et primi adseclæ. . . . . ibid.
Plotinus ejusque doctrina. 397
Observationes. 398
Præcipui propugnatores et discipuli Neoplatonismi post Plotinum. — *Porphyrius.* —*Jamblicus.*—*Hierocles.*—*Proclus.* . . . . . ibid.
§ II. Philosophia Patrum Ecclesiæ. 400
Dogmata philosophica in quibus Ecclesiæ Patres conveniunt. . . . . ibid.
§ III. Philosophia S. Justini et Athenagoræ. 401
Doctrina philosophica S. Justini. . . . . ibid.
Athenagoras. 402
§ IV. Philosophia Clementis Alexandrini. . . . . ibid.
Observatio. 408
§ V. Philosophia Origenis. 409
§ VI. Philosophia Tertulliani. 411
Observatio. 413
§ VII. Philosophia S. Augustini. 414
§ VIII. Philosophia Sancti Isidori. 415
Observatio. 419
§ IX. De Philosophia Boetii et Cassiodori. 420
Cassiodorus. . . . . . ibid.
Boetius. . . . . . ibid.
CAPUT V. Secundæ Periodi Epocha Secunda, seu Universæ Philosophiæ Quinta Epocha. 422
Philosophia Scholastica. — Epochæ quatuor philosophiæ scholasticæ. . . . . ibid.
§ I. Prima epocha philosophiæ scholasticæ. 423
Erigena. . . . . . ibid.
Alcuinus, Lanfrancus et Petrus Damianus. 424
Gerbertus. . . . . . ibid.
§ II. Secunda epocha philosophiæ scholasticæ. 425
Roscellinus . . . . . ibid.
Guillelmus de Champeaux. . . . . . ibid.
Abælardus. 426
Sanctus Anselmus. . . . . . ibid.
Hugo et Richardus de Sancto Victore.—*Petrus Lombardus.*—*Joannes de Salisbury.*—*Almaricus de Bene et David de Dinant.* 428

TERTIA EPOCHA PHILOSOPHIÆ SCHOLASTICÆ.

§ III. Philosophia Alberti Magni . . . . . ibid.
§ IV. De philosophia D. Thomæ, S. Bonaventuræ et aliorum Scholasticorum ejusdem ævi. 432
D. Thomas. . . . . . ibid.
D. Bonaventura. 433
Henricus Gandavensis et Ægidius Colonna. . . . . ibid.
Scotus. . . . . . ibid.
§ V. Philosophia Rogerii Baconis et Lullii. 435
Rogerius Baco. . . . . . ibid.
Raymundus Lullius. 436
Observatio. 442
§ VI. Philosophia Durandi et Occami. 443
Durandus. . . . . . ibid.
Guillielmus Occam. 444
Observatio in philosophiam Durandi et Occami. . . ibid.
§ VII. De philosophia Arabum et Judæorum. 445
Alpharabius. . . . . . ibid.
Avicenna. . . . . . ibid.
Algazel. 446
Jaafar seu Tophail. . . . . . ibid.
Averroes. . . . . . ibid.
Avicebron. . . . . . ibid.
R. Moyses vel Maimonides. 447
Observatio in philosophiam Arabum. . . . . ibid.
§ VIII. Observationes in philosophiam scholasticam.—Nota seu character generalis hujus philosophiæ.—Defectus et vitia ejusdem.—Causæ aliæ quæ ipsius ruinam paraverunt. . . . . ibid.
CAPUT VI. Secundi Periodi Tertia Epocha, seu Universæ Philosophiæ Sexta Ætas. 449
Philosophia Moderna. . . . . ibid.
Art. I. Transitus a philosophia scholastica ad modernam. 450
§ I. Philosophi transitionis. . . . . ibid.
Georgius Gemistus et *Bessarion.* . . . . . ibid.
Marsilus Ficinus. . . . . . ibid.
Petrus Ramus et *Franciscus Patrizzi.* 451
Georgius Trapizuntinus, Georgius Scholarius et *Gennadius, Pomponatius, Cremonini* et *Zarabella.* . . ibid.
Joannes Picus mirandulanus. . . . . ibid.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN ® DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

Jordanus Bruno et *Andreas Cesalpini*. 452
Bernardinus Telesio.—Gassendi . . . . . ibid.
Montaigne. . . . . ibid.
Sanchez. . . . . ibid.
Justus Lipsius. 453
Nicolaus Cussanus, Joannes Reuchlin, Agrippa, Paracelsus, Hieronymus Cardan, Robertus Fludd, Jacobus Böhme. . . . . ibid.
§ II. Philosophi qui scholasticæ philosophiæ instaurationem pertentarunt. 454
Cajetanus. . . . . ibid.
Franciscus Suarez. 455
Erasmus. . . . . ibid.
Melchior Canus. . . . . ibid.
Ludovicus Vives. 456
Thomas Campanella. 459
Observatio. 462
Art. II. Philosophia Baconis et Cartesii. 463
§ I. Philosophia Baconis. . . . . ibid.
§ II. Philosophia Cartesii 465
§ III. Observationes in philosophiam Baconis et Cartesii. . 469
Art. III. Sensualismus et Materialismus. 470
§ I. *Hobbes*. 471
§ II. *Locke*. 472
§ III. *Van-Helmont* et *Condillac*. 473
Van-Helmont. . . . . ibid.
Condillac. 474
§ IV. *Helvetius* et *Holbach*. . . . . ibid.
Philosophia Helvetii. . . . . ibid.
Philosophia Holbach. 475
Art. IV. Pantheismus philosophiæ modernæ. 477
§ I. Philosophia Spinosæ. . . . . ibid.
Observatio. 480
§ II. Fichte, Schelling et Hegel. 481
Horum pantheismus et alia placita. . . . . ibid.
§ III. Schleiermacher et Solger. 482
Philosophia Schleiermacher. . . . . ibid.
Pantheismus Solger. 483
§ IV. Philosophia Krause. . . . . ibid.
Observationes. 485
§ V. Nova schola hegeliana. 486
Philosophia hujus scholæ. . . . . ibid.
§ VI Schola eclectica. 489
Ancillon, Jouffroy, Damiron et Royer-Collard. . . ibid.

Philosophia Cousin. 489
Art. V. Scepticismus. 491
Le-Vayer. . . . . ibid.
Huet. . . . . ibid.
Bayle. . . . . ibid.
Berkeley. . . . . ibid.
Pascal. 492
Hume. . . . . ibid.
Art. VI. Ontologismus. 493
§ I. Philosophia Mallebranche. 494
Observatio. 496
§ II. Gioberti. 497
Observationes. 498
Art. VII. Scholæ extra cartesianam. . . . . ibid.
§ I. Schola scotica. . . . . ibid.
Thomas Reid. 499
Observatio. . . . . ibid.
§ II. Philosophi quidam ad scholam scoticam quodammodo seu partim accedentes. 500
Vico. . . . . ibid.
Jacobi. 501
Lamennais. 502
§ III. Schola exterioristica seu Traditionalismus. . . . ibid.
Bonald. . . . . ibid.
Bautain. 504
§ IV. Schola transcendentalis. . . . . ibid.
Philosophia Kant. . . . . ibid.
§ V. Observationes in philosophiam kantianam. . . . 508
Art. VIII. Philosophi extra scholam Cartesii. 510
§ I. *Leibnitz*. . . . . ibid.
Observatio. 516
§ II. Philosophi alii germani. 517
Tschirnhausen. . . . . ibid.
Thomasius. . . . . ibid.
Wolff. 518
Baumgartem. . . . . ibid.
§ III. Philosophi galli. 519
Bossuet. . . . . ibid.
Fenelon. . . . . ibid.
Gratry. . . . . ibid.
§ IV. Philosophi angli. 520
Cudwort. . . . . ibid.
Parker. . . . . ibid.
Herbert. . . . . ibid.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

§ V. Philosophi itali. 521
Muratori. . . . . ibid.
Rosmini. . . . . ibid.
§ VI. Raulica et Sanseverino. 523
Art. IX. Philosophi hispani. 524
§ I. Philosophi hispani seculo decimo sexto. 525
Vazquez, Toletus, Arriaga.—Dominicus Soto, Dominicus Bañez, Joannes a Sto. Thoma. — Auctores *Complutensis Artium Cursus*. . . . . ibid.
Joannes Huarte. . . . . ibid.
Oliva Sabuco. 526
Sepulveda. 527
Sebastianus Fox Morcillo. . . . . ibid.
Gomez Pereira. . . . . ibid.
Franciscus Valles. 528
Andreas Laguna. 529
§ II. Philosophi hispani seculo decimo septimo. . . . ibid.
Caramuel. . . . . ibid.
Isaac Cardoso. 530
§ II. Philosophi hispani seculo decimo octavo. 533
Feijóo. . . . . ibid.
Hervas et Panduro. 534
Andreas Piquer. . . . . ibid.
Observatio. 537
Ferdinandus Cevallos. . . . . ibid.
Jovellanos. 538
§ IV. Philosophi hispani seculo decimo nono. 539
Balmes. . . . . ibid.
Donoso Cortés. 540
Observatio in philosophiam hispanorum. . . . . ibid.
Art. X. Philosophia socialismi. 541
Saint-Simon. 542
Fourier. . . . . ibid.
Owen. . . . . ibid.
Proudhon. 543
Art. XI. Philosophia spiristimi. . . . . ibid.
Observatio. 547
Art. XII. Materialismus recentior, et darwinismus. . . 548
Art. XIII. Philosophia positiva. 550

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
ALERE FLAMMAM VERITATIS
UANL
UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS